

ACTA
ERUDITORUM
ANNO
MDCC XXI
publicata.

Cum S. Cæsareæ Majestatis & Regis Pol. atque Electoris Saxoniæ Privilegiis.

LIPSIÆ,

Prostant apud JOHAN. GROSSII Hæredes,
JOH. FRID. GLEDITSCHII B. FIL.
&
THOMAM FRITSCHIUM.

Typis BERNHARDI CHRISTOPH. BREITKOPFII.
A. M DCC XXI.

Lectori Benevolo Salutem!

A*Nni jam abierunt quadraginta, ex quo B.* OTTO MENCKENIUS, *prolato in exteras oras litterarum commercio, Virorumque eruditissimorum Societate instituta,* Acta Eruditorum *condere singulisque Calendis in publicam lucem emittere cœpit. Qua in re quantæ Viro optimo difficultates superandæ initio fuerint, non ignorant illi, quibus perspectus fuit illius temporis status litterarius tum in hac urbe, tum in Germania prope universa. Neque enim inficiantur librarii nostri, se tum primum de libris, qui extra Germaniam, in Italia nimirum, Gallia, Anglia, Belgio, prodierant, comparandis cœpisse cogitare, suaque adeo & commoda debere Actis nostris, e quibus Germani demum, quid apud exteros præstaretur in re litteraria, didicerant. Multi tamen haud dubie Autores indicti nobis mansissent, quorum scripta nec publice prostabant, nec comparari ullo labore aut sumptu poterant, nisi curassent ipsi sedulo, ut illa ad nos mature transmitterentur. Cumque non ignoremus, fuisse, qui vel viam tutam omnino nullam invenire potuerint, vel invidis manibus crediderint libros, ad nos nunquam perlatos, non inconsultum duximus hoc loco publice monere, ut, si quis ad nos recte curari optet sua scripta, is fasciculos,* JOHANNI BURCHARDO MENCKENIO, O. F. *Lipsiam inscriptos, Romæ tradi curet* Pagliarino, *Librario, Londini fratribus* W. & J. Innys, *pariter Librariis, & Amstelodami*

Paulo Heeger, *mercatori non incelebri, ut & Francofurti ad Mœnum, quo libri in Gallia ac passim in Germania impressi commode advehuntur,* Jo. Phil. Andreæ, *Librario; simulque non gravetur ea de re per publicos tabellarios monere MENCKENIUM nostrum. Sistimus vero heic Tomum Actorum quinquagesimum, si septem Supplementorum Tomos, Indicesque generales tres computaveris, tantumque abest, ut is antecedentibus Voluminibus vel librorum optimorum apparatu ac delectu, vel recensionum, quod citra jactantiam dictum cupimus, concinnitate cedat, ut potius, auctis subinde & commerciis, & collegarum numero, non parum profecisse ac melius indies consuluisse rei litterariæ videamur. Equidem factum est, nobis propemodum invitis ac repugnantibus, ut eristica quædam, Mathematicorum imprimis, scripta inserta fuerint huic Tomo; ast uti ab ejus generis litigiis jam pridem abhorremus, ita fidem publice nunc damus, minime nos passuros deinceps, ut acrius depugnantibus palæstra in Actis nostris pateat, speramusque vicissim, ceteros Diariorum & Transactionum Autores non minus ob omni verborum acerbitate abhorrituros. Erunt forte etiam, qui Nova Litteraria, vitasque eruditorum parcius in his ultimis Tomis comparere, querantur: enimvero jam antea indicavimus, crescente indies & librorum & novorum litterariorum copia, consultius nobis visum esse, tum Calendis tum septimanis singulis Nova Litteraria, Latina, quibus exteris imprimis consulatur, & vernacula, ab illis quidem omnino diversa, sigillatim in lucem prodere. Quod institutum cum hactenus litteratis haud displicuerit, qui hac ratione rem eo a nobis deductam intelligunt, ut Acta nostra cum Novis Litterariis conferentibus nihil fere desideretur eorum, quæ in Rep. Litteraria, qua patet, universa & aguntur & promittuntur; in eo strenue continuando nullis porro laboribus aut sumptibus parsuros nos esse pollicemur. Ceterum in eo nunc versamur, ut* Quarti Decennii Actorum Erud. nec non Supplem. Tomi VI & VII Indicem generalem *conficiamus, quem intra paucos Menses proditurum minime dubitamus. Vale. Dab. Lipsiæ Calendis Dec. MDCCXXI.*

No. I.

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Januarii, Anno MDCCXXI.

Ost-Friesische Historie und Landes-Verfassung.

i. e.

HISTORIA FRISIÆ ORIENTALIS ET STAtus Regiminis Territorialis, II Tomis, jussu Ser. Principis Ost-Frisiæ edita.

Aurici, apud Samuelem Bôttger, 1720, fol. Alph. 21 pl. 19.

SI in omni Historia eruenda optime versantur ii, quibus integrum est Archiva Principum excutere, non parum utique debebit orbis literatus Ill. Brenneisenio, Ser. Principis Frisiæ Or. Cancellario, qui Principis sui jussu novam Historiam Frisiæ Orientalis ex ipsis tabulis publicis incredibili labore ac studio concinnare aggressus est. Non defuere quidem Autores, qui isto labore antehac sunt defuncti, inter quos imprimis Ubbo Emmius celebre inter eruditos nomen adeptus. Is postquam ab Edzardo II Scholæ Nordensi fuisset præfectus, nactus est exemplum Chronici Frisiæ Orientalis, ab Egeri Beninga, Grimersumano Nobili, lingua patria conscripti, & A. 1706 demum, pluribus licet vitiis inspersis, ab Antonio Matthæo in Analectis publicati, quod Emmius idiomate Latino donavit, eoque in exarandis *Decadibus de Rebus Frisiæ* usus est; quibus accessit postea Tr. *de Statu Reipublicæ Frisiæ Orientalis*. Verum in eo opere, summo omnium plausu tunc accepto, ignorantiam Juris publici & vindictæ partiumque studium prodidit Emmius, quandoquidem ob suspicionem dogmatum Calvini officio motus, Johannis Comitis, Edzardo nimium adversi,

 par-

partibus favet, & usurpatam ab Emdana civitate libertatem falsis argumentis extollit. Eadem cum ipso chorda oberrant Autores utriusque *Apologiæ* ab Emdanis promulgatæ, ut & *Joannes Althusius*, Syndicus Emdanus, cuju impias de jure Imperantium opiniones satis confutavit *Huberus* libro *de jure Civitatis*. Maxime vero in eo culpandus est Althusius, quod Codicis Legum Frisiæ Orientalis (Ost-Friesisches Accords-Buch) Partes duas priores, potioribus documentis truncatas, edidit, & partitionibus ineptis vel Notis in margine adjectis, sensum plane contrarium elicere conatus est. Quo factum, ut & alii horum vestigiis insistentes, *Autor* nempe *Singularitatis Ost-Frisiæ*, & exteri etiam nonnulli, tam pudendos errores in Historia Frisiorum, maximo Principum detrimento, commiserint, & turbæ hinc sæpius a subditis fuerint excitatæ. Aliam viam ingreditur Illustris Autor noster, qui in hac Historia dextre & accurate versatur, quod vel iis patebit, qui indices locupletissimos Operi præmissos evolverint. Sed ipsum librum, quantum licet, breviter perlustra-
L. I. C. 1. bimus. Positis igitur ex notitia Imperii principiis de genuino habitu Superioritatis Territorialis, Autorem *Singularitatis*
2. refellit, quod libertatem Frisiorum ex Diplomate Caroli M. deducat, ab Emmio jam falsitatis convicto, & Superioritatem a Dominis Frisiæ usurpatione introductam tradat, quæ potius, sicut in aliis Germaniæ territoriis, paulatim invaluerit. Neque enim aliter se res habuit antiquissimis temporibus, si li-
3. bertatem Frisiorum, ab Emmio adeo jactitatam, respicias, cum non Frisii soli, sed omnes Europæorum populi, a prima origine liberi, serius aliorum potestati se submiserint, sub Carolovingis vero Frisii non publicam libertatem, sive jus imperii, sed privatam tantum obtinuerint, ne scilicet mancipiorum loco haberentur; denique Privilegia Caroli M & Sigismundi Frisiis parum sint gloriosa, cum pertinaciam illorum & animos
4. rerum novarum cupidos prodant. Præterea quemadmodum summi Germaniæ Principes bonis patrimonialibus quondam contenti, reliqua Officialium nomine rexerunt, quorum terræ in exiguas ditione discerptæ in amplissima tandem territoria excreverunt; ita cum Præfecti Imperiales intestinis turbis

impe-

impedirentur, nobilissimi Frisiorum caput erigere, atque reliquos sibi subjicere cœperunt, Grotio & Werdunio testantibus. Hinc Frisia Orientalis in tres Civitates & octo Districtus est divisa, quorum Domini *Satrapæ* nominabantur, in Dominiis suis Jura Belli & Pacis, Fœderum, Sequelæ, Collectandi, Telonii, Sacrorum, Protectionis in Clerum aliosque, propria autoritate exercentes, subditis ad homagium præstandum obligatis, prout ipsi Status Frisiorum haud diffitentur. Hi Satrapæ districtus jure allodiali tenuerunt, quos venditione, testamento, vel donatione in alios transferre licebat: nemo illorum alteri subjectus, quilibet juris dicendi potestatem absque populi consensu Judici inferiori demandabat. Et hi omnes de rebus communibus in Conventu Provinciali consultabant, res Imperii vero non singuli, sed universi curabant. Atque hæc est vera origo Superioritatis territorialis Serenissimis Principibus hodienum competentis, in qua explicanda Emmius turpissime labitur, cujus tamen figmenta turbulenti ingenii homines avide postea exceperunt. Istas vero Satrapias & Civitates acquisiverunt Principes Frisiorum, antequam Comitum dignitate ornarentur, quod non ex voluntaria subjectione Ulrico I facta, sed aliis potissimum Juris titulis esse repetendum, ex sequentibus patescet. Namque terræ Dominorum de Brœk ex conventione C 5.
cum heredibus Focconis Ukenæ ad Dominos de Gretsyhl per- S. 1.
venerunt, Emmio frustra suspectæ Tutelæ eos accusante. Emda jure belli Satrapis erepta, at universo populo applaudente 2.
Gretsyhlianis subjecta est. Isti quoque pagum Mormerianum 3.
virtute bellica a Brœckiis sibi vindicarunt. Falderanum distri- 4.
ctum jure uxorio accepit Ulricus I, cui postmodum Imelus pacis conciliandæ gratia Osterhusano cessit. Inter majores Sere- 5.
nissimæ Domus primus eminuit Edzardus, cui rebus fortissime gestis Dominium Gretsyhlæ, Nordenæ, Berumi, Aurici, Stickhusenæ, Lehræ ut & Urbis Emdanæ obtigit. Hanc enim, ab Hamburgensibus adjutus, dolo militari cepit, & ab iisdem urbi præsidium imponi passus, haud multo post A. 1439, ex legibus Conventionis cum illis initæ, eam prorsus in potestatem suam redegit. Successit ipsi jure sanguinis, non electio- 6.

nis, Frater Ulricus, qui binis matrimoniis Esensem Dynastiam aliasque cessionis jure ditionibus suis adjunxit, arcibus & pluribus ædificiis territorium ornavit, ejusdemque Regimen 1453 adeptus, anno sequenti a Friderico III Romanorum Imperatore
C. 6. re Comitum dignitate decoratus est. Rejiciuntur hic Emmii commenta, quasi Ulricus Frisios falso apud Cæsarem accusaverit, investituram clandestine impetraverit, &, cum ausus non esset literas Imperatoris publice producere, necessum habuerit, alias, multo tamen restrictiores, Anno 1463 emendicare, quæ omnia ex Beninga, atque ipsis documentis hic subnexis facilli-
7. me refutantur. Nec fidem merentur, quæ *Singularitatis Autor* narrat, Frisiam nempe Orientalem hodienum esse liberrimam, summam enim potestatem Ulrico fuisse delatam, *salvis cuique juribus ac Privilegiis*, qua tamen formula non obstante, universas Superioritatis partes ipsum exercuisse, experientia, Imperii Procerum aliorum exemplis suffulta, testatur.
8. Ex quo facile liquet, ad successores Ulrici, Thedam, Ennonem I Edzardum I, Ennonem II, Annam, Edzardum II, sub quo motus intestini cœperunt, eadem jura memorata fuisse devoluta; quod Autor quidem, ut frivolis adversariorum objectionibus
S. 1 obicem ponat, IX Sectionibus sigillatim persequitur. Etenim ut a jure circa sacra ordiamur, hi soli juribus Reformandi, Leges & Judicia Ecclesiastica constituendi, Clerum ordinandi, visitandi, Scholas & Orphanotrophia condendi, iisdem de proventibus prospiciendi, aliisque, fatentibus adeo Emdanis, usi
2. sunt. Neque minus illis competebat suprema jurisdictio in causis Civilibus & Criminalibus, jus fisci, & quæ eo referri solent, jus item terras aggerum ope ab inundationibus tuendi, ut & pascua occupandi, gratiam faciendi delinquentibus, imo immedietatem Imperii affectandi, cui quidem Albertus Animosus Saxoniæ Dux ac Frisiorum Gubernator frustra se oppo-
3. suerit. Hactenus dicta magis firmantur per homagium Comitibus præstitum, & successionem hereditariam ad Primoge-
4. nitos restrictam, ut & tutelam testamentariam, Leges in ter-
5. ritorio promulgatas, & officiales a Comitibus constitutos, Co-
6. mitia item Provincialia, jus tributa imponendi, Reversalibus

non

non obstantibus, jura teloniorum, monetandi, Judæos recipiendi, veniam ætatis, Nundinas solennes, Privilegia non reliquis solum, sed etiam Emdanis concedendi, Collegia Opificum confirmandi, delectum militum ex subditis habendi, censuram librorum, ut alia nunc taceamus. Hinc progreditur Autor, atque publica documentorum fide demonstrat, Emdanos aliosque Jura ista omni conatu inter turbas intestinas, ex dissidiis fraternis Joannis & Edzardi II, litibus item Religionis causa motis, Belgarum motibus & Emdanorum figmentis sub finem Seculi XVI enatas, labefactare fuisse ausos, Serenissimos vero territorii Dominos exercitium Superioritatis in supremam quoque Curiam, vigore Decretorum Imperialium, illibatum retinuisse. Denique cum Emmius jurium Nobilium nullam mentionem fecerit, alii vero, posteaquam Emdani Dynastiis aliquot fuissent ditati, eadem nimium evehant, Ill. Autor media via incessurus, omnia Jura Statibus Frisiæ Provincialibus competentia iisdem omnino tribuit, eoque conditionem quoque eorum eandem ac reliquorum subditorum esse asserit. His ita expositis, Ill. Autor tractatus integros ab adversariis in lucem emissos, & documenta, quibus fides dictorum corroboratur, subjunxit. Deprehendimus inter ista scriptum de *Singularitate Frisiæ Orientalis*, animadversionibus Autoris eidem subjunctis; documenta, quæ statum Frisiorum illustrant, priusquam Domini territorii Comitum dignitate fuissent ornati; Acta de Constitutione Regiminis sub Ennone atque filiis Edzardo & Ulrico Comite, ut & sub Regimine tutelari Thedæ Comitissæ ac Filiorum Ennonis I & Edzardi I, item Ennonis II, Annæ & Edzardi II, quibus inserta *Gnaphæi Elegia de Frisia Orientali*, ex qua Historia antiqua & media haud parum illustrari potest; *Consilium* item *Brunneri de Nullitate Privilegii Frisici de non appellando*. Sequuntur documenta singularia, ex quibus Superioritas Comitissæ Annæ atque Edzardi II, maxime circa reditus publicos, tum in universo territorio, tum præcipue Emdæ, Nordenæ, Aurici abunde comprobantur, præterea de causis intestinorum motuum Acta publica subnectuntur. In Tomo II exhibentur conventiones, leges publicæ & scripta, quæ imprimis

Margin: S. 7. — 8. — 9. — C. 10. — p. 237. — L. 2 p. 1. — L. 3 p. 49. — L. 4 p. 95. — L. 5 p. 148. — L. 6 p. 269. — L. 7 p. 329.

mis ob discordias Frisiorum sunt confecta, ut Jura Principibus competentia dilucide hinc appareant. Libro I sistuntur lites inter Edzardum II & Fratrem ejus Joannem; ut & Ennonem III ac Ordines Provinciales agitatæ ab A. 1588 usque ad annum 1611, quo tempore maxima rerum conversio facta
p. 128, 181. est; Concordata A. 1599; Ordinatio processus & Politica anno 1545 promulgata, & 1599 denuo confirmata; Descriptio
212. Ordinis sive Evtaxias in Ecclesia Emdana, cum aliis Legibus eo pertinentibus; Transactiones Hagæ Comitum inter Enno-
303. nem III & Emdanos A. 1603, & Osterhusæ 1611 initæ; Ru-
344. dolphi II Diploma Primogenituræ A. 1595; quibus illa, quæ
407. ulterius sub Ennone III, ab A. 1611 usque ad annum 1620, acta fuerunt, Lib. II subnectuntur. Liber III complectitur acta inter Rudolphum Christianum, Ulricum II & Ennonem Ludovicum & Ordines Provinciales usque ad annum 1656; Lib. IV
750. Documenta sub Georgio Christiano confecta, maxime Hagensis & Emdana Transactio, cum Recessu Finali anno 1662 & 1663; Lib. V Acta sub ejusdem viduæ Christianæ Carolæ Regimine tutelari ad annum usque 1690, ex quibus elucet,
931. quanta iniquitate Status territorii Serenissimæ Tutrici insul-
990. taverint, eique multa injuste extorserint; Libro VI continentur Acta inter Christianum Eberhardum & Georgium Albertum Principes atque status Frisicos, imprimis Transactio Hannoverana anno 1693 facta. Denique Lib. VII Appendix Documentorum ad Edzardi II, Ennonis III, Ennonis Ludovici, & Georgii Christiani tempora pertinentium finem operi imponit, quibus omnibus annotationes ab Ill. Autore hinc inde insperguntur.

SINGULARIA AD LEGEM MAJESTATIS, itemque de silentio in hoc crimine; accurante NICOLAO HIERONYMO GUNDLINGIO, JCto. &c.

Halæ, sumt. Novi Bibliopolii, 1721, 4.
$1\frac{1}{2}$ Alph.

Illu-

ILlustris Gundlingius, qui nunquam non in eo est occupatus, ut cum de omni eruditione, tum de Arte Boni & Æqui, ut ipse Celsus Jus nostrum appellat, bene mereatur, nuper in animum induxit, de Lege Majestatis commentari, argumento amplo, ancipite, vario, quod quatuor capitibus ita præstitit, ut *primo* Historiam Legis Majestatis Romanæ usque ad Arcadium Imperatorem conderet, *secundo* ejusdem apud Germanos historiam erueret, *tertio* in facti quæstionem: An merum leges Gentium, Romanæ Germanicæque silentium puniverint in crimine læsæ Majestatis? inquireret, *quarto* de jure puniendi silentium dispiceret.

Legis Majestatis apud Romanos vestigia sub Regibus apparent, (in omni enim populo est majestas, &, quod insignis C. I.
sit hominum malitia, inter omnes gentes illius læsæ pervul- §. 1 & 2.
gatum crimen) merito tamen differendi initium facit Vir Il- 3.
lustris a *XII Tabulis*, quarum verba, Tabula equidem IX, ita
restituit J. Gothofredus: *Si qui perduellem concitassit, civemve perduelli transduit, capital esto.* Cautum etiam fuit de noctur- 5.
nis cœtibus non agitandis, quod XII. Caput *Lex Gabinia* firmavit: *Qui coitiones clandestinas in urbe conflavisset, more majo-* 6.
rum capitali supplicio multetur. Reliquerat vocis suffragium in 7.
perduellione Lex Cassia, sed sustulit, & perduellionis etiam judicio invexit Tabellas *Lex Cœlia.* Post *Apuleja* lata est, & pœna 8.
irrogata iis ex illa lege, qui minuerant Majestatem. *Varia* suc- 9.
cessit, qua L. Varius, tribunus seditiosus, jubebat quæri, quorum
dolo malo socii ad arma ire coacti sint. Sed & hic *Cornelii Sullæ* 10.
dictatoris nomen celebre est, qui varia ad Legem Majestatis pertinentia constituit, Tribunos, qui legum ferundarum potestatem sibi sumerent, hujus criminis reos voluit, ne quis finito imperio post triginta dies maneat in provincia, ne educat exercitum, ne bellum sua sponte gerat, neve in regnum injussu populi aut Senatus accedat, statuit, ne proscriptorum liberi ad
honores admitterentur, ut & mulierum in illa accusatione vox 11.
audiretur, servisque dominos deferre liceret, ut denique nulla 12.
dignitas seu fortuna a quæstionibus cruentis eximatur, quan- 13.
do majestas pulsata defenditur, si verisimiliter dicendum est, 14.
idem

§. 15. idem edixit. Corneliæ Legi successit *Julia*, qua illa emendata
16. & suppleta est. Quis vero ille Julius? num Cæsar, an Augustus, Cæsaris Filius? Sane ipse Cæsar, teste Cicerone Philippica I cap. 9, ex quo loco discas simul, Cæsarem crimen, quod more majorum capitale erat, aqua & igni interdictione puniri
20. voluisse, mortem enim ille ex suæ philosophiæ placitis ærumnarum requiem, non cruciatum habebat, ex quo colligas, severitatis istud fuisse, quod alii, qui hæc nesciunt, clementiæ Cæsaris adscribent. In his Reipublicæ & Imperii confiniis locum sortitur notabilis quæstio, an illa in crimen perduellionis & majestatis læsæ distinctio reipublicæ temporibus jam obtinu-
23. erit? Negantium partes Celeberrimus Vir adversus Jacobum Menardum, doctissimum Balduini discipulum, egregie tuetur. Sed redeamus ad temporis ordinem, qui nos ad Imperatores Romanos deducit, quos inter, prout aut boni fuerunt Principes & indulgentes, aut mali & severi, varie fluctuavit & Lex &
24. crimen. Augustus statim, stuprum in domum suam commis-
25. sum, & libellos famosos hac lege complexus est, exemplo mi-
26. nus laudabili. Sub Tiberio aperta est fenestra delatoribus, di-
28. cta & facta quævis crimini data, juxta statuam Cæsaris servum cædere, vestem mutare, suam statuam alia Cæsaris altius locare, numum vel annulum principis imagine signatum latrinæ vel lupanari inferre, matellam eo ornatu apprehendere, postquam sub Augusto semel receptum est, Majestatem per conse-
30. quentiam lædi. Cajus Tiberio atrocior hoc pœnæ per leges ad-
31. didit, ut conjurati insepulti projicerentur. Benigniores fuere Claudius, Vespasianique, Trajanus & Hadrianus, qui fere leguntur, majestatis legem exerceri prohibuisse, quod tamen ita acci-
33. piendum non est ac si illius criminis publica fuerit impunitas;
34. minime vero, *crimen*, ut ait Modestinus de Alexandri Mammeæ temporibus, *non in occasionem, sed in veritate habebatur, & ob lubricum linguæ homines non facile ad supplicium trahebantur*. Inter bonos tamen Marcus Antoninus Philosophus crimen
40, 41. morte extingui noluit. Nolebat & Tiberius, mota semel accusatione, dum rei viverent, exstinctorumque morte vel naturali
42. vel voluntaria, bona publicabat. D. Pius heredes defunctum de-

sen-

ſenſuros audiri voluit. Audiebat & Marcus, ſed eosdem, accu-
ſatione in dudum defunctos inſtituta, reſpondere pariter & de-
fendere jubebat, ſi non defenderent, aut non ſatis, defunctos
condemnari volebat, ex principiis philoſophiæ Stoicæ. Cum §. 47, 48.
enim Porticus ſceleſtos homines diceret propria mente puni-
tos jam & damnatos ſibi ipſis jus dixiſſe, bona eorum merito
fiſco inferebantur, ad quem omnes damnatorum facultates an-
tiquo jure pertinebant. Mitigavit hujus legis rigorem Perti- 49.
nax, qui ſub ſequentibus Principibus recruduit, ita ut Magnus An- 50.
toninus, qui Caracalla eſt, reſcripſerit: *ex quo quis tale crimen
contraxiſſet, neque alienare, neque manumittere poſſe, nec ei ſol-
vere jure debitorem*, lege dura, quæ tamen ſcripta eſt. Severos
Principes lenis ſecutus eſt Alexander Mammeæ, qui judicem,
contra conſtitutionem Alexandri pronunciantem, hac lege te- 55.
neri, &, quod magis mireris, per genium Principis pejerantes 57.
in noſtrum crimen incidere noluit. Quæ ſequentium Princi-
pum in talibus fuerit mens, dicere non licet deficiente hiſtori-
corum fide, nec fingere. De Claudio, optimo principe, nulla 59.
atrociter exercitæ legis ſupereſt ſuſpicio, admodum tamen tru- 61.
culentum Aurelianum, lenes & mites Tacitum & Probum novi- 62.
mus. Diocletianus etiam propenſiori animo fuit in ſuos, ſe- 64.
veritatemque noſtræ Legis imminuit. Servi iterum auditi in 65.
dominos ſub Maxentio, teſtis etiam unus, & homines leves.
In alia omnia abiit Conſtantinus M. delatoribus inprimis infen-
ſus. Magnentius etiam lege noſtra abuſus, nec ſane lenior Con- 69.
ſtantius, a placidis Patris moribus prorſus alienus. Julianus nul- 70.
lam hoc quoque nomine maculam contraxit, a qua non im- 73.
munis eſt Valentinianus, qui præter alia ſævitiei indicia ſervos 74.
in dominos promiſcue torqueri voluit, quod in noſtro crimine
etiam Gratiano placuit. Beatiorum morum fuit Theodoſius 78.
Magnus, qui celeberrima conſtitutione maledicta in Imperato- 80.
rem confecta, non, quod aliqui volunt, impunita dimiſit, ſed
ad ſe referri voluit, ut de venia aut pœna ipſe ſtatuat. Theo-
doſius filium habuit Arcadium, a quo celeberrimam legem:
Quisquis profectam eſſe, nemo ignorat. Vix quidpiam in ea
novi conſtitutum eſt, præter quaſi perduellionis crimen, ſi Se- 84.

nator principive militans occidatur, quod ab Eutropio, summo Imperii sub Arcadio Administro, & domini domino, a Stilicone tamen & aliis malevolis sibi metuente, profluxisse, magna
§. 85. veri specie dicitur. De pœna, quam perduellionis liberis inflixit Eutropius, docte & accurate doctissimus Vir, sed, quæ hic commemorare nihil attinet.
C. II. Hæc Romani constituerunt, quorum legem adoptasse videntur
§. 2. Visigothi, Episcopis, ut sancta sit Regis persona, annitentibus,
3. & Ostrogothi, quorum Rex Theodoricus insidias Liberio Patricio suo structas gladio ultus est. Sed legibus quoque Germa-
5. nicis crimen hoc fuit capitale, apud Longobardos lege Rotha-
6, 7. ridis, apud Francos Salica. Apud Bojos perduellis Regi ad su-
13. pernam contemplationem damnabatur. Lex Ripuaria & Lex
16. Saxonica pariter hujus criminis reos capitali sententia puniendos dicunt. Lex Alemannica ei, qui hostili animo in ducem aut rempublicam aliquid moliebatur, mortem, aut exilium injungit, quam pœnam etiam duci perduelli moribus statutam fuisse, celeberrimus Autor ex Eccardo de Casibus Monasterii S. Galli acute conjicit. Et secundum istas Germaniæ leges & mores sæpius fuisse judicatum, non sub Merovingis modo, aut Carolingicis Principibus, sed & sub reliquis diversarum gentium Imperatoribus, istorum temporum monumenta satis loquun-
17, 18. tur. Ita sub Ottone M. Conradus Lotharingiæ Dux, Guntra-
21. mnus Alemanniæ Comes, sub Ottone III, *Henricus Bavarus*, sub
22. Conrado Salico, Ernestus privignus, sub Henrico III, Conradus
28. Bavarus, & Godefridus Lothariensis, sub Henrico IV, Otto Göt-
26. tingensis & Ecbertus Saxoniæ Marchio, sub Conrado III, Hen-
30. ricus Superbus, sub Friderico Ahenobarbo, Henricus Leo, sub Ottone IV, Otto Wittelspachius, sub Friderico II, Henricus Filius, tristia dedere exempla, quos tamen omnes pari jure, aut pari sententia damnatos nemo dixerit: hoc vult Consultissimus Vir, constare saltim ex tot exemplis, majestatis quæstionem
34. nunquam non in Germania viguisse. Sed & Henricus VII Ro-
35. bertum Apuliæ Regem proscripsit, Ludovicus Bavarus Pontificis Romani de electione sua iniquissima decreta probantes reos majestatis dixit, Carolus denique IV Legem Arcadii Aureæ Bullæ

læ inseruit. Causam ignorabunt, qui nesciunt, Pontificem isto tempore omnem movisse lapidem, ut Franciæ Metropolitanis, Dapiferis, Mareschallis, Pincernis præcipuum illud eligendi jus eriperet, quibus moliminibus, ut iretur obviam, Carolus Aureæ Bullæ non modo insignia illa elogia, quibus corporis sui membra, luminaria magna, columnæ Imperii, intimioris admissionis consiliarii appellantur, & quibus ornari, & a reliquis regni Baronibus segregari, & antea maximopere gavisi sunt, & tum vehementer gaudebant, inseruit, sed novo etiam munimine, Lege Arcadii ad ipsos, tanquam Germaniæ Senatores, prorogata, autoritatem eorum firmavit. In reliquos equidem Germaniæ Principes læsæ non superioritatis, sed majestatis crimen committitur, sed a suis, unice scelesta factione coeuntibus, in Electores, non secus ac in ipsum Imperatorem a quibuscunque. Ceterum, qui discernendum sit crimen fractæ pacis a crimine læsæ majestatis, num Carolus V in pœna perduellium immanior fuerit, quo perduellium bona pervenerint olim, quo nunc perveniant, in sequentibus accurate docetur.

§. 37. 38. 40. 41. 43. 44.

Nunc de silentio in hoc crimine, quod an gentes puniverint, facti quæstio est. Fecere id Macedones, lege majestatis durissima usi, fecere Spartani. An Romani? Ad Arcadii legem & vocem *consciorum* in ea occurrentem nonnulli temere provocant, qui tamen monendi sunt, *conscios* sæpissime *consocios* significare, *adjuvas, participes*. Laudat tamen Themistius Theodosii clementiam, quod conscios puniri noluerit, quod priores Principes id fecisse arguit. Et de Valente Zosimus apertis verbis id tradit. Nec etiam mentem constitutionis *Quisquis* fuisse, Eutropii architecti ingenium satis indicat. Leo Magnus in Asparis filio silentium punivit, Justinianus in conscios *ἀπεράκτες* inquisivit, Alexius Comnenus indicium criminis jurisjurandi formula complexus est. Idem apud Germanos factitatum est, quod variæ veteresque formulæ: *Secundum meum savirum, quantum sciero & potuero*, &c. loquuntur. In Galliis Ludovicus XI de silentio puniendo legem tulit, an renovavit? Thuanus sane tristi documento comprobavit. Eodem jure usi sunt Florentini, & Pontifex Maximus, Danicæ quoque Leges, Svecici mores,

C. III. §. 2. 4. 7. 8. 13. 14. 24. 26. 27. 29. 38. 40. seq.

res, Polonorum Senatorum jusjurandum eo tendunt, Angli pu-
niunt ſilentium, quamvis mitius, & apud Belgas, quod mireris,
Grœnefeldius capite plexus eſt, quod inſidias Principi Mauritio a
Stautenburgio fratre ſtructas tacuerit.
C. IV. Puniunt Gentes ſilentium, quo Jure? nullo, ſi plures audias
§. 4. magna ſpecie ejusmodi ſupplicia oppugnantes. Themiſtii argu-
mentum eſt, invitos nos audire, claudi poſſe ora & oculos, non
aures; ſed oratorium. Nec quiſpiam punitur, quod audiat,
ſed quod id, quod audivit, non dicat. Baldus præſentem, nec
conſentientem, abſentem fingit, ſed fingit, nolle præſentiæ nihil
5. detrahit. Alii amicitiæ vincula urgent, ſed quæ non debent
fortiora eſſe patriæ amore, ſine virtute etiam nulla ſunt. Alii
6. dicunt, ea præcipi hic a JCtis, quæ mortalium nemo conſequi
poſſit. Et fatendum eſt, hominibus quamvis vulgi auram & va-
gos rumuſculos denunciandi neceſſitatem non eſſe imponen-
dam; videant tamen omnes, ne vagum vocent, quod eſt certum,
aut levem autorem dicant, de quo judicare nequeunt, aut con-
8. ſcios ſeſe negent, quod non crediſiſſent. Aſt, ais, ebrius fuit,
ſumme iratus fuit; quid id ad te? Si taces, periculum tuum
9. eſt. Sunt, qui tormenta allegant delatoribus ex Lege Conſtan-
tini metuenda. Fidendum tamen potius judicis prudentis ar-
bitrio, maxime cum noſtri fori interpretatio ipſum reum, uno
10. teſte oppreſſum, quæſtioni ſubjicere videatur. Nec culpam di-
12. cimus ſilentium alicujus temporis, ut *opes, conſilia, machinæ*
14. perduellium detegantur. Metus potentiæ, calumniæ & inde
proventuræ infamiæ non excuſabit. Circumſpectione omnino
in talibus opus eſt & prudentia. Quid vero ſi Pater, ſi Filius, ſi
Conjux accuſandus? Nihil mutat celeberrimus Vir; Patriæ ca-
19. ritas omnes caritates ſuperat. Quid Principem indulgentem
20. hac in re deceat, alia quæſtio eſt. Sed an ſciviſſe crimen eſt?
23. minime; ſed id periculum, quod imminere ſciebam, indicio
meo non avertiſſe. Silentem intellectu errare, non peccare vo-
luntate, ſophiſma eſt. Non errat qui ex propoſito negligens eſt,
24. ſed peccat. At Deus peccata permittit: ille vero eſt ens liber-
rimum, cui civem ad reipublicæ ſalutem tuendam obligatum
26. inepte comparabis. Jure itaque damnatus Philotas, jure Thua-
nus,

nus, jure Grœnefeldius, de quibus Illustris Vir prolixe tradit, & quid Principibus, si ad clementiam impellantur, quid Sacerdotibus, si perduellis crimen fateatur, faciendum sit, egregie & vere explicat. §. 27. 35.

Dedimus Epitomen singularium Gundlingianorum, in qua brevitatis studio, & pro instituti ratione quamplurima neglexinus, quæ Lector variæ eruditionis amans sibi minime negligenda ducet, & inter ea nonnulla digna notatu, sed in hoc libro non facile quærenda. Si exemplis opus est, ea, quæ de Legibus Tabellariis, de pœnis diversi generis honestiorum humiliorumque, de frumentariis, &, qui in horum locum successerunt, Agentibus in rebus, capite primo, de Udone Comite, de canis vocabulo in conviciis haberi solito, de Ecberto Frisiæ Saxoniæque Marchione, capite secundo, non ubivis obvia allata sunt, huc referimus. C. I. §. 6. 53. 64. C. II. §. 19. 20. 23.

GUIDI PANZIROLI, JCTI, DE CLARIS LEgum Interpretibus Libri IV: accessere JO. FICHARDI Vitæ recent. JCtorum; MARCI MANTUÆ Epitome Vir. Ill. JO. BAPT. de GAZALUPIS Hist. Interpr. & Glossat. Juris; CATELLANI COTTÆ Recensio insignium Jur. Interpr. MATTH. GRIBALDI MOPHÆ Catal. Interpr. Jur. Civ. & ALBERICI GENTILIS de Juris Interpretibus dialogi VI; cura D. CHRISTIANI GODOFREDI HOFFMANNI.

Lipsiæ. apud Jo. Frid. Gleditschii B. Fil. 1721, 4. Alph. 4.

OPtimum consilium cepit Consultissimus *Hoffmannus* noster, quod, cum Panziroli opus de claris Legum Interpretibus, jam pridem in librariis frustra quæsitum, prelo denuo subjiceret, alios quoque Jureconsultorum Biographos, raro hodie prostantes, eodem fasciculo conjunxit. In Præfatione, quam præmisit (nam libros ipsos jam antea editos recensere supersedemus) ostendit Clariss. Editor, quantum intersit vitas

JCtorum habere perſpectas, cum jus ſæpe non tam ex voluntate Legislatoris, quam ex *opinionibus* JCtorum, de quibus prolixius agit, æſtimetur. De *Panzirolo*, quem ad editionem Venetam anni 1655 expreſſit, fatetur quidem, eum minime videri ultimam manum libro impoſuiſſe, quod & ſtyli inæqualitas aſperitasque & hiatus ac repetitiones prodant, quibus accedit, quod ultimo Libro, quem de Academiis inſcripſit, ſitim Lectoris provocaverit magis, quam reſtinxerit; nihilominus tamen eximium ejus in hiſtoria Juris, præſertim recentiori, uſum eſſe, luculenter demonſtrat. Nec plura de Panzirolo addimus, niſi quod dolemus, ſublatis licet pluribus ſphalmatibus, quæ in antecedentem editionem irrepſerant, retenta tamen nonnulla fuiſſe, quamvis illa emendanda aliorum potius judicio permittere, quam proprio genio & hariolationibus indulgere maluiſſe, Cl. Editor videatur. Succedunt *Jo. Fichardus*, Francofurtanus, qui jam ante Panzirolum *Vitas aliquot JCtorum* edidit Patavii 1565, & hoc multo inferior, *Marcus Mantua Benavidius*, JCtus Patavinus, qui quæ in rem ſuam putavit, e Gloſſatoribus vetuſtis & Juris Interpretibus excerpſit & rudi ſtylo digeſſit, judiciis aliquando eorum additis, quorum haud tuta fides. Panciora ſunt, quæ ſubjunxit Editor e *Jo. Baptiſtæ de Gazalupis*, ſeu *Caccialupi*, libro *de ſtudendi methodo*, Lugd. 1543 edito, ejusque *Documento* quinto, quo de librorum lectione agit, excerpta. Nec multo prolixior eſt *Catellani Cottæ*, JCti Mediolanenſis, *de Juriſperitis* tam antiquis Romanorum quam recentioribus tractatio, ex ejusdem *Memoraliis*, quæ Lugd. 1573 prodierunt, deprompta nec lectu indigna. Quibus *Matthæi Gribaldi Mophæ*, JCti Cheriani & Profeſſoris Juris Ticinenſis, *Catalogus aliquot Interpretum Juris*, qui judicia acuta de ſingulis, ſingulis diſtichis comprehenſa, exhibet. Ultimus exſtat *Albericus Gentilis*, cujus dialogi *de juris Interpretibus* prodierunt Londini 1582. Nec indignus is videtur, qui in hac collectione locum inveniat: etſi enim humaniorum literarum & Critices, imo etiam Hiſtoriæ ſtudium, JCto negligendum ſuadeat, nihil tamen ſerio egiſſe videtur, qui magnam ipſe ubique in his literis doctrinam prodit. Ceterum ſpem facit Conſ. Editor, ſe

vitas

vitas JCtorum, quæ sigillatim subinde prodierunt, ceu palantes chartas, exemplo Frid. Jac. Leickheri, in eundem fasciculum congesturum, quo rem haud ingratam facturum esse literatis omnibus, præsertim Juris peritis, certissime persuasi sumus.

HISTOIRE DU DROIT ROMAIN &c.

i. e.

CLAUDII JOSEPHI FERRERII, ADVOCATI Parliamenti & Doctoris Facultatis Juridicæ Parisiensis regentis, Historia Juris Romani, ejusdem originem, progressum, usum in Galliis, excellentiam, & discendi ordinem continens.

Parisiis, apud Ant. Warinum, & L. A. Amaulry, 1718, 8.
Alph. 1 pl. 16.

EOdem fere tempore, quo in Germania nostra Clarissimi Viri, Struvius, Hofmannus, aliique in Juris Romani historia ornanda fuerunt occupati, de eadem in Galliis bene mereri voluit Consultissimus Ferrerius, cujus libellum serius ad nos allatum scriptis nostratium, anno cIↄ Iↄcc xix Mense Septembri exhibitis, nunc submittimus. Condit autem Autor suam historiam secundum temporis ordinem, ut in talibus fieri assolet, & capitibus *duobus & triginta*, de diversis publici status apud Romanos speciebus, de Jurisprudentia Romana sub Regibus, de Republica Romana & Consulum creatione, de Tribunis plebis, de Decemviris & XII Tabulis, de eo, quod XII Tabulas secutum est, de Legibus, de Plebiscitis, de Interpretatione prudentum, de Edictis Prætorum, de Jurisprudentia Romana sub Cæsaribus, de successione Cæsarum ad Justinianum usque, de Justiniano Imperatore, de Senatu Romano, de SCtis, de responsis prudentum, de JCtis celebrioribus, de collectionibus Legum ante Justinianum, de Codice Justiniani, de Pandectis, de Institutionibus, de Codice repetitæ prælectionis, de Novellis, de Jurisprudentia in Oriente post Justinianum, de ejusdem fatis in Occidente, de usu Juris Romani in Galliis, de vero sensu decretalis: *super specula*, de Arti-

Articulo LXIX Constitutionis Blæsensis, de excellentia Juris Romani, de celebrioribus Interpretibus Juris Romani, de requisitis illorum, qui juri Romano operam dare volunt, de methodo discendi, de allegandi denique modis & scripturæ compendiis, quibus JCti uti solent, copiose & in multis sane bene disserit; neque tamen diffitendum est, passim esse, ubi meliorem ordinem, majoremque curam & doctrinam desideres. Ne hoc absque causa dixisse videamur, exemplis nonnullis utendum erit. C. II traditur, Sextum Papirium, Tarquinio Superbo regnante, Leges Regias in unum volumen collegisse, ex Enchiridio, ut existimo, Pomponii, sed dudum est, quod Rupertus & alii Viri docti demonstraverint, non Sextum Papirium, sed sextum Papirii librum a JCto esse allegatum, ut ea nunc taceamus, quæ novissime Clar. Heineccius de Gajo Papirio, Juris Civilis autore, attulit. C. V, ubi de XII Tabulis sermo est, *Ciceron*, L. I de Oratore, ait Noster, *dit a leur louange, qu' elles renferment tout ce qu'il y avoit de bon & d' utile dans les livres des Philosophes*, quod quam a mente Ciceronis sit alienum, ex ipsis eloquentissimi Romuli Nepotum verbis constat. *Bibliothecas*, ait hic, *mehercule omnium philosophorum unus mihi videtur XII Tabb. Libellus, si quis legum fontes & capita viderit, & autoritatis pondere & utilitatis ubertate superare.* De Successionibus & Plebiscitis idem c. VI admodum confuse, illud vero c. X false, quod in maximo Prætorum numero duodecim quotannis illum magistratum gesserint, cum vel ex Pomponio constet, Augustum constituisse sedecim, Divum Claudium duos fideicommissarios addidisse, detraxisse unum Titum, sed Nervam addidisse fiscalem, decemque & octo Prætores in urbe jus dixisse. Ædiles

p. 172. curules a *curru* appellatos esse, paucis persuadebit: nec satis accurate Breviarii, quod Aniani dicitur, Autorem facit ipsum Anianum, cujus ille Vir Spectabilis modo recognitor fuit atque subscriptor.

c. XXVI. Ceterum non ubivis obvia sunt, quæ Consultissimus Autor in nonnullis capitibus de usu Juris Romani in Galliis commentatur. Amplissimum illud Regnum divisum est in Provincias Juris scripti (*les Pays de Droit Ecrit*) & in Provincias juris consuetudinarii (*les*

(*les Pays Coutumiers*) sunt illæ Aquitania, Provincia, Delphinatus, aliæ, verbo omnes illæ, qui Parliamentis Tolosano, Burdegalensi, Gratianopolitano, Aquensi, & Palano subsunt, & Lugdunensis ager, provincia Forensis, ager Bellojoviensis, & magna Arverniæ pars, quæ regiones Parliamento Parisiensi parent. Sunt nempe Provinciæ, quæ ab Italia propius absunt, & cum antiquissimis temporibus, cum Francis subjicerentur, jure Romano uterentur, illud Regum beneficio servarunt, & hodienum servant. Reliquæ consuetudinibus suis reguntur, ita tamen, ut insignis Juris Romani usus sit in iisdem, quod ex exemplis & suffragiis celeberrimorum Juris patrii Interpretum Coquillii, Mornacii, Loisavii, aliorum firmatur. Pauca enim sunt capita in istis consuetudinibus constituta atque decisa, in reliquis Judici & Advocatis ad rationis dictamina in Lege Romana, ut Noster loqui amat, literis mandata est confugiendum. Merentur tamen ea legi, quæ de controversia olim inter illustres Viros Petrum Lizetum & Christoph. Thuanum enata afferuntur, quorum ille tacente consuetudine legem Romanam loqui, hic prius vicinæ provinciæ aut Parisiorum consuetudinem audiri volebat. Immo sunt in Galliis, qui sibi persuadent, tantum abesse, ut maxima & perpetua fuerit Juris Romani in Galliis autoritas, ut per aliquod saltem tempus & Pontifex & Rex illius doctrina suis interdixerint. Provocant hi partim ad decretalem *Epistolam Honorii III, Super Specula*, cujus fragmentum cap. XXVIII, X: de Privilegiis exstat, & Parisiis Jus Civile legi aut doceri prohibet, partim ad Constitutionis Blæsensis A. 1579 editæ Articulum LXIX, qui, repetita decretalis illius prælectione ordinem JCtorum Parisinum publice Jus Civile prælegere, & honores illius causa conferre vetat. Sed Consultissimus Ferrerius sui Collegii jura egregie hic tuetur, & illius decretalis fragmentum male decerptum perperam accipi, Clericis a Pontifice Romanarum legum studio interdici, ne temere secularibus, quod ajunt, negociis immisceantur, non Laicis idem injungi; Blæsensem autem Articulum a Cancellario Chivernio in Aurelianensium gratiam præter fas, & insciis ordinibus esse insertum, nec, quod ibi temere positum, unquam usu invaluisse, p. 304.

iſſe, ſapientiſſimi potius Regis Ludovici XIV edicto, ordinis juridici jura denuo firmata eſſe atque munita, cum rationum pondere, tum exemplorum autoritate luculenter adſtruit.

HISTOIRE DU DROIT CANONIQUE &c.

i. e.

HISTORIA JURIS CANONICI ET REGIMINIS Eccleſiaſtici, per Dn. ** *Parliamenti Advocatum.*

Pariſiis, apud Ant. Warinum & Gabr. Amaulry, 1720, 8. Alphab. 1 pl. 11.

DUplex eſt argumentum Libelli, cujus titulum dedimus, eoque tendunt omnia, ut Juris Canonici ſtudioſo, de Juris illius maximam partem peregrini autoritate in Galliis, & de primis & evidentibus principiis juris circa ſacra in illa liberrima gente regii conſtet; utrumque tam breviter, ſimul tam clare ac perſpicue, tum etiam docte explicuit Conſultiſſimus Autor, ut inſignem omnino laudem mereatur. Ordo operis hic eſt, ut primum diverſas collectiones, quæ Jus Canonicum conſtituunt, recenſeat, tum Libertatem Eccleſiæ Gallicanæ & ſumma Capita, quibus innititur, exponat, mox Juris Canonici definitionem & diviſiones tradat, & ordine deinde de Juris Canonici fontibus V. Scriptura Sacra, Conciliis, *Epiſtolis Paparum decretalibus*, Opinionibus SS. Patrum, & Conſtitutionibus Principum, fontiumque illorum in Galliis autoritate & uſu diſſerat.

p. 3. In Hiſtoria Juris Canonici quatuor veluti Epochas conſtituit Cl. Autor, & initio quidem a Sanctiſſimo noſtro Servatore facto, primam habito Niceæ Concilio, alteram falſis Iſidori Mercatoris decretalibus, tertiam Juris Canonici reſtauratione, quartam noſtra ætate finiri aſſerit, ita ut prima Juris Canonici origines, ſecunda Jus verum & vetus, tertia hujus juris innovationem & depravationem, quarta illius veteris reſtitutionem contineat. Ex prima Epocha exiguæ ſuperſunt reliquiæ, ſi Noſtro
10. credas, in Apoſtolorum Canonibus ſervatæ; in ſecunda confe-
17. cti ſunt Codices Eccleſiarum, Romanæ, Græcæ, Gallicæ, ad ter-

tertiam pertinent quiſquiliæ Iſidori Mercatoris, & collectiones reliquæ, hoc tamen luto conſpurcatæ, Burcardi Wormatienſis, Ivonis Carnotenſis, & Gratiani Cluſini, decretales itidem Gregorii IX, Sextus Bonifacii VIII, Clementinæ & Extravagantes cum Joannis XXII, tum communes, pariter omnes Iſidori veneno infectæ; quartam denique exornant principum & gentium placita, quibus Juris Canonici deterioris attentatis obviam itum eſt, conſultumque libertati Eccleſiarum, in Galliis equidem Pragmatica ſanctione Ludovici IX, alia Bituricenſi ſub Carolo VII confecta, Concordatis a Leone IX cum Franciſco I, initis, Ordinatione Blæſenſi Henrico III regnante edita, qua Concilii Tridentini nonnulla, ſed autoritate regia, ſunt adoptata, Edicto Ludovici XIII A. 1637 promulgato, *(Edit pour le Controle des Benefices)* & alio Ludovici XIV A. 1646 de Inſinuationibus Eccleſiaſticis emiſſo. Jucundiſſimus foret labor, omnium harum conſtitutionum hiſtoriam, uti a Viro rerum patriarum peritiſſimo hic tradita eſt, latino ſermone explicare, ſed inſtituti ratio, & alia, quæ dicenda, id vetant.

p.27. 52. 56. 61. 70. 85. 90.

Libertas Eccleſiæ Gallicanæ his propagnaculis munita, & ab injuriis ſummi Pontificis egregie defenſa, duo complecti videtur: *Ingenuitatem*, & *Jura Communia. Ingenuitas* eſt jus ſeſe a novo jure, quod veteri diſciplinæ contrarium eſt, defendendi. Amiſſum eſt illud jus in orbis Chriſtiani partibus, quæ obedientiam profitentur *(le Pais d'Obedience)* ſed in regionibus, quæ liberæ ſunt, *(les Pais de Liberté)* ſummis duabus poſitionibus abſolvitur: 1 *Obediendum eſſe legitimis paſtoribus*, aliter enim ordo in eccleſia conſiſtere nequit, 2 *Iisdem non eſſe obediendum*, ſi eccleſiæ jura atque privilegia mutanda eſſe & violanda doceant. *Jura*, quæ hic vocantur *Communia*, (forte *Specialia* rectius appellares) ad tres potiſſimum claſſes ſunt redigenda; *vel* enim pertinent ad diſtinctionem inter duas ſummas poteſtatis, ſacram & civilem, ſibi invicem non ſubjectas, ſupremum puta Regis Jus in temporalibus, ſummum ejus imperium in omnes, etiam in perſonas eccleſiaſticas, Jus Regis omnes ſubjectos protegendi, & ab injuriis, etiam Eccleſiaſticæ poteſtatis, defendendi, quæ omnia nec amitti nec præſcribi poſ-

92. 93. 93. 95.

C

possunt; *vel* ad res veteri jure Canonico constitutas & concessas,
v. c. Jus Regis circa nominationes ad beneficia ecclesiastica, &
alia jura omnia, quæ regi circa illos modos competunt, qui-
bus Curia Romana ex diversis regnis tanta commoda, pro-
ventus tam insignes & lucra consequi, & in suam rem ver-
tere solet, cujus generis jura omnino perdi possunt, sed a Fran-
cicis Regibus nunquam perdita sunt, *vel* denique sunt privile-
gia varia, personis, ut apertius loquar, graduatis, aut universi-
tatibus, singulis etiam personis aliis, & locis indulta, & similia,
quæ ad Jura Regni & Ecclesiæ omnino pertinent, quod maxi-
mam partem sint vestigia veteris Juris Canonici, & suorum
p. 99. omnium causam tueri, Regii juris & officii sit. Habent nonnul-
la adversæ partes Patroni, quæ contra dicant, sed omnino ta-
lia, quæ facili negotio confutantur a nostro Autore & dispel-
luntur.

Nititur hæc Ecclesiæ libertas suis certis & indubitatis ra-
tionibus, quas a nostro Autore ad tria capita redactas videas,
112. naturam Regiminis Ecclesiastici, diversitatem utriusque pote-
statis summæ Sacræ & Civilis, & Legum illarum qualitatem es-
sentialem. Quod ad naturam Regiminis Ecclesiastici attinet,
habet Ecclesia Regem unum & æternum Jesum Christum DEI
Filium, habet Leges ab isto rege sibi traditas, habet & potesta-
tem Clavium, jus ingens, sibi concreditum, sed ita ut exer-
citium illius potestatis sit penes verbi ministros: inter hos Mi-
nistros est quidam ordo, illum appellant Hierarchiam, neque
tamen ulli in alterum est quoddam dominium, *vos autem non
sic*, nec, quod absurdum dictu, in ipsam & universam Ecclesi-
am, parti in corpus, filio in matrem, hæc potius suis, hæc fide-
libus, hæc Episcopis, hæc Episcopo ordine primo, Papæ Ro-
mano præest, judicat, & in iis, quæ sui juris sunt, dominatur.
Sunt omnino, qui potestatem Petro datam urgent; sed Cl.
121. Autor sententiæ Augustini subscribat: *claves non homo unus,*
129. *sed unitas accepit Ecclesia*, & potius Gregorii VII, Pontificis
Rom. vocem audiendam esse, ait, *Matrem & Dominam suam
esse Ecclesiam*, quam Cajetani, qui *Servam natam respectu
Papæ* dicere non erubuit. Ex natura itaque Ecclesiastici Regi-
minis

minis fluit, non pastorem quempiam, nedum peregrinum, sed Ecclesiam universam Ecclesiæ Gallicæ præesse & dominari.

Jam ex discrimine, quod est inter duas potestates, Sacram & Civilem, Libertatem Ecclesiæ Gallicanæ colligas. Uti enim potestas Ecclesiastica non subest seculari, ita nec secularis Ecclesiasticæ. Si ubique locorum in una eademque persona junctæ essent illæ summæ potestates, uti sunt Romæ in Papa, nihil esset discordiarum, nec si unaquæque suos limites nosset, & intra illos se contineret; sed cum Reges equidem & Principes facile a sacra potestate sese abstineant, idem tamen impetrari non potuit a Pontificibus Romanis in barbaris illis seculis; voluerunt hi Reges suæ potestati in omnibus subjicere, quorum adeo jura nunc contra sedis Apostolicæ mancipia defendenda sunt. Facit hoc egregie post alios Consultissimus Autor, & Bellarmino inprimis respondet, qui agmen ducit doctior reliquis & moderatior. Iterum non licet ob prolixitatem hæc ordine exponere, dabimus tamen specimina, & salivam movebimus lectori. Bellarminus ait, Principes & Reges subesse Pontifici Romano in temporalibus, saltim indirecte, idque ex eo colligi, quod Regibus & Principibus a summo Pontifice possit communione sacra interdici. Ad hæc Noster: fingas, posse Pontificem, poterit ideo quivis Episcopus, & quilibet Regum unicuique suorum Antistitum, saltim indirecte, suberit, qua doctrina jura imperantium & parentium prorsus confundi satis manifestum est. Mors moralis duplex est, alia civilis, alia, ut ita dicamus, spiritualis, quo facto ita mortuus ut membrum mortuum & putridum a reliquo Ecclesiæ corpore abscinditur. Hæ duæ species sunt distinctissimæ. Morte civili functus non ideo habetur pro excommunicato, & excommunicatus non amittit statum civilem. Qui itaque principes illum amitterent & imperantium jura, quæ paganis etiam principibus farta tecta servantur. Et est societas alia naturalis, alia utilitatis, alia voluntatis & familiaritatis, ad hanc pertinent, quæ habet Apostolus de excommunicatis, & hujus intuitu sint nobis ejusmodi homines, *ut ethnici & publicani*. Sed nunc videndum est, an Reges & Principes interdictis ecclesiasticis sint puniendi? Ne-

p. 131.

142.

149.

150.

151.

153

 gat

gat hoc Consultissimus Autor fortiter, & quidem argumentis
p. 155. aliis sepositis ex triplici capite: 1 S. Augustinum clarissimis verbis id negare, si metus schismatis subsit, qui major esse non
157. potest, quam si Regi sacris interdicendum est. 2) Excommunicationis Regum exemplum non extare ante Seculum IX quamvis sapientissimi Patres prioribus Seculis Ecclesiæ præfuerint, imperaverint autem Principes Constantius & Valens Arriani, Constans Hæreticus; , sacrilegus, fratricida, Leo Isaurus Iconomachus, alii, sane magis digni ejusmodi pœna, quam omnes
162. illi, quos deterior ætas vidit excommunicatos. 3) Fulmina ejusmodi Romana a temporibus Ludovici Pii ad Henrici IV ætatem in Galliis fuisse bruta, invalida, & ab universa Ecclesia spreta & rejecta.

170. Denique qualitas legum essentialis est, ut conveniant illis, quibus dantur, Jam vero satis constat Ecclesiam fuisse unam, usam tamen nunquam non diversis ritibus & moribus. Alios alia decent, aliis alia placent. Hæc bene posita mutare, nocivum est. Qui sibi mos ut geratur, vult, dominari videtur, qualem dominatum Ecclesiæ, liberæ imprimis, respuunt. Non omnibus omnia conveniunt, qui hoc non obstante sibi obtemperari vult, injusta vult suæ libidinis causa, cujus tamen generis jugum Ecclesia sibi imponi nec passa est, nec pati potuit.

Pio & prudenti zelo tanta jura sunt custodienda, cujus simul regulas satis egregias subministrat Clarissimus Autor. Ad nomen deinde Juris Canonici, definitionem & divisionem explicandam conversus, his traditis, fontes ejusdem juris accuratius
175. intuetur, & ordine singulis capitibus, de Scriptura Sacra secun-
216, 219. dum placita suæ Ecclesiæ, de Conciliis omnis generis, de Con-
233. ciliorum generalium convocatione, de personis, qui Jus habent
245. in illis comparendi, de Præsidio Conciliorum Generalium & ea
259. habendi modo, de autoritate Conciliorum, & quod superiores sint Papa, quod argumentum amplissimum & maximi momen-
296. ti duobus capitibus exponitur, quod Concilia generalia suam
301. autoritatem immediate a Deo consequantur, de confirmatione
315. Conciliorum generalium a Papa facienda, de Epistolis decreta-
325. libus summorum Pontificum, de Constitutionum Apostolicarum diver-

diverſis ſpeciebus, de opinionibus SS. Eccleſiæ doctorum, de poteſtate Regum circa res Eccleſiaſticas, de limitibus autoritatis Regiæ circa res Eccleſiaſticas, de poteſtate denique Regum, qua Canonum ſunt Protectores, docte, accurate, moderate, & prudenter differit. Non ſine fructu legimus hæc omnia, quamvis plura hic differere non licet. Notabuntur hæc Romæ atro calculo, nec in omnibus ſatisfacient iis, qui jura Principis circa ſacra norunt, &, quam nihil juris Romano Epiſcopo in alias Eccleſias concedendum ſit, intelligunt. Ita tamen ex ſuæ Eccleſiæ placitis jura eccleſiaſtica defendit Conſultiſſimus Advocatus, ut Inſtitutiones Juris Canonici Gallici, quas in præfatione ſperare jubet, quantocyus videre geſtiamus.

p. 345. 349. 362. 385.

DISCOURSES HISTORIQUES, CRITIQUES, &c.

hoc eſt,

JACOBI SAURINI DISSERTATIONES Hiſtoricæ, Criticæ, Theologicæ & Morales ad præcipuas V. & N. T. hiſtorias. T. I & II, ad Pentateuchum, una cum figuris æneis.

Amſtelodami, apud Henr. du Sauzet, 1720, 8. maj. Alph. 3 pl. 15.

Autor jamdudum domi clarus ob ſingularem in ſacra cathedra *eloquentiam*, quam & tribus Gallice conſcriptis voluminibus Chriſtiano orbi probavit, bibliopolæ precibus permotus accinxit ſe ad erudite illuſtrandas univerſi ſacri codicis hiſtorias. Tomis igitur his duobus (quorum prior editio auguſtiſſima forma longeque pluribus ornata figuris æneis paucis menſibus ante prodierat in publicum,) explicandas ſuſcepit præcipuas quinque librorum Moſis hiſtorias hac vſus methodo, ut præſtantiſſimorum Interpretum ſententias una cum ipſorum rationibus exhibeat, iisque accurate expenſis vel eligat eam, quam ſatis clare demonſtratam duxerit, vel doceat, nondum rem perductam eſſe ad liquidum, ſed uſurpandum vetus illud: NON LIQVET. Cumque complura hic loca occurrant, quibus Cl. Autor ſuum N. L. adſcripſit, facile apparet, cum

eum vitare studuisse dogmaticorum interpretum temeritatem, lectoribusque commendare Scepticismum sive Pyrrhonismum exegeticum & criticum, eumque rationalem. Vid. ipse in *Indice subjecto v. Difficultez, Questions, & Pyrrhonisme.* Ut lectores nostri videant, quomodo conatus iste doctissimo Autori successerit, aliquot utriusque Tomi Dissertationes perlustrabimus, earumque summam non indiligenter exponemus. Universarum Dissertationum (sunt autem septuaginta,) *prima* est *de creatione mundi*, eaque totum primum Geneseos caput perstringitur. Observat hic, a Mose non proditum esse memoriæ, utrum DEUS materiam hujus universi creaverit primo die, an jamdudum antea; de luce primæva nullius Interpretis sententiam esse satis certam atque claram; nec de aquis supra cœlestibus certi quicquam definiri posse; probabile esse, stellas esse totidem Soles suis quemque mundis nobis incognitis destinatos; Mosem, dum Solem & Lunam vocat *duo magna luminaria*, satis perspicue indicare, sibi non esse propositum, exactam tradere Physicam; incertum esse, an verba; *Deus dixit: Fiat lux*, capienda sint de verbo substantiali sive secunda Trinitatis persona; æque incertum esse, an per *spiritum super aquas motum* intelligatur tertia persona Trinitatis; tempus creationis angelorum definiri e sacris literis non posse, illud tamen certum esse, quod longo intervallo ante hunc visibilem mundum creari potuerint; utrum vere, an autumno, creatus fuerit mundus, constitui non posse; scopum Mosis præcipuum esse in hoc capite primo, ut ethnicum dogma de æternitate mundi destruat, ac verum firmumque jaciat religionis fundamentum.

Dissert. V ad Genes. IV *de cæde Caini* verba Evæ non explicat de Messia, sed ita reddit: *acquisivi hominem a DEO.* Unde fratres primi sciverint, alterius oblationem Deo gratam esse, alterius ingratam, vix definiri posse putat, propendens tamen eorum in sententiam, qui credunt, ignem de cœlo missum consumsisse Abelis sacrificium. Nec, quo signo DEUS de securitate prospexerit Caino, definire audet. Cum vero Cain legitur metuisse homines, ipsius fratricidium ulturos, assentitur

titur iis, qui rationibus subductis colligunt, jam magnam hominum multitudinem exstitisse illo tempore. Nos ad hanc dissertationem pace Cl. Autoris observamus, eum nobis dubitare debuisse videri, ubi certi quid definire sustinuit, & contra Septicismum exercuisse, ubi dubitatio tolli & certa vel saltim summe probabilis sententia proponi poterat. Scepticum scilicet agit in quæstione illa, unde Cain sciverit, sacrificium suum Deo displicere; e contrario pro certo statuit, Deum & ante & post fratris occisionem immediate allocutum esse Cainum. Fortasse ad utramque quæstionem respondisset aliter, si vulgo neglectum *Lutheri commentarium in Genesin* consuluisset. Is enim erudite observat, Deum in sacris literis dici *loqui cum aliquo*, cum per prophetam quempiam aliquid denunciat. Unde statuit, Deum per Adamum, quem divino spiritu agitatum fuisse vix dubitari potest, cum Caino locutum esse, & posita hac hypothesi totam de Caino historiam reddit lucidiorem. Vid. Lutherus lib. cit. f. 64-72. Hinc jam clarum est, unde Cain sciverit, ingratum Deo esse suum sacrificium. Nam ex superiori hypothesi, quæ sane summe probabilis est, sequitur, Adamum tanquam prophetam nomine Dei filios suos esse allocutum, eosque docuisse, alterius pietatem sinceram sacrificio declaratam Deo valde probari, alterius vero hypocrisin Deo, qui non sacrificium, sed interiora animi respiciat, esse invisam maxime. Fortasse etiam Cl. Autor scepticismum exuisset in loco *de signo Caini*, si Cl. Ortlobii de hoc loco Disputationem hic Lipsiæ A. 1701 editam inspexisset. Is enim hanc suam paraphrasin: *Sed dixit illi Deus: Certe si quis interfecerit Cainum, is septuplo vindicabitur. Et dedit hoc Deus Caino in signum, quod nemo ipsum sit interfecturus*, id est, his verbis, fide quippe dignissimis, Caino satis clare confirmavit, ipsum a nullo interfectum iri; tam docte illustrat, ut facile extorqueat assensum lectoribus. Sed missa posthac ἐπικρίσει nostra, progredimur ad simplicem recensionem Dissertationis *decimæ*, quæ est *ad Genes. XI de turri Babelis & confusione linguarum*. Hic dubium e versu secundo petitum, ubi homines in Chaldæam leguntur ivisse ab oriente, cum tamen Chaldæam ex Armenia petituris eun-

 dum

dum sit meridiem versus, ita solvit, ut, rejecta eorum opinione, qui τὸ *Kedem* habent pro nomine proprio regionis cujuspiam, lectori liberum relinquat, utrum Bocharti an Drusii sententiam sequi velit, quarum utraque magna probabilitatis luce radiet. Hic enim verba Mosis ita interpretatur, quod homines exierint non ab oriente, sed versus orientem; ille docet, Geographos Assyrios *orientem* vocasse, quicquid terrarum trans Tigrim est, *occidentem*, quicquid cis Tigrim. Porro Mosem hoc loco eum in sensum Cl. Autor interpretatur, quod illo ævo una eademque lingua usi fuerint universi homines: eamque statuit primævam fuisse linguam, quæ facile conservata sit ob longævitatem hominum eorumque in una eademque regione cohabitationem. Ceterum hinc progressus ad quæstionem, an Hebraica sit primæva illa lingua, fatetur quidem, non solum Rabbinos & Ecclesiæ Patres ita sentire, sed etiam summos criticos, Bochartum, Seldenum, Buxtorfium, ipse tamen censet, eorum argumenta haud difficulter posse refutari, docerique, linguam Hebræam non esse primævam illam, sed Cananæorum linguam. In sequentibus considerans scopum turrim Babelicam exædificantium, nil quidem certi statuit, videtur tamen non abhorrere a sententia Tenisonii, archiepiscopi Cantuariensis, qui in libro Anglico *de idololatria* contendit, turrim illam fuisse symbolum Solis, in cujus cultum, homines eam exstruxerint, eamque sententiam perdocte illustravit. Ad linguarum confusionem quod attinet, Cl. Autor statuit, Mosem satis innuere, se enarrare miraculum, adeoque certum putat, homines desiisse se invicem loquentes intelligere.

Diss. XIII de Melchisedeco est ad Genes. XIV. Hic obiter perstrictis opinionibus de Melchisedeco manifesto falsis & ineptis, diutius immoratur duabus sententiis, quarum utraque sectatores habet haud sane gregarios. Alteri nimirum statuunt, Melchisedecum fuisse regem eundemque sacerdotem veri Dei; alteri, eum fuisse ipsum Christum. Exponit igitur Cl. Autor primo fundamenta eorum, qui priorem amplexantur sententiam, simulque recitat ipsorum responsiones, quas opponunt iis, qui istam sententiam ex Epistola ad Hebræos impugnant.

gnant. Producit etiam rationes, quibus inductus eorum sententiam censeat repudiandam, qui Semum vel Chamum crediderunt latere sub nomine Melchisedeci. Hinc fatetur, si solus Genesеos locus superesset de Melchisedeco, se non dubitaturum, quin Melchisedecus fuerit Rex quidam urbis Salem. At cum iterum ejus mentio fiat in Epistola ad Hebræos, hinc objectiones adversus priorem sententiam exponit accurate, ostenditque, descriptiones Melchisedeci in ista epistola non videri convenire in merum hominem, sed solius Christi proprias esse. Jam recenset eorum fundamenta, qui putant, Melchisedecum fuisse ipsummet Christum, nec prætermittit silentio objectiones huic sententiæ oppositas ab aliis. Ad ultimum concludit, se non posse certi quid hic definire, cum utraque sententia sibi videatur laborare difficultatibus nondum perspicue sublatis.

Diss. XVIII, de eversione Sodomæ, Genes. XIX. Hic, ducem secutus Hakspanium, non audet affirmare, in verbis istis: *Deus pluit a Deo,* latere mysterium Trinitatis. Sententiam eorum, qui statuunt, Loti uxorem mutatam fuisse in statuam salinam, facile refelli posse censet. Hinc exhibet sententiam Clerici & Witsii una cum utriusque argumentis, concludens tandem, Witsium justo vehementiori zelo exarsisse in sententiam Clerici, non autem solide eam refutasse.

Diss. XLI ad Genes. XLIX *de benedictione Jacobi ad filios.* Nos præteritis cæteris hujus Dissertationis argumentis, solum *de Schilo* locum contemplaturi sumus. Varias igitur postquam attulit atque examinavit interpretationes vocis *Schilo*, e quibus omnibus nullam censet satis esse demonstratam; ipse tandem quatuor nixus hypothesibus, quas recitare longum nimis foret, istam exhibet illius loci paraphrasin: *Tribus Juda eminebit inter cæteras tribus & autoritate præfulgebit, donec venerit Messias e patriarcharum semine nasciturus. Ex quo tempore venerit ille Messias, gloria tribus Juda erit illustris in universo orbe, quandoquidem Rex, (id est, Messias,) qui prodibit ex illa tribu, toti imperabit orbi.* Cum vero gravissima difficultas, quæ contra hanc paraphrasin objici possit, sit illa, quod tribus Juda

non semper habuerit reges & legislatores usque ad adventum Christi, (quæ difficultas etiam Cl. Joncurtio visa est insuperabilis, cujus de h. l. Dissertationem recensuimus A. 1716 p. 445) respondet Noster, Jacobi prædictionem esse disjunctivam, ejusque hunc esse sensum, quod tribus Juda semper habitura sit *aut* potestatem regiam, *aut* potestatem legislatoriam. Atqui alterutram semper habuisse tribum Juda, demonstratum esse censet Cl. Autor a Martino Helvico, e cujus Dissertatione *de vaticinio Jacobi*, quæ T. VIII Bibl. Crit. Angl. exstat, argumenta hic repetuntur. Hinc refutat aliorum interpretationes, cum Christianorum, & hos inter Joncurtii, tum Judæorum.

Diss. XLVI, de magorum miraculis, Exodi VII. Alii naturali solertiæ & humanis artificiis tribuunt illa miracula; alii Diabolo. Autor noster utriusque partis fundamenta exhibet, rem ipse in medio relinquens, simul tamen ostendens, quot quantisque absurditatibus aditum aperiat opinio eorum, qui statuunt, Diabolum oculos tum fascinasse spectatorum, ut pro serpente habuerint, quod serpens non erat. De cetero liberum cuique esse statuit, utram amplexetur opinionem, cum utroque modo miraculis Mosis sua constet autoritas, Mose quippe vincente Magos, illisque istam exprimente confessionem: *Hic est digitus Dei.*

Diss. LIII, de vitulo aureo, Exod. XXXII. Hujus capitis versu quarto phrasis occurrit ambigua, quæ potest significare cum *formavit aurum calo*, tum *colligavit aurum in marsupio*. Posteriorem defendit sensum Bochartus, priorem Jo. Clericus, uterque tam probabili ratione, ut judice Nostro & hic locum habeat Scepticismus criticus. Idem Scepticismus Cl. Autori locum videtur habere in quæstione, quid causæ permoverit Aaronem, ut in symbolum Numinis eligeret vitulum sive juvencum. Repetit igitur hoc loco diversas Interpretum opiniones, sed expensis singulorum rationibus id ad ultimum hinc conficit, quod, quis veriora protulerit remque acu tetigerit, ignoretur. Interjectis quibusdam Cl. Autor delatus ad votum Mosis, quo
p. 192. v. 31 & 32 optat *ejici e libro vitæ*, Placetti, quem singulari plane elogio ornat, subscribit paraphrasi, quæ hæc est; *Aut, mi Deus,*

Deus, ignosce populo Israelis, aut celeri morte rebus humanis me eripe, ne cogar audire ludibria inimicorum tuorum. Qua occasione docet, Mysticorum doctrinam de amore DEI commodum proprium non respicienti & S. Scripturæ & rationi rectæ prorsus adversari. Quid? ne Eliæ quidem Saurini, (cujus exstat *de amore Dei* liber, recensitus nobis A. 1701 p. 507) statuentis, hominem tanto amore complecti Deum debere, ut paratus sit æterna excidere salute, si scilicet ea re amplificari queat Dei gloria, sententiam approbat, imo ostendit, hanc thesin esse contradictoriam. Nam, inquit, hæc thesis supponit, Deum esse ens adeo amabile, ut dignus sit, pro quo vel æternam nostram salutem impendamus. Atqui si Deus exigeret a nobis jacturam salutis æternæ, minime omnium foret ens amabile, sed ens barbarum & crudelissimum.

Diss. LIV longam continet tractationem de tabernaculo Mosaico a p. 197-328. Hic singulas describit partes tabernaculi, & quæstiones ubique occurrentes diligentissime excutit doctissimeque. Nobis brevitatis studium vix unam permittit considerare quæstionem, postremam scilicet, qua Spenceri hypothesin expendit, statuentis, Deum construi tabernaculum jussisse ad similitudinem cerimoniarum Ægyptiarum, eaque re se genio Israelitarum accommodasse, quos alia ratione non potuerit avellere ab idololatria, cui in Ægypto degentes adsueverint. Initio itaque recitat rationes, quibus ductus Spencerus ita sensit. Deinde suum exponit de Spenceriana hypothesi judicium, decemque recitat rationes, quæ ipsum ire vetent in sententiam Spenceri. Ceterum ingenue agnoscit, Spencerum eximia fuisse eruditione præditum, nec sine nota dimittit illos Theologos, qui Spencerianam hypothesin clamitant esse impiam & fundamenta labefactare religionis. p. 304. sqq.

Diss. LXIII, de serpente æneo, Num. XXI. Longius jam provecti sumus in recensione hac nostra. Quare paucis indicamus, Cl. Autorem in præsenti Dissertatione & præclare ostendere abusum Theologiæ typicæ circa istum serpentem, & erudite disquirere, an Mosis de serpente æneo narratio lateat in fabula de Æsculapio, quod quidem ipsi admodum probabile

videtur, eam ob causam uberius edisserenti, quæ in veterum monumentis leguntur de Æsculapio ejusque cultu.

Diss. LXX, de morte Mosis, Deut. XXXIV. Historiam de morte ac sepultura Mosis non ab ipso Mose spiritu prophetico perscriptam, sed diu postea a propheta quodam fuisse additam, inde manifestum esse putat, quod hic legitur, *neminem cognitum habere sepulcrum Mosis in hunc usque diem.* Sunt, qui non ab ipso Deo, sed a suis, volunt sepultum fuisse Mosem. Horum rationes lectoribus suis proponit Cl. Autor, iisque tacite subscribere videtur. Disputat etiam de loco Epistolæ Judæ v. 9, ubi Michael archangelus scribitur cum Diabolo contendisse de Mosis corpore. Alii literali sensu id capiunt, alii allegorico. Utrorumque rationes Cl. Autor recitat, & ceteris omnibus præfert sententiam Clerici annotationibus ad Hammondum insertam, quam tamen paulisper emendat. Totum hoc opus concluditur Elogio Mosis, quo cum fata viri hujus mirabilia, tum eximiæ virtutes, describuntur scitissime.

SPECIMEN THEORIÆ MAGNETICÆ, QUO ex certis principiis magneticis ostenditur vera & universalis methodus inveniendi longitudinem & latitudinem, confectum a CHRISTOPH. EBERHARDO, Londini Octobr. 31 A. 1718, nunc vero juris publici factum a S. B. W.

Lipsiæ, apud Jo. Christ. Martini, 1720, 4.
Plag. 8 cum figuris.

CUm post multos variosque aliorum labores, ad inveniendam, ope magnetis, longitudinem & latitudinem geographicam, animum appulisset Cl. Autor, id sibi imprimis agendum judicavit, ut observationes, si quas posset, colligeret, inter se compararet, sagacique ratione pertentaret, quas diversi celeberrimi homines, diversis in locis, diversisque temporibus, circa varias acus magneticæ directiones, fecissent ac memoriæ prodidissent. Istiusmodi igitur auspiciis usus, hæc fere sunt quæ de visceribus terræ hariolatus est: *reperiri ibi maximas cavi-*

cavitates; in iis præter alias res includi duos nucleos magneticos; horum alterum dici posse Europæo-Asiaticum, alterum Americanum; polum arcticum nuclei Europæi decem gradibus a polo terræ arctico distare, & polum arcticum nuclei Americani octo gradibus; polum nuclei Asiatici antarcticum non excedere quadragesimum gradum latitudinis australis, & polum nuclei Americani antarcticum usque ad sexagesimum gradum pertingere; propter illam polorum posituram fieri non posse quin etiam æquatores, ceterique circuli paralleli & meridiani istorum nucleorum, cum inter sese tum a circulis terræ cognominibus discrepent, proportione scitu perquam necessaria nec difficulter invenienda; denique laudatos nucleos etiam motu differre & magnitudine, ita ut quantitas materiæ nuclei Europæo-Asiatici, quem exempli causa proponit, *integrum ferme semidiametrum terræ adæquet, totaque ejusdem periodus 1232 annis motu circulari & regulari ab oriente in occidentem absolvatur.* Diximus de Eberhardi nostri placitis: quæ quibus rationum conclusionibus approbet, si quis scire velit, hoc specimen ponemus: *Non esse unum nucleum magneticum, sed duos, sic,* inquit, *demonstro: Si quis in mare pacificum veniat, habebit hoc tempore declinationem acus magneticæ versus occidentem: si vero versus ortum pergat, in Brasiliam, acus declinabit orientem versus, & si ulterius in ortum pergat versus Caput bonæ spei, videbit acum rursus deflectere occidentem versus, & si pergat per mare Indicum, deflectionem acus videbit esse orientalem: Sic etiam in America Septentrionali supra Californiam, acus orientem versus deflectet, e regione vero Californiæ prope Virginiam, Occidentem versus spectabit, & sic in Europa erit rursus occidentalis, in Asia vero Orientalis: Hoc phænomenon satis clare ostendit, aliud esse principium dirigens in America, & aliud in Europa & India Orientali: Hæc autem principia directiva nil aliud sunt, quam duo poli duorum nucleorum magneticorum.* Hactenus Eberhardus noster, qui deinceps ex hypothesibus suis cum omnia acuum magneticarum phænomena, tum ipsum illud problema princeps de longitudine & latitudine geographica, explicare instituit. Acus autem, quibus utitur, tres sunt: una declina-

clinatione virtutem exerit ſuam, duæ inclinatione: harum altera, more conſueto, meridiem & ſeptentrionem ſpectat, altera ortum & occaſum. *Hæ acus tres ſunt exploratores*, inquit, *qui ſi miſſi fuerint per orbem terrarum, reverſi totum prodent myſterium magneticum.* Inprimis autem acum noviſſimam magni facit, cujus ope meridianos, ſeu circulos longitudinis magneticos, quam expeditiſſime reperiri poſſe contendit. *Hæc acus ſub æquatore & tropicis*, inquit, *perfectè oſtendit 360 gradus magneticos, & conſequenter 360 gradus terreſtres: extra tropicos circulum non poteſt abſolvere, hinc modo ſemiquadrantem, modo plus minusve abſolvet, & ſic eundo & redeundo determinabit, quot milliaria navis perfecerit. Hæc acus*, inquit porro, *eſt certe donum Dei; nunquam enim hominibus in mentem venit, poſſe fieri acum, quæ orientem & occidentem ſpectet: grato itaque animo accipiamus ejus munus.* De cetero ut eo majorem hypothesibus ſuis veriſimilitudinem Cl. Eberhardus conciliaret, duas paravit mappulas, in quibus eos terræ mariſque tractus geographice deſcripſit, per quos cum iter feciſſent diligentiſſimi quidam & peritiſſimi viri, obſervatas acuum magneticarum directiones monumentis conſignarunt: mappulas iſtas duabus ligneis, planis, & magnitudini mappularum reſpondentibus ciſtulis agglutinavit: ciſtulis incluſit magnetes: magnetes ita diſpoſuit, ut ad quemcunque mappularum locum acus magnetica applicaretur, in eo eandem plane haberet directionem, quæ eſſet ab iter facientibus obſervata. Præterea totius globi terreſtris parvum exemplar confecit, in quo itidem magnetes ea ratione incluſit ac diſpoſuit, ut acus magnetica tertii generis, cum ſuper globo illo minore ſive intra tropicos ſive extra promoveretur, eaſdem ſitus inclinati variationes ſubiret, quas ſubire, ſecundum placita Autoris, deberet, ſi conſimili ratione ſuper ipſo globo noſtro majore promoveretur. Exhibuit hæc ſua inſtrumenta Ruſſorum Imperatori, Principi inferioris Haſſiæ, plurimiſque in Belgio, Anglia, & Germania, principibus perſonis ac viris eruditiſſimis, quibus omnibus quam cumulatiſſime ſatisfactum eſſe, arbitratur S. B. W. qui opuſculum Eberhardianum in linguam germanicam tranſtulit & præfatione auctum

auctum juris publici fecit. Noviſſime quibusdam ex noſtro numero eadem ab Autore inſtrumenta demonſtrata ſunt, præſente Illuſtriſſimo & in rebus Mathematicis mirifice verſato Comite Wazdorffio, Jun. quem honoris cauſa nominamus: demonſtrata autem ea lege ſunt, ut interiores partes oculis uſurpare fas non eſſet, quod facile patiebamur. Unum reſtat, quod pauciſſimis tangendum cenſemus, Cl. Eberhardum iis dedicaſſe ſcriptum ſuum, *qui Senatus magnæ Britanniæ conſulto cenſores conſtituti ſunt eorum autorum, qui longitudini demonſtrandæ operam navant.* Iſti clariſſimi graviſſimique viri, *cum ducenta fere de re hacce ardua ſpecimina ipſis ad dijudicandum fuiſſent oblata, nullum tamen diſquiſitione ſua, immo ne quidem aſpectu dignum cenſuerunt, donec tandem Autor noſter inventum ipſis ſuum expoſuit, quod divina procul dubio providentia noſtro ævo reſervare voluit. Laudati Domini delegati Autorem ipſum de re propoſita audire, ejusque demonſtrationem perluſtrare dignati, ad unum omnes acquieverunt, & plane nihil, quod alicujus videri poſſit momenti, exceperunt.* Non noſtræ hæ ſunt voces ac ſententiæ, ſed ejus a quo editum eſſe opuſculum Eberhardianum ſignificavimus, qui etiam illud ſeſe *idoneis autoribus relatum accepiſſe* commemorat, *navem ex celebri portu aliquot abhinc jam menſibus profectam longumque iter ingreſſam eſſe, ad tentandam theoriam novam Cl. Eberhardi, noviſque experimentis confirmandam.*

PROJECT DE LA RESOLUTION DU FAMEUX Probleme touchant la Longitude ſur Mer.

i. e.

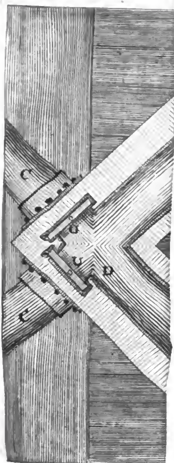
TENTAMEN RESOLUTIONIS PROBLEMATIS decantati de Longitudine maris, Autore LEONARDO CHRISTOPH. STURMIO.

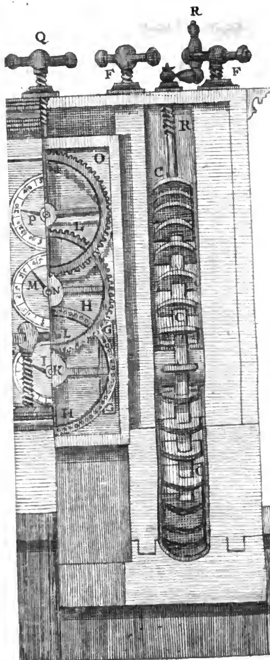
Norimbergæ, ap. Petr. Conrad. Monath, 1720, 4. Pl. 6 Tab. æn. 1 maj.

NOtum est, ex quantitate itineris maritimi data inveniri posse longitudinem maris. Cum vero modus quo naucleri eandem æstimant, sit valde lubricus, jam olim *Vitruvius* machinam excogitavit, qua navi applicata accuratius determinetur itineris maritimi quantitas. Eandem aliquantisper variatam ante aliquot annos denuo commendavit *Conradus Mel*, sed successu parum felici: quemadmodum apparet ex Actis A. 1709 p. 281 sqq. Meliorem *Melliana* correctionem jam circa medium seculi decimi sexti tentaverat *Jacobus Bessonius* in Theatro Machinarum, quod etiam, ubi vix lucem aspexerat, in linguam Germanicam translatum fuit. Hujus correctionis ignarus *Sturmius*, si fidem asseveranti habemus, in eandem proprio marte incidit, & a *Bessonio* obscurius indicatam clarissime descripsit. Nobis suffecerit in gratiam eorum, qui de invento judicaturi sunt, huc transcribere descriptionem, quam Sturmius, ante annum & quod excurrit vita defunctus, figuris æneis adjecit. Ita autem ille: Omnes fere naves ita construi solent, ut trabes, infimum spatium definientes, in eodem circiter plano jaceant, ad quod usque naves decenter oneratæ mari immerguntur. Unde fit, ut præsens machina in omnibus sine omni incommodo firmissime ac facillime construi possit, & tubi, quorum axis in eodem plano (nautis Belgicis eorum idiomate dicto **lastroock**) quam fieri potest exacte constituendus est, commodissima fulcra nanciscantur. Hi tubi aquam in

TAB. I. prora per *bb* admissam ad latera puppis per *CC* iterum dimittunt. Mediante igitur aqua marina, navigii progressui resistente, per alterutrum tubum *b* rota pinnis instructa *C* 𝕮 circumagitur, quarum altera tantum in subsidium addita. Utraque rota hæc *C* & 𝕮 ut tanto minori frictione motui resistat, axiculis suis rotularum X paribus incumbit, quæ tendiculis E inserta sunt, hæ vero beneficio cochlearum *F* (Tab. 2) placide pro lubitu attollendæ, una secum dicta rotularum paria iisque incumbentem rotam pinnatam elevant, prout aquæ tubos magis minusve implent, ut huic eadem profunditate semper immergantur. Rota pinnata secum una circumducit tympanum *G*, quod unico denticulo extra

suam

C
D
C

R
Q
F
F
R
O
C
P
L
M
N
H
L
I
K
H
C
C

ſuam rotunditatem extanti inſtructum eſt, eoque mediante rotam dentatam H centum denticulis diſtributam poſt quamvis ſui converſionem integram unico ejus denticulorum intervallo protrudit. Hæc itaque per indicem *I* orbe in 100 partes æquales diviſo rotæ pinnatæ revolutiones numerat, abſolutoque orbe integro ope ſimilis tympani *K* axi ſuo affixi aliam rotam *L* centum itidem denticulorum, hæc denique alio ſimili tympano *N* tertiam *O* eodem plane modo lente provehit. Hoc modo altera rota ſingulos centum converſionum rotæ pinnatæ complexus ab uno ad centum, tertia ſingulas earundem converſionum myriades ab uno ad centum usque dinumerat. Rota pinnata ea magnitudine fieri poteſt, ut 1800 converſiones fiant, dum navis unicum milliare germanicum mediocre abſolvit. Cavendum autem, quia rotæ dentatæ ſibi mutuo non inſeruntur, ne nuda navis concuſſione in motum cieri poſſint, ſed immotæ ſemper conſiſtant, nec niſi a ſolis tympanorum denticulis dimoveri ſe patiantur, quod vel ſola axiculorum faberrime elaboratorum accuratiſſima in capſulas ſuas inſertione, aut, ſi tantæ dexteritatis artifex deſit, ope elateris rotæ denticulos detinentis & poſtquam a denticulo tympani removente iterum dimiſſum eſt, confeſtim in ſequens denticulorum intervallum relabentis, obtinetur. Hactenus Autor. Adjicimus majoris perſpicuitatis gratia brevem figurarum explicationem. *Sunt itaque* bb tubi anteriores, ubi aqua ingreditur, cc poſteriores, per quos iterum dimittitur, *C* C rota pinnata, *D* canalis aquæ marinæ, *E* fulcrum harum rotarum, *F* cochlea ad elevandum & deprimendum rotas easdem, *G* tympanum unico denticulo inſtructum; *H* rota centum denticulis diſtributa, *I* index circuitus ſingulos rotæ pinnatæ numerans, *K* tympanum alterum, *L* rota altera centum denticulis inſtructa, *M* index ſingulos centum converſionum rotæ *C* complexus numerans; *N* tympanum tertium, *O* rota tertia, *P* index revolutionum rotæ O myriades numerans; *Q* cochlea ad thecam, cui rotæ dentatæ includuntur, elevandam aut deprimendam, prout uſus tulerit; *S* cochlea ad aſſerem U elevandum vel deprimendum, *T* & *U* aſſeres, quo-

TAB. II.

TAB. I.

TAB. II.

TAB. III. rum isto ingressus aquæ marinæ, hoc egressus impediri potest. Totam autem machinam in situ suo verticali Tab. III exhibet. Obtulerat Sturmius præmium aucupaturus Magnæ Britanniæ Regi, cum solium primum conscenderet, sed ubi spe exciderat, luci publicæ exponere decrevit inventum, cum fata duriora expertus, postquam sorte sua non contentus ex Academia in aulam discesserat, & summa inopia laborans, ob insignem animi mœrorem & ingenii vires & memoriam deficere sentiret, prout in præfatione ipsoque opere nimis ingenue fatetur.

Vernünfftige Gedancken von der Menschen Thun und Lassen etc.

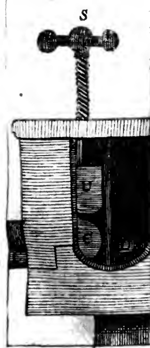
h. e.

MEDITATIONES MORALES DE ACTIONIBUS humanis, ad promovendam felicitatem generis humani editæ a CHRISTIANO WOLFIO, P. R. Bor. Consil. aulico, Math. & Natur. P. P. O. Societat. Reg. Brit. & Bor. Sodali.

Halæ Magdeburgicæ, sumtibus Rengerianis, 1720, 8. Alph. 2.

CEleb. Autor opus dividit in quatuor partes, quarum prima philosophiam practicam universalem, secunda officia hominis erga se ipsum, tertia officia erga Deum, & quarta officia erga alios complectitur. Jungit theoriæ praxin, ita ut præter scientiam morum una jus naturæ ethicum, actionum humanarum in statu naturali normam, explanet. Utramque ex principiis metaphysicis, quæ constanter citat, continuo nexu deducit, utriusque rationes sufficientes a priori reddens. Utitur enim eadem methodo, qua in Metaphysicis usum esse in Actis anni superioris p. 371 diximus. *Philosophiæ practicæ universalis* ideam dedimus in Actis A. 1719 p. 124, cum ejus rationes Prælectionum recenseremus. Continentur in eadem fundamenta omnis theoriæ, ac praxeos moralis. Theoriæ fundamenta sternuntur cap. 1 & 2; praxeos vero c. 3 & 4. Capite nimirum primo

T

primo moralitas actionum liberarum, obligationis, legis, pœnæ, præmii, beatitudinis seu summi boni, felicitatis, virtutis, vitii, infirmitatis humanæ notiones explicantur, & tum principium juris naturalis, tum generalia de summo bono, felicitate ac virtute, eorundemque oppositis principia demonstrantur. Actiones liberas varietate status interni pariter atque externi discernit, qui eas necessario, partim etiam contingenter subsequitur, atque inde ipsarum turpitudinem ac honestatem naturalem æstimat, quam ante decretum legislatoris habent, & quæ legislatorem sapientem ad ferendum leges determinat. Cum notissimum sit, voluntatem non appetere nisi bonum, nec aversari nisi malum; ex eodem fundamento demonstrat, cur fieri non possit, ut actiones per se honestas aversetur, qui eas distincte cognoscit, aut in casu simili per se turpes appetat. Obligationem definit per connexionem motivi cum actione, atque differentiam legum a diversitate obligationum arcessit. Nempe lex naturalis est, quatenus motivum cum actione connectitur ab ipsa rerum natura: lex divina, quatenus motivum naturali contradistinctum cum actione connectitur a DEO: lex denique humana, quatenus motivum cum eadem connectitur ab hominibus. Facile apparet, actionum per se honestarum vel turpium motiva esse, quæ eas in statu hominum sive interno, sive externo consequuntur bona, vel mala. Judicantur autem bona, quæ *statum perficiunt*, hoc est, consensum in eodem seu harmoniam conservant: est enim perfectio consensus in varietate. Mala e contrario reputantur, quæ statum imperfectiorem reddunt, hoc est, dissensum in eodem pariunt. Atque hinc intelligitur regula actionum normandarum generalis, quam in Actis A. 1719 p. 124 commemoravimus, quod actiones nostræ sint dirigendæ ad summam status cum nostri, tum aliorum perfectionem. Lex Nostro est regula, juxta quam actiones nostras dirigere obligamur. Ut vero appareat, quomodo una eademque regula & lex naturalis, & divina, & humana esse possit, exemplo id edoceri consultum ducimus. E. gr. Ebrietatem esse vitandam, & lex naturalis est, & divina, & humana. Adest obligatio naturalis, quatenus eam plurima consequun-

tur mala, ſive ſtatum mentis, ſive corporis, ſive denique exter-
num ſpectes. Adeſt divina, quatenus Deus eum fecit ordinem
naturæ, ut fortunæ varias ſubinde adverſitates experiantur ebri-
oſi, & quatenus in ſacro codice ventura poſt hanc vitam ipſis
comminatur mala. Adeſt denique civilis, quatenus ebrietati
mulcta decernitur a magiſtratu civili. Mala cum actionibus
connexa dicuntur pœnæ: unde vi principiorum theologiæ na-
turalis oſtenditur, quomodo neceſſariæ actionum humanarum
conſequentiæ, tum etiam fortuna adverſa, in pœnarum nume-
ro locum habeant. Summum bonum conſtituitur in progreſ-
ſu non impedito ad majores indies perfectiones & felicitas de-
finitur per ſtatum voluptatis conſtantis; voluptatis prædomi-
nium inſigne gaudium eſt, ut nuper in recenſione Metaphyſicæ
jam monuimus. Habitus actiones legi naturali conformes e-
dendi virtus eſt: impotentia naturalis actiones legi naturali
conformandas infirmitatis humanæ fert nomen. Ad impo-
tentiam autem naturalem refertur, quicquid pro ratione cir-
cumſtantiarum ſtatus noſtri, quem natura nobis conceſſit, vires
noſtras excedit. C. 2 doctrina de conſcientia proponitur. Præ-
ter receptas conſcientiæ in rectam & erroneam, certam, proba-
bilem ac dubiam, antecedentem & conſequentem, theoreticam
& practicam, theoretice practicam & practice practicam diſtin-
ctiones, quas perſpicue explicat, conſcientiam ulterius diſtinguit
in completam & incompletam, itemque in liberam & ſervam.
Incompleta locum habet, ſi non ſingulæ circumſtantiæ ſingula-
res expenduntur: completa vero in loco oppoſito. Serva eſt, quæ
ſenſibus, imaginatione atque affectibus impeditur, libera vero in
ſtatu oppoſito. Diſtinctionum uſus apparet inter alia in deci-
denda quæſtione, utrum homo contra conſcientiam agere poſ-
ſit, nec ne. Oſtenditur, fieri non poſſe, ut contra conſcientiam
practice practicam agamus, ſi fuerit completa & libera, inter-
dum etiam ſi incompleta ac libera fuerit. Conſcientiæ ortum ad
rationem refert Autor atque adeo brutis eandem denegat, ut-
pote ratione carentibus. Inprimis etiam docet, quomodo lis di-
rimatur, quinam conſcientiam habeat rectam. Explicat præte-
rea varias loquendi formulas, quæ de conſcientia paſſim occur-
runt,

runt, v. gr. quid significetur, quando conscientia dicitur dormire, evigilare, sopiri, mordere, & ita porro, & hac occasione varia ad praxin tendentia tradit. Notatu quoque dignum est, quod peculiaris obligatio a conscientia derivetur, cujus intuitu lex naturæ *lex* quoque *conscientiæ* recte appelletur. C. 3 exponitur modus ad summum bonum perveniendi. Quænam hic problemata solvantur, in Actis A. 1719 p. 125 jam commemoravimus. Traduntur autem hic praxeos principia generalia, per quæ in casibus specialibus redditur ratio. Docet finem ultimum actionum humanarum esse perfectionem status nostri cum interni, tum externi, atque adeo nihil esse committendum, nec omittendum sine fine, fines vero particulares huic ultimo instar mediorum subordinari debere, nimirum ut propior continuo sit medium remotioris. Atque hinc in specie enascitur notio *perfectionis vitæ humanæ.* Nimirum (cum perfectio in genere dicat consensum in varietate, imperfectio dissensum; perfectio vitæ humanæ in actionum internarum & externarum, hoc est, perceptionum ac appetituum mentis & motuum corporis consensu; imperfectio in horum dissensu consistit. Unde vero consensus atque dissensus æstimetur, hic distinctius exponere non licet. Monstrat Autor, quanta ingenii ac judicii vis, quotnam aliæ animi dotes huc requirantur. Ubi de motivis agitur, inter alia docetur, quid sit cognitio viva, quid mortua. Viva nempe cognitio est, quæ *fit motivum voluntatis,* atque adeo vel convictione, vel persuasione minimum nititur: mortua e contrario est, quæ motivi vicem subire nequit, atque adeo convictione, vel persuasione, minimum plenaria, caret. Probatur hinc utilitas theoriæ morum demonstrativæ, quæ Autoris in præsente libro scopus est. Commendatur exemplorum usus ad cognitionem vivam acquirendam, cumque ostendatur, ad virtutis exercitium vitiorumque fugam apprime necessariam esse, ut propositi simus memores, data agendi occasione, quodnam in ceremoniis momentum situm sit, docetur. Definiuntur ceremoniæ per signa eorum, quorum in proposito exequendo memores esse debemus: ex qua definitione tum methodus discernendi ceremonias rationales ab inutilibus atque absurdis, tum methodus illas inveniendi deducitur.

tur. Impedimenta vitæ honestæ a sensibus, imaginatione atque affectibus Autor derivat, atque inprimis operam dari debere monet, ut sensus, imaginatio atque affectus cum ratione ad eundem finem conspirent, nisi a veritatis tramite deflectere velimus. Ad exercitium, quo dominium in sensus, imaginationem atque affectus obtinetur, exempla & ceremoniæ commendantur. C. 4 regulæ generales conjectandi hominum mores occurrunt. Monet Autor, vim methodi a nonnullis, qui eam ex lectionibus MSC. publicare ac exemplis illustrare conati fuerunt, non satis fuisse perceptam. Nititur autem partim passionibus, partim actionibus observatis, ex quibus principia deducantur, unde unusquisque bonum ac malum discernere solet. Nimirum cum affectus ex confusa boni malique repræsentatione oriantur; objectum affectus loquitur, quomodo idem repræsentetur, ac inde colligitur, quidnam bonum, quid malum judicetur. Et eodem modo se res habet cum actionibus. In utroque casu ad enthymema invenitur propositio major. Conclusio hæc est: Cajus hoc objectum vel hanc actionem judicat bonam vel malam. Minor vero: objectum vel actio est istiusmodi. Additur major: quod est istiusmodi, Cajus judicat bonum vel malum. Enimvero cum non modo affectus, verum etiam inprimis actiones simulare liceat, de simulationibus quoque agitur, & quomodo detegantur disquiritur. Physiognomiam firmo niti fundamento, ex harmonia, quæ inter mentem ac corpus intercedit, Autor probat: in dubio tamen relinquit regulas ab Autoribus traditas, cum non constet, quibusnam observationibus superstructæ fuerint. Monet autem, ex physiognomia tantum judicium fieri posse de inclinationibus naturalibus, nequaquam autem de actionibus prævia educatione, institutione, consuetudine cum aliis, ex ratione profluentibus. Agit etiam hac occasione tam de vultu, quam de gestibus, ac inprimis discrimen inter liberos atque coactos intelligibili modo explicat, observans simul, esse aliquam scientiam, sed adhuc in desideratis, quæ harmoniam vultus ac gestuum cum inclinationibus naturalibus & quomodo coacti iis attemperentur, explicet. Quoniam bruta, ea præsertim, quæ in libertate naturali vivunt, inclinationes naturales

parum

parum mutant, istam physiognomiæ partem meliorem judicat, quæ similitudine corporis humani cum brutis nititur, nisi ultra harmoniam vultus ac gestuum cum inclinationibus naturalibus progrediatur. Atque hinc etiam aliquid tribuit lineamentis faciei.

Part. 2 c. 1 de officiis erga se ipsum in genere differit, ubi inter alia inculcat, ea non esse disjungenda, nisi necessitas obstet: quo in casu docet, quomodo vi principiorum generalium Metaphysicæ, quæ alibi stabilivit, exceptio fieri debeat. Commendat etiam cognitionem sui aliorumque ad studium in officiis erga se atque alios proficiendi, & discrimen inter bona animi, corporis ac fortunæ iisdemque opposita mala explicat. C. 2 officia circa intellectum prolixe expendit & theoriis praxes jungit. Occurrunt hic primum generalia de cognitione ac ignorantia, ubi & ostenditur, quomodo ad acumen & profunditatem perveniatur, sive cognitionem a priori, sive alteram, quæ fit a posteriori, spectes. Succedunt habitus intellectus practici, intelligentia, ars demonstrandi, scientia, ars inveniendi, ars observandi, ars experimentandi, ingenium, sapientia, prudentia, & ars in genere. In singulis differit Autor de mediis atque signis, & imprimis scientiam artis ab ipsa arte distinguit, illamque ad Philosophiam refert tanquam partem, etiamsi artes ipsæ nonnisi manuariæ fuerint. C. 3 officia circa voluntatem enucleat. Primum hic a priori demonstrat, voluntatem non posse perfici nisi mediante intellectu, cum motiva, unde pendet, in cognitione viva boni malique consistant, & ad eam fabulas pariter atque exempla commendat. Cetera media, quibus in flectendis animis locus esse solet, qualia e. gr. sunt pœnæ ac castigationes, non voluntatem perficere, sed actus tantummodo externos sufflaminare. Distinguit nimirum etiam respectu actionum bonarum statum libertatis a statu servitutis: illi convenire perseverantiam in bono, huic non item. Docet deinde, quomodo bona vera & apparentia discernantur, cur consuetudinum adeo difficilis sit mutatio, quænam sint voluntatis perficiendæ media, quomodo affectus regantur, quomodo sedentur, quomodo denique sub imperium

rationis subjugentur, ut fiant actionum bonarum committendarum & malarum omittendarum motiva. Tandem ostendit, quomodo ex perfectione voluntatis virtus enascatur & hinc porro felicitas consequatur. C. 4 officia circa corpus expendit. Inquirit sub initium in obligationem vitæ conservandæ atque varios casus autochiriæ distinguens per motiva, in nullo eam licitam pronunciat. Ad corporis deinde perfectiones digreditur, in quarum numero sanitatem, integritatem membrorum & corporis ad varios motus positusque ac gestus aptitudinem esse contendit. Cumque corpus cibo ac potu conservetur, quænam in illo capiendo, in hoc hauriendo observari debeant, docet. Atque ita ad temperantiam eique opposita vitia delabitur. Primam hic habendam esse rationem sanitatis (quem in finem regulas quasdam generales commendat,) alteram appetitus, tertiam status. Atque his iisdem principiis utitur ad stabiliendas regulas circa vestitum & domicilium. Quod regulas attinet, quæ ad decorum referri solent, eas cum in hac materia, tum etiam in ceteris ex consensu vultus, sermonis ac gestuum cum interno statu mentis derivat, e. gr. quoniam in capiendo cibo ac potu temperantes esse debemus, ultima vultus ac gestuum ratio in temperantiam resolvi debet, & ita porro. Hæc quidem conformia sunt non modo notioni perfectionis vitæ humanæ, verum etiam principiis generalibus de rerum perfectionibus. Unde apparet, non novis opus esse principiis ad decorum stabiliendum, sed ex ipsis regulis honesti atque justi regulas decori tanquam rivulos ex fontibus profluere. Progreditur Autor c. 5 ad statum externum, quo refert opes, honores & fortunam tam prosperam, quam adversam. Invenies itaque hoc loco, quæ de opibus parandis, conservandis riteque administrandis, de divitiis ac paupertate, de labore, & otio, de avaritia, prodigalitate, parsimonia, sorditie, animo sorte sua contento, oscitatione, diligentia, pigritia, honore, laude, vituperio, modestia, ambitione, humilitate, contumelia, calumnia, animo abjecto, patientia, impatientia, fortitudine, timiditate aliisque huc spectantibus virtutibus ac vitiis tenenda sunt.

Pars

Pars tertia officiis erga Deum destinatur, de quibus in genere Autor tractat c. 1. Sunt autem ista officia actiones, quorum motiva sunt perfectiones divinæ. Unde ante omnia agnitionem Dei inculcat & media naturalia, quæ ad eam conducunt, Philosophus describit. Pium sensu ecclesiastico vocat, qui omnes suas actiones dirigit ad gloriam Dei: id quod fieri docet, quando earum motiva præter ea, quæ in status nostri mutatione inde consequuntur, fiunt attributa divina & quæcunque aliæ veritates theologiæ naturalis. Quodsi enim insuper accedant motiva ex theologia revelata ab opere redemtionis desumta, virtus inde nascitur christiana, cujus adeo a philosophica differentia innotescit. Ex his fundamentis demonstrat, pietatem virtutes in universum omnes ad gradum subliniorem evehere & eorum exercitium, cum augeat motiva, facilitare. Ostendit etiam præstantiam virtutis Deistæ præ virtute Athei, virtutis christianæ præ virtute philosophica. C. 2 in specie de amore Dei tractat, quæ in voluptate ex felicitate Numinis per ipsius attributa innotescente percepta consistit. Ostendit autem, gradum amoris non tam a magnitudine, aut, si mavis, multitudine cognitionis, quam a certitudine ejusdem pendere: quo major assensus, eo flagrantior amor. Ad quæstionem, an Deus sit amandus, quia nobis benefacit? respondet; amorem Numinis ex agnitione beneficiorum necessario consequi, nec tamen ideo eum dici posse interessatum, cum beneficia sint amoris motiva, non finis. Amatur Deus, quia benefacit, non ut benefaciat: quod posterius tantum locum habet intuitu hominum, ubi simulare datur. Ex amore Dei c. 3 deducit timorem Dei filialem seu animi sollicitudinem nil quicquam admittendi voluntati ipsius adversum, itemque reverentiam ac venerationem Numinis. C. 4 fiduciam erga Deum delineat, quæ in lætitia de bono a Deo obtinendo consistit, & ex agnitione omniscientiæ, sapientiæ, omnipotentiæ ac bonitatis divinæ resultat: ubi dubiis satisfacit, quæ de bonitate divina moveri solent. Huc etiam refert animum regimine divino contentum, qui a consideratione optimi nexus rerum in universo pendet. Atque hic præstantiam Christianismi præ religione naturali monstrat. C. 5 de invoca-

vocatione Numinis & gratiarum actione more suo differit. Invocationem ad statum mentis internum refert, cui exterius respondet oratio. Definit adeo istam per desiderium beneficiorum divinorum, ad quæ vi attributorum divinorum adspiramus: unde liquet, invocationem Numinis oriri, ubi quis expendit in beneficiorum divinorum numero haberi omnia bona animi, corporis ac fortunæ, immo ipsas etiam adversitates atque pœnas, quatenus vel medium boni obtinendi, vel remedium adversus malum avertendum existunt. Orationem vero definit per colloquium cum Deo de statu mentis nostræ ob beneficia divina vel accepta, vel obtinenda. Non sufficere invocationem, sed ei jungendam esse orationem, prolixe adstruit. Primum enim a priori ex natura mentis & corporis atque harmonia inter utramque substantiam intercedente demonstrat, fieri non posse, ut a sincera Numinis invocatione sejungatur oratio. Deinde ostendit, multos per orationem obtineri fructus, quos per invocationem solam consequi non licet. Etenim orans prodest aliis suo exemplo, quo ad similem Numinis invocationem incitantur ac inflammantur; auget oratio devotionem, hoc est, attentionem ad objecta precum; incendit ardorem in precando, hoc est, affectuum cum precibus jungendorum vehementiam; largitur usum affectuum salutarem in committendo bono & omittendo malo. Singula Philosophus ex natura mentis ac corporis physice declarat: neque enim alia in *Philosophia* locum habent, nisi quæ per vires naturales mentis ac corporis fieri possunt. Precum formulis hunc usum concedit, ut in memoriam revocent, quæ ad invocationem Numinis necessaria sunt, ut devotionem conservent & quandoque augeant, ut etiam subinde ardorem in precando inflamment. Atque hinc de formulis precum rite concinnandis & utendis regulas derivat. Precum utilitates, quæ physice consequuntur, sunt pietas, animi tranquillitas, felicitas, confirmatio in bono: quæ singula denuo ex ipsis rerum notionibus a priori demonstrantur. C. 6 denique de cultu Dei externo agit Autor, qui in actibus externis Dei gratia patratis consistit. Refertur huc oratio, institutio de rebus

bus divinis & lectio eum in finem instituta, cum ceremoniis, conventibus sacris aliisque huc spectantibus.

Parti tandem quartæ sive ultimæ officia erga alios cedunt. Autor c. 1 denuo exponit, quæ ad officia hæc in genere spectant, ubi imprimis amoris mutui indolem delineat. Nimirum cum in actionibus omnium hominum simul sumtis spectari debeat perfectio totius generis humani, ideo inculcat, 1 nos non obligari ad succurrendum alteri in iis casibus, ubi ipsemet sibi sufficit; 2 obligari tamen, quandocunque in nostra potestate positum deprehendimus, quod in sua non habet. Has regulas voluntati quoque divinæ conformes evincit, exemplis illustrat & quæ ad usum facilitandum conferunt, superaddit. Inter motiva amoris mutui potissimum refert, quod, eo vigente, felicitas generis humani vigeat floreatque. Cum in amore amicitia, in odio inimicitia fundetur, de utraque generalia tradit. Agit etiam de modestia, de superbia, de mansuetudine, de contemtu, de læsionibus ac damno alteri dato aliisque materiis agnatis. C. 2 de officiis erga amicos & inimicos ex professo tractat, ubi etiam de grato ac ingrato animo, de mansuetudine, de vindicta, de inculpata tutela, de magnanimitate, de crudelitate, de pace ac bello aliisque huc spectantibus tam theoretice, quam practice agit. Progreditur c. 3 ad dominia rerum, quorum necessitatem postquam sufficienter adstruxit, & indolem distincte explicavit, ea tradit, quæ *furta*, *prædas* & *fraudes* concernunt. Explicat deinde modos acquirendi & transferendi rerum dominia una cum legitimo eorum usu. Ubi de pecunia, de mercede, de permutatione, emtione & venditione, locatione & conductione, commodato, deposito, mutuo, pignore, hypotheca, fidejussionibus, donationibus, eleemosyna, liberalitate, beneficentia, misericordia, & spectantibus huc aliis argumentis, tum quæ theoriam, tum quæ praxin attinent, exponuntur. Tandem c. 4 præcipit Autor, quæ ad officia circa sermonem & pacta atque contractus referuntur. Invenias hic quæ de mendacio, falsiloquio, veracitate, taciturnitate, contestationibus, juramentis, promissionibus, pactis & contractibus quibuscunque in genere, at-

que de justitia tenenda sunt. Obstat prolixitas, quo minus speciminis loco quædam specialiora in medium afferamus, præsertim cum non commode recenseantur, quæ concinna brevitate inter se firmiter connectuntur.

REFLEXIONS CRITIQUES SUR LA POESIE & sur la Peinture.

hoc est.

ANIMADVERSIONES CRITICÆ DE ARTE Poetica & Pictoria.

Tomi II.

Parisiis, apud Joan. Mariette, 1719, 12 maj.
Alph. 2 pl. 6.

Autor suas de affinibus artibus, Poesi & Pictura, meditationes orbi propositurus, altissime repetit earum fundamenta, & initio operis per aliquot capita philosophatur de mentis humanæ commotionibus. Observat primo, tædiosissimum esse homini, nihil agere, eumque adeo gestire semper occupatum esse, sive externa sit illa occupatio, sive interna, cum scilicet libros legens vel secum aliquid meditans suum quoddam agit negotium. Hinc fieri censet, ut vulgo cupidissime videamus spectacula, quæ plurimum quasi negotii facessunt mentibus nostris, easque perpetuo in motu conservant; qualia sunt spectacula suppliciorum capitalium, ludorum gladiatorum, pugnarum cum bestiis, torneamentorum. Dum igitur poesis pariter & pictura imitatur ea objecta, quæ reales in nobis affectus excitare solent, utraque artificiales affectus in nobis ciet, vehementerque nos afficit. Et hæc ipsa causa est, ut Autor quidem noster *cap. V* arbitratur, cur Plato ejectos rep. sua velit Poetas, quia nimirum putabat, affectus sensuales carminibus nimium agitari, cum imperare debeat tranquilla ratio & omnes hominis
Cap. VII. actiones dirigere. Cum autem tragœdiæ circa ea versentur, quæ acriores in mentibus nostris excitant affectus, plusque motus in iis efficiunt, hinc causam esse ait manifestam, cur tragœdiis
IX. multo magis afficiantur spectatores, quam comœdiis. Id ipsum in causa fuisse docet, ut Poetæ in carminibus dogmaticis insper-
gen-

gendas ducerent imagines rerum nos majorem in modum permoventium: quem in modum Virgilius in Georgicis exposuit cædem Julii Cæsaris, historiam de Orpheo & Eurydice, felicem statum vitæ rusticæ, & similia. Cum autem certum sit, & picturam & poesin magnam habere vim commovendi animos, Autor instituta comparatione observat, poetam multa posse repræsentare, quæ pictor non potest; & vice versa, pictorem quædam describere posse, quæ non potest poeta. Poeta enim describere potest verba loquentis, & affectum ejus internum, & pluribus potest uti repræsentationibus ad permovendos lectores. Hæc quidem non sunt in potestate pictoris, sed contra pictor repræsentat faciem cujusque personæ, sexum, ætatem, staturam, temperamentum, vestitum: quæ oculis lectoris subjicere nullo modo potest poeta. Jam ad specialia descendit argumenta, ac, dum de tragœdiis disputat, easque exhibere debere censet personas amabiles ac venerabiles, sed easdem ad ultimum infelices, largitur, etiam introduci posse personas sceleratas, sed eo duntaxat fine, ut tanquam personæ secundariæ auxilio veniant excitando eo magis affectui horroris & commiserationis a primaria persona movendo. Ceterum etsi non negat, amatorias quoque historias exhiberi posse in tragœdiis, quia affectus amoris omnium hominum est communis, tamen mallet, Gallos tragœdiarum scriptores parcius eas inseruisse: qua occasione etiam recenset & expendit censuram, quam ea de causa duo Angli in poetas Gallos evulgarunt. Hinc ad comœdias progressus, judicat, antiquiores historias esse debere objectum tragœdiæ, facta præsentis ævi objectum comœdiæ. Qua in re Mollerium, qui suæ nationis suique ævi facta moresque in scenam produxit, præfert Plauto & Terentio, Græcas historias repræsentantibus auditorio Romano. Interjecto deinde sermone de bucolicis & epicis poematibus, incidit in vulgarem Poetarum querelam, omnem artis poeticæ materiam esse sibi præreptam a majoribus. Ostendit igitur, satis multa superesse effingenda a Poetis comicis tragicisque, nec dum omnia exhausta esse ab antecedentibus. Instituta disputatione de eo, quod in poesi verosimile est, & disquirens, an tragici debeant veritatem sequi geographicam, historicam & chronologicam, affirmantium partibus accedit, nec dubitat Cornelium & Racinum, celebres Galliæ Poetas, reprehendere, quod hic sæpius peccarint. Non ita multo post exhibet caput longum idque lectu dignissimum, quo causas exponit, cur Poetæ, qui Latine scripserunt, plus consecuti sint, quam qui scripsere Gallica lingua. Ostendit enim eleganter, Latino sermone pleraque omnia exprimi posse melius, accuratius & vividius. Docte quoque philosophatur de rhytmicis versibus, quos vel ideo esse incommodos judicat, quod rhytmi causa sæpius & ingeniosæ cogitationes versu excludantur, & e contrario leviores meditationes versui inseri debeant. Observat præterea,

C. XIII.
XIV.
XVII.
XXIII, XIX.
XXI.
XXVII.
XXIX.
XXXV.
XXXVII.
XXXVI.

ea, omnes nationes, apud quas in usu sint versus rhytmici, esse barbaras, vel saltim eo ævo barbaras fuisse & illiteratas, cum artem poeticam exercere cœperint. Addit, Latinos quoque versus Leoninos introductos fuisse seculo octavo, quo jam regnabat barbaries; eosdemque statim
C. XXXVIII. disparuisse, quamprimum lux literarum seculo XV oriretur. Redit
XXXXIX. hinc ad picturam, &, cum Poetæ veteres, Græci pariter ac Romani, in arte sua antecellant recentioris ævi Poetis, e diverso animadvertit, pictores nostri ævi haud quaquam cedere priscis artificibus, in ejusque
XL. rei causas ingeniose inquirit. Concedit etiam picturæ istam prærogativam, quod magis afficiat mentes hominum, eo quod, ut Horatius ait, *segnius irritant animos demissa per aurem, quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus*,
XLI. item alias ob causas, quas curiose persequitur. Differit etiam de recitatione, qua Poetæ olim usi gratiosiora conabantur reddere poemata sua, adjicientes iis vivam vocem, gestus, & doctam pronunciationem, quæ singula valent affectum commovere acrius. Hac occasi-
XLII. one progreditur ad perdoctam dissertationem de veterum modulatione scenica, sive de comicorum & tragicorum pronunciatione cantui simili: injectaque mentione instrumentorum musicorum in theatro adhiberi solitorum, etiam de saltatione & gesticulatione theatrica satis copiose agit, uberius simul describens, quicquid ipsi in antiquis monu-
XLIII. mentis occurrit de pantominis. Omittimus caput singulare de personis sive larvis (*masques*) comicis, ac paucis memoramus, tria capita ab
XLVI. Autore destinata esse Musicæ, quæ ad majorem poematibus conciliandam
XLVII. gratiam adhiberi solet: qua occasione non solum historia & fata
XLVIII. Musices describuntur, sed & illorum error innuitur, qui Italos habent pro instauratoribus artis Musicæ ab eo tempore, quo instaurata fuere
L. doctrinarum studia. Tandem totum hunc priorem Tomum doctissimus Autor concludit dissertatione de arte sculptoria.

Secundum Tomum brevius perstringemus. Ejus prioribus capitibus agit Autor de ingenio cum generatim, tum speciatim de ingenio poetico & pictorio. Ostendit vim ingenii, eaque occasione differit de furore &
Cap. XII. enthusiasmo poetico. Hinc inquirit causas morales progressus artium, &
XIII. cur unum seculum habeat altero majorem artificum proventum. Deinde disputat de progressus artium & disciplinarum causis physicis, & de diversitate ingeniorum pro diversitate climatis: quod argumentum latius
XIV-XIX. persequitur, ostendens, quantam vim aer habeat in corpus humanum,
XXI - XXX. & quomodo hinc varient ingenia tot nationum. Tandem de justa poematum æstimatione disputans, statuit, judicium populi esse certissi-
XXXV. mum ac justissimum: minime vero judicium de poemate
XXXVIII. aliquo ferendum esse ex versione ejus, vel ex animadversionibus Criticorum.

) o (

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Februarii Anno MDCCXXI.

BIBLIA HEBRAICA EX ALIQUOT MSS. & impressis Codicibus, Masora tam edita quam MSpta, aliisque Hebræorum Criticis recensita; accedunt loca Scripturæ parallela, verbalia & realia, brevesque annotationes & variantes Lectiones; cura D. JO. HEINR. MICHAELIS, S. Theol. & Gr. ac Or. Lingu. in Acad. Frid. P. P. Ord.

Halæ Magdeb. sumptibus Orphanotrophei, 1720, 4 vel 8 max. Alph. 4 pl. 21.

Non infaustum temporis nostri signum est editio sacri Codicis Hebraici, haud magno annorum intervallo non semel, aut iterum, sed aliquoties repetita. Maximus nempe eo in seculo, quo verbum DEI, maxime inter Protestantes, neutiquam rarum est, sed assiduo ac frequenti docentium discentiumque usu, non solum in versionibus, sed ipsis etiam fontibus & idiomate authentico, magis quam unquam, nec sine ingenti ecclesiæ fructu, per DEI gratiam excolitur. Tanto igitur sacrarum literarum in linguis originalibus studio, quantum jam cœpit vigere, non una aut altera suffecit Hebræi textus editio, sed plures, & aliæ post alias, adornandæ fuerunt a Celeberrimis Viris, *Leusdenio*, *Clodio*, *Jablonski*, *Hoogthio*, *Opitio*, *Majo*: quarum aliquæ non simplici, sed gemina forma, nec semel tantum, sed iterum impressæ sunt. His jam accedit erudito orbi dudum desiderata non minus, quam promissa, sed variis impedimentis huc usque dilata, *Halensis Editio*,

tio, a Viro Maxime Reverendo JO. HENRICO MICHAELIS, ejusque in hoc opere *συνεργοῖς*, publico bono data. Triplici quidem forma, nempe octava & quarta majori, itemque in folio(quod ajunt) impressa est, sed tamen minor impressionis forma majoribus non alia re cedit, quum marginibus spatiosioribus. Cum autem Editio hæc non solum *textum* Hebraicum, ut aliæ Editiones, sed una etiam *adnotationes philologico-exegeticas*, sacrum textum illustrantes, exhibeat; dicendum nobis est primum de *textu* ipso, deinde vero de *adnotationibus*.

In *textu* ipso tum recensendo, tum imprimendo, fundamenti loco posuit maxime reverendus Editor Biblia Hebraica Celeberrimi *Jablonski*, Berol. 1699 edita, cujus editionis textum non ad verba solum & dictiones, sed ad singulas etiam syllabas, puncta, apices, cum codicibus tam MStis quam impressis diligenter collatum, a capite ad calcem usque recensuit, adjutoribus hac in re usus tredecim selectis & excitati ingenii juvenibus, iisque partim magistris, partim in theologia & philologia jam exercitatioribus studiosis, singulis Collegii Orientalis Theologici, anno 1702 a Ven. Viro, H. FRANCKIO in Academia Fridericiana laudabiliter instituti, sociis atque alumnis. Quæ autem in Codicibus suis ab Editione Berolinensi discrepare deprehendit, ea, modo non manifeste vitiosa essent, in variarum lectionum apparatum, quem sat magnum sibi sub manibus crevisse testatur, illico congessit, ut, quæ in futuræ Editionis textum recipienda, quæque ad varias lectiones referenda, aut penitus omittenda essent, iteratis deinde curis, & adhibitis aliis subsidiis criticis, dispici posset. Hujus recensionis suæ, ad singula puncta ac syllabas institutæ, duplicem consequutus est fructum; primo quidem, ut menda, quæ recentiores Bibliorum Editores, Clarissimi Viri nec sua laude unquam privandi, ex Athiano exemplo minus provide retinuerant, facilius detegeret; deinde vero ut discrepantes Codicum lectiones tanto attentius ac diligentius observaret, nec illarum prætermitteret quidquam.

Codices autem *MSti*, quos contulit, fuere quinque, iique omnes

omnes membranacei satis vetusti, quorum copiam ex bibliotheca venerabilis *Ministerii Evangelici Erfurtensis* sibi summa benevolentia factam esse, merito celebrat. Descripsit eos *Abrahamus Kallius* singulari Dissert. de *Codicibus MStis Biblico-Hebraicis, maxime Erfurtensibus*, anno 1706 sub maxime reverendi Editoris nostri præsidio habita. *Primus* eorum constat duobus grandioribus Voluminibus, cum Paraphrasi Chaldaica singulis versibus subjecta, & Masora, tum parva tum magna textuali. Ac meminimus, hunc ipsum esse Codicem, ex quo Cl. *Beckius*, Augustanus, Paraphrasin Chaldaicam utriusque libri Chronicorum, antea ineditam multumque desideratam, primus publici juris fecit Augustæ Vindel. A. 1680. *Alter* vero, præter integrum V. T. textum, itidem Masoram, cum Chaldaica Onkelosi in Pentateuchum Mosaicum Paraphrasi, uno volumine majori complexus est. *Tertius* in folio mediocri totius V. T. textum habet cum Masora, magna tamen lacuna a Jer. XLIV, 26 usque ad Ezech. VIII, 3 diminutus. *Quartus* ab initio mutilus, demum Gen. XXXIV, 5 incipit, & ad finem usque Pentateuchi singulis versibus Hebraicis Targum subjectum habet, cum aliqua Masora; præterea *Haphtaroth*, seu sectiones Propheticas, & V *Megilloth*, item *Jobi* librum in fine mutilatum, & posteriora quidem omnia sine Chaldaica versione, *Quintus* imperfectus incipit a libro Josuæ, & post Prophetas cum libro Psalmorum finiens, in Jeremiæ quoque vaticinio a c. XIV, 17 usque ad c. XXIV, 7 lacunam habet.

Impressi vero Codices, cum Berolinensi editione a Nostro collati, sunt 1) Danielis *Bombergii* Biblia Hebraica & Chaldaica, cum commentariis Rabbinicis, & Præfatione *Felicis Pratensis*, Venetiis 1517 in folio majori, 2) ejusdem Operis Editio quarta, Venetiis 1618, 3) *Jo. Buxtorffii* Biblia Hebræo-Chald. & Rabbinica, Basileæ 1620, 4) Danielis *Bombergii* Biblia Hebraica, in forma quarta, Venetiis 1518, 5) *Roberti Stephani* Editio, in 4, Parisiis 1543, 6) Biblia regia *Antverpiensia* sive *Plantiniana*, in folio majori, 1571, 7) *Plantiniana*, in 4, Antverp. 1566, 8) *Franc. Vatabli*, in fol. majori, ex officina Sanctandreana 1587, 9) *Eliæ Hutteri*, in fol. Hamb. 1587, 10) *Polyglotta*

lyglotta Anglicana, Londini 1657, 11) Biblia Hebr. cum interlineari versione *Ariæ Montani*, fol. Lipsiæ 1657, 12) *Josephi* Athiæ, seu *Jo. Leusdenii*, in forma 8 majori, Amstelod. 1667, 13) *Dav. Clodii*, Francof. 1676, 14) *Rob. Stephani*, in 4, Parisiis 1546, 15) *Dan. Bombergii*, in 4, Venet. 1521, 16) Biblia Hebr. in 4, Venetiis apud *Jo. Bragadinum* 1614, 17) in 4, Venetiis 1678, ex officina *Bragadina*, 18) *Hartmanniana*, in 4, Francof. ad Oder. 1595, & 19) *Henr. Opitii*, in 4, Kilonii 1709.

Accessit ad hanc sacri textus recensionem collatio *Masora*, labor quidem difficilis ac tædii plenissimus, sed tamen pro accuranda editione Bibliorum Hebraicorum summopere necessarius. Eam autem Noster cum sociis suis instituit non solum ex impressis exemplis Biblicis *Bombergii* atque *Buxtorffii*, sed etiam *MStis*, quæ habuit, universis, nec non *Masora* quadam seorsim *MSta* eaque chartacea, Erfurtensis Ministerii Evangelici benevolentia itidem commodata, quam Cl. *Michaelis* ob singularem ἀκρίβειαν valde collaudat. Huic igitur labori vacans, animadvertit, *Masoram* impressam sæpius quidem mutilam esse, mendosam, & secum ipsa ἀσύςατον, suppleri tamen emendarique posse ex libris MStis, ejusque collationem ad veram sacri Codicis lectionem vel restituendam, vel firmandam, magnopere sibi profuisse expertus est. Sic (ut exempla ejus rei aliqua ex Psalmis depromta proferamus) Ps. XXXVII, 4 ultimam syllabam vocis מִשְׁאֲלֹת & Ps. XLV, 8 penultimam in מֵחֲבֵרֶךָ, pariterque Ps. XCI, 12 posteriorem in תִּגֹּף, Ps. CXXXVII, 9 primam in עֹלָלַיִךְ, Ps. CXXXIX, 22 primam in לְאֹיְבִים, ac denique Ps. CXLIII, 9 mediam in כִסִּתִי, singulas *defective* scriptas, hoc est, sine fulcris *Vau* & *Jod*; e contrario Ps. LXIV, 8 posteriorem syllabam in פִּתְאוֹם. Ps. LXV, 2 primam in רוֹמְמָה, Ps. LXVI, 15 priorem in מֵיחִים, Ps. LXXVI, 3 priorem in סוּכּוֹ, Ps. LXXXIX, 11 primam in אוֹיְבֶיךָ, & Ps. CXXI, 4 priorem in שׁוֹמֵר, singulas *plene* scriptas exhibet, manifesto id exigente *Masora*: quam si consuluissent reliqui ex recentioribus Bibliorum Editoribus, Athias, Clodius, Jablonski, Opitius, Majus, dubium non est, quin & Codicum & Masoræ auctoritate adducti, pari modo scripturi fuissent.

Obser-

Observamus item, *Indicem* illum *Patachatarum*, & per *Psik* emphaticum distinctarum vocum, qui *Bombergii* & *Buxtorffii* Bibliis post Masorum finalem subjectus est, in hac editione multo diligentius, quam in reliquis, etiam accuratioribus, collatum observatumque esse. Proinde rectius Cel. *Michaelis* Editio Ps. LXVIII, 9 סִינַי, pariterque Ps. LXIX, 4 עֵינַי, Ps. CXXIX, 1 מִנְּעוּרַי, Ps. CXXXI, 1 עֵינַי, & Ps. CXLIII, 1 תַּחֲנוּנַי, singula per *Patach* scribit, non obstante pausa, quia & prædictus *Index* hoc exigit, & exemplaria complura sequuntur, licet recentiores, laude sua nequaquam privandæ, aliter & per *Kamets* legant. Rectius quoque eadem Ps. LXXVII, 8 vocibus יזנח אדני, Ps, LXXXV, 9 האל יהוה, Ps. CXIII, 4 גוים יהוה, & Ps. CXVI, 1 ישמע יהוה, *Psik* emphaticum, quod alii omisere, eadem de causa interponit.

Adhibitos insuper heic videmus non modo *R. Mosen Hannakkedan*, & autorem *Catenæ Accentuum*, quorum dissertationes, ad rem Criticam V. Testamenti spectantes, *Buxtorffii* Opus Biblicum itidem post *finalem Masoram* exhibet, verum etiam *Eliam Levitam* in *Masoreth Hammasoreth*, *R. Salomonem ben Melech* in *Michlal Jophi*, *R. Judam* in *Explicatione Masoræ* Amstelod. in 4, 1650, & qui præ ceteris in hoc genere laudari meretur, *R. Menachem de Lonzano* in egregio tractatu critico, *Or Thorah*, Amstelod. in 4, 1659.

Nec dubitamus, quin optima hæc Editio futura fuisset, si clarior expressiorque typus ei contigisset; cujus vero, & dageschatarum imprimis literarum, lubricitas tædia correctoribus multa peperit, & aliquibus in locis industriam illorum penitus delusit, donec meliori typo invento remedium huic malo paratum est. Laus certe tribuenda Cl. Editoribus, quod nihil unquam ingenio tantum suo confisi, solaque suffulti analogia, (utpote quæ aliquando imaginaria magis est, quam vera) in textu sacro mutaverunt, sed quod adhibitis insuper codicibus aliisque subsidiis criticis, quas rationes ubique secuti fuerint, in subjectis unicuique paginæ *variis lectionibus* fideliter exposuerunt. Vellemusque, eundem tenuisset modum nuperrimus Editor, qui, quod miramur, in corrigendo textu aliquando

meris indulſit conjecturis, ut cum Ezech. XIV, 8 pro וַהֲשִׁמֹּתִיהוּ *& deſolabo eum*, quod omnes habere Editiones ipſemet fatetur, tamen וַהֲשִׂמֹתִיהוּ per *ſin* repoſuit, nixus verſione Chaldaica (*& ponam eum*) ac ſenſu, ut ait. Qualia num condonaturi ſint ei veritatis Hebraicæ amantes, id vero eſt, de quo valde ambigimus. In annotationibus criticis ad textum talia locum reperiunt; in textum vero ipſum tanquam indubitatas lectiones intrudere, reverentia, quam verbo Dei debemus, vix patitur: ne forte conceptus noſtros pro mente Spiritus ſancti ſurrogemus; ſed hæc obiter.

Ad noſtram Editionem ut revertamur, habet quidem illa *variarum lectionum* apparatum, ut antegreſſas editiones omnes hac in re longe ſuperet; quod vero maxime reverendus *Editor* contra ſcepticos recte urget, nulla earum eſt, quæ veritatem aliquam momentoſam ac neceſſariam labefactet, pluriinæque νοθείαν ſuam variis indiciis produnt. De his ſingularis Tractatio in *Præfatione* c. III inſtituta eſt, ubi cum exiſtentia illarum docetur ac vindicatur, tum origines oſtenduntur, variæque claſſes exponuntur. Pertinent autem huc variationes, 1) quibus antiquæ *Verſiones* deprehen‑untur ab hodierna conſuetiore Codicis Hebræi lectione deviaſſe, quarum vero ſubleſta fides eſſe dicitur, 2) *Talmudicorum*, quæ ſæpe affectatæ ſunt, 3) Codicis *Samaritani*, 4) *Kri* & *Cthibh*, 5) *vocum* extra ordinem *punctatarum*, & *Piskain*, 6) Judæorum *Orientalium* & *Occidentalium*, 7) *Ben-Aſcheris* & *B. Naphtali*, & quarum longe major eſt numerus, 8) *librorum* tam *MStorum* quam *impreſſorum*. Occurrunt autem a) in integris verſibus rariſſime, cujus rei illuſtre exemplum in hac Editione exſtat Joſ. XXI, 36 ſq. b) in varia verſuum diſtinctione ſæpius, c) in dictionibus vero, & d) conſonis ſæpiſſime, nullibi autem frequentius, quam e) in vocalibus, f) accentibus, & g) notis diacriticis lectionis. Originem vero duxerunt pleræque variationes ex confuſione α) literarum, quarum ductus aliquid ſimilitudinis habet, v.g. כ; ב & נ; ה & ח; ו & י; ז & ן; ס & ם; שׂ & שׁ; β) literarum ejuſdem aut cognatæ pronunciationis, γ) ſignorum diacriticorum, & δ) vocum ſynonymicarum, item ε) ex tra-

trajectione accentuum, ζ) ignorantia partim, partim vero perperam præsumta analogia consecutionis accentuum, η) similitudine vocum initialium atque finalium, & ϑ) ipsius Masoræ ambiguitate & confusione. Ceterum cum in confesso sit, varias existere in Codice Hebræo lectiones, omnino e re lectoris fuit, eas textui sacro subjungi, ne solius Editoris judicio standum sit; quod fieri oportet, cum una tantum exhibetur lectio, altera vero sine ullo indicio transmittitur. Sed & hoc laudabile habet præsens Editio, quod variationibus passim epicrisis aliqua adjicitur, qua vel vera lectio statuminatur, vel falsa convellitur, vel denique aliam alia præstare ostenditur.

Ad *Annotationes* quod attinet, quibus hæc Editio ab aliis inprimis distinguitur, in illis conscribendis prima cura data fuit *parallelismo*, eique tam *verbali*, quam *reali*; qui si cum attenta ipsius contextus consideratione adhibeatur, omnino certissimum ejus intelligendi medium est, & commentarius omnium optimus atque tutissimus. Deinde vero opera data est, ut quidquid esset, quod ex *Versionibus* Græca & Orientalibus sacri Codicis textum illustraret, margini ejus adjiceretur. Accesserunt porro *scholia*, seu breves *annotationes*, ad enodandum, sicubi difficilior esset, vim dictionis & sensum: ac sub Geneseos initium rariores quidem illæ ac tenuiores comparent, pleniores vero ac limatiores in reliquis libris; studiumque & attentio cum operis progressu in tantum crevit, ut, ubi Propheticos libros evolvimus, annotationes tam copiosas reperiamus, quæ commentarii loco queant esse. Unde cum tertia Hebræi Codicis parte, quæ Hagiographos libros continet, eædem annotationes multo copiosiores natæ essent, quam ut margo volumenque, intra quæ coarctandæ erant, eas caperet, ratio instituti catenus immutanda fuit, ut Bibliorum Editioni brevia tantum adscriberentur scholia, diductior vero textus explicatio tribus voluminibus, quorum recensionem alio tempore instituendam in nos recipimus, seorsim impressa daretur. Quemadmodum autem maxime reverendus Editor, *J. H. Michaelis* annotationes in majorem Codicis Hebræi partem conscripsit, ita ejus cognatus, *Cl. Christ. Benedictus Michaelis*, Fridericianæ Academiæ Professor,

fessor, præterquam quod Codicum Hebraicorum collationi tanquam collaborator adfuit, schedasque typographicas tertia vice correxit, non modo per totum Codicem *textum*, ubi id opus erat, emendavit, & selectum *variantium lectionum*, singulis columnis subjectum, consignavit; sed etiam *annotationes in Jeremiam, Amosum, Obadiam, Michæam, Zachariam, Proverbia Salomonis, Threnos Jeremiæ & Danielem*, elaboravit. Ut specimina quædam harum annotationum pro more nostro afferamus, ad Canticum illud Mosis, quod Deut. XXXII perscriptum est, ex *Brentio* annotatur, constare illud primum *Exordio*, in quo moveatur attentio, in testimonium citando cœlum & terram, & precando, ut hæc concio & cantio fructum afferat; deinde vero *antithesi* quadam beneficiorum *Dei* & maleficiorum *Israelis:* posthæc recenseri *supplicium Israelis*, videlicet excœcationem & rejectionem ejus; ad extremum denique doceri *vocationem gentium*. Ad verba commatis secundi monetur, *Schmidium* indicative illa vertisse, *defluet namque*, cetera; alios vero optative, *defluat* seu *stillet*, cetera: optare nempe Mosen, ut audiantur & audientium cordibus infigantur verba sua, tali effectu, qualis est pluviæ, quæ fœcundat terram, ut germina & plantas producat. Ejusdem capitis comma *quintum*, quod difficultate sua interpretibus multum negotii fecit, & contortis explicationibus modo in hanc, modo in illam sententiam distractum fuit, plano admodum ac facili sensu, quem accentus Hebraici maxime probant, ita exponitur: *Num Deus corrupit sibi*, vel *ipsi* (Israeli)? *Nequaquam!* sed *filii ipsius* sunt *labes sua* ipsorum. Atque ex Parallelismo Gen. VI, 12 ostenditur, ad complendum prioris membri constructionem, post verbum *corrupit* subintelligi debere *vias suas*, quarum & præcedenti commate *quarto* mentio facta erat.

Porro singulis Propheticorum librorum præmissæ sunt *præfationes*, seu Dissertationes præliminares, in quibus de cujusque Prophetæ familia, patria, ætate, vatibusque coævis, fatis, indole, item historia temporum, quibus quisque vixit, librorum argumento, partibus, chronotaxi, stylo, aliisque momentis, magno studio agitur, ita ut lectoribus loco introductionis generalis

ralis

ralis in singulos hosce libros esse queant. Sic v. g. de *Jeremia* patre *Hiskia* observatur, eum ab Hebræis & Christianis quibusdam pro illo Pontifice haberi, qui decimo octavo Josiæ anno librum legis in templo reperit, 2 Reg. XXII, 3, 8, sed premi sententiam istam hac difficultate, quod Anathothæi, ex quorum utique numero Jeremias fuit, non videantur de *Pinehasi* fuisse posteris, penes quos, inde a Salomonis regno ad captivitatem usque Babylonicam, in Tsadoki familia Pontificialis dignitas floruit, 1 Par. V, 38, sed potius de *Ithamari* familia, cui Pontificatum, Abjatharo ad patriam suam Anathothum relegato, Rex Salomo abrogavit, 1 Reg. II, 26. Ostenditur porro, Jeremiam initio non Hierosolymis, sed Anathothi, in patria sua, eo usque prophetasse videri, donec cives sui insidias vitæ ipsius struxissent, Jer. XI, 21, 22, XII, 5, 6, ac adeo verbum Christi Luc. IV, 24, *nullum Prophetam in patria sua acceptum esse*, ipsi exemplo suo comprobassent, idque vel exinde probabile fieri, quod Josias anno regni sui decimo octavo *Huldam* potius, quam Jeremiam, super reperto Legis Mosaicæ libro consuluit, 2 Reg. XXII, 14, quia hic apud Anathothæos tum adhuc egit, illa vero Hierosolymis præsens fuit. De ordine, quo prophetiæ Jeremianæ consignatæ sunt, observatur, eum quidem ab ipso esse Propheta, nec tamen chronotaxi seu temporum rationibus accommodatum. Prius colligitur ex Jer. XXV, 3, posterius vero res ipsa loquitur, & vaticiniorum aliorum cum aliis collatio. Utut autem dispositionis illius qualiscunque ratio & nexus ex argumenti paritate inveniri quandoque possit, tamen alicubi difficilem, & pæne ἀδύνατον videri. Laudaturque *Hieronymus*, qui in Comm. ad Jer. XXV, 1, *non curæ erat Prophetis*, inquit, *tempora conservare, quæ historiæ leges desiderant, sed scribere, utcunque audientibus atque lecturis utile noverant.* Quoniam vero ad intelligenda eo rectius vaticinia multum subinde chronotaxis valet, itaque ad leges illius singula capita ac prophetias hic digesta videas.

Toti operi præmissa est Præfatio generalis, quinque capitibus constans, quorum primo de historia hujus operis, altero de ipso Codice Hebræo, ejusque partibus & integritate, ter-

 tio

tio de variis lectionibus Codicis Hebræi, quarto de Masora & quinto de hac ipsa Editione & ad eam annotatis, differitur.

SALOMONIS VAN TIL THEOL. D. ET Prof. Lugdun. Opus Analyticum, *comprehendens Introductionem in S. Scripturam ad JO. HENR. HEIDEGGERI Enchiridion ἱερομνημονικὸν concinnatum.*

Tomi II.

Trajecti ad Rhenum, apud Jacobum van Poolsum, 1720, 4. Alph. 9.

Debet orbis eruditus præstantissimi hujus operis editionem Viro Cl. *Danieli Bedbero*, cui extremæ suæ voluntatis executionem commisit celeberrimus quondam Theologus *Salomo van Til*, quique illius antea discipulus, postea vero intimæ familiaritatis amicus, schedarum omnium Autoris, ubi vita ille defunctus esset, habuit potestatem. Diu scilicet, & ab annis statim Academicis interpres ille Scripturarum quondam sagacissimus analysi sacrorum librorum dederat operam, testibus iis, quæ in scriniis defuncti inventæ sunt, meditationibus in Epistolas Pauli, ante exactum Academiæ cursum absolutis, in quibus fundamenta hujus operis licuit luculenta detegere. Ad Propheticorum vero voluminum inquisitionem impulerant eum confabulationes, cum Coccejo, de scopo illarum visionum & occasione, qua cum populo Israelitico communicatæ fuerunt, habitæ. Cujus viri invitatione motus, operas subcisivas huic labori addixit, suasque meditationes identidem refictas & expolitas, amicis ac tironibus impertivit, eo quidem consilio, ut opus a se ipso totum aliquando ederetur. Verum, quum ipse huic operi, ac imprimis B. Pauli Epistolis, quas & vernaculo sermone constituerat edere, insudaret, morbo obrutus & quadriennio post vita privatus, ultimam ipsi manum non potuit admovere, sed schedas patre orbas, atque in unum corpus aut volumen nondum congestas, post se reliquit, Editor ergo Cl. jussu, ut vide-

videtur, ipsius Autoris, post ejus obitum dictata illa, quæ Lugduni Batavorum ex ejus ore exceperat, sumsit ad manus, diversa tironum exemplaria contulit, adhibitis etiam in subsidium, quæ in scriniis Autoris extabant, quanquam minutis ac diversis schedis, atque sic ancipiti ac difficillimo sex annorum labore opus hoc ea facie, qua nunc in publicum prodire conspicitur, parturivit. In quo negotiò ea usus est fide pariter ac dexteritate, ut sublatis codicum mendis, omnibusque, quantum per tantas difficultates licuit, in æqualem & concinnam seriem adductis, sententiam Autoris magna cum religione referret.

Complectitur hoc opus universos V. & N. T. libros Canonicos, exceptis nonnullis, qui de industria fuere omissi. Scilicet non habentur heic *Canticum Mosis, Psalmorum, libri Habakuki* & *Malachiæ vaticinia*: ea enim singula, commentariis illustrata, Belgico sermone Autor ediderat. Deest quoque Analysis cap. XXXI. *Exod.* ac frustra omnes angulos rimatus est Editor, ut illud fragmentum detegeret. Data igitur opera Autorem illud caput transiliisse existimat, ne (ut ipsi placuit hujus rei rationem reddere) ipso nolente alii prelo committerent, quæ ad privatos usus meditata ac tradita erant. Quamvis autem & *Evangelium Matthæi* separatim ante edidisset Autor, nihilominus tamen & illud, & *octo priora Geneseos capita* huic operi inserta voluit. Neque vero ad *Apocalypsin* quoque *Johannis* quicquam Lugduni dictitasse Autorem monetur, unde neque hic quicquam comparet: sed provocasse eum ad ea, quæ aliquando de hoc libro disseruerit. Adjecit igitur Editor *Dissertationem*, quam innui putavit, ejusdem *de sensu septem epistolarum Apocalypticarum mystico an literali:* & alteram paulo breviorem *de septem periodis N. T. in collatione ad septem periodos V. T.* Omissa vero fuerunt ea, quæ ad Jesaiæ Danielis & Hoseæ vaticinia quoad implementa ac usus, Dordraci tironibus dederat, tanquam a destinatione hujus operis aliena.

Ad ipsum hujus operis habitum & faciem interiorem quod attinet, ad Heideggeri Enchiridion compositum illud esse, ex ipsa ejus inscriptione edocemur; verum non in eum sensum accipienda hæc sunt, ac si heic non nisi commentarii aut ex-

 plica-

plicationes quædam ad illum Heideggeri libellum exhiberentur. Per totum enim Tomum primum ne verbulo quidem ejus autoris fit mentio, qui Tom. II p. 48 ad Ecclesiasten primum allegatur; neque videas ipsius labores fundamenti loco substratos, neque ordinem articulorum & materiarum in introductionibus adornandis servatum; ut adeo quoad totum illum Tomum priorem nihil aliud Heideggerus præstiterit Nostro, quam ut exemplum & instar operis longe majoris & perfectioris exstruendi suppeditaverit. Ceterum Autor omnia ex suo ingenio liberrime & sine ductu & auspiciis alienis expromit, in alia omnia frequentissime in ipsa imprimis Analysi exhibenda ab Heideggero discedens, quam semper fere novam prorsus & ab Autoris sui analysi diversissimam Noster exhibuit. Paulo tamen majorem ejus Tomo posteriori habet rationem, in quo non tantum ordinem articulorum in introductionibus, quem Heideggerus servaverat, sequitur, sed & totam ejus operam fundamenti loco substernit, lectamque supponit, antequam ad sua quis accedat, ipse vero, quæ ab illo dicta erant, aut confirmat amplius & majori luce donat, aut, quæ omissa erant, supplet, quæ vero perperam posita ipsi fuerunt visa, corrigit ac emendat, Analyses tantum fere novas condens, quas tales deprehendimus, ut parum in iis Heideggero debere Noster voluisse videatur. Exhibet ergo Autor primum succinctam in singulos libros Biblicos introductionem. Nihil quidem de libris V. aut N. T. in genere agit Noster, sufficientia forte judicans ea, quæ apud Heideggerum hac de re habentur. Generaliorem tamen introductionem libris propheticis, quos priores vocant Hebræi, id est, historicis, a Josua ad Jesaiam usque, præmisit. Specialissimas autem præterea ad singulas Prophetarum conciones aut visiones suppeditat, in quibus ordinandis magnum studium posuisse Autor deprehenditur. Habentur vero in istis introductionibus ex methodo Heideggeriana breves aphorismi, aliquando tamen largioribus etiam observationibus, imprimis ubi Autorem aut supplet aut emendat, stipati, in quibus partim de librorum Biblicorum nominibus, ordine ac serie, autoribus item, quorum haud raro prolixior προσωπογραφία adjicitur, temporis

poris ratione & aliis circumstantiis externis, partim de interno habitu, occasione, scopo, argumento, methodo, autoritate divina & aliis id genus capitibus, pro exigentia cujusque scripti, visionem insuper propheticarum scena, succincte, sufficienter tamen, excussis nonnunquam & aliis virorum doctorum sententiis, agitur.

Succedit analysis, non frigida & in qualicunque partium determinatione subsistens, sed quæ scopum libri semel præfixum accurate respiciat, singularumque partium ad eum relationem & habitum luculenter ostendat. Præmittitur ergo generalis cujuscunque operis ac libri partitio, quam specialior partis cujuscunque, hanc vero specialissima demum per singula fere commata aut versus deducta subsequitur. Neque vero hæc omnia sine artificio, aut continente perpetuo linea, sed suis quasi dispositå areolis, majoribus minoribusve partibus per signa literarum aut numerorum in tabula quadam sibi invicem subordinatis, exhibentur, diversis spatiis inchoantibus distincta, ut junctim quasi omnia, distinctionibus tamen suis aspectum ferientia, oculis exponantur.

Per universum tandem Tomi prioris decursum singulis fere Analyseos particulis subjunxit Autor ἐπίδειξιν quandam, observationibus varii generis iisdemque doctissimis passim refertam. Id vero imprimis in illa sui laboris parte egit Vir doctissimus, ut qua ratione ad scopum omnia collineent, amplius adhuc ostenderet, observationes insuper varias Theoretico-Practicas, selectas, & ad solidiorem sacri codicis notitiam pertinentes, perbreves quidem aliquando, sed quæ ad prolixam meditationem manuducunt, aliquando tamen latiores exhiberet. In iis factorum veritas historica luculenter evincitur, miraculorum divina origo & autoritas, prædictionum complementa & profluens ex his Prophetarum aliorumque ministrorum Dei fides & dignitas demonstratur, œconomia DEI, quatenus tum literaliter θεοκρατίαν V. T. tum mystice regnum N. T. spectat, evolvitur, & rationes ejus fini suo convenientes sollicite indagantur. Relatio imprimis typica rerum priscarum ad N. T. operose nonnunquam investigatur, qua in re, si forte

omnia æque certa non videantur, neque enim heic singula indubiam quandam ἀπόδειξιν suscipiunt, ingenium tamen ac laborem solertissimum Nostrum non destituisse, lecturis facile patebit. Neque parcius indoles veræ ac falsæ Ecclesiæ & religionis, causaque fidei ac veritatis contra incredulitatem ac impietatem asserta & vindicata divinitus, data quavis occasione, ob oculos ponitur. Præterea non raro observationes philologicas & alia quædam ad sensum verborum & intelligentiam rerum facientia, heic inspersa deprehendes, qualis est illa ex-
p. 23. plicatio verborum Gen. XI, 4, *ædificemus nobis urbem & turrim* וראשו בשמים quæ ita vertit Noster: *cujus extremitas sit loco cœli*, seu habitaculi Dei, ut adeo heic habeatur consilium humanum, secundum carnalis prudentiæ dictamina deliberans de unitate & concordia servanda, tum per autoritatem humanam & robur carnale, tum per alligationem Numinis certo loco. Observat scilicet Autor, particulam ב aliquando induere significationem substitutionis, quam in rem allegat Deut. XIX, 21, Cant. VIII, 7. Notatque præterea, rem hanc optime consentire cum Herodoto, qui supremam turris partem in templum destinatum fuisse Autor est, ut ita præsentia Numinis alligaretur certo loco. Existimat ergo Autor, Babylonem hac in parte typum fuisse Babylonis spiritualis, quæ 1) principium religionis mutaverit in nomen humanum 2) alligaverit Spiritum palatio Vaticano, 3) bracchium carnale & potentiam coercendi assumserit, ut ita autoritatem gladio & igne facilius
180. defenderet. Ita pariter haud inelegantem de peccati μοχϑηρίας indole disquisitionem invenies.

Jam vero & ex aliis capitibus hujus operis æque luculenta & eruditionis & industriæ specimina possemus afferre, nisi de doctrina Autoris nostri jam diu constaret inter eruditos, &
Tom. I. nos prolixitatem vereremur. In his attentionem nobis mereri visa sunt, quæ de indole librorum Historicorum V. T. quos
403 seqq. Prophetas anteriores vocant Hebræi, docentur. Ostendit scilicet Autor, contineri in istis libris selecta quædam capita historiæ Ecclesiasticæ V. T. potissimos & extraordinarios imprimis eventus & facta providentiæ complexa, quibus regimen suum cau-

causamque Ecclesiæ suæ Deus asseruit, divinitatemque religionis Mosaicæ, per miracula, eventus & complementa prædictionum, aliaque divinitatis vestigia luculenta demonstravit, ad omnimodam Ecclesiæ ac fidelium πληροφορίαν excolendam, ut in viis Dei magno animo pergerent, perque illos typos reales, tanquam majorum operum divinorum sub N. T. expectandorum specimina, ad Regnum Christi præpararentur. Inde jam facile redditur ratio, cur inter Prophetas sint habiti. Animadvertere enim fines singularium Dei factorum, exponere vias Dei secundum consilium ejus ex mente divina, documenta providentiæ extraordinariæ & fœderalis ab iis, quæ sunt ordinariæ, secernere, typos tandem rerum futurarum describere, eorundemque characteres exhibere, non fuit nisi eorum, qui viarum Dei gnari & præter θεοπνευςίαν cum aliis scriptoribus communem, in munere quoque Prophetico per totam vitam occupati essent. Unde & illorum librorum integritas evincitur. Excerpenda enim ex amplissimis annalium commentariis ea tantum fuerunt, quæ huic scopo inservirent, unde reliqua ad integritatem historiæ tantum facientia consulto omissa existimanda sunt, quæ adeo nullum integritati eorum, ex solo scopo dimetiendæ, afferunt præjudicium.

Ceterum quemadmodum jamdiu constat, Autorem Coccejanas hypotheses de VII Periodis N. T. suas fecisse; ita & in hoc opere passim ejus rei vestigia licuit deprehendere. Et mirari forte quis possit, ubi proverbiorum librum ex hoc fundamento viderit explicatum. Illum vero proxime quidem instituendo filio suo Roboamo, cui dedicatus & commendatus prioribus IX Capitibus concipitur, scriptum esse a Salomone existimat; at vero & longius in eo prospici, regulasque exhiberi ad eludendas & effugiendas, quæ œconomiæ sapientiæ imminebant, tentationes. Cumque varia forent tentationum instrumenta, quibus abuteretur tentator ad Regni Christi subversionem, revocandas esse eas tentationes cum suis instrumentis ad certa capita, casusque exponendos, ex quibus ut eluctentur vocati, regulis hisce & axiomatibus instituantur & excitentur. Atque juxta hanc legem conatur Autor, quæ a cap. X usque p. 15 **T. II.**

ad

ad XXIV occurrunt, adagia digerere; illud assumens pro hypothesi, ut concipiantur septem columnis domus sapientiæ inscripta fuisse illa adagia, atque ita exhiberi monita prudentiæ septem distinctis temporibus Ecclesiæ N. T. observanda.

ARGUMENTS ET REFLEXIONS SUR LES Livres, & sur les Chapitres de la sainte Bible.

h. e.

SUMMARIA SINGULORUM LIBRORUM, & capitum Bibliorum Sacrorum, & in eadem Meditamenta, una cum Dissertatione prævia de Lectione Scripturæ Sacræ.

Tomi II.

Neocomi, apud Joh. Dav. Griesser, Typographum, 1720, 4. Alph. 5 pl. 6.

QUamvis eximium hoc opus recentissime in lucem editum sui Autoris nomen non præferat, constat tamen deberi diligentiæ Viri plurimum Reverendi *Johannis Friderici Osterwald*, Ecclesiæ Neocomensis vigilantissimi Pastoris, *Originibus corruptionis*, *Institutionibus Catecheticis*, & *Commentatione adversus Impuritatem*, jamdudum in orbe Christiano notissimi. Quam publici saporis hæc scripta fuerint, intelligi potest ex eorum tum iteratis toties editionibus, tum in tot linguas editis translationibus. *Origo corruptionis* edita *Gallice* ter Amstelodami apud Henr. des Bordes annis 1698 & 1700 & eodem anno Neocomi apud Joh. Pistorium, *Anglice* ter etiam, bis apud Chiswel a 1700 & 1702, tertiæ annum ignoramus. *Germanica* Interpretatio bina, altera a Viro plurimum Reverendo *Adamo Bernd*, Ecclesiaste nostro, confecta, & Budissæ typis exscripta A. 1713, altera sub ficto nomine *Selintes* cum præfatione *Joh. Frickii*, S. Theologiæ P. P. Ordin. & verbi divini Ministri Ulmensis, Francofurti & Lipsiæ A. 1716, apud Joh. Reinhold. Dulspeeter; Belgica Lugduni Batavor. apud Bondwyk jam anno 1703 lucem adspexerat. *Institutio-*

tutiones catechetica Gallico idiomate octies editæ, Genevæ a. 1702 & 1704, Amstelodami ap. Lombrail 1704, & P. Humbert 1712, Londini apud Noam Bouquel 1704, Neocomi ap. Pistorium 1708, Basileæ apud eundem annis 1713 & 1719: *Anglicano* ter, apud W. Fages 1704, apud Josephum Douving 1711; tertiæ annus nobis itidem non constat: *Germanico* Francofurti apud Thomam Fritsch 1706, ut & *Belgico* Dordrechti apud Hamelenberg 1716. *Commentatio adversus impuritatem* bis *Gallice*, Amstelodami apud Lombrail 1707 & Neocomi apud J. Pistorium anno sequenti, *Anglice* apud Chr. Bouvitre 1708, *Germanice* Hamburgi ap. Schillerum 1714. Procul dubio *Summaria & Meditamenta*, de quibus agimus, eandem, imo meliorem adhuc obtinebunt sortem, si rem pensitare velimus cum bonitate & usu operis, tum iis quæ jam nobis innotuere. Quum enim fieret ut illius manuscriptum exemplum in Angliam deferretur, mox in linguam Anglicam translatum Londini a. 1716 typis expressum fuit. Verum hæc editio, inscio Autore emissa, parum æstimanda. Brevi tempore, si nondum prodiit, *Germanico* sermone vestitum opus Basileæ apud Joh. Brandmullerum, Typographum, prostabit, quippe quæ interpres vertit, absque mora prælo subjiciuntur. Audimus etiam Bibliopolam nostrum, *Theophilum Georgi* ejusdem editionem elegantiori stylo Germanico insignitam meditari. Nos interim hic operis faciem primum repræsentabimus: scopum deinde & usum indicabimus, nonnullas tandem ejus particulas speciminis loco exhibebimus.

Proxime titulum sequitur sermo prævius, in quo, post nonnulla de opere ipso monita inferius adducenda, plurimum Rever. Autor duo sibi peragenda ratus est. *Primum* Christianos ad Bibliorum privatam lectionem adhortari, qua neglecta, ut hodie fieri vir maxime pius conqueritur, innumera in orbe Christiano mala necessario oriuntur; exilis admodum, aut falsa Religionis notitia habetur; Atheismus, Fanaticismus, dissolutique mores ubique grassantur. Privatæ lectioni varia simul tribuuntur commoda, quibus quæ fit in cœtu sacro, destituitur. *Secundo* exhibere methodum, cujus ope Scriptura Sacra

utiliter legi possit. Hic iterum viri celeberrimi duæ sunt monitiones. *Altera* versatur circa Librorum Sacrorum utilitatem; *altera* circa modum quo legendi sunt.

Librorum V. Testamenti, quos in Historicos, Dogmaticos, & Ethicos, atque Propheticos distinguit, lectionis utilitatem pluribus firmat argumentis, quo stadio emenso Librorum N. T. qui in Evangelia cum Actis Apostolicis, & Epistolas dispescuntur, non ipsi difficile est usum stabilire. Modus quo sacer codex legendus, quinque regulis definitur. Fiat 1 *attente*, & cum animo curis & affectibus vacuo, 2 *assidue*, Scripturæ enim sacræ notitia & amor nonnisi ejusdem frequenti lectione acquiruntur, 3 *prudenter* & cum judicio, *tum* ad ejus genuinum sensum ope scopi a scriptore sacro intenti, totiusque orationis contextus, ac collationis cum locis parallelis eruendum, *tum* ad ejus doctrinas, præcepta, promissiones, minas propriis nostris usibus dextre accommodanda, 4 *obedienter*, & cum firmæ fidei obsequio, absque quo frustra vel legitur vel auditur verbum divinum. Tandem *pie* ac religiose, ita ut & propositum nobis sit, voluntati divinæ in omnibus morem gerere, & animus sit Deo devotus, utque enixis ac humillimis precibus Spiritus Sancti auxilium a Patre luminum impetremus.

Ipsius operis facies ista est, unaquæque pagina duabus distinguitur columnis; characteres sunt ciceroniano paulo majores; numerus capitis juxta seriem librorum Biblicorum grandiori charactere indicatur, simulque apponuntur versiculorum exponendorum numeri. Deinde summarium sive totius capitis, sive duntaxat illius partis charactere Italico adfertur. Ut plurimum e regione summarii in margine exprimuntur numeri versiculorum, ad quos unaquæque pars ejusdem summarii refertur. Denique, omisso textu sacro e Bibliis, ne opus in nimiam molem excresceret, repetendo, summarium breve sequuntur meditamenta longiuscula. Excipiendæ tamen Apostolorum Epistolæ, quarum scopus atque contextus ut melius caperentur, summaria prolixiora esse, & longitudine meditamenta sæpe æquare, quandoque etiam superare oportuit.

Horum

Horum ſcopum & uſum docent Diſſertatio prævia, & Liturgia Eccleſiarum agri Neocomenſis Baſileæ A. 1713 edita. In Præfatione illius Liturgiæ jam monuerat Cl. Autor, quum lectio publica Scripturæ Sacræ in cultum divinum prædictarum Eccleſiarum introduceretur, utile, quin etiam neceſſarium judicatum fuiſſe, ut ſingulis Veteris & Novi Teſtamenti capitibus prælegerentur eorundem ſummaria, & ſubjungerentur pia cogitata, quibus eorum uſus, in plebis Chriſtianæ ad auditionem Bibliorum accurrentis gratiam, indicaretur. Horum ſummariorum, & meditamentorum conficiendorum provincia plurimum Rever. Autori fuit demandata; quam quum ad umbilicum produxiſſet, totiusque Presbyterii ſui expectationi pleniſſime reſpondiſſet, juſſi ſunt ſinguli Paſtores utiliſſimi illius operis exemplar ſibi exſcribendum curare, & in cœtu ſacro particulam illius ordine prælegere, quotiescunque ad populum ſacra concio non haberetur. Hæc lectio maximo cum applauſu excepta, non pœnitendos, Deo adjuvante, fructus jam protulit; uberiores vero ut afferat, opus ſuum toties manu exſcriptum, variisque hinc inde vitiis maculatum, ſub incudem revocavit Celeb. Autor, & perfectum ac perpolitum prælo ſubmitti permiſit.

Præcipuus itaque ſcopus, ad quem collimavit, fuit, ut ob oculos Chriſtianorum diſtincte ſimpliciſſimeque poneretur, quid obſervatu maxime ſit neceſſarium in ſingulis Scripturæ S. capitibus, ad eorum intelligentiam ſibi comparandam, fructusque ex iis ſalutares percipiendos. Hujuſcemodi propoſitum ut aſſequeretur, tria ſibimet in opere condendo præſcripſit. *Primum*, ut quantum fieri poſſet meditamenta ſua in compendium contraheret, ita ut nihil quidem momentoſi omitteretur, obſcuritas tamen prorſus exularet. Duabus de cauſis brevitatem hanc ſectatus eſt, partim ne cultus divinus in nimiam protraheretur longitudinem; partim ut populus Chriſtianus prædictas pias cogitationes facilius memoria excipere poſſet. Ob easdem rationes, quum capita fuere longiora, aut nimia ſubjectorum multitudine prægnantia, in duas pluresve partes ea diviſit Rever. Autor. *Secundum*, ut, quandoquidem Hiſtoria Regum

Judæ in libris tum Regum, tum Paralipomenon exstat, libros illos non juxta seriem capitum exponeret, sed caput eligeret, quandoque e libris Regum, quandoque e Chronicorum, prout historiæ ordo requireret, & eventus accuratius in his vel in illis narrantur. *Tertium*, ut nonnulla capita Scripturæ Sacræ plane omitteret, qua in re varias Ecclesias, & in primis Ecclesiam Anglicanam, præeuntes habuit, cujus rationes non cognitu difficiles, verbi gratia, canticum canticorum omittitur, monetur tamen mutuum Christi & Ecclesiæ amorem in eo adumbrari. Apocalypseos septem priora capita expenduntur, capita 8--13 prætermittuntur. Rursus capitis 14 versus 1 ad 13 ponderantur, capita vero 16 ad 19 silentio prætereuntur. Tandem tria ultima capita 20, 21, 22 ad examen revocantur. Rationem hanc ipse reddit Celeb. Autor in prooemio suo in Apocalypsim. *In hoc Libro*, inquit, *capita satis perspicua reperiuntur, sed & insunt visiones & Prophetiæ obscuræ, quia nondum impletæ fuere.* Ea de causa varia hujus libri capita in publica lectione omitti possunt.

Patet igitur, non hic quærenda quæ ad Criticam sacram, aut ad controversias Christianorum faciunt, sed ea solum, quæ plebi Christianæ ad totius Scripturæ intellectum & usum inservire possunt. Id tamen dictum nollemus accipi, quasi peritiores nullum ex eo fructum decerpturos existimaremus. Dum enim doctissimus Autor literalem sensum constituit, non parvam multis locis, vel obscuris, vel prave communiter intellectis lucem affundit; unde & eruditus Lector ansam habet profectus, & concionatores ducem viæ in concionibus suis dirigendis. Ut taceamus, quemvis Lectorem satis emolumenti inde reportaturum, si pondere rationum fidem nostram probantium, aut ad veram pietatem impellentium se permotum senserit. Utinam & nostrorum temporum homines, minus in scrutandis Bibliis curiositatis, plus vero desiderii in cognitione & amore rerum cœlestium proficiendi adferrent!

Ut facilius autem concipiatur, quam presse & concise, quam dilucide & perspicue, quam consulte atque sapienter, quam nervose ac pie plurimum Reverendus Autor, longa experi-

perientia & uſu rerum exercitatus, utpote qui annum ætatis jam 57 ſuperavit, fuerit loquutus in opere e manibus Chriſtianorum nunquam excutiendo, huc illius initium & finem transferemus.

Geneſeos caput I.

Liber Geneſeos, ſic dictus fuit, quia in eo rerum omnium origines deſcriptæ. Incipit a creatione Mundi, & ad mortem usque Joſephi provehitur. Spatium itaque annorum circiter bis mille quadringentorum complectitur.

Hiſtoria creationis primum occupat caput.

Meditamenta.

Primum Geneſeos caput primam Religionis veritatem nos docet; nempe Deum dari, cœli, terræ, & omnium quæ iis inſunt conditorem; omnibus creaturis naturæ qualitatum, quibus ſingulæ ſunt præditæ, diribitorem, mirique ordinis in rerum univerſitate elucentis, propria voluntate conſervatorem. Inprimis ex hoc capite diſcimus, Deum condidiſſe hominem ad ſui imaginem, illique dominium in ceteras creaturas, ut & animum ſpiritualem, immortalem, atque ſui creatoris cognitionis & amoris capacem impertitum fuiſſe. Noſtri ergo eſt officii agnoſcere & adorare potentiam, magnitudinem, & ſapientiam Dei, quæ in omnibus & ſingulis ejus operibus conſpiciuntur; bonitatem illius in nos celebrare, ipſique ſine intermiſſione gratiarum actionem, amorem & obſequium tam juſte debita tribuere.

Apocalypſeos caput XXII.

S. Johannes pergit in deſcribenda gloria & beatitudine Hie- I, 1-5.
roſolymæ cæleſtis. Veritatem Prophetiarum in hoc libro com- II, 6-11.
prehenſarum firmat, & eas promulgandi mandatum ſibi ab An- III, 12-27.
gelo datum refert. Aſſerit, Jeſum Chriſtum brevi venturum ad excipiendos in ſuam gloriam ſanctos, malos vero pœnis debitis afficiendos, & exprimit ardorem, quo fideles ultimum hunc ſui Servatoris adventum expetunt.

Meditamenta.

Caput iſtud Apocalypſeos, imo totius Scripturæ Sacræ ultimum, rerum omnium finem & conſummationem nobis ob

oculos ponit. In eo perſpicimus quanta futura ſit gloria, quanta felicitas, quibus electi in æternum coram Deo, & Jeſu Chriſto ſuo Servatore gaviſuri ſunt. Ex eo etiam diſcimus, neminem ad hanc beatitudinem admittendum, præter eos qui ad eam adſpirant, mandata Dei ſervando; impuros vero & quosvis malos eadem in ſempiternum tempus excludendos. En ſortem tam bonorum, quam malorum olim futuram! En quæ Deus in fine mundi peragenda ſibi propoſuit. Ea perpetuo attendamus, quandoquidem de iis verbis adeo liquidis nos admonere voluit. Recordemur hæc omnia certiſſima eſſe, Deum ea revelaſſe ſancto Johanni, juſſiſſeque ut in hoc libro conſcriberentur, ad inſtituendam & ædificandam cujuscunque futuri ſeculi Eccleſiam. 2. Dicitur in hoc capite, quum ſanctus Johannes ad pedes Angeli, qui ipſum fuerat allocutus, quemque procul dubio Dominum ipſum eſſe exiſtimabat, ſeſe provolviſſet, Angelum ipſi dixiſſe, *cave ne facias, ſum enim tuus, ut & tuorum fratrum conſervus, Deum adora.* Hinc colligere eſt, nunquam licere alium præter Deum adorare, quocunque id fiat modo, itaque cultum religioſum Angelis aut ſanctis exhibitum, ſummo crimini vertendum fore. 3. Obſervandum eſt, Angelum Johanni dicere, veritatibus hujuſce libri, homines non eadem ratione afficiendos; malos magis ac magis ſeſe morum pravitati & impuritati addicturos, juſtos vero & ſanctos magis ac magis ſanctificandos. Id quotidie fieri videmus, ſed in memoriam revocanda Domini hac de re admonitio, ejusque adventus ad judicandos tam bonos quam malos, uti ipſe declarat in fine hujus libri, quum ita effatur, *ecce venio cito, & merces mea mecum eſt, ut reddam unicuique ſecundum ſua opera.* Speremus continue hunc adventum. Expectemus eum, perſeverantes in bonis operibus, & una cum ſponſa, Eccleſia nempe, & cum omnibus ejus genuinis filiis dicentes: *Veni cito. Ita Domine Jeſu, veni, Amen!* Hic finis eſt N. Teſtamenti. Det Dominus, ut, quicquid in eo vel legimus, vel audivimus, in rem noſtram vertamus, meditemur, & actu proficiamus in Dei Patris noſtri gloriam, & ſalutis noſtræ promotionem! Ita fiat! *Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit nobiscum omnibus. Amen.*

Hunc

Hunc articulum oportune claudet elegantissimum Epigramma a Celeberrimo *Samuele Werenfelsio*, Basileensi Professore, Autoris nostri imagini ex ære excusæ subjectum, & a Cl. Ostervaldi filio & Basileensis Ecclesiæ Gallicæ Pastore nobiscum communicatum.

Hic Ostervaldi est levis umbra; o viva loquensque
Illius effigies Pastor ubique foret!
Desineret causas corrupti quærere mundi
Autor, forte suum supprimeretque librum.

COLLATIO CODICIS MS. QUINTILIANEI, qui in Bibliotheca Gothana asservatur, cum cap. IV lib. X editionis novissimæ, a Cl. PETRO BURMANNO adornatæ, instituta.

Fidem jam liberamus, exhibentes lectiones variantes Codicis Gothani Institutionum Oratoriarum Quintiliani, quas ex capite potissimum IV libri X nos excerpturos esse, nuperrime recepimus. Factum id a nobis tanta religione tantoque studio, ut verendum nobis sit, ne fluctus in simpulo movisse nonnullis & magno conatu parum egisse videamur. Sed, si alterutrum necesse est, eo nomine reprehendi, quam negligentiæ supinæ accusari malumus. Adspersimus hic illic observationes quasdam inter ipsum contendendi verba scripta & impressa laborem natas, ne una ista ac perpetua vocum male cohærentium recensio lectores ab his perlegendis deterreret. Plures subjungendi neque occasio deerat, neque facultas, sed tenendum putavimus modum, quod id non agebatur nunc, ut commentarium in Quintilianum scriberemus.

Reprehendere id collocandi genus) Plurimi Codd. præter rationem: *vel collocandi genus*. Sed Gothanus cum vetustis, quos Turnebus nominat, libris consentit, in quo est *id collocandi genus*.

Qui si id demum naturale) Goth. *Qui id demum naturale*, perinde ut Voss. sec. & mox simili ratione *tota his ars* pro *tota hæc ars* & *subvertitur* pro *subvertetur*. Quæ scriptura ut in se nihil habet vitii, ita prioribus non satis apte cohæret.

Necte-

Nectetur autem, si legas *quorum* vel *ex quibus, qui id d. n. &c.* Neque tamen non præferenda lectio vulgata, si Codd. autoritate firmatur.

Neque enim loquuti sunt) Cod. Goth. *locuti sumus.*

Nec procemiis præpare, docere expositione, argumentis probare, affectibus commovere scierunt) Ita ex ingenio restituit Regius, cum antea legeretur: *Nec proœmiis præparare, docere, exponere.* Expositione, inquit, vel refragantibus exemplaribus legatur hoc modo: *docere expositione.* Non refragatur Cod. Goth. sed prorsus consentit probatque, Regium utique rem acu tetigisse.

Nec domibus quidem casas &c.) Corrupte Goth. vt ceteri, *ne hominibus quidem casas aut vestes pellium tegmina, aut urbibus montes ac silvas mutari oportuit.*

Quid non cultu nitescit) Recte id prætulit Cl. Burmannus, tametsi, qui ita legeret, codicem nullum vidit. Nam quod nonnulli *innitescit* habent, unde lectionem suam clarissimus Vir tuetur, id ad scripturam *mitescit* propius accedit. Sed est in Cod. Gothano manifeste *nitescit,* unde de lectionis ejus veritate nulli dubitamus.

Fortius vero qui) Goth. *fortius vero quid.*

Nec si parvi pedes vim detrahant rebus) Ita & Gothan. sed literæ *a* posteriori in voce *retrahant,* puncto notatæ, delendæque adeo imposita est litera *u.* Recte, ut nobis videtur. Conjunctivus enim ille dubitantis est; at vero quis dubitet, parvos pedes vim rebus detrahere.

Galliamborum) Goth. Callimachorum. Mox & pro *quorundam* habet *quorum.*

Tanto quæ connexa est--) Primus vidit Regius, ita legendum esse, cum antea *tantoque* editum esset, nullo sensu. Goth. Codex: *tanto quæ* prorsus ut Regius restituit, cui & idem codex suffragatur, quando pro *fuerit, fluit* legendum contendit. Nam & eam ibi lectionem deprehendimus. Qui *furit* voluere scribi, eos similitudo vocum *fuerit* ac *furit* decepit.

Quando nec ulla res) Goth. *res nec ulla.* Mox & *comitatur* pro *comitetur.*

Quo

Quo certior manus, hoc est habitus ipse formosior) Goth. *q. c. manus, hoc & habitus ipse formosior*.

Jam in certamine armorum)Goth. *ita in certam. armorum.*

Quamvis compositione) Goth. addit *in* ut alii. Nec videtur idonea causa suppetere, cur ejicienda sit cum Regio hæc particula. *In compositione* est, dum compositioni operam damus. Dum enim per ea, quæ ex præscripto ejus observanda sunt, sententiæ, velut amentis nervisve intenduntur & concitantur, id quod docet Quintilianus.

Valere eam quam plurimum) deest pronomen *eam.* Mox & *in affectus*, pro *in affectum.*

Nec eosdem modos adhibent) Goth. *nec eodem modo adhibentur.*

Nec idem signorum concentus est procedente) Ita prorsus Goth. non *contentus*, neque *producendo*, ut nonnullis placuit.

In oratione est vehementissima) Goth. *in oratione eo vehementissima.* Paulo ante & *quædam tanta vis* pro, *quædam tacita vis.*

Solvat & turbet) Goth. sine copula : *solvat, turbet.*

Superarunt: Immuta--venalitiique) Omissis posterioribus Goth. *superarunt & in sequentes deinceps periodos.* Mox & *quos* pro *quas.*

Corrigit quæ a Gracchio) Goth. *c. q. a græco.*

Nos hac simus probatione contenti) Goth. *Nos hac sumus probatione contenti.*

Itaque ut confiteor pene ultimam) Goth. *itaque v. c. pene ultima ultimam*, vitio scribentis.

Quæ perfecta sit)Goth. *quam + perfecta sit.* Cl. Burmannus similem in Cod. Voss. lacunam ita supplet : *qua demum eloquentia* (vel *oratio*) *perfecta sit.* Sed duas has voces magnitudo spatii in Cod. Goth. non capit.

Ita quantum adhuc profecerant) Goth. *profecerunt.*

Neque mihi) Goth. *Neque enim mihi.*

Quanquam & ii ipsi) Goth. *quanquam & hi ipsi*, in quo & mox *dissimiles fuerint* pro *dissim. fuerunt.*

Textum tenue atque rarum) Goth. *t. t. a. ratum.*

Quæ in eo maxima) *Quæ in eo maxima etiam est* Goth. Sed signis quibusdam notatum est, *τὸ etiam* ante *τὸ maxima* legendum esse.

Quod ipsum compositio est) Quod ipsam compositionem.

Quæ currere debet ac ferri) *q. c. d. & ferri* Goth. ubi & mox *insistentes* non *intersistentes*, ut Regius vult, cujus emendationem cur in textum cooptarint viri docti, miror, cum sensum aut eundem aut non multum diversum Codd. MSS. lectio *insistentes* gignat.

Habet eam jucunditatem &c.) Goth. *habet etiam jucunditatem, ut latentes in numeros complexa videantur.* Vitiosa lectio, ut in aliis Codd.

Oratio juncta) Goth. item *Oratio juncta.* Sed scribendi ductus in voce posteriori adeo similis est voci *vincta*, ut difficile sit discernere, utrum sit legendum. Litera enim i perpetuo caret puncto, nisi quod duplicatæ unum imponitur, & literæ u in principio & mediis vocibus una eademque facies est.

Aut destitui) Goth. *aut destui* mendose. Mox pro *sermo & epistola* legitur *s. atque epistola.*

Nec cohærent) Goth. neque cohærent. In vocibus sequentibus: *nec verba de verbis trahunt* deest *de.*

Vincua quam nulla) *Vincula* Goth. integre, sed u puncto notatum est, ut legatur *vincla.*

Tria sunt necessaria) Goth. *tria sunt genera.*

Quæ diximus ἀσύνδετα) Goth. *quæ ἀσύνδετα dicimus.*

Cavendum est) Goth. omittit *est.*

Aut latroni petulans) Goth. *ut latroni petulans.*

Nam si præcesserint) Goth. singulari *præcesserit*, quod prætulerim vulgatæ lectioni.

Nomina appositis & pronominibus rursus essent priora) Goth. *nomina apposita pronominibus esset priora.*

Nimiæ est superstitionis) In Goth. *est* desideratur.

Ut quæque sint tempore, ea facere etiam ordine priora) Goth. *Ut quæque sit ordine, ea facere etiam o. p.*

Non quin frequenter hoc sit melius) Recte ita Regius pro vulgato *non quia.* Nam ita & scriptum in Cod. Goth.

At

At si id asperum erit, cedat hæc ratio numeris) In Goth. & adversativa *ut* & pronomen *hac* deest.

Quæ sunt virtutis) Goth. *virtutes.*

Quædam vero transgressiones & longe sunt nimis) Goth. *q. v. t. & longe sunt minus.*

Rubent plurima. Inter sacra) Goth. *Rubent: plurima inter sacra.* Sed hæc nota distinguendi, quæ una præter puncta in codice hoc occurrit, tametsi & ab initio commata hic illic reperiuntur a posteriori forte manu adscripta, sæpe alieno loco posita est, ita, ut multum ei tribui non possit.

Transiri intentione) Goth. *transire.*

Quale est illud Ciceronis) Goth. quale illud est Ciceronis.

Vomere postridie) Posterior vox abest.

Per se fœdæ vomendi necessitati) in Goth. *per se fœda vomendi necessitas*, perinde ut in aliis. Vulgata lectio, cujus præter codicum fidem retinendæ ego causam nullam video, Regii ingenio debetur.

Qui eos inhiberet, objiceret) Goth. *qui eos inhiberet & objiceret.*

Licet & juncta sit & apte cadens oratio, tamen merito composita dicatur) Goth. *licet & vinciat, ac sic aperte cadens oratio, tamen merito composita dicatur.*

Ea est in verbis) Goth. Omisso pronomine: *Est in verbis.* Vocem *ea* addidit Regius. Poterat & deleta distinctione majori scribi, *qua est in verbis*, vel etiam: *estque in verbis.* Poterat & pronomen præmitti voci *sequitur*, & legi: Junctura, quæ sequitur, est in verbis &c. Ita incerta sunt omnia, ubi nullo adjuti vetusto exemplari autores emendare aggredimur. Verisimillima mihi, si Codd. fide standum, videtur lectio Cod. Voss. sec. *Junctura sequitur & est in verbis.*

Quæ commissis inter se) Goth. *qua commissis inter se.*

Ex ultima prioris) Legebatur ante: *ex ultima fine prioris.* Vocem *fine* expunxit Regius. Recte, si lectio Cod. Goth. qui eam non agnoscit, admittenda est.

E plenior litera est) Goth. *planior l. e.*

Perinde aſperiores erunt) Ita & Goth. qui hoc quoque loco conjecturæ Regii favet, *perinde* pro *proinde* reſcribentis.

Ac neſcio negligentia in hoc) Goth. *at neſcio, n. i. h.*

Ad hanc partem) *In hanc partem* Goth.

Quæ συναλοιφὴ dicitur) Goth. *dicuntur.*

Etiam leniorem) Goth. *& leniorem.*

Pulchra oratione acta omnino jactare) Goth. *pulchra oratione acta oratio jactare.*

Velut opimæ ſyllabæ) Goth. velut optimæ ſyllabæ.

Quaſi interſiſtatur) Goth. quaſi inſiſtatur, qui & ante *mediis temporibus*, pro medii temporis, quæ Regii emendatio eſt non admodum neceſſaria, quando & abſque ea ſenſus ſibi conſtat.

Ceterum conſonantes quoque, exque) Goth. *Ceterum conſonantes quoque earum præcipue.*

Et ſ. ultima) Goth. *& ſ. litera.*

Ars ſtudiorum) Goth *vas ſtudiorum.*

Quæ fuit cauſa & Servio) Prorſus ita Goth. Poſſet & minus attendentibus legi in codice eo: *quæ fuit cauſa & ſermo*, prout in Voſſ. fec. eſt; Sed & major litera initialis S obſtat, & mediæ u & i ſatis diſtinctæ ſunt.

Reprehendit Lauranius) Goth. *Lunarius.*

Serenu' fuit & dignu' loco) Goth. *Serenus fuit & dignus loco.*

Quin etiam Cicero) *Qd & Cicero.* Goth.

Pomeridiem) *Per meridiem* Goth.

Die' hanc) Goth. *Die: & hac.*

Ne ſyllabæ verbi prioris ultimæ ſint primæ ſequentis) Goth. ſingularem numerum ſervat, perinde ut alii Codd. Eſt enim: *ne ſyllaba verbi prioris ultima ſit prima ſequentis.* Quæ lectio cur ſollicitanda ſit, non equidem video. At, inquit Cl. Burmannus, ſupra jam de repetita ſyllaba una actum. Neutiquam vero rem ita habere, manifeſtum erit locum penitius conſiderantibus. Ibi enim de commiſſis inter ſe verbis duobus, ubi ex ultima prioris & prima ſequentis ſyllaba deforme aliquod nomen efficitur, non vero de repetitione ſyllabarum

Fabius

Fabius præcipit, ut ταυτολογία proinde non sit metuenda, si lectio Codd. suo loco relinquatur. Quod vero ad exempla attinet, de priori non constat ex Codd. certo, quo pacto sit legendum: deinde non tam exemplorum instar hæc adducit Fabius, quam ut pateat, cur ad tam vulgaria se præcepta demittat. Causa nempe est, facilem in his lapsum esse: gravius etiam Ciceronem, tametsi compositionis studiosissimum, peccasse, qui duas syllabas, integram vocem efficientes, simili ratione ex voce antecedenti repetierit.

Etiam monosyllaba, si plura sunt) Goth. *Si plura absque sunt.*

Ex diverso quoque) Goth. *ex diverso etiam.*

Destinata multa jungantur) *Multa* deest in Goth.

Similiaque his continuari d.) Goth. *similia quoque h. c. d.* Ante etiam paulo: *ne verba quidem* ut Voss. sec. cui persæpe consentit.

Tædium pariant) Goth. *patiantur*, rursus ut est in Voss. sec. *Pariant* in textum intrusit Regius, invitis Codd. Sed emendationem audaciorem ut ei condonemus, facit conjectura felicissima, qua *varietatis* pro *veritatis* legit, ut est in Goth. Cod.

Non eo modo est observanda) Goth. *non eodem modo e. o.*

Quanquam & in his) Goth. *quanquam & in iis.*

Quæ quibus anteponas) Goth. *quæ quibus anteponam.*

Magis id insurgebat) Goth. non habet pron. *id.*

Nam etsi plus est) Goth. perinde ut reliqui Codd. omittit vocem a Regio adoptatam *etsi.*

Inest tamen compositioni decor) Goth. *Vicit tamen compositionis decor*, quæ lectio mihi non modo non displicet, sed & præferenda vulgatæ videtur.

Numeros ῥυθμὸς accipi volo) In Goth. a prima manu ῥυθμὸς, sed correxit nonnemo fecitque ῥυθμοὺς.

Non rythmi i. e. numeri) Goth. *rythmi in numero.*

Ρυθμὸς aut par est) Goth. *Ρυθμὸς est aut par*, favetque adeo duplici nomine Regio, primum, quod τὸ *est* agnoscit, quanquam alio loco, quam quo ille collocavit, deinde quod τὸ *rythmus* Græcis literis scriptum est, quod ille itidem malebat.

Aut sescuplex est) Goth. *aut sescuplum.*

Alio quoque modo tempora tria) Goth. *a. q. m. ut tempora tria.*

Nam est ex brevi & longa) Goth. *nam est & brevi & longa.*

Rythmo indifferens est, dactylusne ille priores habeat breves an sequentes. Tempus enim sonum metitur &c.) Goth. *Rythmo indifferens, dactylus ille priores habet breves an sequentes. Tempus enim solum metitur.* Recte omnia nisi quod *habet* positum pro *habeat.* Puto enim *indifferens est* noluisse dicere Fabium, quod *est* in voce *interest*, quæ proxime præcedit, latet. Ceterum male editum: *tempus solum metitur.* De rythmo enim sermo est, qui solum h. e. tantummodo tempus ejusque quantitati metitem.

Ad positionem iisdem sit spatiis pedum. In versu pro dactylo) Goth. *Ad positionem iisdem spatiis. Proinde alia ad dimensionem versuum pro dactylo.*

Pæan eadem ratione) Goth. *penes eandem rationem.*

Quomodo cœperant) Goth. *q. ceperant.*

Transitum in aliud genus rythmi) Goth. *transitum. Id in aliud genus rythmi.* De μεταβολῆ vel transitu, consulendi scriptores rei Musicæ, unde vocem illam mutuati sunt Rhetores.

Ubi tempora etiam a. m.) Goth. *& ubi t. e. a. m.*

Inde τετράσημον, πεντάσημον) Goth. *inde τεἶρασημεῖον, πενταςημεῖον.*

Tempus est unum in compositione) *Goth. tempus est. Unde in compositione.*

Et contra nihil est prosa scriptum, quod non redigi possit in quædam versiculorum genera) Goth. *contra nihil quod prosa scriptum non redigi possit in quadam versiculorum genera vel in membra.*

Sed in adeo molestos) Goth. sed tam *immodestos.*

Lyricorum quædam carmina) Goth. *Lyricorum quorundam carmina.* Non necessaria videtur hic medela, quam Cl. Burmannus huic loco quærit. Nam potest & carmen lyricum a molesto Grammatico, versus modo extendente, modo contrahente, modo transponente etiam, in varias mensuras cogi.

Posi-

Positione ad finem usque decurrunt) Goth. *ad positionem usque decurrunt.*

Id quod Cicero) *Et qua Cicero* Goth.

Ut magis non ἄῤῥυθμον) Goth. *Ut magis non arythmum, quod esset inscitum atque agreste, quam rythmum &c.* Non puto vero consentaneam Regii conjecturam, qui ῥυθμῷ s. rythmo substituit εὔρυθμον. Εὐρυθμίαν in oratore non repudiat Fabius, qui & corporis decentem motum lib. I. c. 10. εὐρυθμίαν appellat, eamque vel maxime requirit. Repudiat vero ῥυθμὸν h. e. numeri studium nimis apertum, quale poetæ præ se ferunt.

Esse nolumus, tamen esse nolumus) Utrobique Goth. *volumus.*

Ex pedibus) *E pedibus* Goth.

Quid sit igitur potius quam numerus & oratorius numerus) Goth. *Q. s. i. potius numerus & oratoris numerus.*

Ubicunque jam dixero) Goth. *ubicunque dixero.*

Jam probata & electa) Goth. *jam probata & edocta.*

Nam vel dura inter se commissa) *Nam velut dum inter commissa* Goth.

Sed & figuras mutare) In Goth. deest &.

Etiam sine numero) Goth. *Et sine numero.* Mox & distinctio major post vocem *poscit.* Ceterum exempla illa *vitavisse* vel *vitasse, deprehendere* vel *deprendere*, & coitum syllabarum complectuntur. Cur igitur Fabius mox tanquam novi quid allaturus: *coitus etiam Syllabarum non negabo?* An statuendum transposita illa esse? Quanquam & particula *nam* excidisse potest, ut per eam hæc connectantur superioribus. Miror id neglexisse Regium, rigidissimum ceteroqui textus censorem.

Aut eloquentiæ non nocebit) Goth. *elocutione elucebit*, ut Voss. Sec. & Vallæ liber, quod non esse de nihilo putat Cl. Burmannus. Nobis hæc lectio præferenda videtur alteri, in qua eloquentiæ vox prorsus alieno loco posita est, quando non de eloquentia universim, sed de elocutione Fabius differit.

Quod quoque loco verbum) Goth. *quod quoque loco verborum.*

Ora-

Orationis compoſitio niſi varia eſt & offendit) Goth. *O. c. niſi varia & offendit.* Ceterum ex hoc ipſo loco, ubi Fabius verſum ſibi ſemper ſimilem eſſe & una ratione decurrere, orationis compoſitionem variam eſſe debere contendit, manifeſtum eſt, non ſana eſſe ſuperiora: *Rythmi, ut dixi, neque finem habent certum, nec ullam in contextu varietatem, ſed qua cœperunt ſublatione ac poſitione ad finem usque decurrunt.* Verba: *neque finem habent certum,* ad orationis compoſitionem haud dubie ſpectant; at de ea qui dici poteſt: *nullam habent in contextu varietatem, ſed una eademque ſublatione ac poſitione ad finem usque decurrunt.* Aut ſi id verum, cur variatam hoc loco compoſitionem poſtulat Fabius? Exiſtimem igitur, rythmos eo loco opponi orationi, quam non deſcendere ad ſtrepitum digitorum mox affirmat, & ſignificare rythmos vel rythmum poeticum, unde & patet, cur ῥυθμὸν eſſe nolit compoſitionem in ſequentibus. Hoc ſi ita ſit, pro *neque* ſcribendum foret: *&*, ita ut legatur: *Rythmi ut dixi & finem habent certum nec ullam &c.* Certe alia ratione locus ille, quem commentatores intactum prætermiſere, loco, de quo nunc agimus, vix ſatis conciliabitur. Sed hæc hactenus, reliqua proxime Supplem. T. VII Sectioni XI inſerentur.

JULII PONTEDERÆ, IN PATAVINO Gymnaſio Botanices Profeſſoris, Antologia, accedunt ejusdem Diſſertationes XI.

Patavii, apud Johannem Manfré, 1720, 4.
Alph. 3 plag. 18 Tab. æn. 12.

Vitæ rationem Clariſſimi Pontederæ, ordinemque, quo omnes plantas dividere ſolitus eſt, explicuimus in his Actis Anni 1719 Menſe Januario pag. 25, ubi ejus Compendium Tabularum Botanicarum relatum dedimus. Poſtquam igitur haud vulgarem in rebus Botanicis peritiam, indefeſſamque induſtriam ſuam Auguſtiſſimo Senatui Patavino ſatis ſuperque probavit, factum eſt, ut Anno 1719 ei Botanices in horto publico tradendæ munus fuerit decretum. Quam ſpartam, ut ex meri-

merito ornaret, publicis non ſolum lectionibus perfunctus, ſed & Botanicas peregrinationes aggreſſus eſt, hasque per æſtatem & autumnum usque ad brumam produxit, ſed & ſubſecuta hyeme præſentem Anthologiam, illuſtribus Gymnaſii Moderatoribus nuncupatam, conſcripſit, prout in dedicationa ipſe teſtatur.

Continet hæc Anthologia III Libros, in quorum I quæritur, quid ſit flos, quæ ejus partes, & quis earum uſus? in II quorundam philoſophantium placita de plantarum fœcundatione apicibus attributa ſub examen vocantur, & in III ea, quæ in flore Botanicorum more tractanda ſunt, & quo maxime modo floris figuram contemplantes in plantarum cognitionem adduci poſſint, exponuntur. Et quoniam in Tournefortiana methodo, cujus vis tota fere ex floribus pendet, multa deficere deprehendit, nonnulla addenda judicavit Autor Clariſſimus, ante omnia, quid in ſingulis circa Botanici hujus ſententiam monendum ſit, non minus exponit, quam ſingula exemplis pluribus illuſtrat. Florem definit Noſter, quod ſit pars in planta, forma & natura cæteris diſſimilis, embryoni ſemper, ſi tuba inſtructus ſit flos, vel adhærens, vel quam proxime affixa, cujus uſui inſervit; ſi vero tuba careat (ut in ſterilibus) nulli embryoni adhærens. De partibus dum loquitur, calicem ad fructum potius quam ad florem ſpectare dicit, & floris baſin eſſe ac fulcimentum, ſuaque corporatura foliorum ſtaminumque exortum fovere, quin & ipſorum progreſſum plerumque cooperire; cum Malpighio pronunciat. Hinc omnes plantas in quatuor diſtribuit claſſes, quarum prima eas complectitur, quarum calyces embryonibus ſubſunt, altera, quæ florem de ſummo embryone ferunt, tertia, quæ calyce gemino vel trigemino donantur, & quarta, quæ calyce privantur. Receptaculum corpus dicit quoddam figura diſſimile, atque varium, cui ſtamina & petala ſemper adhærent, & in quod tum apicum, tum petalorum ſuccus corrivari ſolet, qui a receptaculo ſenſim embryoni ſubminiſtretur: illudque modo embryonem excipere, modo ipſi imponi perhibet. Quicquid enim inter embryonem & calycem, aut deficiente calice inter craſſam & extremam caulis ramulorumque partem, quam

pag. 8.

17.

26.

thalamum nuncupat, reperitur in illis stirpibus, quæ de media
& interiori floris parte fructum producunt, & plerumque an-
nulum refert, receptaculum vocat. Inque hujus naturam tam
in floribus conglobatis, quam umbellatis seorsim atque sedulo
investigat, ac liquoris conditionem manifestat, qui ex eo ma-
nans circa embryonem colligitur, huncque mollem servat, &
inungit, quo facilius ejus partes explicentur atque distendan-
p. 42. tur. Pergit inde ad petalum, quod est folium, forma habitu-
que insigne, constans utriculis & tenuissimis fibrillis, in quæ a
peculiaribus vasculis succus partium exilitate nobilis, quæ in
fœcundis floribus primum embryonis colliquamentum infe-
runt, derivatur. Estque vel simplex, vel flosculosum; illud ap-
pellatur, quod vel planum est, vel, si complicetur, eo tamen
extremo, quod complicatur, semper clausum remanet; hoc
vero, quod tubulatum existit, utraque parte, si a receptaculo
dividatur, apertum: illud florem polypetalum, hoc monope-
talum constituit; illud nunquam solum florem format, hoc
semper solum, si illos flores excipias, qui flore pleno dicuntur.
54. Sequitur tuba, sive pistillum, quod est corpus quoddam oblon-
gum, canaliculatum, summo utero affixum, cujus appendix est,
quod altero extremo ad fructus cavitatem pertingit, altero
multiformi extrinsecus patet. Hancque tubam Autor pro
prima & præcipua floris parte habet, quia sine calyce, stami-
nibus, apicibus, & petalis etiam semen nutritur, crescit, & ma-
turitatem acquirit, verum sine tuba nequaquam, eumque in fi-
nem formatam dicit, ut per ipsam aer in fructus cavitatem
delatus contentos succos in motum cieat, quo facilius com-
plicati seminis partes subire valeant. Cui muneri in flosculo-
sis tubis adhuc aliud accedit. Cum enim hæ in plures ramu-
sculos explicentur, (quod in illis floribus, qui petalis dotantur,
non occurrit,) in hujusmodi tubarum parietibus succus, qualis
64. in expanso petalo subigitur, & ad fructum defertur, colligi-
tur. Explicata sic tubæ natura dividit florem in fœcundum &
sterilem, illum dicendo, qui tuba semper instruitur; hunc,
qui tuba privatur, petalum autem minimum habet, hincque
modo embryone penitus privatur, modo, si vel maxime talem
possi-

possideat, ad maturitatem tamen nunquam perducit. Staminum natura cum varia & multiplex sit, idcirco quicquid apices sustinet, stamen dicendum esse videtur Clar. Autori. Apices vero vocantur utriculorum congeries, qui peculiarem succum excipiunt, & deinde per stamen ad receptaculum transmittunt, a quo embryoni porrigitur. Quemadmodum autem ingens naturæ solertia in staminum positione est deprædicanda, ita non minori laude artificium ejusdem celebrandum venit, quo apices in quamplurimis plantis ab externis injuriis defendit; quale etiam quoad fructum non minus in genere, quam in floribus papilionaceis & conglobatis seorsim admiratur Noster. Sed nec papporum usum intactum relinquit, qui flores partim, partim semina respicit. Floribus enim inserviunt, calycis loco eos suffulciendo, sustentandoque: tum ne alter cum altero conjungatur, ac ut facilius sese explicare & extendere queant, pressuram excipiendo; seminibus vero quanquam multifariam plurimum conferant, quicquid tamen præstant, ad hoc unum fere reducitur, ut semina facilius de thalamis egrediantur, atque seminentur. Monendum hic insimul, de florendi stirpium ratione diversa & modo quasdam adjicere conjecturas Clarissimum Pontederam. In Libro II primum de apicibus agit, examinataque circa illorum naturam Tournefortii sententia, illam ante omnia quæstionem, quæ hac ætate vel maxime celebratur, num liquor apicum ad embryonis fœcundationem necessarius sit, dirimit, & negando ad eam respondet; quatenus scilicet hi in nonnullis, qui fructum ferunt, non reperiuntur, & plurimæ plantæ, quibus innascuntur, steriles sunt & infructuosæ, ac denique, quia, quamvis adsint, non præstant id, quod præstare dicuntur. Hinc horum intuitu plantas in quatuor dispescit classes, quarum prima eas complectitur, quæ eidem receptaculo, cui & embryo, insidentes apices per stamina gignunt; secunda, quarum apices in eadem stirpe longe a fructu nascuntur; tertia, quarum aliæ in eodem genere stamina apicesque ferunt tantum, aliæ sine apicibus fructum; ultima, quæ, cum apicibus staminibusque careant, fructum tamen producunt, nulla alia cognata apicum succum præbente.

pag. 67.
82.
99.
102.
108.

In his itaque omnibus hoc agit, ut, sine apicum munere cre-
pag. 142. scere & perfici fructum, clarissime ostendat. Et quoniam Pal-
marum genus origo & fundamentum habetur, ex quo stirpes
omnes per marium pulvisculum affici creditum fuit, ejus fœ-
170. cundationem seorsim explanat, hancque hypothesin eo ipso
destruit. Cumque caprificandi ratio tum ad floris naturam
clarius explicandam spectet, tum ea, quæ de Palmis retulit, si-
mili exemplo confirmet, uberius de hac disserit. Est autem ca-
prificatio, cum caprifici, sive ficus sylvestris poma, quæ grossos
vocant, sativis ficubus suspenduntur, ut culices, qui grossis innasci
solent, ad sativarum poma delati iis se insinuent, & ad matu-
ritatem cogant. Hancque tam ficus, quam palmæ caprificatio-
nem ob peculiaris cujusdam regionis quidem, non autem ob
178. stirpium naturam necessariam judicat Noster. Postquam igi-
tur ostenderat, plantas apicibus carentes a cognatarum apici-
bus nequaquam affici, tandem concludit, in illis succum a pe-
culiaribus vasculis ad embryonem deferri, cujus portiuncula
per tubas diffundatur, & seminibus explicandis inserviat. In
188. Libro III duo florum genera constituit, quorum altero florem
imperfectum, altero perfectum complectitur. Imperfectum
illum vocat, qui tuba tantum plerumque constat, summo em-
bryoni affixa, petalis autem, aliquando etiam staminibus apici-
busque caret, semperque fœcundus est; perfectum vero, qui
minimum vel petalis & tuba ornatus est, *si fœcundus*, vel pe-
189. talis tantum, si sterilis fuerit. Imperfectum in filamentosum
& apetalum ob tubæ discrimina distinguit, siquidem illius tu-
ba filamentosa sive simplex, sive ramosa, hujus foliosa, aut in-
star columellæ crassa existit. Perfectum vel monopetalum, vel
polypetalum esse dicit; illum, cujus petalum unicum & tubi
formam repræsentans, singulis floribus insidet, hunc, ubi plu-
ra petala ad singulos flores disposita sunt; hocque signo unum
233. ab altero distingui posse contendit, quod in monopetalis sta-
mina affigantur petalis, in polypetalis soluta receptaculo in-
238. sideant; hacque pariter ratione flos monopetalus ab imperfe-
240. ctis floribus separatur. De cetero adhuc monet Autor, in
generum distributione non sterilem, sed fœcundum florem esse
attendendum. Dis-

Dissertationes huic libro adjectæ sunt ex illis, quas Clar. Pontedera in Horto Publico Patavino Anno 1719 habuit. In harum prima & secunda stirpium principia proponit, floris, fructusque partes, quibus Tournefortiana methodus innititur, diligentius explanando. In tertia ordinem, quo plantarum historiam traditurus erat, breviter commemorat, & quo plenius auditoribus suis satisfaciat, quantum ejus a Tournefortiana methodus distet, adjicit. In quarta multa de stirpium facultatibus disputat, & in septem reliquis floris flosculosi, quem conglobatum vocat, ceteri vero Botanici compositum, rationem exponit. Sub calce denique addidit generum Tournefortianis generibus adjunctorum, stirpium minus cognitarum, rerum magis notabilium Indices, & Tabularum explicationem.

Schlesien mit seinen unterirrdischen Schätzen etc.

h. e.

GEORGII ANTONII VOLCKMANNI, Phil. & Med. Doct. & Practici Lignicensis, Silesia subterranea.

Lipsiæ, apud Maurit. Georg. Weidmannum, 1720, 4. Alphab. 2 Tab. æn. 54.

CUm a prima ætate singulari studio Autor ad investigationem rerum naturæ absconditarum ferretur, & a Patre Botanices peritia ab ætatis anno 15 imbutus esset, id consecutus est, ut Botanicum opus ab eodem patre affectum, & quinque voluminibus tunc constans, ad X tomos producere non dubitaverit, quibus omnia comprehendit, quæ ad penitiorem plantarum scientiam pertinent, nomina quippe singularum plantarum, notas generum & specierum, vires, & chymicorum operationes, & mechanicos usus explicans, & ut in nulla parte studiosos falleret, earum imagines, suo penicillo coloribus propriis depingens. Hoc vero exantlato labore, ad ingenium quasi suum propius redit, & perquirendis terræ suæ intimis se totum dedit, & omnis generis fossilia Silesiæ summa indu-

ftria infpexit & rimatus eft, & fepties non minus fummos montes afcendit & emenfus eft, valles percurrit, & in foffas profundiores fe demifit, non fine periculo & rei fuæ detrimento: idque ideo, quoniam hæc talia plenius cognofcere, in primis ad medici partes facere credebat: qua vero induftria, dum omnia propius contemplatus eft, ut majorem laudem confecutus eft, ita & certior fides autori merito tribuitur, quando, aliorum motus exemplo, in fuæ patriæ finibus conftitit, ejusque thefauros altius defoffos jufta opera eruit confpiciendosque exhibuit, quo de patria egregie meruit, & eruditos, harum rerum amantes, arctius fibi devinxit. Neque deterreri fe paffus, quod jam ante Schwenckfeldus foffilium Silefiæ catalogum confarcinaffet, cum minima pars hic defcriptorum & repertorum in eo compareat. Vernacula ufus Autor eft, ut ab iis intelligeretur, quorum maxime intereft, & quorum præcipue in gratiam calamum arripuit. Hunc vero in fcribendo fervat ordinem, ut capite I de gemmis agat, quæ, Autoris fententia, ex duplici principio originem trahunt, ex alba criftallina terra, quæ corpus quafi conftituit, & ex puro fixo fulphure, quod eft vice animæ, quæ juxta eum exhalationibus mineralibus unitur corpori, unde colorum virtutumque eft varietas. Singulas fpeciatim defcribit Cl. Autor, & omnium feracem effe Silefiam prædicat, etfi pretio cum aliis non omnino contendi debeant. Caput II exhibet lapides vulgares, marmor, gypfum, calcarium lapidem, tophum & fimiles, quorum copia effoditur in Silefia, & inprimis jolithi, laudatæ virtutis, largus proventus eft. Capite III recenfentur lapides, qui vel ipfi figura fua aliquid externum referunt, vel quibus alieni corporis figura impreffa eft, qui magno numero, forma indoleque, varii ex Silefiæ fodinis proferuntur, & tanquam certa infinite perfecti auctoris, & univerfi diluvii, veritatis teftimonia allegantur, diverfæque eorum fpecies recenfentur, quorum pars non minima; quoniam vero in cryptis fubterraneis formantur, Autor occafione arrepta, Silefiacas cryptas defcribit amplius. Caput IV fiftit ligna & vegetabilia reliqua, cum floribus & fructibus, petrefacta, quæ pariter ab univerfi diluvio omniumque colluvie deri-

derivat Noster, quanquam & singulares eluvies quandoque factas esse, & nostra ætate fieri, non plane it inficias. Non exiguam autem copiam petrefactorum gremio suo concludit Silesia, quæ Autor laudanda industria collegit, & in varias classes per species digessit, quo pleraque vegetabilia, quæ lapides facta sunt, ex propriis notis, vel lignorum vel foliorum, vel florum, vel fructuum, dignoscantur, quod raræ Autoris diligentiæ & Botanices non vulgaris peritiæ argumentum est. Inter reliquas e terra effossas plantarum partes merito laudatur folium vel ramus opuntiæ majoris, cujus descriptionem Autor §. 28 hujus capitis, & iconem tab. X num. 1 exhibet, quod omni parte integrum servatum in lapidem duratum est, & ex alia orbis remotiore parte in Silesiam delatum esse, Autor minus vane conjicit. Nec minorem attentionem videntis meretur medio diffissus lapis arenosus, non multum minor, cujus utrique internæ superficiei inscripta est filix ramosa mas, pinnulis obtusius mucronatis, illa quidem integra cum caule & foliis, servato etiam subinde colore viridi, ea differentia, ut, quod alterius plani sulcis ereptum est, alteri adhæreat: describitur illa p. 107 fig. 2 tab. XI. Corallia vulgo ad vegetabilia referuntur, quod pariter ab Autore factum est, & hæc non pauca numero ex fodinis Silesiæ egeruntur, & pro marinis per diluvium universi eo translatis, venditantur. Nec fructibus suis carent cryptæ Silesiacæ, quod Autor hoc capite §. 56 p. 119 probatum dedit, & tabulæ XXII incidi curavit, ubi conus pinastri alpini repentis & coni laricis icones & aurantii mali in primis notandæ sunt. Animalium partibus in lapides conversis dives est terra Silesia, quod capite V pluribus evincitur, atque inter cetera descriptæ exhibentur magnæ moles osseæ, quæ vulgo gigantium partes esse creduntur, sed, quod Autor putat, belluarum marinarum sunt reliquiæ; inde marinorum & aquatilium non exigua copia recensetur. Ad ossa animalium glossopetræ, trochitæ, entrochi, asteriæ, belemnitæ, similia referuntur & ab Autore describuntur, quæ, etsi hactenus in Silesia rarius reperta sunt, Autor tamen certo credit, nihil inveniendis deesse, nisi indagatorum industriam; conchitis vero, cum univalvibus

tum

tum bivalvibus, universi diluvii testibus, abundat Silesia, quod Autor docet § 31 & sequentibus. Pars secunda sequitur, quæ agit de mineralibus & metallis Silesiæ, primo quidem capite de metallis & mineralibus generatim Autor disserit, atque minarum Silesiacarum origines prodit. Secundum de auro est, quo dives olim admodum Silesia, oppidis & fodinis nomina indidit, nunc parcius effoditur & arena eluitur. In sequentibus capitibus metallorum, mineraliumque species recenset, & singulorum naturam explicat, atque suæ Silesiæ Autor vindicat, quæ in primis terræ sigillatæ varietate & abundantia luxuriat, neque mineralibus aquis thermisque suis caret; laudanturque capite XIV. Urnæ sepulchrales adnumerantur ab Autore subterraneis, & cap. XV describuntur, quales varii generis in Silesia magno numero effodiuntur, quod a doctis viris passim jam observatum est. Quæ vero in urnis vetustate insignibus sæpe reperiuntur filamenta, quæque ab eruditorum aliquibus habentur pro lineis filis ex linteis, quibus involuti cineres fuerint, majore veri specie Autor esse fibras natas judicat ex humore in ossa succo adhuc aliquantum madida influo, quia in ossium conservatorum medio non modo reperiuntur, sed & urnarum lateribus firmiter adglutinata sunt, ut avelli integra nequeant. Ex quibus dictis abunde cognoscitur, Cl. Autorem nostrum de sua Silesia non minus mereri bene, quam alios, qui suæ patriæ similem præstiterunt operam, illud saltem verendum est, ne, si alii eadem agere industria pergent, sæpius dicta iterum repetantur atque iterum.

RECUEIL DE DIVERSES PIECES SUR la Philosophie &c.

hoc est,

COLLECTIO DIVERSARUM SCHEDArum de Philosophia, Religione naturali, Historia, Mathesi &c. Autoribus LEIBNITIO, CLARKIO, NEWTONO & aliis Viris celebribus.

Tomi II.

Amste-

Amstelodami, apud Du Villardum & Changuionium, 1720, 12 reg.

Tom. I plag. 24 Tom. II plag. 19.

TOmus prior idem est cum Collectione schedarum, quam Londini 1717 in 8 editam in Actis A. 1717 p. 440 & seqq. recensuimus, nisi quod schedarum Leibnitianarum textus authenticus & Clarkianarum versio Gallica tantum fuerint retenta, & scripta Anglica controversias de libertate continentia ac instar appendicis subjuncta in Gallicum itidem idioma translata. De versione illarum Germanica earumque per Cl. *Thümmigium* facta accessione diximus in Actis anni superioris p. 542 & seqq. Misso itaque Tomo primo, ad secundum properamus.

Tomus ergo posterior primo loco sistit literas controversiam de inventione fluxionum & calculi differentialis concernentes, a *Leibnitio* potissimum atque *Newtono* conscriptas, quarum præcipuæ appendicis instar (*Newtoniana* quidem idiomate Anglicano exaratæ) jam subjunctæ fuerunt Historiæ fluxionum, quam parum elaboratam nec a studio partium alienam Londini A. 1715 ediderat *Josephus Raphson*. Equidem cum lites detestemur, præsertim si nimio cum fervore, qui viros ingenio ac prudentia pollentes dedecet, feruntur, controversiam a Scoto quodam de primo inventore methodi fluxionum seu calculi differentialis suscitatam silentio prorsus præterire decreveramus, atque adeo a recensendis Commercio epistolico D. *Johannis Collins* & aliorum de Analysi promota, jussu Societatis Regiæ in lucem edito Londini A. 1712 in 4, & modo commemorata Historia fluxionum, quæ, si titulo fidem habemus, originem & progressum istius methodi brevissimo compendio & quasi synoptice exhibet, consulto abstinuimus: fieri tamen haudquaquam potuit, ut, vel nobis maxime invitis, multa huc spectantia passim irrepserint. Quod si quis legere libuerit, quæ eam in rem in Actis A. 1714 p. 133, A. 1716 p. 292 & sqq. itemque p. 296 & seqq. A. 1718 p. 454 & seqq. A. 1719 p. 172, 173, p. 216 & seqq. p. 256 & seqq. tandemque A. 1720 p. 137 & seqq. dicta sunt; plura de his altercationibus vix desiderabit.

Sufficerit itaque annotasse, Abbatem quendam Italum *de Conti*, Nobilem Venetum, de quo admiratione digna sibi præscripta esse ab *Hermanno* fatetur *Leibnitius*, cum ex Gallia in Angliam trajecisset, Mediatoris vices in se suscipere voluisse, atque literas *Newtoni* ad *Leibnitium* deferri curasse, *Leibnitianas* cum *Newtono* communicasse. Maximum momentum responsionis *Leibnitianæ* in eo situm est, quod nullo argumento hactenus probaverit Newtonus cum asseclis, se habuisse calculum differentialem, verum tantum ostenderit, se, invento ac publicato calculo differentiali & cum successu inexpectato ad problemata difficillima applicato, methodos suas in calculum differentialem tandem transformasse. Sane in Commercio epistolico, in quo omne robur collocant *Newtonus* & *Newtoniani*, de calculo differentiali ne verbulum quidem occurrere: unde non mirum, *Bernoullium* in his Actis professum esse, quod *Newtonianorum* argumentis persuaderi non posset, *Leibnitium* a *Newtono* hausisse calculum differentialem, etiamsi ipsemet Anglus esset. Desideravit *Leibnitius*, ut probet *Newtonus*, se habuisse veram characteristicam & algorithmum infinitesimalium, non quod habuerit methodum tangentium & quadraturarum, ad quam calculus differentialis & summatorius applicari potest: id quod hoc simili illustrat. Habuit olim *Apollonius* theoremata, quibus continentur æquationes curvarum; sed non ipsum calculum curvarum *Cartesii*, destitutus characteristica & algorithmo quantitatum seu magnitudinum. Similiter *Newtonus* habuit theoremata tangentium & quadraturarum generalia, sed non calculum genuinum pro iis, destitutus vera characteristica & algorithmo infinitesimalium. Idem adhuc nostro judicio evidentius ostenditur, si calculum Surdorum ante usitatum, qualis e. gr. apud *Clavium* occurrit, cum calculo moderno compares. Nimirum *Clavius* ignorans veram characteristicam irrationalium more tunc temporis adhuc usitato calculum surdorum arctioribus limitibus coarctavit quam par erat, & per ambages præstitit, quod veræ characteristicæ ope multo compendiosius obtineri poterat: atque similiter *Newtonus*, tandem veram characteristicam infinitesimalium adoptavit,

vit, & methodorum suarum limites produxit pariter atque ipsas methodos compendiosiores reddidit. Qui notionem artis characteristicæ generalis & algorithmi distinctam habent, iis satis superque perspectum est, multum omnino momenti in characteristica situm esse, & idem a posteriori probat non modo Analysis Mathematicorum, verum ipsa etiam Arithmetica vulgaris. Enimvero per nos unusquisque statuat, quod sibi visum fuerit, nec a nobis expectet, ut ferram contentionis cum ipso reciprocemus. Excerpimus itaque alia potius, quæ in iisdem literis notatu digna occurrunt. Taxat *Leibnitius* in prima ad Abbatem de *Conti* epistola *Newtonum*, in Philosophia gravitatem tanquam qualitatem occultam admittentem, neque agnoscit cum *Newtonianis* vacuum, gravitatem universalem & atomos, ab ipso demonstrata. Metaphysicam Anglorum valde limitatam, Mathesin communem ac superficiariam judicat, etsi maximi faciat meditationes physico-mathematicas *Newtoni*. Discipulos *Newtoni* parum egregii præstitisse; non esse nisi repetitores, adeoque non assentitur Abbati, quod literæ nunc magis floreant in Anglia, quam alias. *Whistonum* fuisse in bono tramite; sed perverso zelo in transversum fuisse abreptum. Ex Seculo aureo Angliæ solos superstites esse *Flamstedium* & *Newtonum*. Materiam esse ait non substantiam, sed substantiatum, phænomenon bene fundatum, quod non fallat, si ratiocinantes observent leges ideales Arithmeticæ, Geometriæ & Dynamicæ.

Sequuntur literæ *Leibnitii* maximam partem ad *Remondum*, fratrem *Remondi de Monmort*, Autoris Analyseos de ludis fortuitis, perscriptæ, una cum aliis quibusdam opusculis, quæ sunt Animadversiones ad *Lockii* Tentamen de intellectu humano, observationes ad Abbatis de *S. Petro* consilium de pace perpetua procuranda, examen principiorum *Malebranchii*, Animadversiones ad libellum Anglicum de enthusiasmo, Autore Comite de *Shaftsbury*, judicium de operibus ejusdem Autoris A. 1711 sub titulo *Characteristicks &c.* publicatis, Responsio ad animadversiones *Belii* in systema harmoniæ præstabilitæ, quæ continentur in secunda Dictionarii ejus Autoris editione Eno-

tabimus hinc inde, quæ nobis notatu digna videntur. *Platonis* dogmata sublimia ac solida vocat *Leibnitius*. Se multum eidem debere fatetur, nec parum de genere humano meriturum, qui dogmata Platonica in systema redigat. Se demonstrare posse confidit veritates ab ipso nude propugnatas. *Cartesium* contra nimis festinanter progressum in dogmatum maxima parte, multumque obsuisse eidem ignorantiam verarum regularum motus ab *Hugenio* primum animadversarum, quamvis imperfecte, cum Metaphysicam aspernaretur. Monades solas pro veris substantiis habet; res materiales nonnisi pro phænomenis, sed bene fundatis & connexis. Compositionem continui fieri labyrinthum Philosophorum, propterea quod materiam & spatium tanquam substantias concipiant. Partes, in quantum non notantur in extensione per phænomena actualia, non consistere nisi in possibilitate, nec aliter inesse lineæ, nisi ut fractiones insunt in unitate. Quodsi vero omnia puncta possibilia tanquam actu existentia in toto concipiantur, (quod dicendum foret, siquidem totum esset aliquid substantiale ex omnibus suis ingredientibus compositum,) nos in labyrinthum inextricabilem necessario detrudi. Quemadmodum materia ipsi non est nisi phænomenon ex monadibus resultans, ita etiam ejus inertiam nonnisi pro phænomeno habet, utpote phænomeni illius proprietatem. Necesse esse ut appareat, materiam esse rem motui resistentem, ne effectus sit potior causa, id est, ne in statu sequenti plus virium insit quam in antecedente. Si materia esset substantia, quemadmodum vulgo concipitur, sine miraculo, *Leibnitio* judice, non posset observare regulas convenientiæ, & sibi relicta tantum observaret certas quasdam leges brutas, a necessitate quadam mathematica dependentes. Si quis desideret integrum systema Metaphysicæ *Leibnitianæ*, illum cum Theodicæa conjungere debere, quæ in Actis Eruditorum, in Diariis eruditorum, Parisino, *Bæliano* & *Basnagiano* leguntur. Cl. *Wolfium* adoptasse quædam ipsius placita, sed, cum parum aut nihil de Philosophia cum ipso communicaverit, non habere sententiarum suarum notitiam, nisi quatenus in publicum prostant. Apparet adeo, quando in Meditationibus suis Metaphysicis dogma-

dogmata *Leibnitiana* in clariore luce posuit, & alia multa ab iis non abhorrentia addidit, ac singulas veritates cum singulis connexas in systema geometrico simillimum redegit, id quidem ipsum de suo fecisse. Atque idem etiam *Wolfius* ipse jam publice professus est, quemadmodum monuimus in Actis A. 1720 p. 543. Cum *Leibnitius* Viennæ esset, in gratiam Serenissimi Principis *Eugenii*, Herois maximi, conscripsit discursum de Philosophia sua, cujus cum literis d. 26 Aug. A. 1714 datis participem fecit *Remondum*. Ejus, ut videtur, cura in Diario Gallico, quod sub titulo Europæ Literatæ in Batavia prodit, Mense Novembri A. 1718 lucem publicam adspexit sub titulo *Principiorum* de Natura & Gratia in Ratione fundatorum, & idem circa finem anni superioris a *Kœhlero* in Germanicum idioma ex Apographo Gallico, quod Viennæ a *Leibnitio* acceperat, translatus & *Monadologiæ* titulo insignitus. Quoniam *Leibnitius* confidit, hoc scriptum apprime facere ad Philosophiam suam seu Metaphysicam (reliquas enim Philosophiæ partes vix attingit) rectius intelligendam; id ipsum integrum his Actis inserere nulli dubitabimus. Mentionem injicit *Leibnitius* in literis ad *Remondum* cujusdam *Analyseos speciosæ generalis*, quæ dubio procul eadem est cum *arte characteristica combinatoria*, cujus jam olim in literis ad *Oldenburgium* Tom. 3 Operum *Wallisii* mentionem fecit. Hactenus præter nudum nomen nihil hujus artis dedit, sed se daturum eandem confidebat, si quidem fuisset minus distractus, aut magis juvenis, aut sociis non destitutus. Hujus artis notionem distinctius evolvit, quomodo sit invenienda aperuit, cur hactenus nondum sit in potestate & quæ ante sint detegenda docuit, leges quasdam generales monstravit, & plura se in opere Philosophico Latino de ea daturum promisit *Wolfius*, tum in Meditationibus suis Metaphysicis, tum in Ratione Prælectionum suarum, de quibus diximus in Actis A. 1720 p. 371 & A. 1719 p. 118. *Leibnitius* judicat, *Lockium* habuisse speciem quandam Metaphysicæ superficiariæ, sed methodum ignorasse Mathematicorum. Dolet, *Pascalium* ingenii mathematici pariter ac metaphysici, studiis theologicis & austeritate vitæ impeditum, quo minus plura daret se & scientia digna. *Danielis* Jesuitæ Iter

per mundum *Cartesii* ipsi non satisfacit. Opera *Suisseti*, qui Mathesin ad Philosophiam Scholasticam applicavit, profunda vocat & lectione digna. Nihil se contemnere ait præter artes divinatorias, quas fraudes meras esse agnoscit. Se reperisse aliquid, quod æstimari debeat, in arte *Lullii*: quale vero id sit, non docet, nisi quod addat, Digestum Sapientiæ P. *Ives* Capucini sibi valde placuisse, quod repererit medium generalia *Lullii* ad particularitates utiles applicandi. *Cartesium* præfert *Gassendo*, etsi hunc in omni eruditionis genere apprime versatum, non diffiteatur. Agnoscit, Ethicam cum Metaphysica sororio vinculo inter se connecti, quemadmodum Physica cum Mathesi connectitur: id quod re ipsa ostendit *Wolfius*, qui primus theoriam ac praxin moralem cum principiis metaphysicis arctissime connexam dedit, quemadmodum monuimus in Actis hujus anni p. 36 sequ. Metempsychosin rejecit, tanquam sine saltu, in ordine Naturæ haud quaquam admittendo, minime explicabilem. Operæ pretium judicat, si quis *Plinio* adderet a recentioribus detecta: cui labori imparem judicat *Harduinum*, parem vero *Fontenellium*. In *Cudworthi* systemate intellectuali desiderat meditationem tanto operi convenientem. Cum vacuo & atomis omnem Philosophiam *Newtoni* corruere arbitratur, quamprimum principium rationis sufficientis conceditur. Equidem non deessent plura notatu digna, quæ recenseri mererentur: sed memores promissi proxima Sectione Supplem. subjungemus potius Principia philosophiæ *Leibnitiana*, quæ Vir summus summo cum studio literis mandavit, cum Viennæ esset, quemadmodum nos certiores fecit *Koehlerus*, testis oculatus, qui eadem patrio idiomate sub *Monadologiæ* nomine edidit, quemadmodum supra notatum est. Præmittemus autem nunc non nulla de hac eorundem versione.

Des Herrn Gottfried Wilhelm von Leibnitz Lehrsätze über die Monadologie &c.

hoc est,

GODOFREDI GUILIELMI LEIBNITII Theses de Monadologia; nec non existentia & attributis divinis,

vinis, mente item humana &c. una cum ultima defensione systematis Harmoniæ præstabilitæ adversus objectiones Bælii, ex Gallico in Germanicum versæ ab HENRICO KOEHLERO, Philos. & Juris Candidato.

Francof. & Lipsiæ, sumtibus viduæ Joh. Meyeri, 1720, 8.
Plag. 13.

CUm theses ipsas Supplem. T. VII Sectione XI proxime integras exhibituri simus, non opus est, ut summatim de iisdem dicamus Monet Cl. Interpres in præfatione, ad eas rectius intelligendas multum conducere Meditationes Metaphysicas *Wolfii.* Quod defensionem systematis harmoniæ præstabilitæ attinet, *Leibnitius* eandem A. 1714 suscepit, cum Viennæ esset. Continetur autem notis in textum *Bælii*, qui ideo ex ipsius Dictionario ab interprete una exhibetur. Subjungitur epistola a *Leibnitio* ad *Augustum Rudolphum* Ducem Brunsuicensem & Luneburgensem sub auspicium A. 1697 perscripta, ubi creationem ex nihilo per arithmeticam dyadicam in nummo repræsentari suadet.

Appendicis loco subnectit Cl. Interpres discursum de lumine naturæ, cujus ipse Autor est. In eo est, ut ostendat, veritates ex notionibus distinctis & principiis evidentibus aliis, non vero quaslibet promiscue opiniones ac hypotheses ad naturæ lumen referri debere: unde methodum mathematicam medium ad hoc lumen perveniendi esse prædicat. Esse autem lumen naturæ ex numero reliquiarum imaginis divinæ atq; adeo a Deo, idem cum detrimento religionis Christianæ contemni. Eidem non repugnare mysteria ipsius, etsi rationem transcendant; dari potius consensum luminis naturalis cum supernaturali. Supernaturali lumine adjutum magis proficere in naturali, quam isto destitutum.

M. CAROLI GOTTOFREDI ENGELSCHALLI, Concion. Aul. Sax. Allocutio ad eruditos Epistolica, qua ipsis consilium de nova Operum JOHANNIS DALLÆI editione exponit. Budissæ,

Budissæ, sumptibus Davidis Richteri, 1721, 4.
Plag. $5\frac{1}{2}$.

CUm in firmandis fidei capitibus, quemadmodum inter omnes constat, Pontificii Patrum sanctiorisque Antiquitatis autoritati nimium tribuant, magni omnino illa facienda sunt scripta, quibus, quodnam veterum Doctorum ex justitiæ lege statuendum sit pretium, quidve illi de doctrinis variis, aut ritibus, senserint & tradiderint, solide luculenterque commonstratur. Magnum autem hac in re præ ceteris nomen jam pridem est consecutus *Johannes Dallæus*; cujus quo utiliora sunt ad devincendos adversarios monimenta, eo laudabilius S. Reverendi Autoris consilium est, quo singula ista, sparsa hucusque rariusque obvia, in unum redigere corpus, atque ex Bibliotheca sua instructissima communicare denuo cum eruditis sibi proposuit. Id quod institutum suum Allocutione hac Epistolica indicandum duxit, multa de meritis laudibusque incomparabilis Dallæi præfatus. Fatetur equidem, inclutum hunc Doctorem tum a fidei suæ sociis, Maresio, Beveregio, & aliis, ob vindicatam divinæ gratiæ universalitatem, tum a Papicolis, quibus funestam inflixisse cladem videbatur, convitiorum plaustris fuisse oneratum; cavillatoribus tamen istis sagaciorum æquiorumque elogia opponit, ac commentarium de usu Patrum, primum licet ingenii fœtum, reliquis omnibus palmam præripere ostendit. Consilium igitur eo tendit, ut singula Dallæi scripta latina, quorum indicem tradit, secundum annorum, quibus primum fuerunt edita, seriem, in unum compingat Volumen, Operique Præfationem de Vita & Scriptis illius præmittat. Ceterum varia quoque in hac Allocutione occurrunt notatu digna, Ita p. 8 in Martini Chemnitii laudes excurrit; p. 10 Joh. Gerhardum Doctorum encomiis cumulat; p. 12 judicia Eruditorum de A. Riveto affert; p. 13 de Chamiero; p. 18 de G. Beveregio; p. 20. de Canonibus Apostolicis; p. 21 de N. Alexandri Historia Ecclesiastica; p. 23 de L. Morerii, & p. 24 de P. Bælii Dictionariis erudite commentatur; imprimis vero & Scrivenerii Maresiique adversus Dallæum agitatas controversias describit.

Prostat Supplem. Tomi VII Sectio X.

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anno M DCC XXI.

COMMENTARIUS IN LIBRUM PROPHEtiarum Esaiæ, Autore CAMPEGIO VITRINGA. Pars posterior.

Leovardiæ, apud Fr. Halma, 1720, fol. Alph. 11 pl. 7.

CUm operis hujus eruditi & ardui priorem partem recenseremus Supplem. Tomo VII Sect. X p. 427 sq. diligenter præfatum diximus Celeb. Autorem de instituto ejus & rationibus, simul de laboribus Interpretum clarissimorum in Esaiam, nec non de hujus aliarumque prophetiarum antiqui instrumenti interpretandarum vera methodo; & per easdem interpretationis vias, quas nuper inverat & ut meliores probaverat, in hac quoque posteriori parte incessit. Ad grammaticam autem & historicam Scripturarum Propheticarum interpretationem requiritur ex mente Autoris, ut hypotheses interpretandæ prophetiæ prudenter jacias, & adhibita διακρίσει perspicias, ac demonstres, cui subjecto, loco, tempori prædictio conveniat juxta sensum sancti Spiritus. Nam si in hypothesi prophetiæ fallaris, erras tota via, dum deflectis a scopo: hinc inprimis dispiciendum, num criteria prophetiæ omnia (attributa videlicet subjecti, διακριτικά) in eventu, cognoscendo ex historia, literaliter demonstrari queant, siquidem prophetiæ literale requirant implementum, inprimis cum Spiritus S. viros sanctos olim a se inspiratos sic fari fecerit de eventibus Ecclesiæ antiquæ, aut de populis quibusdam, aut re- p. 6. 8. sq.

gnis ejus ætatis, ut lectori subjecerit cogitandum, extituras procedente tempore res alias, majores, augustiores, quæ oculo spirituali inspectæ attributa spiritualia earum rerum, de quibus vaticinatio fit, longe certius, perfectius & lucidius exhibituræ essent, quam corporalia olim conspicienda fuerint in subjectis typicis analogis, quæ sensui & primo intellectui objiciuntur. In utriusque generis subjectis prophetiæ suum oportet constare implementum: sed in his verum ac perfectum, in illis umbratile: in illis literale, in his mysticum: utrumque verum, a Spiritu S. intentum. Nec tamen id rursus temere de omnibus prædictionibus affirmandum esse Autor monet, cum sint aliæ, quarum intelligentia ad solum sensum literalem restringatur, sint iterum, quæ de rebus sub œconomia nova extituris, de Christo Jesu & de eventibus regni ejus, diserte, absque ullo involucro agant: quæ prædictionum genera ex characteribus suis discernere ad doctum interpretem pertineat. Cujus itidem peritiæ & sapientiæ sit, in propheticis aspectus mystici non omnia attributa τȣ̃ ὑποκειμένȣ sive *subjecti* cujusque prædictionis, veluti *Hierosolymæ, Ægypti, Babylonis, Tyri, Edomi*, ad *subjectum* analogum antitypicum referre; sed primaria, extantiora, conspicua, quæ observaverit a Spiritu S. insignite demonstrari, & pinguioribus lineis pingi. Quo itidem pertinet, ut ad exponendas vaticinationes antiquas interpres æquum adferat animum, qui eventus temporum inter se contendens, non elevet magna & illustria documenta divinæ providentiæ priscæ ætatis, & gesta sui ac proximi ævi non nimis extollat, ut Prophetam de similibus eventibus sui aut proximi ævi, licet forte justa æstimatione minoribus, lubentius vaticinari faciat, quam de gestis factisque antiqui temporis, quam præjudicatam opinionem doctos & prophetici verbi studiosos
p. 10. homines bene multos nostra ætate occupare videas, cum tamen interpretem prophetiarum, recte functurum officio, universum complexum historiæ populi Dei animo suo objectum habere deceat, & momenta fatorum æqua judicii lance ponderantem, antiqua perinde ac nova considerare, & sive retrorsum sive prorsum eundum sit, Spiritum S. sequi ducem.

Se-

Sequitur autem in hac posteriori parte Commentarii in Esaiam Pars tertia Prophetiarum, prout dispescuit easdem Cl. Autor, qua explicantur judicia Dei gravissima, tum in universum gentibus & professis hostibus Ecclesiæ, tum Judæis immorigeris, a Deo decreta, æque ac beneficium singulare liberationis veræ Ecclesiæ, ejusdemque post obtentam illam liberationem status gloriosus. Constat hic liber prophetiarum ex analysi in priori parte a Dn. Vitringa tradita sermonibus majoribus tribus, ita in hoc libro digestis, ut prima & tertia pars maxime explicent judicia gentium: media vero pars judicia Judæorum & Ephraimitarum proponat, quod cui videri posset paradoxum, cum prophetiæ unius argumenti, prima & tertia parte comprehensæ, optime inter se conjungi videantur: nec tamen probabile Autori videtur, scribas sacros id fecisse absque gravi ratione, sive inspirationis & editionis ordinem secuti sint, si aliunde ejus notitia ad ipsos pervenerit, sive ipsius argumenti ratione moti fuerint, quod hic tuto affirmari posse Autor censet, cum in ipsis illis sermonibus, qui adversus Judæos directi, similia judicia denuncientur hostibus Ecclesiæ & ejusdem generis beneficia afflictis promittantur, qualia prophetiis cognatis expressa sunt. Ut patet ex cap. XXIX, 20, XXX, 23-33, XXXII, 15-20, XXX, 7-10, 17-24, coll. cum cap. XXIV, 21-23, XXVI, XXXV. Primus sermo partis tertiæ libri Prophetiarum Jesaiæ absolvitur Capp. XXIV-XXVII, declarans liberationem gloriosam & spem Ecclesiæ post antecedentia judicia gravissima, quibus Deus tum populum suum corruptum, tum præcipue Gentes Gentiumque Reges & Principes, populi sui persecutores, prosecuturus sit. Distinguit hic Autor sensum literalem a sensu mystico, secundum priorem proponitur tum judicium Dei gravissimum exequendum in populum Judæum, vitiis & hypocrisi corruptissimum, per Antiochum Epiphanem, Syriæque Reges alios, Ecclesiæ sævos persecutores, tum vindiciæ promittuntur, quas Deus reliquiis electi populi, fuga dispersis aut latitantibus in antris, sit præstiturus per Maccabæos, cum severa punitione Hostium & Tyrannorum, Persecutorum Ecclesiæ: secundum posteriorem autem, nimirum sensum my-

p. 1.

p. 6. sq.

ſticum deſcribitur judicium grave & generale a Deo immittendum in fine temporum Eccleſiæ Babylonem ſpiritualem egreſſæ, vitiis & hypocriſi corruptæ; quo facto poſtquam Eccleſia per afflictiones varii generis exercita purgataque fuerit, Deus electis populi ſui reliquiis procuraturus ſit liberationem & vindicationem a ſævis perſecutoribus, in glorioſum ſtatum libertatis, pacis, proſperitatis, cum ſpectabilibus judiciis in hoſtes, Eccleſiæ ſuæ perſecutores, & clariſſima manifeſtatione regni Dei, omnia ſua gloria ſe poſt hoc tempus oſtentaturi. Hinc verba, quibus glorioſus exitus commemoratarum perſecutionum deſcribitur, cap. XXIV, 23, *Et pudore ſuffundetur Luna & pudefiet Sol, ubi regnum capeſſiverit Jehova exercituum &c.* ex
p. 23. mente Cl. Autoris itidem geminum ferunt ſenſum: primus eſt ſimplex & obvius; tempore illo vel poſt tempus illud, quo Deus vindictam ſumeret de hoſtibus populi ſui, Regnum ejus in Rep. & Eccleſia inſtaurata ac reformata glorioſius ac ſplendidius ſe oſtentaturum eſſe, quam Solem & Lunam, lumina cœleſtia, in ſuis orbibus, ubi vel maxime luminis ſui decus, ſplendorem, majeſtatemque in oculos mortalium ingerunt. Alter ſenſus interior & reconditior eſt, illo tempore, quo Deus non typice ſed vere capeſſeret regnum, futurum eſſe, ut Sol aliquis myſticus & Luna myſtica obſcurentur & ſplendere deſinant. Intelligit autem Cl. Autor per Solem myſticum & Lunam myſticam regnante Jehova abolendam, in genere quidem Rectores politicos & ſacros, ſive Reges ac Principes mundanos & Antiſtites Religionis in quaque gente, qui ſe opponunt Regno Dei, cujuscunque fuerint civitatis ac Reipubl. ut Reges paſſim ſtylo quoque gentium Soli comparantur; ſed ſpeciatim & myſtice intelliguntur Rectores & Doctores ſive Præfecti Eccleſiæ, (eorumque præfectorum aliquis ſummus, qui PONTIFEX MAXIMUS dicitur aut ſe dici patitur, & Rector Politicus eximius, quales ſunt Reges aut Imperatores) qui loco Rectorum & Paſtorum Eccleſiæ perſecutores, imperium ac autoritatem ſuam vertunt in tyrannidem, Eccleſiamque & populum Dei ſplendore & lumine ſuo non recreant, fovent, illuminant, ſed pungunt ac feriunt, de quibus Vates ſacer Pſ. CXXI, *6, Sol*

te

te non punget, sive feriet de die, nec Luna de nocte, quorum Principum Politicorum & Ecclesiasticorum Imperium abolendum & subvertendum sit, ubi regnum Jehovæ se in omni vi sua exererit, de quo videnda, quæ ad Apoc. VI, 12 Autor pluribus disseruit. Ceterum implementum typicum hujus prophetiæ p. 24. sqq.
tempore Maccabæorum ex ipsa historia satis prolixe deducere ac confirmare Noster satagit; Mysticum autem sensum ex analogis prophetiis Novi Testamenti declarat, ac inprimis eundem 25.
convenire ait tempori Ecclesiæ sexto, cujus attributa Joanni exhibita sunt aperto sigillo sexto Apoc. VI, 12 sqq. quod visum Apocalypticum non ad tempora Constantini, sed ad 26.
tempus regni Christi Jesu, extrema periodo Ecclesiæ gloriose manifestandi, referendum esse, Noster persuasus est, idque vel exinde patere arbitratur, quod attributa omnia temporis & status Ecclesiæ, qui pingitur in viso sigilli sexti, in temporibus Constantini Magni non possint demonstrari, secundum veras lineas & ductus imaginum, quæ in illo viso exhibentur. Quamvis enim paganismus illo tempore plagam acceperit lethiferam; eundem tamen hactenus prostratum non fuisse, multo minus prostratum fuisse cum tam vehementi commotione & concussione orbis terrarum, qualis describitur in viso sigilli sexti, quæ prolixius executus est Autor in Apoc. l. c. & hanc ipsam demonstrationem ex hac prophetia Esaiæ, ei mystice parallela, plurimum confirmari posse, hic uberius Autor edisserit, ita ut tandem concludat, perfectum magnarum illarum rerum, quæ 29.
hac prophetia cum Apocalyptica comparata prædicuntur, complementum in futurum adhuc expectandum esse. Sectio altera hujus primi sermonis continet cap. XXV doxologiam, qua Ecclesia liberata canit ἐπινίκιον Deo Jehovæ pro insigni libera tione, quæ ipsi obtigerat oppressis perditisque hostibus, destructa urbe primaria, tyrannorum sede, manifestatoque regno Dei cum magna majestatis ejus significatione; ubi per urbem magnam destructam Autor primo literaliter designari credit urbem Babylonem, cum omni suo charactere, mystice 34.
vero adversariam Ecclesiæ urbem Romam, Babylonem illam mysticam, sedentem apud aquas multas, hoc est, gerentem im-

perium in plures populos; urbem munitam, qua in collibus fundatam, olim Capitolina, nunc Vaticana arce insignem, ad quam confluxus fit peregrinorum & exterorum, qui in verum populum Christi Jesu animo sunt infesto: quam urbem sive metropolin Imperii idololatrici, ut jam labi cœpit & lapsa est, sic plane abolendam destruendamque esse, tanquam quæ sedes fuerit scandalorum, impietatis & tyrannidis, cum omni imperio spirituali ei obnoxio; id quod diserte confirmet Apocalypsis, doceatque simul, hoc ipsum fore argumentum laudationis & celebrationis Ecclesiæ. Terribilia autem Dei judicia, quo ulturus sit varios Ecclesiæ suæ adversarios, Propheta c. XXVII novo & elegante emblemate belluarum marinarum ac terrestrium gladio Jehovæ interimendarum rursus proponit, ubi Autor post multas & varias sententias allegatas hanc probabi-
p. 81. lissimam esse judicat, nimirum per tres has belluas designari persecutores & adversarios Ecclesiæ, qui successu temporis in mundo existerent (non secundum individua sed secundum species suas) & in scena ejus suo quique tempore comparerent, per judicia divina prosternendi ac debellandi, donec regnum Dei in omni sua gloria se manifestum faceret, & de potestatibus omnibus adversariis triumpharet. Per Leviathanem igitur, serpentem rectum vel oblongum, intelligi posse illam speciem persecutorum Ecclesiæ, qui absque ambagibus ullis, aut obtentu falso & fucato, persecutionem publice intentant Ecclesiæ Dei in his terris, cujus generis fuerunt Antiochus Epiphanes & Imperatores Romani, qui de superstitione suorum temporum persuasi manifeste præ se tulerunt odium veræ religionis, avidissimi corporis piorum, quæ Plinii de Crocodilo loquentis phrasis fit, Hist. Nat. l. VI c. 20, & patulo oris rictu intenti degludiendis veræ religionis confessoribus. Per Leviathanem, serpentem tortuosum, id genus persecutorum Ecclesiæ indicari, quod sub falsa & fucata specie, per gyros & ambages, obtentu religionis ipsius tuendæ, eandem exerceat erga Ecclesiam tyrannidem, quin acriorem etiam & infestiorem quam aperti Ecclesiæ persecutores, quod κριτήριον sit ejus societatis hominum, quam prophetia Apocalyptica Bestiam vocat, junctam

Pseu-

Pseudoprophetæ, qui cornua habebat similia agno, sed loquitur ut Draco cum Regibus & Principibus illi obnoxiis. Hanc esse Babylonem mysticam, Romam novam, titulo & nomine Christianam, doctrina & vitiis corruptam, rubentem sanguine martyrum, quem large hausit, ejusque sitibundam: hujus imperium seculare Ecclesiasticum exhiberi sub emblemate serpentis tortuosi, cum nemo sit tam stupidæ mentis homo, qui oculos hic aperiens non videat hujus novæ Babylonis ejusque præsidum & Doctorum esse λαλεῖν καὶ πράττειν διεστραμμένα, *contorta loqui & facere*, per Draconem vero, qui est in mari, innui Principes & Imperatores potentissimos, qui falsæ religioni adhucdum patrocinantur, & in vasto mari gentium dominantur, Christianismo oblique adversantes, cujus generis sint imperia Turcorum Otmanidarum, Mogulensium & Tartaro-Chinensium.

Secundus sermo hujus tertiæ partis prophetiarum Esaiæ continet gravissimum Elenchum errorum & vitiorum consiliorumque carnalium Ephraimitarum vere vel mystice dictorum, cum denunciatione severi judicii, dum interim pios erigit promissis præstantium bonorum gratiæ sub œconomia Messiæ expectandorum. Initium habet hic sermo c. XXVIII & absolvitur c. XXX. Imprimis etiam accusantur sacerdotes & Prophetæ, (per quos Autor intelligit Theologos, scribas, interpretes legis divinæ publicos, Assessores judiciorum,) de corrupto sensu in re religionis, stupore mentis & consiliorum suorum vanitate ac stultitia, quos Autor ait hic describi ut mystice temulentos ac ebrios, hoc est, corruptam inculcantes doctrinam, qua caput gravatum impletumque habeant ebriorum instar, & tanquam ebrii circa inventa sua oberrent & vagentur suis cogitationibus & dictis; quin etiam iis superbiant, magnos capite suo colligentes fumos & vapores, qui faciant, ut alii omnes videant, esse illos plenos sui, alios contemnere, sibi sapere & placere sibi, suas cogitationes & εὑρήματα sola probare, laudare, de iis loqui, eaque commendare: dum interim tanquam ebrii judicio suo crasse errent & plaga cœlesti in stuporem acti insigniter ineptiant, tam in novis doctrinæ suæ inventis

p. 88.
107.

p. 108. ventis quam consiliis publicis. Per mensas plenas vomitu stercoreo c. XXIIX v. 8 intelligi Autor ait loca publica, in quibus publica professio sit doctrinæ religionis; ut sunt Scholæ illustres, Acroateria, Auditoria publica, in quibus Doctores autoritate muniti doctrinas suas vulgant, exponunt, & ad usum præsentibus auditoribus commendant. Quandoquidem Doctores, Sacerdotes, Proceres populi, quorum erat tueri integritatem doctrinæ & consiliorum publicorum, adeo longe discesserint a tramite veri, ut plane inepti sint ad veram doctrinam salutis, fundatam in antiqua doctrina Patriarchali & Mosaica, recte percipiendam & digerendam, inprimis cum veram doctrinam & verbum gratiæ fastidiant, ac ejus loco amplectantur doctrinam ex pluribus non cohærentibus traditionibus compositam, quo spectant verba sequentia v. 10: *Quia præceptum ad præceptum; præceptum ad præceptum: canon ad canonem; canon ad canonem: parum hic parum illic*, quibus verbis innua-
110, tur: Doctores illius temporis arrogantia & fiducia meritorum atque eruditionis suæ turgidos, atque vere ebrios, ineptos esse ad doctrinam regni cœlorum, cœlestem, spiritualem, masculam, qualis a Messia proponeretur, esse enim illos vere pueros; ad puerilis ingenii doctrinam (qualis erat τῶν παιδίων, versantium circa τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου) accommodata habere ingenia: sublimiorum dogmatum, quæ ad veram naturam regni Messiæ pertinent, esse incapaces; proinde eos tanquam pueros, nuper admodum ablactatos a lacte & depulsos ab uberibus, Messiam
111. mysteria suæ scholæ docere non potuisse. Certe patere ex hoc loco judicat Autor, doctrinam mere literariam & verbalem, sive etiam pure theoreticam, non magni fieri in regno Dei, utpote quod non constet verbis sed virtute. Vivam fidem, solida scientia subnixam, solam vere disponere animum ad captum rerum spiritualium & cœlestium. Qui non illuminatus ab ipso Dei spiritu, veritates fidei nostræ & interiora religionis tantum perceperit ex libris aut institutionibus publicis, non ex gustu & sensu illarum veritatum, dici posse eleganter (secundum sublimiorem adspectum hujus sententiæ) tenere *præceptum ad præceptum, canonem ad canonem, parum hic, parum illic,*

illic. Nosse scilicet talem, quid hic illic a praeceptoribus suis audiverit; quid in hoc illo disciplinae nostrae systemate legerit; quid in scriniis observatorum ad hunc illum locum adscriptum repositumque habeat: nosse igitur *praeceptum ad praeceptum, canonem ad canonem, parum hic, parum illic:* dum interea destituatur sensu & cognitione experimentali earundem veritatum; quae una plus conferat ad verum earum captum, quam intensissimi labores & studia, quae literaria exercitatione, spiritu vacua, circumscribantur.

Sermo tertius Partis tertiae Libri prophetiarum Jesaiae complectitur vaticinium grave adversus potestates mundi, adversarias Ecclesiae, inque iis adversus Imperium aliquod sanguinarium, sub nomine Edomi propositum, cui aeterna & horribilis vastatio graphice descripta denunciatur: quod severum Dei judicium proponitur ut argumentum gaudii & jubili Ecclesiae verae; post hoc exemplum vindictae divinae per orbem totum diffundendae, cujus status felix, singularibus praerogativis divinae gratiae exuberans, sub elegantium emblematum figuris explicatur. Continetur hic sermo c. XXXIV & XXXV. Ubi quod ad subjectum hujus Prophetiae attinet, Autoris sententia eo redit: per gentes omnes & Edomum a Deo judicandas non videri hac prophetia praecipue intelligendas esse Gentes & Idumaeos antiqui temporis, licet Emblema inde petitum sit: sed potius Gentes adversarias regni Christi Jesu, earumque gentium populum aliquem & populi illius regionem ac metropolin, ROMAM, ebriam sive RUBRAM ex sanguine sanctorum & martyrum Jesu, quam propositionem bimembrem Autor fuse demonstrat, ubi, quod ad posterius membrum, praeter traditionem Judaicam rationes petit ex prophetia Apocalyptica, in qua vastatio Babylonis magnae sive Romae, verbis ex hoc vaticinio desumtis describitur. Hoc vaticinium excipit Pars Historica libri prophetiarum Jesaiae continens compendium quoddam historicum eventuum notabilium Regni & temporis Hiskiae, Achazi filii, quae historia cum respiciat prophetias superiores: visum est scribis aut Jesaiae ipsi (de quibus Autor p. c. & sqq. disputat) eandem sive a Propheta conscriptam, sive ex

p. 268.

273.

304.

O Com-

Commentariis regiis depromtam, tanquam ad prophetias ſu-
periores intelligendas plane neceſſariam, ipſi huic libro inſe-
rere: & quidem hoc potius quam alio loco, quod prophetiæ,
in quibus ſpeciatim reſpiciebatur ad hunc caſum & ad tempo-
p. 307. ra Hiskiæ, hic terminarentur. Ipſa Autoris ſententia de hac re
ita habet, Pericopam hanc Hiſtoricam totam eſſe a manu Je-
ſaiæ; Hiſtoricum autem Libri Regum id egiſſe, ut paſſim du-
ctum ejus ſecutus, neceſſariis locis contractiorem hanc expla-
naverit, ut in hiſtoria morbi & curationis Hiskiæ; ut quæ plus
extant in Hiſtoria Regum, haberi debeant pro hiſtoriæ hujus in-
terpretamentis & elucidationibus.
345. Poſt Hiſtoricam partem ſequitur Pars quarta libri prophe-
tici Eſaiæ, Conſolatorii maximam partem & Didaſcalici ac E-
lenchtici argumenti; quam libri partem novem capitibus, a
Cap. XL usque ad XLIX, per quatuor conciones diſpertiendis,
Autor complectitur. Quamvis autem magna ſit varietas ma-
teriæ in hac quarta parte: præcipuum tamen ejus argumen-
tum eſt explicare magnum myſterium manifeſtationis regni
Dei & juſtitiæ ejus in mundo per Meſſiam, ejus Præcurſorem &
Apoſtolos, cum inſtauratione Eccleſiæ electorum, ad exiguum
numerum redactæ, cum ſignis ejus notabilioribus præcedenti-
bus, & mediis, tanto operi gratiæ ſubſervituris. Inter ſigna
autem ejus antecedentia cum illuſtre eſſet liberatio populi Dei
ex Babylone per Cyrum, conjungenda cum ipſius Babylonis
deſtructione, ut typo deſtructionis regni Satanæ h. e. idolola-
triæ & ſuperſtitionis in orbe terrarum; inter media autem cum
neceſſarium & inſigne medium eſſet convictio Judæorum &
Gentium de vanitate Idolorum & idololatriæ & de veritate
veri Dei ac religionis puræ ac ſpiritualis: obſervare eſt duo-
bus hiſce articulis explanandis maximam partem harum con-
cionum abſolvi, intermixtis ubique alloquiis conſolatoriis ad
Eccleſiam electorum Dei directis. Jam ſpecialius quatuor
haſce conciones hac quarta parte contentas recenſere, ſuper-
vacaneum fore exiſtimamus, cum argumentum, fatente Auto-
558. re, affine ſit & ejusdem fere generis. Reſtat igitur ut pauca
adhuc de parte quinta libri præſtantiſſimi Prophetæ, ſecun-
dum

dum partitionem ab Autore initio operis factam, dicamus, quam ultimam libri partem pondere rerum & ἐνεργείᾳ dictionis utique eximiam, si comparatio locum habeat in partibus operis divini, merito dixeris, judice Autore, excellentia materiæ & figurarum orationis scitissime fictarum varietate ceteris præstare. Propheta hic extra se raptus varias induit formas, modo enarrans, quid Deum aut filium ejus, modo quid chorum propheticum, loquentem audiverit; modo etiam ipse se partibus miscet, & quid sibi mandatum sit in usum Ecclesiæ enunciare, exponit: describens potissimum personam Messiæ, ejusque characteres, œconomiam status, regnum ejus fundandum inter gentes, Ecclesiæ electorum Judæorum accessuras, cum repudio majoris partis populi Judæi rebellis & immorigeri Evangelio: tum quoque fata illius regni & in his corruptionem in ipso Messiæ populo emersuram cum tyrannide, & Ecclesiæ oppressæ ac humana ope destitutæ vindicias terminandas in glorioso illius statu; ad quem depingendum vates aliquoties tela a principio retexta recurrit. Id vero ita exequitur, ut subinde figuram rei figuratæ, typum antitypo miscere videatur, & cum vere loquatur de redemtione Messiæ & de fatis Ecclesiæ Christianæ tristibus aut prosperis, phrases desumat a redemtione & exilio Babylonico & a corruptissimo statu Ecclesiæ, qualis esset circa tempora Antiochi Epiphanis, ejusque Ecclesiæ vindiciis & vindicata prosperitate. Unde patet, basin *hujus prædictionis* propheticæ esse argumenti Didascalici & Consolatorii, ita tamen ut vates hisce suis consolationibus intermisceat Elenchos asperrimos, quibus tum Judæos reprobos & verbo gratiæ immorigeros, tum etiam corruptum Christi Jesu populum valide refutat, iisque gravissima denunciat judicia pœnalia criminum meritis æquanda. Discrevit hanc materiam Autor in conciones quinque, quarum prima continetur cap. XLIX, altera cap. L, LI, tertia cap. LII-LX, quarta cap. LXI, LXII, quinta cap. LXIII-LXVI. Multa quidem hic egregia & notatu digna occurrunt, sed singulas hasce conciones recensere & multa ex iis excerpere tum nimis longum foret, tum vel propterea minus necessarium, quod in

hac quoque parte uti in superiori sermo Prophetæ usque ad finem libri absque ullis titulis aut inscriptionibus novis integer decurrat, ac si concio tota instar fluminis cujusdam ex pectore a Spiritu S. toto occupato & impleto circa eandem tempestatem effusa esset. Hoc unicum igitur adhuc commemorare liceat, quod huic Tomo adjunctus sit index locuples & accuratus tum locorum Scripturæ Sacræ, vocumque & phrasium Hebræarum & Græcarum, quæ per occasionem in Commentario exponuntur aut luce aliqua perfunduntur: tum rerum præcipuarum utroque Tomo contentarum, nec non Tabula Topographica antiquæ Moabitidis, ad prophetiam de hac gente libro hoc comprehensam rectius intelligendam concinnata.

JACOBI ELSNERI, OBSERVATIONES sacræ in Novi Fœderis libros.

Tomus I,

libros historicos complexus.

Trajecti ad Rhenum, apud Jac. van Poolsum, 1720, 8.
Alph. 1 pl. 13.

QUi in Græcarum literarum monumentis solerter perlustrandis ea, qua decet, pietate versantur, omnem eruditionis copiam, ex Graiorum fontibus haustam, ad libros Novi Fœderis haud perfunctorie illustrandos merito convertunt. Etenim modo Græcas dictiones & phrases ex usu Autorum Græcorum rite interpretari, &, quæ loquendi ratio vel puram Græcitatem vel Hebraismum sapiat, accuratius dijudicare; modo sensum verborum ex historia antiqua penitius explicare; modo sententias historiasque sacras dictis factisque gentium quadantenus parallelis illustrare, atque hoc pacto plurimum lucis ex profanorum autorum lectione ipsis scriptoribus sacris affundere possunt. Cavendum tamen illis sedulo est, ne ex profano Autorum Græcorum sensu profani quippiam sacro textui immisceatur; ne fidei Christianæ mysteriis ex fabularum collatione fidem conciliari posse credatur; ne sensus verborum, paganis quidem usitatus, sacris scriptoribus affingatur, &, quæ sacris

ſacris literis debetur reverentia, temerario novas opiniones excogitandi & artem criticam oſtentandi pruritu violetur. Hoſce ſcopulos ſollicite prӕternavigare ſtuduit Autor clariſſimus, qui in optimo ӕtatis flore ad literas Grӕcas exornandas, & ſacras in primis ſobrie tractandas animum peregregie applicuit. Ex hoc, quem cum orbe erudito nunc communicavit, *Obſervationum Sacrarum* Tomo primo ſatis liquet, in optimis Grӕcis Latinisque ſcriptoribus eum probe verſatum, ac non minus felicem, quam ſagacem, ſacrarum literarum eſſe indagatorem, cui poſt Grotii, Pricӕi, Olearii, Raphelii, aliorumque induſtriam uberrima ſeges relicta fuit. In *Prӕfatione* de uſu, quem Autores Grӕci in explicandis Novi Fœderis libris prӕſtant, Cl. Autor acute diſputat, &, inſtituti ſui ratione expoſita, notas MSStas, quas Stephanus Morinus aliique doctiſſimi viri ad marginem editionis Bezӕ adſcripſerunt, Obſervationibus ſuis admixtas eſſe indicat. In ipſis vero *Obſervationibus*, ſecundum ordinem librorum ac capitum diſpoſitis, modo ex autoribus Grӕcis, nonnunquam etiam Latinis; modo ex LXXvirali verſione & Hebrӕorum placitis; modo ex artis criticӕ conjecturis ac regulis, novam dictorum Scripturӕ vel explicationem, vel, quӕ utramque fere paginam facit, illuſtrationem affert, &, novis aliorum opinionibus ſubinde & quidem modeſte refutatis, novas ipſemet interdum ſententias ӕquis arbitris dijudicandas proponit. Ex Grӕcis Autoribus (ut Obſervationes nonnullas ſtrictim delibemus,) *Grӕcas dictiones & phraſes* egregie exponit, & propriam illis vindicat ſignificationem. Sic in ipſo titulo Evangelii hӕc verba: Τὸ *κατὰ* Ματθαῖον Ευαγγέλιον, non eſſe ſic reddenda: *Evangelium ſecundum Matthӕum;* ſed *Evangelium Matthӕi*, hoc eſt, a Matthӕo ſcriptum, docet ex Polybio, Æliano, Tatiano & Juliano. Ad Marci V, 7 *τὸ βασανίζειν* Atticis ſignificare *torquere, cruciare*, contra Suidam affirmat, idque Ariſtophanis, Demoſthenis, Lyſiӕ & Antiphonis teſtimoniis evincit. Quando Marci XIV, 72 verborum: *καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιε*, a nonnullis allatam verſionem: *cum ſe foras proripuiſſet, flevit*, Cl. Raphelius ex Polybio confirmare voluit, Autor noſter locis e Polybio adductis hanc *τοῦ ἐπιβάλλειν* ſignifica-

 tionem

tionem probari posse negat, & sententia Grotii, sic vertentis: *& addens flevit*, itidem rejecta, cum Theophylacto, Casaubono, Salmasio, Duporto, Lamb. Bos, aliisque, τὸ ἐπιβαλὼν per ἐγκαλυψάμενος interpretatur, ut sit: *opertus* aut *velatus flevit*, atque ex Plutarcho & Euripide flentes velari solitos fuisse tradit. Sic Luc. II, 19 συμβάλλειν ex usu Græcorum autorum vertit *mentem verborum probe assequi*; Luc. XII, 50 ἀπηλλάχθαι ἀπὸ τȣ̃ ἀντιδίκȣ, *ab actore placato dimitti*; Joan. VIII, 37 ὁ λόγος ὁ ἐμὸς ȣ̓ χωρεῖ ἐν ὑμῖν, *sermo meus nihil proficit* (aut, *non procedit*) in vobis: ubi τὸ χωρεῖν *feliciter procedere* apud Aristotelem, M. Antonium & Polybium significare probat; Act. XV, 29 εὖ πράξετε, non *bene agetis*, sed *beati eritis*, vertendum esse docet, Platonem, Plutarchum, & Aristophanem istae locutione hanc in sententiam usos esse confirmans. Eadem opera permultas dictiones, de quarum puritate Gatakerus aliique, Hebraismos sollicite inquirentes, dubitarunt, profanis scriptoribus in usu fuisse commonstrat, e. g. Matth. I, 18 συνελθεῖν de conjunctione tori; V, 6 χορτάζειν & χορτάζεσθαι de hominibus, XIX, 17 & 20 τηρεῖν & φυλάττειν νόμον de observantia legis; Marci V, 38 ἀλαλάζειν de luctu; Act. XXII, 28 κεφάλαιον de summa pecuniæ. Sic Matth. III, 6 verbum ἐξομολογεῖσθαι, quod Cl. Jensius negabat alibi, quam in sacris literis, occurrere, ostendit sæpius exstare in Plutarcho. Sæpius etiam *locutiones ellipticas* plene exponit, &, quid subaudiendum sit, evidentissimis exemplis docet. E. g. Matth. IV, 9 ad phrasin: πεσὼν προσεκύνησε subaudiendum est vel ἐπὶ γόνατα ex Theophrasto; vel ἐς τὴν γῆν ex Xiphilino; vel ἐπὶ πρόσωπον ex 1 Corinth. XIV, 25. Sic etiam Marci III, 11 ad verba: προσέπιπτεν αὐτῷ subaudiendum vel πρὸς τȣ̀ς πόδας, vel τοῖς γόνασι. Sic Luc XIV, 18 ad verba: ἀπὸ μιᾶς, non ὥρας cum Fullero, nec ψυχῆς cum Drusio & Grotio, nec φωνῆς cum Lamb. Bos, nec γλώσσης cum Cl. Schœttgenio, sed cum Beza, quem passim sequitur ac maxime contra Cl. Hombergium vindicat, γνώμης subintelligit, ut sit *uno consensu quasi de compacto* rem gerere: plene enim Demosthenem dixisse ὁμοθυμαδὸν ἐκ μιᾶς γνώμης. Confert etiam ex Apoc. XVII, 13 phrasin: μίαν γνώμην

γνώμην ἔχειν, consentire, conspirare in scelus, quod Petrus Act. V, 9 συμφωνεῖν dixit. Neque minus *particulas* earumque usum accuratius respiciendo locis difficilioribus faculam accendit. Sic Luc. XIX, 9 verba; *εἶπε πρὸς αὐτὸν*, non vult verti: *dixit ei*, vel *ad eum*, sed *de eo*, vel si mavis, *in ipsum*: atque hac significatione particulæ πρὸς ex Luc. XX, 19, Hebr. I, 7, IV, 13, nec non ex Æliano confirmata, sequentia verba: *καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστι*, Christum digito quasi in Zacchæum intento ad alios protulisse, atque hoc modo omnem hujus loci difficultatem evanescere censet. Luc. XX, 3 *καὶ* vertit *age, agite;* & v. 13 *ἴσως* non *fortasse*, sed *certe, sine dubio*. Pari solertia non solum quamplurimas Philosophorum sententias, veritatem moralem in sermonibus Christi & Apostolorum expressam continentes, itemque historias e scriptoribus profanis desumtas, cum dictis ac historiis sacris quodammodo convenientes recenset, e. g. ad Matth. II, 9 stellas etiam a profanis visam interdum monstrasse perhiberi; ad III, 11 de lustratione per ignem; V, 8 de pura mente ex sententia Philosophorum sola *θεοπτικῇ* sive Dei videndi capace; Luc XVI, 22 & 26 de Mercurio *ψυχοπομπῷ* & de *χάσματι*, quod profani quoque apud inferos ponunt; Joan II, 9 de facultate aquas in vinum mutandi, Diis gentilium, Apollini & Baccho tributa; sed etiam ex gentilium historia antiqua, consuetudine ac ritibus nonnulla Scripturæ loca eleganter illustrat: e. g. quando Actor. XXVII, 40 *πηδάλια* in plurali numero ponuntur, singularem Beza statuit pro plurali positum esse, ipse vero in antiquis navibus bina gubernacula fuisse, cum Grotio monet, idque ex Æliano aliisque probat. Ne vero LXXviralem versionem neglexisse videatur, ex hac quoque passim dicta novi Fœderis illustrat. Sic ad Matth. VI, 19 ex collatione *τῶν* LXX *θησαυροὺς* de *frugum acervis*, & *βρῶσιν* de *animalculo* fruges terræ corrumpente exponit. Conf. Amos VIII, 5, Malach. III, 11. Sic Matth. VI, 30 per *χόρτον τοῦ ἀγροῦ*, cum LXX Interpretes aliquoties Hebræum קש *χόρτον* reddiderint, (ut Jobi XIII, 25) cum Casaubono *stipulas* intelligit, quibus illis in regionibus furnos interdum calefactos fuisse probabile est ex Exodi V, 12. Sic Lucæ XVI, 21

τὸ ἐπιθυμεῖν, quod LXX Interpretes habent pro Hebr. חפץ Jesa. LVIII, 2, non *desiderare* vertit, sed *bene secum actum putare, contentum esse, magni æstimare*: & Actor. XIII, 17 τὸ ὑψῶν ex usu τῶν ό *eripere, liberare*. Nonnunquam Hebræorum quoque placita & ritus adducit, & v. g. Matth. III, 17 de *bath kol*; ad Act. XVI, 13 de synagogis ad fluminum ripas aut litora maris exstructis disserit, atque ultimo loco Martialis *anchialum* de *templo*, quam vocem ex præcedenti versu repetit, *ad mare sito* exponit. Ad artem criticam vero spectat, quando receptam lectionem tuetur ac vindicat, e. g. Marci IV, 21 ἔρχεται, pro quo nonnulli codices legunt κεῖται; Luc. XXIV, 47 ἀρξάμενον, quod recte cum κηρυχθῆναι construi posse docet, pro quo Millius legit ἀρξαμένων. Alicubi distinctiones mutat, ut Marci IV, 36. ubi verba communiter ita distinguuntur: παραλαμβάνουσιν αὐτὸν, ὡς ἦν, ἐν τῷ πλοίῳ, ipse vero post αὐτὸν *punctum* statuit, & verba ὡς ἦν conjungit cum sequentibus. E contrario Lucæ I, 64 post verba, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, cum τὸ ἀνεῴχθη non nisi καταχρηστικῶς ad linguam referri posse videatur, punctum tollit, eademque cum sequentibus conjungit hoc modo: *& lingua ejus etiam loquebatur laudans Deum.* Sic interrogationem tollit Joan. VI, 70; verba, ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτὼ Luc. IX, 28 parenthesi includit; quam Joan. II, 9 incommode factam esse contendit, cum verba: καὶ οὐκ ᾔδει πόθεν ἐστὶν, vertenda essent; *neque sciret, unde esset*, & tum demum parenthesis locanda. Sic distinctiones capitum redarguit Luc. XXIV, 1. Denique accentum mutat, Luc. XVIII, 7, pro μακροθυμῶν legens μακροθύμων, atque adeo pro participio Deum respiciente genitivum substituit pluralem, cum βοώντων cohærentem & significantem electos *patienter ferentes atque exspectantes*. Critici etiam partes exornat, quando non solum Autores profanos ab aliorum emendationibus vindicat, (e. g. p. 27 & 52) sed etiam novas nonnullorum Scripturæ S. interpretum opiniones refutat, e. g. Matth. V, 19, ubi ἐντολὴν λύειν a Cl. Hombergio exponitur per *præceptum explicare*. Ipse vero Cl. Autor novas quandoque affert expositiones, dignas omnino, quæ majori mentis contentione excutiantur. Nempe Matth. XI, 19 verba: ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν

τέκνων

τέκνων αὐτῆς, tanquam a Judæis in Christum dicta accipit, & ita vertit: *& condemnata est doctrina ejus a discipulis suis.* Matth. XI, 52 per καινὰ (subintellecta voce σκεύη) regenitos & bonos, per παλαιὰ irregenitos & malos intelligit, quos quemlibet doctorem in cœtu suo habere constat. ita ut semper bonis mali sint admixti. Matth. XXIII, 23 τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου reddit *præstantiora legis, eximia & majoris momenti ac pretii.* Matth. XV, 5 verba, in quibus apodosin Interpretes subaudiendam esse censent, ita explicat, ut priora: ὃς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ κ. τ. λ. sint permittentium, licere scilicet patri aut matri dicere: *Deo devotum sit, quocunque juvari a me velles aut posses.*; reliqua vero: καὶ οὐ τιμήσῃ κ. τ. λ. sint imperantium, repetita ἀπὸ τοῦ κοινοῦ voce λέγετε, prohibere scilicet Pharisæos, ne quis honoret, id est, non reverentia solum, sed & beneficentia prosequatur patrem aut matrem. Matth. XVI, 18 πύλας ᾅδου interpretatur summa ac præsentissima pericula; Luc. VI, 35 ἀπελπίζοντες μηδὲν vertit *nihil desperantes.* Luc. XVII, 34 ὁ εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται sensu contrario accipit hoc modo: *unus comprehendetur sive captus tenebitur, alter dimittetur & in libertatem restituetur.* Luc. XXII, 51 verba: ἐᾶτε ἕως τούτου, Christum non discipulis, sed militibus dixisse, arbitratur, ut sibi hominem a Petro vulneratum adeundi facultas detur, hoc sensu: *finite (me) ad istum*, subaudi ἐλθεῖν. Joan. X, 8 verba: πάντες, ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἦλθον, ita explicat: *omnes, qui ante me tanquam januam ovilis abierunt, & me prætereuntes* per aliam ingredi januam voluerunt. Joan. XXI, 25 nullam admittit hyperbolem, sed verba Joannis ita exponit: *quæ etiamsi sigillatim conscriberentur, non tamen mundo impio* ea accepta fore, aut ad fidem illum atque obsequium permotura. Act. XXVIII, 2 ex eo, quod vipera ex manu Pauli pependerit, opinatur Melitenses conjecisse, ipsum homicidio esse contaminatum, cum homines puniri soleant per eadem, per quæ deliquissent. Id vero an Melitensibus in mentem venerit, dubitari omnino potest, quemadmodum dubium est, an Pharisæi puerorum acclamationem Matth. XXI, 15 ideo indigne tulerint, quod pueros Deo gratissimos esse crediderint;

itemque an Luc. XV, 23 θύειν significet *sacrificare*, quia ethnici liberis vel recens natis vel ex improviso domum reversis sacrificia obtulisse perhibentur. Dura etiam videtur verborum trajectio, qua Act. I, 2 verba, διὰ πνεύματος ἁγίου, cum sequenti verbo ἀνελήφθη conjunguntur. Ceterum ex iis, quæ hactenus allata fuerunt, abunde constat, Cl. Autorem prolixam ab orbe erudito initurum esse gratiam, si & alterum *Observationum sacrarum* Tomum quamprimum typis exscribi curaverit.

VELLEJI PATERCULI QUÆ SUPERSUNT ex Historiæ Romanæ voluminibus duobus. Cum integris Scholiis, Notis, variis Lectionibus, & Animadversionibus doctorum. Curante PETRO BURMANNO.

Lugd. Bat. apud Sam. Luchtmans, 1719, 8.
Alph. 1 pl. 11.

CL. Burmannus initio statim Præfationis se fatetur nihil minus, quam de Vellejo edendo, cogitantem, bibliopolæ rogatu novam hanc editionem adornasse. Nec enim magni unquam fecit hunc Autorem, imo miratur, tantillo post Augustum Cæs. tempore Velleji dictionem eousque abhorrere a naturali ista simplicitate & munditie, ac tantopere acumina & sententiarum frigus affectare. Nec vero plane abjiciendum putat hunc Autorem, ideoque nec dedignatus est quanto fieri potuit studio in id incumbere, ut Vellejum orbi exhiberet luculentissimum. Hunc in finem perlustravit omnes, quas quidem nancisci potuit, ejus editiones, quarum Catalogum in Præfatione exhibet, de singulis quid existimet, libere exponens, nec solum pædagogicas Minellianorum editiones, sed & ipsam illam in usum Delphini paratam editionem admodum parvi faciens. Illud felicitati ejus tribuendum est, quod in exemplar quoddam incidit editionis ejus, quam Nic. Heinsius A. 1678 publicavit, cui exemplari ipse Heinsius adscripserat plures novas emendationes. Has igitur nunc publici juris facit Cl. Editor,

iisque

iisque adjecit notas omnium usque ad Heinsium interpretum integras & illibatas, solius Ruperti notas omittens, nimium quippe longas, etsi bonæ frugis & exquisitæ doctrinæ plenas. Ipse Cl. Burmannus Velleji verba ad primam illam Rhenani editionem exegit, &, ubi tolerabilis ipsi lectio videbatur, non temere ab ea recessit. Ex sua quoque penu adjecit nonnihil annotationum, plura præstiturus, nisi ob alia negotia subsecivis duntaxat horis operam hanc Vellejo navare coactus fuisset, toto quippe pectore incumbens in exactissimam editionem Quintiliani atque Ovidii. De Vellejo ipso, quis qualisque fuerit, ut constaret eruditis, præter Lipsii & Vossii Dissertationes, Annales Dodwelli Vellejanos (a nobis jam A. 1699 p. 114 recensitos,) adjunxit, imo nec præfationes omisit præcipuarum editionum. Adjecit porro Andreæ Schotti notas nondum ante editas in Vellejum Paterculum & Jul. Frontinum *de Coloniis*, agmen claudente Bœcleri Indice plurimis locis amplificato. Subjunxit etiam Præfationi suæ elogia & judicia de Vellejo Bodini, Sigonii, Robortelli, Junii, Lipsii, Barthii, Berneggeri, Possevini, Nardini, & Broukhusii.

Nostrum erit, lectoribus nostris e Burmannianis annotationibus (nam, quæ jam olim fuerunt edita, recensere non solemus,) nonnihil proponere. Hæ igitur Cl. Viri notæ cum partim philologicæ sint, partim criticæ, ex prioribus *p. 4* discimus, *Paterculi* cognomen, quod sæpius in Romanis lapidibus occurrit, videri ex joco habere originem, primumque ideo dictum esse *Paterculum*, quod vel exigua statura, vel ætate prima jam pater factus, vix *patris* nomen ferre mereretur. Ad *lib. 1 cap. 3 n. 2* notat eos, qui Vellejum corrigere ausi sunt ob repetitionem ejusdem verbi, & exemplis probat, fieri idem solere ab aliis iisque præstantissimis scriptoribus. Ad *cap. 7 lib. 1 n. 1* defendit hanc Velleji lectionem: *ne in id, quod Homerus, incideret*, ostendens pluribus exemplis, omitti haud raro solere præpositionem, subsequenti commati æque inserendam: inter quæ exempla eminet locus sacer *Actor. XIII, 2, εἰς τὸ ἔργον, ὃ*, pro *εἰς ὃ*, cetera. Ad *lib. 1 cap. 13 n. 5* defendit formulam *intantum*: quæ quidem argentei ævi Latinitati videtur adscribenda. Ad

lib. I cap. 18 n. 5 docte propugnat vulgatam hancce lectionem: *alter ab altero videri nequiverint.* Nonnulli enim rescribendum duxerant *nequiverit*, inter quos Cl. Jo. Clericus, acerbius ideo notatus jam in præfatione Editoris nostri. Hic igitur multis exemplis superiorem lectionem tuetur Cl. Editor, e quibus adducere libet unum illud *Ovidii: Alter in alterius jactantes lumina vultum.*

Accedimus ad notas Cl. Burmanni criticas, e quibus sequentes diligentius consideravimus. *Lib. I cap. 2 n. 2* ita Vellejus ait: *Eodem fere tempore Athenæ sub regibus esse desierunt, quarum ultimus Rex fuit Codrus.* Hic Cl. Burmannus pro *quarum* mallet *quorum.* Ac sane, si Vellejus dixisset: *quorum ultimus fuit Codrus*, rectissime dixisset. At an æque bene dici possit: *quorum* (regum) *ultimus Rex fuit Codrus*, haud immerito dubitamus, adeoque malumus retinere vulgatam scripturam: *quarum* (Athenarum) *ultimus Rex fuit Codrus. Lib. I cap. 8 n. 2* hæc verba: *quo quidem in ludicro, omnisque generis certaminum, Hercules victor exstitit;* valde exercuere Lipsium, Gruterum, Vossium, Heinsium & Burmannum. Quid si legas: *omnique genere certaminum?* Ad quem modum Quintilianus Dial. de caus. corr. eloq. Cap. XXIX, 7: *in omni genere studiorum exercitationes. Lib.* eodem *cap. 12 n. 5* in hisce verbis: *Eamque urbem, magis invidia imperii, quam ullis ejus temporis noxis, invisam Romano nomini, funditus sustulit*, videtur Cl. Burmanno pro *invisam* reponendum esse *inimicam.* Sed nobis nil immutandum videtur. En verborum σύνταξις: *Eamque urbem*, (Carthaginem,) *Romano nomini* (id est, Romanis) *invisam*, (id est, quam odio summo prosequebantur Romani,) & quidem *magis invidia imperii* invisam, *quam ullis ejus temporis noxis*, cetera. Sunt enim ablativi causæ impulsivæ. Scilicet causa odii non erat damnum aliquod eo tempore a Pœnis illatum reip. Romanæ, sed invidia, qua tacti Romani remp. majestate parem vel superiorem ferre nolebant. *Lib. II cap. 17 n. 3* hæc exstant verba: *petensque Consulatum, pæne omnium civium suffragiis factus est. Sed cum honorem undequinquagesimo ætatis suæ anno assecutus est;* Hic mire se torquent Critici. Acidalius *τὸ factus*

ctus mutatum vult in *aptus*; Gruterus & Vossius in *nactus*; Grævius & Munckerus, quibus subscribit Cl. Burmannus, vulgatam scripturam tuentur, dictum esse putantes *factus est* pro *Consul factus est*. Nos equidem non dubitamus sentire cum Heinsio, qui glossema subodoratus (quod credimus ortum esse ex his margini adscriptis verbis: *factus Cos.*) hunc rescribit in modum: *petensque -- -- suffragiis eum honorem*, cetera. Fortasse & glossema latet in istis verbis *lib. II cap. 11 n. 1*: *immodicus gloriæ, insatiabilis*. Cl. Burmannus quidem suspicatur, ita scribi oportere: *opum modicus, gloriæ insatiabilis*. At malimus credere, τὸ *insatiabilis* e margine irrepsisse in textum. *Lib. II cap. 35 n. 5* hæc verba: *Catilina fortissime dimicans, quem spiritum supplicio debuerat, prælio reddidit*, hoc modo emendanda censet. *dimicans spiritum, quem supplicio debuerat, edidit.* Sed plane incorruptus nobis videtur iste locus, hoc sensu: *vitam, quam supplicio effundere debuerat, effudit in prælio.* Confirmat vulgatam scripturam alius locus *cap. 119* ita fluens: *Ceionius, autor deditionis, supplicio, quam prælio, mori maluit.* *Lib. II cap. 49 n. 1.* Cl. Burmannus felici verborum transpositione ita rescribit: *qui cum sine invidia floruissent, eminuissentque sine periculo, in rep. quieta, aut certe non præcipitata, fatali ante initium bellorum civilium morte functi sunt.* Antea par illud verborum, *in republica*, legebatur insertum post *invidia*. *Lib. II cap. 59 n. 4* reperiuntur hæc verba: *Apolloniam eum in studia miserat.* Hic non absurde suspicatur Cl. Burmannus, τὸ *in studia* intrusum fuisse a glossatore, cujus ævo *Academiæ* appellabantur *studia*. Ne pluribus tædium creemus lectoribus talium haud amantibus, illud ad extremum observamus, Cl. Editorem non uno loco fateri, adhuc superesse corrupta in Vellejo loca, adeoque nondum persanatum esse hunc Autorem, sed aliquid relictum diligentiæ posteritatis. E tot locis, quibus sanitatem reddere se posse ingenue negavit Editor doctissimus, unum adscribimus, quid nobis venerit in mentem, simul commemorantes. Occurrit is *Lib. II cap. 26 n. 3*, ubi hæc legimus: *Non perdit nobilissimi facti gloriam Calpurnia, Bestiæ filia, uxor Antistii: quæ jugulato (ut prædiximus,) viro, gladio*

se ipsam transfixit. Quantum hujus gloriæ famæque accessit? Nunc virtute eminet, patria latet. Valde hæc esse depravata, nemo, qui sapit, negaverit. Quanto studio in emendationem intenti fuerint Critici, patet ex editione, quam in manibus habemus. At nemini conatus ex voto successit. Fortasse nec nobis. Audemus tamen nostram emendationem publicæ luci exponere, quæ hæc est: *Prope perdidit - - - - transfixit. Quanta tum hujus gloria famaque! At nunc virtus fœminæ ingloria latet.*

JULII OBSEQUENTIS QUÆ SUPERSUNT ex Libro de prodigiis; cum Supplementis CONRADI LYCOSTHENIS & Animadversionibus JO. SCHEFFERI, curante FRANCISCO OUDENDORPIO.

Lugduni Batav. apud Sam. Luchtmans, 1720, 8.
Plag. 21.

QUi operam suam in hanc Obsequentis editionem contulit Cl. Oudendorpius, eo strenue nisus est, ut expolitum &, quantum potuit, emendatum prodiret scriptum alioquin valde corruptum. Igitur præter Præfationes Lycosthenis & Schefferi, cujus utilia multa de Autore tradit, item excerpta ex Jac. Perizonii Animadverſ. Historic. c. VIII, quod ad Julium nostrum pertinet, & doctorum virorum judicia, non tantum integras Schefferi animadversiones, sed & suas perpetuas notas, quæ laude doctrinæ non carent, adjunxit. Usus est Codicibus non quidem MSStis, impressis tamen aliquot vetustioribus, a quibus vero vix tantum auxilii illi fuit, quam ab istis, quos Scaliger & Heinsius viri doctissimi manu sua notaverant, quosque eum Cuperi & propriis ineditis adhuc observationibus communicavit Editori nostro insignis ille P. Burmannus. Horum ope & ingenio suo menda librariorum sæpe tollit, & Schefferum, qui in hoc Autore divinationibus plerumque abusus est, castigat errantemque in viam reducit. Sic cap. LX, quo Schefferus

in

in verbis: *Tempestas signa cum columnis evertit*, ex Livio addendum censuerat, *quibus superstabant;* Oudendorpius contra ex c. 77 & 109 monstrat, posse illa haud inconcinne abesse. Cap. LXXVI, ubi ille pro *Consa arma in cælo volare visa* scribere voluerat *Consentiæ*; hic cum Heinsio & Burmanno legit *Cosæ*. Recte. Error enim, ut hoc addamus, ex modo scribendi extitit, quo propter accentum veteres N interposuerunt in *thensaurus*, *succendo* apud Paullinum pro succedo, *quotiens* & similibus Cap. LXXXII cum insolens illi visum, quod Ætna dicatur ignibus *abundasse*, pro ignes *evomuisse;* hic testibus eam significationem adstruit. Cap. LXXXV ille verba, *in Numantia*, mutare voluit in *ad Numantiam;* hic vero docet ex Perizonio ad Ælianum (adde notata ad cap. 110) *in Numantia* idem notare, quod circa Numantiam. Cap. CXXX verba, *a meridiano ad septemtrionem*, non integra putabat ille & scribebat *a meridiana ora*; hic vero vulgatum non sollicitandum, sed idem esse comprobat. Præterea nomina Consulum, quæ Schefferus reliquerat fere intacta, ex Fastis, Pighio ceterisque monumentis commode corrigit. Neque tamen ita succenset erroribus Schefferi, ut etiam, ubi ille verum vidit, discessionem faciat; consentit potius cum illo adeo, ut emendationes ejus aliquot locis in textum receperit, v. gr. cap. 61, 62 aliis. Interim haud raro duces suos sequendo a gradu suo depellitur. Sic Cap. LVI parum absfuit, quin *Luce* autoritate Heinsii in *Lucæ* urbis nomen mutasset, & Cap. LXXIII pro *crebro fulminavit* cum Viro Clarissimo mavult *sereno fulminavit:* quasi crebrior fulminatio prodigium non esset. Sæpe incertus mire fluctuat, ut Cap. LVI, variis variorum conjecturis allatis, quæ restituerent locum vexatum: *In Umbria seminas duodecim ferme annorum natus*, nulli fidem tribuit; cum, nisi vulgatum defendi potest, certissima sit Broukhusii ad Propertium, qui legit *notus* h. e. cognitus. Cap. LXI *lanam* accipit pro *lanea vitta*, ut apud Horatium *purpura* & *ostrum* pro vestimentis inde confectis: at quæ amplius tentat, supervacua videntur. Eodem capite pro *in lectisternio Jovis*, mavult nude *lectisternio* abjecta præpositione, quam tamen in talibus formulis servant Cæsar, Sallustius, reliqui.

qui. Audet vero istud propter unicum Livium; at illum Scheffero patrocinari non permittit, dum loco *prærorserunt* ex illo facere voluisset *prægustarunt*. Eidem imputat Cap. LXX scribendum judicasse, *e cælo tacta:* cum potius operarum incuria *e* pro *de* obrepserit, contra voluntatem doctissimi Viri, quam citatum ab ipso cap. 55 adductusque Virgilius satis manifestant. Cap. LXXV verba: *ob hæc ipsa corruit*, varie mutat. Sed bene habent ac denotant per vel propter dissipata ædificia corruisse: quo sensu sæpius *ob hæc* in Livio legitur. Cap LXXVII scripsit Obsequens: *quod Ariciæ lapidibus plueret, ita supplicatio habita*. Verum nec Schefferus, nec Oudendorpius τὸ *ita* possunt concoquere. At Cic. XIII Fam. ep. LXX post *quia* etiam *sic* posuit, nec aliquis particulæ status controversiam movet. Proxime ista verba excipiens *quod* fuit causa turbarum, adeoque delendum. Cap. LXXXVII nomen *impensas* Scaliger accepit pro ἐνθήκη navis; Noster vero ipsum verbum Græcum ab Autore adhibitum esse autumat. Ad Cap. CIV multa obiter contulit de *Matre Idæa*, *Matrem* nempe illam absolute, & *Matrem Deam* esse vocatam. Pariter alios Autores ita obiter passim voluit corrigere, vario, ut putamus, eventu. Meliora sunt, quæ ex Apollodoro & Pausania ad Cap. CX produxit de Tabulis, in quibus oracula consulentes visa sibi & audita perscripserint. Ex his igitur apparet, non inutiliter quidem laborasse Cl. Editorem; multa tamen relicta esse, in quibus alii animum exercere possent. Certe Cap. CIII (ubi Noster suspicioni suæ addidit: *Meliora si quis adferat, gratam mihi rem præstabit*,) nulla difficultas est scribendi; *Simulacrum in templo quod capite adoperto fuit, apertum inventum.* Nam variatio illa in *adoperto* & *apertum* nihil moratur, utpote quæ ex Ausonio, Claudiano & aliis defendi potest. Et Cap. CV *Fax ardens Tarquiniis late visa*, si quid mutandum, *alte* pro *late* scribendum, quales literarum transpositiones ubivis obviæ sunt. Hujusmodi plura possent afferri, quæ partim ex Historia, partim ex linguæ genio restituenda sunt. Nam Latinitas hujus Autoris, uti erat ætas ejusdem, non est optima eaque Criticis sæpe fucum fecit. Verba peregrina, nova, poetica usurpat: constru-

stru-

ſtructiones mutat, ut quando ſecundum & quartum caſus pro ſexto ponit. Quæ omnia antea diligentius conſideranda ſunt, quam ad mutationes deveniatur.

VETERUM MONUMENTORUM QUAternio; edidit & notis illuſtravit JO. GEORG. ECCARD.

Hanoveræ, ſumtibus Nic. Förſteri, 1720, f. Plag. 18.

CEleberrimus Eccardus, quem in Legibus Salicis & Ripuariorum illuſtrandis emendandisque laudabilem operam collocaſſe, ſuperiori anno indicavimus, eodem fere tempore hunc veterum monumentorum quaternionem, ſuis pariter notis magnam partem exornatum, in publicum edi curavit, cujus equidem conſilii Autores ipſi fuere maxime RR. PP. Pezii, quorum benevolentiæ & alacri in his literis evehendis ſtudio priora duo illius quaternionis monumenta, potiſſimam totius operis partem, ſe debere fatetur. Primum locum occupat Hathumodæ, primæ Abbatiſſæ Gandersheimenſis, Ludolpho Duce Saxoniæ natæ, vita, Autore Agio, Presbytero & Monacho coævo, cui accedit ejusdem Agii dialogus elegiaco verſu ſcriptus de obitu Hathumodæ, quod utrumque ſcriptum Celeb. Eccardus ſuis illuſtravit notis, aliquando ampliſſimis; & ad ornandam firmandamque illius ætatis hiſtoriam facere, merito judicavit. Quis autem ille Agius fuerit, nos penitus latet, niſi forte noſtram facere velimus doctam Cl. Interpretis conjecturam, qua Wicbertum, A. 880 ex Monacho Corbejenſi factum Epiſcopum Hildesheimenſem, & Agium noſtrum eundem eſſe, ſibi perſuadet. Fuit ille Wicbertus, fide Chronici Hildesheimenſis, medicæ artis periti ſſimus; ob eandem autem cauſam Agius moribundæ Hathumodæ affuiſſe videtur: fuit Wicbertus Corbejenſis; nec alterius familiæ ſacræ eſſe potuit Agius, hoc enim cœnobio aliud Gandershemio illa tempeſtate non fuit magis vicinum. Jam conſtat, eruditos, ſeculi præſertim noni, plerumque nomina, quæ habebant, Germanica in Latina aut Græca mutaſſe; & *wib*, no-

bis *weihe*, facrum, ἅγιον, denotat. Rabanus, qui & ipfe Maurus appellatus eft: *Sacer uuih.* Kero: *Benedicat uuich.* Quid itaque vetat, quo minus *Wibonem* aut *Wigonem*, (ita enim Wicberti nomen contrahere folebant rudes majores) & *Agium* noftrum dicamus eundem. Monumentorum a Cl. Peziis erutorum alterum eft incerti Autoris narratio de Electione Lotharii in Imperatorem Romanorum, Lotharii, puta, Saxonis, cui Imperii fpem Fridericum Suevum reddidiffe dubiam, noftri Annales, & hæc inprimis narratio a coævo memoriæ prodita fatis loquuntur. His Cl. Eccardus e fuo penu reliqua addidit, ex Codice Bibliothecæ Cantabrigienfis depromta, fragmentum Poematis, ex hybridarum genere, in laudem Henrici Comitis Palatini ad Rhenum A. M CC IX ab Anonymo Lotharingo decantati, notis doctiffimis explicatum, & Cantica aliquot Seculi XI, quorum I in tres Ottones; II & III in obitum Henrici II; IV in Conradum Salicum; V in ejusdem obitum; VI in Coronationem Henrici III vivo patre Conrado; VII de Herigero Archiepifcopo Moguntino; VIII in Heribertum Archiepifcopum Colonienfem, luferunt pinguia nonnulla iftorum temporum ingenia.

Amamus hæc monumenta, faciunt enim, ut diximus, ad res patrias explicandas, & fi non facerent, amaremus ea, quod tam egregie tam docte de variis Hiftoriæ & Antiquitatum Germanicarum capitibus commentandi occafionem celeberrimo Eccardo dederunt. Officium feciffe videbimur, fi uno alterove fpecimine allato harum literarum ftudiofos de illarum præftantia monuerimus. Fuit Hathumodæ, quam Agius foluta &
p. 22.
ligata oratione celebravit, Pater Ludolphus, qui Comes primum Saxonum *per Hludovicum magnum Francorum Regem*, (ita Pium defcribere videtur Hrofwitha) conftitutus, poftea alterius *Ludovici* (Germanicum merito appellavit fequior ætas,) *dono fufcepit primum propriæ gentis dominatum.* Notiffimi Principis Pater hactenus latuit; ab incertis enim recentiorum annalium rumoribus merito abftinemus. Genus ei fuiffe ex Saxonum Principibus, conftans eft opinio, neque tamen per mares defcendit ab Witechindo; non tacuiffet illud Witechindus Hiftori-

ſtoricus in Henrico Aucupe, qui hujus Conjugem Mathildem *de genere Witechindi Ducis fuiſſe refert*. Claruit illa tempeſtate inter Saxones Bruno Dux Angariorum, quem Witechindo conjunctum, Annales Loiſeliani & alii memorant. Opportune Bodo in Chronico Picturato monet, Witechindum ex Geva Seyfridi Dani ſorore ſuſcepiſſe Filium Wipertum, & Filiam Haſalam, nobili Saxoni, Bernoni, poſtea nuptam. Rectius ille Giſelam, & Brunonem dixiſſet. Gevæ nomen, quod matris fuit, non eſt diverſum ab illo Gerbergæ, quo Filia Ludolphi uſa eſt, & Brunones in eadem familia plures occurrunt. Nec tamen Bruno poteſt dici Ludolphi Pater; temporum rationes id vetant. In Angaria ſub initium ſeculi noni magna bona habuit, & in Francia Saxoniaque inclaruit Ecbertus, quem *Carolum M. cunctis Saxonibus, qui inter Rhenum & Viſurgim maxima flumina inhabitant, ducem præfeciſſe*, narrat Autor translationis S. Puſinnæ. Huic Uxor fuit Ida, quæ ſanctitatis poſt obitum fama innotuit, & vivens Marito perſuaſit, ut Hirtzfeldiæ ad Lupiam Baſilicam lapideam opere polito in honorem S. Mariæ ſanctique Germani conſtrui faceret, ubi & ſepulta colitur. Ex hoc matrimonio natus eſt Warinus Abbas Corbejæ novæ, autore graviſſimo, translationis S. Puſinnæ ſcriptore, qui & aliorum fratrum Warini, & ſororis, & ex ſorore neptis, Hadvigis Abbatiſſæ Herivordienſis meminit. Qui illi fratres? Egilmarus Epiſcopus Osnabrugenſis in Querela, cujus excerpta Ertuinus Erdmannus in Chron. Osnabrugenſi ſervavit, Cobbonem nominat. Sed quis alter Fratrum? Autor translationis S. Puſinnæ, *Warini Fratres*, ait, *adæque clariſſimos Viros, magnis dignitatibus illuſtres & apud exteros & apud domeſticos enituiſſe*. Quis iſto tempore clarior, quis excellentior Ludolpho Saxone? Ludolphus filiolum ſuum in Albis defunctum Hirtzfeldiæ in Eccleſia penes S. Idam ſepeliiſſe dicitur in Actis S. Idæ. Quid conſuetius, quam ſepultura liberorum apud Parentes vel Avos? Idem Autor Actorum indicat, *Hirtzfeldiam hereditaria ſucceſſione* poſt fata Egberti & Idæ ab aliis & inter hos *a præclaro Comite Ludolpho poſſeſſam fuiſſe*. Agius ipſe in vita Hathumodæ narrat, venerabilem amitam ejus, quamvis jam grandæva fuerit,

 rit,

rit, & senio confecta, indefesse morienti adstitisse. Titulus Venerabilis Episcopis, Abbatibus & Abbatissis proprius est. Soror itaque Ludolphi fuit Abbatissa. Nec aliud fuit tunc sanctimonialium Monasterium quam Herivordense. Fuit adeo Abbatissa Herivordiensis, & Addila quidem, Tettæ defunctæ secundo loco surrogata, ast quam Egilmarus Warini & Cobbonis sororem fuisse claris verbis memoriæ prodidit. Habes ita fratres Ludolphi, Cobbonem & Warinum, habes Patrem Ecbertum, Matrem S. Idam, Avum Brunonem, Aviam Giselam, Proavum Maternum Witechindum, Proaviam maternam Gevam, Sigfridi Dani Filiam, verbo, genus ordine longo, non clarissimis ubique scriptorum testimoniis, (qui enim hoc in talibus fieri potest?) sed quadam conjecturarum non pessimarum serie contextum.

p. 36. Ita, dum Agius, fratrem Hathumodæ Regum neptem in matrimonio habuisse, scribit, docte admodum in origines Hadwigis Conjugis Ottonis Illustris, & Matris Henrici Aucupis inquiritur. De Brunone enim hic sermonem esse, negat Cl. Autor, quod scriptores id in morte ejus, quam pro patria A. 880 oppetiit, non tacuissent. Regum adeo Neptis est Hedwigis, sive Hatui Ditmari, qui Chronico picturato Lucardam vel Luitgardam quandam laudanti omnino præferendus est. Sed qui? dicitur neptis aut sororis filia Regum, puta, Ludovici Germanici & Caroli Calvi, & sane fuit Gisela soror Caroli germana, Judithæ & Ludovici Pii filia, uxor Everhardi Comitis & Marchionis Forojuliensis, quam inter ceteros liberos filiam habuisse Heilwich, tabulæ testamenti Everhardi Comitis a Miræo in Codice donationum primum editæ affirmant. En Hathui, Conjugem Ottonis, nomine in istis Tabulis in Heilwich converso, quæ cum Berengarii Italiæ Regis Soror fuerit, stemma hujus Principis Francicum potius quam Longobardicum iterum hic asseritur & vindicatur.

DE POTU VINI CALIDI DISSERTATIO, Autore JOHANNE BAPTISTA DAVINI, Serenissimi RAYNALDI, Mutinæ, Regii, Mirandulæ &c. Ducis Medico.

Mu-

Mutinæ, typis Antonii Capponi, Impressoris Episcop 1720, 4. Plag. 10.

INter Medicæ Artis difficultates & veluti fluctuationes, quas medicamentorum non minus magna copia, quam parva felicitas & fallax usus quotidie parit, semper sibi ante oculos positum esse illud Hippocratis: saltem ne noceas; fatetur Clarissimus Davini sub initio hujus Dissertationis, paucisque idcirco ait remediis se usum, iisque tutis, quantum fas fuit, & pompæ nihil habentibus, seque beatissimum judicavit, quoties casu vel consilio in medicamenta inciderit, quibus præter innocentiæ prærogativam insit domesticum & gratum cum natura commercium. Hujusque generis cum sit vinum calidum, ei commendando geminam allegat curationem. Prima concernit illustrem quendam Virum, Simonem Tamburinum, sævissimis ventriculi & intestinorum doloribus, iisque habitualibus sæpiusque recurrentibus, laborantem. Ultimi paroxysmi A. 1702 tempore autumnali & hyemali acerbius torserant eundem; cujus res cum, reliquis remediis frustra adhibitis, desperatas credidissent & Medici, & adstantes, Noster vini calidi usum, quo dolores ejusmodi aliquando apud Costæum consopitos legerat, proposuit, & observantem nactus ægrum observavit, eodem die, quo primum in prandio illo usus fuerat, dolorem quievisse, noctem secutam placidam, alvum, hactenus adstrictam, sua sponte paulatim laxatam, vires paucis diebus recreatas fuisse, oblitamque penitus malorum suorum naturam pristinam alacritatem vigoremque resumsisse. A quo tempore summa fuit religio Illustri Viro a vino calido discedere, sive prandium sumserit, sive cœnulam, qua utitur tenuissima. Nec ulli hactenus dolori expositus idem, curis, quas pro bono publico dies noctesque suscipit, alacriter expediundis sufficit, octuagesimum annum jam supergressus. Altera historia respicit Illustrissimum ac Reverendissimum Stephanum Folianum, antehac Archipresbyterum civitatis Carpi, nunc Episcopum Mutinensem. Hic a pueritia per intervalla asthmati convulsivo, cum annis vires acquirenti, obnoxius, nunc sexagenarius factus tantam respirandi difficultatem passus fuit, ut ob eam

per plures menses lectum ingredi non ausus, certiorem tabis motum quam recuperandæ sanitatis fiduciam ceperit, hinc instante autumno majorem mali atrocitatem veritus, Clarissimum Davini ad se accersi curavit. Cujus consilium de bibendo vino calido in prandio & cœna secutus, proximum autumnum & hyemem prospere transegit, & ab omni asthmatis insultu immunis hoc beneficium vino calido in acceptum retulit. Hujusque usu continuato factum est, ut, Antistite interim Mutinensi defuncto, ipse designatus urbis hujus Episcopus per ventos nivesque brumali tempore Romam iter feliciter absolvere, ibi per tres menses incolumis subsistere, Mutinamque reversus, magno animi robore curas Episcopatus absolvere potuerit. Cum igitur vinum calidum statim stomachi dolorem sanaverit, præcipuam hoc suam vim in istius visceris utilitatem conferre; & cum diuturno usu tum inhibuerit recidivam doloris, tum orthopnœam extirpaverit, non dissolvendis tantummodo flatibus, & abstergendo favere stomacho, sed etiam chylosin emendare ac perficere hoc medicamentum, judicat Noster. Plura etiam allegat exempla respirandi difficultate, atrophia ex catarrho, & hæmoptoe afflictorum, quibus vini calidi usus admodum cessit feliciter. Hinc in laudes excurrit *θερμοπόσεος*, & cum veteres non sine causa vinum aqua calida miscuerint, atque nostratium Chocoladæ, nisi hauriatur præcalida, multum venustatis, energiæ atque salubritatis decedat, exinde discere nos debere docet, magis amicos esse naturæ nostræ potus calidos, quam frigidos, & vim ipsam potus calore excitatam explicare se uberius, amplioremque fieri ac validiorem. Digestionem ventriculi fotu caloris in animalibus calidis juvari, in propatulo est, & vini calore stomachum emendari, nec Hippocratem latuit; qui vinum meracum, non actu sed potentia calidum, commendavit. Quoniam vero hæc validiora vina, quæ in regione Hippocratis nascebantur, in quotidianum usum sine noxa trahi non possunt, vina Italica, quæ moderatis turgent spiritibus, nec naturæ vim faciunt, nec indolem habent acrem aut inflammantem, suavius & tutius prodesse, judicat Clariss. Davini, si actualis frigoris præjudicium eis detra-

detraxeris. Ut autem vini calidi usus expectationi respondeat, victus rationem admodum temperatam ineundam, vinumque ex uvis maturis expressum seligendum esse jubet, taleque, quod nec durum sit, nec indomitum, nec aquosum nimis, sed leniter generosum, quodque blande stomacho adaptetur, & facili ac molli lapsu subeat urinæ vias. Hocque non tepescere solum, sed ad eum usque gradum calefieri debere imperat, qui commode ferri possit; potum enim tepidum aut subvertere, aut debilitare ventriculum, roborare calidum. Præstare etiam nigrum, quam album, quia illud stomachi fibras magis firmat, & spiritibus fortiorem texturam conciliat. Nec ubertim nimis bibendum esse, sed pro ventriculi modulo, atque indigentia. De cetero nec corporis exercitationem negligendam, nec decedendum esse a potu calido, etiam post redditam sanitatem, monet.

FLUIDI NERVEI HISTORIA, AUTORE JOANNE HYACINTHO VOGLI, Phil. & Med. Bononiensi.

Bononiæ Studiorum, typis Julii Borzaghi, 1720, 8.
Plag. 6.

Quanquam ex recentioribus Medicis Willisius, Malpighius, Vieussenius, Ridleyus, Steno, aliique cerebri generisque nervosi anatomen curatius tradiderint, multum tamen relictum esse, usum harum partium si spectes, in quo posteri ingenii aciem exerceant, existimat Clarissimus Vogli. Quemadmodum autem cerebri productum esse spiritus animales, plerique Medicorum credunt, ita Noster eorum elaborationem & munia explicaturus de liquidorum secretionibus universim & summatim agit. Ante omnia vero monendum, a spirituum nomine eum studio abhorrere, & fluidi nervei terminum eisdem substituere. Supponit igitur, nullum secretionis genus in corpore viventi animato reperiri, quod originem suam non habeat ab arterioso sanguine, si eam excipias, quæ in hepate contingit; inter arterias & venas dari anastomosin, illasque poris modo am-

amplioribus, modo angustioribus, diversaque figura præditis, instructas esse, quibus certæ sanguinis particulæ respondeant. Contingere hinc putat, ut sanguinis heterogeneæ particulæ, quemcunque porum pro sui intromissione aptum reperiunt, eundem ingrediantur. Quanquam autem glandulis officium peculiares humores secernendi non adimat, quando scilicet unus alterque porus ex arteria ad eas hiat, sine tamen glandularum apparatu pariter secretiones fieri posse, sibi persuasum habet. Quibus positis negat, cerebri corticem esse glandulosum, ob mollitiem, quæ tactui per universum cerebrum sese offert; ob sensus defectum, siquidem nulla in vulneribus & vomicis cerebri creatur molestia; ob paucitatem arteriarum corticem lambentium; & ob quantitatem medullaris atque callosi corporis, cinereæ substantiæ quantitatem multum superantem, cum alias tubuli excretorii quantitas & extensio glandulæ quantitate & extensione superetur. Concedit tamen, vasa aliquot sanguinea exilissima e piæ menyngis expansionibus, cerebri ventriculos cooperientibus, in medullarem ejusdem cerebri substantiam quaquaversum protendi, ac derivari, in eum certe finem, ut, quo major eorundem vasorum extensio habeatur, eo major fluidi nervei segregatio & ejusdem in spinalem medullam & nervos impulsio possit obtineri. In pia menynge enim organum invenit fluidi nervei secretorium. Certum quippe est, nullum animal moveri, & ne momentum quidem temporis vivere posse, absque fluidi illius subtilissimi per nervos influxu. Jam non desunt exempla fœtuum, sine cerebro natorum, quale ipse notatu dignissimum superiori anno conspexit, qui certe fluidi nervei copia non destituti, hoc in cerebro non elaborari, satis evincunt. Putat itaque, in motu diastoles sanguinem indesinenter intrare & perfluere arterias, eas etiam minutissimas, quæ piam matrem ejusdemque expansiones præ majori parte constituunt, has vero arteriolas versus quamcunque directionem subtilissimæ diametri poros nancisci, & eo præsertim loci, ubi finiuntur, & in occurrentes venulas convertuntur; adeoque cum in systole vasa porro hæc constringantur, sanguinem ad quamcunque peripheriam appulsum, ubi

ubi resistentiam non inveniet, ibi translabi; poros itaque illos subtilissimos proportionabili sanguinis succo, cui resistentiam tollunt, cribrum efficere; oscula vero venarum reliquo sanguini transitum concedere, hacque ratione sanguinis succum subtilissimum quidem prae subtilitate pororum a piae menyngis vasorum surculis segregari. Et cum fluidum hoc pro majori parte aethereas secum vehat substantias, quae motu suo elastico, ubi minorem resistentiam inveniunt, perpetuo perrumpunt, ac celerrime invehuntur, consequenter fluidum spatium illud, ab absumto per medullam spinalem & nervos fluido necessario relictum, semper appetere & implere conari, existimat Noster. Credit pariter, fluidum nerveum in finibus arteriarum illarum, quae per membranaceas expansiones distribuuntur, aeque commode posse secerni, quo tempore contrahuntur arteriae, & in annexam cerebri substantiam deponi, ulteriusque protrudi, quo tempore dilatantur eaedem. Imo ab hoc reciproco munere non excludit illas minimas arteriarum propagines, quae medullarem cerebri portionem quaquaversus alteque perfodiunt. Quid? quod medulla spinalis & nervi omnes, cum extra calvariam quoque ad extremum usque corporis ambitum ubique membranis cingantur, a binis menyngibus immediate productis, aeque capaces sint ob eandem pororum configurationem fluidum nerveum producendi. Indeque est, quod in vulneribus cerebri cum deperdita substantia sensus & motus partium saepe adhuc superstes observatur, quando scilicet ex medulla spinali atque nervis sufficiens ejus copia suppeditari potest. Quae sententia ex eo etiam corroboratur, quod, qui sine cerebro nati sunt foetus, menyngibus tamen nunquam caruerint. Quanquam autem cum illis non consentiat Autor, qui praeter subtile fluidum crassius etiam in nervis vehi, sibi persuadent, credit tamen, in plexu choroideo, in pituitaria pinealique glandula lympham quandam affatim continuoque secerni, eamque per peculiaria vascula in venosum & refluum sanguinem pergere, qui particulis suis energeticis viduatus, in amplioraque sensim vasa se recipiens, motuque systoles & diastoles non amplius acceleratus, facillime consisteret, incrassaretur, & canales

obſtrueret, lympha vero iſta diluitur, & ad fluendum fit concitatior. Nervos porro pro productione, non corporis calloſi, ſed menyngum habet; cerebri vero uſum in eo collocat, ut ſua mole depreſſioni piæ matris reſiſtat, molli ſua ſuperficie contactum membranarum non exaſperet, fluidum nerveum a menyngibus, earundemque productionibus jam ſeparatum non modo colligat, ſed & ſucceſſiva per ſuam ſubſtantiam filtratione amplius depuret, & attenuet. Et quia fluidum hoc, tanquam ſubtiliſſimum, facillime etiam exhalare poteſt, ubique tam in cerebro quam in medulla ſpinali & nervis univerſis ſpongioſa & medullaris ſubſtantia præſto eſt, quæ illud detineat, coerceat, atque dirigat. Juxta hoc ſyſtema motum voluntarium ita explicat: Anima jubet menynges in loco determinato adæquate moveri, ut ita ad determinatas nervorum in appoſitos muſculos tendentium propagines fluidum nerveum potentius, quam ordinario fieri ſolet, dirigatur. Sicut autem extremæ iſtæ propagines in membranam, ſubſtantiam muſculi intus inveſtientem, diſperguntur, & aperiuntur, ita fit, ut, quando e vaſculis nerveis exiliſſimis fluidum nerveum, hactenus coactum & compreſſum, in muſculi rariorem & laxiorem ſubſtantiam protruditur, ætheteæ elaſticæ particulæ, quibus illud eſt refertiſſimum, a compreſſione liberatæ in muſculo reſiliant, & dilatentur, atque ita muſculum inflantes tantundem eundem abbrevient, quantum ſe dilatant. Senſorium denique commune non admittit Autor, exiſtimans, impreſſiones omnes fluido nerveo quoquomodo communicatas in ipſo ſenſorii externi limine dijudicare animam, tantumque abeſſe, ut hæc a fluidi nervei impulſione ad reminiſcendum & imaginandum determinetur, ut potius ad ſe tali modo movendum fluidum idem nerveum ab anima impellatur.

THE DOCTRINE OF CHANCES, OR A METHOD of calculating probability of Events in Play.

h. e.

DOCTRI-

DOCTRINA SORTIS, SEU METHODUS computandi probabilitatem eventuum in ludis, Autore ABRAHAMO DE MOIVRE, R. S. S.

Londini, sumtibus Autoris, 1718, 4 reg.
Alph. 1.

CUm A. 1708 in Gallia prodiisset tentamen analyseos ad ludos eventus fortuiti applicatæ, suppresso Autoris *Reimondi de Monmort* nomine, (de quo vide Acta A. 1709 p. 462,) in Anglia *Franciscus Robartes* problemata quædam proposuit *Abrahamo de Moivre*, quæ ad aleam spectantia ipsi difficiliora visa fuerant *Monmortianis*. Postquam Vir celeberrimus *Moivraus*, Analyseos apprime gnarus, eadem feliciter solvisset, autor eidem fuit, ut addita methodo solutiones publicaret. Legerat tunc nonnisi *Hugenii* de ratiociniis in ludo aleæ tractatum, & libellum Anglicum *Hugeniana* repetentem; librum *Monmortianum* perfunctorie tantum percurrerat, propterea quod obiter inspicienti Autor unice methodo *Hugeniana* insistere visus fuerat. Quamvis autem ultro fateatur, se ex tractatu *Hugeniano* primas hujus doctrinæ notiones & modum arguendi in materiis istiusmodi hausisse; methodum tamen *Hugenianam* tanquam minus genuinam ac naturalem rejecit & eidem doctrinam combinationum, aliquando series infinitas substituit, quarum aliæ sponte abrumpuntur, aliæ exacte summantur, aliæ ad verum convergunt. Enatum hinc est specimen de mensura sortis seu de probabilitate eventuum in ludis a casu fortuito pendentibus, quod in Transactionibus Anglicanis N. 329 pro mensibus Januario, Februario & Martio A. 1711 prodiit. Istud postea uberius illustravit & novis accessionibus auxit, atque sic tandem excrevit idem in præsens opus typis nitidissimis in charta augusta exscriptum. Dixerat *Moivraus* in præfatione ad specimen, *Monmortium* variis exemplis regulas *Hugenianas* pulchre illustrasse, sed cum *Hugenio* non ea simplicitate ac generalitate usum fuisse, quam natura rei postulabat: dum enim plures quantitates incognitas usurpet, ut varias collusorum conditiones repræsentet, ipsum calculum suum nimis perple-

æum reddidisse, dumque collusorum dexteritatem semper æqualem ponat, doctrinam hanc ludorum inter limites nimis arctos continuisse. De hoc judicio sæpius conquestus fuit *Monmortius*, cum in privatis ad amicos literis, tum etiam publice in præfatione ad editionem secundam tentaminis sui, quæ multo auctior, una cum Commercio epistolico Autoris cum *Joanne* & præsertim *Nicolao Bernoulliis* Parisiis A. 1714 (in 4 reg. 2 Alph. 11 plag.) prodiit: ubi etiam ad singulas objectiones *Moivræanas* respondet. Fatetur autem nunc in præfatione ad opus suum ipse *Moivræus*, si plus temporis ac studii in tentamine *Monmortiano* evolvendo posuisset, se ultro confessurum fuisse, quod non modo methodum *Hugenianam* exemplis selectissimis illustraverit, verum etiam varia curiosa a se inventa addiderit. Ait etiam, ipsum in secunda editione varia dedisse specimina ingenii singularis atque capacitatis extraordinariæ.

Præmittit Autor brevem introductionem, in qua præcipuas Artis regulas methodo simplici ac plana exponit, ita ut iis insistendo multa problemata ope Arithmeticæ vulgaris absque Algebra solvere liceat. Cum liber rarissimus in paucorum manibus versetur & ob idioma, quo conscriptus est, a paucissimis exterorum legi possit, regulas singulas recenseri consultum ducimus. Sumit itaque probabilitatem eventus esse majorem vel minorem pro numero casuum, quibus contingere vel non contingere potest. E. gr. Si tres fuerint casus pro eventu, duo contra eundem; probabilitatem quod contingere possit, esse $\frac{3}{5}$, quod non contingere possit, $\frac{2}{5}$. Sumit porro, expectationem rei æstimandam esse per rei valorem ductum in probabilitatem eam obtinendi. Atque hinc deducit 1. si casus, quibus obtineri potest a, fuerint p, quibus perditur, fuerint q, expectationem seu sortem in priori casu fore $pa:(p+q,)$ in posteriori $aq:(p+q.)$ Supponitur hic, eventus ex se invicem pendere, ita ut alter collusorum B perdat, quando unus A lucretur. Quod si vero eventus ex se invicem minime pendeant, fueritque p numerus casuum, quibus eventus primus contingere potest, q numerus casuum, quibus idem non contingere potest, & r numerus casuum, quibus eventus secundus contingere potest, s numerus casuum, quibus idem non contingere potest; fore $(p+q)(r+s)$ seu

$pr+$

$pr+qr+ps+qs$ numerum omnium casuum, quibus eventus contingere & non contingere possunt. Quando itaque 2. *A* & *B* de his eventibus ita inter se certent, ut *A* contendat fore, ut uterque contingat, rationem sortium fore ut pr ad $qr+ps+qs$; si contendat fore, ut primus contingat, rationem sortium futuram ut ps ad $pr+qr+qs$; si contendat fore, ut alteruter contingat, rationem sortium futuram $pr+qr+qs$ ad qs. Eodem argumentandi genere utendum esse, si tres vel plures sint eventus, de quibus *A* & *B* certent. Quodsi eventus omnes numero n habeant numerum casuum a, quibus aliquis contingere possit, & numerum casuum b, quibus non contingere possit; variationem omnium casuum fore $(a+b)^n$. Quamobrem si 3. *A* certet cum *B* ea conditione, ut vicerit *A*, ubi eventus unus vel plures contingant; *B* vero vicerit, ubi nullus contingat: rationem sortium fore ut $(a+b)^n - b^n$ ad b^n. Si vero *A* cum *B* certet ea conditione, ut, si eventus duo vel plures contigerint, *A* vicerit; sin nullus, vel unus, vicerit *B*: rationem sortium futuram esse ut $(a+b)^n - b^n - nab^{n-1}$ ad $b^n + nab^{n-1}$ & sic deinceps in ceteris.

Finita introductione, sequuntur solutiones problematum varii generis ex regulis ibi traditis deductæ. E. gr. Solutio problematis primi est corollarium regulæ ultimæ. Determinatur in eo ratio sortium, si *A* & *B* una tessera ludant ea conditione, ut, si *A* bis vel pluries octo jactibus tesseræ monadem jecerit, ipse *A* vincat; sin semel tantum vel non omnino, vincat *B*. Et nempe hic $a=1$, $b=5$, $n=8$, adeoque $(a+b)^n - b^n - nab^{n-1}$ ad $b^n + nab^{n-1}$ ut 663991 ad 1015625, hoc est, ut 2 ad 3 quam proxime. Sed quæ sequuntur problemata, plus habent difficultatis & plus ingenii requirunt. Inter ea quoque comparent, quæ ludos Gallis *Bassete* & *Pharaon* dictos illustrant. Utitur etiam subinde seriebus infinitis, veluti problemate quinto, ubi invenire docet, quotenis tentaminibus futurum sit probabile ut eventus aliquis contingat, si a sint casus, quibus primo tentamine contingere possit, & b casus, quibus possit non contingere, ita ut si *A* & *B* de eventu contendant, possint *A* & *B* æqua sorte eventum affirmare & negare. Nimirum cum in hoc

 casu,

casu, si x denotet numerum tentaminum, quibus eventus aliquis possit æquali expectatione contingere vel non contingere, vi regularum ante traditarum sit $(a+b)^x - b^x = b^x$ seu $(a+b)^x = 2b^x$, ponendo $a:b = 1:q$, erit $(1+\frac{1}{q})^x = 2$, hoc est, evehendo $1+1:q$ ad dignitatem x, $1+\frac{x}{q}+\frac{x.x-1}{1.2q^2}+\frac{x.x-1.x-2}{1.2.3q^3}$ &c. $= 2$. Si $q = 1$, erit $x = 1$: si q infinita, erit x infinita. Ponatur x infinita, erit $1+\frac{x}{q}+\frac{x^2}{2q^2}+\frac{x^3}{6q^3}$ &c. $= 2$. Ponatur $x = z$; erit $1+z+\frac{1}{2}z^2+\frac{1}{6}z^3$ &c. $= 2$. Quare cum series denotet numerum, cujus logarithmus hyperbolicus z; erit $z = \log. 2$, consequenter $z = \frac{7}{10}$ quam proxime, cum logarithmus hyperbolicus ipsius $2 = \frac{7}{10}$ quam proxime. Quoniam vero doctrina inprimis combinationum utitur ad resolvenda problemata, ideo ejus regulas explicat & theoremata exhibet, quæ problematibus sortis resolvendis inserviunt. Demonstrat itaque, si n fuerit numerus rerum, probabilitatem sumendi a primo & b secundo loco fore $\frac{1}{n.n-1}$ & numerum permutationum, si singulæ binæ sumantur, $n.n-1$. Probabilitatem sumendi a primo, b secundo & c tertio loco, fore $\frac{1}{n}, \frac{1}{n-1}, \frac{1}{n-2}$ & numerum permutationum sumtis ternis, $n.n-1.n-2$. Et generatim si n sit numerus rerum, quarum prima p, secunda q, tertia r, quarta s &c. vicibus repetatur, fore numerum permutationum $n.n-1.n-2.n-3.n-4$ &c. (donec numerus terminorum $= p+q+r$ sive $n-s$) divisum per facta sequentia $p.p-1, p-2$ &c. $q.q-1.q-2$ &c. $r.r-1, r-2$ &c. ubi primus factor continuatur, donec numerus terminorum fuerit p; secundus, donec idem fuerit q; tertius, donec idem fuerit r &c. Similiter ostendit, numerum combinalium rerum n, si binæ sumantur, fore $\frac{n}{1}.\frac{n-1}{2}$; si sumantur p vicibus, $\frac{n.n-1.}{p.p-1.}\frac{n-2.n-3.n-4}{p-2.p-3.p-4}$ &c.

Atque

Atque his principiis aliunde jam notis utitur ad resolutionem variorum problematum, inprimis etiam eorum ope novam quandam Algebræ speciem ernit, per quam problemata ad combinationes spectantia subinde facilius solvuntur. Utitur novo quodam notationis genere, nempe $+a'$ denotat probabilitatem, quod a futurum sit in primo loco, $-a'$ probabilitatem, quod a non futurum sit in primo loco. Similiter $+b''$ denotat probabilitatem, quod b futurum sit in secundo loco, & $-b$ probabilitatem, quod b non futurum sit in secundo, & ita porro. Hinc in compositis $a'+b''$ exprimit probabilitatem, quod a in primo & b in secundo loco futura sint: contra $a'-b''$ probabilitatem, quod, dum a futurum est in loco primo, b non sit una futurum in secundo. Similiter $a'+b''+c'''-d''''-e'''''$ denotat probabilitatem, quod, dum a futurum est in loco primo, b in secundo, c in tertio, d non sit una futurum in quarto, nec e in quinto & ita porro. Ad instituendum calculum sumit hoc axioma, quod numerus sortium, quod a futurum sit in primo loco, contineat numerum sortium, quod idem futurum sit in primo loco & b una in secundo. Unde infert 1. si a numero sortium, quod a futurum sit in primo loco, subtrahatur numerus sortium, quod a futurum sit in loco primo & b una in secundo, residuum fore numerum sortium, quod a futurum sit in primo, b autem non una in secundo. 2. Si a numero sortium, quod a futurum sit in loco primo, b in secundo, subtrahatur numerus sortium, quod a futurum sit in primo, b in secundo & c in tertio, residuum fore numerum sortium, quod a futurum sit in primo, b in secundo, c autem minime in tertio, atque sic porro. Quodsi jam brevitatis causa dicatur $\frac{1}{n}=r$, $\frac{1}{n.\overline{n-1}}=s$, $\frac{1}{n.\overline{n-1}.\overline{n-2}}=t$, $\frac{1}{n.\overline{n-1}.\overline{n-2}.\overline{n-3}}=v$ &c. cum sit $a'=\frac{1}{n}$, $a'+b''=\frac{1}{n.\overline{n-1}}$, $a'+b''+c'''=\frac{1}{n}.\frac{1}{n-1}.\frac{1}{n-2}$ &c. vi doctrinæ permutationum; inde deducit

$$b''=r$$
$$b''+a'=s$$

Ergo

Ergo 1. $b'' - a' = r - s$ vi cor. 1. ax.
$c''' + b'' = s$ ob eandem rationem, quod $a' + b'' = s$
$c''' + b'' + a' = t$

Ergo 2. $c''' + b'' - a' = s - t$
$c''' - a' = r - s$ per concl. 1.
$c''' - a' + b'' = s - t$ per concl. 2.

Ergo 3. $c''' - a' - b'' = r - 2s + t$
$d'''' + c''' + b'' = t$
$d'''' + c''' + b'' + a' = v$

Ergo 4. $d'''' + c''' + b'' - a' = t - v$
$d'''' + c''' - a' = s - t$ per concl. 2.
$d'''' + c''' - a' + b'' = t - v$ per concl. 4.

Ergo 5. $d'''' + c''' - a' - b'' = s - 2t + v$
$d'''' - b'' - a' = r - 2s + t$ per concl. 3.
$d'''' - b'' - a' + c''' = s - 2t + v$ per concl. 5.

Ergo 6. $d'''' - b'' - a' - c''' = r - 3s + 3t - v$
$-a' = 1 - r$ quia $+a'$ & $-a'$ junctim $= 1$ & $+a' = r$
$-a' + b'' = r - s$ per concl. 1.

Ergo 7. $-a' - b'' = 1 - 2r + s$
$-a' - b'' = 1 - 2r + s$ per concl. 7.
$-a' - b'' + c''' = r - 2s + t$ per concl. 7.

Ergo 8. $-a' - b'' - c''' = 1 - 3r + 3s - t$

Problemate 30 methodo utitur ſingulari progreſſionem arithmeticam convertendi in geometricam, cujus ideam ſibi veniſſe ab *Hallejo* fatetur, quo ab annis 25 amico utatur. Singularia etiam artificia occurrunt problemate 31, tum alibi; ſed quæ ſingula ſigillatim commemorari nimis prolixum foret. Operæ pretium faceret Cl. Autor, ſi librum in exterorum gratiam idiomate Latino recudi curaret, cum in eo contineantur, quæ ad incrementum Analyſeos faciunt.

Sequuntur deinde problemata de duratione ludorum, ubi una dexteritatis colluſorum habetur ratio, veluti ſi *A* & *B*, quorum dexteritates ſunt ut *a* ad *b*, ea conditione ludant, ut, quoties *A* ludum unum vicerit, *B* tradat ipſi nummum unum; quoties

ties vero *B* vicerit, *A* ipsi tradat nummum unum, & non prius ludo desistant, quam eorum alter nummos omnes alterius lucratus fuerit, determinarique jubeatur expectatio spectatorum *R* & *S*, quorum ille affirmet, hic neget, certamen intra datum ludorum numerum finitum iri. Sit e. gr. numerus nummorum, quos uterque collusorum habeat, 2; sit etiam numerus, de quo *R* & *S* contendant, 2. Quia 2 numerus ludorum, de quo contenditur, jubet $a+b$ elevari ad potestatem secundam $aa+2\ ab+bb$. Cum terminus $2\ ab$ ipsi *S* faveat, reliqui adversentur, expectationem ipsius esse concludit $2\ ab:(a+b)^2$. Hæc adjicere libuit, ut quandam doctrinæ hujus ideam animo concipiant lectores.

Tandem in appendice seu colophonis loco ad melius exercendam artem exhibet solutionem nonnullorum problematum eos ludos concernentium, qui hodie maxime in usu sunt. Ceterum cum *Nicolaus Bernoulli* in præfatione ad Artem conjectandi, opus posthumum *Jacobi Bernoulli*, nostrum invitaverit ad mensuram sortis problematibus œconomicis atque politicis applicandi; ipse hunc laborem Dominis *Bernoulliis*, præsertim *Joanni*, commendat.

ANALYSIS SPECIOSA TRIGONOMETRIÆ Sphæricæ, primo mobili, triangulis rectilineis, progressioni arithmeticæ & geometricæ, aliisque variis problematis applicata a R. P. JACOBO KRESA, e Societate Jesu. Opus posthumum.

Pragæ, typis Universitatis Carolo Ferdinandeæ, in Collegio Societatis Jesu ad S. Clementem, 1720, 4.
Alph. 2 Tab. æn. 1.

Postquam *Jacobus Kresa*, gente Moravus, in Brunensi Gymnasio literis politioribus animum excoluisset, Societati Jesu nomen dedit, in qua, confecto severiorum disciplinarum curriculo, Philosophiam primum, tum Mathesin, denique & Theologiam universam publice, nec fine maxima doctrinæ atque ingenii commendatione, defendit. His ille gravioribus curis

linguarum studium adjunxit, eo profectu, ut post Bohemicam, quam veluti cum lacte suxerat, & post Latinam ac Germanicam, Hebraicæ, Græcæ, Italicæ, Gallicæ, Hispanicæ, Lusitanicæ peritus, novem linguis loqueretur. Quo apparatu instructus Hebræam linguam anno uno Professor Publ. docuit. Exinde partim in Academia Pragensi, partim in Olomucensi Mathematicas disciplinas triennio professus est. Cumque egregiam ejus scientiæ famam comparasset, in Hispaniam evocatus est, ubi pro Scholis Regiis Madriti ipsos annos quindecim Mathematicam cathedram moderatus est. Quo tempore adeo ad Autorem nostrum audiendum Hispana Nobilitas confluxit, ut domesticum ejus cubiculum in auditorium publicum transiisse videretur, in quo ille succedentibus sibi aliis atque aliis Mathematum studiosis diem totum dabat. A morte vero *Caroli II* Hispaniarum Regis reducem in Bohemiam Universitas Carolo-Ferdinandea Pragensis excepit, & Doctoris Theologiæ insignibus auctum, biennio Controversarum de Fide Quæstionum Professorem habuit: Illustrissimus etiam Comes *Herberſteinius* atque nonnulli alii e Societate in condiscenda Analysi speciosa privatim Magistrum. Unde liquet corrigendum esse *Augustinum Thomam a S. Josepho*, qui in una aliqua epistolarum suarum ad Illustrissimum *Herberſteinium* datarum existimavit, nullam Analysis speciosæ notitiam habitam in Bohemia, sed eam doctissimo illi Comiti e Belgio haustam atque accersitam fuisse. Post hæc *Carolus III* Hispaniarum Rex (nunc etiam Augustissimus Romanorum Imperator) Autorem nostrum Viennam accitum Hispanicæ profectionis socium sibi esse jussit. Itaque annos decem, per quos scilicet expeditio illa tenuit, inter prospera & adversa Regi Catholico individuus comes adhæsit, eique ac Reginæ Catholicæ anni ferme spatio, Aulicis vero decennio a Confessionibus fuit. Reversum demum ex Hispania, & Brunæ commorantem (ibi enim reliquum ætatis sub cœlo patrio egit) Cæsarea benevolentia iteratis clementissimi affectus testificationibus, mortuum quoque verbis his, nescio majorine dolore an elogio plenis, prosecuta est: **Es ist uns von Hertzen leyd um den wackeren Mann.** Obiit P. *Jacobus Kresa* ætate & meritis gravis anno vulgaris æræ Chr. M DCC

M DCC XV, ætatis anno 67, initæ Societatis 48, a nuncupatis votis quatuor solennibus 30. *Euclidem* in Hispanicam linguam transtulit & opus hoc posthumum reliquit, quod ex autographo Magistri sui eleganti charactere exscripsit R. P. *Carolus Slawiczek*, hodie Præco fidei Catholicæ Pekini apud Sinas, subrogatus R. P. *Francisco Tillisch*, Kresiano item antehac in Analysi speciosa Pragæ discipulo.

Dividitur opus in tres libros. Liber primus continet isagogen ad Analysin speciosam. In ea explicatur algorithmus speciosus cum in integris, tum in fractis, tum etiam in surdis seu irrationalibus more vulgari. Exprimit numerum quartum proportionalem per $\frac{ab}{c}$ & hanc quantitatem in factores v. gr. $\frac{a}{c}$ & b, item $\frac{b}{c}$ & a &c. resolvendo regulam trium variat. Similiter canones potestatum pro binomio ad extractiones radicum applicat, etiam cum *Vieta* ad potestates affectas. Explicat deinde analytice proprietates progressionis arithmeticæ & geometricæ & regula alligationis tradita varia problemata arithmetica subnectit, quæ inter unum est de anatocismo legibus prohibito.

Liber secundus exhibet analysin triangulorum rectilineorum. Primum trigonometriam planam analytice exprimit, veluti si radius circuli r, sinus rectus x, quod cosinus sit $\surd(r^2-x^2)$ & tangens $rx: \surd(r^2-x^2)$. Deinde varia problemata de triangulis tam rectangulis, quam obliquangulis resolvit, quorum nullum ultra æquationes quadraticas assurgit. Plurima ex *Ghetaldo* desumta.

Liber tertius tractat de analysi triangulorum sphæricorum. Explicat hic primum problemata trigonometriæ sphæricæ, atque analogiis istis utitur in resolvendis problematibus primi mobilis, ita ut subinde utatur expressionibus sinuum analyticis & valorem sinus quæsiti investiget per extractionem radicis ex æquatione algebraica: quo ipso tamen calculus trigonometricus vulgo receptus non abbreviatus, quin potius prolixior redditur, præsertim cum logarithmis non sit locus.

Tenendum vero, Autorem uti artificiis analyticis *Hugonis de Omerique*, qui in Analysi Geometrica Gadibus 1698 edita æquationibus substituit analogias & per earum transformationes tandem devenit ad analogiam problema resolventem, reducendo æquationes quadraticas affectas ad inventionem linearum reciprocarum.

JOANNIS NICOLAI FUNCCII DE ORIGINE Latinæ linguæ Tractatus.

Giessæ & Francofurti, apud viduam Jo. Reinh. Vulpii, 1720, 4. Pl. 16.

EJUSDEM DE PUERITIA LATINÆ linguæ Tractatus.

Marpurgi, apud P. C. Mullerum, 1720, 4. Pl. 18.

DUplex idque egregium industriæ & eruditionis specimen hic exhibet doctissimus Autor, haud contentus perfunctoria Latinitatis cognitione, sed maximis Philologis ducibus in intimos istius linguæ recessus penetrans & vel ipsam linguæ Latinæ originem repetens altissime. Ac huic quidem meditationi priorem dicavit libellum, cujus *primo* Capite, productis diversis de origine Latinæ linguæ opinionibus, Dionysii Halicarnassensis, Quintiliani, Varronis, Jos. Scaligeri, Bocharti, Stiernhelmii, Inchoferi, Jac. Hugonis, Gotfridi Viterbiensis, Cellarii, Walchii, Becmanni, Gravinæ, ipse ad extremum statuit, aviam Latinæ linguæ esse incertam, matrem vero esse linguam Celticam sive Germanicam. Id ut luculentius efficiat, *Cap.* 2 de lingua primæva disputat, quam cum alii velint esse Hebraicam, vel Chaldaicam, vel Syram, alii Belgicam, vel Suedicam, vel Gothicam, vel Græcam, vel Sinicam, Autor noster Cluverium, Grotium, Scaligerum, Huetium & Morhofium secutus duces, primævam linguam plane putat interiisse, hoc
p. 27. potissimum usus argumento, quod fieri non possit, ut lingua omni cultu & frequentia scriptorum destituta per 2500 an-

norum

norum ſpatium maneat integra & incorrupta. Diluit ſimul eorum argumenta, qui Hebraicam linguam pro primæva defendendam ſuſceperunt. Hinc *tertio Cap.* Babylonicam linguarum confuſionem excutit, verba Moſis nequaquam interpretans de miraculo, ſed de diſcordia inter ædificantes exorta, quam migratio populorum, iſtamque diverſitas linguarum ſecuta ſit: ubi & cauſas naturales immutationis linguarum cognituros ablegat ad Borrichii libellum *de cauſis diverſitatis linguarum.* Jam *Cap. IV* ad antiquitatem linguæ Germanicæ, quam & Celticam atque Scythicam vocat, venit, ac docet, Aſchenazem fuiſſe conditorem Celtarum, Scytharum & Germanorum, eumque ex Oriente delatum eſſe in Germaniam, ex eaque homines in Italiam transgreſſos primas ibi fixiſſe ſedes. Sequi hinc oſtendit *Cap. V,* linguam Germanicam eſſe Latinæ matrem. Neque ſolum firmiter credit, Germanos in vicinam tranſiſſe Italiam, ſed nec dubitat, eos in ipſam Græciam progreſſos ibi ſedes fixiſſe, iisque proinde aſſentitur, qui plurimorum Græcorum vocabulorum natales in Germanica lingua quæſierunt. Quod autem ad Latinam attinet linguam, ambabus manibus amplexatur ſententiam Praſchii, ſingulari libello (quem in his *Actis A. 1686 p. 325* recenſuimus,) contendentis, Latinæ linguæ matrem eſſe Germanicam. Subnectit eum in finem alphabetico ordine magnam vocabulorum Latinorum farraginem, quæ ipſi mere Germanica videntur, e. g. *ager*, Acker, *agmen*, Menge, *angelus*, Engel, *arca*, Kaſte, *butyrum*, Butter, *caballus*, Gaul, &c. Ubi tamen, præterquam quod nonnullorum convenientia non ſatis eſt manifeſta, etiam diſtinguendæ fuiſſe videntur ceteræ voces ab iis, quas Germani acceperunt occaſione introductæ religionis Chriſtianæ a Latina Eccleſia, e. g. *angelus*, Engel. *Sexto Cap.* Cl. Autor demonſtrare conatur, Aborigines, antiquiſſimos Italiæ incolas, fuiſſe natione & ortu Germanos. Id probari poſſe putat inde, quod (1) Germani haud videntur neglecturi fuiſſe adeo propinquam & fertilem regionem, (2) Græci hiſtorici, dum non tradunt, primos Italiæ incolas e Græcia adveniſſe, hoc ipſo confirmant, eos adveniſſe aliunde, (3) Aboriginum vita moresque admodum convenerunt cum Germanorum

moribus atque institutis; id quod uberius prosequitur satisque docte. Omittimus cetera ejus argumenta, & ad *Cap. VII* nos convertimus, quo ostensum it Autor doctissimus, e Germanis ortos esse Siculos, Umbros, Ligures, Ausones, Oscos, aliasque Italiæ gentes. Contra *Cap. VIII* docet, ex Græcia in Italiam trajecisse Pelasgos, Oenotrios, Tyrrhenos, aliosque novos colonos; imo & claro illo Hercule Thebano, Jovis & Alcmenæ filio, duce novam Græcorum coloniam statuit deductam fuisse in Italiam. *Cap. IX* Æneæ in Italiam adventum propugnat adversus Bochartum, Cluverium, & Gravinam, horumque argumenta refellit. Denique *Cap. X* paucis ostendit, Latinam linguam aliis linguis successu temporis permixtam fuisse, atque ita hoc opusculum concludit.

Transimus ad alterum librum, quem *de pueritia Latinæ linguæ* inscripsit Cl. Autor. Constat is quinque capitibus, quorum *primo* ostendit, esse quidem linguam Latinam ortu barbaram, sed Græcos colonos eam expolivisse, scripturamque & literas Græcas in Italiam invexisse. Qua occasione copiose disputat de scripturæ origine in universum, nihil tamen certi definiens; simulque convenientiam Latinarum literarum cum Græcis sigillatim commonstrat atque illustrat. *Cap. 2* docet, Græcanicis literarum & disciplinarum studiis in Italiam invectis, Latinam linguam perpolitam fuisse, ut adeo Italia linguæ suæ culturam debeat Græciæ tanquam magistræ, ad cujus structuram exculta fuerit lingua Latina, quæ dimidiam partem Celto-Scythica, dimidiam Græca fuerit. Ut autem oculis curiosorum exponatur prisci temporis lingua Latina, veteris ævi reliquias a Philologis collectas Cl. Autor hic quoque producit & breviter illustrat, & quidem *Cap. 3* fragmenta legum Romuli & Numæ, hymnorum Saliarium, & Annalium maximorum; *Cap. 4* fragmenta duodecim Tabularum; *Cap. 5* Tabulam rostratam Duilii, & aliam Scipionis. Ex his omnibus apparere censet, eo ævo linguam Latinam oppido rudem & incultam fuisse longeque remotam a nitore ætatis Ciceronianæ. Ut pro specimine nonnulla hinc proferamus, p. 88 *furtum lance licioque conceptum* ita interpretatur, quod a lictore, qui licio cinctus lancem sive patinam præ se ferebat;

bat, in domo aliena repertum fuerit; p. 95 *ercta cita* exponit per *bona divisa*; p. 124 ex Plutarcho docet, literam G olim non fuisse in usu, sed circa annum V. C. 540 demum introductam a grammatico quodam, Spurio Carvilio; p. 132 varias etymologias profert, cur veteres Romani elephantos vocarint *lucas boves*, simulque, quid sit *as grave*, exponit.

Historie der Deutschen Sprache etc.

i. e.

JO. AUGUSTINI EGENOLFFI HISTORIÆ linguæ Germanicæ

Pars II.

Lipsiæ, apud Jo. Christian. Martini, 1720, 12.

Plag. 19.

QUam olim Boxhornius, Salmasius, Stirnhelmius, Cluverius, Rudbeckius, Morhofius & alii foverunt opinionem, de prima quadam ac generali omnium Europæ incolarum lingua, eam denuo in scenam producere, dictosque viros inter se conciliare hujus libelli Autor tentat. Cumque ejusdem Parte prima, de qua diximus in Actis A. 1716 p. 327, in probando totus fuisset, cunctos Europæ primos incolas fuisse Japeti posteros, & quod exinde subsequitur, omnes eorundem & singulos uno eodemque aliquando usos esse idiomate, quod Japeticum, Scythicum, Celticum, sive Teutonicum vocari posse asserit: innitens nunc hisce principiis, hac altera Parte evincere laborat, in omnibus linguis Europæis latere quasdam veteres radices vel Noeticas, i. e. quarum reliquiæ in omnibus linguis, quarum aliqua haberi potest cognitio, reperiuntur, vel Japeticas, cum quibus conjuncta vocabula per solam Europam dispersa sint. Septentrionem præ ceteris regionibus iisdem esse repletam, persuasus, linguam Islandicam, Danicam, Suecicam, Anglicam, Belgicamque laudat, & ad eruendas antiquitates linguæ Teutonicæ non solum harum, sed & literaturæ Runicæ, Ulphicæ & Anglosaxonicæ collationem inevitabilem esse re ipsa comprobat, addens, plures esse antiquitatum

tatum

tatum Germanicarum reliquiás, quam quidem vulgo credatur: quicquid Septentrio harum rerum possideat, ad Germanos pertinere: Græcorum Latinorumque loca, quibus de Hyperboræis, Scythis, Celtis, Germanis &c. agant, nequaquam negligenda, sed probe ponderanda esse: migrationes populorum, & cognomina, hominibus & locis antiquitus imposita, certiores omnino facere posteros de statu linguæ priscæ Europææ seu Germanicæ, & tandem per anatomiam quandam seu vocabulorum resolutionem, de primo eorum ortu & fatis, quæ perpessa sint, judicandum. His fusius pertractatis in Sectione prima, altera demonstratur, satos de gente Japeti, & præcipue Germaniæ incolas, a primo suo ex oriente adventu literarum usum habuisse, & per omnia deinceps secula retinuisse. Explicatur hic locus Taciti, & secus sentientes, præcipue vero Otfridus, Conringius &c. testimoniis Patrum Ecclesiasticorum & Scriptorum profanorum refutantur. Cum facile appareat, priscis temporibus non Germanorum omnes artem legendi & scribendi calluisse, quinam eorum ejusdem non expertes fuerint, inquiritur. Quod quidem cum præcipue de Druidibus, Bardis & Vatibus, sive Scaldis affirmandum sit, hos non nisi unum genus hominum fuisse, docetur, inque Gallia & Britannia dictos ipsos esse Druides, in Germania & Belgio Bardos, & in Scandinavia Scaldos, vel vates, simulque quæ maxime sunt scitu necessaria de eorum institutis vivendique & docendi ratione, adducuntur. Per carmina Bardorum historias Gentis & vitas præcipue heroum literis runicis conscriptas, usque ad tempora Wastbaldi, Hunibaldi & Otfridi multas superfuisse, & hodienum superesse pauca earum fragmenta. Quod Scandinavia sola excepta, omnem per reliquam Europam & præcipue in Germania extirpata sit literatura runica, duas præcipue subesse causas, nempe Christianismum, cujus conditores in eo toti fuerint, ut omnia superstitionis eradicaverint vestigia, præcipue vero runas, quibus ad magicas artes multum abusos esse prioris temporis homines noverant, & nimium Latinæ linguæ usum & amorem, qui infinita intulerit damna linguæ Germanicæ. Ad literas denique runicas ipsas proceditur, quibus Germani a primo suo ex oriente adventu ad dicti Wastbaldi, Hunibaldi & Otfridi tempora usi fuerint, ubi affirmatur, Runas sive Japeticas literas omnium esse antiquissimas; ab initio earundem non nisi undecim vel duodecim fuisse, tres vocales & reliquas consonantes, quæ quomodo videantur ceteras procreasse, & inter se permutari possint, ultimo loco inquiritur. Dolet Autor, per correctoris incuriam, tot tantisque vitiis libellum cumulatum esse, ut multis in locis vix sensus erui possit, quare etiam catalogum potiorum typographi vitiorum addi curavit.

Prostat Supplem. Tomi VII Sectio X, ejusdemque Sectio XI sub prelo est.

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Aprilis Anno MDCCXXI.

OEUVRES DIVERSES DE PHYSIQUE ET DE Mechanique de Mrs. C. & P. Perrault.

h. e.

OPERA DIVERSA PHYSICA ET MECHAnica CLAUDII atque PETRI PERRALTIORUM, Academiæ Regiæ Scientiarum & Academiæ Gallicæ quondam sodalium, in duo Volumina divisa.

Lugduni Batavorum, apud Petrum van der Aa, 1721, 4.
Alph. 5 plag. 6 Tabb. æn. 51.

Opera pleraque, quæ in his Voluminibus continentur, sunt *Claudii Perraltii*, Medicinæ Doctoris, Physici ac Architecti insignis, rerum etiam mechanicarum apprime periti. Ob affinitatem materiæ atque libri raritatem Editor subjunxit *Petri Perraltii*, qui erat *Claudii* frater, Tractatum de origine fontium. Continentur itaque in hac collectione 1 Tentamina physica, quorum tres Tomi priores A. 1680 & quartus A. 1688 in 8 lucem adspexere: 2 epistola ad *Mariottum* de novo quodam invento circa visum, una cum responsione *Mariotti*: 3 Observationes de fructibus monstrosis: 4 Monitum de observandis periodis diversis æstus marini, una cum descriptione machinæ huc spectantis: 5 Relatio de vermibus in intestinis: 6 Observationes de quibusdam singularibus in ovo: 7 tres ad *Hugenium* epistolæ de duabus novis machinis, quarum alteram ipse, alteram *Boffatius* invenerat, & 8 Collectio plurium machinarum recenter inventarum: quibus

T colo-

colophonis loco, uti diximus, 9 accedit *Petri* Tractatus de fontium origine. Dedit præterea *Claudius* splendidam non minus, quam accuratam *Vitruvii* versionem Gallicam, notis egregiis & Tabulis æneis nitidissimis exornatam, cujus editio posterior priori auctior & emendatior Parisiis 1684 in fol. reg. prodiit: dedit compendium *Vitruvianum* A. 1681 in 8, in quo præcepta *Vitruvii* in meliorem ordinem rediguntur: dedit denique opus de columnis A. 1684 in fol. Sed hæc scripta, cum sint alterius prorsus generis, e præsenti collectione exulant. Opus de columnis commendavimus in Actis A. 1684 p. 128, Tomum quartum Tentaminum Supplementorum Tom. I p. 491 & collectionem machinarum A. 1701 p. 228. Restat, ut jam de ceteris dicamus.

Tentaminum Tomo primo continentur Tractatus de elatere & duritie corporum, de gravitate, de motu peristaltico, de circulatione succi nutritii in plantis, una cum discursu de nova insertione ductus thoracici & descriptione ductus novi biliaris. Gravitatem, elaterem atque duritiem tanquam primas & præcipuas qualitates corporum naturalium considerat, quia omnibus communes existunt & per eas magna pars eorum in Physicis explicatur, quæ inter obscurissima & difficillima locum habent. Duritiem a compressione fluidi ambientis, aeris nempe subtilioris, cum *Malebranchio* arcessit. Massam nimirum aeris ex aere crasso, subtili atque æthereo compositam esse sumit; corpora vero omnia ex corpusculis indivisibilibus seu atomis, quorum alia sunt sphærica, alia cubica, alia figuram habent ad ista prope accedentem. Ætherem constare ex particulis perfecte sphæricis, itemque partem aeris subtilem, aerem vero crassiorem atque corpora reliqua ex cubicis aut polyhedricis. Pressionem istam tribuit gravitati aeris subtilis, atque adeo duritiem corporum a gravitate aeris subtilis petit. Eundem aerem subtilem pro causa elasticitatis habet, quatenus compressa urget, ut situi pristino restituantur. Gravitatem omnem, etiam quam habet pars aeris subtilis, parti ejusdem ætheree tanquam causæ adscribit. Supponit autem, 1 aeris partem æthercam penetrare in poros seu interstitia corporum ab

aere

aere subtili derelicta &c. 2 ferri motu circulari eoque rapidissimo circa axem mundi ab occasu in ortum; 3 omnia corpora reliqua naturaliter repugnare rapiditati isti; 4 agitationem materiæ ætheræ esse diversam in planis infinitis, perinde ac aqua diversa celeritate per diversas sectionis canalis partes fluit; 5 quodlibet corpusculum una feriri per differentes vortices & eorum circulos. Has nempe hypotheses sumit, ut sufficiens gravitatis ratio inde reddi possit. In dissertatione de motu peristaltico considerat motum arteriarum & fibrarum in partibus membranaceis corporis animalis, veluti in gula, ventriculo, intestino, nec non in musculis. Explicat nempe omnem motum in machina animali per contractionem fibrarum ab elatere pendentem. Tractatum de circulatione succi nutritii plantarum in tres dividit partes. Prima continet theoriam hujus circulationis generalem; secunda experimenta, quibus ea probatur; tertia denique notas quasdam speciales in eandem una cum responsionibus, quibus ab objectionibus vindicatur. Monet, sibi atque *Mariotto* hanc ideam eodem tempore venisse, antequam constaret, alium eandem jam ante habuisse. Primam ejus mentionem fecere in consessu Academiæ scientiarum d. 15 Jan. A. 1667: monet tamen Noster, se postea didicisse, quod eandem materiam jam pertractaverit *Major*, Medicus Hamburgensis, in dissertatione de planta monstrosa Gottorpiensi. Defendit autem, succum nutritium in radice præparatum ascendere & partes nutritioni commodas deponere: quod ubi factum fuerit, partem aquosam denuo deferri ad radicem, ut ibi cum novo succo ex terra attracto commisceatur & concoquatur. Inter experientias, quibus circulationem succi nutritii stabilire nititur, refert phænomena plantarum, inprimis arborum, quorum ratio reddi potest supposita circulatione succi. Cum hoc argumentum in Academia Scientiarum proponeret, *du Clos* varias objectiones opposuit, quas singulas Noster examinat; replicanti antagonistæ denuo respondens. Tractatus de nova insertione ductus thoracici continet historiam inventionis novæ communicationis ductus thoracici cum vena cava, quam etsi non viderant, adesse tamen debere suspicati fuerant *Bartholinus*, *Wartonus*

tonus & *Conringius*. Primo loco hic comparet excerptum ex epiſtola *Pecqueti* ad *Carcavium* d. 27 Martii A. 1667 ſcripta, ubi experimenta recenſentur, quæ *Pecquetus* cum *Perraltio* & *Gayantio* inſtituit ad detegendam communicationem ductus thoracici cum vena emulgente. Sequitur deinde deſcriptio communicationis ductus thoracici cum vena cava inferiore ab ipſo *Perraltio* concepta. Subjiciuntur *Needhami*, Angli, animadverſiones in eandem, qui eam tribuerat *Pecqueto*, ex Transactionibus Anglicanis huc translatæ. Additur tandem *Perraltii* ad eas reſponſio. Ductus biliarii, quos in ultima diſſertatiuncula deſcribit, ſunt iſti, quos Anatomici nunc ramulos, nunc radices folliculi, nunc ductus hepatico-cyſticos vocant, ac præter *Perraltium* obſervarunt etiam *Gliſſonius*, *Bidloo*, *Verheyenius*. Ipſe *Perraltius* vocat ductum, quem in bove detexerat & in omnibus animantibus adeſſe debere rationibus probat, cyſthepaticum.

Tomus ſecundus Tentaminum de Sono & Muſica veterum agit. Maximam partem conſtituit Tractatus de Sono in tres partes diviſus, quarum prima explicatur aeris agitatio, qua ſonus producitur; ſecunda modus, quo ſonus ex percuſſione corporum oritur; tertia denique, quomodo ſonus mediante organo auditus percipitur. Agitationis aeris, in qua ſonus conſiſtit, ſex phænomena propria recenſet, nimirum 1 quod ceteræ aeris agitationes non perinde ac ſonus aurem feriant, 2 quod agitationes aeris ordinariæ ſe mutuo impediant, cum ſono ceteræ non obſtent, 3 quod agitationes diverſæ junctæ ac inter ſe confuſæ exhibeant ſonum unicum, 4 quod ſoni a diverſis objectis producti ſe mutuo non impediant, 5 quod ſonus propagetur quaquaverſum, cum ceteræ agitationes aeris ſequantur directionem impellentis, 6 quod ſonus ſemper propagetur eadem celeritate. His phænomenis utitur ad ſtabiliendam hypotheſin de aeris agitatione in productione ſoni. Statuit autem, moleculas aeris ſingulas per exiguum admodum intervallum moveri, ſed celeritate maxima. Atque hæc ſufficere arbitratur ad reddendas illorum rationes, quas etiam inde reddere conatur. Motum in corporibus ſonoris, quo ſonus producitur, fieri

fieri in particulis imperceptibilibus, adeoque inobſervabilem eſſe: propagari autem per aerem craſſiorem, atque hinc celeritatem minui. Diſtinguit autem ſonum in ſimplicem & compoſitum. Simplicem vocat, qui ex ictu unico; compoſitum vero, qui ex ictu diuturno vel repetito oritur. Diſtinguit etiam ſonum in ſonum ex percuſſione, qui ex colliſione duorum corporum ſolidorum ortum trahit, & in ſonum verberationis, qui ex colliſione corporis ſolidi cum aere ortum ducit. Atque has ſpecies ſingulas ſigillatim expendit. Inter ſoni modificationes refertur a Noſtro primum Echo; deinde reſonantia, quam vocat ſoni intenſionem, vel per reflexionem, vel per impulſum externum facta; tandem tonus, quem in gravem atque acutum dividi in vulgus notum eſt. Docet deinceps Cl. Autor, quomodo ſonus varietur in diverſis inſtrumentis muſicis, atque his finitis ad auditum progreditur. Initium hic facit a ſtructura auris, auditus organo, atque ſingulas partes figuris æri inciſis repræſentat, earumque uſum commonſtrat. Hinc prolixe disquirit, quomodo animal cognoſcat impreſſionem ab objectis in organum auditus factam, & tandem judicia explicat, quibus animal utitur ad errores circa auditum declinandos. Tractatus de Muſica veterum non phyſicus eſt, ſed hiſtoricus: ob affinitatem tamen materiæ locum hic meruit. Apparet inde, Muſicam veterum, ſi præſertim cum noſtra conferatur, admodum imperfectam fuiſſe. Ceterum hic idem Tractatus ſatis ſuperque oſtendit, quantum Noſter in lectione Autorum veterum fuerit verſatus.

Tomus tertius Tentaminum complectitur Mechanicam animalium. Dividit eandem Autor in tres partes, quarum prima de organis ſenſuum, ſecunda de organis motus, tertia de organis nutritionis tractat. Ceterum Noſter non tantum (quod vulgo fieri ſolet) rationem habet corporis humani, verum etiam brutorum cujusvis ſpeciei, atque hinc ejus Mechanica animalium multas continet obſervationes curioſas. Exponit differentias organorum in diverſis animalibus, ut ſapientia Numinis admiranda inde innoteſcat. Ubi organa ſenſuum deſcribit, primum obſervat, dari animantia nonnulla, quæ præter ta-

ctum alio ſenſu non videntur gaudere. In eorum numerum refert oſtreas, muſcas, pulices, erucas, limaces, cancros, & inſecta cornibus prædita, quibus tangendo examinant, quæ alia animantia oculis dignoſcunt. Explicat deinde finem ſenſuum atque docet, quomodo natura per ſtructuram eos defendat. Poſtquam artificium in ſtructura eorundem obvium expoſuit, diverſos ſenſuum uſus recenſet, pro diverſitate animantium. Inſtrumenta motus cum ſint muſculi, de motu muſculorum ex profeſſo tractat, ubi inprimis inquirit, quomodo fibræ abbrevientur. Conſiderat deinde ſpecies motus & primum quidem motum progreſſivum, pro diverſis viventium generibus diverſum; hinc motum offenſivum & defenſivum, ubi organa deſcribit, quæ animantibus pro armis data ſunt; porro motum partium voci formandæ inſervientium; tandem motum partium nutritioni deſtinatarum. Poſtremo loco cerebrum examinat, quod primum motus animalis principium appellat. Inter organa nutritionis primo loco conſiderat dentes & cetera maſticationis inſtrumenta; addit ventriculum & cetera digeſtionis inſtrumenta: ſubnectit cor, pulmones cum ceteris reſpirationis inſtrumentis, organa transpirationi inſervientia, & hac data occaſione ſimul declarat, quæ nutritionem animantium concernunt.

Miſſo Tomo quarto, de quo alibi diximus, ad quintum accedimus, quo continentur varia collectanea ſupra commemorata. In epiſtola ad *Mariottum* contra eundem diſputat, quod præcipuum viſus organon choroidem ſtatuat, non retinam. Fructus monſtroſi, quos deſcribit, ſunt pira, quorum unum protruſit aliud minus in parte ſuperiori: quod phænomenon extraordinarium in vegetabilium numero ſiſtit, quod *Bartholinus* Hiſt. 100 cent. 6 in hominum genere annotavit, cujus fide conſtet, in Dania natam fuiſſe puellam infante gravidam. Machinam ad obſervandum æſtum maris ideo proponit, quod non ante hypotheſin ad explicandas ejus circumſtantias condi poſſe arbitretur, quam hiſtoria exacta proſtet. Relationes de vermibus in inteſtinis & de ovo minore in majore incluſo paucis lineis terminantur. In epiſtolis ad *Hugenium* agitur de machi-

nis ad sidera per tubos observanda occasione Astrocopiæ compendiariæ ab *Hugenio* editæ. Quæ in collectione machinarum singularia habentur, eadem alibi recensuimus, uti paulo ante monuimus. Quod autem Tractatum de fontium origine attinet, qui *Petrum Perraltium* Autorem habet, in eo tam veterum, quam recentiorum Philosophorum, nempe *Platonis*, *Aristotelis*, *Epicuri*, *Vitruvii*, *Senecæ*, *Plinii*, *S. Thomæ*, *Scaligeri*, *Cardani*, *Dobrezenzki de Nigro ponte*, *Helmontii*, *Lydiati* Angli, *Petri Davity*, *Cartesii*, *Nicolai Papini*, *Gassendi*, *Jo. Baptistæ du Hamel*, *Schotti*, *Rohalti*, *Joannis Francisci*, *Bernhardi Palissy*, placita examinat & omnibus excussis fontium ex aquis pluvialibus ac nivalibus originem defendit. Ait autem in præfatione, se imitatum esse *Schottum*, qui, cum de origine fontium commentaretur, ante Autorum anteriorum hypotheses refutavit, quam suam proponeret. Illud adhuc notandum, editorem tabulas æneas jussu *Perraltii* in Gallia a *Clerico* æri incisas non exiguo pretio redemisse, ne quid deesset, quod ad præstantiam editionis præsentis pertinere judicabunt intelligentes æstimatores. Facile nimirum quivis videt, quantum momenti situm sit in figuris accuratis, quibus organa animantium depinguntur.

Neu erfundene ELEMENTAR-MACHINE,

h. e.

MACHINA NOVA ELEMENTARIS Inventa a JOANNE JACOBO BRUCKMANNO, Architecto militari & Magnæ Britanniæ Regis ac Electoris Brunsuicensis Præfecto rei tormentariæ Harburgi, atque JOANNE HENRICO VVEBERO, Architecto itidem militari & Hassiæ Landgravii Præfecto rei tormentariæ Cassellis.

Cassellis, apud Joannem Bertramum Cramerum, 1720, 4.

Plag. 8.

OFferunt pro certa pecuniæ vi Principibus bono publico natis inventores machinam, quam elementarem vocant, quod

quod elementis Aristotelis igne, aqua, aere atque terra ad eam animandam utantur. Insignem eorum usum præsertim in metallifodinis prædicant, & in quovis machinarum genere potentiæ huic motrici cum prærogativa esse locum gloriantur. Equidem inventum celant: cum tamen fateantur, machinam elementis Aristotelicis animari, sed absque vento, absque fluminibus, absque hominum ac brutorum viribus, haud obscure colligitur, motum fieri debere ab aqua mediante aere vi ignis expanso propulsa, cujus etiam ideam quandam dedere in Anglia *Thomas Savery*, in Gallia *Amontons*, in Germania *Papinus* etsi Gallus, sed ab horum inventis prorsus differentem ac simplicitate sua commendabilem nobiscum communicavit *Leupoldus* noster. Videantur Acta A. 1700 p. 29, A. 1704 p. 157 & A. 1707 p. 420.

URANIES NORICÆ BASIS ASTRONOmica, sive Rationes motus annui ex observationibus in Solem hoc nostro & seculo abhinc tertio Norimbergæ sub eodem Meridiano habitis quam plurimis deductæ & ampliter demonstratæ &c. editæ a JOH. PHILIPPO A VVURTZELBAU.

Norimbergæ, typis Johannis Ernesti Adelbulneri, 1719, fol. Plag. $22\frac{1}{2}$. Tabb. æn. 1.

EDidit jam A. 1697 Celeberrimus observator *Wurtzelbauerus* Tractatum de situ Geographico secundum latitudinem & longitudinem Civitatis Norimbergæ sub titulo *Uranies Noricæ Basis*, quem in Actis A. 1698 p. 138 & seqq. recensuimus. Cum postea observationes continuaret, atque latitudinem, longitudinem & refractiones solares ibi constitutas ulterius examinaret, latitudinem iisdem constanter consentientem deprehendit; in longitudine tamen ac refractionibus aliquid immutandum esse reperit. Edidit eum in finem Supplementum quoddam sub titulo: *Stabilimentum Baseos Uranies Noricæ Astronomico-Geographicæ pro deducta antehac inclytæ urbis latitudine & corrigendis longitudinum Geographicarum numeris*

ris &c. Norimbergæ, sumtibus *Johannis Christophori Lochneri*, 1713 in fol. (plag. 5½) Ejus c. 1 latitudinem Norimbergæ ante 49° 28′ & paucorum secundorum stabilitam novis observationibus confirmat. Usus est cum *Hevelio* in observationibus pinnacidiis *Tychonicis*, sed nec dioptris telescopicis observationes accuratiores fieri posse, cum eodem *Hevelio* propria experientia fretus asseverat. Longitudinem c. 2 ex variis observationibus tum eclipsium lunarium, tum Mercurii in Sole visi, tum eclipsium circumjovialium determinat, observationibus nimirum domesticis collatis cum Parisinis *Cassini* & *Philippi de la Hire*, atque Argentoratensibus *Eisenschmidii*. Statuit autem ibidem differentiam horariam Meridianorum Norimbergensis atque Parisini 34′ 40″ istius atque Argentoratensis 11′ 20″, ipsam longitudinem Norimbergæ 31° 10′, primo Meridiano, ex mente *Cassini*, ab observatorio Parisiensi decima sexta circuli parte distante. Ceterum obiter hic notamus, *Cassinum* in epistola quadam, ex qua excerptum communicat Noster, Mercurium in Sole visum præferre ceteris phænomenis in determinandis longitudinibus. C. 3 immutabilitatem obliquitatis eclipticæ defendit & ex triginta annorum observationibus eam 23° 29′ 54″ determinat. C. 4 refractionem horizontalem, quam 30′ 28″ statuerat, duobus scrupulis secundis auget; in ceteris nihil immutandum censet. Mantissæ loco accedunt parallelorum ab Æquatore ad polos gradatim ascendentium rationes in singulos circulorum minorum gradus supputatæ. Sumit autem cum Parisiensibus Astronomis, uni Telluris gradui convenire 57060 hexapedas Parisienses. Placuit hæc de stabilimento Baseos Uraniæ Noricæ in medium afferre, tum quod de eo nondum diximus in his Actis, tum quod cum Tractatu de situ Geographico Norimbergæ Motuum Solarium operi, quod hic recensere statuimus, ab Autore adjicitur, ut adeo opus integrum, prout in bibliopoliis nunc prostat, constet 2 Alph. 9 plag. 5 Tabb. æn.

Quid circa motum Solis præstiterit Noster, in dedicatione ad Augustissimum Cæsarem recenset. Usus nimirum & observationibus tertio abhinc seculo a conterraneo suo *Bernhardo*

Walthero, magni illius *Regiomontani* diſcipulo, in eodem Meridiano Norimbergenſi celebratis, quas cum domeſticis per triginta ſex annos aſſidue continuatis ſolertiſſime contulit, cum aliquot millia obſervationum Solis meridianarum collegerit. Atque ita Tabulas ſuas condidit ex meris obſervationibus ſub eodem Meridiano habitis, & reviſione vel decies iterata correxit, donec tandem obſervationibus poſtea inſtitutis comprobarentur. Quantitatem anni ex æquinoctiis tam vernalibus, quam autumnalibus, partim a *Walthero* ab A. 1476 usque ad A. 1496, partim a ſe ab A. 1688 usque ad A. 1718 obſervatis determinat dierum 365 *h*. 5 48′ 55″, atque hinc more communi Tabulas mediorum motuum condit, Epocha A. 1700 ſtyli novi fixa in 9 *S*. 9° 51′ 26″ ad diem ultimum Decembris præcedentis & Meridianum Norimbergenſem. Forſan non ingratum erit Aſtrophilis in uſum ſimilem æquinoctia *Waltheriana* ſequenti Tabula comprehenſa exhibere.

An. Chriſti	Æquinoctia Vernalia	A. Chr.	Æquinoctia autumnalia
1476	Mart. d. 10. h. 19. 46′. 18″	1476	Sept. d. 13. h. 9. 8′. 2″
1477	11. 1. 29. 18	1478	13. 22. 49. 17
1478	11. 7. 31. 14	1479	14. 5. 23. 29
1488	10. 17. 28. 17	1487	14. 1. 23. 6
1489	10. 23. 34. 0	1488	13. 7. 39. 0
1491	11. 11. 51. 45	1491	14. 0. 52. 3
Obſervavit *Waltherus* regulis *Pto-*		1493	13. 12. 21. 8
lemaicis, aurichalceis, quadricubi-		1494	13. 18. 11. 20
talibus, ad radium 100000 parti-		1496	13. 5. 31. 5
um diviſis.			

Ex æquinoctiorum vernalium & autumnalium comparatione deducit intervallum eorundem æſtivum *d*. 186 *h*. 13 15′ 22″ & hibernum *d*. 175 *h*. 16 33′ 33″, ita ut mora æſtiva hibernam ſuperet diebus 7 *h*. 20 41′ 49″. Ex tabula motuum mediorum Solis aſſignat intervallo æſtivo 183° 52′ 29″ 9‴; hiberno 176° 7′ 30″ 51‴, ita ut arcus eclipticæ æſtivus ſuperet hibernum 7° 44′ 58″ 18‴. Eccentricitatem inveſtigat per duo æquinoctia & locum Solis inter æquinoctium & ſolſtitium fere medium methodo

thodo *Arzachelis* a *Ricciolo* perfecta seu ad Trigonometriam logarithmicam aptata. Pluribus calculis institutis, eam tandem determinat 3410 partium, qualium radius orbis annui 100000 continet. Notandum vero est, observationes *Waltherianas* eandem exhibere fere 20 partibus minorem, ut adeo Noster eccentricitatem mutabilem statuat, nempe spatio 200 annorum partibus 20 auctam. Notum est, eadem methodo, qua eccentricitas determinatur, reperiri quoque locum Apogæi. Quamobrem Noster inde simul motum Apogæi annuum determinat 44″ 14‴, & Epocham Christi pro Apogæo Solis ab æquinoctio vernali 2 *S.* 16° 46′ 31″, seu ad A. 1700 st. n. 3 *S.* 7° 39′ 37″. Tabulas æquationum construere docet in Ellipsi methodo *Sethi Wardi* atque Comitis *de Pagan*, terra in foco uno, centro mediorum motuum in altero constituto, quia hæc facilior *Keplcriana* atque *Bullialdina*. Ostendit autem, Ellipsin Solis a circulo parum differre, cum semidiameter minor 99985 a majore 100000 nonnisi 15 particulis centimillesimis differat. Quamobrem etiam ipse Tabulas æquationum cum *Ricciolo* in hypothesi circulari condidit, sed ita ut singulis quinquaginta annis eccentricitatem augeat quinque partibus, adeoque Tabulæ varientur intra seculi dimidium. Has Tabulas habitis aliorum atque suis observationibus Solis meridianis antiquis & recentibus contulit, nec dissensum alicubi notabilem deprehendere potuit. Inter Tabulas Solares Noricas præter Tabulas Epocharum, mediorum motuum & prosthaphæresium comparent etiam Tabulæ distantiarum Solis a Terra ad eccentricitatem 3410, declinationum eclipticæ, supposita maxima 23° 29′ 54″, ascensionum rectarum, & obliquarum cum differentiis ascensionalibus atque amplitudinibus ortivis itemque angulo Horizontis & Eclipticæ pro elevatione poli 49° 28′ 7″; angulorum eclipticæ & Meridiani; motuum Solis verorum pro singulis anomaliæ mediæ gradibus tam diurnorum, quam horariorum; æquationum quoque temporis & conversionis partium æquatoris in horas & vicissim.

SOLUTIO PROBLEMATIS A NICOLAO BERNOULLI, JOANNIS Filio, propositi de curvis motis secundum axem & se mutuo constanter ad angulos rectos secantibus, missa ex Anglia in literis d. 7 Febr. A. 1721 styli veteris datis.

TOmo VII Sect. VIII p. 352 Supplem. ad Acta Er. Nicol. Bernoulli, Joh. filius, Problema Geometricum proposuit his verbis:

Inter duos axes parallelos positione datos invenire & construere curvam, eandemque adhuc inverso situ positam, ita ut alterutra vel utraque mota secundum axem suum motu sibi semper parallelo curvæ secent constanter se mutuo ad angulos rectos, hoc est, ut secanda & secantes sint curvæ eadem.

Solutio.

Exhibentur hujusmodi curvæ ratione sequenti.

Sint FG, MN parallelæ datæ. Ducatur AB, quæ cum iis angulos constituat FAB, NBA æquales angulo, quo curvæ se mutuo secare ponuntur, sive rectus sit, sive obliquus. In duas partes æquales dividatur linea AB in e, & sumatur in ea pro arbitrio punctum D, ducaturque DE rectis FG, MN parallela. Literæ autem a, c, d denotent quantitates quascunque datas, R quantitatem non datam, m, n numeros quosvis inter se *primos, & impares.* Fiatque $CD = R^{m:n}\left(\frac{n}{m}c + \frac{n}{m+2n}dRR\right)$ deinde $DE.a = R^{m+n,:n}\left(\frac{n}{m+n}c + \frac{n}{m+3n}dRR\right)$ + area curvæ, cujus abscissa R & ordinata $R^{m-n,:n}(c+dRR)\surd(aa+RR)$ quo facto locus puncti E erit curva quæsita. Erit autem irrationalis sive, ut appellant, transscendens,

dens, si vero sit $d = (m+3n)c : ma^2$, locus puncti *E* erit rationalis seu algebraica; erit enim $DE = \frac{nc}{ma^3} R^{m:n} [(aa+RR.)^{3:2} + \frac{maa}{m+n} R + R^3]$, existente $eD = \frac{n}{m} R^{\frac{m}{n}} (c + \frac{(m+3)c}{(m+2n)a^2} RR)$ Item si *n* sit unitas & *m* numerus negativus & ternario major (vel etiam ternarius, si sit $d = 0$) locus puncti *E* rationalis erit.

Sunt formæ generales, quibus hujusmodi lineæ ex curvarum quadraturis derivantur, quæ, præter jam memoratas, alias quoque innumeras curvarum species utriusque generis suppeditant; inter quas occurrunt duæ lineæ Geometris non ignotæ, nimirum logarithmica, &, quando angulus interfectionis rectus est, cyclois.

Scholium.

Quæritur, quibus computationibus adductus sit problematis Autor inter duos ejus casus ita distinguere, ut in altero, ubi angulus interfectionis rectus est, curvas rationales disertim requirat; in altero autem, quando angulus est obliquus, an tales dari possint, dubitare videatur.

ACCURATA DESCRIPTIO LUCULÆ BOREALIS in Observatorio Giesseno Acad. d. 17 Febr. & 1 Mart. M DCC XXI observatæ a JO. GEORG. LIEBKNECHT, SS. Th. D. ejusque & Math. Prof. P.

UT in nostris regionibus hucusque parum hyemasse fuit visum; ita dies XVII Febr. liquore Thermometri infra 20 lin. descendente præter spem serenus erat. Quare & Auditoribus tunc meis suasor fui, ut mecum post horam statim sextam vesperi ad observandam ♀rem & dein mensurandas in Orione fixarum distantias minimas in Observatorium publicum ascenderent. Ubi vix dimidia hora post fere septentrionem versus mirabilis apparuit *arcus* quidam *subpallidus*, undique in hemisphærio splendentibus admodum, una cum ♀re, stellis TAB. IV. Fig. 1.

 fixis.

fixis. Primus hic arcus sub initium vix absimilis apparebat illi, quem anno 1710 die 26 Novembr. heic Giessæ observavi, in Actis Eruditor. A. 1711 p. 325 delineatum. Succrescens integrum sub se continebat segmentum, cujus amplitudo adhuc succrescebat in parte tam occidua, quam ortiva. Horizon integer contra istthanc temporis rationem, antea indicatam, sat erat ab exhalationibus liber, unde & talem primitus albuginem parum inter labores alios curavi: id quod etiam causæ fuit, cur spectatores nullam ibi nubeculam suspicarentur, meque magis urgerent, ut oculos eo dirigerem. Erat *segmentum obscurum A B* postea in plaga septentrionali 10 gr. 50 min. altum, & ejus *arcus subpallidus B C* insuper 4° 40'.

TAB. IV. Fig. 2.

Post horam septimam novus adhuc succedebat arcus obscurior *CD*, cujus altitudo cum prioribus seu *A D* erat ab Horizonte=19 grad. Mox arcus uterque, & lucidus, & obscurior, illud perpetuo continebat segmentum obscurum & densum, id quod tamen nullum dabat nubis cujusdam signum: undique enim transparebant stellæ fixæ, quasi faces in tenebris magis lucentes, de quibus deinceps. Neque stellæ istæ prius apparebant, quam secundus arcus *DE* lucidior oriretur. Interea in prædicto segmento obscuro passim surgebant quasi luminosæ columnæ seu trabes uti veteres vocabant. Erant autem, ut magis declaremus, nihil aliud, quam radii subpallidi in ordine ut plurimum parallelo exsurgentes, nunc scoparum instar divaricantes, qui in una modo parte creverunt, mox decreverunt in altera, & quasi dimicantes invicem disparuerunt, majori impetu rursus apparuerunt, ceu velitantes hinc inde currendo solent. Surgebant primo & inferioribus locis, quos mox relinquendo alii superius continuabant circa arcus obscuri marginem. Erant nonnullæ columnæ radiosæ, aliæ densiores, aliæ paulo incurvatæ, sed hæ perinde ut obliquius pergentes admodum raræ. Post horam VIII fere tertius arcus *D E* sublucidus & amplior illis prioribus *B C* & *C D* accedebat; qui omnes ita junctim altitudinem ab Horizonte referebant *A E* 40°, 20'. Extremus hic arcus satis erat firmus, quem ne quidem columnæ seu radii e vicino obscuro surgentes turbabant, nec novus acce-

cedebat, nec ullibi ad horizontem amplior fiebat; quare ejus amplitudinem ortivam a cardine septentrionali *A G* sumsi = 51 gr. & occiduam *A F* = 55°: ut ideo totus arcus, sc. iste major, qui reliquos & segmentem obscurum continebat, amplitudinem haberet = 106 gr. & altitudinem antea adductam = 24°, 20′. Dignum est notatu segmentum nigrum nullas exhibuisse stellulas, nec prius istas apparuisse quam tertius arcus luminosus apparuit. Ubi demum in parte tam nigri segmenti, quam arcuum optime transmicare cœperunt, & quidem in parte occidua Cygni α, ξ & μ juxta Bajeri appellationem; in ortiva parte etiam stellæ tertiæ & quartæ magnitudinis transparebant, quæ etiam subinde micabant inter columnas dictas. Clarior etiam & illustratior, quod miratus sum, reddebatur *via lactea* regio vicinior, cujus ita albugo fiebat major, quocunque tales radii luminosi pergebant. Postea superior arcus lucidus in parte occidua disruptus quasi videbatur, qui instar nebulæ Andromedam peræque albicantem transcendebat, quem post horam X radii ex ipsa plaga septentrionali sequebantur. Horizon septentrionalis non aliter erat illustratus, ac si lumen esset in vicinia, quæ tamen ceu aliunde constat, non potuit non longissime tunc abesse. Reliquæ Horizontis partes non ita erant illustratæ: immo ipsæ illustratæ partes non æque illustratæ, sed quasi umbris subinde distinctæ erant. In eadem plaga Horizontis septentrionali, ex observatorio nostro 80 pedes Rhinl. alto, omnia, etiam remotissima ædificia poterant cognosci, inque his non solum tegulæ & fenestrarum orbes; sed & in viis lapides. TAB. IV. Fig. 1. Fig. 2.

Die 1 Martii post horam septimam fere per fenestram in boreali plaga notabilem *arcum* vidi. Hic uti præcedente existebat amplior & clarior: ita claritatem suam subinde mutabat, neque segmentum ejus tantam habebat obscuritatem. Quæ borealis facies diu hærebat immobilis, utut horizontem versus nonnullæ columnæ instar fumi tenuissimi observarentur; arcus ipsius altitudine semper manente = 31° 50′. Prout vero priorem faciem superavit altitudine: ita & figura Fig. 3.

gura ipsa erat illustrior, siquidem ab initio videbatur fumare sicque flammas quasi projicere. Quantumvis vero cœlum sat erat clarum stellasque fixas egregie exhibebat, non tamen Horizon exinde erat multo clarior, ceu nuper quidem; immo nullæ stellæ micabant in segmento hoc clariori, licet tales arcus ipse monstraret. Post horam fere nonam tres, uti nuper, apparuerunt arcus, manente tamen eadem altitudine prædicta = 31° 50′: neque hæc, uti nuper, cum ipsis arcubus succrevit, neque columnæ priores erant adeo rectæ, sed fumi instar vacillantes. Quid? quod arcus superioris extremitas tota quasi vacillare videbatur præ meris ejusmodi fumosis ductibus. Inter omnes vero trabes priores apparuit in septentrione *A B* illa major supra & inferius suos radios spargens; disparente hac statim nova apparuit in *C* magis lucens. Impediebat autem, quod valde dolui, tunc corporis infirmitas, quo ipse vix amplius continuare valerem hanc meam observationem; suasor tamen fui auditoribus ejusmodi rebus sat adsuetis, ut eo curatius hanc cœli faciem intuerentur. Qui etiam sequentia mihi exposuerunt una cum aliis viris fide dignis. Nimirum post horam XI apparuisse ex Oriente magnum radium & infra hunc obscuriori arcui insidens globosum & crinitum quasi, sed valde obscurum corpus *C*, cujus tamen inferiorem rotunditatem observatores non potuerunt oculis percipere, perceperunt tamen alii, qui cum vulgo inde stellam novam dictitarunt. Dein tamen omnino illum radium ex arcu venientem versus plaustrum majus suum cursum direxisse, tertio fere mutatis vicibus instar velitantium radios apparuisse, ita ut, disparente uno in Oriente, alter apparuerit in Occidente eodem plane modo, quem in singulari syrmate A. 1716 d. 20 April. observavi. Inter hanc velitationem quarto in Oriente luminosum admodum radium instar teli *D* columnam illam majorem transiisse, unde vulgus sibi crucem finxit. Mox tamen in Occidente nubeculas fuisse visas, & post mediam demum noctem ex opposita parte paullatim & sic porro alibi disparuisse columnas illas fumantes una cum arcubus, ceu quidem observatores antea laudati mihi exposuerunt. Quod aeris constitutionem attinet, diem 1 Martii sat serenum nubi-

nubilus excipiebat, Therm. ad lin. 22 resurgente & Barom. ad 31′, 1″ immo tertius Martii dies itidem instabilis noctem pluviosam relinquebat.

ADDITAMENTUM DE SIMILIBUS phænomenis in vicinia nuperrime observatis.

Simile phænomenon, quale modo ex observationibus Cl. *Liebknechti* descripsimus, observatum etiam fuit d. 1 Martii ab hora 9 usque ad 2 hic Lipsiæ, Halæ Saxonum, Merseburgi, Tenstadii in Thuringia, Misenæ ac alibi. Nimirum Misenæ h. 11 claritas insignis aeris inter septentrionem & occidentem observata est, per quam innumeri radii sub initium subrubri, deinde subalbidi instar flammarum serpentium ejiciebantur. Ex loco editiore videbatur nubes obscura, unde radii isti evibrabantur &, quod horridum adspectu erat, per eam veluti in firmamento corpus ex iridibus se mutuo intersecantibus huc illuc volutari videbatur. Claritas illa, quæ lumen Lunæ plenæ superabat, per ampliorem tractum diffundebatur una cum radiis fulgurantibus.

Tenstadii ab h. 7 usque ad 8 tenuis atmosphæram inferiorem obsidebat nebula, cujus pars superior splendore quodam subalbido illustrata semicirculum referebat ab occidente versus orientem protensum. Luna occidente arcus altior fiebat & per eum h. 9 multi admodum radii ascendebant. Hor. 10 inter continuas fulgurationes vehemens in nebula ista agitatio observata, quæ h. 11 increscebat, ubi fumus quasi illuminatus versus Austrum propelli videbatur, non tamen ex eodem constanter loco. Hor. 12 arcus accensus videbatur, flammis a septentrione versus austrum serpentibus & sese mutuo celerrime insequentibus. Hor. 1 ab occidente proficiscebatur nebulosum quoddam corpus aliud, altius arcu versus austrum excurrens & radios pyramidales continuo evibrans, variis coloribus continctos. Prope Arcturum ex improviso quasi fulgur perstringebat oculos observatoris, igne in stellam veluti conglobato descendente, ac mox in radium latum protenso, qui

ultra 8 circiter minuta lucebat ac in figuram fere triangularem sese contrahebat, lumine sensim sensimque imminuto, donec prorsus evanesceret. Ab hora prima flammæ fiebant remissiores, arcu nebuloso h. 2 subsidente, ita ut aliqui adhuc radii, sed flamma nulla conspiceretur. Observata etiam est ibidem d. 17 atque d. 23 Febr. aurora borealis, sed non adeo illustris.

Non absimilia ceteris quoque in locis visa sunt.

ANTIQUITATES SELECTÆ SEPTENtrionales & Celticæ &c. Autore JOH. GEORGIO KEYSLERO, Societatis Regiæ Londin. Socio.

Hannoveræ, sumtibus Nicol. Færsteri, 1720, 8
Alph. 1. pl. 18 fig. æn. 16.

Continet hoc Volumen sex libellos singulares, quibus nonnulla loca Conciliorum & Capitularium explanantur, & dogmata Theologiæ Ethnicæ Celtarum gentiumque septentrionalium perquiruntur, cum moribus & institutis majorum nostrorum circa idola, aras, templa, oracula, lucos, sacerdotes, regum electiones, comitia & monumenta sepulchralia. Singula ex monumentis tum editis tum hactenus nondum visis illustrantur. Prima Dissertatio sistit monumentum vetus ex ingenti saxorum mole compositum in Salisburiensi planitie Ultoniensis provinciæ, quod vulgo *Stone-Henge* appellant Angli. Sectionis primæ caput 1 luculentam ejus descriptionem exhibet, ut & eorum quæ simili compage cernuntur in Westphalia, ditionibus Brunsuicensibus, tractu Megalopolitano, Holsatia, Marchia Brandenburgica &c. quo loco notandum, figuram æneam pag. 9 adjectam, quæ molem Saxeam Helmstadiensem lectoris oculis subjicit, minus accuratam esse, posterioribusque curis forsan emendandam. Caput 2 ostendit prolixe, saxis quidem a veteribus Celtis atque septentrionalibus divinum cultum fuisse exhibitum, eum autem ad hæcce monumenta minime pertinere. Illam vero instituti rationem Autor per totum librum sibi sumsit sequendam, ut occasione textuum e veteribus legibus alle-

allegatorum, transeat in notis subjunctis ad disquisitiones a scopo non alienas, lectorisque hoc pacto animum novis subinde stimulis excitet. Ita pag. 14 insertam habes observationem de candelarum usu & abusu in sacris, & pag. 19 de Edda Islandorum, quam Bosius in Epist. ad Reines. 39 p. 361 perperam pro nomine scriptoris habuit. Occasione lapidis olim fatidici apud Scotos, qui nunc in templo Westmonasteriensi adservatur sub sella Regum inaugurationi dicata, artes & techinas Druidum detegit Autor p. 24. Historiam lapidis ipsius persequitur ex Manuscripto Codice Bibliothecæ Bodlejanæ p. 30 seq. in cujus explicatione p. 33 seq. plura adducit, quæ usum linguæ Hibernicæ in Etymis Celticis pervestigandis demonstrant, productis in medium appellationibus Druidarum, vatum, Herculis Ogmii &c. Caput III de aris veterum septentrionalium agit probatque monumenta hæc earum numero non esse habenda. Caput IV ea habet, quæ pertinent ad lucos & templa arborumque cultum majoribus nostris solemnem, eorum simul refellit sententiam, qui monumentum Salisburiense pro templo venditarunt, Pag. 72 seq. inquiritur, quid veteribus legibus sint *arbores sanguinum, sacra Nimidarum*, *Frithsplottum, leges Unstallesbomicæ* &c. Caput V agit de lapidum prægrandium in Comitiis & regum electionibus usu, ad hæc tamen monumenta non pertinente. Pag. 87 seq. originem fabulæ de sagarum conventu in monte Bructerorum a campi Madii observatione deducit. Sectionis secundæ caput I probat, lapides hosce fuisse monumenta sepulchralia. Subjunctus est pag. 110 seq. catalogus scriptorum, qui de urnis in Germania effossis egerunt. Caput II pluribus inquirit in dogmata majorum nostrorum de statu animarum post mortem, eorumque fabulas de Metempsychosi, crepusculo Deorum, Bifrosta sive iride, Himmel, Valhalla, Odino, Eso, Einheriis, verre Jolensi, Hela &c. mortis etiam contemptum, quem majores nostri adfectabant a genuinis causis derivat. Pergit Cl. Autor pag. 173 seq. in indagandis rationibus, quæ illos impulerunt, ut arma, equos, calceos, divitias una cum defunctis sepelirent. Pag. 164 seq. agit de gladii sanctitate juramentisque super eum præstitis, de carnifi-

 cum

cum item munere nulla olim macula notato; porro de equorum cultu, calceorum ex corio factorum apud veteres raritate & origine fabularum animalium de thesauris ardentibus. Caput III locum Taciti de Mor. Germ. c. 2 evolvit de Herculis columnis in septentrione, inscriptiones simul nonnullas hactenus ineditas de Hercule Saxano, Magusano, in petra &c. explicat. Cap. IV eorum opinioni obviam it, qui Saxa Salisburiensia pro sepulchro Vortigerni vel Ambrosii habuerunt. Caput V de sacrificiis & oblationibus ad sepulchra disserit & Cap. VI de Autoribus stupendorum horum operum. Pag. 209 seq. inseritur Manuscriptum Bibliothecæ Oxoniensis de origine Gigantum in Britannia; reliqua capitis hujus inquirunt in habitum corporis veterum septentrionalium causasque veras decrescentium virium humanarum. Cap. VII & VIII Anglo-Saxones faciunt conditores Monumenti Salisburiensis.

Secundum in volumine hoc locum occupat *Exercitatio Historica de Dea Nehalennia, numine veterum Walachrorum Topico*, quæ jam anno 1717 Cellæ prodierat in lucem. Meminit hujus Dissertationis Montefalconius in addit. ad Tom. II operis Antiquarii, sed ita ut ex mutila quam refert inscriptione satis appareat, eam ipsi non fuisse inspectam. Collectas hic habet Lector omnes inscriptiones partim hactenus ignotas, partim obscuras, quæ Deam hanc patriam referunt. Illud imprimis hac opella agit Autor, ut dogmata veterum septentrionalium de Nymphis, Nehis, Necco aliisque aquatilibus dæmonibus excutiat, Nehalenniamque non aliam esse, quam Neham cultam in loco *Halle* dicto, demonstret. Pag. 250 & in addendis p. 589 nonnulla monet de pia Pontificiorum vel fraude vel ignorantia in explicandis veterum Inscriptionibus. Additus est sub finem conspectus operis edendi de Germania Gentili, sive de Diis veterum Celtarum Gentiumque septentrionalium, nominibus Deorum hactenus incognitorum.

Tertia *Dissertatio* est *de visco Druidum* ad D. Jacobum Douglas Medicum Londinensem, qua denominationes ejus superstitionesque Druidum circa fruticem hunc fuse perquiruntur. Occasione loci ex Edda adducti agitur pag. 310 seq. de baptismate

finate majorum nostrorum, antequam etiam ad sacra Christianorum transiissent, & pag. 318 de quercubus quibusdam in inferiori Saxonia celebribus.

Disquisitiones Historicæ, quæ sequuntur, in duas Sectiones dispescuntur, quarum prima est *de interdicto carnis equinæ esu*, quem Autor non ex legibus Israeliticis sed Antiquitatibus patriis repetendum autumat. Usus enim hujus carnis non modo frequens sed & maxime solennis erat in sacrificiis majorum nostrorum, quorum reliquias & hoc pacto abolere satagebant primi conversores. Epilogus est de modo præpostero, quo usi sunt primi conversores in plantanda Ecclesia Christiana, quod ad nostras attinet terras; item de persecutione ob sacra diversa, quam jam gentiles nostri pro illicita habebant. *Sectio* II sistit *Compotationes sacras*, quæ sacrificia olim excipiebant, illustrat simul poculorum genera, eorum consecrationes, societates **Gilden** vel **Innungen** dictas, Bragi Dei poculum, & reliquias gentilismi complures in cœtibus Christianorum etiamnum hærentes. Agmen claudit Etymologia vocis **Hornung**, qua Germani mensem Februarium appellant. Autoris sententia est, eam non a Kernunno Deo, quod Leibnizius fecerat, sed a cornibus sive poculis & festis diebus repetendam esse, idque confirmat Fastis Runicis pag. 367 adductis.

Excipit has Observationes *Dissertatio de mulieribus fatidicis veterum Celtarum gentiumque septentrionalium*, quæ septuaginta fere Inscriptionibus ex parte ineditis lucem adfundit, ac speciatim agit de Matribus & Matronis, Mair, Druidibus fœminis, Volis, Genis, Samnitis, Alirunis, Velleda, Aurinia, Ganna, Jetha, Sifa, Thrudur, reliquiisque gentilismi inter Christianos, quod ad hanc materiam. Quo pertinent fabulæ de sagis pag. 491 seq. oculorum fascino p. 493 tempestariis p. 494 seq. conversione hominum in lupos, p. 495 seq. collectione herbarum, p. 496 seq. dæmonio meridiano p. 498 seq. spectris Alforum p. 500 seq. oraculis Alrunicis &c. p. 504 seq. quæ singula ex historia maxime veteri suam accipiunt lucem. Insperguntur passim observationes uberiores ad rem pertinentes, ut pag. 398 seq. de *Domus Divinæ* elogio in Inscriptionibus, Imperatorum-

 que

que Romanorum insana ambitione. Pag. 408 seq. de more gentilium simulacra & imagines membrorum morbo adfectorum appendendi statuis Deorum tutelarium, quæ votorum ratio etiam ad Christianos transiit: pag. 449 de somniis vetularum: pag. 457 de Dusiis & concubitu dæmonum cum mulieribus: pag. 461 de literis Runicis & incantationibus veterum septentrionalium; de Bructerorum, Finonum & Marsorum denominationibus pag. 473 seq. de jure Cunnagii & Marcheta p. 483 seq. Illud hoc loco notandum censemus, Antiquitates Galliæ Manuscriptas, quæ pag. 380 citantur, non Dagerahtum autorem agnoscere, uti ibi habetur, sed Gudium. Extant nunc ex in Bibliotheca celeberrimi & de patriæ Antiquitatibus præclare meriti *Joh. Georgii Eccardi*, qui eas Autori communicaverat.

Finem imponit opusculis hisce *descriptio urnæ sepulchralis* in agro Neilingensi veteris Marchiæ mense Septemb. 1719 erutæ, cujus etiam figura æri incisa addita est. Acceptam eam fert Autor *Davidi Solbrigio* Regiæ Majestatis Prussicæ in Diœcesi Seehusana Inspectori, constatque totus apparatus diversis vasis & varia supellectile partim ænea partim argentea, quæ equorum ornatui inserviit, ut putat Autor. Fusum est opus multaque figurarum serie insigne, pondere 6 librarum Brunsuicensium. Accedunt tandem indices locupletissimi tum scriptorum tum rerum, cum addendis, quæ postquam jam sub prelo sudaverat liber, succurrerant.

JOURNAL DES CHOSES MEMORABLES ADvenues durant le Regne de Henry III Roy de France & de Pologne.

h. e.

DIARIUM RERUM MEMORABILIUM regnante Henrico III Rege Galliæ & Poloniæ gestarum. Tomi II.

Coloniæ, apud Hæredes Petri Marteau, 1720, 8. Alph. 3 fig. æn. 12.

Nota

NOta est Satyrarum Collectio, quæ jam pridem A. 1663 ac rursus additionibus & commentario aucta A. 1664 in 4, demumque sub titulo *Recueil de diverses pieces servant a l'histoire de Henry III &c.* Coloniæ apud Petrum Marteau 1693 unico volumine in 12 prodiit. At cum nondum omnia liquere viderentur, quod & nomina sæpe conficta & res sollicite velatæ deprehenderentur, rem fecit historiarum cupidis oppido exoptatam doctissimus *Duchat*, Curiæ supremæ Gallorum Berolinensis Consiliarius, qui & notulas subinde ad marginem adlevit, & scripta integra ceteris inseruit, & animadversiones ultimo imprimis scripto longe plurimas adjecit. Exhibetur itaque hic primo loco *Diarium*, quod solum in titulo operis memoratur, & a mense Majo A. 1574 ad Majum A. 1589 pertingit: cujus Autorem cum alii crediderint *Servinum* Advocatum generalem Parliamenti Parisiensis, Noster nunc potius opus illud Viro arguto, *L' Estoile*, Pelissonio in Historia Academiæ Gallicæ commendato, tribuendum, & Servini in opere edendo partes alias non fuisse judicat, quam quod hujus lucubrationibus, quæ latius, ut paulo infra docebimus, excurrunt, ea detraxit, quæ ad Henricum III spectant. Sequuntur *Divortium satyricum amorum Reginæ Margaritæ* & *Historia amorum magni Alcandri*, cum clave & notis pereruditis; quantum vero conjectari licuit, utrumque scriptum *Victori Cajetano* debetur. Succedunt, quæ in ultima editione Coloniensi non comparebant, *Epistola* nempe *amatoriæ Henrici IV ad Bellofortiam Ducem*, *Additiones* item *ad Diarium Henrici III* & Incantationes Henrici Valesii & sacrificia dæmoni facta in luco Vindocinensi. Quæ deinde excipiunt antea quoque huic collectioni inserta: *Apologia Henrici IV*, vulgo *Robaniæ Viduæ*, a nonnullis tamen *Cajetano* adscripta, & *Mira narratio de vita Catharinæ Mediceæ*, de cujus Autore etsi nihil constet, certum tamen est, eam ante Henrici III tempora fuisse compositam, quippe jam tum A. 1574 Collectioni scriptorum ad Carolum IX spectantium insertam. Clauditurque hic Tomus *vera Fatalitate fani Clodoaldi* seu narratione de cæde Henrici Tertii, quæ loco Parisiis vicino *S. Cloud* dicto contigit, simili scripto, quod in Tomo II

Saty-

Satyræ Menippeæ 1720 recusæ comparet, opposita, & nunc primum pariter huic operi inserta. Qua quidem occasione Noster monet in præfatione, latuisse Autorem, quod Choquetus Dominicanus in libro *de Sanctis Belgii Ordinis Prædicatorum* Timmermannum ob sauciatum Guilielmum Arausionensem morti damnatum inter sanctos Ordinis Martyres retulerit. Tomus secundus totus fere destinatus est *Confessioni Sancii* antea quoque editæ, cujus singulis capitibus curiosæ ac prolixæ subjiciuntur annotationes, ut correctiones & Additiones ad finem rejectas taceamus. Etsi vero hæc confessio nomen præferat *Harlæi Sancy*, cave tamen putes ab ipso compositam, quin potius ab *Aubignæo* aut, ut alii putant, a *Chamierio* aut *Cajetano* Harlæo suppositam fuisse, compertum est.

MEMOIRES POUR SERVIR A L'HISTOIRE de France &c.

h. e,

COMMENTARII HISTORIÆ GALLICÆ inservientes, quibus ea quæ in Gallia ab A. 1515 ad 1611 memoratu digna gesta sunt, continentur.

Tomi II.

Coloniæ, apud hæredes Hermanni Demla, 1719, 8. Alph. 2 pl. 7 fig. æn. 30.

OPportune hunc librum jungimus præcedenti, quippe universum illud Petri de l'Etoile opus complexum, ex quo particulam quæ ad Henricum III spectat, jam olim detractam & sub *Diarii* nomine aliquoties vulgatam diximus. Quare & noster Editor, dum cetera inde ab A. 1515 usque ad 1611, qui Autori emortualis exstitit, publici juris facit, totum illud Diarium non uno quidem loco emendatum & auctum Tomo I a pag. 35 usque ad finem hujus Tomi, repetere non gravatus est. Ut itaque nunc quoque Diarium, quod in omnium manibus est, prætermittamus, e reliquis, in quibus tamen hiatum deprehendimus T. II p. 229, ubi Editor dolet, volumen res ab

A. 1595

A. 1595 ad 1606 gestas complexum, frustra hactenus quæsitum, præmiumque inventori spondet,) pauca quædam hoc loco communicabimus.

De Francisco I refertur, quod cum suasu Cancellarii pactum quod *Concordatum* vocant, sancivisset cum Pontifice Leone X, T. I.
reducem Bononia Cancellarium his verbis compellaverit: *magnopere vereor, ne hoc pactum utrique nostrum, tibi æque ac mihi, inferno luendum sit.* Carolum Borbonium, in oppugnatione p. 2.
Romæ glande trajectum, jamjam exspirabundum, proximo militi dixisse traditur: *Injice mihi ocyus pallium, ne ceteri, cum me mortuum viderint, animo dejiciantur*, additurque distichon: 4.

Unum Borbonio votum fuit arma ferenti,
Vincere vel morier, dedit utrumque Deus.

Stephanus Jodellus, Poeta Parisiensis, promptus & ingeniosus, 30.
sed omnibus voluptatibus diffluens, Numinisque contemptor, cum inter maximos cruciatus, ut divinam opem imploraret, admoneretur, nec agniturum se Deum nec invocaturum respondit, quoad ille sibi tantum inferat mali, atque desperabundus exspiravit A. 1573. Cum Franciscus Belleforestus Historiam novem Carolorum Galliæ Regum edidisset, quo illos magnopere 34.
commendaverat, his non nemo versibus lusit:

Nostrorum evolvas annosa volumina Regum,
Et quæ sunt illis dicta vel acta legas;
Regibus e Carlis dabitur cui tertia sedes,
In vivis fatuus vel furiosus agit.
A magno incipias & tertius ordine simplex,
Tertius tunc sequitur, quem furor exagitat.
A sexto hinc numeres, est Carolus ordine nonus,
In cædes hujus mens male sana ruit.

Cosmographus Thevet, A. 1590 mortuus, mendacissimus atque T. II.
rerum omnium adeo ignarus fuisse perhibetur, ut sibi persuaderi p. 28.
pateretur, Anacreontem ipsum scripto testatum, quod uvæ acino perierit. Ad A. 1594 observatur, Maynium Ducem nummum 181.
Parisiis distribuisse, qui ipsum repræsentabat, gladium manu tenentem, cum epigraphe: *Carolo Lotharingio clavum Regni te-*

nente, in averſa vero inſignia Galliæ & Lotharingiæ, cum lem-
p. 203. mate: *Vacante Lilio Dux me regit optimus.* Cum A. 1594 eodem
die, quo Rex Henricus IV Lutetiam ingreſſus erat, Hiſpani im-
petrata venia diſcederent, Rex de porta S. Dionyſii deſpiciens
prætereuntes Duces blande ſalutabat, additis verbis: *commen-*
235. *date me Domino veſtro, at nunquam revertimini.* Libri cui ti-
tulus *Les amours tragiques de ce temps* Autorem vocari *Laffe-*
mas, ſartorem primum ac poſtea cauſarum patronum,
affirmatur, quem & alium librum politicum ſcripſiſſe con-
ſtat, quem cum Henrico IV afferret (cujus hic varia pulcre di-
cta memorantur) reſpondiſſe fertur: *quoniam ſartores de ſtatu*
politico libros ſcribunt, poſthac Cancellariis braccas conficiendas
credam, quod paulo quidem aliter Perefixius in vita Regis enar-
239. rat. Ubi pacem inter Paulum V & Venetos A. 1607 conciliato-
re Henrico IV factam refert, obſervat Cl. Editor, interdictum
a Pontifice fuiſſe revocatum, nec ullo modo illi a Venetis ſatis
factum, nec petitam abſolutionem, nec receptam ſolenniter, aut
ulla ab illis lætitiæ ſigna edita: imo nec literis mandatum pa-
cificationis tractatum, eoque ſpurios & a Cardinali Cajetano ſup-
248. poſitos eſſe articulos a Romana curia vulgatos. De Renato
Rapino, celebri Poeta, quem monachi filium creditum Editor
putat, die 15 Febr. 1608 Cæſaroduni mortuo, narratur, quod
tribus ante obitum horis a filio de valetudine interrogatus, ca-
lamum arripere juſſerit & nihil hæſitans verſiculos (quales mul-
ti paſſim in opere occurrunt) dictaverit:

Qui digitis floccos legit, & ſua complicat in ſe
Lintea, miraturque manus ſpectator ocellis;
Cui ſummi digiti frigent, manibus, pedibusve,
Et naſi ſupremus apex; cui tempora pauco
Tempore labuntur, nares ſimæque, & apertæ,
Dirigiturque pilus velut horrens, lumina ſenſim
Hebeſcunt, & ſingultu vox hæret acuto;
Qui matulæ oblitus, læſi dat ſigna cerebri,
Et linguæ titubans non ſe regit ordine ſermo:
Ejus ſpes nulla eſt, animumque videbis ovantem
Scandere ſupremas multo cum gaudio ad arces.

Memi-

Meminit mox Autor nummi, a Peirescio sibi oblati, cum icone & inscriptione: *Diana Dux Valentinorum clarissima*, & in aversa: *Omnium victorem vici.* Ubi Lancelotum du Voesin de la Popeliniere, hominem elegantem & eruditum, inedia demum oppressum Parisiis 1608 obiisse memorat, addit, eum in Historia turbarum Galliæ civilium describenda principem dici posse, si posteriores libri responderent prioribus, certe tam vere tamque libere scripsisse, ut ideo mortis periculum incurrerit, quippe Rupellis aliquando corpus gladio trajectus. Præsidem Janninum Legatum Gallicum, qui inducias A. 1709 inter Hispanos Belgasque feliciter conciliaverat, in eruditos imprimis fuisse admodum liberalem docetur, simulque notatur, Justum Scaligerum marsupium mille thaleris plenum, iterum iterumque ab eo oblatum, constanter detrectasse. Georgius Critton, Professor Regius d. 8 Apr. 1611, hisce verbis Latinis adstantes affatus: *valete amici, valete superstites, mortalitatis immemores*, exspirasse fertur. Denique de Roberto Constantino, Lexici Græco-Latini Autore, notamus, eum a Nostro A. 1611 centum & decem annis majorem Montalbani defunctum memorari, quem alii quidem A. 1605 ætatis centesimo tertio obiisse testati sunt.

p. 249. 276. 365. 368.

LA VIE DE MADAME JEANNE MARIE BOUvieres de la Mothe Guion.

hoc est,

VITA GUIONIÆ, AB IPSAMET CONSCRIPTA Partes III.

Coloniæ, apud Joan. de la Pierre, 1720, 8. Alph. 2 pl. $13\frac{1}{2}$.

QUi Præfationem huic operi præfixit, postquam commemorasset, Guioniæ adversarios & doctrinam & mores ipsius plurimis onerasse calumniis, haud paucos refert veriora esse edoctos, quibus ea post mortem maximi sui adversarii in libertatem vindicata sui conveniendi potestatem fecerit. Iidem ex ipsa cognoverunt, se suam ipsius vitam copiose de-

 scri-

ſcripſiſſe, imo Anglo cuidam, viro ſuæ nationis primario, ea dono dedit MStum vitæ ſuæ codicem, rogans, ut ipſa defuncta publici eum juris faceret. Exſtincta igitur Guionia Blæſis A. 1717 d. 9 Junii, ſtatim typis fuit mandata, quæ hic exhibetur, tripartita Vita Guioniæ. Præfationi huic, in cujus exitu etiam docetur, quo ordine ſint Guioniæ libri legendi, ſubjicitur primo Epiſtola d. 16 Junii A. 1717 Blæſis ſcripta a quodam, qui morienti Guioniæ adfuerat, deinde Catalogus librorum ejus. Ex priore diſcimus, Guioniæ mortem præceſſiſſe graviſſimum trium menſium morbum: aperto mortuæ corpore, nullam partem deprehenſam fuiſſe ſanam, excepto corde, quod tamen flaccidum fuerit, & cerebro, quod & ipſum ſolito fuerit humidius: cæteras partes corporis & inteſtina fuiſſe vel putredine corrupta vel ardore correpta, ſel vero petrificatum, ut cum phyſicis loquamur. Catalogus librorum a Guionia Gallice conſcriptorum hic eſt:

Vetus Teſtamentum una cum explicationibus & meditationibus vitam interiorem ſpectantibus. Tomi XII.

Novum Teſtamentum una cum explicationibus & meditationibus vitam interiorem ſpectantibus. Tomi VIII.

Sermones Chriſtiani & ſpirituales de variis argumentis ad vitam interiorem ſpectantibus. Tomi II.

Epiſtolæ Chriſtianæ & ſpirituales ejusdem argumenti. Tomi IV.

Anima Dei ſui amans, repræſentata in Herm. Hugonis emblematibus de Piis deſideriis, & in Oth. Vanii emblematibus de amore divino, una cum figuris novis, quibus ſunt ſubjuncti verſus ad vitam interiorem viam demonſtrantes.

Vita ipſius, ab ipſamet conſcripta. Tomi III.

Ejus Opuſcula ſpiritualia, hoc eſt, via brevis & facilis ad recte orandum, Torrentes ſpirituales, &c. Nova editio.

Ejus Apologiæ, & Cantica ſpiritualia, nondum ſunt in lucem emiſſa.

Venimus ad Biographiam Guioniæ, in qua non ſimplici brevitate hiſtoria ejus exponitur, ſed muliebri facundia crebræ interſeruntur digreſſiones, quibus modo DEUM, cujus miram providentiam ubique agnoſcit & prædicat, exemplo Auguſtini allo-

alloquitur, modo casus vitæ suæ, qui curiosissime describuntur, in pias allegorias convertit piasque iis adjungit meditationes. Nata est, ut e *Cap.* 2 discimus, d. 23 Apr. A. 1648 piissimis parentibus, & nata quidem est partu octimestri, tamque debilis, ut diu haberetur pro vitæ experti. Adhuc infans quatuor annorum per somnum vidit infernum terribili specie, quem oblivisci nunquam potuit. Eodem tempore jam sensit cupiditatem martyrii. Ab infantia usque semper versata est in monasteriis virgi- P. I Cap. 3.
num, ibique a propria sorore instituta cum ad octavum vitæ annum pervenisset, tam docte ad quæstiones theologicas respondere valuit, ut omnibus esset admirationi. Vix duodecennem 4.
incessit cupido monasticis se constringendi votis. Sed obstitit ætatis ratio, quo minus inter moniales reciperetur. Ipsa vero libenter & assidue jam tenera illa ætate legebat sacram Scripturam, & alios pios libros, interque eos maxime Opera S. Francisci Salesii. Singulari exarsit amore erga pauperes, ac ad igno- 5.
scendum injuriis jam puella se præbuit facillimam. Adultior tamen facta cœpit preces negligentius obire, sibi ipsi ob corporis sui pulchritudinem impensius placere, fabulas Milesias lectitare. Nec nuptias aversata, A. 1664 marito se junxit, infe- 6.
lici tamen implicita conjugio, quippe cum a socru, tum a marito, quibus nec sermones Guioniæ nec mores probabantur, adeo male habita, ut aliquando cultrum arriperet, excisura sibi p. 58.
linguam, qua nihil socrui placens proferre posset. Agnoscit Cap. 7.
vero statim calamitatis hujus utilitatem, qua quippe opus ipsi fuerit ad opprimenda vitia muliebria. Dabat enim tum maximam operam vincendis animi pravitatibus, & lectitandis piis libris. Gravida hoc tempore cum esset, quas corporis infirmitates tum senserit, persequitur, ac rursus redit ad incommodos mariti sui mores, quem fuisse dicit melancholicum, & uxoris quidem amantissimum, at simul gravissima suspicione metuentem, ne ipsa majori flagraret amore aliorum. Hinc narrat, 8.
quomodo pugnare perrexerit cum pravis animi propensionibus, & orare, & pauperibus officia caritatis præstare, largiendo eleemosynas, & ægrotos pauperes visitando. Hoc ipso temporis tractu undeviginti annos nata edocta fuit a monacho quo-

 dam

dam orationem interiorem, qui monachus, ab ipsa rogatus, ut ipsius directionem spiritualem susciperet, cum primum noluisset, tandem dicente ad ipsum DEO: *Ne timeas hujus fœminæ*
Cap. 9. *curam suscipere, est enim sponsa mea,* id fecit. Donum illud interioris orationis se divinitus accepisse, vehementer gaudet, illudque donum præstantius esse judicat dono ecstasium & visionum. Visiones enim ait illusioni obnoxias esse, ac DEUM ipsum nunquam apparere, ut quidem homines sibi persuadeant, imo vix unquam JEsum Christum, sed Angelum quendam lucis; id quod probare conatur ex *2 Cor. XI, 14.* Ecstases etiam obnoxias esse credit illusioni, itemque alloquia interna, quæ & ipsa statuit nunquam fieri ab ipso Deo, sed ab Angelo quodam. Revelationes quoque docet esse periculosas, cum proficisci possint a Diabolo, &, si vel maxime ab Angelo quædam proficiscantur, tamen mentem impediant, quo minus totam sese permittat providentiæ divinæ. Illud vero ecstaseos genus summopere probat, quo anima a DEO attrahitur, & a rebus mundanis penitus abstrahitur, in Deumque quasi in centrum suum deducitur. Hoc loco adjicit Guionia, se DEI gratia deductam fuisse in statum istum purissimum beatissimumque.
10. Hinc exponit, quomodo corpus suum excarnificaverit ipsa omnis generis cruciatibus, e. g. absinthium gerens in ore, colocynthida miscens cibis, spinis cutem dispungens, scrupulos injiciens calceis, &c. Quo tempore ait se tam ardenter amasse Deum, ut solum in Deum ejus ferretur omnis cogitatio, & ut nemo vir Galateam suam dulcius teneriusque amare possit: se vicissim absorptam fuisse in Deum, ut toti mundo in universum valedixerit, & acerbissima quæque pro Deo pati gestierit: ac tum Deum sibi semper præsentissimum fuisse per divinam quandam infusionem & per unionem voluptatis plenissimam.

Libet hic abrupto narrationis filo subsistere. Nam cætera, quæ sequuntur, ejusdem generis sunt, tamque multa narrat Guionia de resignatione sui totali, de divinis tentationibus & exercitationibus, de bonis suis operibus, de calamitatibus suis, de miris divini amoris influxibus, ut compendium quoddam Theologiæ Mysticæ hic reperire liceat. Excerpemus tamen non-

nonnulla plane singularia. Tale est, quod *Cap. 19 p. 185* narrat. Scilicet A. 1672, postquam pridie jejunasset, & largius erogasset eleemosynas, Dominicæ cœnæ interfuit annulum gestans in digito. Domum hinc reversa suum se contulit in sacrarium, & imagini Christi infantis formulam contractus nuptialis prælegit, signavit, & ei annulum suum dedit. En formulam illius contractus: *Ego N. promitto, quod sponsum mihi sumam JESUM infantem, & me ipsi, quamvis indignam, tradam sponsam. Ego ab ipso pro dote spiritualium harum nuptiarum exigo crucem omnis generis, contemtum, confusiones, opprobria, & ignominias, & ipsum rogo, ut mihi dignetur infundere humilitatem suam & abnegationem universalem. Cap. 22 p. 211* refert, se singulis diebus Dominica cœna usam esse. *P. 213* docet, anno 1676 maritum sibi morte ereptum fuisse, quocum duodecim annos in matrimonio consumserat: nec diu post ejus mortem *(p. 216)* ipsi fuisse revelatum, quod defunctus maritus jam sit liberatus e purgatorio, & evectus in sedes illas beatissimas. *Cap. 29 p. 278* tradit, se somnia subinde habuisse mysteriosa, quæ vocat, quorum unum hoc ipso loco exponit.

Accedimus ad secundam hujus vitæ partem, qua hæc singularis exempli mulier exponit, quid ipsi extra Galliam versanti & varia loca perlustranti contigerit. Scilicet A. 1681 abiit ex Gallia relictis omnibus suis bonis, paupertatem Christi imitandi cupida. Refert hic *Cap. 1*, se quotannis renovasse suum cum Christo matrimonium. *Cap. 2* memorat unionem suam spiritualissimam cum P. la Combe, qui deinceps ipsius director fuit in spiritualibus. *Cap. 5 & 6* refert, Episcopum Genevensem sibi factum esse inimicum, & hostili odio persecutum esse tum ipsam, tum etiam Combium. *Cap. 16 p. 178* enarrat somnium mysteriosum, quod inter omnia hujus generis somnia, quæ habuerit, plane singulare & eximium judicat. In hoc Christus Guioniam introduxit in cameram, ubi erant duo lecti. Rogatus ab ipsa, quid duo hi lecti sibi velint, respondit Christus hunc in modum: *Alter meæ matri paratus est, alter tibi, o mea sponsa. Cap. 21* refert, se Scripturam S. legisse, & inter legendum divino instinctu excitatam fuisse ad scribendos in eam commen-

mentarios. Dicit, se scripsisse illos, quid scriberet, ignorantem, & mirantem, se ea scribere, quæ antea prorsus ipsi fuerint incognita: tantum se accepisse lumen mentis, tantos thesauros scientiæ. Scripsit igitur in universa Biblia commentarios, & quidem non ullius libri utens subsidio. Se quoque ait tam rapido calami cursu exarasse illos commentarios, ut, quod ipsa scripserit una nocte, scriba vix quinque dierum spatio describere valuerit. *P. 229* refert, aliquando a nimia scribendi assiduitate ipsius brachium intumuisse tanto cum dolore, ut putarit, se longo tempore non valituram quicquam scribere. Ast proxima nocte sibi apparuisse in somnio animulam aliquam e purgatorio ad se delatam, seque ab ea rogatam, ut ipsa (Guionia) liberationem sui precibus exposceret a sponso suo. Id se fecisse, hisque verbis animulam illam dimisisse: *Si verum est, quod tu sis liberata ex purgatorio, fac sanes brachium meum.* Statim vero sanatum sibi esse brachium, redditamque sibi scribendi facultatem. *P. 230 sq.* refert, se aliquot miraculosas ægrotorum sanationes patrasse, imo Diabolum, qui puellam aliquam magno malo affecerit, coercuisse. *Cap. 22* scriptum reliquit, se a multis pro saga fuisse habitam. Ibidem *p. 234* refert, se, cum commentarios vellet perscribere in historiam Davidis, tam arctam iniisse cum Patriarcha hoc unionem, ut divino quodam ac realissimo modo cum ipso ageret tanquam cum præsenti.

Pars tertia historiam Guioniæ persequitur a reditu ipsius in Galliam usque ad A. 1709. Scilicet redux A. 1686 Lutetiam gravissimas in persecutiones incidit cum Combio suo, cum quo inhonestam colere dicebatur familiaritatem: quod tamen mendacium ob mentientium imprudentiam statim fuit deprehensum. Paulo post Combius Molinosismi sive Quietismi reus factus in custodiam fuit datus, nec diu post ipsa quoque, tanquam hæresi Molinosi infecta, cujus tamen ne nomen quidem tum ad aures ipsius pervenerat. Hic enarrat insidias & pessimas hostium suorum artes, & acerbissimam tractationem tum Combii, tum Guioniæ. Liberata e carcere tamen perpetuis obnoxia fuit persecutionibus, Theologis aliquot Parisiensibus, maximeque Epi-

Episcopo Meldensi, Bossueto, imo ipso Archiepiscopo Parisiensi, Harlæo, scripta ipsius improbantibus. Initio quidem Bossuetus favebat Guioniæ, & vitæ mysticæ, quam vocant. Deinde vero scriptis Guioniæ severo examini subjectis multo aliter sentiebat, & ipsi Guioniæ coram proponebat plures objectiones adversus ipsius doctrinas, jubebatque eam libris suis asserere orthodoxiam. Hic vero ipsa negabat, id a se posse fieri: se enim, Cap. 14. etsi inter scribendum planissime intelligat, quæ scribat, postea tamen omnium deminisse, adeoque rationem scriptorum suorum reddere haudquaquam posse. Bossuetus inter alia eam reprehendebat, quod velit ipsa haberi pro fœmina illa *Apoc. XII, 1* descripta. Respondebat Guionia, se id scripsisse non sponte sua, sed divino instinctu: deinde nihil contingere in Ecclesia, quod non quadantenus contingat huic vel illi animæ. Sed nolumus vel objectiones Bossueti vel responsiones Guioniæ plures proferre in medium, ne justo latius evagemur. Illud prætermittere non debemus, quod subjecta huic vitæ sit Appendix *p. 246 seqq.* exhibens aliquot epistolas mutuas Combii & Guioniæ, item quatuor cantica spiritualia, quæ in captivitate sua composuit Guionia.

E LITERIS CHRISTFRIDI WÆCHTLERI, JC. occasione locorum quorundam Philostrati.

JO. Laur. Mosheim, *Biblioth. Bremens. class. 3 Fasc. 1 p. 1*, in Epistola de imaginibus telesticis, quas Apollonium Tyanæum confecisse negat, ferre non potuit I. quod D. Gottfridus Olearius in notis ad Philostratum *de vita Apollonii l. 3 c. 22* dixerat, præcipuum illarum inter Græcos magistrum eundem fuisse. Seldenus autem *ad Marm. Oxon. p. 51* dixerat similiter, ***ante Apollonii Tyanei tempora nunquam in Græcia has artes telesmaticas fuisse notas, a Zabiis autem habuisse originem.*** Mosheimius hic adstipulari Seldeno noluisse videtur; Apollonii tempore τελεστικὴν non admodum fuisse notam. Sed nullam plane hic pugnam cernas. Eundem autem Apollonium ea fecisse, quæ Antiochiæ & Byzantii miranda effecisse putatur aliis, haud scripsit D. Olearius. Nam illa commemorantur a recentioribus quibus-

busdam. An credat Mosheimius Philostrato, Apollonium struxisse Ephesi adversus pestem *ἄγαλμα ἀποτροπαῖον, lib. 4 c. 10*, non liquet. Videntur autem imagines telesticæ, *ἀγάλματα* talia, statuæ etiam telesticæ, & quocunque nomine veniant artes Apollonii, in eundem censum cadere, & a vaferrima magia istorum temporum ortum habere. Revera tamen primum illum apud Græcos ab imaginibus istis celebrem factum esse, asserit etiam Stanlejus. *Philos. Orient. Lib. 1 Sect. 1 c. 22.* Et Jo. Clericus: *Magicis artibus celebrem fuisse nemo negaverit. Impostor fuit, magus quippe. Hist. Eccles. Sect. 1 p. 500.* Atqui Damis, Maximus, Mœragenes, quorum primus perpetuus comes Apollonii fertur & commentarios de eo reliquit, reliqui duo Apollonii res plenius adhuc scripserunt, ejusque temporibus proximi, *penitus ignorant prodigiosa illa opera*, ait Mosheimius. Sane vero nihil extat horum omnium: neque nostrum est adeo definire, quid sciverint vel ignoraverint de prodigiis istis. Et præstabat dicere, tres istos nihil omnino consignasse literis, sed figmenta esse omnia & a Philostrato primum excogitata. Ergo & Origenes mentitus videbitur, qui Mœragenis scripta profitetur se legisse, de Apollonii Tyanensis, magi & philosophi, *ἀπομνημονεύμασι. Captos esse ab illius magia non ignobiles philosophos, ὡς πρὸς γόητα αὐτὸν εἰσελθόντας.* Sed quia non adulabatur Apollonio Mœragenes, ad eum non putabat esse attendendum Philostratus. Huet. *Demonstr. Evang. p. 1067.* Celsus etiam ipse, contra quem scripsit Origenes, Hierocli prælusit, & magicas operationes contulit cum historia & miraculis JEsu, *L. 1 p. 53*, quia id ipsi commodum in præsens videbatur. Cumque vixerit seculo secundo, notasque habuerit artes Apollonii omnes, videtur easdem recensere apud Origenem *Lib. 6 p. 301: ἀποπομπίους φωνὰς, κλύπους, δαιμονίους σχηματισμοὺς, αἰσθητῶν, (ἐσθήτων) ἀριθμῶν, λίθων, φυτῶν, ῥιζῶν, καὶ ὅλως παντοδαπῶν χρημάτων παντοῖα ἀλεξιφάρμακα, incantationes, effigies formasque dæmonum varias pellendis morbis, & amuleta diversorum generum in vestibus, numeris, lapidibus, plantis, radicibus.*
2. II. Apollonium semel sub Domitiano fuisse Romæ, ut se purgaret a crimine, quod ei objiciebatur, existimabat D. Olearius: Mosheimius etiam paulo ante, quam patrasse ibidem istud argueretur

etur. Non abnuebat ſane Apollonius, ſe tunc, cum diceretur patratum eſſe, fuiſſe Romæ, ſed domi aſſediſſe amico veteri, Philiſco, graviter decumbenti, præſente inprimis Teleſino, Viro Conſulari & Medicis. Factum hoc conjicit Mosheimius Anno Chriſti XCII, accuſatum autem fuiſſe anno XCIII. Sed dubium reddit hunc calculum, quod in Apologia Apollonii *L.8 c.7 Sect. XI* dicitur, *bis triginta & octo annis non acceſſiſſe Eum limina Imperatorum.* Ita recurrimus ad annum Neronis X, quo Apollonius prima vice fuit Romæ, ac Teleſino innotuit, atque apud Tigillinum præf. prætorio accuſatus, per artem magicam fecit, ut volumen, quod tenebat in manu accuſator, & in quo accuſatio erat deſcripta, omne veſtigium literarum amitteret ſubito, quum Tigillinus illud præſente Apollonio explicaret. Volebat ergo is Domitiano perſuadere, ſe per hos XVIII annos, & usque ad Domitiani annum XII Romam non adveniſſe, vel ad limen Imperatoris. Quod erat ambigue dictum. Sub initium Imperii Domitiani erat Nerva adhuc Romæ, ſed quia idoneus videbatur qui imperaret, jubebatur habitare Tarentum. Apollonius igitur, qui bene ſperabat de Nerva, forte tunc erat adhuc Romæ, & una cum Nerva diſceſſit. Cumque accuſaretur ex urbe in agrum egreſſus eſſe noctu ad Nervam, ut eum ſacrificato puero erigeret ad ſpem imperii, in exitium Domitiani; dicendum erit, cadere eam accuſationem in annum primum ſtatim Domitiani, & Chriſti XXCI. Diu enim præſentem pati Nervam non potuiſſe Domitianum, nemo dubitat. Ita vero recte reſpondit Apollonius, per hos XVIII annos ad limen Imperatoris ſe non acceſſiſſe, Romæ tamen apud Nervam fuiſſe, ſed noctu tunc non egreſſum in agrum,
nec ſacrificaſſe. III Diſputat Mosheimius, Hieroclem ex judi- 3.
ce Nicomedienſi non ſtatim fuiſſe præfectum Alexandriæ, ſed prius præſidem Bithyniæ. Obſervavit autem ipſe Olearius, apud Euſebium exprimi *δικαστήρια τὰ ἀνωτάτω καὶ καθόλου*, & adeo per totam illam provinciam, *in Hierocl. c. 4 f. 432.* Lactantius autem *de mort. perſecut. c. 16* nondum videtur omnino loqui de eo Hierocle, cujus meminit *divin. inſtit. L. 5 c. 2*, neque id hactenus probavit vel Valeſius ad Euſebium vel Baluzius ad Lactantium. Deſtituimur enim juſta ſerie, in quam collocan-

dus sit Flaccinus, Hierocles, & Priscillianus: & an ea cadant in hunc Hieroclem, quæ enarrat Lactantius *L. 5 c. 2: composuit libellos duos, non contra Christianos, sed ad Christianos,* ut humane ac benigne consulere putaretur, *in quibus adeo multa capita Scripturæ, adeo intima enumerat, ut aliquando ex eadem disciplina nostra fuisse videatur: nisi forte casu in manus ejus divinæ literæ inciderunt.* Num similia occurrant in animadvers. Eusebii ad comparationem Hieroclis cum Christo, videndum foret aliis.

4 IV Improbat Mosheimius, versionem Billianam Isidori Pelusiotæ *Lib. 1 epist. 398* corrigi a D. Oleario: *καινὰς* enim *λόγυς* non esse ei historias mirabiles de telesticis Apollonii, sed sermones tantum novos & ante non auditos, de quibus tamen non constet, quid iis veri subsit. Nos hic laudamus, quod fatetur Mosheimius, *τελεσάμενον* rectius expositum D. Oleario, *telestica collocantem Apollonium.* Non contradicit etiam Isiodorus, nec Apollonium liberat a suspicione illorum telesmatum: sed urget tantum, non posse illa exhiberi, considerari & inspici. Erant enim haud dubie defossa multis in locis, neque facile eruenda & examinanda. Ita seculo quarto, quum Constantius Imperator putaret thesaurum in Thracia esse inveniendum, effossæ sunt tres solidæ ex argento statuæ, specie barbarica, & veste barbarica indutæ, & in septentrionem versæ. Dicebant autem incolæ, antiquo ritu statuas ibi consecratas, & locum *ἐξ ἀρχαίας τελετῆς ἱερὸν* esse. Paucos etiam post dies Gothorum gens universam incurrit Thraciam & secutæ paulo post incursiones Hunnorum ac Sarmatarum in Illyricum & ipsum Thraciam. Locus autem consecratus erat inter Thraciam & Illyricum. Photius *ex Olympiodoro, Cod. 80 f. 187, 188.* Hæc cum comperta haberet Isidorus seculi quinti scriptor, recte respondit, ante omnia ostendi debere locum telesmatum fide dignum. Omisisse autem hæc Philostratum, qui tamen vitam Apollonii cum cura scripserit. Calumniam ergo esse, ab hostibus illius concinnatam. *Egregium profecto locum*, ait Mosheimius, *cujus initia multi arripiant, sed reliqua non consideràrint.* Inverto totum hoc argumentum. Mosheimius enim videbit hic, Isidorum rem tanti momenti noluisse hactenus approbare, ob silentium Philostrati, qui non expresserit, iis locis defossa ab Apollonio esse teles-

telesmata. Si omnem fidem historicam ei ademisset Isidorus, respuisset hunc Autorem plane, ceu hominem, quo non sit ineptior nec superstitiosior, quique quadrata rotundis miscuerit, & tot monstra fabularum conquisiverit, ut mente captus hinc inde videri possit. Perit igitur etiam alterum Mosheimii argumentum, non confecisse Apollonium imagines telesticas, nec alia admiranda Antiochiæ & Byzantii, ob idem silentium Philostrati. Totam is enim ejus enarrationem explodit, ut Apollonio servetur fama viri boni. Ipse autem Isidorus ille Pelusiota scripsit librum, qui non extat, adversus Gentiles, quod omnes illorum divinationes (ἡ μαντικὴ) sint nugæ, & frustra omnium ore celebrentur. Itaque & telesmata Apollonii damnavit eo modo, sicut Origenes. V. Demonstrasse autem opinabatur Mosheimius, usque ad tertium seculum, quo vixit Philostratus sub Severo, nihil extare apud veteres contra Apollonium. Adde tamen alium locum Origenis *lib. 4 contra Celsum*, quem habet Seldenus *de DIs Syr. Synt. 1 c. 2 p. 116.* Porphyrius porro seculo tertio provocat tum ad veteres, tum qui sua & patrum memoria vixerint, & ex nuperis ad hunc Apollonium, *de abstin. l. 3 §. 3*, qui affirmaverit, hirundinem garrientem aliis aviculis indicasse frumentum ante urbem effusum esse in terra. Refert ista etiam Philostratus *Lib. 4 c. 3.* Porphyrius ergo non negavit, factum esse, quod ille ait de Apollonio, & socios ejusdem deprehendisse, illud ipsum effusum vere frumentum fuisse ibidem, & hirundines omnes etiam eo avolasse. Recitat præterea & Celsus apud Origenem, colloquia inter aves fieri. Respondet Origenes, hoc quoque dæmonas indicasse hominibus, ut scirent, quid colloquerentur illæ aves, *Lib. 4 p. 222 & 228.* Apollonium ergo docuere dæmones omnia illa magica Philostrati, quæ Mosheimius habet pro fabulis. VI. Seculo enim quarto demum ait cœpisse tenuem rumorem inter vulgus spargi de magia Apollonii, qualis ille apud Eusebium *contra Hierocl. c. 44 f. 464.* Iterum retinet Mosheimius & versionem & notam D. Olearii de machinis telesticis Apollonii, quæ Eusebii ævo credebantur ab illo positæ. At vero is non est rumor tenuis, si qui affirment, sese deprehendisse ac reperisse etiam hodie ἀνῆκα τὸ νῦν, machinas similes, easque posse ostendi. Et quam-

5. (margin, beside "modo, sicut Origenes. V.")
6. (margin, beside "Mosheimius ... VI.")

quam Eusebius ibi his non immoretur, fecit id tamen *de præpar. Evang. L. 5 c. 7*, ubi disputat non modo contra Porphyrium, sed & ipsum Apollonium. Nam & libros ejus *de sacrificiis* legisse certum est *L. 4 c. 5*. Machina Ephesina huc pertinet, quam jactat ipse Apollonius apud Domitianum *L. 8 c. 7 Sect. 9*, totque alia, quæ Philostratus profecta putat a sapientia & Deorum auxilio. Utique etiam probat locus ex *qu. XXIV ad Orthodox.* sive Justini Mart. sive recentioris auctoris, Apollonii telesmata adhuc illo seculo dubitationem non contemnendam injecisse Christianis. Dicebant enim, *videmus plurima illorum in rebus ipsis ostendi*, & posse adeo simplices ad gentilismum seduci. Respondet Justinus, utique olim Diabolum ἐν τῷ ἐκείνῳ ἀγάλματι Apollonii habitasse, sed obmutuisse; etsi statua ipsa adhuc ostendatur, & corporalem qualemcunque operationem vi materiæ, ac per consensionem & dissensionem potentiarum naturalium, quæ Diabolo erant cognitæ, adhuc exercere videatur. Junge *qu. 2, 5, 10, 31, 42, 52, 74, 81, 126*, ac nemo dixerit, hunc Autorem esse nullius fidei. VII. Laudat Mosheimius D. Olearium, quod recte

7. legat textum Philostrati *L. 8 c. 21 f. 364*. Græcos discipulos Apollonii omnes itidem vocasse *Apollonios*. Sed statim reprehendit, quod inter illos in notis *ad L. 4 c. 11 f. 148* numeret Thonum Ægyptium, cujus mentio apud Lucianum Pseudom. Neque vero asseverabat hoc D. Olearius. *Forte*, inquit, &, *ni tamen*. Utique etiam occurrit ibi discipulus aliquis Apollonii, medicus scil. & Præceptor Alexandri, sed anonymus. Claudit agmen Jo. Cleri-

8. cus, qui verba Epistolæ Apollonii VII f. 387 corrupta dixit, *Bibliotheque ancienn. & mod.* T. XIII P. 2 *artic. 3 p. 343*, quod pro κάλων scriptum sit καλῶν. Viderat autem Noster etiam ex Lubino, κάλως omnino esse funem, sed *funium mercatorem* inepte dici, ἔμπορον κάλων. Sic enim construxerat hæc verba Lubinus, qui debuisset πάντα κάλων conjungere. Dum ergo errantem festinante calamo sequitur Noster, retinuit versionem Lubini, πάντα δεῖν σείειν, quasi scriptum esset, τὰ πάντα, *omnia oportet movere*. Eam vero non esse mentem adagii, notissimum erat Nostro vel ex Erasmo, *Chil. 1 Cent. 4 p. 303*. Tu vero hic respice ad Isidori Pelusiotæ *Lib. 4 epist. 60*, ἴσως γὰρ—ἀφικόμην.

AN

AN ESSAY UPON THE SILK-WORM.

i. e.

DISSERTATIO DE BOMBYCIBUS, ET RAtione ferici conficiendi &c. Autore HENRICO BARHAM, Eqv. R. S. S.

Londini, typis J. Bettenham & Th. Bikert, 1717, 8.

Pl. $12\frac{1}{2}$.

INstitutum est Autori cives suos incolas M. Britanniæ excitare ad culturam bombycum & studium texendorum filorum sericorum, ne exoticis ad operas suas opus habeant, eoque & facilem monstrat viam atque expeditam, & quæstum proponit haud exiguum. Occasionem scripto dedit edictum regium A. 1718 23 Maj. publicatum, quo societati eorum, qui huic negotio incubituri, de mororum plantatione in sylva *Schelsegensi* jam solliciti fuerunt, ampla privilegia conceduntur. In hoc adeo instituto ita versatur Noster, ut ab ovo plane rem ordiendam crediderit, ostendendumque, bombycum culturam antiquissimis mortalium curæ fuisse, adeoque ab antediluvianis initio facto, non præter rem existimavit, pluribus id de Noacho probare. Et quoniam Seres dicuntur serici conficiendi scientiam primi habuisse, Chinenses autem pro Seribus habentur, Whistoni sententiam, quod Noachus post diluvium in Sinas concesserit, ipseque ille Fohi, celeberrimus gentis Sinensium autor, extiterit, multis rationibus adductus confirmare nititur, nec minus locum, ex quo versus Orientem secesserit, quem montana Ararat Scriptura nominat, pro ipso Paradiso terrestri venditat. Etsi vero Chinenses primi rationem bombycum tractandorum habuisse ipsi videantur, contendere tamen se nolle cum his innuit, qui Persas vel prius vel simul cum Chinensibus huic negotio se dedisse statuant, cum illi ab aliquo Noachi filiorum, qui in Occidentalioribus regionibus remanserant, doceri ejus rationem potuerint. Primum vero *Alexandri M.* temporibus, victo Dario, sericas merces in Europa visas, probat, sed tantæ raritatis fuisse usque ad tempora Justiniani Imp. ut *Aurelianus* Imperator, teste Vopisco, vestis holosericæ usum ne quidem uxori suæ permittere voluerit: libram enim serici libra auri æstimatam tum fuisse. *Justinianum*, narrat, monachos misisse in Indiam, ut serici tractandi modum discerent & bombyces inde asportarent, quod cum fieri non posse retulissent, secundo eos ad ova petenda ablegasse, quæ magno numero allata ortum dederint bombycibus Europæis. Ut tamen major serici copia in Europam adveheretur, primus utique curavit *Cha Abbas* Persiæ monarcha, qui accitos ad se Armenios emisit in Europam, idque mercaturæ genus, quod hodienum viget, maxima parte Smirnam atque inde in Europam transportari, instituit. Etenim hinc serici operis frequentia lucri cupidos inter Europæos facile permovit, ut de variis mediis, quibus filorum & materiæ

teriæ fericæ majorem copiam nancifci poffent, difpicerent. Infularum a deo Archipelagi, *Moreæ*, *Siciliæ*, *Calabriæ*, demum univerfæ *Italiæ* incolæ ad bombycum culturam fe contulerunt, apud *Gallos* vero *Henricus IV*, ut in idem ftudium incumberent, legibus latis providit. Idque adeo jam in animo fuiffe *Jac. I* Angliæ Regi, ut in *Anglia & Virginia* fubditos in hæc ftudia accenderet, verum lente admodum negotium fuiffe geftum & vix quicquam quod operæ pretium fit, hactenus actum, memorat. Inde poftquam de ortu & progreffu hujus culturæ egit, de curatione & nutritione bombycum & ipfa ratione conficiendorum filorum tractat, omnia, quæ in Autoribus a fe allegatis, *Bonoetlio, Linardo, Malpighio, P Noel, Chomelio*, fcopo fuo convenientia invenit, huc congerens. De mori foliis & fructibus agens, mori albæ folia bombycibus gratiffima effe docet, & quomodo ea arbor plantari colique debeat, exponit. Certe clima Angliæ adeo temperatum putat, ut jufto tempore, quo bombyces opus fuum faciunt, folia eorum haberi poffint, tum vero, quid expediat, exponit, fi frigore proventum eorum retardari contingat. Ceterum obferviffe quosdam, nec refugere eas folia pomorum, cerafiorum, quin imo quercuum & aliorum arbufculorum. Multas enim fabulas ferri, quæ deterreant aliquos ab hac cultura tanquam difficili & noftris regionibus non attemperata, qualis eft quod tonitruum frequentia bombycibus noxia fit. Agit etiam de virtutibus medicis tam mori arboris, quam bombycum, de transmutationibus five metamorphofibus, morbisque & generatione illorum; æquivocam generationem eorum, quam jactant Hifpani, in dubium vocat, fcilicet quod, fi vitulus folis mori albæ foliis nutritus & faginatus mactetur, bombyces ex ejus cadavere nafcantur; promittitque, fi præfens opus civibus fuis arriferit, fe mox etiam verfionem differtationis Epiftolicæ Malpighii de bombyce daturum, cujus libri interim contenta recenfet. Ceterum quantum ad lucrum ex hac cultura redundans, obfervat, in Gallia borealiori ex una feminis five ovorum uncia produci tot vermes, qui conficiant 5 vel 6 libras filorum ferici, in meridionali ex eadem fieri 7 vel 8; Brefciæ in Italia ex feminis ex Hifpania allati uncia 8, 9 vel 10 libras filorum provenire; bombyces vero ad paftum requirere 250 libras foliorum; ibidem ex feminis e Calabria allati uncia 11 vel 12 libras fieri, 300 vero libras foliorum bombyces depafci. Quod fi adeo Nofter pretium, quo feminis uncia comparatur, & quo ferici libra quovis loco diftrahi fuevit, appofuiffet, de lucro judicium ferre poffemus. Ceterum ipfe monet, obfervatum effe in Gallia, impenfas, quæ in libram ferici fiunt faciendæ, quartam partem pretii, quo venditur, æquare, in Italia fextam partem; pretium foliorum ad paftum bombycum neceffariorum efficere dimidiam partem harum impenfarum, fiquidem eadem argento comparanda fint; e quibus facile patet, quam parvi contra fumptus faciendi fint, fi arbores ipfi colamus ac plantemus.

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Maji Anno MDCCXXI.

ATLAS HISTORIQUE &c.

i. e,

*ATLANTIS HISTORICI TOMUS V, TUM in genere Asiam, tum speciatim Assyriam, Armeniam, Georgiam, Turciam Asiaticam, Terram sanctam, Arabiam, Persiam, Tartariam, Status Magni Mogoli, Indiam Orient. Chinam, Japoniam & Regnum Siam complectens; Autore C. *** Accedunt Dissertationes* GUEUDEVILLII.

*EJUSDEM OPERIS TOMUS VI, AFRICAM & Americam Septentrionalem & Meridionalem, tum generatim, tum speciatim Ægyptum, Barbariam, Nigritiam, Guineam, Æthiopiam, Congo, Cafreriam, Caput Bonæ Spei, Canadam seu novam Franciam, Ludovicianam seu Mississipi, Virginiam, Floridam, Regna Mexicanum & Peruvianum, item Chili & Brasiliam, cum Insulis Madagascar, Philippinis, Moluccis, Antillis & Ceylano complectens; Autore C.*** Accedunt Dissertationes* GUEUDEVILLII.

*EJUSDEM OPERIS SUPPLEMENTUM, seu Tomus VII, varia ad Chronologiam, Genealogiam & Historiam, tum Sacram tum Profanam, spectantia complectens, Autore C. *** Accedunt Dissertationes H. P. de* LIMIERS, *Jur. Doct.*

Amstelodami, apud Honoré & Chatelain, T. V & VI 1719, T. VII 1720, fol. reg.

Constl. T. V Alph. 2 pl. 3 Tabb. æn. 60, T. VI Alph. 1. pl. 20 Tabb. æn. 40, T. VII Alph. 2 pl. 13 Tabb. æn. 41.

POstquam de operis hujus splendidissimi Tomo IV in Actis A. 1716 M. Apr. p. 138 ss. de prioribus vero alibi diximus, nunc reliquos etiam intra biennium feliciter absolutos producere par est. Cum vero de ordine & universo operis conspectu jam alias dictum sit, Tomos quidem V & VI, ab ipso Gueudevillio editos, prolixe recensere supersedemus, quod ex titulis, quos integros dedimus, de contentis eorum satis constet; ast de postremo, seu VII, quem, Gueudevillio operi immortuo, Celeb. *de Limiers*, qui illi in antecedentibus quoque Tomis duobus adjutor fuerat, solus, ut videtur, prelo paravit, varii quippe ac diversi argumenti res complexo, quædam dicenda supersunt. Præmissis nimirum e consilio J. Lipsii (Cent. Miscell. Epist. 61) tabulis duabus Chronologicis, quarum altera annos ante & post C. N. secundum utramque periodum Julianam & Dionysianam, altera calendarium antiquum & novum, simulque utriusque in historia usum exhibet, de Chronologiæ & Historiæ nexu differit, novisque Tabulis Regnorum seriem ab Adamo usque ad Æram vulgarem, iterumque ab occasu Imperii Romani ad nostra tempora repræsentat. Mox de Imperiis Occidentis & Orientis nonnihil commentatur Autor, quæ chartis Geographicis utriusque Imperii usque ad tempora Theodosii & successorum illustrat: tum de utilitate rei nummariæ in Historia differit, ubi imprimis Anselmum Bandurum commendat, qui in colligendis illustrandisque Imperatorum Orientalium numismatibus Cangii industriam longissime superaverit. Quoque magis Noster juvaret rei nummariæ studiosos, icones Imperatorum Rom. usque ad Heraclium tum & eorum uxores, liberos & propinquos ex nummis in tabula depingi curavit. Sequitur de familia Austriaca dissertatio, in qua, ducto a Rudolpho Habspurgico initio, ea quodammodo continuantur, quæ Parte I Tomi II de vete-

veteri stirpe dicta sunt. Hic variis de Habspurgicæ domus origine sententiis recensitis, quas inter eam, quæ a Sigeberto Theodeberti II Austrasiæ Regis filio Habspurgicos repetit, ab ipso Carolo V ceu nimis incertam explosam, at ab Hispano Famæ Austriacæ 1641 editæ scriptore Josepho Pelizer de Salas revocatam, testatur; demum extra dubium ponit, familiam Habspurgicam ab Ecchinoaldo, qui Major domus fuisse fertur sub Clodovæo II, esse derivandam. Accedit & Tabula Genealogica familiæ Austriacæ locupletissima, & altera insignium tum Austriacorum, tum Germaniæ procerum reliquorum, Electorum, Episcoporum, Abbatum, Principum, Comitum, quæ, ut alia tum in antecedentibus, tum in hoc ipso Tomo, singulari industriæ Viri doctrina & dignitate maxime conspicui, Ferdinandi Ludovici de Bresler & Aschenburg, Consil. Cæsarei & Senatoris Vratislaviensis, debentur. Pari diligentia Regum Franciæ familiam, aliasque ex illa, tum & e Witechindi familia oriundas describit Autor, simulque adeo sigillatim de Ducibus Saxoniæ, Regibus Daniæ, Sabaudiæ item & Ascaniæ Ducibus, accurate agit, subjunctis Franciæ Regum tabulis Genealogico-Heraldicis; quibus & interspersa sunt haud vulgaria de familiis Comitum Drocensium & Britanniæ minoris, tum Regum Neapolitanorum & Navarræ, quæ e Gallica Regia derivantur, ut & de familia Curtinæa. His succedunt pauca quædam de Regibus Hispaniæ & Lusitaniæ, non minus Genealogicis quam Heraldica tabula luculentissime illustrata, nec non de familia Ducum Brunsuico-Lunæburgensium, & Baronum de Wassenaer, qui inter illustriores Belgii familias emicant. Præterea ne quid desideretur ad Historiam Ecclesiasticam, non modo aliquot dissertationibus fata Ecclesiæ ab Adamo ad Christum exponuntur, verum & Genealogiæ Regum, Patriarcharum, Prophetarum, Christi, series item Pontificum, schismatum, persecutionum, ordinum sacrorum, conciliorum (quæ geographice illustrantur) operosis tabulis describuntur. Denique adumbrata in tabulis Historia gentilium fabulosa, & arte Heraldica insignibus illustrata, de Ordinibus militaribus, quorum pariter insignia re-

præſentantur, de architectura item militari, quatenus cognitam eſſe decet hiſtoriarum ſtudioſis, & de arte nautica, (quo loco & vexilla navium diverſa depinguntur) nonnulla lectu & adſpectu haud indigna adduntur.

HISTOIRE DE L'ACADEMIE ROYALE des Sciences Année 1717 &c.

h. e.

HISTORIA ACADEMIÆ REGIÆ SCIENTIARUM Anni 1717, cum Commentariis Mathematicis & Phyſicis ejusdem anni.

Amſtelodami, apud Petrum de Coup, 1720, 12 reg.
Plag. 22 Tab. æn. 14.

IN *Phyſica generali* figuras plantarum, arborum, arcium, turrium, quandoque geometricas in lapidibus Florentinis conſpicuas arceſſit *de la Faye* a materia peregrina, quæ ſeſe in ſubſtantiam lapidum inſinuavit. Accedit adeo ad eorum caſtra, qui eas pro luſu naturæ habent. *Maraldi* d. 15 & 16 Decembr. A. 1716 & d. 6, 9, 10 & 11 Aprilis 1717 obſervavit auroram borealem, a nubibus prætereuntibus tectam, nec motum fixarum participantem. Id ſingulare in obſervatione habetur, quod lumen integrum fere horizontem occupaverit & d. 10 & 11 Aprilis per integram noctem duraverit. *De la Hire* rationem reddere conatur phænomeni cujusdam magnetici, quod ſatis paradoxum videtur; nimirum cur ſubinde magnes debilior ſecum trahat ferrum ex polo magnetis fortioris pendulum. *Lemmery* deſcribit phænomena lapidis cujusdam magnetis æmuli, qui in fluvio quodam inſulæ Ceylonenſis reperitur & corpora quædam levia, veluti cineres, limaturam Martis, fruſtula chartæ primum attrahit, deinde rurſus repellit. *Godofredus junior* refert, d. 4 Jan. globum igneum ex nubibus evolantem ad turrim templi inſigni cum fragore, qualis ex ictu tormenti majoris percipitur, diſſiliiſſe & ſub ſpecie pluviæ igneæ ſeſe expandiſſe. *Robelinus* delineat puteum ſatis ſingularem, in quo aqua

qua assurgit, dum in mari adjacente descendit, rursusque descendit, dum in illo assurgit. Rationem quoque phænomeni reddere studet. *De Mairan* misit ad Academiam Scientiarum relationem de cornu bovis, quod in terra vegetatum videbatur. *De la Hire* d. 15 Octobr. hor. 10 min. 30 vidit radium luminosum duos circiter gradus latum, 5 vel 6 altum, qui post nubes densas 15 circiter gradibus super horizontem elevatas in plaga septentrionali apparuit. Radius iste intra minutum temporis ascendit: stetit deinde immotus intra 4 vel 5 minuta, quibus elapsis intervallo 3 vel 4 expandebatur per spatium 20 & 25 graduum, partim versus Orientem, partim versus Occidentem. Tandem successive debilitatus disparuit, initio in medio, fine in extremitatibus facto. Mox h. 10 45' apparuit eodem in loco phænomenon prorsus simile. Causam constituit exhalationes in aere inflammatas. *De la Hire* observavit quantitatem pluviæ per annum 1716 digitorum 14 cum lineis $4\frac{1}{4}$. Barometri minima altitudo notata fuit 26 dig. $9\frac{1}{2}$ lin. d. 1 Jan. vento existente australi & maxima 28 dig. 3 lin. d. 16 Febr. vento spirante ex plaga inter septentrionem & orientem intermedia. Declinatio acus magneticæ versus occasum fuit 12° 20'. D. 9 Maji h. 5 mat. versus austrum apparuit parhelium, cujus centrum a centro veri Solis distabat $22°\frac{1}{4}$. Monet autem *de la Hire*, distantiam variare pro diversa aeris densitate.

In *Anatomicis* contendit *Petitus*, herniam vesicæ, quam vitium conformationis dixerat *Mery* in Historia A. 1713, posse proficisci a causis accidentalibus, quales sunt urinæ suppressio & graviditas. *Winslow* novam detexit valvulam in vena cava inferiore, quam *valvulam Eustachii* vocat, quia eam jam ante vidit, etsi non satis agnoverit *Eustachius*, Anatomicus ante 150 annos celebris. Monstrat usum in circulatione sanguinis in fœtu. *Littre* usum clysterum nutrientium liquidorum, ubi alimentis solidis propter præternaturalem œsophagi statum non est locus, rationibus a Mechanica intestinorum petitis impugnat, inprimis quod valvula *Bacchini* liquidis neget transitum ex intestinis crassis in tenuia, quibus plurimæ venæ lacteæ adhærent,

 chy-

chyli fecernendi receptacula. Contrarium tuetur *Lemery*: fed non male judicat *Fontenellius*, quod forfan fibi mutuo prorfus non adverfentur, cum *Littre* non omnem ufum neget, *Lemery* autem demonftrare non poffit, quantus idem fit. Quid fi enim ufus, quem ille exiguum vocat, idem foret, quem fuis rationibus hic ftabilivit? De *Reaumur* in formationem unionum inquirit, quos effectum alicujus morbi effe fufpicatur, facta extravafatione fucci in concha margaritifera. *Sivert* Chirurgus aperiens tumorem in manu fœminæ, quam pondus ingens attollens ante biennium contraxerat, 200 circiter corpufcula rotunda, candida & oblonga inftar fabarum, longitudinis 4, latitudinis 2 linearum in cavitate interna reperit, quæ Academicis vifa fuere glandulæ amiffo ufu naturali induratæ. *Du Verney* Autor eft, quod, fi ovum colubrinum aperiatur, cum ferpens excludi debet, fœtus hic in fpiram contortus omnique motu deftitutus in eodem deprehendatur, quem tamen admodum vivacem mox adipifcitur, ubi aerem bis vel ter haufit. *Littre* defcribit fœtum monoculum, nafo deftitutum. Oculus erat in medio faciei infra frontem & duobus humoribus cryftallinis gaudebat, fed choroide deftituebatur. Aderat etiam nervus opticus geminus, retina gemina, iris gemina, humor vitreus geminus &c. ita ut duo oculi globos rotundos referentes uno viderentur conclufi. Solus humor aqueus erat communis. Cranio aperto, cerebrum liquidum apparuit. Manus finiftra fex digitis inftructa erat, pollice in duos veluti divifo.

In *Chymicis* in originem nitri inquirit *Lemery*, negans ejus fontem effe aerem atque terram: fed potius ex plantis & animalibus idem derivat, cum *Reffons* oftenderit, dari plantas, ex quibus nitrum extrahere licet, & in vulgus notum fit, terram nitro impraegnatam effe, in qua animalia excrementa depofuere. *Godofredus* junior & *Lemery* docent, arte chimica effici poffe, ut falia acida in alcalina abeant.

In *Botanicis* defcriptionem Kali Hifpanici fupini, annui, fedi foliis brevibus dedit *de Juffieu*; duarum novarum fpecierum *Lamii Danty d'Isnard*.

In *Algebraicis* liber *Taylorii* de methodo incrementorum anfam

ansam dedit *Nicolio* de calculo differentiali circa quantitates finitas meditandi: quod argumentum olim meditatus *Leibnitius* incidit via vere analytica in calculum differentialem infinitesimalem, quemadmodum monuimus in Actis A. 1716 p. 292. Exhibet *Taylorius* inter alia methodum summandi series infinitas fractionum, quorum numeratores sunt constantes, denominatores facta plurium quantitatum uniformiter crescentium. Eam *Nicolius* transfert ad summandos terminos quotcunque seriei, cujus denominatores sunt facta, quorum factores continuo eadem quantitate augentur. Quoniam vero ipso judice, *Taylorius* methodum nec satis clare explicatam, nec demonstratam dederit, sed adeo intricatam proposuerit, ut innumeris casibus non satisfaciat, ideo eandem nova ratione exposuit. Atque ita primum in genere tractat de calculo differentiali circa series finitas, quo etiam usus est *Wolfius* in summandis potentiis numerorum atque numeris pyramidalibus in Elementis Matheseos biennio ante Methodum incrementorum *Taylori* editis. Novam Tabularum Arithmeticarum Tabulis logarithmorum substituendarum ideam exhibet de *Traytorens*, in quibus numeros compositos resolvi jubet in suos factores primitivos, numeros nempe primos.

In *Geometricis* lineam curvam per analysin determinat *Varignonius*, in qua utrinque plantandæ sunt arbores, ut oculo in fine posito appareant in lineis parallelis plantatæ, hoc est, eodem a se invicem intervallo utrinque distare videantur. Dixerat *Honoratus Fabri* & *Tacquetus* suo modo demonstraverat, sed admodum perplexe, lineas istas esse hyperbolas oppositas. Idem simplici admodum analysi reperit *Varignonius*. Reddit autem more suo problema multo generalius, quærens nimirum duas lineas in plano dato, in quibus si plantentur arbores, binæ oppositæ appareant oculo super plano utcunque elevato sub angulis sinuum quorumcunque, cum in hypothesi *Fabriana* atque *Tacquetiana* oculus supponatur in fine plani & anguli sumantur æquales. Sed hac universalitate non contentus alia insuper addit problemata, quæ ipsius in hoc genere peritiam decent.

In

In *Aſtronomicis* theoriam Satellitum in genere perficere ſtudet *Caſſini*, determinando inclinationem orbitarum Satellitum ad orbitas primariorum planetarum, circa quos feruntur, & nodos ſeu interſectionum puncta. Agitur autem de nodis ac inclinatione veris, non apparentibus, hoc eſt, ex Planeta primario, non e Tellure viſis. Idem inveſtigat diſtantiam Sirii a terra & magnitudinem veram per parallaxin orbis annui, quam ſollicite obſervavit teleſcopio trium pedum, in cujus foco extenſum erat filum Sirium Meridianum attingens, ad quadrantem muro affixum firmato. Variationes in altitudine Sirii per annum obſervatæ non exceſſere latitudinem fili. Monſtrat autem, eas eſſe conformes motui Telluris annuo circa Solem, contrarias vero ſuppoſitæ variationi refractionis pro diverſa anni tempeſtate. Quoniam parallaxin reperit 6 ſecundorum, Diametrum apparentem 5 ſecundorum, & Diametrum orbis annui minimum æſtimat 20000 diametrorum terreſtrium, ideo diſtantiam Sirii a Terra definit 437800000 diametrorum terreſtrium, diametrum veram vero 10612 diametrorum terreſtrium: unde, cum diametrum Solis centuplam ſtatuat diametri Terræ, diameter Sirii centupla minimum eſt diametri Solaris. Magni momenti eſt hæc obſervatio, cum per eam motus Telluris annuus circa Solem, adeoque veritas ſyſtematis Copernicani, rigoroſe demonſtretur, ita ut nullus ſit exceptioni locus, id quod non obtinet in parallaxi ſtellæ polaris a Flamſtædio obſervata, quemadmodum alibi monſtravit *Caſſini*. D. 27 Mart. 1717 *de la Hire* obſervavit initium eclipſeos propter nubes obſervationem turbantes dubium h. 1 55', obſervationem $7\frac{1}{2}$ digitorum h. 3 14' 10" & 20' 25", finem h. 4 38' 25", cœlo ſereno. Medium eclipſeos determinat h. 3 17' 26". Eandem quoque eclipſin obſervavit *Caſſini*, qui finem refert ad h. 4 38' 10", initium circiter ad h. 1 54'. *De la Hire* æquinoctium vernale exacte obſervavit d. 20 Mart. hor. pomerid. 5 51'. Idem deſcribit Micrometrum univerſale, quod non modo in omni eclipſi ſive lunari, ſive ſolari locum habet, verum etiam in quovis alio caſu, ubi micrometris utimur, utiliter adhibetur. Commendaverat nimirum in Tabulis ſuis aſtronimicis p. 71 circinum dupli-

pli-

plicem, cujus crura ex una parte sint e. gr. alteris decies majora ejusque forma talis, ut in tubum telescopii crura breviora per fissuram intromitti possint, apicibus acutissimis objecto in foco depicto applicatis. Nunc illud perfecturus crura breviora in arcus ellipticos seu ovales incurvari jubet, ne partem objecti tegant rectilinea. Monet varia circa usum hujus micrometri, inprimis in observandis eclipsibus, & præmittit discursum de inventore microscopii, quem *Picardum* atque *Azontum* laudat, atque amplissimo ipsius in re astronomica usu. Idem *de la Hire* peculiarem exhibet discursum de inventoribus micrometri, horologii oscillatorii & tuborum opticorum. Refert ibidem, *Malvasiam* in Ephemeridibus A. 1662 editis p. 196 speciem quandam micrometri attulisse, quod parum differat ab eo, quod *Picardus* atque *Azontus* A. 1666 publici juris fecere. *Hugenium* in Systemate Saturnino jam biennio ante *Malvasiam* nempe A. 1659 dedisse methodum observandi diametros apparentes Planetarum, quæ aliquid micrometro simile continet & a quo parum obludit micrometrum *Malvasianum*. Primam ergo inventionis laudem *Hugenio* tribuit. Eidem quoque inventum *horologii oscillatorii* adscribit, cujus constructionem primum Hagæ-Comitum A. 1658 edidit, motum deinceps penduli æquabilem reddere docuit in tractatu de Horologio oscillatorio Parisiis 1673 publicato. Tubi optici inventum refert sub initium seculi decimi septimi ad artificem quendam Batavum, quem non nominat: sed mox ad observationes cœlestes transtulisse *Gallilæum*. Tubum ex duobus vitris convexis compositum, quem astronomicum vulgo vocant, A. 1611 invenisse *Keplerum* & in egregio Dioptricæ libello prop. 86 demonstratum dedisse. Negat autem, *Portam* in Magia naturali inventum telescopii jam indigitasse, quemadmodum ipsi *Hugenio* videtur. D. 20 Sept. A. 1717 *de la Hire* observavit ope telescopii $7\frac{1}{2}$ micrometro instructi obscurationem 7 digitorum h. 6 28′ 20″ & finem h. 7 34′ 15″. *Maraldi* h. 6 33′ quantitatem observavit 7 dig. 6′, finem notavit h. 7 35′ 30″. *Cassini* h. 6 24′ 10″ vidit eclipsatam Lunam 7 dig. 12′ & finem notavit h. 7 34′ 50″. Confert observationem suam cum Norimbergensi *Wurzelbaueri*, qui finem notavit

 h. 8

h. 8 10' 15" & inde differentiam Meridianorum deducit 36' 5". Exhibetur etiam observatio ejusdem eclipsis, quam instituit *De-lisle* junior una cum observatione occultationis *Aldebaran* d. 25 Sept. 1717 a Luna factæ: nihil autem mutationis stellæ accidit, unde athmosphæræ lunaris existentia stabiliri posset. *De la Hire* exposuit constructionem horologii tempus verum una cum medio indicantis valde simplicem & demonstratione Geometrica munitam.

In *Mechanicis* pressiones cylindrorum & conorum rectorum, itemque sphærarum & sphæroidum quorumcunq; a chordis circumvolutis & potentia quacunque tractis profectas ad calculum revocat *Varignonius*, usus lemmate a *Borello* in tractatu de motu animalium Tom. II prop. 56 demonstrato. *De la Faye* describit rotam helicibus instructam, ad aquas ad radii altitudinem elevandas, qualem, etsi inscio ipso, jam indicarunt *Dechales* Tom. 3 Mundi Mathemat. prop. 41 Tractat. de Machinis & Hydraulicis & *Wolfius* in Element. Hydraul. §. 99 Fig. 45. Structuram tamen helicum distincte atque singulari ratione exponit, ut hoc nomine rota ipsius inter nova inventa locum mereatur. *Saulmon* inquirit in principia actionis fluidorum, fluida considerans tanquam aggregatum infinitorum fere solidorum infinite parvorum. Si ergo solidum a fluido impellitur, perinde est ac si innumeri globuli illud una percuterent. *Dalesme* novas pancratiorum species describit vulgari, quo aurigæ utuntur, pancratio præstantiores.

Obiit Anno 1717 *Jacobus Ozanam* natus A. 1640 in Principatu *Dombensi*, patre divite ac multa prædia possidente, qui ex familia Judaica originem ducebat. Cum natu minimus in bonis parentis succedere non posset, pater eum Ecclesiæ destinabat. Enimvero Philosophiæ scholasticæ ac Theologiæ, quæ nimium similis eidem videbatur, pertæsus in libros Mathematicos incidit & autodidactum egit, paucas suppetias ferente Professore Theologiæ, quo utebatur. Patre mortuo studio Theologico, cui per quatuor annos vacaverat, valedicens ad Mathemata animum appulit & eorum docendorum gratia Lugdunum Gallorum se contulit, animi magis, quam pecuniæ gratia. Lu-

dó

do valde delectabatur, nec invita fortuna. A. 1670 edidit Tabulas Sinuum Tangentium & Secantium atque Logarithmorum, correctiores iis, quas dedere *Ulacq*, *Pitiscus* & *Briggius*. Cum duobus exteris, quos in Mathesi instituerat, & qui literas cambiales nondum acceperant, Parisios abituris, absque chirographo quinquaginta dupliones mutuo dedisset, *Daguesseau* actione tam generosa commotus eum Parisios advocavit & patrocinii sui certiorem reddidit. Vix Parisiis advenerat, cum matrem agonizantem ipsius videndi desiderio teneri resciret. Mox in patriam advolans mortuam invenit atque fratris natu majoris artibus se hæreditate exclusum doluit. Parisios redux, misso ludo, Mathesin unice coluit. Uxorem duxit tantum non pauperem & ex ea 12 liberos genuit. Quamdiu exteri Parisiis degebant, reditus ei sufficientes ex Mathesi proveniebant: sed durante bello discipulis destitutus ad libros componendos se convertit, non tam animo lucrandi, quam temporis fallendi gratia. Pauco tempore multa scripsit. Opera ejus præcipua sunt Dictionarium Mathematicum, cursus Mathematicus, tractatus de Algebra, de sectionibus conicis, recreationes Mathematicæ & Physicæ, *Diophantus* MSC. Versatur autem circa Geometriam veterem; recentiorem sublimiorem non attigit. A. 1701 ætatis 61 uxorem amisit & eodem tempore in numerum Adjunctorum Academiæ Scientiarum adscitus est. Mortem præsensit sanus & d. 3 April. 1717 hor. 3 pomeridiana apoplexia subita extinctus, nemine nisi ancilla præsente. Plus famæ apud exteros, quam apud Gallos consecutus. In religione ultra plebem sapere noluit, Doctorum, inquiens, Sorbonnæ est disputare, Papæ decidere & Mathematici in linea perpendiculari in Paradisum ascendere.

M. JOHANNIS BURCHARDI, BASILEENSIS, Epistola ad Virum Clarissimum BROOCK TAYLOR, J. U. D. & R. S. B. Soc.

Legi *Apologiam* tuam, Cl. Taylore, contra *V. Cl. Joh. Bernoullium*, audivique, illam non uno tantum loco typis fuisse excusam: Londini bis prodiit, si non pluries, videlicet in Transactio-

actionibus Regiæ Societatis, tum etiam in scheda peculiari, deinde semel saltem in Belgio; an alibi insuper & quot linguis prætterquam Gallica & Latina lucem aspexerit, mihi nondum constat.

Operam dedisti indefessam, ut veniret ad notitiam exterorum quoque Mathematicorum.

Ex Anglia transfretasti in Galliam, disseminaturus ibi, præsertim Lutetiæ, (hunc tui itineris scopum fuisse multi mecum opinantur) tua schediasmata: exemplar unum, mittente Cl. Varignonio, accepit Cel. Bernoullius mecumque communicavit.

Spe forsan lactabaris, Cl. Taylore, Bernoullium nostrum mire perculsum iri, ubi tuas legerit acerbas expostulationes, fastidioso contemtu aculeisque virulentis refertas; sed spem illam tuam inanem fuisse ex eo cognoscere tibi licuit, quod Cl. Bernoullius causæ suæ fisus te per Cl. Varignonium sollicitavit, ut sibi adhuc aliquot duodena exemplaria tuæ *Apologiæ*, an *Invectiva*, ocyus transmittere velles, sancte promittenti, se illa per Germaniam, Helvetiam & Italiam (in quas forsan mittendi occasionem ipse non habeas) fideliter distributurum; prævidit namque, tuum secum agendi modum non posse non id efficere, ut apud omnes æquos rerum judices fama Bernoulliana, quæ tibi sudes est in oculo, altiores radices agat. Quis enim tuas nænias legendo non statim animadverteret animum tuum invidia fascinatum? Cl. Bernoullius te condecoraverat titulo *insignis & acuti Geometræ* aliisque occasionibus te civiliter tractaverat, quin etiam per Monmortium tuam ambiverat amicitiam: sed quid, mi Taylore, pro hac humanitate reposuisti? certe nihil, quam verba contemtum fastumque spirantia; scilicet tibi jam est Bernoullius, si Diis placet, *imperitus Leibnitii fautor*, *calumniator contumeliosus*, *malevolus detrectator*, *Princeps eorum qui universis Anglis sunt infensi* &c. Quid, si talia iis rependis, qui humaniter te tractant, quid, inquam, illi abs te expectandum haberent, qui seposita humanitate liberius de te loquerentur? Cl. Bernoullius, qui neminem unquam aggressus est, nec nisi primus graviter lacessitus, quenquam offendit, posset utique causam suam ipse contra te agere, atque te pro merito depexum dimittere, quid enim facilius quam injurias injuriis repellere, & quicquid in eum effudisti, in sinum tuum refundere, sed non ita solet imitari lixas, & quam sibi imposuit legem, vid. Act. Lipf. 1718 pag. 262, *se nimirum nemini responsurum, qui conviciis tantum & aculeis voluerit pugnare*, strictissime observabit, *securus profecto*, ut in iisdem Actis anni sequentis pag. 218 monuit, *se quoque silente maledicorum conatus in fumum abire, utpote a quibus ipsius existimatio*, quam tantopere destructam cuperent, *minime dependeat*. Patere

Patere igitur, Vir Clarissime, ut vices agam Cel. Bernoullii nostri, cujus humanitatem erga te observatam tam inhumaniter tractasti: amice respondebo, quod etsi non mereatur incomta tua & fastidiosa scribendi ratio, meretur saltem ingenii tui mathematici (utinam non tam superciliosi) felicitas; hanc nos, nam & in hoste virtus laudanda, quanti valet, æstimamus.

Nomen quidem meum exprimere nolueram, non quod te reformidarem, sed quia nullam inde quærebam laureolam; verum postquam, quibus titulis anonymos condecorare soleas, mecum perpendissem, sententiam mutans illud apposui, quamvis id tibi perinde esse debere existimem, si non tam ad hominem, quam ad res ipsas respicere volueris: secus si feceris, atque ad injurias & convicia, tanquam ad arma tua confugeris, crede mihi, mi Taylore, eo ipso demonstratum dabis, tua te causa cecidisse, nec te juvabit magnam affectare fidentiam, & erecta crista despicere tuos adversarios; rerum nostrarum periti & æqui judices damnabunt barbaram istam pugnandi viam: nos vero non magni pendimus, quid in Patria tua judicaverint quidam ex sociis tuis simili fastu turgidi & livore in exteros occæcati, hi enim soli tibi credent, & quo vehementius in nos debacchaberis, eo promtius applaudent. *Necesse est*, ut lepide habet Quintilianus, *contemtiosius loquaris, quod probare non possis, & affirmationem sumit ex homine, quicquid non habet ex veritate.*

Tria observavi in scripto tuo, Clarissime Taylore, quæ exprobras Cel. Bernoullio, & quæ tibi ansam dederunt usque adeo in illum invehendi, illa sunt hæc.

I Locus *in Epistola pro eminente Mathematico* D. J. Bernoullio, Actis Lips. A. *1716* inserta pag. *307*, qui ita sonat: *Hoc nihil novi est in quibusdam Anglis, qui sibi solis licere putant*, aliorum inventa tanquam sua *impune* usurpare, *quando ipsi hominesque Deosque invocant, ubi vident, vel saltem videre arbitrantur, extraneos in suorum inventa manus inferre. Exempla sunt quorundam, ut Cheynæi, des Hayes*, Taylori, *aliorumque, qui passim inventis Bernoullii sunt usi, alienisque, vel nulla prorsus facta mentione Autoris, vel &c.*

II Displicet tibi, quod in Actis Lips. A. *1718* p. *18* Bernoullius de te, quem tamen, quod crimen ejus emollire poterat, vocavit *Geometram insignem & acutum*, dixerit, te *ad profundiora sua, aliorumque feliciter penetrasse.*

III Male te habet, Vir Clarissime, amica admonitio Cel. Bernoullii de tua in scribendo obscuritate, qua fiat ut scripta tua *a perspicacioribus quoque Mathematicis vix intelligi queant.*

Videbo nunc, an gravia adeo hæc fint delicta, ut tam ferociter in illa animadverteres: quod quidem ad primum punctum attinet, quo haud obfcure poftularis *Plagii*; fateor, de injuria tibi illata potuiffe te conqueri, fi id dixiffet Cl. Bernoullius, atque fi tu effes innocens & probe te purgaffes a plagii fufpicione, qua etiamnum vehementer gravaris: fed præterquam quod nofter *refpondere* non teneatur de eo quod Autor *Epiftolæ pro eminente Mathematico* afferuit, cum præfertim jam publice per Filium fuum declaraverit, fe omnia, quæ in illa Epiftola continentur, non approbare, hoc infuper verum eft, tantum abeffe, te gloriari poffe de non ufurpatis aliorum inventis, ut jam temet ipfum habeamus confitentem plagii reum, nunc quippe fateri demum cogeris, te *in Ifoperimetro ufum effe Analyfi Autoris Jacobi Bernoulli*, cujus tamen nomen reticueras. Num reliqua, quæ in libro tuo de Methodo incrementorum poft Bernoullium noftrum aliosque tractafti, ut de funicularia, de centro ofcillationis, de curvatura lintei &c. fatis evincant, te propria, ficuti jactas, ufum effe Analyfi, judicent periti, quos libri tui obfcuritas a lectione ipfius non abfterruit. Nefcis forfan, mi Taylore, nobis certo conftare de caufa ob quam gratia excideris apud Illuftriffimum Nevvtonum; fcilicet huic quoque, quod fuum effe credebat, furripere & cum illo de inventorum gloria contendere aufus fuifti: fi rem propius infpiciamus, etiamfi vel maxime favere tibi vellemus, non tamen meherele poffumus, quin rotunde dicamus, methodum tuam incrementorum præter tituli novitatem vix novi quid continere, ftatim namque ac tu confideras quantitatum variabilium incrementa, tanquam finita, nihil inde efficis aliud, quam quod per Algebram ordinariam præftari poteft; quomodo vero inde deriventur proprietates *differentialium*, aut, ut a veftratibus vocantur, *fluxionum*, id dudum ante te oftenfum effe, patet ex fectione prima *Anal. Infin. parvorum*.

Quæ habes de *fluentium fluentibus*, in quibus mirum quantum tibi places, nec illa certe funt nova Cel. noftro Bernoullio: quod tibi eft x' defignans fluentem ipfius x, illi olim erat $\int x$; quodque tibi eft x'', denotans fluentem fluentis x', erat illi $\int\int x$, atque in genere quod tu intelligis per x notatum accentu acuto toties repetito, quotus fluentis eft gradus, cujus exponens fit n, id nofter expreflerat fimpliciter per $\int^n x$, non fecus ac differentiale ejusdem gradus notari folet per $d^n x$; cum vero quantitatem aliquam *differentiare* negative fit

idem

idem quod *summare* vel *integrare* affirmative, atque vice versa *summare* vel *integrare* negative tantundem sit, ac *differentiare* affirmative, pronum est colligere, quod $\int^n x = d^{-n} x$ & $\int^{-n} x = d^n x$. Ne autem putes, Vir Cl. talia nunc demum a nobis confingi, ut tuis, quæ jactas, derogemus, transscribam huc quædam excerpta ex literis quibusdam Bernoullianis ad Illustriss. Leibnitium datis jam quinto ante finem superioris Sæculi anno; quæ continent, erunt tibi forte ingrata, sed tanto gratiora lectoribus aliis, qui non invidia torquentur.

De his literis (ne credas me ad testem mortuum provocare) testari potest Cl. Varignonius, Vir, ut nosti, incorruptæ fidei, cum quo nempe Cl. Bernoullius specimen aliquod ex literis illis de eadem materia communicavit in aliqua Epistola scripta d. 24 Decembris 1697: tuum est, ni credere mihi velis, ex ipso illo Viro integerrimo quærere, quid de hac re sit; petenti non denegabit testimonium. En igitur verba Bernoullii ad Leibnitium in Epist. $\frac{1}{8}$ Junii 1695. „Eleganter observasti consensum inter numeros potestatum a binomio & differentiarum rectangulo; haud dubie aliquid arcani subest. Nondum satis vacavit examinare, an quid inde pro summationibus elici possit. Videtur tamen quantitatem propositam „differentialem cujusvis gradus integrari posse, eam primo differentiando *more consueto*, & dein sumendo tertiam „proportionalem hujus novæ quantitatis differentialis ad differentialem propositam, consideratis interim d, d^2, d^3, d^4 &c. „tanquam quantitatibus Algebraicis, & non ut literis tantummodo characteristicis; sic ex. gr. tertia proportionalis d^3 ad „dd erit d; & d^4 ad d^3 erit dd (ac si litera d quantitatem Algebraicam denotaret) in hunc finem esto proposita differentialis tertii gradus hæc $xd^3y + dxddy$ cujus integralis inveni„enda sit: differentietur ea more solito & habebitur $xd^4y +$ „$2dxd^3y + ddxddy$; posito jam d^0x pro x, sumatur secundum „regulam meam tertiæ proportionalis ad $d^0xd^4y + 2dxd^3y +$ „$ddxddy$ & propositam $d^0xd^3y + dxddy$, quæ erit d^0xddy, hoc „est, $xddy$: dico itaque $xddy$ esse integralem quantitatis pro„positæ $xd^3y + dxddy$, quod quidem ante calculum primo in„tuitu patebat; juvat tamen ostendisse, quomodo per metho-

„dum

„dum eo perveniri poſſit. Nota, quod in hoc ſcrutinio literæ „ipſæ, quæ alias indeterminatas denotant, non conſiderandæ „ſunt ut tales, ſed duntaxat quatenus afficiunt vel diſtinguunt „ipſas d, dd, d^3 &c. hoc modo quadratum ipſius d^3y hic non „eſt d^3y^2 ſed d^6y; cubus ipſius d^3y non d^3y^3, ſed d^9y, idem „puta de multiplicatione, diviſione & extractione radicum, „erit ſcilicet nova hac operandi ratione $d^2y \times d^3y = d^5y$; „ $\frac{d^7y}{d^5y} = ddy$; $\sqrt[3]{d^6y} = ddy$; item $\frac{ddy}{ddy} = d^0y = y$: Hoc pacto „ $\frac{x}{x}$ non eſt $=1$, ſed $= \frac{d^0x}{d^0x} = d^0x = x$. porro quoniam d^{-m} „ idem quod $\int^m$, erit ex. gr. $\frac{d^4y}{d^5y} = d^{-1}y = \int y$, & $\frac{d^3y}{d^2x} = d^3y$ „ $d^{-2}x = d^3y \iint x$. Idem intelligendum, ſi plures ſint indeter„minatæ x, y, z &c. Accidit plerumque, ſicuti prævideo, ut „integrale quantitatis differentialis propoſitæ hoc modo in„ventum exprimatur per ſeriem, quando præſertim propoſita „differentialis ſua natura non eſt integrabilis: Ex. gr. integran„da ſit $xd^3y + 2dxddy$; ſi differentietur, prodibit $xd^4y + 3$ „$dxd^3y + 2ddxddy$: ergo tertia proportionalis hujus ad illam „more noſtro ſumta erit $\frac{d^0x\,d^5y + 4\,dx\,d^5y + 4\,ddx\,d^4y}{d^0x\,d^4y + 3\,dx\,d^3y + 2\,ddx\,ddy}$, inſti„tuta jam diviſione continua, incipiendo a primo denomina„toris membro, habebitur hæc ſeries $d^0xddy + dydx - d^0yddx$ „$+ d^{-1}y\,d^3x - d^{-2}y\,d^4x + d^{-3}y\,d^5x$ &c. hoc eſt, $xddy + dydx$ „$- yddx + \int y\,d^3x - \iint y\,d^4x + \int^3 y\,d^5x$ &c. quæ proinde æqua„lis eſt $\int \overline{xd^3y + 2dx\,ddy}$. Alia invenitur ſeries incipiendo divi„ſionem ab ultimo membro, nimirum hæc, $2d^0xddy - d^{-1}xd^3y$ „$+ d^{-2}xd^4y - d^{-3}xd^5y + d^{-4}x\,d^6y$ &c. hoc eſt: $2xddy - \int x\,d^3y$ „$+ \iint xd^4y - \int^3 x\,d^5y + \int^4 x\,d^6y$ &c. quæ proin priori ſeriei „æqualis eſt. Alia adhuc abſcondita hic latent, quæ autem eru„ere & ſtudioſius excolere nunc non vacat, &c.

In ſubſequente Epiſtola Menſe Aug. 1695 data ad eundem Virum Illuſtriſſimum hanc materiam continuavit his verbis:

„Memi-

„Memineris me feriem univerfalem inveniffe (vid. Act. „Lipf. 1694 pag. 438) pro quadraturis & rectificationibus per „repetitam additionem & fubtractionem quantitatum æquali-„um, quæ tibi non difplicuit: Ecce nunc eandem feriem per „novum meum integrandi modum repertam. Quærendum „efto $\int ndz$; differentietur more confueto ndz, ut habeatur $nddz$ „$+ dndz$, five $d^0 nddz + dndz$. Ad hoc proin & ad ndz, feu „$d^0 ndz$ ex præfcripto novæ regulæ capiatur tertium propor-„tionale, quod erit $\frac{d^0 \cdot n d d z}{d^0 nddz + dndz} =$ (divifo numeratore & „denominatore per d, quod a z afficitur) $\frac{d^0\ n\ d\ z}{d^0\ n\ d\ z + d\ n\ d^0\ z}$. „Facta nunc divifione ultima, inchoando a priore denomina-„toris termino prodibit $\int ndz = d^0 nd^0 z - dn\,d^{-1}z + d^2 n\,d^{-2} z$ „$- d^3 n\,d^{-3} z +$ &c. hoc eft, $nz - dn\int z + d^2 n \int^2 z - d^3 n \int^3 z +$&c. „inchoata vero divifione a pofteriore termino orietur $\int ndz =$ „$d^{-1} ndz - d^2 n\,d^2 z + d^3 n\,d^3 z - d^{-4} n\,d^4 z +$ &c. hoc eft, $dz\int n$ „$- d^2 z \int^2 n + d^3 z \int^3 n - d^4 z \int^4 n +$ &c. Quoniam vero (pofi-„ta dz conftante) $\int z, \int^2 z, \int^3 z, \int^4 z$ &c. æquantur ipfis „$\frac{zz}{1.2dz}, \frac{z^3}{1.2\,3dz^2}, \frac{z^4}{1.2.3.4dz^3}, \frac{z^5}{1.2.3.4.5\,dz^4}$ &c. prior fe-„ries inventa $\int n\,dz = nz - dn\int z + d^2 n \int^2 z - d^3 n \int^3 z +$ &c. „convertetur in hanc $\int ndz = nz - dn\frac{z^2}{1,2\,dz} + d^2 n\,\frac{z^3}{1.2.3\,dz^2}$ „$- d^3 n \frac{z^4}{1.2.3.4dz^3}$ + &c. quæ omnino eadem eft, quam in „Actis Lipf. loco fupra citato exhibui. Quod fi ponamus dn „conftantem, erunt $\int n, \int^2 n, \int^3 n, \int^4 n$ &c. $= \frac{nn}{1.2\,dn}, \frac{n^3}{1.2.3\,dn^2}$, „$\frac{n^4}{1.2.3.4\,dn^3}, \frac{n^5}{1.2.3.4.5\,dn^4}$, &c. Hinc altera feries $\int n\,dz =$ „$dz\int n - d^2 z \int^2 n + d^3 z \int^3 n -$ &c. mutabitur in hanc $\int ndz =$ „$dz\ \frac{nn}{1.2\,dn} - d^2 z \frac{n^3}{1.\ 2.\ 3\ \ d\,n^2} + d^3 z \frac{n^4}{1.\ 2.\ 3.\ 4\ \ dn^3}$ — &c.

„in qua perinde ut in præcedente applicando ad exempla dz, „d^2z, d^3z, &c. destruuntur per dn, d^2n, d^3n &c. ita ut proveniant quantitates pure Algebraicæ: quæ series itidem ut in „Actis docui per iteratas additiones & subtractiones reperiri „potest &c.

Quid censes, mi Taylore? annon vides ex paucis his speciminibus (plura brevitatis gratia non addimus) hanc materiam ante te jamdiu fuisse occupatam & forte solidius tractatam? Annon etiam percipis, longe commodius adhiberi literas d & $\int$, quam vestra puncta & accentus, siquidem cum his non æque ac cum illis Algebraico modo procedere liceret? Hinc quoque intelligis, ut hoc in transitu dicam, quousque jam tum Cl. Bernoullius penetraverit in naturam differentialium ulteriorum graduum, quam tu ipsi perspectam non esse asseverare audes: hac de re autem infra tecum fusius agam. Interim ne irascere, quæso, si nunc detegam plagium, quod circa hanc ipsam materiam commisisti & sub consuetæ tuæ obscuritatis caligine abscondere conatus fuisti; continetur illud in libri tui *Incrementorum* pag. 38, ubi prop. XI hoc tradis Theorema veluti novum & tuum.

Ipsius $\dot{r}s$ *fluens*, inquis, *exprimi potest per alterutram ex seriebus* $\boxed{\dot{r}s} = rs - r'\dot{s} + r''\ddot{s} - r'''\dddot{s} +$ &c. *vel* $\boxed{\dot{r}s} = \dot{r}s' - \ddot{r}s'' + \dddot{r}s''' -$ &c. Quam novum sit sc. patet ex allatis seriebus Bernoullianis superiore jam sæculo inventis; quæ tu vocas $r, \dot{r}, \ddot{r}, \dddot{r}$ &c. $s, \dot{s}, \ddot{s}, \dddot{s}$ &c. item r', r'', r''' &c. s', s'', s''' &c. Cl. Bernoullio sunt z, dz, d^2z, d^3z &c. n, dn, d^2n, d^3n &c. item $\int z, \int^2 z, \int^3 z$ &c. $\int n, \int^2 n, \int^3 n$ &c. quod apud te est $\boxed{\dot{r}s}$ id Cel. Bernoullio audit $\int ndz$; transmuta jam tuos characteres in Bernoullianos, & prior tua series $\boxed{\dot{r}s} = rs, - r'\dot{s} + r''\ddot{s} - r'''\dddot{s} +$ &c. oppido est Bernoulliana prior $\int ndz = nz - dn\int z + d^2n\int^2 z - d^3n\int^3 z +$ &c. Posterior vera tua $\boxed{\dot{r}s} = \dot{r}s' - \ddot{r}s'' + \dddot{r}s''' -$ &c. itidem est Bornoulliana posterior $\int ndz = dz\int n - d^2z\int^2 n + d^3z\int^3 n -$ &c.

Atqui

Atqui hæ ſeries perſcriptæ ſunt Illuſtri Leibnitio A. 1695 ac brevi poſt communicatæ cum Viris Celeb. Marchione Hoſpitalio, Varignonio, & ni fallor aliis. Tu Vir optime easdem in lucem profers, in libro tuo, anno demum 1715 impreſſo: ita nos paſcis crambe tua poſt 20 annos recocta. Sed nec ignorare poteras, nam ſedulo legis Acta Lipſienſia, ſeriem tuam $\boxed{\dot{r}s} = rs - r'\dot{s} + r''\ddot{s} - r'''\dddot{s} +$ &c. (quæ ut oſtendimus nonniſi notandi modo differt a priore Bernoulliana $\int n dz = nz - dn \frac{z^2}{1.2.dz} + d^2n \frac{z^3}{1.2.3\, dz^2} - d^3n \frac{z^4}{1.2.3.4\, dz^3} +$ &c.) jam extare in Actis illis 1694 p. 438; hoc tu diſſimulaſti. Quid inde ſequitur? ſcilicet, te reum eſſe plagii & convictum.

At audio te oggerentem, *te hic ſaltem propria uſum eſſe Analyſi, ut nullo modo dici poſſis alios fraudaſſe*: foret fateor aliquid tibi laudis tribuendum, ſi quod oggeris verum eſſet, & neglecta Analyſi Bernoulliana, quæ ſimpliciter procedit per additiones & ſubtractationes earundem quantitatum ſub diverſis formis expreſſarum, dediſſes aliam & tibi propriam Analyſin; interim quam dediſti, minime eſt tua, ſed eſt Clariſſimi Moivrei, qui eam pridem exhibuit in publicum anno nimirum 1704, in ſuis doctiſſimis animadverſionibus contra Cheynæum, plagiarium faſtuoſum & tibi admodum ſimilem. Ut autem clarius pateat identitas Analyſeos tuæ cum Moivreana, transſcribam priora tantum veſtra utriusque verba. Tu ita inſis pag. 38: *Sit fluens quæſita* $rs + p$, *hoc eſt* $\boxed{\dot{r}s} = rs + p$: *Tum capiendo fluxiones, erit* $\dot{r}s = \dot{r}s + r\dot{s} + \dot{p}$, *hoc eſt*, $\dot{p} = r\dot{s}$, *adeoque* &c. Clariſſ. Moivreus p. 69: *Sit*, inquit, *fluens ipſius* $\dot{z}y = zy - q$; *tunc* $\dot{z}y = \dot{z}y + z\dot{y} - \dot{q}$, *ſive* $\dot{q} = z\dot{y}$. *Pone* &c. Tu habes $r\dot{s}$; Moivreus habet $z\dot{y}$, quod tibi eſt p, Moivreo dicitur $-q$. Reliqua, ſi non omnino verbotenus ſunt eadem, ſane quoad ſenſum tam ſimilia ſunt, ut vix ovum ovo ſimilius eſſe queat.

Quid ad hæc dicis, Vir Clariſſ. fruſtra nobis obtrudis pro excuſatione *nimiam tuam ignaviam, ob quam, quod de rebus cum eſſes maxime ſollicitus*, uti jactas, *Hiſtorias rerum & No-*

mina Autorum penitus neglexeris. Sic omnes plagiarii ſe excuſabunt, ſed hæc tua ignavia te non detinuit, quin ſæpiſſime Nominis Newtoniani (quod & nos veneramur) mentionem faciendi anſam arriperes, in rebus etiam, quæ jam ſunt tritiſſimæ, qualis eſt ſeries quam profers pag. 55 pro inventione Dignitatis Binomii, quam & Bernoullius noſter (cujus Nomen tibi adeo inviſum eſt) in Lectionibus ſuis Hoſpitalianis in multorum manibus verſantibus ſingulari modo ante tot annos inventam tradidit & poſtea multis aliis modis eandem nimis facile eruit, quam ut eos luce publica dignos cenſeret.

Series vero Bernoulliana $\int ndz = nz - dn\frac{z^2}{1.2\,dz} + d^2n\frac{z^3}{1.2.3\,dz^2} - d^3n\frac{z^4}{1.2.3.4\,dz^3} +$ &c. minus erat trita, & fortaſſe non minoris momenti, quam Newtoniana. Illam itaque jure potiore, quam hanc primo ſuo inventori aſſerere debuiſſes, ſi voluiſſes bona fide agere.

Sed hoc ipſo quod tecta & remota impunius auferuntur, quam ſi in omnium oculis verſantur, non dubitaſti inventum illud ſub velamine punctorum & accentuum tuorum $\boxed{\dot{r}s}$ $= rs - r'\dot{s} + r''\ddot{s} - r'''\dddot{s} +$ &c. autori Cl. Bernoullio ſubducere; credebas te tutum in obſcuritate tua & furtum quaſi in ſacco gerentem.

Ceterum exempla, quæ depromis ex hoc tuo furto, ſunt trivialia, immo fere obſoleta, hinc recte quidem monuiſti pag. 46, *hæc jam elegantius fieri ab illuſtriſſimo Nevvtono in quadratura curvarum*, modo interim non oblitus fuiſſes monere pariter, eadem diu antequam tractatus Nevvtonianus in lucem veniſſet, facta fuiſſe ab aliis, ut videre eſt in *fluxionum Methodo inverſa Georgii Cheynæi*, ſed magis adhuc in ſcheda quam Cheynæus poſtea libro ſuo adjunxit ſub titulo *Addendorum & Annotandorum*, de quibus ita loquitur Cheynæus in præfatiuncula eorum, ac ſi quæ in iis continentur ſuo Marte inveniſſet, cum tamen ea per literas acceperit a Johanne Bernoullio antea conſulto & rogato, ut quod annotaſſet in libro Cheynæano, cum ipſo Cheynæo amice communicaret; id quod Bernoullius, qui minime eſt myſterioſus, libenter indulſit Cheynæo roganti

ſed

sed postea turpiter abutenti prona Cl. Bernoullii facilitate; si hac de re plura nosse cupis, Cl. Taylore, adeas Cl. Moivreum, ex quo omnia accurate rescisces, videbisque te in Cheynæo habere tibi similem plagiarium, quamvis hujus rei socios in Anglia vestra plures alios habeatis.

Ad te redeo, Vir Clariss. jam non vacat venari omnia plagii exempla, quæ in obscura tua incrementorum sylva delitescunt; unum tamen præterire non possum, quod ipse commemoras; haud dubie culpæ conscius culpam amoliri fatagis sed in cassum. Scilicet nova Theoria Bernoulliana de centro oscillationis publicata anno 1714 in Actis Lips. Mense Junio, ut & in Comment. Reg. Scient. pro eodem anno adeo tibi placuit, ut eandem postea tuo libro insereris, tanquam a te inventam. Plagii suspicionem, quam quis ex eo quod liber tuus integro anno serius in lucem venerit, quam schediasma Bernoullianum, habere posset, prævenire quidem omni modo studes, sed cunctis tuis rationibus, seu potius commentis nihil aliud conficis, quam ut Lectores judiciosi in suspicione sua obfirmentur. Nolo hic discutere, quæ hanc in rem afferuntur in Diario Gallico in Batavis imprimi solito sub titulo *Bibliotheque Angloise*, ad argumenta quippe sollicite congesta a recensore tui libri, hoc est, si recte conjicio, a te ipso, jam anno præterito in Actis Lips. respondit Cl. Nic. Bernoullius nostri Filius, qui inter alia apprime notavit, non sat bona fide actum esse a recensore, quod dum mentionem facit Theoriæ Bernoullianæ, fingat eandem extare tantum in Commentariis Parisinis pro anno quidem 1714, sed nonnisi anno 1717 editis, dissimulans alteram editionem, quæ habetur in Actis Lipsf. 1714 m. Junio, & quæ proin hoc ipso mense fuit divulgata; Acta enim ista distribui solent ipsis Calendis cujusque mensis cujus nomen præ se ferunt. Ita putavit tuus Patronus, neminem fore, qui solutionem problematis de centro oscillationis insertam libro tuo A. 1715 mutuatam e Bernoulliana, præcedente jam anno edita, suspicetur. Sed tandem in te rediens animadvertisti, fucum istum nimis esse palpabilem, quam ut quenquam decipiat: rerum enim nostrarum curiosi, qui Commentarios Parisinos evolvunt, lectione quoque Actorum Lipsiensium delectantur. Quare relicto hoc stratagemate, nunc alio uteris, sed non magis idoneo. Quando enim in tua Apologia hunc in modum loqueris: *Bernoullii solutiones duæ extant eodem anno (1714) editæ; quarum posterior cum nostra, quoad principia, tam mire consentit, ut jurares ab eodem homine esse utrasque inventas*; fingis utique duas illas

ſolutiones Bernoullianas, quoad principia eſſe a ſe invicem diverſas, ut tuam quoque a Bernoulliana priore diverſam eſſe Lectori perſuadere poſſis: at miſerum artificium, quo ne imperitioribus quidem illuſeris! oportet quippe utramque tantum linguam intelligere Gallicam & Latinam, ut quis ex contextu æque ac ex inſpectione figurarum percipiat ſchediaſma Gallicum Theoriæ Bernoullianæ in Commentariis editum, eſſe nudam tantum verſionem ſchediaſmatis Latini in Actis evulgati, eamque tam fidelem, ut verbotenus fere ubique interpres reddiderit Gallice, quod a Bernoullio ſcriptum erat Latine.

Quid ex his omnibus ſequitur, mi Taylore, niſi id tantum quod ſi ſolutio tua eadem ſit cum Bernoulliana poſteriore, ut fateris, ſit quoque eadem cum priore, quæ ante tuam in publicum prodiit, minimum per integrum annum; credamus igitur citra juramentum ſolutionem in libro tuo 1715 eamque in Actis 1714 *ab eodem homine eſſe utraſque inventas.*

Nec eſt quod dicas, librum iſtum tuum fuiſſe penes *Societatem Regiam & cum omnibus fere veſtris Mathematicis communicatum usque a Menſe Aprilis 1714;* ad hoc quippe ſatis ſuperque reſponſum eſt a Bernoullio Filio. Demus, ſi ita vis, librum iſtum tuum pridem ante ipſius editionem fuiſſe communicatum cum veſtris Mathematicis, quis eorum erit, qui ſe in eo ſolutionem tuam jam tum vidiſſe teſtabitur? annon poſtea nemine animadvertente intrudi potuit? At ipſa *ſolutio tua ut cauſaris cum amicis communicata eſt usque ab initio anni 1712*, atque hoc verum eſſe *teſtes citas epiſtolas autographas Keillii tui.* At fragile teſtimonium, ſi aliud tibi non ſuppetit! audes contra Bernoullium accerſere in teſtem Keillium, quem noſti eſſe nominis Bernoulliani totiusque Nationis Germanicæ inimicum infenſiſſimum? Hoccine tibi permittit Jurisprudentia tua? Ego vero ſincerius tecum agam, producamque teſtimonia contra te non ab inimico tuo, ſed ab amico tuo quondam tibi fideliſſimo & in ſtudiis Mathematicis verſatiſſimo, atque quanta pars inventorum gloriæ uniuscujusque debeatur apprime gnaro, quippe qui operam dedit conſcribendæ Hiſtoriæ *de inventis Mathematicis eorumque veris Autoribus*, qui proinde ſine dubio inſtructiſſimus fuit authenticis documentis. Utinam vero opus hoc, quod ferme ad umbilicum pervenerat, non interruptum fuiſſet præmatura morte ſcriptoris! multis ex veſtratibus, qui tam contentioſe ſibi ſuisque varia inique arrogant, os potenter obturaſſet, atque ut erat vir incorruptus, nec Germanis magis quam Britannis favens, utpote natione Gallus, ita facile fidem apud

apud omnes æquos rerum judices invenisset. Is autem erat (quid opus est nomen celare?) Monmortius Geometra insignis & in orbe Mathematico scriptis suis notissimus. Vir iste tibi erat familiarissimus, quem etiam, ut talem agnovisti, vid. Diarium Gallicum Hagiense (*Europe Savante*) m. Maj. 1719 p. 126, ubi Monmortii amorem in veritatem, ejusque intimam, qua te honorabat, amicitiam ita extollis: *Je suis si touché* (inquis) *de l'amour ardent, que vous ressentez pour la verité, & de la grande bonté, que vous temoignés par l'opinion favorable, que vous avez des travaux de mes compatrictes, (sans parler du bonheur que me prouve l'etroite amitié, dont vous avez la bonté de m' honorer) que je me ferai toujours un plaisir tres grand, de vous etre de quelque utilité dans vos recherches curieuses.*

Hujus itaque Monmortii, te ipso fatente, tam candidi tamque impense faventis & tibi & vestratibus, testimonium nullo modo si sapis respues; ille autem in numerum Plagiariorum obscure scribentium te refert, quod percipies ex sequente fragmento Epistolæ alicujus Monmortianæ ad Cl. Bernoullium scriptæ d. 3 April. 1718. *Je me souviens de ce que vous m'avez mandé autrefois touchant l'obscurité impenetrable de son (Taylor) livre* Method. incrementorum. *Vous avez bien raison, c'est ramer sur les Galeres, que de lire & de vouloir entendre de tels livres: pour moi la vengeance que j' en retire si bons qu'ils soient, c'est de les laisser là; votre Ami met Mr. Taylor au nombre de ceux qui ne citent pas les auteurs dont ils empruntent quelque chose. Il merite moins ce reproche, que Mr. Cheynée & sur tout Mr. Hayes, qui vous a copié & Mr. de l'Hospital mot a mot: mais je conviens, qu'il (Taylor) le merite un peu - - - - - - - - je ne crains pas les voleurs, mais en general, je les hais, & la republique des Lettres en est pleine: Vous l'avez eprouvé plus, qu'un autre: je me fais un veritable plaisir en composant l'Histoire de la Geometrie d' eclairer les larcins, & de restituer à chacun ce qui lui a eté pris.*

Possem & alios magni nominis producere viros, qui te, mi Taylore, plagii reum suspicantur, ac nominatim quidem in causa Theoriæ centri oscillationis, quam Cl. Joh. Bernoullio utpote primo & unico Autori in solidum adjudicant: sed ut bilem tuam effugiant, illos nominare nunc quidem supersedeo, nominaturus si quod spero permittere voluerint.

Hæc ad primam tuam querelam. Ad alteram quod spectat, miror te ægre ferre verba Cl. Bernoullii, *te ad profundiora sua aliorumque feliciter penetrasse*, dicentis; nescio sane, an-

non

non quilibet alius talia de se dicta sibi laudi duceret: quid enim avidius amaret, quam gloriam, qua de se prædicaretur, quod tanto polleat ingenii acumine, ut, quæ alii licet ante ipsum mysteria invenerunt, ad ea tamen ipse suo Marte *feliciter penetraverit?* Non credo vel Newtonum, vel Bernoullium, vel alium quemvis ex hodiernis inventoribus offensum iri, si de se dicatur, quod ad Archimedea penetraverit, & quidem multo felicius, quam Archimedes ipse. At si quid valet mea conjectura, ideo te pupugerunt verba Bernoulliana, quia plagii vitium tibi tacite exprobrari putabas; alium, qui meliorem habuisset conscientiam non pupugissent. Desine ergo irasci Bernoullio & tuæ potius irascere culpæ, non enim justum est ut alius luat, quod tu peccasti: Bernoullius laudare te voluit, tu laude indignum te sentis, cum prava te mordeat conscientia. Quid stomacharis Bernoullio qui nihil deliquit? Hoccine tua te docuit Jurisprudentia?

Restat ut ostendam, quam iniqua sit tertia tua contra Cl. Bernoullium quiritandi causa; dixit scripta tua esse *obscura* usque adeo ut ne *a perspicacioribus quidem intelligi queant*; sed quid tum? an de obscuritate monere idem est quod crimen exprobrare? si falso te taxasset obscuritatis, habuisses fateor causam retorquendi culpam in Bernoullii indocilitatem; sed ex literis modo allatis vidisti, Monmortium invita omni qua pollebat perspicacia maluisse ad triremes damnari, quam legere caliginosa tua scripta.

Ne putes, Cl. Vir, Monmortium ita non locuturum fuisse nisi antea ita loquendi occasio data fuisset a Cl. Bernoullio; ecce ab eodem Monmortio, tuo quidem amico singulari, testimonium aliud ultro exhibitum de tua *obscuritate* partim, partim de clara & perspicua Bernoullii scribendi ratione. Sic enim habet in literis ad Bernoullium nostrum d. 28 Octobr. 1718: *Le peu, que vous me marqués de vos idées sur cette matiere* (*des Vibrations des cordes de musique*) *me plait beaucoup : Vous etes sur* (*Monsieur*) *dans tout ce que vous faites, quoi qu' en dise Mr. Keil; je vous invite à communiquer au public vos decouvertes en ce genre. Il ne soit rien de vos mains, qui ne soit* perfectum ingenio, elaboratum industria; *ce n' est point là un compliment, c' est la pure verité; & je ne connois personne, qui soit connoisseur & impartial, qui n' en convienne; ce que j' estime encore infiniment, c' est que vous avez le rare & precieux talent de vous faire entendre, vous êtes presque le seul auteur en Geometrie, que je lise avec baucoup de plaisir : je n' aime pas la peine, bien d' au-*

d' autres me ressemblent en cela, Vous la diminuez infiniment a votre Lecteur. J' ai bien dit des injures & de bien grosses à mon Amy Mr. Taylor, quand il etoit ici avec moi, sur l' obscuritè etonante, & la mauvaise facon de son livre.

Posses ne dubitare de sinceritate hujus judicis, qui se (clam te, adeoque non ex adulatione) tuum amicum profitetur? quid nunc, si amici tui ita de te judicant, quid inquam alii censebunt? Interim idem ille amicus tuus Monmortius in aliis literis ad Cl. Bernoullium 28 Junii 1719 tuam, mi Taylore, obscuritatem, qua plagium tuum supra notatum dissimulare voluisti, his exprimit verbis: *Son memoire (de Mr. Taylor) sur les centres d' oscillation est absolument le meme, que le votre, qui a paru le premier, on ne peut une plus grande conformitè d' idées; il n' y a de difference, que dans l' expression claire chez vous, obscure chez Mr. Taylor.*

Sed curiosa sunt atque digna inprimis, ut transscribantur, quæ in eadem habet Epistola Monmortius de suis inventis circa series, quorum Latine vertendorum & edendorum curam tibi demandaverat: tam egregie sc. translatoris officio functus fueras, ut Autor ipse sua inventa a te in Latinum versa an perversa cognoscere amplius & intelligere vix potuerit. En ejus verba: *J'ai admiré & ri, que vous ajéz reconnü le stile & le latin de Mr. Taylor, dans le petit traitè que je vous ai envojè sur les suites. Je le lui avois envojè fort different de ce qu'il est, il en a voulu changer toute la forme & l' a rendu tel qu'en honneur* je ne l' entend pas trop moi meme. *J' ai eté obligè pour le deviner de m'accrocher aux exemples qu' il n' a point changés. - - - - Je me suis douté aussi que le latin n' en etoit pas trop bon.*

Obscuritas tua, mi Taylore, tibi quandoque utilis est, sed tibi soli, ejus namque beneficio videri cupis aliquid solvisse, quod revera nec solvisti nec solvere potuisti, exemplum habemus in problemate a te ipso Mathematicis non Anglis proposito & per Cl. Bernoullium perfecte soluto, vid. Act. Lips. 1719 p. 256 & sequ. at quod tu ipse, quia nullam dedisti solutionem, minime solvisti, interim ut imponeres Monmortio tuo, pro vera solutione ipsi fumum obtrusisti, ut sibi persuaderet, te solutionis compotem esse: audi enim amicum tuum ad Bernoullium Filium d. 15 May 1719 ita scribentem: *Je lirai avec soin la solution qu' a donné Mr. votre Pere dans les Actes de Leipsic du probleme proposè dernierement par Mr. Taylor; ce savant Geometre m' en a envojé depuis peu une solution fort abregée &* que je n' ai pas entendue. Vides Monmortium bona fide credidisse, a te tuum problema esse solutum, accepit enim pro solutione ali-

quid, quod ne umbra quidem solutionis erat, nescius sub obscuritate tua nil nisi fucum latere. Sed turpe est optimi amici credulitate abuti. Interim ut scias quid senserit idem tuus amicus de solutione Bernoulliana ejusdem problematis tui (vel saltem a te propositi) ex Epistola ad Cl. Bernoullium mense Junio ejusdem anni data excerpo judicium Illustr. Monmortii hunc in modum expressum: *J'ai lu votre memoire avec toute l'avidité & toute la curiosité, que j'ai toujours pour ce qui vient de vous. L'extreme clarté & l'ordre naturel de votre solution du probl. de Mr. Taylor m'a mis en etat de l'entendre dans une matinée, & de faire tous les calculs necessaires. Je m'attens à un pareil plaisir, lorsqu'il vous plaira, nous decouvrir votre Analyse du probleme de Mr Keill; car vous possedez au supreme degré l'art d'applanir les difficultez à vos lecteurs, & de mettre les matiéres les plus sublimes à la portée des Esprits les plus mediocres. He bien, Monsieur, vous vojez que les efforts de ceux qui vous portent envie, & que les tentations, auquelles on vous expose, tournent à votre gloire. Pour moi, je n'ai pas douté un moment, que voulant vous en donner la peine, vous ne fussiez capable de resoudre à coup sur, ce qui auroit eté trouvé par un autre, &c.*

Huc pertinet, quod paulo post nempe 28 ejusdem mensis Junii ad Cl. Bernoullium nostrum de eadem materia scripsit Monmortius in sententiæ suæ confirmationem. *Je vous ai,* inquit, *temoigné dans ma derniere lettre, Monsieur, ce que je pensois de votre solution du probl. de Mr. Taylor: le premier & le plus grand merite, qu'ait pour moi un mourceaux de geometrie, c'est d'etre intelligible, le votre est estimable par cet endroit & par tout ce qui peut donner du prix à un ouvrage &c.*

Quid tandem ad hæc omnia dicis, doctissime Taylore? pluran e desideras testimonia? possem equidem alios non inferioris ordinis Geometras adducere, idem cum Monmortio de te sentientes; ni autem insatiabilis fueris, suffecerint opinor tot tamque graves hujus viri querelæ contra inextricabilem tuam obscuritatem motæ; hæ quippe cum sint ab optimo tuo amico profectæ, annon plus ponderis apud te habebunt, quam si mille alios in testes advocassem? Vides hinc, qua fronte dicere sustineas *de tua conqueri obscuritate, id esse ab ingenuis moribus prorsus alienum, & meram contumeliam*; quis enim conquestus est? profecto non Bernoullius solus, sed alii, sed Monmortius amicus tuus fidissimus, qui te ea de re in faciem increpuit, hic igitur ex sententia tua caruit *ingenuis moribus*, hic fuit tuus merus calumniator; desine imposterum condecorare Bernoullium ejus-

modi

modi titulis qui solennes sint inter calones potius quam inter *ingenuæ* educationis homines.

Nec est quod in tui excusationem objectes, *difficile esse in re fere nova & ab usu communi aliquantulum remota, non esse obscurum*; nihil enim tam novum in tuo libro deprehendo, quod non explicari possit vel jam ante te explicatum sit clare & perspicue; deinde ridiculum mihi videtur novitatem prætexere ad excusandam obscuritatem, si rei novitas obscuritatem pareret in scribendo, omnia quæ hactenus ab Archimede, Apollonio, aliisque primis inventoribus inventa, forent obscurissima, utpote tum temporis cum scriberent nova. Sed quid ad veteres recurro? nova Theoria de centro Oscillationis a Cl. Bernoullio inventa & primo in lucem emissa tam clare, tamque dilucide conscripta est, quam quod maxime, a te vero postea libro tuo inserta tanta laborat caligine, ut Lectori opus sit Oedipo, qui explicet, & ne sic quidem intelligi possit, nisi præ oculis habeatur scriptum Bernoullianum, quod lucem affundat ad cognoscendum tuam solutionem enatam esse ex theoria Bernoulliana.

Ita utcunque ventilavimus, amicissime Taylore, quam justæ sc. fuerint tres illæ a te prætextæ rationes ob quas Cl. Bernoullium usque adeo proscindere & eum, si per te stetisset, ex hominum memoria delere voluisti. Si jam te dimitterem taceremque ad reliqua invectivæ capita, quibus Bernoullii nostri merita tantopere extenuas, forsan *patientiam nostram ignaviæ* alicui imputares & *silentium* pro consensu acciperes; o quanta inde tibi sociisque tuis nasceretur triumphandi materia. Ideoque in responsionem ad inficetas tuas nænias accipe sequentia placido & sedato animo proferenda.

Undenam audiveras, Cl. Vir, id quod affirmas, *te audire Bernoullium de exordio conquerentem, quo nuper usus es in solutione problematis Leibnitiani in Transactionibus Philosophicis edita: reprehendisse stylum tuum utpote acriorem quam virum bene moratum deceat; item nimium tuum contemtum extraneorum*: non enim memini Bernoullium publice (quamvis jure potuisset) conquestum esse de styli tui acrimonia, & indecentia, antequam Apologiam tuam in lucem protruseras; at hoc nunc tuo injuriandi specimine comprobas, vehementer illum falli, qui apud te quærere voluerit vestigia quædam humanitatis in exteros, eos præsertim, quos tibi facilius est obtrectare quam imitari. *Fautores Leibnitii* sine exceptione taxaveras imperitiæ; ipsumque Leibnitium exagitaveras tanquam *pertinacem & convictum plagiarium.* Nunc vero prius, quod ipse fateris *paulo durius sonare*,

 restri-

restrictum cupis per nescio quam Jurisprudentiæ tuæ Regulam ad quosdam tantum Fautores Leibnitii, *Bernoullium* scilicet & *socios ejus vobis infensos* &, si Diis placet, *universos Anglos indigne tractantes.*

De altero vero, quo *pertinaciam* & *convictionem plagii* pro civilitate tua Leibnitio exprobraveras, nunc quidem quasi id nunquam in mentem tibi venisset omnino taces, scilicet, ut bilem tuam totam in solum Bernoullium effundere posses: næ! lepidum jam est in scripto tuo legere inter *illustria nomina* extraneorum, quorum *te tanta*, ut simulas, *tenet reverentia*, ipsius quoque nomen Leibnitii; quem antea ex singulari tua reverentia inter *pertinaces* & *convictos* plagiarios referebas, sed & non minus lepidum est te videre triumphantem de *imperitia* Bernoullii, eodem fere tempore, quo a te tuoque Keillio ad certamen provocatus problemata vestra, quæ ipsimet solvere non valebatis, feliciter enodavit, atque exhibitis suis solutionibus, contra quas nihil excipere poteratis, victor evasit.

Actum agerem, si denuo commonstrare vellem, quam parum sincere redargueris imperitiæ eos, qui putatitiam illam Anonymi solutionem trajectoriarum generalem pro solutione admittere noluerunt, id enim jam satis monstratum est a Cl. Bernoullio filio in Act. Lips. 1720 m. Majo, si tu citra præjudicium benignius de ea judicas, monstra te nobis peritiorem, neque bonitatem ejus convitiis sparsis in Bernoullium sociosque (præ ceteris Cl. Hermannum, qui eandem cum Bernoullio fovet sententiam, Act. Lips. 1717 m. Aug.) vindica, sed opere ipso doce quomodo ex illa, quam ita vocas, *solutione generali* æquationes sint deducendæ pro trajectoriis curvarum a Leibnitio propositarum, quarum natura hæc est, $dy = \frac{x^n dx}{\sqrt{a^{2n} - x^{2n}}}$. Quod si non præstiteris eadem laborabis imperitia, quam aliis objicis, & nolens volens fateberis solutionem illam *generalem* esse puram putam chimæram. Eandem omnino tulit sententiam Monmortius tuus in literis ad Cel. Bernoullium d. 14 Septembr. 1717. *J'ai porté*, ait, *le meme jugement que vous, de la solution, qu'on a donnée de votre probléme sur les trajectoires dans les Transactions: c'est se moquer du monde de donner une pareille solution d'un probleme fort difficile.* In eundem sensum literis suis ad Cl. Bernoull. 26 Junii 1718 judicat his verbis: *Vos Reflexions sur le* id profecto illorum imperitiæ tribuendum erit *de Mr. Taylor sont tres justes & exprimées avec baucaup d'agrément. Je pense en verité comme vous: c'est se moquer du monde & abuser des termes que d'appeller solution*

tion le peu de lignes dont il est question au sujet du probleme des Trajectoires; c'est un abus à reformer, que cette facon obscure & enigmatique de resoudre des problemes : & le vray moien est de statuer, que qui parlera ainsi au public sera censé & reputé n'avoir point parlè.

En, mi bone, dum Bernoullium & socios ejus ad imperitorum classem relegas, incautus quoque damnas intimum tuum amicum, qui certe talia de te minime promeruit. Licebat tibi omnia in Cl. Bernoullium quæ invidia inspirabat eructare, nam

Hunc obtrectare si volet malignitas,
Imitari dum non possit, obtrectet licet:

modo sociis, modo amicis tuis pepercisses. Cel. Bernoullius sane invidentium rabiem non timet, novimus vestratium quosdam in societatem coiisse, subversuros, si possent, stabilitam Cel. Bernoullii gloriam, sed non animadvertitis hinc aliud nihil effici, quam ut eidem novum addatur robur: verissimum enim Ciceronis illud, *invidia virtute parta, gloria non invidia est putanda.* Huic adstipulatur candidissimus ille tuus Monmortius, semper ut sentiebat eloqui solitus; is enim in Literis mense Junio 1719 exaratis atque jam supra citatis Bernoullio nostro animum addit hunc in modum: *Sojez sur qu'on ne gagnera pas une pouce de terrain sur vous. Vous ne pouvez rien perdre du coté de la reputation de grand esprit, de Geometre du premier ordre, de grand inventeur & de grand promoteur des nouvaux calculs, cela est certain. Vous aurez toujours l'avantage sur ceux qui vou, dront vous attaquer par ces endroits; les faits sont decisifs en votre faveur. D'ailleurs il est constant, qu'on vous à souvent volè, pillè avec artifice & ingratitude, & qu'on ne peut vous accuser de vous etre jamais servi du bien d'autrui, sans lui en faire honneur. Je vous citois dernierement à Mr. Taylor comme un modele de l'exactitude, qu'un honnete homme doit avoir en ce genre; & j'associois à cet honneur Mr. Hermann & Mr. Varignon, qui ce me semble ne manquent jamais quand ils traitent une matiere aprés Mr. Newton, apres vous, ou apres quelqu'autre, d'y renvojer & d'en parler avec honneur bien differens en cela d'un certain Mr. des Haies, qu'un de vos amis à citè bien à propos, & d'un grand nombre d'autres Anglois &c.*

In eadem Epistola sub finem rem fortius exprimit: *Votre* ingratam æque ac molestam & *le* profundiora nostra *vous ont fait un adversaire illustre (Mr. Taylor) vous auriez pu lui epargner ces reproches, car comme on dit, toutes verités ne sont pas bonnes à dire sur tout en public, mais enfin il n'y à pas grand*

 mal,

mal, vous vous en tirerez bien; tout ce que je vous demande, c'est que vous ne vous fachiez point, & que vous aiez assez bonne opinion du public pour etre assuré que votre reputation & les grands services que vous avez rendus à la Geometrie ne peuvent souffrir aucune atteinte, quand avec les Anglois l'ancien & le nouvau monde seroient conjurés contre vous; mais cela n'est pas, car tous nos Francois, en particulier qui ont appris les nouvaux calculs dans l'Analyse des infiniment petits & dans les journaux de Leipsic, vous aiment & vous respectent comme leur principal Maitre.

Possem producere innumera alia ejusmodi testimonia, quæ Cl. Bernoullium ab impacta imperitiæ nota potenter vindicant, nisi brevitatis quoque habenda esset ratio. Quia vero vestrates per Epistolarum documenta certare inceperunt, & ut audio etiamnum pergunt, lubet hunc morem hac vice ulterius sequi, adjiciendo fragmentum Epistolæ Monmortianæ ad Bernoullium die 17 Junii 1717. Ex eo namque videbis quid magnus vester Newtonus de Bernoullio nostro judicet. Audebisne vocare *imperitum*, qui a Newtono titulum habuit Geometræ *peritissimi?* Ita autem Monmortii verba sonant: *Je sai, qu'il (Mr. Nevvton) vous estime parfaitement, qu'il vous regardoit meme du vivant de Mr. de Leibnitz comme le plus fort Geometre, qu'il y eut en Europe, & qu'il rend en toute occasion la justice qui est due non seulement à vos grands talents mais aussi à vos* decouvertes. *Il est certain, Monsieur, & il faudroit etre, ou de mauvaise foi, ou tres ignorant dans l'Histoire de la Geometrie moderne, pour ne pas convenir, que les nouvaux calculs & la Geometrie à la prendre il y a 25 ans vous doivent & à Mr. votre Frere plus qu'a personne, sans en exemter Mr. Nevvton & meme Mr. Leibnitz. L'Analyse des infiniment petits & les Journaux de Leipsic ont fait presque tout ce qu'il y a aujourdhui de Geometrie & on sait la part que vous y avez. Ce que Mr. Leibnitz donna en 1682 etoit tres obscur & assez borné quoique digne d'admiration, c'estoit une source tres feconde, mais ou vous & Mr. votre Frere avez pris cette source, elle etoit encore tres petite, vous l'avez rendu un grand fleuve. Il falloit de grands Genies pour appercevoir, decouvrir & nous enseigner tant de magnifiques applications, que vous avez faites de ce calcul. Je suis faché que Mr. Leibniz n'ait pas repondu aux Anglois, & aux prejugéz qu'ils tirent contre lui principalement des deux lettres de Mr. Nevvton imprimées dans les ouvrages de Wallis. J'ai examiné avec soin* (NB) *les pieces, qui sont entre les mains du public, comme j'ai dessin de donner quelque jour une Histoire de la Geometrie, qui est deja assez avancée, je tacherai de m'instruire à fond de tout ce qui a rapport à cette fameuse*

meuse querelle, qui partage deux savantes Nations & de rendre à chacun l'honneur qui lui appartient legitimement; quand vous voudrez je vous communiquerai ce que je pense: pour vos droits & ceux de Mr. votre Frere, ils sont independants de cette dispute; le tribunal de Mr. Keill n'est pas souverain, & on en peut appeller: Je le croi fort bon Geometre, mais il est chaud, prevenu & passionne: Il me paroit encore qu'il a naturellement l'esprit de travers; j'ai vu des raisonnements pitoiables de lui sur la Physique & de plus pitoiables sur la Metaphysique. Je sai qu'il a voulu ecrire contre moi, il m'auroit fait assurement bien de l'honneur: c'est à l'occasion d'une certaine lettre pages 377 & 378; on m'a dit, que Mr. Nevvton l'en avoit empechè.

Non putem te dicturum aliquid hic adulationi esse tribuendum, vestrum quippe Newtonum revera de Cl. Bernoullio nostro eam, quæ hic dicitur, habere honorificam opinionem ac cum Newtono similiter sentire Hallejum aliosque magnos ex vestratibus Geometras: possem id docere per alias quoque literas ex Anglia ipsa scriptas partim a Cl. Moivreo, partim ab aliis, tum & ab ipso Newtono, docebo, si te de fide mea dubitare videro.

Sed quid his diutius immoror? Nemo non videt, Clarissime Taylore, contemtum quem simulas de Cel. Bernoullio in maximam ejus laudem vergere. Quemadmodum enim *in magnis liberisque civitatibus*, Cornelio Nepote ita sentiente, sic quoque in Republ. literaria *est hoc commune vitium, ut invidia gloriæ comes sit, & libenter de his detrahant, quos eminere videant altius.* Sed doleo hoc vitium usque adeo tibi innatum, ut ne quidem dissimulare queas. Velles quidem morosiori tuæ intemperiei varias prætexere querimonias, ne ex mera invidia contra Bernoullium tam inhumaniter scripsisse montereris, sed nihilo graviores, quam quas Lupus in fabula movit agno inferius ad rivum stanti & lupo aquam turbanti: cum enim omnes tuas rationes frivolas esse facile perspiceres, tandem quo te amplius verteres nescius festivum comminisceris figmentum, scilicet *Bernoullius & Socii ejus Anonymi vobis sunt infensi: atque universos Anglos indigne tractarunt.* Gravis sane accusatio! sed simili modo lupus agnum accusaverat: quid? Bernoullius, quia ad Keillii tuamque cantilenam se componere noluit, quia a vobis insolenter & elata crista lacessitus se defendit, quia superciliosos vestros contemtus & insultus repressit, quia vobis duobus provocantibus comparuit, quia vestris vos armis in fugam vertit, dum problemata vestra quibus solvendis ipsi impares eratis feliciter enodavit, quid, inquam, an ideo Bernoullius vobis omnibus

bus est infensus? an ideo universos Anglos indigne tractavit? Nimium tibi tribuis Keillioque tuo, cum putas in utroque vestro totius Anglicæ nationis honorem versari; ille saltem Thraso Atticus, qui omnes naves in portum appellentes ad se pertinere sibi imaginabatur, multum abest, quin rem tantam sibi tribuerit.

Si quis alius, Cl. Bernoullius certe doctorum Anglorum ingenia & merita magni semper fecit, de Newtono ejusque inventis non sine summa laude mentionem fecit quavis data occasione, quod solidiorem ipsi parit gloriam, quam quæ ex turpi nonnullorum vestrorum adulatione emergit. Sunt multi alii ex Britannica gente viri, quos ob doctrinæ præstantiam, ingenii acumen ac morum probitatem impense laudat & amat Cl. Bernoullius noster, habet enim Anglia Hallejum, Craigium, Burnetum, aliosque eruditos Geometras, quibus merito accensemus Moivreum quamvis nascendi sorte Gallum, longa tamen habitatione Anglum: horum virtutes animi & perexiınias ingenii dotes & vires debito honoris cultu semper prosequitur Cl. Bernoullius ab iisque vicissim amatur; quin & tuam, quod non ignoras, ambivit amicitiam, ad ingenium tuum respiciens non ad mores, quos nondum cognoverat. Sed aliter tibi visum est, nec aliam ob causam respuisti oblatam amicitiam, quam quod Nomen Bernoullianum ambitioni tuæ obstaculo esse putaveris; Newtonus sibi gratuletur quod Anglus sit, alias idem a Te ipsi quod Bernoullio contingeret, imo fortasse durius, nam *summa petit livor*; certe non est operæ pretium ut nobis persuadeas, *te causæ Newtonianæ non esse tam pertinaciter addictum*, credimus etiamsi non dicas te quidem externe simulare summi hujus viri fautorem, dum eidem tamen si per te staret inventorum gloriam avide surriperes, quod quodammodo patet ex supra dictis.

Ergone tandem agnoscis, Clarissime Taylore, te in Isoperimetro usum esse Analysi Autoris *Jacobi Bernoulli, Viri*, ut loqueris, *a rebus Mathematicis optime meriti, cui debitos nunc persolvis honores?* Ingenua fuisset hæc & te digna confessio, si statim in ipso loco, ubi ea analysi usus fuisti, sponte monuisses, unde eam hauseris; sed cum detecta demum fraudulenta usurpatione plagium amplius palliare non possis, confessionem istam tuam, utpote extortam, exsibilamus & nauci facimus: neque urbanitati tuæ tribuimus, quod defunctum Jacobum Bernoullium ob ejus merita de rebus mathematicis laudare & ipsi nunc debitos honores persolvere volueris; eandem haud dubie cum fratre sortem experiretur si viveret.

Scripta

Scripta placent a morte fere: quia lædere vivos
Livor, & injusto carpere dente solet.

Accedo tandem ad Bernoullii nostri solutiones Isoperimetrorum, in quibus carpendis dentes tuas præcipue exerces, sed quam feliciter videbimus. Postquam omnem movisses lapidem, ut ex scriptis Bernoullianis aliquem extunderes errorem, tandem tibi visus es reperisse ubi graviter cespitaverit Bernoullius, nimirum in solutione priore edita in Commentariis Reg. Scient. Acad. 1706. Reapse aliquid hic ex inadvertentia irrepsisse, Cl. Bernoullius ipse primus animadvertit & pro candore suo publice monuit nemine urgente. Tu vero lapsum leviorem, qui non tam methodum afficit, quam ejus circumstantiam, tantopere exaggeras, invidorum more, ut quis crederet errorem a Bernoullio commissum fuisse capitalem: audes namque dicere, *pristinam illam Analysin ejus a capite ad calcem quasi unum aliquod vitium maximum constituere;* sed cum eo venis ut audax assertum probare jam velis, delaberis in aliquot ratiunculas & cavillas, quarum me miseret, *parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Primo vocas ridiculam substitutionem, per quam Bernoullius ex *profundioribus suis, nescis quibus*, deduxit æquationem $FO \times \Delta RO = \varphi\omega \cdot \Delta\varrho\omega$. Ridendo res non conficitur, debebas monstrare falsitatem hujus æquationis; ego ringente invidia sustineo æquationem esse bonam, atque ex præmissis ratiociniis (quæ tu per jocum profundiora vocitas) legitime deductam; si contrarium sentis, tuum est, non per risum sed per argumenta solida demonstrare, aut latere vitium in præmissis illis aut conclusionem inde non legitime esse petitam; utrumvis præstiteris, magnus nobis eris Apollo: sin ridere tantum perrexeris, respondeat Phædrus, in quo forsan legisti sequentia:

Plerumque stulti, risum dum captant levem,
Gravi distringunt alios contumelia,
Et sibi nocivum concitant periculum.

Præterea tibi displicet æquationis inventæ $FO \times \Delta RO = \varphi\omega \times \Delta\varrho\omega$ transformatio in hanc $FO \times \Delta PF = \varphi\omega \times \Delta\pi\varphi$; quia PF cum sit minor quam RO, & $\pi\varphi$ major quam $\varrho\omega$, hinc ut putas impossibilitas sequatur. Fateor equidem si PF & RO, nec non $\pi\varphi$ & $\varrho\omega$ differrent quantitate assignabili, hoc est, si differentiæ cum ipsis quarum sunt differentiæ essent comparabiles, transformationem fore vitiosam, sed cum hic habeatur FO pro una particula elementari curvæ quæsitæ & $\omega\varphi$ vel $O\varphi$ pro

altera priori contigua, non video, quid impediat, quo minus *PF* pro *RO* & $\pi\varphi$ pro $\varrho\omega$ tanquam æquivalentes substitui possent, hoc quippe in calculo infinitesimali praxis requirit solemnissima: idque hic magis, quod puncta *F* & φ tam prope ad *O* & ω accedere considerari possint, ut *FP* & $\varphi\pi$ reapse cum *RO* & $\varrho\omega$ confundantur. Quod si autem tu censeas, Vir Clarissime, in hoc negotio descendendum esse a praxi consueta; demonstrationem tuam sed citra risum præstolabimur.

Dicis porro, *parum scienter fingi curvaturam in F esse ad curvaturam in F sicut est PO ad FO;* quasi vero hæc ratio per fictionem fuisset assignata, & non potius per ipsam Analysin ita determinata, hinc profecto non capio, quid tibi velis cum ais: *nihil in hac tota Analysi esse, quod privilegium hoc vindicet puncto O potius, quam alii cuilibet puncto ω in arculo minimo FOωφ ubivis sumto. Nec curvedinem tam ridicule æstimari.* Urges insuper, *nimis imperite fieri* $mn=ddx$, $nl=ddy$, & $ml=\frac{dtddy}{dx}$ & poni debere $mn=\frac{1}{2}ddx$, $nl=\frac{1}{2}ddy$, & $ml=\frac{dtddy}{2dx}$. Omnes potius objectiones tuas excusaveris quam istam; aut enim calculum differentialem non intelligis, aut nimio cavillandi pruritu laboras: si prius, *imperite* agis, alios *imperitiæ* arguendo, dum recte procedunt; si posterius, næ! iterum monstras, quam perverso in situ tibi sit jecur livido felle turgens. Quid? si curva instar polygoni infinitorum latusculorum consideratur, uti certe hic fit, quod ex fig. 4 patet, imo ex ipsa quoque fig. 3, ubi angulus acutissimus *lFm* diserte sumitur pro angulo curvedinis, quod non esset, nisi *Fm* sumeretur pro parte prolongata latusculi præcedentis & ipsi *Fl* contigui; audebisne stante hac suppositione negare $mn=ddx$, $nl=ddy$ & $ml=\frac{dtddy}{dx}$? Inquies forsan, curvam non recte considerari, tanquam polygonum infinite parvorum laterum; sed quidni hoc liceat, cum sit res meri arbitrii? sive enim contempler curvam veluti conflatam ex infinitis lineolis rectis, ut hic fit & multis aliis occasionibus, præsertim in rectificationibus curvarum, sive curvam

vam mihi sistam tanquam ex arculis circularibus compositam, sicuti facere solemus in illis, quæ per evolutiones generatæ concipiuntur, certe nil nisi verum inde emerget, modo cetera ex assumta hypothesi recte ratiocinando procedam. Positis itaque principiis licitis, quis unquam recte ratiocinando peccavit, aut verum non eruit? Vellem, mi optime Taylore, ut mihi vel unicum indicares ex Geometris calculo differentiali utentibus, sive Gallus sit, Italusve, sive Germanus, qui non idem mecum sentiat, quique non dicat perperam a te carpi *mn*= *ddx*, *nl*=*ddy* &c. provoco non ad Celeb. Wolfium aliosque Germanos, utpote tibi suspectos, neque ad Cel. Hermannum, si quidem Helvetios Germanis annumerare volueris, sed provoco ad insignes viros, Varignonium, Manfredum, Riccatum, ipsumque qui vestratibus impensius favet Abbatem Contium, hic quippe ut & Cl. Varignonius, quod nosti & quod novimus ipsi, te jam in faciem damnarunt, cum nuper Parisiis esses, reliqui damnabunt certo certius. Hoscine ergo tu omnes cum Bernoullio nostro *Imperitorum* phalangi aggregabis, tuque solus cum Keillio tuo peritiam omnem possides? sed ut videas porro, quam parum *rem acu tetigeris*, mi *Taylore*, monere te volo quod tibi ipsi contradicas: laudas & approbas *regulas extantes in libro de Analysi infinite parvorum*, interim secundum has ipsas regulas scribendum est *mn*=*ddx*, *nl*=*ddy*, ut scripsit Cl. Bernoullius, non vero *mn*=$\frac{1}{2}$*ddx*, *nl*=$\frac{1}{2}$*ddy*, ut tu scribis, consule si lubet hujus libri art. 64 num. 1 pag. 57, quo spectant figuræ 48 & 49, ubi quod est *Kc* & *cn* id in fig. 3. Schediasmatis Bernoulliani Comment. Paris 1706 est *nl* & *mn* vel vicissim, prout *BP* aut *BG* pro axe sumitur; invenies in fine dictæ paginæ hæc verba: *il est evident alors que le triangle mgk est semblable & egal au triangle MR m, & qu' ainsi kc*=*ddy*, & *cn*=*ddx*; Hoc præcipit regula prælaudati libri, quem non reprobas, reprobas vero *mn*=*ddx*, *nl*=*ddy* in figura Bernoulliana, quod idem est ac *cn*=*ddx*, *kc*=*ddy* in fig. libri. Vides in quem te conjiciat Labyrinthum tua aliis contradicendi libido, quod carpit *Taylorus* id laudat *Brookius*, quanta triumphandi materia?

Ee 2 Dicite,

Dicite, io Pæan! & , io, bis dicite, Pæan!

I nunc & persuade quibusdam vestris sciolis, id quod dicis, nempe *pessimum esse in solutione Bernoulliana, quod vitiosissimis hisce principiis perfectissimam alligaverit conclusionem;* quid? si principia sunt vitiosa, quo quæso miraculo factum, ut perfectissima tamen conclusio ex illis deduceretur, cum sit contra omnem probabilitatem, imo moraliter impossibile, tot veras conclusiones elicere, quot sunt casus particulares, si falsa essent principia, quibus illæ nituntur: non sufficit paradoxum hoc afferere sed incumbit tibi dilucide & distincte ostendere, quomodo ex principiis licet falsis, mirabili adeo fato veritas promanaverit: deinde qui factum, ut prima illa solutio, quam tu omnino corruptissimam appellas, eleganter tamen adeo coincidat cum altera indirecta priori statim subjuncta ex natura pressionis liquidorum desumta, cui tu gratiam facis, quamque ideo silentio tuo approbas.

Nihilo felicius tibi cessit, Vir consultissime, captum consilium conatusque tuus carpendi alteram directam Cl. Bernoullii solutionem Isoperimetrorum editam in Act. Lips. Anni 1718 mensibus Jan. & Febr. Incipis crisin tuam a criminatione, qua Bernoullio imputas, eum fraternis tuisque solutionibus *malevolum detrahere,* fratri *prolixitatem,* tibi *obscuritatem* objiciendo. Objecit utique Cl. Bernoullius fratri suo prolixitatem, tibi obscuritatem, sed quid inde mali? an ideo erit *malevolus detractor?* Prolixitas & obscuritas non sunt crimina, nihil ergo criminosi vobis objecit; potuisset, fateor, de iis tacere; non tamen omnino sine ratione fuit mentionem fecisse fraternæ prolixitatis & Taylorianæ obscuritatis, ut scilicet tanto clarius eniteret præstantia methodi Bernoullianæ, utpote quæ cum sit & brevis & perspicua ab utroque isto vitio immunis est: *nosti proverbium, opposita juxta se posita magis elucescunt.* Hoc tantum quæritur, verene an falso id dixerit Cl. Bernoullius? non putem hanc quæstionem longa discussione opus habere; quod namque spectat ad tuam obscuritatem, quis amplius de ea dubitabit postquam legerit, quæ supra attulimus? De prolixitate solutionis Jac. Bernoullii, non est quod multa dicam; conferat modo qui certus esse volet, utriusque & Jacobi & Johannis solutiones, oppido deprehendet ingens earum discrimen ac plus forsan quam dictum est prolixitatis in una ac brevitatis in altera.

Ut extenues præstantiam solutionis Bernoullianæ, detorques sensum verborum dicentis, se solvisse *ope cujusdam principii ab uniformitatis lege, quam nemo hucusque observavit, petiti,* affingisque Bernoullio, quasi his verbis innuere voluisset hanc uni-

fur-

formitatis legem nulla unquam occasione fuisse adhibitam. Si æquus fuisses verborum interpres, scire te oportuisset, quod verba sint intelligenda secundum subjectam materiam nec ulterius extendenda; haud dubie lex uniformitatis nihil novi est, nec est, quod operose nobis probes a te quoque in libro tuo adhiberi, adhibita quippe fuit dudum antea ab ipso Bernoullio in determinatione curvæ celerrimi descensus, solidi, rotundi, minimæ resistentiæ aliisque in occasionibus; non itaque *lex ipsa* sed *applicatio legis* ad præsens negotium aliquid novi continebat ex mente Cl. Bernoullii, propterea hanc applicationem vocavit *principium ab uniformitatis lege, quam nemo huc usque* (sc. in hoc negotio) *observavit, petitum.*

Contendis deinde, novam hanc Joh. Bernoulli *solutionem esse meram fraternam*, nempe a Jacobo datam, ita plagii crimen quo ipse oneratus es in Bernoullium nostrum devolvere velles, sed vano, sed irrito conatu: accusationis prætextum ex eo sumis, quod Johannes post Jacobum contemplatus fuerit arculum minimum curvæ quæsitæ tanquam ex tribus lineolis elementaribus compositum, item quod lemmata, quamvis aliter demonstrata, solutioni præmiserit, tum & alia generalia, quibus non hic tantum, post Jacobum, ut tu falso supponis, sed jam olim aliis in locis ante Jacobum usus est Johannes, si hæc faciunt, ut duæ istæ utriusque solutiones pro una eademque sint habendæ; certe Cl. Hermannus, qui in sua solutione simili Bernoullianæ eodem tempore edita iisdem prorsus præliminaribus usus, Plagiarii nomen, te ita judicante, non effugiet. Interim egregio tuo ratiocinandi specimine pariter conficiam, omnia quæ pro quadratura & rectificatione curvarum a Geometris recentioribus detecta sunt, deberi Archimedi, aliisque veteribus Mathematicis, ex quorum nempe scriptis haud obscure elucet, habuisse eos aliquem calculum infinitesimalem, tum & considerasse curvas ceu polygona infinitorum laterum, eorumque areas per ordinatas parallelas resolvisse in trapeziola. Quin & tota Geometria ex Elementis Euclideis propullulavit; ergo omnia nostri temporis inventa accepta referenda sunt primis Euclideorum Inventoribus: quid itaque tandem remanebit hodiernis? Nihil.

Sed aliter censuerunt viri doctissimi, qui livoris œstro non perciti, inventis verum statuere norunt pretium. Quanti æstimaverit Cel. Varignonius hanc quam tu deprerias secundam Bernoullii Isoperimetrorum meditationem, mallem ut ex ipso inclyto viro sciscitareris, quam ut multis tibi referam. Audi interim Monmortium tuum, judicium suum de eadem ferentem: Is

in Epist. ad Autorem 26 Jan. 1718 mirabundus in hæc erumpit verba: *J'ai etè charmè, enchantè de votre memoire sur les Isoperimetres, tout ce qui sort de vos mains est parfait: je vous remercie de la bontè que vous avez eue de m'en donner communication.*

Nec minus honorifice loquitur in Epist. 28 Junii 1719: *Mr. Hermann m'avoit envoiè une solution avec l'Analyse du probleme des Isoperimetres, & j'en ai etè plus content, que de celle, que j'ay vu depuis* (*de lui*) *dans les journaux, c'est de cette solution peu differente dans le fond de la votre, & dans laquelle le principe de l'uniformitè est emploiè, que je parlois à Mr. Taylor. Quoique son Analyse soit assez nette & courte, qu'il l'etende meme à d'autres problemes, je conviens sans peine que* la votre l'emporte par son extreme elegance *& aussi par le grand nombre de* tres belles applications, *que vous faites de* votre principe d'uniformitè. Vides hic Analysin assertam Bernoullio nostro, quam tu ipsi derogatam cuperes: vides agnosci elegantiam applicationum principii uniformitatis, quod tu ex invidia tanquam nihil novi explodis. Vides denique *hanc prolem* quam maxime *dignam esse suo parente*, dignam proinde, ut tuam insulsam Ironiam revoces; talem enim tamque dignam prolem tu nullam hucusque edidisti in lucem, ac dubito an unquam sis editurus.

Cum tam male tibi cedant joci, consultius faceres ab iis abstinere, quam iis intempestive indulgendo temet ipsum risui exponere. Nam ecce! quam fatui sint sales tui, mi Taylore; dicis jocabundus, te *nescire quo fato fiat, ut in hac materia de Isoperimetris, Bernoullius Deos omnes semper offendat iratos*, sed mox hujus joci oblitus & eodem fere halitu fateri cogeris: *Bernoullium favente Minerva calculum pro Isoperimetris tandem concinnasse & reddidisse elegantiorem.* Quid agis Jocator? Habet Cl. Bernoullius faventem Minervam Deam nempe Humanitatis, Scientiarum & Artium, sed *offendit Deos iratos*, at quales Deos? haud dubie Faunos, Silvanos, Panes & hujusmodi gentium Deos agrestes, palustresque, quos tibi propitios non invidet, sibi iratos non curat Bernoullius Minervæ dilectus. In posterum si jocari gestias, jocare cautius, ne in caput tuum recidat telum. Propero ad finem invectivæ tuæ, tametsi plurima, quæ ne in immensum excrescat responsio, intacta relinquo; vix enim lineam invenio, ubi non lateat aculeus. Tandem, ut quorundam odium excites Bernoullio nostro, audes nescio quo colore ipsi exprobrare, quod *primas sibi in sublimiori Analysi obstinata ambitione arroget*; accusatio est falsissima, noster enim nunquam

quam

quam eo processit arrogantiæ, ut sibi *primas* deberi contenderet: etsi forsan quædam præstiterit ab aliis pro derelictis habita, unde aliquam saltem sibi palmam attribuere potuisset, nunquam tamen modestiæ limites excedens, tuo vestrorumque nonnullorum more auram popularem captans nimium sibi plausit.

Verissimum est, cujus tu nunquam contrarium probabis, Cl. Joh. Bernoullium, præterquam quod cum fratre suo calculum differentialem ad eam quam nunc habet perfectionem perduxerit, ipso Leibnitio passim fatente, hoc insuper peregisse, ut calculum, quem vocavit *integralem*, proprio Marte a nemine præmonitus eruerit atque in Regulas Algorithmi, quantum rei natura tum patiebatur, redegerit, idque eo tempore, cum nondum sciret, an & quousque Leibnitius & Newtonus hoc negotium jam antea promovissent. Fuit itaque ejus Inventor Bernoullius, etsi non primus; *invenisse autem, ingenii est*, inquit alicubi Wallisius vester, *sed primum invenisse fortunæ*. Nihil tum viderat Bernoullius de scriptis Newtonianis nec editis nec ineditis; imo nec principia Phil. Nat. ipsi adhuc erant visa; non est itaque quod glorieris, Nostrum a vestratibus tantillum profecisse: utrum alii ab ipso profecerint, vidisti partim ex literis quibusdam Monmortianis supra allegatis.

Quod in specie spectat ad *Analysin infinite parvorum ab Illustr. Hospitalio editam*, in dubium revocas, *an regulæ extantes in illo Libro a Bernoullio emanaverint*, proinde, *an hic sit idoneus, qui alios docuerit regulas differentiandi differentias*: si tibi scrupulum hunc quem maligne moves tollere non potest ipsa Illustr. Editoris candida confessio, quamvis nonnihil generalis, contenta in præfatione, ita sonans: *je reconnois devoir beaucoup aux lumieres de Mr. Bernoulli, sur tout à celles du jeune presentement Professeur à Groningue, &c.* si hoc, inquam, tibi non sufficit, audi Leibnitium rerum tum temporis gestarum maxime gnarum; is in novis Reip. Liter. m. Novemb. 1706 p. 526 sequens perhibet testimonium: *On le void*, inquit, *par l'ouvrage de Mr. le Marquis de l'Hospital, à qui Mr. Bernoulli le jeune en avoit communiquè les fondements & la matiere à Paris.* Adjungo Illustr. Leibnitii testimonio, quod forsan recusabis, alterum ab optimo tuo amico Monmortio datum, tanto utique majoris momenti habendum, quod sit extra omnem verisimilitudinem, illum aliquid in præjudicium veritatis contra populares suos in gratiam alicujus extranei testari voluisse, adeo ut certum sit, illum locutum esse ex animi sententia, convictum de rei veritate, quam, quia scribebat Inventorum Mathematicorum Historiam, studiose & solli-

follicite investigaverat. In Epistola jam citata 26 Junii 1718 ad Cel. Bernoullium hæc habet: *je suis maintenant suffisamment instruit par votre lettre*, & plus encore par la lecture que j'ai faite, il y a 13 ou 14 ans des cayers & lecons que vous avez communiqué a Mr. le Marquis de l'Hospital; *le Pere Reyneau en avoit un* Manuscript bien complet, *qu'il me preta.*

Huc faciunt quæ in eadem Epistola interjectis aliquot paginis adducit: *J'ai vu vos lecons sur un manuscript non suspect, vous pouvez les rendre telles pour tout le public en les faisant imprimer avec certaines formalitez, qui otent tout sujet de defiance & occasion de reproche. J'admets aussi les preuves, que nous donne Mr. Newton, qu'il n'a apris de Personne les regles de prendre les differences & d'integrer. Mais enfin etant jaloux, soit pour sa gloire, soit pour celle de sa Nation, de l'honneur de cette decouverte, il devoit la publier le premier, il ne feroit pas dans le cas, ou il se trouve aujourdhui, 1 de partager l'invention avec Mr. Leibnitz, 2 de voir que l'honneur d'avoir fait les plus belles, les plus difficiles & les plus importantes applications de ces nouvaux calculs vous appartient & à Mr. Votre Frere; 3 il ne feroit pas obligè comme il l'est aujourdhui, à prouver son droit à Gens difficiles, qui pretendent, que dire*, literis transpositis *qu'on fait*, fluxiones invenire & vice versa *n'est pas une preuve assurée, qu'on le sache.*

Quæ sequuntur excerpta ex literis Monmortii ad Nostrum datis 28 Octobr. 1718, rei de qua dubitas veritatem specialius probant, quandoquidem demonstrant Illustr. Hospitalium confessum esse se illas lectiones habere: *C'est d'un ami*, inquit Monmortius, *qui etoit à Paris avec vous & qui copioit vos lecons pour Mr. de l'Hospital que le Pere Reyneau a tirè son Manuscript dônt j'ai bien remarquè quelques petis lambeaux dans son livre* Analyse demontrée. *Le Pere Bizance en avoit aussi un, comme je pressois Mr. le M. de l'Hospital de me le preter, il me donna une lettre pour le Pere Bizance, par laquelle il le prioit de me preter le sien, mais apparement le mot etoit donnè pour n'en rien faire. car je ne l'eus point: le P. Reyneau me preta le sien environ un an apres.*

Viri hoc loco nominati sunt, ni fallor, adhuc in vivis, tuum erit si ulteriorem desideras confirmationem illos compellare; veritati non renuent testimonium. Verum lectiones illæ in usum Hospitalii Parisiis conscriptæ, quamvis copiosæ, minimam tamen constituunt partem eorum, quæ Noster in Patriam redux & postmodum in Belgium translatus eidem suppeditavit durante longo commercii epistolici tempore. Nunquam finirem, si

omnia

omnia in rei fidem afferre vellem documenta ex ipsis Literis Hospitalianis desumta; pauca tantum instar omnium sufficiant. In Epistola ad Cl. Bernoullium 8 Decembr. 1692, *Vous voiez, Monsieur*, inquit, *que je continue à vous prier de m'instruire, & que je me sers de la liberté, que vous m'avez donnée ladessus.* Ibidem sequentia leguntur: *je voudrois bien aussi que vous m'envoiassiez une methode generale, pour resoudre les problemes tels que celuici, soit donnée une demie Ellipse quelconque* AMB, *dont les demi axes sont (données de position) & supposant qu'il y ait une infinité de Paraboles qui passent toutes par le point* A, *& dont les sommets des axes soient dans la demie Ellipse, il faut trouver la ligne qui les touche toutes. Au lieu d'une Ellipse & des Paraboles on porroit supposer d'autres lignes à l'infini. Ce probleme me paroit avoir quelque rapport à ce que dit Mr. Leibnitz dans les Actes de Leipsic du mois d'Avril de cette annee.* Generalis hujus problematis solutio, quam Bernoullius petenti transmisit, conspicitur in *Analysi infinite parvorum* pag. 131 & seqq.

Epistola Hospital. 2 Jan. 1693 inter multa alia hæc continet: *Je voudrois bien savoir comment vous étes parvenu à cette construction. Je vous prie de m'envoier la maniere dont Mr. Votre Frere trouve une suite infinie egale à la soutendente d'un arc de cercle donné. Vous me ferez tout à fait plaisir de m'envoier la construction des courbes que vous me marquez. Je ne desespere pas, que vous ne mettiez dans la perfection la methode des tangentes inverse & que vous ne resolviez enfin par son moien la courbe de descente de Mr. Leibnitz. Vous voulez bien, que je me serve de la liberté, que vous m'avez donnée, en vous priant de penser à votre loisir aux questions suivantes &c.* Per curvam descensus Leibnitianam intelligit illam quæ alias vocatur *Isochrona Paracentrica*, cujus solutionem & constructionem invenies in Actis Lipſ. 1694 m. Octob. Quæstiones quarum solutiones desiderat Illustr. Hospitalius extant solutæ in *Anal. infin. parv. p. 139 & seqq.* usque ad finem Sectionis VIII.

In Epistola, quæ præcedentem immediate sequitur, 20 Febr. 1693 leguntur hæc verba: „Vous avez tresbien resolu tous les „problemes, que je vous proposois, & meme au dela de mon at„tente, ce n'est pas que je ne sois persuadé que vous étes capa„ble de choses bien plus difficiles, mais j'avois peur que la lon„guer du calcul ne vous ennuyast. - - - - Je trouve dans vo„tre lettre deux choses nouvelles, qui me paroissent tres bien „imaginées. L'une est la solution de la courbe Leibnitienne „$addx = dy^2$ - - - - l'autre consiste dans l'application de la

„regle de l'inverse des tangentes pour construire l'equation „differentielle $axxdy = byydx + cxxdx$. - - - - - Je n'oserois „vous rien demander de votre nouvelle espece de calcul (intelligit calculum percurrentium seu exponentialium, cujus „Principia in Actis Lipſ. 1697 m. Mart. sunt tradita) j'espere „cependent être des premiers à qui vous la communiquerez.

2 Sept. 1693 petuntur a Cl. Bernoullio trium sequentium Problematum solutiones „Je demande comment vous „avez trouvé la construction des tangentes des courbes des cha„louppes que Mr. Varignon m'a communiquée & vous vou„lez bien que je vous propose aussi en meme temps de trouver „les tangentes des courbes que decrivent les points moiens en„tre les chalouppes. Je vous avoue, *que je ne* me suis pas fort „appliqué à resoudre l'equation $\frac{\sqrt{2a^3x - x^4} - a\sqrt[3]{aax} = y,}{a - \sqrt[4]{ax^3}}$ lors„que $x = a$: car ne voiant point de jour pour y reussir, puis„que toutes les solutions, qui se presentent d'abord, ne sont pas „exactes, je n'ay pas voulu y perdre de temps inutilement, & „j'aime mieux l'apprendre de vous, quand vous m'en voudrez „faire part.„ Postquam longo tempore, crebrisque literis sollicitasset horum solutiones, tandem instanter sollicitanti eas communicavit; primi problematis solutionem sistit Propoſ. 16 Sectionis II *Anal. inf. parv.* Alterum solutum habetur ibidem Propoſ. 11 Sect. ejusdem; tertium autem solutionem suam sortitur Propoſ. 1 Sectionis IX.

D. 19 Febr. 1695 proponitur quæstio varias partes complectens: „Voici maintenant une question sur la quelle je vous „prie de me satisfaire: Je demande la maniere de determiner „les points de la plus grande largeur d'une roulette decrite „par la revolution d'un cercle sur un autre cercle, & cela soit „que le point decrivant se trouve sur la circonference du cer„cle mobile ou au dehors, ou au dedans. Je demande aussi „lorsqu'il se trouve en dedans la maniere de determiner le „point d'inflexion.

Horum

Horum a Cel. Bernoullio datas enodationes invenies in *Anal. inf. parv.* Prop. 3 & 4 Sect. IX. Ad quas respondit Illustr. Hospitalius 16 Apr. ejusdem anni hunc in modum: „Votre „maniere pour trouver les points d'inflexion (dans les roulet„tes) est tres ingenieuse & j'en suis tout à fait content, il est „facile de trouver en la suivant la valeur du raion de la de„veloppée de la roulette, mais je voudrois savoir, quelle figu„re peuvent avoir ces developpées dans les deux cas, savoir, „lorsque le point decrivant est hors, ou au dedans de la cir„conference; je souhaiterois aussi, que vous m'envoiassiez la „quadrature de ces roulettes.

Quadraturam istam desideratam exhibet propositio ultima Sect. IX.

Innumera alia prætereo, ne tibi, Cl. Taylore, qui ad Cel. Bernoullii laudes tabescis, nimium creent fastidium. At vero si hæc omnia nondum tibi extorquent confessionem, quod Cl. Bernoullius noster sit maxime *idoneus qui alios docuerit regulas differentiandi differentias*, legendam & examinandam tibi commendamus illius Analysin adhibitam pro solutione problematis de curva projectilium in aere resistente in quacunque multiplicata ratione velocitatum, cujus solutionem provocatus a Keillio vestro dedit Bernoullius in Actis Lipf. 1719 m. Maj. ipse dum Keillius suæ solvendæ quæstioni impar fuit, quem ideo & tu, mi Taylore, pro misero Analysta habes, testibus literis quibusdam Monmortii ad Bernoullium filium datis d. 28 Oct. 1718, ubi inter alia tuum perscribitur testimonium de fidissimo tuo Keillio his verbis: „Voici ce que m'ecrit Mr. Taylor: „*J'attendrai jusqu' apres demain à ecrire à Mr. Keill & vous „pouvez avertir Mr. Bernoulli de ce retard, qui peutetre l'en„gagera à allonger encore le terme, qu' il à donné à Mr. Keill.* „Tout ceci est en Anglois, & il ajoute ces deux mots *c'est pour „rire;* (quid hic ridendum sit nescio) ensuite recommençant „son Anglois il ajoute: *Entre nous, je suis un peu de l'avis de „Mr. Bernoulli que Mr. Keill is better qualified for a Cham„pion, than for an Analyste, est plus hardi champion qu'il „n'est bon Analyste.* Dans une autre de ses lettres il blame

„Mr. Keill de son peu d'equité &c. montrez s'il vous plait, ce „dernier article à Monf. votre Pere il est pour lui. Lege, inquam, sequentem Analysin Bernoullianam, quam sistimus loco speciminis concatenatæ operationis per differentialia ulteriorum graduum; judicandum postea tibi & aliis relinquimus, annon Autor sit idoneus, qui alios docuerit regulas differentiandi differentias. Nunc quidem mente & corpore vale.

JOH. BERNOULLI OPERATIO ANALYtica per quam deducta est ejusdem solutio, quæ extat in Actis Lipf. 1719 m. Maji, Problematis de invenienda Curva, quæ describitur a projectili gravi in medio resistente.

Excerpta ex illius Epistola ad Illustr. Monmortium d. 13 Julii 1719.

Analysin hanc, cum transmitteret Bernoullius desideranti Monmortio, his usus est verbis: *Voici, Monsieur, mon analyse, que vous m'avez demandée, pour la solution du probleme de Mr. Keill, pris dans un sens general. Vous aurez la bonté de la communiquer aussi à Mr. Varignon qui la souhaite. Vous verrez, que toute ceste analyse n'est qu'une chaine d'egalités deduites de la formule generale pour la determination des resistances, que j'ai donnée dans les journaux de Leipsic de 1713 p. 118 & 119.*

Problema.

Invenire & construere curvam, quam corpus uniformiter grave, & cujus directio gravitatis sit ad horizontem perpendicularis, describit in medio uniformiter denso: supposita resistentia in quacunque multiplicata ratione velocitatis, cujus exponens sit $2n$.

Solutio.

Vid. Fig. III Tab. I Act. Lipf. 1713.

Sit LC curva quæsita, vertex L, abscissa $LR=x$, applicata $RC=y$, arcus $LC=r$, resistentia in puncto $C=R=$ [per hyp. &

& quia velocitas in C est in subduplicata ratione coradii CG, ut demonstravi p. 117 §. 37] CG^n, gravitas G quæ uniformis est ponatur $=c^n$; Formula resistentiæ, quæ habetur p. 118 & 119 $R=G(2Cb-dCG):\mp 2Cc$, mutatur ob medii densitatem uniformem, in hanc $CG^n=c^n(2Cb-dCG):\mp 2Cc$; adeoque $\mp 2Cc=c^n(2Cb-dCG):CG^n=$[ob $dCG=FG-Cb$, ac proin $Cb=FG-dCG$] $c^n(2FG-3dCG):CG^n=\frac{c^n}{CG^{n-1}}\left(\frac{2FG}{CG}-\frac{3dCG}{CG}\right)=$ [ob Fig. $CG::Oo.CO$] $\frac{c^n}{CG^{n-1}}\left(\frac{2Oo}{CO}-\frac{3dCG}{CG}\right)=$ [quia Oo est differentiale ipsius CO] $\frac{c^n}{CG^{n-1}}\left(\frac{2dCO}{CO}-\frac{3dCG}{CG}\right)=$ [quoniam differentiale quantitatis cujusvis divisum per eandem dat differentiale logarithmi quantitatis ejusdem] $\frac{c^n}{CG^{n-1}}(2dlCO-3dlCG)=$ [quia per naturam logarithmorum $lCO-lCG=\log.\frac{CO}{CG}$] $\frac{c^n}{CG^{n-1}}(2dl\frac{CO}{CG}-dlCG)=$ [ob $CO.CG::Cc.bc$] $\frac{c^n}{CG^{n-1}}\left(2dl\frac{Cc}{bc}-dlCG\right)=$ [substitutis pro Cc, bc, CG, ipsorum valoribus, supponendo dy constantem] $\frac{c^n}{CG^{n-1}}\left(2dl\frac{dr}{dy}-dl\frac{dr^2}{ddx}\right)=\frac{c^n\,ddx^{n-1}}{dr^{2n-2}}\left(2dl\frac{dr}{dy}-dl\frac{dr^2}{ddx}\right)=$ [quia $l\frac{dr}{dy}=ldr-ldy$] $\frac{c^n ddx^{n-1}}{dr^{2n-2}}(2dldr-2dldy-2dldr+dlddx)=$ [ob dy constans adeoque $dldy=0$] $\frac{c^n ddx^{n-1}}{dr^{2n-2}}\times dlddx=$[per naturam different. logarith.] $\frac{c^n ddx^{n-1}}{dr^{2n-2}}\times\frac{d^3x}{ddx}=\frac{c^n ddx^{n-2}}{dr^{2n-2}}\times d^3x$. Æquando itaque primum cum ultimo, habebimus $\mp 2Cc$ hoc est $\mp 2dr=\frac{c^n ddx^{n-2}}{dr^{2n-2}}\times d^3x$, vel [multiplicando utrumque per $dr^{2n-2}ddx$] $\mp 2dr^{2n-1}ddx=c^n ddx^{n-1}d^3x$. Sit nunc $dx=\frac{zdy}{a}$, proinde $dr=dy\sqrt{(aa+zz)}:a$, qui-

a, quibus in priori æquationis membro surrogatis oritur $\mp \frac{2\,dy^{2n}}{a^{2n}}(aa+zz)^{-\frac{2n-1}{2}}xdz = c^n ddx^{n-1} d^3x$; Integretur jam æquatio, ponendo $\int (aa+zz)^{-\frac{2n-1}{2}}xdz = Z$, & habebitur, ob dy constans, $\mp \frac{2dy^{2n}}{a^{2n}}xZ = \frac{1}{n}c^n ddx^n =$ [substituto valore $\frac{dzdy}{a}$ pro ddx] $\frac{1}{n}c^n x \frac{dz^n dy^n}{a^n}$: Dividendo per $\frac{dy^n}{na^n}$, erit $\mp \frac{2ndy^n}{a^n}xZ = c^n dz^n$, extracta radice exponentis n, provenit $\frac{dy}{a}x \mp (2nZ)^{\frac{1}{n}} = cdz$, unde $dy = acdz : (\mp 2nZ)^{\frac{1}{n}} = acdzx(\mp 2nZ)^{-\frac{1}{n}}$, atque integrando emergit tandem $y = ac\int dzx(\mp 2nZ)^{-\frac{1}{n}}$. Quia vero $dx = \frac{zdy}{a} = czdzx(\mp 2nZ)^{-\frac{1}{n}}$, erit quoque $x = c\int zdz x (\mp 2nZ)^{-\frac{1}{n}}$; Datis igitur y & x per z, saltem per quadraturas, dantur coordinatæ curvæ quæsitæ : ipsa proin curva construi potest. Q. E. F.

Scholium.

Divisis valoribus coordinatarum y & x per communem constantem $cx(\mp 2n)^{-\frac{1}{n}}$ prodibunt coordinatæ simplicius expressæ pro curva eandem cum optata naturam habente, nimirum $y = a\int dzxZ^{-\frac{1}{n}}$, & $x = \int zdzxZ^{-\frac{1}{n}}$.

Coroll.

Hinc patet curvæ subtangentem esse $= yz : a$, est enim $dy . dx :: adzxZ^{-\frac{1}{n}} . zdzxZ^{-\frac{1}{n}} :: a . z$.

ELIÆ

ELIÆ CAMERARII, MED. DOCT ET PROFESS. Publ. Ord. Tubing. Consil. & Archiatr. VVirtemb. Acad. N. C. Hector. III, Systema Cautelarum Medicarum circa præcognita, partesque singulas artis saluberrimæ, discentium commodo methodo eclectica concinnatum.

Francof. ad Mœnum, in officina libraria Mulziana, 1721, 4. Alph. 3 plag. 17.

ARdua omnino res est atque difficultatis plena, Medicinam docere, ac præcepta artis tam salutaris instillare discentibus, hisce quidem temporibus, quibus qualescunque promiscue recipiuntur hypotheses, quæ tamen ab aliis eadem facilitate exploduntur. Obsoleta enim nunc sunt scholastica, Sylviana, Cartesiana, Helmontiana, Chymica principia, pro quorum conservatione, tanquam pro aris & focis dimicandum esse, sibi persuaserunt haud pauci. Et quæ, quæso, Medicinæ Mechanicæ prædicenda sunt fata, cum multi non sine pompa ad Mechanicam provocent, qui vel prima ejus elementa quam profundissime ignorant? Hæc perpendens Clarissimus Camerarius, quem in Actorum nostrorum Supplem. VI pag. 163, Eclecticæ Medicinæ ac Physicæ specimina recensentes, alibique commendavimus, præstare dicit in Præfatione harum Cautelarum Medicarum, viam tenere Eclecticam, tyronesque ita ad penetralia artis introducere, ut per omnia isthæc atria penetrantes ea retineant, quæ laudem calculumque merentur, ipsumque Hygieines palatium tandem occupant, omnibus istis exornatum, ut, necessitate usuque exigente, ea valeant seligere, & depromere ex farragine selecta principia ac præsidia, quæ solida sint, a partium studio aliena, atque in ipsa rerum natura firmiter fundata, non habita ratione vel autoritatis, vel opinionis, aut aliorum præjudiciorum. Cumque illustrem Jureconsultum ac Status Regii Ministrum, D. Thomasium probare hanc methodum, ac Cautelas circa Jus Civile Studiosis Jurium suppeditasse observasset, imitari celeberrimum hunc Virum, ac Medicinæ Studiosis Cautelas nonnullas

ad

ad omnes artis hujus partes juxta ea, quæ in publicis tradidit Lectionibus, subministrare annisus est, quæ ipsis possint esse speciminis loco, quo uti queant in legendis conciliandisque tam variis Medicorum scriptis atque hypothesibus. Exhibet igitur in hoc tractatu ad exemplum jam laudati Thomasii Cautelas circa conceptum veræ eruditionis & sapientiæ in genere, circa media perveniendi ad sapientiam, circa conceptum Medicinæ in specie, circa præcognita illi ex linguis ac Philosophia substruenda, & circa Botanicam, Materiam Medicam, Chymiam, ac Anatomiam spectantia; circa Physiologiam, Pathologiam, Semioticam, Diæteticen, ac Therapevticen; circa observationes adhibendas; circa partum naturalem ac violentum, seu artem obstetriciam; circa Chirurgiam; circa Medicinam Forensem; ac circa Anatomiam Practicam. Specimina aliquot hujus operis exhibere eo magis dubitamus, quo certiores sumus, Lectorem Benevolum, librum ipsum evoluturum, haud exiguum fructum exinde reportaturum esse. Hoc solummodo monemus, Clarissimum Autorem in Cautelis circa observationes adhibendis Clarissimi Stahlii Observationes Luculentas, peculiari Dissertatione exhibitas, exempli loco commendare discentibus, ac illustrare, ut eadem methodo circumspecte utantur in formandis commodo suo observationibus, seu regulis artis, quas sibi ex phænomenis non sine cura attendendis conferendisque mente efformant, ne sibi talia fabricent præcepta practica, quæ, cum axiomatum certitudinem præ se ferre videantur, errores potius ac præjudicatas opiniones contineant, ægris funestas, aut saltem minus utiles ac proficuas; porro in Cautelis circa partum naturalem & violentum Lagerii de Govey & Domini Peu placita examinare, eaque vel confirmare vel in dubium vocare; eidemque methodo insistere, quando in Cautelis circa Chirurgiam Dionysii scripta pro exemplo ponit; circa Medicinam Forensem Pauli Zacchiæ Quæstiones Medico-Legales, Pauli Ammani Irenicum Numæ Pompilii cum Hippocrate, & Michaelis Bernhardi Valentini Pandectas Novellasque sub examen vocat; ac denique circa Anatomiam Practicam Theophili Boneti sepulchretum in scenam producit.

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Junii Anno M DCC XXI.

BIBLIOTHECA UFFENBACHIANA MSSTA, seu Catalogus & Recensio MSStorum Codicum, qui in Bibliotheca ZACHARIÆ CONRADI AB UFFENBACH Trajecti ad Mœnum adservantur, & in varias classes distinguuntur. Quarum priores JO. HENRICUS MAJUS, fil. recensuit; reliquas Possessor ipse digessit, qui omnem etiam hanc supellectilem Literariam suam ad usus publicos offert.

Halæ Hermundurorum, impensis Novi Bibliopolii, 1720, fol. Alphab. 1 plag. 12.

VIr omni laude major, Zacharias Conradus ab Uffenbach, Bibliothecam suam MSStam magna cura & diligentia, magnis etiam sumptibus conquisitam publicis Eruditorum usibus denuo offert. Pauca diximus his verbis, sed multa, si quis animum Generosissimi Viri probe habeat cognitum. Eum enim nunquam verba dedisse, sed serio & severo rem literariam juvandi studio cimelia sua, qua ille egregia est liberalitate, orbi erudito exhibere, uti hoc opus ipsum, sic doctissima possessoris præfatio testatur. Non autem nude obtulit supellectilem suam, nec indices tantum librorum suorum confecit; sed plenam dedit recensionem, & vel per se ipse, vel per Virum Summe Reverendum Jo. Henr. Majum, sibi amicissimum, latius subinde proposuit, quæ Codicum suorum sit conditio, quæ argumenta, quis valor & id genus alia, qualis etiam publicarum

Bibliothecarum recenſio non ſine fructu eſſe poſſet. Eo autem rem ut arduam variique laboris plenam ita gratiſſimam viris doctis perfecerunt Duumviri iſti celeberrimi: dum nunc tanto facilius atque citius perſpicere quisque poterit, quæ a magno iſto literarum Patrono expetere debeat, ſi qua parte diſciplinas juvare remque literariam augere voluerit. Conditiones ſaltem quasdam atque leges uſuris hac Bibliotheca poſuit Generoſiſſimus Poſſeſſor. I *Omnia in publicos, nil vero privatos ad uſus expetantur, bona etiam fide adhibeantur ac transferantur.* II *Authentica vel MSSti Codices ipſi ne deſiderentur.* III *Nullum Scriptum edatur ſine Bibliotheca, e qua ſubminiſtrantur, mentione.* Quarum legum rationes ipſe ſimul ſuppeditavit, atque ab omni mala interpretatione optime defendit. Libentiſſime vero illis ſeſe ſubjicient, quibus liberalis ineſt animus atque candor eruditum hominem decens & illuſtri huic Uffenbachiano candori reſpondens, quem piaculum eſſet deludere. Nobis autem non licet hoc loco in laudes viri de literis meritiſſimi excurrere, quas tamen neque ſera poſteritas ſilebit, ubi cognoverit, quantum ſit, præclara monumenta ab interitu vindicaſſe. Neque tamen impetrare a nobis poſſumus, quin publico nomine gratias agamus Viro liberaliſſimo, cujus voluntati ſinceræ ut ſemper optatus eventus procedat, precamur.

Quod ad ipſum hunc celeberrimæ Bibliothecæ Catalogum attinet, notum erit, jam olim ſchema aliquod ejusdem publicatum eſſe. Decem nunc partibus conſtat, quarum tres priores Codices Ebraicos, Rabbinicos & Græcos una cum reliquis Orientalibus enumerant. Illos recenſuit laudatus ille Majus, ita quidem, ut non tantum ordine quemque ſuo locaret, & Biblicos Exegetici, hos Liturgici & deinceps Dogmatici, Polemici, Rituales, Kabbaliſtici, Miſcellanei denique & Appendix diverſi argumenti librorum (quos tamen Præfatione utiliter ad ſuas claſſes revocavit) exciperent; ſed & ſingula voluminum cum cura perlegerit, folia & columnas, argumenta, ætatem inſuper vel ex certis indiciis vel conjectura appoſuerit, ſpecimina, laxiora interdum, inſeruerit, ineditis doctas etiam anno-

nota-

notationes adjecerit, & prorsus nihil omiserit, quod ad notitiam Codicum aut judicium de iisdem quoque modo facere posset. Ita cum Ebraicis, Rabbinicis & Græcis egit S. R. Majus. Reliquos autem Orientales recensuit breviter maximam partem *Carolus Dadichi*, natione Syrus, patria Antiochenus, religione Græcus, Arabicæ & Turcicæ linguæ peritissimus. At partes septem posteriores, quibus diversarum linguarum, argumentorum, & ætatum Codices comprehenduntur, Generosissimus Possessor ipse recensuit. *Parte* quidem *Quarta* occurrunt libri veteres Latini, Germanici, aliarumque linguarum, editi & inediti. *Parte Quinta*, qui ad Theologiam; *Parte Sexta*, qui ad Jus Civile; *Parte Septima*, qui ad Medicinam; *Parte Octava*, qui ad Physicam & Chymiam; *Parte Nona*, qui ad Philosophiam & Mathesin; *Partis Decimæ* duabus Sectionibus, qui ad Politicam, Jus Publicum ac Feudale spectant. Recentiores quidem omnes, sed rari, utplurimum, & nondum editi. Quos ita Vir Generosissimus tractavit, ut plerorumque indices, argumenta, capitum etiam elenchum & lemmata annotaret. Diplomata autem præsertim, ac alia talia monumenta summa fide excerpsit & cum cura enarravit: quo bonam gratiam apud solertes Antiquitatis ruspatores sese initurum esse, non vane auguratus est. Si vero quis miretur, cur Historicorum nulla hoc in Catalogo fiat mentio, quorum tamen bene magnam copiam doctissimo ab Uffenbach suppetere, cognitum diu est: illum monuit Vir doctissimus, eos omnes alteri Tomo reservari, ut qui maximam ejus (nam & alii, qui, dum hic Tomus sub prelo sudaret, accesserunt, & qui non faciles inventu sunt, Appendicis loco addentur) ac præstantissimam totius operis partem efficiant. Sed etiam in hoc Tomo præstantes satis Codices videre licet. Parte I col. 6 recensetur Codex membranaceus hymnos Davidis omnes continens, & in tot partes divisus, quot dies sunt hebdomadis: quia pii inter Judæos intra septem dies Psalterium legendo absolvere consueverunt. Orationem illi præmissam vere Judaicam inseruit Cl. Majus & notis quibusdam stipavit. Col. 41 ex antiquo Codice *Canonum Ethicorum* a Maimonide conscriptorum varias lectiones adscripsit, quæ editis manifesto sæpe præ-

 stant

ſtant easque haud raro ſupplent. Col. 135 Carmen in memoriam feſtorum dierum Purim elegantiſſimum ſubjecit, ut col. 146 miſcellanea quædam contra Chriſtianorum fidem & explicationem quorundam ſacri Codicis locorum militantia; & col. 251 Kalendarium Judaicum nil niſi malitiam & calumniandi ſtudium ſpirans, quod Cl. Majus bene oſtendit col. 300. Et talia multo plura hic inſerta legi poſſunt. Sic in Græcis Parte II col. 481 Jo. Geometræ duo carmina ſacra de Ægyptiorum ſubmerſione & Oda B. Mariæ Virginis; & col. 491 inſigne ſpecimen cum ſignorum Muſicorum, tum hymnorum eccleſiæ Græcæ uſitatorum; & col. 498 Liturgia S. Baſilii ab edita diverſa inſerta ſunt. Col. vero 539 Codicis, qui cerimonias in aula & eccleſia Conſtantinopolitana, nec non in expeditionibus bellicis & ludis publicis obſervandas ſiſtit, qui forte in orbe unicus eſt, capita omnia enarravit: quod ante eum partim fecit V. C. Jo. Alb. Fabricius Vol. VI Biblioth. Græc. p. 623, cui transmiſerat excerpta Cl. Uffenbachius. Sed col. 565 integrum codicem cum verſione & notis ſeſe editurum memorat Cl. Majus. Col. 589 tres Orationes Himerii Sophiſtæ, quarum fragmenta ſervavit Photius, integræ exhibentur, & col. 655 incerti Autoris Hiſtoria Trojana. Nec minoris pretii ſunt, qui reliquis partibus recenſentur: ut Parte IV col. 36 Martyrologium quoddam immenſæ magnitudinis; col. 45 Euſebii Cæſarienſis Hiſtoria Eccleſiaſtica ex verſione Ruffini; col. 63 Codex chartaceus Sec. XIV ſcriptus, qui comprehendit vetera Jura Germaniæ, cujus præſtantia vel ex hoc loco ſubminiſtratis excerptis ſatis apparet; col. 133 Martini Poloni Chronicon optimæ notæ, ex quo Petrina & ceteræ editiones multum emendari poſſunt, ut aſſerit Generoſiſſimus Poſſeſſor; col. 249 Codex, cui titulus *Schachzabel* h. e. Ludus Scacchorum. Continet vere ſub hujus Ludi regulis varias parabolas, Hiſtorias ac præcepta Politico-Moralia, e libello Latino Jacobi de Theſſalia ab anonymo deſumta ac rhythmis facetis germanicis deſcripta ſeculi decimi quarti initio. Parte V inter Theologica D. Lutheri, P. Melanchthonis aliorumque coævorum Epiſtolæ, aliaque opuſcula memorantur, in quibus etiam col. 275 *de Hecyra Terentii* judi-

judicium Lutheri. Col. 330 Casp. Barthii Corona animæ conversæ ex flosculis gratiosæ gratiæ divinæ 1627 scripta, constans LIII meditationibus sacris piis admodum ac elegantibus, ipsiusque Autoris Autographum esse videtur; ut & aliorum quorundam celebriorum Virorum Meditationes, Epistolæ, Sermones sacri & quæ sunt alia. Parte VI plurima laudantur Jura statutaria, generalia, quæ vocant, consuetudines; item consultationes & responsa, ut & libri quidam JCtorum ἀνέκδοτοι & similia: quæ etiam de reliquis partibus, pro suis quibusque argumentis dicta sunto. Plura enim addere nunc quidem supervacuum foret, cum vel hunc librum plane exscribere, vel, si id fieri non posset, talia enumerare deberemus, quæ imperfectione & sterilitate sua ipsi huic libro detraherent. Et fatendum est, id nobis accidisse, quod, quibus dubiæ apponuntur epulæ, accidere solet; uti varietate nauseabundus stomachus, dum alterum semper præ altero placet, nihil magnopere eligit, nihil tamen rejicit; ita in tanta multitudine voluminum cum omnes arrideant aliaque alio modo blandiantur, paucos, uti debemus, præ aliis laudare tantum non impossibile videtur.

JOANNIS MARCKII SYLLOGE DISSERtationum Philologico-Theologicarum ad selectos quosdam textus Novi Testamenti.

Roterodami, apud Nicolaum Topyn, 1721, 4.
Alph. 4 pl. 19.

EN novum fœtum ingenii uberrimi Cl. *Marckii*, Exegetæ Batavi toties jam in his Actis laudati. Vid. A. 1711 p. 61 & A. 1714 p. 159. Postremum ipsius opus exegeticum, quod A. 1717 p. 399 recensuimus, hunc præferebat titulum: *Sylloge Dissertationum Philologico-Theologicarum ad selectos quosdam textus Vet. Test.* Exhibet igitur nunc Vir Cl. ad Novum Test. Syllogen παράλληλον, eadem usus methodo, quæ in ceteris ipsius scriptis ei placuit, quamque jam A. 1711 p. 61 descripsimus.

Exercitatio I contemplatur *Matth. II, 21, 22.* Scilicet Salo-

mo Tillius, Autoris nuper Collega, edita *Dissertatione paradoxa theologico-chronologica*, quam vocavit, contenderat, se tandem reperisse verum nativitatis Christi tempus, assignans id diei 21 Octobris anni Juliani 42. Supponit enim, iter Ægyptiacum Josephi cum Christo & Maria absolutum esse ante finitos dies XL purificationis Mariæ ab ipso partu numerandos: adeoque die XLI sacra Hierosolymis a Maria peracta esse, Christumque ibi a Simeone agnitum, post Herodis mortem. Porro supponit, Herodis mortem incidisse in diem 25 Novembris ejusdem anni Juliani. Marckius igitur omnia producit Tillii argumenta, sed copiose deinde ostendit, ea nec firmo niti fundamento, & manifesto refelli posse ex historia Matthæi. *Exercitatio II* versatur circa *Matth. V, 18.* Quo ex loco, ubi literæ *jota* fit mentio, cum concluserint nonnulli, hodiernam literarum Hebraicarum formam antiquitate sua ad ipsum Mosis ævum accedere, Cl. Autor negat, recte sic concludi, quippe cum Christus eo loco videatur Græcum *jota*, non Hebraicum, respexisse, quemadmodum Græcum respexit alphabetum, se in Apocalypsi nominans *α* & *ω*. Ceterum hac occasione illa de antiquitate literarum Hebraicarum quæstio uberius excutitur, allatis utrorumque argumentis, & eorum, qui pro ultima literarum Hebraicarum antiquitate propugnant, & eorum, qui multo recentiorem iis tribuunt originem, quos inter fere familiam ducit Hieronymus. Noster cum Lightfooto sentit, omnino literas hodiernas Hebraicas esse easdem, quibus usus sit in scribendo Moses. *Exercitatio III* ejusdem loci occasione disputat de antiquitate vocalium & accentuum Hebraicorum. Diligenter & hic recensentur utriusque partis argumenta, quæ Autor adeo speciosa esse fatetur, ut, utram sententiam amplexeris repudiesve, vix dignosci queat. Ipse probabile censet, non quidem hodiernam punctationem totam esse ultimæ antiquitatis, sed tamen non nihil vocalium jam olim additum fuisse literis, deinceps vero sensim adjecta fuisse accentualia puncta, itemque recentiores aliquot vocalium notas, per quas tamen lectio olim recepta neutiquam sit mutata. Unde tandem concludit, ab hodierna lectione non temere esse recedendum, nec

tamen

tamen nimis ſuperſtitioſe damnandam eſſe in univerſum omnem punctationis mutationem, exigente neceſſitate a viris ſobrie doctis nonnunquam factam. *Exercit. IV* ad *Matth. XIII, 3-52* initio exponit Autor naturam parabolarum, docetque, quibus cauſis permotus Chriſtus iis fuerit uſus, factum id potiſſimum eſſe putans ex juſto judicio in auditores reprobos & induratos. Hinc ſeptem iſto capite propoſitas fabulas luculenter illuſtrat. Ad ultimum examinat Coccejanorum rationem, ſeptem has parabolas ita interpretantium, ut ſucceſſiva fata Eccleſiæ Chriſtianæ prophetice ibi deſcribi cenſeant. At Noſter pluribus oſtendit, illud interpretationis genus nihil ſolidi fundamenti habere, ſed meros eſſe luſus ingeniorum. *Exercit. V* ad *Matth. XVI, 19* de *clavibus regni cœlorum* diſſeritur, Autore docente, non ſolis Apoſtolis, nec toti Eccleſiæ, ſed omnibus Eccleſiæ veræ paſtoribus Chriſtum iis verbis poteſtatem dediſſe ſacramenta adminiſtrandi, verbum prædicandi, eccleſiam gubernandi, impios ex Eccleſia ejiciendi. *Exerc. VI* ad *Matth. XVIII, 17, 18* ex mandato Chriſti, quod frater Eccleſiam non audiens pro ethnico ſit & publicano habendus, firmat Cl. Autor & vindicat jus cenſuræ eccleſiaſticæ. Oſtendit igitur, per *eccleſiam* hoc loco intelligi eccleſiam particularem, ejusque præpoſitos, ſive ſenatum eccleſiaſticum eccleſiam repræſentantem. Docet etiam, *habere aliquem pro ethnico* eſſe aliquem excludere e fraterna communione. Maxime contra Eraſtum diſputat, eccleſiaſticam excommunicationem ex hoc loco probari poſſe negantem. Alios denique etiam refellit, locum hunc ita interpretatos, vt poteſtas ſenatus eccleſiaſtici imminuatur. *Exerc. VII* ad *Matth. XXIV, 28* more ſuo recitat, quotquot reperire potuit explicationes, easque expendit: hinc ſuam proponit atque confirmat interpretationem, qua ſtatuit, per *cadaver* deſcribi impios homines in peccatis mortuos, per *aquilarum congregationem* ſignificari ſeveriſſimum DEI judicium, quo impii perdentur ſive in hac ſive in futura vita, adhibitis aptis inſtrumentis, qualia maxime erunt angeli mali. *Exercit. VIII* ad *Matth. XXVI, 37, 38* agit de lacrymis Chriſti ac ſudore ſanguineo, (quem ſenſu proprio accipit,) de acerbiſſimis Chri-

sti querelis & anxiis precibus, deque ejus corroboratione per angelum. Disquirit hinc de causa horum dolorum, refutatisque iis, qui putant, tantos Christi dolores ortos esse ex intuitu peccatorum ab hominibus commissorum, & simul ex intuitu pœnarum impiis subeundarum; item iis, qui eos inde ortos credunt, quod Christus ob oculos haberet peccata populi sui, maxime discipulorum suorum aufugientium, ipsumque abnegantium; porro iis quoque, qui statuunt, inde eos esse ortos, quod Christus contemplaretur propria mala imminentia, una cum morte dolorifica & ignominiosa; denique Lightfooto refutato, qui putabat, Diabolum Christo tum apparuisse in forma terribili, eique multum negotii facessivisse; ipse rectius derivari docet eos dolores a consideratione malorum suorum tanquam pœnæ per peccata electorum omnium promeritæ: item ex eo, quod Satanas non tantum per homines impios Christi corpus afflixerit, sed & per phantasiam interiorem Christi mentem vexarit gravissime: denique ex sensu iræ divinæ flagrantissimæ. *Exercit. IX* ad *Matth. XXVI, 39-44* breviter illustrat supplicationes Christi Gethsemanitanas. *Exercit. X* ad *Matth. XXVII, 46* agit de exclamatione Christi a cruce pendentis. *Exercit. XI* ad *Lucæ XXIII, 34* expendit deprecationem Christi pro hostibus ipsum crucifigentibus. *Exercit. XII* ad *Joan. III, 3-10* illustrem illum de *aqua & spiritu* locum considerat, quid per *aquam* ibi intelligatur, non satis certo, saltim non perspicue definiens. *Exercit. XIII* ad *Joan. VIII, 6-8* disserit de scriptione Christi in terra. Hic curiose recensentur variæ interpretum opiniones. Ipse Cl. Autor putat, Christum lineam simplicem duxisse digito, & quidem vel *obliquam & tortuosam*, per quam notaretur accusantium insidiosa malitia; vel *rectam*, quæ signaret legis Mosaicæ regulam ab accusatoribus adulteræ sequendam; vel *transversam*, quæ significaret necessariam adulteræ separationem; vel *circularem*, intra quam concludenda & lapidanda adultera. *Exerc. XIV* ad *Joan. XVI, 28* occasione verborum horum expendit Eduardi Fouleri, Episcopi in Anglia Claudiocestriensis, nuper singulari libro defensam sententiam de præexistentia animæ Christi. Proferuntur hic Episcopi argumenta, simulque sen-

tentia

tentia illa (quæ & antea Henrici Mori fuit, qui tamen præter præexiſtentiam animæ Chriſti ſtatuit omnium animarum humanarum præexiſtentiam,) refellitur partim ex Sacræ Scripturæ ſilentio, partim aliis rationibus, inter quas ſexta urget, Arianiſmum hac via reduci in Eccleſiam. *Exercit. XV* ad *Actor. XV, 10, 11* contra Socinianos contendit, per τοὺς ἐκείνους hic loci non *ethnicos converſos* reſpici, ſed *patres Vet. Teſtamenti. Exercit. XVI* ad *Actor. XV, 21* oſtendit, Moſis libros jam ab antiquiſſimis inde temporibus lectos fuiſſe in ſynagogis ſingulis ſabbathis, ſimulque ſatisfacit objectionibus. *Exercit. XVII* ad *Rom. V, 14 ſqq.* diſſerit Cl. Autor de typis præſignificativis, tum legalibus, tum propheticis, tum hiſtoricis, oſtendens, non quidem rejiciendos eſſe typos in univerſum, attamen prudentiam his adhibendam, ne quis typos ex ingenio multiplicet, & cum vana ſpecie ſubtilioris ſapientiæ Scripturam ſacram ludibrio exponat, neglectis ſolidioribus theologici ſtudii partibus. *Exerc. XVIII* ad *Rom. VIII, 19-22* diſputat de creaturæ vanitati ſubjectæ ἀποκαραδοκίᾳ. Cl. Autor, adductis atque expenſis plurium ſententiis diverſis, per *creaturam* ſtatuit intelligi totam mundi viſibilis, ſuperioris & inferioris, machinam, in oppoſitione ad homines, quæ a ſervitute præſenti olim liberanda ſit, non per annihilationem, quippe quæ eſſe non queat objectum ſpei & ardentis exſpectationis, ſed per conditionis ſuæ lætiſſimam mutationem atque innovationem. *Exercit. XIX* ad *1 Corinth. V, 5* explicat, quid ſit *tradere aliquem Satanæ*. Docet Cl. Autor, agi hic de excommunicatione eccleſiaſtica, ad ordinarium miniſterium ſpectanti. Refutat etiam eos, qui intellectum hic volunt judicium apoſtolicum extraordinarium & miraculoſum. *Exercit. XX* ad *1 Corinth. XV, 5* diſputat contra Harduinum, contenditque, per *Cepham* non alium, quam Petrum Apoſtolum, deſignari. *Exercit. XXI* ad *1 Corinth. XV, 8* expenditur viſio Paulo facta ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρώματι. Cl. Autor hic pluribus exponit quinque modos, quibus Chriſtus in humana ſua natura videri a Paulo potuerit. Cumque vulgata ſit ſententia, Paulum hic loci ſemetipſum vocare ἔκτρωμα, Noſter novam proponit conjecturam, ut ſenſus ſit, Paulum vidiſſe Chriſtum *velut in*

abortu, dum hoc modo hostilia sua consilia in Christi ecclesiam, quæ conceperat & quasi imprægnatus secum gestabat, per persecutionem ea enixurus, perdiderit eodem modo, quo terrificus conspectus solet a mulieribus gravidis fœtum expellere per abortum. *Exercit. XXII* ad *1. Corinth. XV, 32* agit de θηριομαχίᾳ Pauli. Permulti eam exponentes metaphorico sensu capiunt de pugna Pauli cum hominibus belluina feritate ipsum aggressis. Sed Cl. Autor propriam defendit Apostoli cum bestiis concertationem, & objectionibus aliter sentientium studiose conatur satisfacere. *Exercit. XXIII* ad *1 Corinth. XVI, 22* exponitur anathema *Maranatha* ex lingua Syriaca, illudque verosimillime ad ultimum Christi adventum referri monstratur. *Exercit. XXIV* ad *2 Corinth. XII, 1-6* de raptu Pauli in cœlum tertium copiose & erudite disputatur. Tandem *Exercit. XXV* ad *Galat. IV, 24 sqq.* de allegoria Pauli agitur. Adducuntur cum ii, qui rati sunt, Apostolum ex ingenio suo fecisse hanc accommodationem, tum ii, quibus a Deo & Mose ipso intenta fuisse typica illa præsignificatio visa est. Utri parti accedat, non satis dilucide exponit Cl. Autor, ostendit tamen, falli eos, qui hoc textu utuntur ad defendendas luxuriantis ingenii sui allegoricas quasvis Veteris Testamenti interpretationes.

CONSIDERATIONS, OU RAISONNEMENT clair & solide sur trois d'entre les principaux points en dispute de l'Ecriture Sainte &c.

hoc est

PERSPICUA ET SOLIDA CONSIDERATIO trium difficiliorum locorum Scripturæ S. maxime controversorum, utpote I de origine Jobi & veritate ipsius historiæ; II de 450 annis, Act. XIII, 20 commemoratis; III de Melchisedeco, Gen. XIV, 18, it. Epistola de visione Ezech. IX, 4.

Hagæ Com. apud Matth. Roguet, 1720, 8
Pl. 14½.

Non

NOn adeo absolutum est sacrarum literarum studium, ut nec nova subinde, præsertim in locis difficilioribus, interpretatio rite scrutantibus in mentem veniat, nec recepta & confirmata satis sententia ab insulsis male sanorum, & dictis Scripturæ ad opiniones suas erroneas confirmandas abutentium, objectionibus indies sit vindicanda. Quapropter operam suam non male collocant, qui veritates nonnullas, singulari disquisitione instituta, tenebris, quibus vel hactenus oppressæ fuerunt, vel denuo immiscentur, non minus fortiter quam ingeniose eripere conantur. Quo nomine etiam celebrari meretur Autor harum Dissertationum epistolicarum eruditissimus, qui duobus Scripturæ locis, ab interpretibus, eo quod ipsorum oculi ab umbris paganismi nondum satis liberati fuerint, disputationibus suis magis obscuratis quam illustratis, novam lucem accendere; in duobus vero aliis locis antiquam acceptamque sententiam vindicare voluit, & fere debuit, interno & tantum non divino motu impulsus. Nos vero argumentum harum Dissertationum pro more nostro breviter & perspicue tantum recensebimus, ut peritis rerum sacrarum censoribus evidenter constet, quid de ipso rerum in controversiam adductarum momento sit judicandum.

Et *prima* quidem Dissertatio historiam Jobi, quam Spanhemius, Serpilius, Buddeus aliique, diversis eruditorum opinionibus in re admodum incerta sollicite congestis, jam composuerunt, nova nec contemnenda ratione illustrat. Etenim eorum sententias, qui Jobum vel ex familia Nachoris, fratris Abrahami, vel ab ipso Abrahamo per Esavum originem suam traxisse opinantur, Cl. Autor primum solide refellit, eo quod Nachoris, qui cum Abrahamo non exiit ex Vr Chaldæorum, filium natu maximum Vz, cujus Gen. XXII, 21 mentio fit, sedem natalem cum peregrina commutasse, nullo argumento probari possit: ab Esavo vero qui Jobum deducunt, Genes. XXXVI, 28 obiter tantum inspexisse, nec attendisse videantur, genealogiam Esavi tantum v. 1 - 19, versu 29 sqq. autem genealogiam Seiri Horitæ describi, cujus neptem ex quarto filio Hana, Ahalibamam Esavus uxorem duxit, & cujus nepos ex se-

ptimo filio Difan Vz appellatus fuit, v. 28. Cum itaque Jobum, licet in terra Vz habitaverit, ab Vz quodam defcendiffe probari nequeat, alia via Cl. Autor Jobi familiam indagandam, eumque in finem tria potiffimum loca probe confideranda duxit, Hiob. I, 3, Gen. XXV, 6 & XV, 18. Nempe ut fummam dictorum in nervum contrahamus, omnis argumenti vis huc redit, per *filios Orientis* in facris literis folos intelligi pofteros Abrahami ex Agar & Kethura, per totam illam regionem inter fluvium Ægypti Sihor (Jof. XIII, 3) & Euphratem fitam & Abrahamo Gen. XV, 18 promiffam difperfos. Quod affertum Autor & ab objectionibus, quæ ex Gen. XXIX, 1 & Jud. VI, 3 formari poffe videntur, vindicat, & ex Ef. XI, 14, Ezech. XXV, 8, 9, 10, Jer. XLIX, 28 ulterius probat. Cum ergo Jobus dicatur *potentiffimus Orientalium*, nullus dubitat, quin ex Abrahami progenie fit: utrum vero ad Ifmaelitarum, an Midianitarum vel aliorum Kethuræorum familiam fit referendus, in dubio relinquit.

Ceterum Jobum ipfum, atque adeo nec Regem Salomonem, nec Prophetam Eliam, libri Jobo infcripti autorem effe, ex eo potiffimum probat, quod nemo tantos corporis animæque dolores tam apte tamque fignificanter exprimere potuerit, nifi qui eos ipfe fuftinuerit; quodque Jobus, qui tanto fuo malo defunctus, 140 annos adhuc fuperftes fuit, fumma ufus profperitate, tentationes conftanti firmoque animo fuperatas, in divinæ benignitatis largiter fibi præftitæ gloriam, procul dubio memoriæ prodiderit; id quod cap. XIX, 23 impenfe exoptavit. Quod fi tamen alius quispiam hiftoriam Jobi in ea, qua ad nos pervenit, lingua confcripfiffe dicendus; hanc laudem Mofi vindicandam effe cenfet, five Jobum ipfum adhuc fuperftitem in exilio fuo convenerit, five per Jethronem, qui ejusdem cum Jobo gentis fuit, fcripta Jobi, paulo ante mortui, perluftrandi anfam perceperit, & ipfius hiftoriam, tanquam pretiofiffimum ecclefiæ thefaurum, in linguam Hebræam fideliter tranftulerit. In fubjuncta vero epiftola Cl. Autor totus eft in refellenda anonymi cujusdam (quem Harduinum effe fufpicamur) fententia, qui ex eo, quod Hiob. XI, 18 Jordanis

mentio

mentio fiat, librum Jobi longe post Mosis tempora conscriptum esse conjecit.

In *altera* Dissertatione epistolica dubium chronologicum, quod interpretes in diversas traxit sententias, aliis a nativitate Isaaci ad Judices usque 447 annos, aliis ab exitu ex Ægypto ad mortem Samuelis annos 440 numerantibus, & Paulum Act. XIII, 20 numero rotundo 450 usum esse contendentibus, nova felici sidere inventa via, quam *sa heureuse decouverte* dicit, egregie diluit, & annos 450, a morte Josuæ, quem terminum *a quo* scriptor sacer ipse diserte indicat, ad Samuelem usque elapsos, in sequenti tabula chronologica ad oculum demonstrat:

Israelitæ in servitutem redacti fuerunt			in libertatem vindicati, pace gavisi sunt		
1 a Syris	Iud. III, 8	annos 8	sub Hothniel	Iud. III 11.	annos 40
2 a Moabitis	- 14	18	sub Ehud	- 30	80
3 a Iabin	IV, 3	20	sub Barac & Deb.	V, 31	40
4 a Madian	VI, 1	7	sub Gideon	VIII, 28	40
5 ab Abimelech	IX, 22	3	sub Tolah	X, 2	23
6 a Philistæis	X, 8	18	sub Jair	- 3	22
7 ab iisdem	XIII, 1	40	sub Jephta	XII, 7	6
			sub Abesan	- 9	7
		114	sub Elon	- 11	10
		336	sub Habdon	- 14	8
			sub Samson	XVI, 31	20
		450	sub Heli	1 Sam. IV, 18	40
					336

Quando autem Paulus addit particulam *ὡς circiter*, fieri potuisse opinatur, ut præter annos in libro Judicum positos, dies vel menses aliquot præterlapsi fuerint, qui facile unum vel alterum annum conficere potuerint. In fine epistolæ notat Auctor, ea, quæ Jud. XVI, 25, XVIII, 1, XX, 28 leguntur, non eo, quo facta sint, ordine, sed per *ἀνακεφαλαίωσιν* relata esse.

Quæ *tertio* loco habetur dissertatio, est particula operis de doctrina Christiana conscripti, & Melchisedeci non minus, quam Abrahami, pietatem omnis ævi fidelibus imitandam exhibet: qua occasione simul disputatur, Melchisedecum nec eundem cum Semo, nec ipsum Christum, Scriptura, ratione, & ipsis factis contradicentibus, sed ex pagana familia ortum, atque a Deo

 excita-

excitatum fuisse in eorum gratiam, qui inter Jebusitas, Chami posteros, verum numen adorabant, ut hos ipsos in rebus terrenis Regis instar regeret, & tanquam sacerdos in veri numinis cultu institueret, atque hac ratione ad veram salutem consequendam iis præluceret. A Paulo autem Melchisedecus ex Autoris sententia ideo tantum ἀπάτωρ, ἀμήτωρ καὶ ἀγενεαλόγητος dicitur, quod ex sua familia in sacerdotio, quod unice respici arbitratur, nec antecessorem, nec successorem habuerit, uti nec Christus, Hebr. VII, 13, 14.

Ultima denique Epistola est elenchtica, & graviter invehitur in Separatistas, qui publicis ecclesiæ Reformatæ conventibus neglectis, tutiora ac faciliora unionis cum Deo media in privatis conventiculis inveniri posse jactitantes, cum Nadab & Abihu peregrinum ignem Deo offerentibus, comparantur. Atque hunc in finem ex Ezech. IX, 4 privatos conventus neutiquam probari posse evincit, ostenditque, dictum hoc potius illustre immutabilis certitudinis promissionum divinarum testimonium, & evidentissimum decreti divini de temperamento justitiæ ac misericordiæ documentum esse, idemque Ezechieli, quod Eliæ, 1 Reg. XIX, 18, hoc loco demonstrari, dari scilicet in populo Judaico ob abominanda scelera sua divinis corripiendo judiciis, nonnullos adhuc vere fideles, soli Deo cognitos. Recta igitur Deum colendi ratione paucis monstrata, Separatistas magis dignos esse judicat, quorum vices doleamus, quam quos refutemus; hoc tantum fert ægerrime, quod orationis necessitatem turpiter negare haud vereantur.

VALERII FELICIS AZZOGUIDI, BONOniensis, Chronologica & Apologetica Dissertatio super quæstiones in sacram Genesis Historiam excitatas.

Bononiæ, typis Rossi & Soc. 1720, 4. Plag. 5.

DUas potissimum difficultates Chronologiæ sacræ doctissimus Autor nova quadam ratione expedire conatur, quarum

quarum una ad annum vocationis Abrahami, altera ad tempus commorationis Israelitarum in Ægypto spectat. Prior illa difficultas oritur ex comparatione Act. VII, 4, ubi Deus Abramum ex Charan, post mortem Patris ejus Terachi, secundum Gen. XI, 32 anno ætatis 205, mundi 2081, defuncti, transtulisse dicitur in terram Cananæam, & Gen. XII, 4, ubi Abram anno ætatis 75 e Charan exiisse dicitur, cum verbis Gen. XI, 26: *Terachus vixit 70 annos, & genuit Abramum, Nachor & Charan.* Nam si 75 annos Abrami de 205 annis Terachi detrahas, non 70 tantum, sed 130 anni ætatis Terachi, qua genuit Abramum, relinquuntur, contra Gen. XI, 26. Præterea Abramum non demum post mortem Patris sui, sed eo adhuc superstite, a Deo vocatum, & ex Charan egressum fuisse, Noster vel ex phrasi illa probat, qua *e domo patris sui*; h. e. a patre suo, secundum Gen. XX, 13, XL, 30, 31 abiisse dicitur. Nam si pater non amplius superstes fuisset, Abram potius e sua, quam patris domo exiisset, cum præsertim e duobus fratribus ejus Charan jam ante patrem decesserit, alter, Nachor, in Ur Chaldæorum relictus fuerit, atque adeo Terachus non nisi cum uno filio Abrahamo, & Lotho, nepote, inde egressus, in Charan venerit, Gen. XI, 31. Hunc nodum alii aliter, Noster ita solvere studet, ut verba Stephani, Act. VII, 4, *μετῴκισεν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ταύτην*, non de Abrami migratione in terram Canaan, Gen. XII memorata, sed de acquisitione fundi in ea accipiat, quæ facta est, cum emeret agrum ab Ephrone 400 siclis, post Saram, uxorem suam, mortuam, anno mundi 2083, sec. Gen. XXIII, 14, atque adeo etiam post mortem patris sui, a. M. 2081, æt. 205, defuncti. Utrum vero Stephanus verba hæc de acquisitione terræ propriæ, & ejus quidem habitationi suæ, quam verbum *μετοικίζειν* infert, destinatæ, intellecta voluerit, qui Abramo nec vestigium pedis, ubi habitaret, in terra Canaan, ut proprium obtigisse, inquit, Act. VII, 5, amplius Nostro cogitandum relinquimus.

Alteram, quam diximus, difficultatem afferunt anni illi 400 Act. VII, 6 & Gen. XV, 13, sive, ut Ex. XII, 40 numerantur, 430, quibus Israelitæ in terra aliena inquilini & servi fuisse dicuntur.

cuntur. Ex communi Chronologorum sententia, Israelitæ non nisi 215 annis in Ægypto commorati sunt, & initium 430 illorum annorum a vocatione Abrami deducitur, ut adeo hujus ipsius, pariter ac Isaaci ac Jacobi, peregrinationes eodem intervallo comprehendantur; cui explicationi favet locus Gal. III, 16. Contra ea Noster illos 430 annos ad solam Israelitarum commorationem & servitutem Ægyptiacam restringendos putat, idque propterea, quod 1. quinque Scripturæ S. loca Israelitas 400 amplius annis in Ægypto commoratos fuisse confirment, nimirum Gen. XV, 13-16, Ex. XII, 40, Judith V, 9, Act. VII, 6 & XIII, 19, 20; 2. quod nequaquam probabile sit, undecim filios Israelis, CCXV annorum intervallo, procreasse exercitum sexcentorum trium millium & quingentorum quinquaginta virorum bellatorum, ultra mulieres & parvulos, & ultra 22000 Levitas, eorumque mulieres, qui eductus est per Mosen e terra Ægypti. Non quidem ignorat Noster, sententiæ suæ potissimum opponi posse locum Gen. XLVI, 11, ubi inter posteros Jacobi, qui cum eo in Ægyptum descenderant, memoratur Kahath, filius Levi, pater Amrami, anno ætat. 133 defunctus, cujus ex Amramo, anno æt. 137 mortuo, nepotes fuerunt Moses & Aaron, ille 80, hic 83 annos natus, cum Israelitæ ex Ægypto excederent. Nam etiamsi Kahathum ipso primo ætatis anno cum Jacobo in Ægyptum venisse, & Amramum pariter ac Mosen ultimis patrum suorum annis genitos esse ponas, tota tamen annorum, quibus Kahath, Amram & Moses ante exitum illum vixerunt, summa ad 430 non assurgit. Sed hanc objectionem sub ipsum ingressum disputationis occupat, & Gen. XLVI Jacobi nepotes, non minus post ingressum ejus in Ægyptum, quam ante illum natos, recenseri monstrat, & ad illos etiam Kahathum pertinere, contendit, cum nulli e filiis Jacobi, præter Ruben, Judam & Josephum, ante Patris sui migrationem in Ægyptum liberos suscepisse legantur. Itaque Kahathum natum esse statuit anno mundi 2317, post 81 annos, quam Jacobus Ægyptum ingressus erat: id quod factum esse putat a. m. 2236, quia nimirum Abrami nativitatem LXII annis, quam plerique Chronologi, antiquiorem facit, & ad a. m.

1946

1946 refert. Si igitur annis mundi 2236 addas annos 430, quibus Israelitas in Ægypto commoratos esse contendit, pervenies ad a. m. 2666, quo secundum calculos Azzoguidi Israelitæ Ægyptum reliquerunt. His porro addit annos 480, ab exitu illo usque ad templum Salomonis elapsos, annos 430 Regum Judæ, ab a. 4 Salomonis usqne ad captivitatem Babylonicam, sive annum Regis Zedekiæ XI, annos 70 ipsius captivitatis Babylonicæ anno XX Regis Artaxerxis finitæ, & LXIX hebdomadas Propheticas, a fine illo captivitatis Bab. usque ad mortem Christi numerandas, sec. Dan. IX, 26, h. e. annos 483, ab his vicissim detrahit annos 33 vitæ Christi, & hinc tandem concludit, Christum natum esse anno mundi 4096, Olymp. 194, a. 4, V. C. 752, cui ipsi anno etiam Martyrologium Rom. Baronius, Ricciolus, aliique nativitatem Christi alligarint.

JO. FRIDERICI LEOPOLD, M. D. RELAtio Epistolica de itinere suo Svecico, 1707 facto, ad Excell. atque celeb. virum, Dom. JO. WOODWARD, M. D. Phys. in Collegio Gresham. Prof. &c.

Londini, apud Timoth. Childe, 1720, 8.
Plag. 9 tabb. æn. 7.

Cum tria conscribere opuscula minerologica propositum esset Viro clarissimo, *Woodwardo*, quorum uno de fossilibus in certas classes distribuendis, partim historice partim physice dissereret, altero structuram telluris, mineras metallicas, earumdemque indicia & locos natales persequeretur, tertio artem ipsam metallicam, variosque modos, mineras & metalla parandi, fundendi, separandi ac depurandi, traderet; cumprimis etiam nobilissimi Autoris nostri, quocum literarum commercium habebat, efflagitare operam visum fuit. Is ad promovendum tam laudabile institutum promtissimus, cum ea, quæ ex autorum lectione in privatos usus conscripserat, fideliter communicavit, tum mineralia Germanica, pro necessaria illorum cum Anglicis comparatione inprimis quæsita,

iteratis transmisit vicibus. Quo pacto cum officio suo nondum esse satisfactum existimaret, constituit anno 1706 ex *Dania*, ubi tum commorabatur, in *Sveciam* transire, & quæ in itinere illo circa historiam naturalem, ac potissimum circa res mineralogicas, obvenirent, calamo excipere, atque usibus celeb. *Woodwardi* consecrare. Neque vero segnior fuit ad perficiendum id quod constituerat, quam ad constituendum. Itaque primo vere anni proxime sequentis *Svecicas* peragrare terras alacri & parata mente cœpit. Sed cum conatus ejus in principio quasi sufflaminaret cœli inclementia, campos gramine jam virentes hyemali denuo obtegens nive, ac terræ viscera perscrutanti constricta glacie aditum præcludens, prætereaque domestica negotia reditum accelerare juberent, factum esse profitetur, ut quasi per transennam cuncta perspexerit, quæ exquisitius non tantum oculis sed & animo contemplari decreverat. Incertus igitur aliquamdiu quid agendum esset, tandem anno 1709 dispersas schedas in ordinem redigere, scriptorum testimoniis illustrare, atque ita in *Angliam* transmittere non dubitavit. Hæc de itineris & scripti occasione. Nunc quod ad rem ipsam attinet, ea utique laus debetur auctori, quod mineralia *Svecica*, partim in ipsis terræ visceribus, partim in museis doctissimorum hominum, magna diligentia exploraverit, eorumque species & characteres distincte atque accurate descripserit. Quod si alias res, quæ annotari vulgo a peregrinantibus solent, parcius attigisse & minus curiose persecutus videtur, id ipsi hautquaquam vitio vertendum, quandoquidem instituti rationem hujusmodi eum terminis circumscripsisse certum est.

p. 4. Discessit *Haffnia* d. 26 Febr. 1707, trajectoque freto *Oresundensi* portum intravit *Landescrona*. Quam urbem vix reliquerat, *Malmogiam* perrecturus, cum statim conspectum haut uno in loco subirent lapides molares, e saxo arenario duplicis generis confecti: alii enim ex flavo subalbescebant, & digitis attriti in arenulas candicantes facile comminuebantur: alii vero duriores & magis cinerei coloris, ex majoribus & silicis instar micantibus arenis concreti, cultrorum aciem eludebant. *Mal-*

p. 5 seqq. *mogia* donatus fuit a *Jo. Jac. Döbelio*, per *Scaniam* Medico provin-

provinciali, tribus rarioribus conchis, saxo fœtido, propter fœtorem, quem ferro attritum exhalare solet, ita nominato, lapidibus succini, carbonibus fossilibus, granatis quibusdam minoribus atque impuris, prope arcem *Helsingoburgum* inventis, denique minera martis pisiformi, sive globulis ferrugineis, qui ex profundo lacuum *Smolandiæ* extrahi solent. *Mal-* p. 12
mogia itineris sui cursum direxit *Londinum*, *Londino Tystadium*, & hinc ad officinas aluminarias, non procul a pago *An-* 15. 16
derum sitas. Quibus perlustratis *Christianopolin* venit, ubi varia rursus ab amicis accepit in *Scania* producta. E *Scania* dela- 17
tus est in *Blekingiam*, & transmisso flumine *Myrrhum*, salmonum captura inclyto, ad *Caroli portum* & *Caroli coronam*. Superatis deinde *Calmariensibus* & montosis asperæ *Smolan-* 23. 28
diæ tractibus, descendit in planos *Ostro-Gothiæ* campos, & per 30
Lincopiam, *Norcopiam*, & *Nicopiam*, ad totius regni *Suecici* 40
principem urbem, *Holmiam*, processit. Postea non *Upsa-*
liam modo vidit & *Sahlam* sive *Sahlbergam*, quarum altera 41
propter Academiam, altera propter amplissimam ditissimamque argenti fodinam in celebritate est; sed & *Fahlunam* usque 46
penetravit, ubi magnam illam & nobilissimam conspexit fodinam cuprimontanam, quam octavum orbis miraculum non inepte vocari posse, cum *Olao Nauclero* arbitratur. Describit 49
eandem in libro suo satis copiose, non tamen propriis sed *Naucleri* verbis, cujus hac de re singularis atque eruditissima dissertatio extat. *Holmiæ* deinde per aliquot menses commoratus 69
est. Quo tempore id potissimum sibi agendum existimavit, ut orbis hujus primariæ nobilissima musea contemplaretur. Omissis autem quæ recensere alienum putat, fossilia solum *Suecica*, in museo Illustr. Baronis *Edmundi Gripenhielm* observata, in medium profert, & consueta diligentia persequitur. Relicta *Holmia Gothoburgum* migravit, ubi ipsum præter cete- 100
ras res ad se traxit museum non ita pridem defuncti *Olai Bromelii*, quippe multo labore collectum, & plurimis refertum fossilibus *Sueciæ*, a *Leopoldo* nostro antea nunquam visis, ob eamque rem satis copiose explicatis. *Gothoburgo* excurrit ad forta- 109
litia *Babus* & *Mahrstrand* in confiniis *Norwegiæ*, atque inde

reversus, per *Halmstadium*, *Labolmium*, *Engelholmium* & p.110 *Helsingoburgum*, ad fretum *Oresundense* pervenit: quo rursus transnavigato, repetiit, unde fuerat egressus, *Hafniam*, & paullo post *Lubeccam*, nobilissimum Ducatus Slesvicensis emporium, ubi artem Medicam summa cum laude exercet. Quod reliquum est, ut eo facilius judicare lector de proposito libro queat, integrum illum locum huc transferre exempli causa placet, ubi cum describuntur officinæ aluminariæ *Tystadienses* sive *Anderenses*, tum ipsius aluminis parandi ratio traditur. „Sitæ
p. 12 „sunt officinæ, inquit clarissimus Autor, in loco declivi, ad „radices collis elatioris: eædemque operariorum casulis, ad jugi latera pendentibus, & fumo continuo assurgente, advenis „jucundum ac insolitum præbent spectaculum. Paratur autem „hic *alumen Rochæ* sive *Rupeum*, ex *lapide scissili*, unctuoso, „manusque nigredine conspurcante, quem rupicidæ ligonibus „mucronatis, aliisque instrumentis ferreis, e collis latere ex„scindunt, excisumque pueris tradunt, in frustula minora, „pugnique magnitudinem raro excedentia, malleo contunden„dum. Deinde lapidis hujus semel calcinati fragmenta, ad ulnæ „quadrantis altitudinem, sarmentis humi stratis super impo„nunt, atque hoc facto lignum subjectum accendunt. Quod „cum flamma ferme consumtum videtur, lapidis crudi frustula, „absque ligno intermedio, candentibus denuo superstruunt frag„mentis; & hunc laborem tam sæpe repetunt, donec lapidum „acervum igne satis tostum judicant. Postquam lapis etiam „hac ratione calcinatus, ejusque nigredo in rubicundum vel „carneum colorem mutata est, illum foveis amplis quadratis, „*Kabren* dictis, & asseribus undique munitis, injiciunt, ibique „in aqua frigida, per canaliculos ligneos illuc derivata, tam„diu macerant, usque dum lixivium flavum ex eo prodeat. Hoc „lixivium per canales subterraneos, itidem ligneos, ingentibus „cortinis plumbeis immittitur, & in illis magna ignis vi ulte„rius castigatur, donec maxime effervescat. Exinde autem, „aliorum canalium ope, in receptacula lignea iterum deduci„tur, ut in iis postmodum in crystallos, sive alumen minutum, „aluminariis *Saffian* nuncupatum, congelascat. Quod cum impurum

impurum adhuc exiſtat, a receptaculorum parietibus ferreo,, inſtrumento deraditur, inque lixivio veteri, *Mutter-Waſſer* vo-,, cato, ſolutum, lebetibus inditur, ac denuo coquitur; tandem-,, que finita coctione, ultimo liquatum, quod *Lutten* nominant,,, in amplas viriqne altitudinem ſuperantes cupas perfunditur, in,, quibus immotum usqne permanet, dum debitam acquirit ſpiſ-,, ſitudinem, vel in maſſam candidam homogeneam condenſa-,, tur. Quæ, ſemotis poſtmodum dolii aſſulis, diffracta, in am-,, bitu glaciei pellucidam ſoliditatem, in medio autem pyrami-,, des quadrilateras cryſtallinas, gradibus quaſi diſtinctas, oſten-,, dit. *Sedimentum*, cortinarum plumbearum fundo adhærens,,, lutei coloris, fornaci injectum, leni ignis calore permutatur,, in *Rubricam*, pingendis ædibus aptam.,, Hæc clariſſimus Autor. Ex quo qui plura diſcere cupit, is ad ipſum amandandus librum eſt, cui hactenus recenſendo & collaudando vacavimus.

POLYCARPI LEYSERI, POES. PROF. ORD. in Acad. Helmſtad. Hiſtoria Poetarum & Poematum medii ævi decem, poſt annum a nato Chriſto CCCC, ſeculorum. Centum & amplius Codd. MSS. ope Carmina varia elegantia, ingenioſa, curioſa evulgantur, emendantur, recenſentur.

Halæ Magdeb. ſumtu novi Bibliopolii, 1721, 8. Alph. 3 plag. 10.

QVale conſilium Cl. Auctor in hac Hiſtoria concinnanda ſecutus ſit, ipſe enarravit p. 2 ſqq. Poetas nempe non tantum verborum elegantia, (quæ in hujus ætatis ſcriptoribus ſæpe nulla eſt) ſed etiam rerum ſublimitate metitur. Qvamobrem inde a Seculo V ad XIV nullum, qui Poemata ſcripſit, ſe omiſiſſe putat; cum tamen unus & alter nominari poſſet, quos fruſtra hic quæſiveris. Ordine Chronologico illos locat: ſcripta eorum & editiones aliquas enumerat: ſpecimina aliquot

elegantiæ adducit: inedita integra, si moles & locus permittunt, evulgat: varias inprimis MSS. lectiones, & notas quasdam, ubi res exigit, adjicit. Sed vel Autores omnes hic enumerare, vel ea, quæ Autor attulit, contrahere, supervacui laboris esset. Catalogum enim Catalogi, aut Indicem Indicis conficere, ingrata nimis res est. Indicis autem & Catalogi vices in propria parte sustinere poterit hic liber. Nam vitarum descriptionem, aut alia quæ lector in tali scripto late extensa requirere posset, non invenies. Contracta sunt fere omnia, ubi latius excurrendum fuit: & quæ omnium manibus jam teruntur & notissima sunt, pluribus pertractantur. Sit pro exemplo Vita & Scripta Prudentii p. 4, Claudiani p. 14, Dracontii p. 56, & aliorum aliquot, quorum vel vulgatissima scripta plenam dant notitiam. At quam pauca de Amœno p. 14, de Sylvio Bono p. 51, Patricio p. 70, Innocentio IV p. 998 & obscurioribus plerisque omnibus, qui tamen majorem ingenii exercendi facultatem dedissent, quam illi. Verum hæc veniam facile impetrabunt, quoniam monumenta sæpe deficiunt, ex quibus obscuri isti viri illustrari potuissent: & quoniam Cl. Autor ad *Baleum*, *Pitseum*, *Fabricium*, *Hendreichium*, *Miraum* alios lectorem cum fide ablegat. Alia igitur potius memorabimus, quæ ex re litteraria esse credimus. Pag. 36 obloquitur Cl. Autor Cl. Fabricio, posteriorem Claudiani editionem Barthianam inter præstantissimas numeranti: motus scilicet auctoritate Illustris quondam Heinsii, qui aliqua de illa in Præfatione ad Claudianum suum monuerat. At vero hi sunt mores Criticorum, ut alios libenter deprimant, quo ipsi sese extollant. Heinsius vero ea solum de causa succensuerat Barthio, quod ille sibi sæpe materiam laudis præripuerat, & vel ex conjectura vel ex libris suis talia emendaverat, qualia Heinsius sibi relicta voluisset. Quæ p. 70 de *Turcio Rufio Asterio* (male *Ruffus* scribit, & alterum cognomen *Aproniani* omittit) proferuntur, indubie omnia poni potuissent, si Emin. Norisii Differt. IV de Cenot. Pisan. c. 2 evolvere voluisset, ubi simul ineditum aliquod Asterii hujus Epigramma ex autographo desumtum legitur, quod inter hæc scripta omnino recensendum fuisset.

Pag.

Pag. 105 integra *Carmina Boethii de Consol. Philosoph.* cum variis lectionibus ex tribus MSS. Academiæ Helmstad. quas passim in textum recepit, inseruntur. Pag. 168 magis utiliter Carmen aliquod *Fortunati de Passione Christi* ineditum ex perantiquo Antiphonario evulgatur. Pag. 207 *Elegiam de Cuculo* adscribit Bedæ; sed pag. 217 Alcuino tribuere videtur. Pag. 220 *Carolus M.* etiam inter Poetas numeratur, propter literas metricas ad Paulum Diaconum, Dedicationem ad Hadrianum Papam & Epitaphium eidem positum. Pag. 312 sqq. Opus quoddam *Synonymorum* ex MS. Guelpherbytano exhibuit, quod nullo Autoris nomine *Ioannis de Garlandia* scriptis junctum in illo Codice reperit. Lexicographis utile, imo necessarium judicat, & hoc ut appareret, collationem instituit cum Fabri Thesauro, ejusque explicationes vocum ac etymologias complures ex hisce commentis invadit. Verum non satis adsuetus nugis Grammaticorum videtur Clar. Leyserus: quas qui semper ubique audiverit, næ ille nihil certi nec sani relinquet. Eadem ratione ex Agroetio, Frontone, Beda & ceteris hujus farinæ Autoribus plures ejusmodi collationes institui possent, quos tamen rarissime audiendos esse, commune doctiorum est judicium. Pag. 391 *Hildeberti* Episcopi Turonensis Carmen *de Creatione Mundi & operibus sex dierum* integrum apparet ex MS. Bibliothecæ nostræ Paullinæ descriptum, ut & quod in eo Codice subnectitur *Carmen de Excidio Trojæ*, p. 398. Pag. 453 *Henrici Septimellensis* Libri IV *de diversitate fortunæ & Consolatione Philosophiæ* itidem integri inseruntur, notatis simul variis lectionibus ex MS. Codice Helmstad. & Guelpherbytano, quem olim possedit Marqu. Gudius, & cum variis aliis Codicibus contulit. Idem pag. 502 usque ad 692 factum cum *Magistri Ægidii Corboilensis* Libris IV *de virtutibus & laudibus compositorum Medicaminum*, quorum insuper primus ejusdem Gudii doctis annotationibus stipatus est. Excipit hos p. 692 *Petrus de Riga*, qui insigne opus metricum in Scripturam S. conscripsit, quod *Auroram* prænotavit. Interpolavit eam *Ægidius Delphensis*, Clericus Parisiensis, uti versus p. 695 adducti testantur: id quod multis erroribus ansam dedit, quos Autor

Autor noster bene corrigit. Adduxit quædam specimina, inter quæ eminet *Recapitulatio utriusque Testamenti*, ut Fulgentii liber absque literis conscripta: in prima enim distinctione nullum A visitur, in secunda nullum B, in tertia nullum C, & sic deinceps: pag. 727 ex eadem *Aurora* Cl. Autor dedit Excerpta quædam historica, quæ a textu inprimis Scripturæ S. abludere videntur. Pag. 742 & 747 *Matthæum Laudunensem* & *Anonymum* quendam *Canonicum Altidisiorensem* primus in scenam produxit, quia eorum aliquos versus in MS. *Auroræ* invenit: prior tractat de pœna apud inferos, æternane sit an minus, paucissimis tantum verbis, quæ alius quis latius produxit; alter de laudibus & utilitate dicti libri *Auroræ*. Pag. 767 *Alexander* dictus de *villa Dei* memoratur, qui scripsit *Doctrinale puerorum*, sed commode p. 768 ex nota quadam MS. Doctrinali præfixa docetur, *Ysonem* etiam & *Rodolphum Anglicum* Magistros symbolas suas ad hoc opus contulisse. Pag. 796 inseritur *Eberhardi Labyrinthus*, in quo officia Pædagogi exponit, simul artis Rhetoricæ & Poeticæ ideam sistit. Ejus Tractatus tertius instar Notitiæ multorum omnis ætatis Poetarum esse potest; secundus vero multum ad intellectum Latinitatis mediæ elegantiarumque, quas eo tempore adfectarunt, faciet. Pag. 862 usque ad 978 occupavit *Galfridi Poetria* Papæ Innocentio III dicata, quæ ἀνωνύμως habetur in Bibliotheca nostra Paullina hoc Indice: *Rhetorica judicialis metrica*, & in multis præterea Bibliothecis occurrit. Cl. Autor edidit eam ex IV MSS. qui olim Marqu. Gudii fuerunt. Pag. 1012 *Alanus* Insulis oriundus locum invenit: cujus *Anti-Claudiani* Liber I hic legitur, & præterea ex *Planctu Naturæ* metra omnia pag. 1045, & p. 1064 Liber *Parabolarum*, & p. 1092 Rythmi ejusdem *contra Amorem Veneris*, qui in editione operum Alani per *Carolum de Visch* non inveniuntur. Pag. 2008 (operarum hoc factum incuria, cum esse deberet 1108) *Adolphi* Fabulæ de fraudibus mulierum leguntur: horridæ illæ quidem & incultæ, argumento tamen lectu non injucundæ. Pag. 2093 Anonymi cujusdam *Luparius* editur, qui fabulam de Lupo tradit in Monachum transformato, moribus tamen non mutato.

to. Sequitur pag. 2099 Anonymi *Peregrinus*, qui fraudes hospitum publicorum Elegis exponit. Ceterum pag. 2057 Supplementa quædam se daturum innuit Auctor: & in præfatione enumerat scripta ex media ætate inventu difficiliora, quorum tamen maximam partem in Bibliothecis Angliæ præsertim latere putat. Nos quidem, qui hanc Historiam sedulo & cum voluptate perlegimus, non possumus non institutum Cl. Auctoris debita sua laude celebrare. Cum enim nudus obscurorum nominum positus non omnibus forsan ad palatum fuisset: immista illa scripta ingenium lectoris morantur & oblectant. Eaque inprimis hoc in se boni habent, ut multæ ex editionibus vulgatis inde emendari, & numerus Poetarum insigniter augeri queat. Quod si vero Cl. Leyserus in eis, quæ olim superaddenda meditatur, pari cura, & majori circumspectione (cujus causa quædam a nobis hic notata sunt) versabitur, habebimus, de quo & illi & bono publico prolixius gratulemur.

JUGEMENS DES SAVANS &c.

hoc est,

GIBERTI, RECTORIS UNIVERSITATIS Parisiensis & in Collegio Mazariniano Rhetoris, Judicia de Scriptoribus Rhetoricis.

Tomus II.

Parisiis, apud Steph. Ganeau, 1716, 8.

Plag. 21.

OPus hoc historico-criticum, cujus primum Tomum A. 1714 p. 78 recensuimus, non immerito vocaveris *Polyhistorem Rhetoricum*. Quod enim Morhofius Polyhist. liter. lib. VI cap. 1 perfunctorie fecit, perstringens scriptores de arte rhetorica, de iisque judicium exponens suum, id fusius ac diligentius præstat Cl. Gibertus. Atque hoc quidem secundo Tomo quinquaginta sex capitibus (quibus tamen notæ numerales non sunt inscriptæ) persequitur rhetoricos libros, qui inde a Quintiliano usque ad A. 1648 prodierunt in lucem.

Quintiliani vero primum Vitam describit paucis, ibique in eam propendet sententiam, eum non in Hispania, sed Romæ natum esse, nec eum unquam fuisse Consulem Romanum. Hinc profert elogia, quibus cumularunt Quintilianum viri doctissimi, ei principatum tribuentes artis rhetoricæ. Tum exhibet analysin *Institutionum oratoriarum* Quintiliani, eaque occasione adducit, quæ quibusdam in Quintiliano reprehendenda visa sunt. Ipse tamen plerisque locis propugnat pro Quintiliano, nisi quod Dodwello assentitur, ejus adulationem, qua Domitianum Imper. prosecutus est, excusari haud posse, quippe viro bono plane indignam. Ipsum Quintiliani opus eousque laudat Autor, ut magis laudare commendareque posse non videatur. Tandem de Rolliniana istius Operis editione agit, nec solum id reprehendit, quod Rollinus quartam Quintilianei Operis partem resecuit, sed etiam alia nonnulla. Pergit p. 75 ad scripta rhetorica minuta, partim a Pithœo edita, *Rutilii Lupi*, *Aquilæ Romani*, *Iulii Rufiniani*, *Curii Fortunatiani*, *Marii Victorini*, *Sulpicii Victoris*, *Emporii*, *Pseudo-Augustini*, *Julii Severiani*, *Rufini*, *Prisciani*, *Cassiodori*, *Bedæ*, *Isidori*, *Alcuini*, (cujus Vitam & historiam p. 106 sqq. describit,) & *Cornelii Celsi*; quæ singula pro libellis habet exigui pretii. S. *Augustini* vero Dissertationem de arte rhetorica, ipsius libro quarto *de Doctrina Christiana* insertam, laudat & recenset, defendens cum eo, non alia esse eloquentiæ ecclesiasticæ præcepta, quam civilis. Post Augustinum transit ad *Georgium Trapezuntium*, cujus Rhetoricam magna laude afficit, eumque Hermogenis vestigiis ita dicit insistere, ut mereatur appellari *Hermogenes Latinus*. Exeunte seculo decimo quinto floruit *Antonius Lullus*, quem Noster eandem ob causam laudat, quod ab Hermogenis methodo non recesserit; illud vero reprehendit in eo, quod primo nimium longus sit in multis argumentis, maxime circa figuras; deinde quod totam Scholasticorum doctrinam syllogisticam, imo & quatuor regulas arithmeticas, suæ Rhetoricæ inseruerit; denique quod Longini περὶ ὕψους librum contempserit. *Hermolaum Barbarum* sine censura dimittit, quippe cujus

jus quinque libros Rhetoricos vidisse se negat. *Erasmum* observat *Ecclesiasten* suum composuisse ad methodum Quintiliani. Nam æque, inquit, ut Quintilianus, tractat de oratoris virtutibus moralibus; pari modo oratorem inde a primis doctrinæ rudimentis informat; æque prolixus est; æque commendat futuro oratori libros lectu dignissimos; æque studet, quæ aliunde hausit, e proprio ingenio depromsisse videri. Ceterum laude dignum censet hoc Erasmi opus, etsi nævis suis, quos indicat, haud carens. *Sturmii* librum *de universa ratione elocutionis* Criticus noster ait esse amplissimum & accuratissima methodo confectum, summaque refertum eruditione Commentarium ad *Ideas* Hermogenis. Sed in ejus ad Aristotelis Rhetoricam Commentario nihil ipsi placet præter chartæ ac typorum elegantiam. Nec magni æstimat Sturmii *de instauranda dicendi ratione* librum. At ejus versionem libri Hermogeniani *de Inventione* laudat, una cum ejus commentario, nisi quod hic nimis diffusus & levioribus immorari videtur. Nec illaudatum dimittit Sturmii Commentarium in Ciceronis *Partitiones oratorias*. Progreditur hinc ad *Jo. Lud. Strebæum*, cujus Commentariis ad Ciceronis libros rhetoricos nihil doctius esse arbitratur. Ejusdem liber *de electione & collocatione verborum* Critici nostri judicio est exasciatissimus, præcepta habens solida, exempla brevia, facilia & selecta, ut adeo utilissimus sit iis, qui ad elegantiam Latinitatis adspirant in scribendo. *Petri Joannis Nunnesii* Rhetorica (ex sententia Critici nostri loquimur usque ad finem hujus recensionis,) quinque constat libris, in quibus Hermogeniana tam fideliter exhibentur, ut, qui Nunnesium vidit percepitque, idem Hermogenem se percepisse gloriari queat. *Ludovicus Vives* scripsit tres libros Rhetoricæ. Multo hi sunt inferiores laude Morhofii. Deest iis & judicium & methodus, nec levis est autoris vanitas, jactantis, se pleraque primum tradere, cum tamen antiquis jamdudum sint memorata. *Omer Talon* sive *Audomarus Talæus*, (quod nomen Paulus Frisius male suspicatus est esse fictitium, sub eoque latitare Petrum Ramum.) Petri Rami summus amicus, in Institutionibus suis oratoriis

 tan-

tantummodo elocutionem tractat, sed admodum bene. *Valentinus Erythraeus* Sturmii discipulus fuit, sed magistro inferior. *Petri Curcellaei* Rhetorica A. 1557 Gallice edita mediocribus libris est accensenda. *Bartholomaei Cavalcantii*, nobilis Florentini, Rhetorica septem in libros divisa & lingua patria conscripta, cujus editio secunda A. 1559 prodiit, selectissimum est compendium Rhetoricae Aristotelis, & exhibet ea quoque, quae ceteri artis dicendi magistri observarunt. *Philippus Melanchthon* quo aetatis anno scripserit Elementa Rhetorices, disputat Noster. Quod is tribus caussarum generibus quartum adjecit, *didascalicum*, citra necessitatem factum esse censet. Ceterum illum Melanchthonis librum merita laude non fraudat. *Cornelii Valerii* Rhetorica majorem in modum collaudari meretur. *Franciscus Robortellus* librum emisit *de artificio dicendi*, quem Noster acri censura persequitur, hominisque vanitatem coarguit. *Augustini Valerii*, Episcopi Veronensis & Cardinalis, Rhetorica laudanda est. Admirabilis & pene incomparabilis est *Ludovici Granatensis* Rhetorica ecclesiastica. *Petrus Ramus* (cujus Vitam Noster praemittit, & eruditionem ejus virtutesque magnopere extollit,) scripsit *Scholas rhetoricas*, in quibus tamen injustissime insectatur veteres dicendi magistros. *Laurentii Villavicentii* libri III de formandis sacris concionibus (quos tamen autores quidam gravissimi dicunt ex Hyperio descriptos esse,) sunt egregii, commendarique de meliore nota debent concionatoribus ecclesiasticis. *Francisci Didaci Stellae* liber de modo concionandi, excepto stylo, qui non satis nitidus est, optimis libris annumerari meretur. *Matthaei Dresseri* Rhetorica quatuor libris constans perdocta est, potius tamen tyronum, quam eruditorum in gratiam conscripta. *Francisci Patricii* Novam Rhetoricam Noster non vidit. *Melchior Junius* scripsit Methodum eloquentiae comparandae, item Rationem animos conciliandi & movendi. Prior liber, quo vix quisquam melius ostendit artem imitandi, plane eximius est, nec posterior non dignus est summa commendatione. Junius enim Sturmii fuit discipulus, praeceptoris eloquentiam non aequans,

quans, at in scientia artis rhetoricæ magistro superior atque instituendæ juventuti aptior. *Franciscus Panigarola*, cujus Italica lingua exstat *Modo di comporre una Predica*, orator fuit eminentissimus. Scripsit & alios libros rhetoricos eadem lingua. Erravit tamen, cum nimium statuit discrimen inter eloquentiam Ciceronis ceterorumque ethnicorum, & eloquentiam ecclesiasticam sive Christianam. *Bartholomæi Keckermanni* exstat Systema Rhetoricæ & Rhetorica ecclesiastica. Fuit polygraphus. A methodi bonitate magis meretur laudari, quam a judicii acrimonia. Plagii etiam literarii reus est. *Edmundi Richerii* de libro, quem scripsit de figuris oratoriis & de causis eloquentiæ, Noster approbat judicium Morhofii. *Duvairius* Gallice scripsit de eloquentia Gallica, idque opusculum recte comparatur cum Quintiliani dialogo *de causis corruptæ eloquentiæ*, ac recte ostendit viam perveniendi ad eloquentiam. Noster hic refert, summam oratorum inopiam fuisse in Gallia temporibus Duvairii, ut ne in cathedra quidem ecclesiastica quisquam se præbuerit oratoris nomine dignum, cum hodie eo fastigii profecta sit eloquentia Gallica, ut, quo progrediatur amplius, vix habeat. *Melchioris de la Cerda* Campos eloquentiæ Noster plane contemnit, de istoque libro approbat Morhofii judicium. *Cypriani Soarii* Rhetorica, Aristotelis, Ciceronis & Quintiliani incedens vestigiis, brevitatem sectans concinnam, & ob judicium & ob stylum commendabilis, optima est pro scholis. Omitti tamen debebant regulæ de memoria, quippe quæ pendet a sola natura & exercitatione. *Ludovici Cresollii Theatrum rhetoricum* vel potius *Rhetorum* non est rhetorica, sed historia priscorum Rhetorum literaria. Edidit idem *Vacationes autumnales*, sive de perfecta oratoris actione librum, quem laudat Morhofius. Sed Noster illum librum putat esse inutilem, cum actio non e regulis discatur, sed partim ex propria exercitatione, partim ex auditione optimorum in hac arte Rosciorum. Scatet etiam hic liber multis iisdemque longis digressionibus. *Paulus Benius*, natione Cretensis, qui scripsit Commentarium in Rhetoricam Aristotelis, cui inseruit

 pluri-

plurimas Dissertationes rhetoricas, accuratissime & copiosissime philosophatur de universa arte dicendi. Sed tam accurata philosophia non opus est iis, qui student fieri oratores, quippe quibus sufficiunt pauca præcepta & magna exercitatio. *Verulamius* in opere *de augmentis scientiarum* exponit, quæ jure desiderari sibi videntur in Rhetorica. Sed Noster judicat, ea nullius esse momenti, ostenditque, immerito ea desiderata esse a Verulamio. *Caroli a S. Paulo Tableau de l'Eloquence* constat decem epistolis, in quibus quæ traduntur, bona quidem sunt, sed non solida prorsus. *Roderici de Arriaga* libri IV de Oratore continent præcepta Ciceronis verbotenus, redacta tamen in methodum scholasticam. Æquiparandum hoc opus est Rhetoricæ Soarii, imo præferendum. Nimis tamen longus est in tractatione Locorum Topicorum, quæ tertiam operis partem implet, item in tractatione de figuris rhetoricis. Dubitatum autem fuit, an verus Rhetoricæ illius autor sit Arriaga. Sed Noster, etsi non negat, subesse probabiles dubitandi causas, tamen firma affert argumenta, quibus opus illud Arriagæ vindicatur. *Thomas Campanella* in Rhetorica sua affectat novitatem præceptorum. Sed infeliciter refellit & Aristotelis & Ciceronis doctrinas rhetoricas. Novitates illius nihil habent solidi, stylo utitur tædiosissimo, *primalitates* & id genus monstra alia loquens. A. 1643 Venetiis Anonymus quidam sub titulo: *Degli Autori del ben parlare*, edidit opus Italicum octo constans voluminibus in quarto, ut cum vulgo loquamur. Hoc opus est Collectio librorum de arte grammatica & rhetorica scriptorum. Primo volumine continentur scripta grammatica Dantis, Fortunii, Bembi, Acarisii, Delminii, Alumni, Gabrielis, & Corsi. Secundo ac tertio volumine itidem scripta continentur grammatica, potissimum linguam Italicam illustrantia. Quarto Volumine exhibetur Lipsii liber de arte scribendi epistolas, item Demetrius Græce & Latine cum Commentariis Panigarolæ. Sexto Volumine exhibetur Hermogenes cum commentario Casp. Laurentii, Isidori Hispalensis Rhetorica, item Martiani Capellæ, Cassiodori, Augustini & Ciceronis libri rheto-

rhetorici. Septimo Rhetorica Aristotelis Italice, Dionysii Halic. præcepta de panegyrico, Franc. Patricii Rhetorica, & hujusmodi alia. Octavo denique Volumine continentur opuscula rhetorica Panigarolæ, Bedæ, Augustini, ac Vincentii Opus de modo concionandi. Critico nostro displicet, quod omissæ in hac Collectione sunt Institutiones oratoriæ Quintiliani & Cavalcantii. *Thomæ Farnabii* Index rhetoricus & oratorius a Morhofio contemnitur. Verum Noster aliter sentit, & hunc librum tironibus perutilem esse existimat, simul commendans notas Farnabii pluribus autoribus classicis adjunctas tanquam accuratas & eruditas. Agmen claudit *Simpliciani Gody* Via ad Eloquentiam Christianam A. 1648 edita, quem librum Gibertus noster præponit omnibus recentioris ævi Ecclesiasticæ Rhetoricæ scriptoribus.

Tertium eundemque ultimum Giberti Tomum proxime recensebimus.

LA VIE DE PIERRE ABEILLARD &c.

hoc est,

VITA PETRI ABÆLARDI, ABBATIS S. Gildæ in oppido Ruis, Ordinis Benedictini; & Heloissæ, uxoris ejus, primæ Abbatissæ Paracleti. Tomi II.

Paris. apud Jo. Musier & Franc. Barois, 1720, 12.
Alph. 1 pl. 3.

QUam hic exhibemus Historiam Abælardi, Theologi pariter ac Philosophi suæ ætatis primarii, eam Autor in præfatione profitetur se hausisse e monumentis fide dignissimis. Primo enim ipsius Abælardi Opera diligenter perlustravit; deinde Acta Conciliorum Galliæ, Epistolas S. Bernhardi & Petri Cluniacensis, Historiam Ottonis Frisingensis non obiter inspexit; denique e scriptoribus propioris ævi consuluit Amboesii Apologiam pro Abælardo, Argentrei & Pap. Massonii Annales, Steph. Paschasii Animadversiones, Laubi-

axi

næi Historiam Britanniæ minoris, Felibieni Historiam Abbatiæ S. Dionysii. Hi uti sua fideliter e priscis illis desumserunt, sic scriptorum secundæ classis relationes eo magis fide dignas censet Anonymus noster, quod, cum partim amici Abælardi fuerint, partim inimici, utrique tamen consentiant prorsus in præcipuis vitæ ejus circumstantiis, adeoque simul confirment ea, quæ ipse de se rebusque suis memoriæ prodidit Abælardus. Divisit autem Autor Opus suum in sex libros, quorum *primo* de Abælardi patria, familia, præceptoribus, æmulis, magna in philosophiæ studio existimatione, calamitate amorem Heloissæ consecuta, copiose accurateque exponit; *secundo* de discessu Abælardi in monasterium S. Dionysii, professione Theologiæ summo cum applausu, condemnatione in Concilio Suessionensi ob erroneas de Trinitate doctrinas, cognita paulo post ejus innocentia, controversia ejus de S. Dionysio, condito ab eo monasterio Paracleti, denique de evectione ejus ad Abbatiam S. Gildæ; *tertio* & *quarto* de calamitosis ejus in Abbatia modo dicta fatis, de monasterio Paracleti Heloissæ donato; *quinto* de controversiis ejus cum S. Bernhardo, qui pestilentissimarum hæresium reum agebat Abælardum, perficiebatque, ut & in Concilio Senonensi & ab ipso Papa condemnaretur; de reconciliatione ejus cum Bernhardo pariter ac Papa; *sexto* de Abælardi secessu in monasterio Cluniacensi, de morte ac sepultura ejus, ac de Heloissæ obitu ac sepultura. Ceterum hanc historiam Autor noster distinxit eruditissimis animadversionibus, lib. I §. 1 docens, verum nomen Abælardi esse *Abeillard*, ad quod alludens Bernhardus eum Epist. 180 appellavit *apem de Francia*. Ibidem ostendit, qua de causa Joannes Saresberiensis Abælardum vocarit *philosophum Palatinum*, Jacobique Thomasii de ista appellatione hariolationes refellit. Scilicet *Palatii*, quod oppidulum est Britanniæ minoris, haud procul urbe Nannetensi situm, natus fuerat Abælardus. Lib. II §. 9 de Roscellini, qui præceptor Abælardi fuit, erroribus agit. §. 24 observat, sententiam Abælardi, Dionysium Areopagitam esse Gallorum Apostolum negantis, hodie non haberi pro erronea,

erronea, idem quippe docentibus Sirmondo, Launoio, Vallesio, aliisque. §. 33 docet, ejus Ethicam nondum editam superesse in pluribus bibliothecis. Lib. V §. 22 exhibet quatuordecim illas theses, ob quas damnatus in Concilio Senonensi fuit Abælardus, easque copiose examinat, orthodoxiamque viri in apricum producit. Sic & §. 23 de cæteris erroribus Abælardo imputatis agit, ejusque patrocinium suscipit. §. 24 & 25 expendit processum illius Concilii adversus Abælardum, ac docet, eum undiquaque repugnare regulis justitiæ: quod idem superius ostendit de Suessionensi Concilio, in quo partim inimicos Abælardi infestissimos, partim homines Theologicarum rerum maxime rudes, judicium exercuisse ac sententiam condemnatoriam pronuntiasse, satis manifestum facit. Recenset quoque omnia Abælardi scripta typis expressa, singulorumque, ipsarumque adeo epistolarum & Abælardi & Heloissæ, exhibet analysin. Præterea Heloissæ historiam, itemque historiam monasterii Paracleti, accurate persequitur. Subinde etiam Dupinii errores in historia Abælardi commissos notat & corrigit. Ubique autem patronum se præbet & apologetam Abælardi, eumque defendit contra omnes, qui vel doctrinas ejus vel mores reprehendere ausi sunt. Totum Opus concludit Dissertatio Anonymi nostri *de* *baptismo vivorum pro mortuis*, cui occasionem præbuere sequentia Abælardi verba in ejus libro *de hæresibus* Cap. 12 (quem quidem librum genuinum esse fœtum Abælardi, contra Dupinium contendit lib. IV §. 10) exstantia: *Habemus in epistolis B. Pauli, quod in primitiva Ecclesia discipuli Apostolorum pro mortuis baptisabantur, credentes, eis conferre ad salutem animarum. Si ergo fides primitivæ Ecclesiæ erat, quod baptismus vivorum pro mortuis salutem æternam illis mortuis conferebat, quod illi non acceperant, & ideo pro illis baptisabantur; quanto magis fideles credere debent, quod fide patrinorum baptisati parvuli salutem æternam & gratiam spiritualem in baptismo consequentur.* Hic Anonymus noster defendit Abælardi sententiam, censetque, omnino ex 1 Corinth. XV, 29 probari posse, quod Ecclesia Corinthia crediderit, T. II p. 291 sqq.

 vivorum

vivorum baptismum prodesse mortuis ante susceptum illud Sacramentum defunctis. Adducit hinc plures explicationes eorum, qui alio sensu illa Pauli verba capienda esse putant. Sed acute omnes refellit, ostenditque, duras eas esse & violentas nullaque veri specie gaudere. Ipse pro sua & Abælardi interpretatione testes citat Tertullianum atque Ambrosium. Concedit tamen, ritum illum baptizandi vivos pro mortuis haud fuisse universalem, sed tantum in aliquot Ecclesiis receptum.

E LITERIS CHRISTFRIDI WÆCHTLEri, JCti, occasione quorundam locorum Libanii.

EDidit V. Cl. Jo. Albertus Fabricius Vol. VII Biblioth. Græcæ, seu nunc primum prodeuntes Libanii Sophistæ quatuor Orationes, cum versione ac notis etiam D. Godfridi Olearii. Nataque hinc sunt velut in re nova observationes quædam mutuæ inter D. Jo. Henricum Majum & D. Jo. Mich. Steinheilium, viros celeberrimos, & in isto etiam genere literarum eruditissimos. Observatio I pertinet ad Orationem de ulciscenda nece Juliani. Dixit ibi Libanius §. 12 p. 160, Julianum non esse cæsum ab aliquo hostium. Neminem enim illorum ausurum fuisse, mediæ aciei se immittere sine evidenti vitæ discrimine. Si autem plures hostium id ausi essent, plures quoque & non unicum Julianum interfecissent. Jam vero solus ille occubuit, nemine ex propinquis & custodibus illius, mali quicquam patiente, ἐδενὸς παθόντος ἐδὲν, ἀλλ᾽ ἐδὲ μελήσαντος, *& quia nemo horum etiam curæ oppressori Juliani esset, præter illum solum.* D. Majus volebat legi, μελλήσαντος, *& nec passuro quidem quicquam mali.* Potius tamen placuit ei, μελίσαντος, a μελέω, μελίζω. Lucianus *Dialog. Ajacis & Agamemn.* ἐι σὺ μανεὶς σεαυτὸν ἐφόνευσας, ἐμέλησας δὲ καὶ ἡμᾶς ἅπαντας. D. Steinheilius autem, *Valde*, inquit, *probarem primam lectionem μελλήσαντος, & hac ratione etiam legendum apud Lucianum, teipsum acci-*

occidisti, & nos quoque omnes occisurus eras. (Nam ἐμέλ-σας, quod est εἰς δύο τέμνειν, hic parum convenit.) *Elegans Graecismus, cujus exemplum apud Laërt.* 1, 98: μὴ μόνον τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς μέλλοντας, κόλαζε. ἁμαρτάνειν scilicet. *Et similiter apud Libanium hic*, ἀλλ' οὐδὲ μελλήσαντος παθεῖν. Occurrit sane haec reciprocatio apud Libanium in hac ipsa Oratione, οἱ μὲν ἀπέθνησκον, οἱ δὲ ἔμελλον, scil. ἀποθνήσκειν. §. *10 p. 158.* Et §. ult. *Orat. parental. p. 378*: ὦ μεγάλα μὲν θράσας, μείζω δὲ μέλλων, *o maxima ause, majora vero adhuc ausure!* Sed hic non intervenit persona tertii cujusdam: quod fit §. 12 *p. 161.* Sermo enim non est de propinquis & custodibus, an ii quicquam de futuro passuri sint, quantum in voluntate ipsorum esset, sed an percussor Juliani in animo illos tunc habuerit, sicut in animo habuit percussionem Juliani ipsius? Negat hoc Libanius, videturque omnino scripsisse, μελήσαντος, ἀπεκτονότος. Scilicet: *nemo alius quicquam mali passus est, neque pati debuit ex intentione percussoris.* Evidens hoc est e verbis ultimis, ὁ γὰρ ἆθλος οὗτος ἦν, καὶ ἐφ' ὃν ἀπέσταλτο, *de solo enim* Juliano *laborandum erat percussori, utpote cui soli fuerat immissus*, ac nemini custodum vel propinquorum praeterea; adde Phalaridis *Epist. 71 in fine.* Reliqui textus omnes sumpti sunt ex Libanii Oratione parentali in Julianum. II. §. 18 p. 243 Julianus τότε πρῶτον ὅπλως τε καὶ πολέμου γενόμενος, D. Olearius, *licet tunc primum arma bellaque attingeret* Julianus. Prompte D. Majus, γευόμενος, *gustaret*. Quod pluribus locis Autorum Graecorum illustratur. Similiterque D. Steinheilius. Nonne observarunt autem Viri doctissimi ex ipsa translatione D. Olearii, eum γενόμενος legisse, cum scriberet, tunc primum *attigisse* Julianum arma bellumque? Sane qui prima vice tangit arma, gustare illa dicitur tantum. μεταχειριζόμενος δ' ἀσπίδα ἐξ ἀρχῆς, φέρειν Libanio hic τὴν σκευήν. Typotheta quum vellet γενόμενος exprimere, arripuit compendiarium illum ductum trium literarum γεν, quod est γεν, habet autem annexum υ, quasi legi posset etiam γευ. Is vero error quia contingere saepius potest, satius foret, compen-

 dium

dium illud, propter dispendium, omnino tolli. Sic enim aut scriberent illi homines γεν, aut γεν, & accuratius inspicerent textum. III. §. 28 p. 254. D. Majus vidit deesse aliquid in textu post, μεταὶ δὲ ἦσαν, ac supplet αἱ νῆσαι τῶ ποταμῶ. Et D. Steinheilius, *recte de insulis conjecisti. Plura autem verba hic omissa fuisse docet editio Morelliana*, τῶ ποταμῶ, τῶν νενικηκότων. Parentalis ergo non fuit inedita. At enim typographus similitudine τῶ ἦσαν & τῶ νῆσαι iterum deceptus, posterius omisit. D. Olearius autem reperit utique id in textu, & expressit, *erantque insulae fluvii refertae*. Abundat tamen τὸ ποταμῶ, antecedit enim nomen illius, ὁ ῥῆνος. Nec pertinet ad hoc comma τῶν νενικηκότων. Incipit enim ibi nova phrasis: μεταὶ δὲ ἦσαν αἱ νῆσαι, scilicet νῆσαι τῶ ῥήνω, & τῶν νεκρῶν. Quod utrumque antecedit. Τῶν νενικηκότων ἐπὶ τὰς ἰόντων, *victores enim irruebant etiam in eos, qui in sylvis se absconderant.* IV. §. 46 p. 271 κατέλιπεν αὐτῶ ὁπλίτας, εὔξασθαι μόνον δυναμένες. Pro εὔξασθαι D. Majus, εὐνάζεσθαι, *stertere & coire consuetos*. (Εὐνὴ pro concubitu Philostrato, Icone 16 f. 787, καὶ ἡ τις μὲν σφῶν ἡ εὐνὴ ἐγένετο, *qualis vero ipsorum fuerit concubitus.* Et mox: γέγραπται δὲ ἐχ ἡ εὐνὴ νῦν, *Coitus autem hic quidem non exprimitur*,) Milites autem orandi doctos non rejecisset Julianus, quin eos instituit potius in sacris. §. 81 p. 307. At Constantii milites reprehendit ceu inertes. §. 105 p. 330. D. Steinheilius vero, *commode tamen etiam retineri potest* τὸ εὔξασθαι. *Nam p. 307 laudat in suis robur cum pietate junctum, & molliores Constantii milites per novem menses ideo rebus sacris occupari voluit, ut forte eos seduceret ad Gentilismum.* Et hanc illius mentem fuisse patet ex §. 82. Ut enim Christiani discerent invocare Martem, Bellonam, περὶ ταύτην τὴν σπεδὴν maximam opum vim fuisse absumptam &, quia verba ad hoc non sufficissent, aurum & argentum ad ista persuadenda adhibitum. §. 81. Tunc enim eos ad preces pariter & ad arma fore idoneos. Constantium autem Juliano reliquisse tantum senio confectos & ad numerum facientes. Hos, præ imbecillitate, ad preces unice aptos adhuc esse, καὶ ὑπὸ σκηναῖς καθεύδειν, & sub tentoriis stertere.

§. 105

§. 105 p. 330. V. §. 78 p. 304 *πώγωνας ἐκεῖσε φερόντων καὶ τὸ τῶν* 5
δακτύλων ἔργον, D. Olearius, *aliis apud ipsos initium discendi*
statim facientibus, aliis postliminio quasi accedentibus, barbas-
que & annulos ad scholas eorum, qui literis erant imbuti, ac-
cedentibus. Annuli hic, pro opere digitorum. D. Majus, *imo*
opificum opera manuum fuisse venalia, atque ideo allata. Vo-
luisse enim effectus artis pristinae cum libris permutare. D. Stein-
heilius etiam applaudit: *perquam eleganter explicasti. Opifi-*
ces enim illi erant χειρώνακτες ἀποχειροβίωτοι. Enimvero D.
Oleario *δακτύλων ἔργον* sumitur pro *δακτυλίων ἔργῳ*, *opere*
annulorum, per digitos elaboratorum: non autem pro omni
opere manuum crassiori. Quo sensu opifices describit Pollux
L. 1 c. 5, L. 2 c. 4, 19, Lib. 7 c. 1. Num vero & barbae erant il-
lis venales, quia eas afferebant? aut permutabiles? Credo duas
hic aetates tantum exprimi, juvenum & senum. Illi statim in-
cipiebant sua studia, hi postliminio. Illi nihil habebant prae-
ter digitorum suorum primitias & pro captu aetatis annulos;
hi barbas tantum ostendebant. Julianus *misopog. f. 358: De-*
mophilus fecit sermones tum adolescentibus, tum senibus audi-
endi avidis jucundissimos. Solet enim senectus tristiores etiam
ad juvenile audiendi studium impellere. VI. §. 82 p 309 *τε-* 6
ταριχευμένοις ἀπαντῶσι θηρίοις, D. Olearius; *praeclarior erat*
impensa illa, quam in eos, qui cum bestiis fame efferatis pugna-
bant. D. Majus autem, *lego ἀπατῶσι, decipiunt cum ani-*
mantibus conditis, non cum efferatis fame. Sale condiuntur
vel aceto, vel aliter ad memoriam perpetuam. Neque vero i-
dem D. Steinheilius hic sensit. *Bene*, inquit, *monuisti: existi-*
mo tamen, Olearium reperisse λιμῷ τετρυχωμένοις, atque in-
de versionem ejus ortam. In editione Morelliana hic est magna
lacuna. Credo, Libanium reprehendere impensas factas in be-
stias fame jam diu, non efferatas, sed exhaustas & prope ene-
catas. Hue enim etymon deduxit H. Stephanum. Neque a-
deo addi textui, *λιμῷ*, necesse est. VII. §. 148 p. 369 *οἷς δ'* 7
ἐθεραπεύθη τὸ δαιμόνιον ἱερεῦσι, D. Olearius, *sacerdotes, qui Diis*
sacra fecerunt. Contra D. Majus, *οἵοις δ' ἐθεραπεύθη τὸ δαι-*
μόνιον ἱερεῦσι; a qualibus autem sacerdotibus colitur istud nu-
men?

men? Nolebat enim ἱερεῖς bis recurrere. *Semper etiam,* θεραπεύειν τὸν θεὸν, *de cultu divino usurpari.* Sed iterum humanior est D. Steinheilius, & expositione rem totam juvat. Posterius enim τὸ ἱερεῖς intelligit de sacris & victimis; ubi haud dubie maluisset scribi ἱεροῖς, ut sensus sit: Sacra enim vel victimæ, quibus Dii antea placabantur, nunc post mortem Juliani sunt in perquisitionibus injustis pariter, ac sacerdotes ipsi. Ita δὲ pro γὰρ accipitur. Statim, καὶ ἃ τὸ πῦρ ἔλαβε, τέτων ἡ τιμὴ τίθεται. Hic ἃ respondet τοῖς ἱεροῖς. Ut ergo connexio verborum fiat perspicua, cesset parenthesis cum interrogatione, & ponam comma post ἱερεῖς. A sacerdotibus postulantur rationes injustæ; de quibus enim Diis facta sunt sacra, & quæ absumpsit sacer ignis, ea certo nunc taxantur pretio, ut restituatur, quod Diis colendis impensum fuit. Hæ sunt eruditæ istæ cogitationes Virorum optimorum, & citra rixam colloquentium inter se de perpaucis textibus Libanii. Quantum vero putes gavisuram esse omnem Germaniam, ubi commentarii Alciphrontis & Heliodori, ope D. Maji, cui ista donaria cessit D. Steinheilius, lucem, quam exoptamus, aspicient?

JOH. BERNOULLI ANIMADVERSIO IN Solutionem ad se Londino missam problematis alicujus circa trajectorias, propositi in Actis Lips. Suppl. Tomo VII Sect. VIII p.

MAteriam de Trajectoriis, elegantem sed arduam, fuse & accurate tractavit Filius meus in Actis Lips. anni proxime elapsi, ubi methodos a me inventas, per quas quoad fieri potest, solvitur generale Trajectoriarum problema, clare & fideliter exposuit. In fine longæ dissertationis, adjecit problema, ex hac materia enatum, solutu dignum & curiosum, quod proin Analystarum attentionem mereri videbatur. Constitit illud in hoc, ut *Inveniatur & construatur curva, quæ semetipsam inverso situ positam atque hinc inde motam secundum utrum-*

trumque axem motu sibi semper parallelo secet constanter ad angulum rectum, vel etiam ad angulum cuilibet dato aequalem.

Monuit propenens, me solutione potitum esse & tali quidem, ex qua pateat satisfacere infinita genera curvarum, tam algebraicum quam transcendentium; Inter eas dari duas quasdam Geometris non ignotas, adeoque vel inventu vel divinatu faciles, sed desiderare nos alias insuper ex utraque classe curvarum, algebraicas tamen præ cæteris exigentes.

Accepi nupero mense Martio litteras Londino ab ignota manu & ut ajunt *sine die & consule* scriptas, in quibus inveni aliquam sed non addita analysi problematis nostri solutionem, quæ an bona sit, aliis examinandum vel Autori demonstrandum relinquo. Legitur ea in Actis Mensis Aprilis p. 156, 157. Quisquis vero sit ejus Autor, haud dubie Britannus, videtur in Analysi infinite parvorum non mediocriter versatus, quod vel hinc manifestum est, quia in hac solutione elucent vestigia longi & operosi calculi. Sed si minus industriæ plus vero sagacitatis adhibuisset, invenire potuisset solutionem aliam longe simpliciorem. Contigit ipsi, quod sæpissime solet, venari scilicet per ambages intricatas & longas, quod in propinquo latet angulo. Vitium autem est, aut saltem defectus, in omni solutione, quæ præter necessitatem nititur fundamentis compositis ac longe petitis, deducens ad constructionem plus æquo laboriosam.

Priusquam itaque communicemus nostram mira simplicitate & concinnitate gaudentem, indulgemus Solutori anonymo adhuc aliquod tempus, genuinam nostræque similem, qualem desideramus, investigandi solutionem; ac talem inprimis, quæ pro optatis curvis transcendentibus constructionem suppeditet non per quadraturas, quibus Solutor jam utitur, sed per solas rectificationes curvarum algebraicarum, & quidem sive rectus sit, sive obliquus intersectionis angulus, nec obstat, quod pro aliquo contentos nos fore promiserimus re saltem ad quadraturas redacta; nostra enim methodo pro quovis angulo intersectionis, præter innumeras curvas algebraicas, etiam innumeræ aliæ transcendentes concessa rectificatione algebraicarum construibiles promtissime eliciuntur.

Cæterum quas suppresso nomine subindicavimus binas cur-

vas

vas quæsito satisfacientes, Geometris non ignotas, rectissime nunc nominavit Solutor Londinensis, nimirum *Cycloidem* quando angulus intersectionis rectus est, & *Logarithmicam*, existente quolibet intersectionis angulo. Sed quod ad hanc attinet, notanda sunt sequentia quæ ille nondum animadvertisse videtur: Primo sciendum est, Logarithmicam duplici modo ad usum vocari posse, ita nempe ut moveatur vel secundum directionem applicatarum, vel secundum directionem asymtoti, priori modo unaquæque ex Logarithmicis inservit sive rectangula sit sive obliquangula, sed respectu alterius modi non omnes Logarithmicæ huic negotio quadrant, sed tantum acutangulæ; nam vulgaris seu rectangula, ut & omnes obtusangulæ sunt prorsus inidoneæ, voco Logarithmicas *acutangulas*, *rectangulas*, *obtusangulas*, quarum applicatæ cum subtangentibus constituunt angulos *acutos*, *rectos*, *obtusos*. Hoc etiam notatu dignum est, in casu quo angulus intersectionis esse debet rectus, optato effectui respondere Logarithmicam *semirectangulam*, quæ ipsissima est Linea *Beauniana*, apud Geometras quondam non incelebris. Horum demonstrationem nunc non addimus; dabit eam noster Anonymus, ne divinando tantum vel palpando in Logarithmicam incidisse videatur.

GEORGII PHILIPPI NENTERI, MED. D. & Pract. Argent. Fundamentorum Medicinæ Theoretico-Practicorum Tomus II.

Argentorati apud Johannem Reinholdum Dulsseckerum, 1721, 4. Alphab. 5. plag. 19½

TRes præterlapsi sunt anni, cum Clarissimus Nenter Tomum I. Fundamentorum Medicinæ Theoretico-Practicorum, in Actis his Anno 1718 Mense Novembri pag. 521 recensitum, divulgarit, per frequentia vero itinera, negotia practica, morbumque gravissimum, quem præterita æstate passus est, impeditus fuit, quo minus promisso suo citius satisfacere, & addito

addito Tomo II, opus omnibus numeris absolutum conficere valuerit. Qua tamen mora tantum abest, ut detrimenti quid accesserit Libro, ut eo completiori observationum numero idem adauctus atque completissimo, utrumque Tomum respiciente, Indice instructus fuerit. Pertractantur enim in eo omnes, & levissimi etiam, morbi, qui adhuc desiderari poterant, eadem methodo, quam in primo Volumine ab eo observatam fuisse diximus. De præstantia autem hujus Libri eo minus dubitandum erit, quo certius est, maxime copiosam factam fuisse exemplarium operis hactenus nondum absoluti distractionem, & quævis excellentia alia eruditus orbis imposterum a Cl. Nentero communicanda sibi polliceri poterit, cujus vires per morbum fractas ut quantagus Deus O. M. restaurare velit, omnes nobiscum Boni precantur.

D. LAURENTII HEISTERI ORATIO DE *Incrementis Anatomiæ in hoc seculo XVIII.*

Wolffenbuttelæ, sumptibus Godofredi Freytagii, 1720, 8.
Plag. 11.

EX quo Clarissimus Heisterus, relicta Academia Altorfina, a Serenissima Domo Brunsvico-Luneburgensi ad publice docendam Anatomiam, Chirurgiam & Physiologiam in Regia ac Ducali Iulia Helmstadiensi vocatus fuit, spartam hanc oratione ista die 18 Julii anni superioris auspicari consultum duxit, ad quam audiendam Proceres Programmate de novis Inventis Anatomicis hujus seculi invitaverat. Observavit scilicet Autor Clarissimus, seculi hujus, in quo vivimus, quanquam quinta tantum, hoc est, perquam exigua, pars sit præterlapsa, Anatomen nihilominus intra tam pauxillum tempus tanta fecisse incrementa, ut omnes certe, qui rem æquo animo perpendent, ea sint admiraturi. Multa enim omnino nova, præcedentibus seculis non observata, sunt detecta, multa veterum inventa ad majorem perfectionem redacta, accuratiusque vel descripta, vel elegantius aut melius delineata atque figuris expressa. In

quibusdam partibus melior usus est inventus Physiologicus, in aliis Pathologicus, aut Practicus erutus est. Denique etiam Scripta Anatomica, unde incrementa optime perspici possunt, & nova & emendatiora quamplurima hoc prodiere seculo, quæ cum rebus præcipuis, quas Autores præstiterunt, in hac oratione juxta annorum seriem enarrat. Quæ jam recensere, cum nimis prolixum foret, Lectorem potius, ut ipsam orationem, quæ justi scripti loco esse potest, evolvat, monemus. Ea solummodo, quæ Autor Clarissimus de suis inventis pag. 167 & sqq. refert, speciminis loco hic propriis ejus verbis recensebimus. Quid ego, inquit, in Anatome & Compendio meo Anatomico, tam in erroribus aliorum emendandis, quam in conquirendis & digerendis recentiorum Inventis, (præter ea, quæ cum Ephemeridibus Naturæ Curiosorum, variis annis, communicavi) præstiterim, quilibet ex lectione ejus cognoscere potest, aptoque tempore in eo explicando Philiatris uberius constabit. Nonnullas tamen mearum observationum, ut historia incrementorum anatomicorum hic perfectior exhibeatur, nunc recensebo. Arteriæ aortæ quatuor ramos ascendentes, ex trunco seorsim prodeuntes, asservo: cum alias ordinarie tantum tres sint. Processum mallei Rauianum, ut & minus ossiculum sesamoideum, condylo femoris interno quandoque insidens, primus, ni fallor, delineavi, structuramque & situm pylori verum figuris exhibui. Præterea vasa lactea mesenterii & intestinorum ex cadavere humano ubi copiosissima aderant, delineanda curavi. Ductus bilarii cystici valvulas spirales, aliasque in eo occurrentes valvulas, sæpius a me visas, itemque ductum hepatis venosum, ac venæ umbilicalis in sinum venæ portæ legitimam insertionem, circa quam tam multi scriptores errarunt, figuris ostendi, &, quomodo vere se habeant, descripsi. Porro vasa sanguifera quam copiosa, facta prius eorum argento vivo repletione, per tubas Fallopianas distribuantur, & quomodo horum vasorum consideratione functio illarum melius intelligi queat, exhibui. Cerebelli humani æque ac vitulini mirabilem pulcherrimamque conformationem, prout revera se habet, dum tam multi in ea delineanda hallucinati sunt, primus ob oculos

posui,

posui. Præterea papillas linguæ, gustus organum, ejusque tunicam reticularem, quam ab aliis recte delineatam non novi, figura illustravi. Deinde veram humoris aquei per oculum distributionem, verumque chrystallini situm, circa quæ tot controversiæ, totque errores a plerisque anatomicis commissi fuerunt, me docuisse, figurisque recte ostendisse, opinor. Ligamenta duo penis lateralia, ab aliis, quantum novi, non indicata, in omnibus cadaveribus virilibus, quæ ab aliquot annis examinavi, reperi. Glandularum historiam, & quid revera glandulæ sint, me haud parum illustrasse credo. Uterum in parturiente sponte ruptum, & fœtus caput in abdomine offendi. Vermes singulares in equis & columbis deprehendi. Delineationem dedi, quomodo in vitulo bicipiti duas linguas, utque duo cerebra conjuncta invenerim. In infante, qui ano clauso nascebatur, intestinum rectum deficere vidi. Cataracta lactea quid sit, sectione inveni, reliquasque cataractas frequentius in humoris chrystallini opacitate, quam in membranoso corpore, multis superatis litibus, me evicisse arbitror. In amavrosi defuncto humorem vitreum dissolutum, & vasa lactea in crassis equi intestinis reperi, ut & fibras annulares in ejus ductu thoracico. Pancreas in duobus melancholicis scirrhosum se nobis exhibuit. Glandulas bronchiales, nusquam naturali magnitudine antea exhibitas, una cum thyroidea & aspera arteria in Ephem. Natur. Curios. dedi. Lumbricos intestina in puero perforasse, & in abdomine hæsisse, conspexi. Hymen in puellis sæpius observavi, taleque admodum notabile ex puella 14 annos nata delineatum, ut & singularem venæ azygos constitutionem iisdem in Ephemeridibus repræsentavi. Reliqua nunc prætermitto, alioque tempore exponam.

Heinrich Meybaums *Sen.* Chronica des Jungfraul. Klosters Marienborn.

i. e.

HENRICI MEIBOMII, SENIORIS, CHRO-nicon Monasterii Marienbornensis ex MSto editum a JOH. GEORG. LEUCKFELDO.

Magdeb. & Lipf. apud Christophorum Seidelium, 1720, 4.
Plag. 15.

HAud fas est perire quicquam Meibomiani, cujus nominis tot sunt & tanta in universam patriæ nostræ historiam merita, ut nullius facile vel majora extent, vel magis frequentia. Laudatur proin merito solertissimi *Leuckfeldi* cura, qui ex λειψάνοις Senioris Meibomii MStis partem hanc cum publico communicavit. Pertinet scriptum hoc ad Monasterium Marienbornense ditionis Magdeburgicæ, quod diu monialibus Romani cultus secessum præbuit, nunc ab Evangelicæ Religionis & nobilis prosapiæ virginibus tenetur. Nomen ejus & initia, quæ A. C. 1191 cepit, debentur pietati virorum quorundam, qui hunc in locum ante a cædibus & latrociniis infamem commigrabant, ut peregrinantes sacrorum causa ibi hospitio exciperent. Huic instituto ne divina deesset autoritas, pastores quidam allegabantur, qui cum gregibus ibi morantes se varias species vidisse ferebant locum a Deo cultui suo destinatum accurate designantes, inprimis vero Mariæ imaginem in fontem demissam, qui miraculosam inde virtutem acceperit. Illa dein imago ex aquis protracta & publice culta effecit, ut *Marienborn* locus iste appellaretur. E peregrinorum hospitio factus est, incertum qua occasione, versus medium seculi decimi tertii conventus monialium Augustini regulam sequentium. Ab eo tempore quæ incrementa ceperit, quas vicissitudines passum sit Monasterium istud, quantum ex monumentis antiquis potuit, usque ad An. 1580 annalium modo digessit Meibomius. Fatendum equidem est, argumentum hujus scripti nec satis varium esse ad jucunditatem nec ad utilitatem satis amplum. Nam & Marienbornense Monasterium ex mediocribus fere fuit, & quæ de illo potuerunt notari, donationes potissimum sunt, præter mensuras agrorum & nomina familiarum nil præsentantes. Cum tamen inde non Mo-

naste

nasteriorum solum Germanorum Historia augeri sed & nobilium familiarum magnam partem extinctarum notitia possit integrari, suus tamen huic libro honor apud plerosque mediæ Historiæ amatores constabit. Ea vero imprimis, quæ ad illustrandas gentes Comitum & nobilium passim memoratorum pertinent, magno cum studio in Annotationes suas contulit Cl. Leuckfeldus, multiplici nec infructuosa lectione, ut omnia ejus, refertas.

Joh. Georg Leuckfelds *ANTIQUITATES PRÆmonstratenses* oder historische Nachricht &c.

i. e.

JOH. GEORGII LEUCKFELDI HISTORICA narratio de duobus Præmonstratensium olim Monasteriis, S. Mariæ Magdeburgi, & Gratia Dei prope Calbam.

Magdeb. & Lips. apud Christoph. Seidelium, 1721, 4. Alphab. 1 plag. 11.

TAnto magis commemoratione dignum est B. Mariæ Monasterium Magdeburgi, nunc ad cultum Protestantium compositum, quod ibi primum, cum in Germaniam perductus est, pedes posuit celebris Præmonstratensium ordo. Factum id ipsius Norberti auspiciis, qui cum paulo post ordinis istius initia Magdeburgensem Archiepiscopatum adipisceretur, eo statim curam dirigebat, ut suos secum haberet. Effecit id etiam An. 1129, quo eos in Canonicorum secularium locum huc deduxit ex Gallis accersitos. Inde paulatim per Magdeburgicam ditionem & vicinas etiam Præmonstratenses plura invenerunt domicilia & ita sunt aucti, ut Episcopi, Brandeburgensis, Havelbergensis & Ratzeburgensis ex ordine isto constanter legerentur. Illud vero singulare, quod præpositus Monasterii Mariani, de quo hic agitur, *secundus Germaniæ Primas* dici consueverit, arrogantius haud dubie quam pro potentia, ut testimonio Joh. Buschii de Reform. Monasteriorum confirmatur. In æde sacra

hujus Monasterii Norbertus ipse post mortem reponi voluit, jacuitque haud motus, donec post initia tricennalis belli, Præmonstratenses in Monasterio Pragensi, *Stroboff* dicto, gloriosius illum apud se quam inter hæreticos cubiturum existimantes, corpus Norberti variis missionibus Magdeburgenses flagitarent. Pervicerunt tandem rem, sæpe non dicimus, quam opportune, negatam, armis potius, quam autotitate Imperatoris An. 1629. Ex illo tempore translatas Norberti exuvias Pragam fuisse credunt, & ejus beneficii memoriam solennibus festis recolunt. Sunt tamen ex nostris rerum Magdeburgensium periti, qui pro Norberto, cujus clam alio defossi sepulchrum vacuum invenerint, Henrici Archiepiscopi Norberto anterioris corpus ablatum dicunt. Egerunt id in *Vindiciis Norbertinis Philippus Mullerus* & in *Pseudo-Norberto Barthol. Christ. Richardi*. Exhibet quædam ad id negotium illustrandum in Addendis Cl. Leuckfeldus. Sed quæ curatius considerari merentur, sunt Diplomata LIII ad Monasterium S. Mariæ Magdeburgense pertinentia, quæ ex Codice Epistolari Antiquitatum Archiepiscopatus Magdeburgensis inter Reliquias MSS. Ludovicianas servato depromsit, &, quantum conjecturis assequi potuit ordine Chronologico disposuit. Incommodum tamen accidit, quod illis Diplomatibus non sit potitus, nisi post impressam Monasterii Historiam, quæ perfectior inde, si in tempore præsto fuissent, reddi poterat.

Alterum cujus in hoc volumine memoria renovatur Monasterium, *Gratia Dei*, lingua vernacula Gottes Gnade dictum & prope Calbam in ditione Magdeburgica fuit exstructum. Originem habet a quodam Ottone Crutorfii aut Reveningi Domino, qui a Norberto persuasus ditionibus & bonis suis partim sedi Magdeburgicæ cessit, partim ea in conventum Præmonstratensium dicto loco constituendum impendit. Ab eo tempore hujus ordinis Monachi sub præposito hic vixerunt, donec Sigismundus, Præsul Magdeburgicus Protestantium cultui addictus, An. 1564 mortuo præposito Lamberto Wernero, qui & ipse partes istas fuerat amplexus, Præfectum eo

loco

loco Præpositi mitteret, & Monachos adeo inde tolleret. Denique post pacem Westphalicam plane seculari, ut dicitur, usui & administrationi fuit addictum. Copiosus hic fuit Cl. Autor in communicandis literis & diplomatibus partim nunc primum editis, quorum occasione subinde non male digreditur ad argumenta quædam Historica illustranda. Sic p. 32 tempus quærit, quo primum Regis titulo vocem Romanorum addiderint nostri Imperatores, cum primo ante inaugurationem Romanam solo Regis axiomate essent contenti. Putat autem se observasse, quod ab Henrico III vel IV id primum sit factum. P. 39 corrigit erratum in Spicilegio Eccles. Lunigii, ubi Parte 4 p. 187 asseritur, Abbatiam pristinam Hersfeldensem inter Cattos sitam An. 1160 annexam fuisse per decretum Pontificis Archiepiscopatui Bremensi. Monstrat vero Cl. Leuckfeldus, literas pontificis de Abbatia Harsfeldensi vel Harsefeldensi prope Stadam sita loqui. P. 51 sqq. de antiquo judicio sub alta arbore, cujus in diplomatibus Halberstadiensibus & Quedlinburgensibus passim fit mentio, agit satis prolixe, & conjicit, illud ex solennibus istis conventibus judicialibus fuisse, quos Principes provincias suas circumeuntes statis locis sub dio cogebant, hoc autem inprimis ad proceram quandam arborem haud procul a Quedlinburgo fuisse habitum. Reliqua, quibus passim Historiæ mediæ autores illustrantur, brevitatis ergo tacemus.

Verdienste Gelehrter *Theologorum*, damit sie sich um die *Studia profana omnis generis*, oder um weltliche Gelehrsahmkeit wohl verdienet.

i. e.

IO. CASP. LOESCHERI, S. THEOL. DOCT. & Sup. Rochlit. Merita Theologorum in Rem literariam. Pars I. Accedit Appendix de Meritis Patrum Ecclesiæ in bonas literas.

Rochlitii, typis Langianis, 1720, 8
Pl. 22.

Non

Non alienum a suo, quo tenetur, studio bene de historia quoque literaria merendi esse duxit S. R. Autor, ut præsens argumentum curatius persequeretur, & Theologorum in literas profanas omnis generis non contemnenda merita, paucis perspecta, absque studio partium fideliter enarraret, atque, ubi ratio commendandi sese offerebat, prædicaret. Pars laboris I, quæ jam in lucem exiit duabus Sectionibus, Theologorum Augustanæ Confessionis tantum rationem habet, & Theologorum hujus classis aliquot centurias enarrat, deque haud paucis singularia non raro annectit. Ex his nonnullorum vitæ, scripta & singularia uberius prosequitur Autor, maxime *Josuæ Arndii*, *Arngrimi Jonæ*, *Davidis Chythræi*, *Jo. Cluveri*, *Jo Conr. Dannhaueri*, *Jo. Mich. Dilherri*, *Jo. Georg. Dorschæi*, *Pauli Fagii*, *Jo. Fechtii*, *Jo. Henr. Feustkingii*, *Joach. Felleri*, *Matthiæ Flacii*, *Salom. Glassii*, *Zach. Grapii*, *Christoph. Helvici*, *Joach. Hildebrandi*, *Jo. Conr. Horneji*, *Jo. Hulsemanni*, *Thomæ Ittigii*, *Andr. Kesleri*, *Christ. Kortholti*, *Martini Lutheri*, *Hect Godofr. Masii*, *Val Alberti*, *Conr. Aslaci*, *Jo. Frid. Mayeri*, *Phil. Melanchthonis*, *Jo. Micrælii*, *Christ. Noldii*, *Jo. Pappi*, *Augusti Pfeifferi*, *Jo. Andr. Quenstædtii*, *Conr. Tiburtii Rangonis*, *J. P. Resenii*, *Casp. Sagittarii*, *Jo. Christfr. Sagittarii*, *Samuelis Schelwigii*, *Cyr. Spangenbergii*, *Georgii Spalatini*, *Theophili Spizelii*, *Ægid. Strauchii*, *jun. Eliæ Veielii*, *Jo. Henr. Ursini*, *Tobiæ Wagneri*, & aliorum. Nec horum reliquorumque scripta enarrasse contentus sæpe de scriptis eorum suam pronunciat sententiam, & aliorum quoque judicia frequenter adducit. De industria eos præterit Theologos, qui adhuc ætatem agunt, alio tempore, si summo Numini visum sit, hos additurus. Qui ex Patrum Ecclesiæ ordine huc referendi videbantur, in Appendice peculiari opera recensentur, in quibus *Clemens Alexandrinus*, *Eusebius Pamphili*, *Gregorius Nazianz.* *Cyprianus*, *Hieronymus*, *Photius*, *Tertullianus* & *Beda* eminent. Animus est Autori, Partem II de Theologorum ad Calvini mentem Reformatorum in profanas literas meritis brevi in lucem emittere, quam tamen, si non desiderari, aut minus gratam fore hanc operam, experietur, premet, tempusque aliis potius laboribus impendet.

† †
†

N. VII.

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Julii Anno MDCC XXI.

LES DROITS DES SOUVERAINS DEFENDUS &c.

h. e.

PAULI SARPII, SERVITÆ, REIPUBLICæ Venetæ Consiliarii, Jura Principum contra Excommunicationes & Interdicta Pontificum Romanorum defensa, ad illustres Status Inquisitores. Italice & Gallice.

Tomi II.

Hagæ Comitum, apud Henr. Scheurleer, 1721, 8.
Alph. 1 pl. 20.

IN vulgus notum est, quam acriter Paulus V Pontifex Maximus de immunitate & libertate Ecclesiastica cum Serenissima Venetorum Republica, qua juris sui alia non est facile tenacior, depugnaverit, quibus litibus & odiis eo deventum est, ut Duci & Senatui Bulla, A. 1603 17 Aprilis Romæ publicata, a Pontifice sacris interdiceretur; hæc in vulgus nota sunt, & multorum scriptis celebrata, impugnata, defensa; sed pauci ante noverunt, Paulum Sarpium, Servitam, celebrem illum Reipublicæ Theologum, omnium primum animos Senatorum Pontificio illo fulmine afflatorum scripto liberrimo confirmasse, quam illud a Viro nobili acceptum Typographus Hagensis luci publicæ committeret. Asservatum est hactenus inter chartas publicas & arcanas, ipso Sarpio ita volente, quod e re videretur Principum, nonnulla in his ignorari a populo; neque tamen ita omnes latuit, ut nulla libri excellentis exempla in exteras regiones pervenirent. Sane

in uno Belgio duo extant, alterum in manu Scheurleeri, alterum in Bibliotheca Viri Illustris; apertius autem utriusque Codicis historiam narrare nondum licet. Genuinum Sarpii esse foetum, nulli dubitamus, neque quicquam sibi in eo permisit Bibliopola, quam ut *Jura Principum defensa* appellaret librum, quem Sarpius, animum territis Venetum Senatoribus additurus, *Consolationem Mentis* inscripserat; ut Rubricae nunc eum nigro, quod Jureconsulti ajunt, eo melius conveniret. Vernacula lingua cum usus esset Autor, in gratiam eorum, qui Italice nesciunt, adjecta est versio Gallica, quamvis omnino fatendum sit, illos, qui Italicum sermonem non ignorant, rectius facturos, si ex fonte petant, cum Interpres mentem Autoris non ubique satis assequi videatur.

P. I In ipso opere ita versatus est Sarpius, ut parte equidem prima, quam generalem appelles, omnem de Excommunicatione, & Interdictis doctrinam, quae personae? quae causae eo pertineant? quae sit Pontificis in ea re potestas? ordine excutiat; parte vero altera, speciali magis, ex iis, quae in priore dicta & asserta sunt, querelas Pontificis contra Venetos motas, decidat & refel-

C. I. lat. Prima partis primae quaestio est, *num Papa & Ecclesia ea sit*

p. 18 *potestas, ut hominem tale quid merentem a fidelium communione excludere possint*, quam cum negare nolit Sarpius, ad ipsam excommunicationis naturam declarandam progreditur; quae Nostro

22 est *poena ecclesiastica, qua Praelatus quempiam tanquam membrum putridum a reliquo corpore rescindit, & omnium bonorum spiritualium communione & participatione, qua vera Ecclesiae membra in unitate fidei fruuntur, eundem privat*. Durissimum est remedium, immo si miserum illum excommunicatum spe-

C. 2 ctes, omnium remediorum finis, quo magis quaeritur, *quae sint illae personae, qui tantum infortunium merentur, quae illae cau-*

32 *sae, ex quibus tam grave malum oriri potest?* ubi omnino redarguendi sunt Praelatorum plures, qui ob levissimas causas, ob debita per paupertatem non soluta, ob res inventas non red-

48 ditas, & similes, his fulminibus utuntur. Bruta sunt, nisi sint justa, quo pertinet, ne poena sit major delicto, neve puniendus ullam sui delicti excusationem habeat. Caute & absque

prae-

præcipitato animi affectu in re tam gravi agendum est, omnium p. 50
autem cautissime, si de Principe forte, aut iis, qui cum summis
Principibus pari sunt autoritate atque dignitate excommunicandis
quæritur, ne temere abominatum facias subditis, quem
sacrosanctum esse vult publica tranquillitas. Deinde alia est Prin- 56
cipum, alia privatorum in multis conditio. Princeps excom- 58
municari potest, sed non ab Episcopo, cui nullum jus in imperantem,
adeoque nec Prælato, qui Præsul factus, civis esse non
desinit. Non potest excommunicari Magistratus a Principe con- 64
stitutus: aut enim autor est rei gestæ Princeps, aut non est. Illud
si dixeris, Principis est culpa, si qua est, sin hoc, superest remedium
ordinarium, adeundus est Princeps, qui facile suos officium
facere coget. Potest itaque Papa, & hoc fatetur Sarpius, ita 70
tamen ut probe distinguat duplicem Papæ personam, alteram 72
summi Pontificis, alteram summi Principis. Ut Pontifex, docet, 74
& docenti parendum; si non pareatur, etiam a summis Principibus,
ille habet potestatem Petri, ligat, & solvit. Ut Princeps, imperat,
sed suis. Debet has suas opes liberalitati Principum, qui
tamen eo ipso, neque sibi constituerunt Dominum, neque
ejus in sacris potestatem fecerunt majorem. Paulus V
quod erat Apostolis ditior, & Italiæ Princeps, non erat magis
Pontifex, quam Petrus & primi ejus successores, neque,
si aliquando Papa ad primam paupertatem redigeretur, desineret
esse Pontifex, Princeps non amplius esset, amissis opibus 94
& regionibus, primus Episcopus esset, idque majori forte jure,
quam quo nunc est, cum ita ad mentem & mores Principis Apostolorum,
omnem dominatum ad exemplum Magistri sui respuentis,
propius accederet. Quod autem dominantibus dominetur
Papa, &, quod ad Dei in Principes summum imperium attinet,
ejus in orbe gerat vices, neque naturali ratione constat,
cum Principes fuerint, cum Papa non esset, neque in S S. Literis
scriptum est, neque spontaneo Principum consensu unquam
acceptum aut approbatum. Excommunicatio fit per *sententiam* C. 3
a summo Pontifice pronunciatam, *a qua num ad alium judicem appellari possit*, dubitatum est, sed ab illis, qui cæco Romanæ
sedis amore abrepti, non perspexerunt, quam iniquum sit,

Nn 2 unius

unius hominis, unius judicis arbitrio rem tantam committi. Sci-
p. 110 licet a sententia Pontificis appellari potest ad Concilium genera-
le, invita licet curia Romana, cui talis Concilii convocatio res
est tam ingrata, ut Sarpius sibi persuadeat, præter duo illa vota,
Obedientiæ & Castitatis, omnibus sacerdotibus communia, a re-
cens creato Pontifice exigi tertium de non convocando Conci-
120 lio Oecumenico. Duplicis generis sententiæ appellationi non ce-
dunt, latæ a Judice, qui non fallitur, & latæ a Judice, qui non
132 habet Superiorem. Falli Pontificem, exemplum Marcelli idolo-
latræ satis demonstrat; inferiorem esse concilio, melior pars or-
bis affirmat. Et quamvis eum superiorem habeas, pars est, & in
138 propria causa judicat, qualis sententia plurium cognitione opus
habet, eo modo, quo Principes in causis fiscalibus propria jura
C. 4 suorum arbitrio submittunt. *An vero Concilium, puta Generale, Papa est superius?* Negant Romanenses, duplici potissimum ex
ratione, quod Concilium generale a Papa & convocetur, & con-
firmetur. Quod ad prius attinet, verum est Concilium convo-
cari a Papa, sed quid inde autoritatis, quid prærogativæ? cum,
p. 151. Papa tergiversante, idem fieri possit ac debeat a Cardinalibus,
ab Episcopis, a Principibus denique & Regibus, quos ideo supe-
riores esse ipso Concilio convocato nemo facile dixerit. Confir-
manda autem esse Concilia Generalia a Pontifice, gratis asseri-
160 tur. Vah! inquiet Romanarum partium homo, nonne in Con-
cilio Tridentino interrogati sunt Patres: *placetne, ut sacræ synodo finis imponatur, & omnium & singulorum confirmatio a Romano*
156 *Pontifice petatur, & responderunt: Placet.* At enim vero con-
firmatio alia dicitur *propria*, qua non subsecuta negotium omne
irritum est & nullum, alia *improprie talis*, declarationem dice-
res, decreta illa esse decreta sanctæ synodi, a Papa cum reliquis
Fratribus habitæ, qua etiam in Tridentina usi sunt. Deinde non
videndum est, quid Romæ aliquando factum sit, sed quid fieri
168 debeat. Fallacia usi sunt sedis Romanæ Fautores, quam in scho-
lis *compositionis* appellant, interrogaruntque Patres, num fi-
nem & Pontificis confirmationem velint, qui, cum prius illud
170 anxie cuperent, posterius non noluerunt: sane inconveniens est,
dicere, confirmanda esse ab uno, qui Synodi vel ipse vel per Le-

gatos

gatos fuit pars, quod omnes jusserunt, confirmanda esse ab homine, quæ *sancta Synodo in Spiritu S. legitime congregatæ* placuerunt. Sane illa ipsa Synodus, quam autoritatem Papæ & Episcoporum tantopere muniisse & exornasse constat, aliam fovit sententiam, cum in sessione sub Julio III habita omnes Principes christianos & omnes Prælatos exhortata sit, ut observent, & observari faciant omnia & singula quæ per hoc sacrum & œcumenicum Concilium fuerunt hactenus statuta & decreta, quod fieri ab ea non poterat, si decretorum plenissimum robur a Pontificis confirmatione demum esset repetendum. *Num Princeps excommunicatus simul suis ditionibus privari possit*, nova est quæstio. Non ipso excommunicationis jure, bene tamen, hac addita a Pontifice clausula, ajunt Romanenses. Qui vero? cum omnis antiquitas istam clausulam ignoret, & vix anni sint CL, ex quo insolens hæc opinio exorta sit. An deteriori Jure uti licet in Principes, quam in privatos homines, quos illa clausula unquam punitos esse non legimus. Omnino, inquiunt Romanenses, *in pœnam delicti*, crescentibus his, crescant illæ, & hoc præsenti damno eo citius reducetur ad pœnitentiam Princeps. Sed pace illorum hominum dixerimus, ex Sarpii nostri mente, crescere non posse pœnam, qua major infligi non potest, infinito nihil addere finitum, nec intelligere jacturam æternæ salutis, qui rerum terrenarum damno illius pœnam augeri contendit. Ceterum historiarum monumenta loquuntur, Principes excommunicationibus facilius ad apostasiam, quam ad pœnitentiam adduci, ut taceamus, quam tristia inde mala, bella civilia, incendia, stupra, rapinæ, hominum innocentium cædes, & infinita facinorum genera metuenda sint, tam gravia, tam atrocia, ut Paulus noster existimet, Pontifici, etiam justissimis causis instructo, si hæc, certo certius futura, cogitatione præcipiat, ad illius clausulæ memoriam sacro quodam horrore esse contremiscendum. Nunc de *Libertate Ecclesiastica* dicendum est, & *num illius turbatio justam excommunicandi causam præbeat.* Fruuntur illa res, personæ, loca. Res sunt vel decimæ, vel aliæ ecclesiasticæ. De illis separatim dicetur. In his, si Princeps boni publici causa aliquid faciat, occupet, mutet, suo id jure facit,

Margin notes: p. 178 | 182 | C. 5 | p. 208 | 232 | 240 | 253 | 256 | 258 | 260 | C. 6 | p. 278

sin ex lubidine, ut ambitioni & voluptati suæ faciat satis, merito Pontificis est, videre, ne Respublica Christiana obliqua ratio-
p. 282 ne aliquid detrimenti capiat. De Personis Ecclesiasticis ita habe. Aut sacra faciunt, & quæ eo pertinent, & ad Principem illius rei cura non pertinet; aut actiones civiles instituunt, & in
290 his supremum arbitrium est apud Principem. Loca sancta temere
C. 7 violasse non licet, ex causa probabili licet. *An itaque illa Ecclesiastica libertas ad Ecclesiæ commoda unice spectat, an vero etiam ad Ecclesiasticorum emolumenta?* Ecclesiæ causa hæc ita recepta
p. 308 sunt, cujus unice intererat, sanctissimam propagari fidem, &, qui eam erant amplexi, nutriri quotidie verbo & sacramentis. Ut itaque finis hic optimus obtineretur, placuit, personas sacras,
334 dum sacri quid faciunt, a nemine impediri, bona ecclesiastica, præter necessitatem, profanis usibus non adhiberi, loca denique
328 sancta præter rem non violari. Hæc autem omnia & in omnibus sacrosancta facere, & maximam Reipublicæ partem Principis imperio eripere, est manifestum bellum Divino, Naturali & Gen-
C. 8 tium Juri indicere. *Nonne vero Bonorum temporalium possessio ju-*
p. 346 *re divino ad Ecclesiam pertinet?* Minime vero. Christo enim, & Apostolis, & primis Pontificibus præcipuum ornamentum erat
350 paupertas. Et Judam proditorem loculos habuisse novimus.
362 Dici forte potest, divitias non dedecere ecclesiam, easdem vero
368 esse necessarias, quis evincet? Quis pauperi illi & martyrum sanguine madanti cœtui nos nostrosque homines comparaverit, aut prætulerit. Ecclesiam divitem Sarpius confert cum sacello, in quo signa nonnulla militaria, & tormentarii globi repositi sunt: tantum abest, ut his ornetur & integretur, ut potius iis ejectis,
C. 9 omnia rectius sese habere videantur. Nunc *de Rebus publicis* agitur, quæ cum paria facere soleant cum summis Principibus, non
p. 376 est, ut pluribus dicta repetamus. Id ex doctrina Romanensium notes, personas excommunicari, universitates interdicto
C. 10 coerceri. *De Decimis* uberius videndum est; & *quæ sint Principis summi jura circa vectigalia personis & bonis Ecclesiasticis impo-*
p. 414 *nenda?* Inter Principem & subjectos mutua est obligatio, illius est, ut suos regat & defendat, horum ut conferant ea, quæ communis necessitas exigit. Principis est tueri omnes, etiam illos, qui

qui inter subjectos sunt Ecclesiastici, omnium est, etiam Ecclesiasticorum, opibus suis Principi ferre opem. Decimæ datæ sunt ecclesiasticis olim, & illæ ab oneribus immunes, sed nostra ætate hæc Ecclesiæ bona ita creverunt, ut quartas & tertias faciant. Et quis tolerabit sumtus publicos? Laici, inquies. Itane lædendæ sunt æquitatis, & caritatis regulæ. Et quid faciendum, si omnia aliquando Ecclesiasticis cedant? Respondent illi? Huic malo Pontifex indultibus suis medebitur. O miserum Principem! qui id quod jure suo flagitare poterat, olim emendicare mavult. Merito Princeps & ordinaria imponit vectigalia Ecclesiasticis, & extraordinaria, hæc, si vult, Pontifice salutato, si necessitas ultima aliud imperet, etiam insalutato. *De Principis jure judicandi Ecclesiasticos*, immo de omni ejus jure judicandi suos, pro diversitate causarum pronunciandum est, non pro illa status diversitate, qua alii sunt Clerici, alii Laici. Si causa est Ecclesiastica, verbum & sacramenta concernens, ad tribunal Ecclesiæ pertinet, sin civilis, Principis est cognitio, nullo aut personæ, aut loci, sed unius causæ habito respectu. *De eo, quod dicunt, Pontificem non falli*, superest quæstio. *Rogavi pro te, Petre*, inquit Christus, *ne fides tua deficiat*. Ubi notes, non dici, ne tu deficias, sed, ne fides tua. Homo errat vel opinione vel actione. Hac sæpius & graviter errarunt Pontifices. Et satius est eos non errare, nec tamen necesse est. Opinione ne errent, hoc datum Petro & successoribus, ut regant Ecclesiam. Qui vero? nunquam Pontifices opinione errarunt? Ita est. Sed tu distinguas inter legem divinam & positivam. Illius interpres est Papa non errans. In his & fallit sæpius, & fallitur.

p. 420 | 422 | 428 | C. 11 | p. 474 | C. 12 | p. 506 | 518 | 522

Prolixiores fuimus in Parte prima, in secunda nobis licebit esse brevioribus, in qua Sarpius iis, quæ a curia Romana contra Venetos ea tempestate allegabantur, respondet. Indignabatur Paulus V, I *impediri ecclesiasticos & pia loca, quo minus fundos acquirere possint*. Ne nempe Laici aliquando redigantur ad incitas. Licet heredem instituere Ecclesiam, licet libere legare, donare, etiam immobilia, ita tamen, ut intra biennium vendantur, pecunia inde redacta apud argentarios aut privatos aut publicos in seræ posteritatis commoda fœnori danda est. II *Bona*

76 | 88

na Ecclesiastica locata praescriptione amitti, & conductori per modum emphyteuseos acquiri. Scilicet Lex est Venetorum; sortem per triginta annos non repetitam acquiri debitori eatenus ut perpetuas in posterum solvat usuras, & locatorem, non facta per eadem annorum curricula relocatione, privari dominio, saltim utili, & locationis conductionis negotium degenerare in speciem Emphyteuseos. Huic legi Senatus bona ecclesiastica subjici voluit, ita tamen ut debitori & conductori id demum juris intra quadraginta annos in re Ecclesiastica acquiratur, quod in
p. 97 re alia intra triginta. III *Ecclesiasticos criminosos in foro Laico judicari, causas etiam Ecclesiasticorum civiles ad idem judicium trahi.* Satis disputatum est de hoc jure Partis prioris c. 9, & est mitior justo Respublica Veneta, quod Laicos actores in causa
100 civili reos Ecclesiast. coram Nuncio convenire patiatur. IV *Impediri Episcopos, quo minus in causis mixti Fori in Laicos, & in causis corporis afflictivis in ecclesi. animadvertere possint.* Verum enim vero cum plurima sint fori mixti, brevi omnis Principi eriperetur potestas, nisi debito modo huic malo iretur obviam. Satius esset, Episcopi munere fungi, quam Principis officio. Ille enim haberet Imperii commoda, nesciret onera. Neque ea potestas est Episcoporum iis in locis, quorum etiam proprietas ad Ecclesiam Romanam pertinet. Ceterum in criminibus est differentia, non in personis, quae ea committunt. Si Ecclesiasticum est, cognitio causae ad Tribunal Inquisitionis pertinet, si non ecclesiast. de eo Princeps statuit, sive sit ille Laicus, sive Ec-
110 clesiasticus. V *Impediri Episcopos in visitationibus Xenodochiorum, locorum piorum, Confraternitatum, & Montium pietatis.* Sed cum loca pia a Laicis administrentur, a Laicis etiam, si originem spectes, proficiscantur, Principis est curam illorum gerere.
120 Neque enim omne pium etiam dixeris Ecclesiasticum. VI *Concilium sibi vindicare causas Beneficiarias, &, si quis Romae sibi prospexerit, cogi ut renunciet literis, quas ab impetratis appellant.* Hoc vero eo pertinet, quod unus sit imperans in re publica, nec alterius sit, judicare de iis, quae ad fidem, ad divina non referuntur. Neque enim Senatus nominationem ad beneficia sibi sumit, sed inter eos, qui nominati sunt, judicat, quis alteri jure pro-

præferendus sit, ex quo sua sponte sequitur, renunciandum esse a suis iis, quæ hanc status autoritatem convellunt. VII. *Exigi ab Ecclesiasticis vectigalia.* Et quidem summo jure. Si curia Romana Venetos ex nihilo aliquid, ex ferro aurum conficere docuerit, huic querelæ statim facient satis. Ecclesiasticus ut videat Solem, oculos aperiat, ut societatis commoda persentiat, zonam referret, necesse est. VIII. *Vim inferri Regularium constitutionibus & liberis conciliis, adstringique, ut Prælatos constituant Venetos.* Ipsorum bono ita constitutum est, ut ne habeant Præsulem alium quam Venetum, cui potius quam extero cum suis conveniet. Neque sane Venetorum honores, dignitates, & bona ad alios quam ad Venetos pertinent, neque Romanenses in Antistibus Venetis id injustum æstimabunt, aut iniquum, quod a S. R. E. Cardinalibus ab Adriani VI temporibus in eligendo Pontifice Romano observatum est. IX. *Lites inter Ecclesiasticos ortas in foro politico intendi, neglecto Tribunali Nuncii Pontificii ecclesiastico.* Id vero non culpa Reipublicæ, sed voluntate Ecclesiasticorum fit, qui causam suam sponte ad Laicum tribunal deferunt; quibus, cum cives sint, jus denegasse, bonum imperantem non decet. X. *Velle Venetos, ut Episcopi possessionem temporalium a Senatu petant, nec admittere alios ad Antistitis dignitatem, nisi quos Cardinalis Venetus commendasset.* Possessionis magna vis est, magna commoda, quæ ne a quolibet, falso forte aut nullo titulo gaudente, temere ambiatur, providere, interest reipublicæ, interest Candidatorum; illa vero commendatio per Cardinalem Protectorem fieri solita, est quædam summorum Principum prærogativa; cum ille reliquis rectius Petitorem noverit. Nec est, cur Aula Romana harum cerimoniarum causa fluctus moveat in simpulo; Princeps in suo suo jure uti potest, nec opus habet, ut foris suffragia colligat, cum ipse domi uno edicto rem conficere possit. XI. *Pensionibus quoque obicem ponere Senatum, & debitores morosos tueri.* Et merito, cum ad temporalia pertineant. Origo Pensionum est, quod ditiores Episcopi olim aliis, qui egebant, de suo aliquid solverent, quod inde in perpetuum jus verti cœpit, & abusui fenestras aperuit. Fieri enim id solet Romæ, ut dodrans aut deunx pensionibus ex-

p. 118 · 134 · 140 · 144 · 159

hauriatur, cura omni & onere Nominato cum exiguo lucello relicto. Intereſt itaque reipublicæ, providere, ne Epiſcopatuum reditus ultra fas & modum, & infra Antiſtitis dignitatem diminuantur, & fortunæ Venetæ obliquo itinere ad indignos, ex-
p. 186 teros aut ipſos Reipublicæ hoſtes perveniant. XII. *Impediri Ordinarios excommunicatione uti in caſibus a Canonibus præceptis;* & XIV. *tolerari Schiſmaticos, Hæreticos, Concubinarios, & Uſurarios.* Ea poteſtas Ordinario tribui non poteſt, ne biceps oriatur respublica; in iis nempe cauſis, quæ ſua natura ad Laicum tribunal pertinent. Sed videamus de hac re magis diſtincte. Hæreticos Inquiſitionis Tribunal perſequitur, ita tamen ut emendare magis ſtudeat, quam perdere. Schiſmatici magnam partem ditionis Venetæ tenent, quos ab urbe Domina æternum arceri, eſſet iniquum, vi ad meliorem ſententiam adigi, etiam periculoſum, cum ſatis conſtet, homines religionis cauſa omnia experiri, & experimento didicerimus, Græcos homines præ iſto Pontificis dominatu malle Turcicam ſervitutem. Concubinarii & Uſurarii pariter legem divinam violant, hæc tamen differentia, quod hi proximum etiam lædant. Conſtitutus itaque eſt hujus criminis ergo peculiaris Venetiis Magiſtratus. Illis nec Lex nec Tribunal ſatis eſt. Bonis potius moribus coercentur, quam pœnis. In tanta criminum fœcunditate, ea, quæ tranquillitatem publicam non lædunt, divino judicio, certe gra-
210 viſſimo, relinquuntur. XIII. *Vota Monaſtica infringi, proximis cognatis petentibus, & ſeductionem allegari; aut ſi relinquantur Monaſterio, non ſequi eos bona.* Nihil Senatus ſibi in hac re indulget, quam ut grande periculum avertat, quod ex ejusmodi ſeductionibus oriri ſolet honeſtiſſimis familiis. Divino nutu, ajunt, hoc factum eſt; ille vero humanis conſiliis ſe exſtingui non patietur. Redeat ille olim, ſui juris, ſuæ poteſtatis, & eo certiorem hominis peculiari ratione ad ſacra vocati feret laudem. Quod autem eos, qui obſtinato animo ad priſtinum ſtatum redire nolunt, bona non ſequantur lege Veneta, hoc demum eſt mali remedium, hoc Lapis Lydius, ex quo demum patebit, num unica animæ, an major fortunarum fuerit ſpes atque
218 cura, XV. *Vim denique inferri liberæ per Mare Adriaticum Navigationi,*

gationi, dum ii qui merces Romandiolæ navibus advehunt, certa portoria solvere compelluntur. Hæc cum Dominio Venetorum in Mare Hadriaticum innitantur, docta dissertatione illud explicat Sarpius, & jure agere Venetos contendit; sed ista quidem prolixiora sunt, quam ut a nobis, dicendo longius jam provectis, paucis dici possint. Nec Bulla Pauli V, in fine operis addita, nos morabitur. Doctrinam, judicii acumen, & dicendi libertatem nemo jure in hoc scripto desiderabit, quamvis forte fatendum sit, esse, quæ (ut taceam de illis, qui Jura Principum circa Sacra ex purioris religionis præceptis rectius callent) Pontificii quoque Cis-Alpini in opinionibus Theologi trans Alpes constituti, & Germani Juris publici Consulti, in doctrina Consiliarii Veneti atro calculo notabunt.

A TREATISE CONCERNING THE OPERATIONS of the holy Spirit &c.

h. e.

TRACTATUS DE OPERATIONIBUS SPIRITUS Sancti &c. Autore HENRICO STEBBING, M. A. Rectore Rickinghallii in Suffolcia.

Londini, apud Henr. Clements, 1719, 8.
Plag. 19.

DEbet hic tractatus origines suas ac nobilissimam sui partem scripto cuidam, quod contra D. Owenum, Theologum Anglum, ediderat D. Guilielmus Clagettus, non sine approbatione virorum cordatorum, qui cum partibus Remonstrantium inter Anglos in nonnullis capitibus faciunt. Præcisis igitur iis, quæ non tam argumentum, quam adversarii personam attinebant, quorumque notitia post fata Oweni parum hanc nostram ætatem juvat, tractatum illum ita refinxit Autor doctissimus, ut defectum hunc largis additionibus, ad rem ipsam pertinentibus, resarciret, quas tamen signis quibusdam ab iis, quæ ipsius Clagetti sunt, luculenter distinxit. Ubi adversæ partis, Reformatorum scilicet, sententia proponenda fuit, placuit doctissimo

Autori Turretinum imprimis allegare, cujus doctrina receptissima omnium videbatur, cujusque adeo verba ipsa latine apposuit. Addere quidem antea constituerat Clariss. Autor discursum quendam de regeneratione & fide salvifica; verum quod in justi libelli molem jam assurgeret hæc opera, visum ipsi fuit tractatum illum, a præsente argumento paulo diversum, alio tempore edendum reservare.

Præmittitur ipsi tractationi introductio, in qua statum controversiæ ita format Autor doctissimus, ut agendum sibi esse doceat de ordinariis Spiritus Sancti in mentibus hominum operationibus, quæ in Evangelio Christi hominibus quoad omnes Ecclesiæ ætates promissæ sunt, & per quas certæ qualitates, e. g. fides, charitas &c. in ipsis in ordine ad salutem sunt producendæ. De iis ita agere constituit, ut primum doceat, quidnam sint illi effectus, ad quorum productionem in animis hominum Deus dare vult Spiritum Sanctum in omnibus Ecclesiæ ætatibus. Deinde, quid faciat Spiritus Sanctus ad illos effectus producendos. Tertio, quinam sint illi, ad quos promissio Spiritus S. pertinet. Tandem, quænam sit indoles ac ratio harum operationum.

Cap. I. §. 1 Capite igitur primo in genere docetur, quinam & quales
sint illi a Spiritu S. divinitus nobis dato in mentibus hominum
producendi effectus: tales nimirum & quidem unice tales, quos
necesse est Spiritum Sanctum in nobis producere. Fundamen-
tum hujus assertionis ostenditur in bonitate & sapientia Dei, qua-
rum prior non patitur, denegari nobis a Deo necessaria sui Spiri-
tus dona, posterior illis imprimis, præ aliis omnibus, donari
§. 2. 3 nos jubet. Illustratur hoc amplius ex verbis Christi Luc. XI v.
5-13, ubi necessitas & indigentia dandi muneris aut manifeste
4 indicatur, aut evidenter supponitur. Ubi tamen observatur,
necessitatem hanc spectari in ordine ad æternam salutem, quæ
cum sit finis principalis novi fœderis, necessario etiam finis est
5 harum promissionum, quæ in illo fœdere continentur. Neque
ad ea tantum hæc restringenda sunt, quæ absolute sunt necessa-
ria, sed ea quoque hic comprehenduntur, quæ proficua nobis &
utilia sunt ad salutem, siquidem Deus hic sub amici aut patris
persona inducitur, qui non ea tantum quæ absolute necessaria
sunt

ftunt, fed ea quoque fuppeditat quæ ufibus reliquis conveniunt. Verum hoc pofterius tantum in genere & citra ftrictam determinationem ad fpecialia quævis intelligi debere monetur; quousque enim Deus in dandis iis, quæ proficua tantum, nec abfolute neceffaria funt, progredi velit, id fapientiæ ejus relinquendum, neque ex bonitate ipfius, fed promiffionibus particularibus dijudicandum. §. 6

Cap. II. §. 1 Jam ubi diftinctius & fpecialius ea Capite II explicanda veniunt, inquirendum fibi effe animadvertit Autor, cum quæ fint ad falutem neceffaria, tum an Spiritus Sancti auxiliis & operationibus ad ea opus habeamus. §. 2 Quæ ad falutem abfolute funt neceffaria, quatuor hæc effe deprehendit: 1) fidem in Chriftum, qua eum credimus effe filium Dei, cujus autoritate tuto niti posfimus, qualescunque nobis divinæ voluntatis revelationes patefecerit; 2) tantum cognitionis Chriftianæ, quantum neceffe eft hominibus ad pœnitentiam & fanctimoniam adducendis; 3) Virtutes Chriftianæ vitæ practicas; 4) Perfeverantiam. Quæ omnia commode ad duo, fidem fcilicet fenfu latiori & obedientiam referri poffe dicuntur. 3 Quæ ad falutem proficua & utilia tantum funt, ea continentur in diverfis gradibus tum cognitionis tum fanctimoniæ & immunitatis ab iis nævis, qui peccata infirmitatis vocantur. 4 Quod vero ad illas qualitates confequendas auxiliis Spiritus Sancti opus habeamus, jam ulterius probatur. Et quidem I, ratione fidei, ad quam tria pertinere dicuntur, fcilicet 1) ut doctrina Evangelii clare proponatur intellectui, 2) ut adfit fufficiens evidentia, effe eam divinitus revelatam, 3) ut mens præparetur & difponatur ad apprehendendum propofita & recipiendos bonos motus, per eam evidentiam producendos. Exiftimat vero Nofter, priora duo requifita citra hoc ultimum minimi fere momenti effe. Quantacunque enim claritate doctrina Evangelii intellectui proponatur, quantumvis etiam ftringant argumenta, quibus divina ejus origo evincitur, non tamen convictum iri eos, qui aut non attendunt ad eam omnino, aut in quibus argumenta illa impedimentis quibusdam five naturalibus five acquifitis ab effectu fuo fufpenduntur. Quum ergo neque immediata infpiratio doctrinæ neque immediatum tefti-

 moni-

monium divinitatis Evangelii hodie sint expectanda, necesse
saltem esse, ut per Spiritus Sancti opera corda ad amplectendum
Evangelium, evidenter satis propositum, disponantur. Gratiam
§. 5 illam prævenientem probat ex Joh. VI, 44, quorum verborum
hunc facit sensum: Non habetis, quod in verbis meis offendamini.
Vera est doctrina mea vestræque incredulitatis causa non
est, quod sufficientia convictionis media non habeatis, sed quod
propter pertinaciam vestram gratia Dei nondum animos vestros
illi rei præparavit, neque in vobis illam mentis habitudinem ac
statum produxit, quo sine nullus hominum in me vere credere
potest, quem vero quicunque habuerit, discipulus meus fiet.
6 Antequam ad reliqua pedem profert, duas præstruit regulas,
quarum prima est, quod preces pro re aliqua ejus rei necessitatem
& indigentiam supponant: altera, quod preces pro gratia
& virtute quadam, ubi nullum deest mediorum externorum, sint
ipsæ illæ preces pro Spiritu S. Unde sequitur, omnia illa Scripturæ
loca, ubi aut ipsi scriptores sacri preces fundunt, aut fundere
Christianos jubent pro communi quadam gratia ac virtute, esse
argumenta evidentia, quod ad consequendas illas dotes & gra-
7 tias ope Spiritus Sancti nobis opus sit. Cujus proinde necessitatem
ratione cognitionis arguunt dicta Jac. I, 5, Col. I, 9, 10,
ratione obedientiæ Matth. VI, 10, 13, ubi tamen expressa quoque
8 Christi effata habentur, Joh. XV, 5, & cap. III, 3, coll. Tit. III, 5, 6,
9 Rom. VIII, 8, 9, 13, 14, ratione perseverantiæ & incrementi in
bono Eph. III, 14, 16, 1 Thess. III, 13, 2 Thess. II, 17, 1 Thess. III,
10 12, Phil. I, 9, 10, 11, Hebr. XIII, 21. Unde tandem infertur, fidem,
obedientiam, augmenta cognitionis & sanctimoniæ esse
eos effectus, ad quorum productionem Deus Spiritum suum
quoad omnes ætates vult impertiri. Ex quo deducuntur porisma-
11 ta. 1) Eum, qui credit in Christum & mandata ejus sincere servat,
habere Spiritum Dei; 2) frustra supponi, Deum irasci nobis
quantumvis sanctimoniæ studeamus, si interea non habuerimus
Spiritum Dei, quum prius non possit esse sine posteriori; 3)
frustra fidem & obedientiam nostram ab una, & τὸ habere veram
gratiam ab altera parte, distincta regenerationis signa
constitui.

Ad

Ad alteram tractationis Partem, eamque plurimis disputationibus obnoxiam, quum prior saltem Pelagianos habeat adversarios, jam pervenit Autor, quid nimirum faciat Spiritus ad productionem illorum effectuum. In eo scilicet consistere hanc operationem docet, ut induat nos qualitatibus quibusdam moralibus, quæ necessariæ simul & aptæ sint hominibus ad fidem & obedientiam adducendis. Necessitas gratiæ hujus præparatoriæ demonstratur ex parabola de semine Matth. XIII, ostenditurque, qualitates illas morales omnes comprehendi in corde bono ac honesto, Luc. VIII, 15. Illud ergo cor bonum ac honestum specialius includere dicitur humilem ac docilem spiritum, conf. Matth. XI, 29, Marc. X, 14, Joh. X, 25, ac justum æstimium vitæ æternæ, quorsum refert Joh. V, 44, 2 Cor. IV, 4, atque ut probet Autor, hæc duo cor illud bonum ac honestum, a Salvatore unice requisitum, absolvere, ostendere aggreditur, illa non saltem necessaria esse ad fidem, obedientiam & reliqua, sed etiam plene sufficere hominibus ad illa adducendis, adeoque totum illud conficere, quod per bonum ac honestum cor intelligitur, unde in productione illarum qualitatum & quæ illuc pertinent ac requiruntur, consistere operationem Spiritus Sancti, non immerito credi, colligitur. Quas vero alii prætendunt operationes Spiritus Sancti, quales sunt, 1) ut Spiritus Sanctus debeat doctrinas Evangelii vel omnibus Christianis, vel saltem quibusdam immediata quadam inspiratione revelare 2) ut per immediatum testimonium de divinitate Scripturarum certos nos reddere debeat, esse eas verbum Dei, 3) ut per immediatam inspirationem sensum Scripturæ nos doceat & peculiariter quidem, quod ad controversias religionis attinet, 4) ut debeat per immediatam inspirationem vocare homines ad opus ministerii Ecclesiastici, 5) ut debeat suggerere nobis & verba & res precum ad Deum fusarum, 6) ut dare debeat hominibus absolutam certitudinem de æterna eorum salute: eas omnes neque necessarias, neque in sacra Scriptura promissas esse, Autor judicat, cui rei tractandæ locisque Scripturæ, quæ in contrarium allegantur, vindicandis, integrum Cap. IV & V impendit.

Cap. III. p. 28 §. 1 2 3. 4 5 6. 7. 8 12 Cap. IV & V

Tertia sequitur tractationis Pars, quæ jam de iis agit, quibus Spiritus Cap. VI

§. 1 Spiritus Sanctus ad producendos illos effectus promittitur &
2 confertur. Ubi distinguitur gratia in communem & peculiarem. Communis gratia dari docetur omnibus, quibus Evangelium prædicatur, unde eos omnes, qui audiunt, credere posse
3 concluditur. Specialis vero gratia datur iis, qui præstant conditiones, sub quibus illa promissa est, i. e. si pro ea consequenda humiles preces fuderimus, ac jam accepta rite usi fuerimus. Un-
4 5 de primo colligitur, quod obedientia possibilis sit omni, qui
6 credit, quod ulterius ex justitia & bonitate Dei confirmatur, re-
7 sponde turque objectioni, ex peccato Adami desumtæ, quæ responsio amplius deducitur ex consideratione bonitatis divinæ & misericordiæ, quemadmodum & ex sapientia & veracitate divi-
8 na ulterius probatur, possibilem esse obedientiam omni credenti,
9 quod argumentum in summam collectum opponitur absoluto
10 reprobationis decreto. Deinde ex eadem doctrina infertur, posse omnes credentes incrementa cognitionis & pietatis capere, quæ tamen regula diversis limitationibus restricta esse ostenditur.

Cap. VII Ultima restat materiæ pertractandæ Pars, de indole & ra-
§. 1 tione harum operationum Spiritus Sancti. Quo de argumento, postquam observavit Autor modeste hac de re agendum esse, quum hic æque clara Scriptura non definiat ac in præcedentibus;
2 generales quasdam regulas ponit. Prima earum est, esse illas operationes hujusmodi, ut nihilominus fides, obedientia &c. sint
3 effectus verbo Dei proprii. Altera est, modum harum opera-
4 tionum naturæ humanæ convenientem esse. III. per illas nostram curam & diligentiam non excludi, aut inutilem & non ne-
5 cessariam reddi. IV. operationes Spiritus habere suos gradus & proportionem ad præsentem statum spiritualem. V. esse eas insensibiles & percipi non posse, id quod ipsas distinguit ab im-
Cap. VIII mediata revelatione. Exin jam infertur illa maximi momenti conclusio, operationem Spiritus Sancti irresistibilem non esse, quæ materia pro sua dignitate solide satis & prolixe per residua
§. 1 hujus operis capita pertractatur. Formato statu quæstionis, qui huc redit: an positis omnibus gratiæ operationibus, quibus ad conversionem in nobis efficiendam Deus utitur, maneat tamen

ita

ita conversio in potestate hominis, ut possit se convertere & non convertere? adjectis insuper nonnullis observationibus, expositaque doctrina adversariorum specialius, ostenditur, sententiam, quæ irresistibilem gratiam statuit, prioribus quatuor regulis generalibus superiore capite expositis e diametro adversari. Ubi, ad secundam regulam quod attinet, ii confutantur, qui irresistibilem gratiam cum libertate hominis conciliare student. §. 6
Idem jam dogma impugnatur porro ex mandatis, exhortationibus, promissionibus & comminationibus Scripturæ generalibus, ostenditurque, doctrinam adversariorum, & conciliationes cum istis rebus aut falsas aut a quæstione alienas esse, Deumque hypocriseos & malæ dissimulationis postulare. Unde tandem infertur, possibilem esse conversionem, sine tali operatione, quæ nonconversionem impossibilem reddat. Quæ doctrina a Pelagianismi nota liberatur, & confirmatur ulterius ex evidentibus Scripturæ S. oraculis, quæ manifeste supponunt, posse divinæ operationi resisti. Specialius nunc ea considerantur, quæ pro asserenda gratia irresistibili solent allegari, sive illa desumta sint ex statu & conditione hominis ante sui conversionem, sive ex dictis Scripturæ S. in hunc sensum detortis, sive demum ex consequentiis, quæ ex doctrina illa, qua gratiæ divinæ resisti posse statuitur, deduci solent, tandemque etiam fieri posse demonstratur, ut homines jam conversi gratia denuo excidant. Quæ distinctius prosequi non patitur ratio instituti nostri: ea vero, quæ indicavimus, sufficere arbitramur, ut lectoribus saliva moveatur, ipsum opus curatius perlustrandi. Cap. IX. Cap. X. XI XII XIII & XIV XV

Universa vero doctrina ad practicas quasdam illationes capite ultimo applicatur, omnesque malos inexcusabiles esse ostenditur, per doctrinam illam de operationibus Spiritus Sancti, prout hactenus fuit exposita. Neque enim ut efficacissima sint illa ad virtutem & pietatem incitamenta, amplius quicquam requirit, sive respicias ad finem, cujus gratia promittitur Spiritus S. sive ad eos attendas, quibus promittitur, sive tandem modum & indolem operationum ejus consideres. Doctrina vero, quod omnes virtutes adhuc sint verbi divini effectus, valde ad diligentiam excitat; doctrina, quod Spiritus Sanctus illos effectus, non XVI §. 1 2 3 4

producat simul & semel, remedium est adversum præsumtionem ex una & desperationem ex altera parte. Doctrina, quod insensibilis sit operatio Spiritus Sancti, munit nos contra delusiones fanaticas, viaque ordinaria, qua ille operatur, eo tendit, ut media gratiæ externæ efficaciam in nos suam consequantur.

JUGEMENS DES SAVANS &c.

hoc est,

GIBERTI JUDICIA DE SCRIPTORIBUS Rhetoricis. Tomus III.

Parisiis, apud Pet. Alex. Martinum, 1719, 8.
Alph. 1.

En tertium eundemque postremum hujus Operis *Tomum*, quo ad nostram usque ætatem secundum ordinem annorum recensentur, qui supererant, libri Rhetorum. Principem hic locum tenet *Vossius*, qui quatuor Opera rhetorica reliquit, in quibus judice Nostro elucet summa eruditio, varia lectio, studium juvandi literas, & accuratum judicium. Illud solum reprehendit, quod nimium sit diffusus, quodque plurimas inseruerit digressiones, quas ipsi copiosa sua eruditio suppeditarit. Sequitur *Albertus de Albertis*, Jesuita, cujus *Actionem in eloquentiæ corruptores* Morhofius contemnit, at Jesuitæ Trevoltienses magnopere laudant. Noster Criticus primo methodum carpit Alberti, deinde totum ejus librum ait esse declamationem frigidam atque puerilem. De *Nic. Causini* Opere *de eloquentia sacra & profana* plurium elogia magnifica postquam protulit Noster, ipse judicat, Causinum nec satis accuratum esse nec satis methodicum. Hoc pluribus persequitur, & alia quoque vitia Causiniani Operis notat, maxime crebras easque inutiles digressiones. Imo plane contemnit hoc Opus, ejusque lectionem dissuadet eloquentiæ studiosis. *Pelleterii*, Jesuitæ, *Reginæ palatium eloquentiæ* amplum est opus, sed (loquimur e sententia Critici, cujus & sequentes sunt ἐπικρίσεις, non nostræ,) non minus ostentationis,

quam

quam eruditionis, habens. *Jacobi Masenii Palæstra oratoria*, ejusdemque *Palæstra styli Romani*, ineptissimis referta est digressionibus. Materiam tamen de affectibus perbene tractavit. *Martini du Cygne*, Jesuitæ, Rhetorica Nostro satisfacit ex omni parte. *Bailii Sapientia foris prædicans* est liber laude dignus. Recensentur in eo clari oratores ecclesiastici, eorum vita perstringitur, ac de eorum eloquentia judicium fertur. *Guerreti* liber ita inscriptus: *Entretiens sur l'eloquence de la Chaire & du Barreau*, non quidem solide elaboratus, attamen ingeniosus lectuque dignus est. *Mothius Vayerius* scripsit *Considerationes eloquentiæ Gallicæ*, itemque *Rhetoricam Principis*. Utrumque librum copiose Noster perlustrat & non mediocri laude ornat. *Beuricrii* Compendium Rhetoricæ Christianæ & obscuritatis vitio laborat, & stylo caret polito. In *Ludovici Wolzogenii* Rhetorica ecclesiastica complura notat Criticus noster. *Renatus Bary* in Rhetorica Gallica inutiliter immoratur Locis Topicis, & multas vanas subtilitates proponit. *Georgii Mackensci* Idea eloquentiæ forensis hodiernæ merito laudatur. *Francisci Pomey Novus Rhetoricæ Candidatus* non magni fieri meretur. *Ægidius Duportius* in sua Arte concionandi plura promittit, quam præstat. Atque hæc *Ars concionandi* expers artis est, & omnia tractat perfunctorie. *Rapinus* Jesuita scripsit Comparationem Demosthenis & Ciceronis, item Meditationes de eloquentia. Prior liber est admodum imperfectus minimeque solidus. In posteriori etiam libro mala multa bonis sunt immixta. Morhofius utrumque librum immeritis extollit laudibus. Rapinus enim omnia scribit negligenter ac perfunctorie, magnoque cum fastu instituit docere alios artem, quam ipse nondum recte didicit. *Buhursius*, Jesuita, edidit Modum bene cogitandi, qui titulus videtur signare Logicam, sed revera liber ille inter Rhetorica scripta referendus est. Quæ bona sunt in hoc libro, mutuatus est Autor ab Aristotele, tantummodo exempla adjiciens. Præter alia in hoc libro reprehendenda nec illud laudari potest, quod Buhursius multa quidem exempla dictorum sibi perplacentium ex aliis exhibet autoribus, non autem exponit, quam ob causam illa dicta sibi placeant laudemque mereantur. *Vaumorierii* Orationes omnis ge-

neris, una cum Arte eas componendi, exstant, qui liber inter perfunctorie conscriptos est referendus. Reprehendit ille autor quatuor in Virgilio, quæ reprehendi haud merentur. Alia quoque Criticus noster notat in hoc Opere. *Jarryæi* Judicia de ministerio Evangelico una cum Cogitationibus de eloquentia ecclesiastica prodierunt A. 1689. Hic postquam egit de summa dignitate muneris sacerdotalis, ostendit, nullum genus eloquentiæ non exhiberi in Scriptura Sacra, (id quod multis demonstrat exemplis,) adeoque sacerdotem etiam decere eloquentiam. Non autem proponit regulas certo ordine, sed vagas meditationes. Errores vero non paucos commisit, e. g. cum docet, ad consequendam eloquentiam non esse opus, ut audias legasve bonos rhetoras & oratores, sed unumquemque sibi effingere regulas debere ingenio suo congruentes; cum simplicitatem styli male describit; cum ecclesiasticam eloquentiam diversam esse tradit ab eloquentia civili. *Brettevillæi* Eloquentia forensis & ecclesiastica est Rhetorica, quæ nihil affert novi, imo multis laborat vitiis, quibus tamen ideo ignoscendum videtur, quia liber est posthumus. *Gilleti* Dissertatio de lingua Gallica, cui adjectæ sunt regulæ eloquentiæ, & comparatio veteris Romani fori cum foro hodierno, præter alia multa etiam ob id notari meretur, quod Gallicam linguam & eloquentiam Gallicam immerito præfert eloquentiæ Latinæ & Græcæ. *Boissimonius*, qui A. 1698 edidit *Pulchritudinem veteris eloquentiæ & Affectatam elegantiam recentioris*, ad quidvis potius aptus erat, quam ad scribendum de arte rhetorica judicium. Autor libri sub titulo *La Rhetorique de l'honnête homme* editi magnifice quidem ipse laudat suam methodum, sua præcepta, sua exempla, sed iis laudibus minime dignus est. *Bordius*, qui A. 1700 ἀνωνύμως edidit *Optimam rationem concionandi*, nec solide scribit nec distincte. Eodem anno prodierunt *Meditationes de eloquentia:* quo in Opere continentur tria opuscula, *Arnaldi* dissertatio contra Boisium, *Sillerii*, Episcopi Suessionensis, Epistolæ duæ ad Lamium, & *Lamii* Epistola ad Sillerium. Arnaldus & Sillerius eandem tuentur sententiam, prementes vestigia Augustini, Caroli Borromæi, & Aug. Valerii. Contra Lamius & Boisius ingeniose defendunt causam

m. lam

malam. Condemnant enim omnem eloquentiam, saltim ecclesiasticam. Noster Criticus utriusque ratiunculas recitat ac simul refutat. *Franc. Vavassoris* de ludicra dictione liber laude dignus est. Debebat vero accuratius definire, quid sit dictio ludicra. A. 1701 Anonymus quidam edidit *Regulas bonæ & solidæ orationis ecclesiasticæ*. Hic rejicit plane eloquentiam e cathedra sacra, sed male & confuse ratiocinans. *Lamii* Ars dicendi (*L'Art de parler*,) summopere laudatur a Bailleto, Morhofio, aliisque, qui non videntur hoc Opus accurate perlegisse atque expendisse. Ipse etiam Autor jactat, se rhetoricam melius & perfectius traditurum ceteris hujus artis magistris tum priscis, tum recentioribus. Sed præterquam quod multa immiscet argumenta ad rhetoricam non pertinentia, etiam injuste contemnit antiquos rhetores, ipse parum soliditatis habens. Noster etiam Criticus multos in hoc libro notat errores, ut ostendat, Rhetoricam hanc non mereri eam laudem, qua vulgo floret. *Natalis Alexander*, cujus *Institutio Concionatorum* A. 1702 prodiit, meretur laudari, quanquam magis tractat de prudentia concionantium, & in præceptis rhetoricis nimium brevis est. *Blasii Gisberti*, Jesuitæ, liber *de eloquentia Christiana* eodem anno lucem vidit. Edisserit is vitia vulgarium oratorum sacrorum: hinc de eorum virtutibus agit. Noster Criticus copiose refutat ejus errorem, quo statuit, in Ecclesia vetere Judaica non alios fuisse concionatores, quam prophetas. Præterea multa reprehendit hoc in libro, cujus stylum plane contemnit, miraturque, Opus hoc tantopere commendari a Jesuitis Trevoltiensibus. A. 1703 prodiit libellus *de vera eloquentia* contra Lamium. A. 1705 idem Anonymus publicavit *Cogitationes de eloquentia* contra eundem Lamium. Utriusque libri autor est ipse *Gibertus* noster. Hic igitur primo exponit occasionem, quæ ipsum deduxerit in hanc cum Lamio controversiam, & historiam exhibet continuatæ hujus contentionis usque ad mortem Lamii. Hinc docet, Lamium errare, cum statuit, rhetorico studio corrumpi & ingenium & animum hominis, adeoque nihil operæ dandum esse illi studio. *Adolphus Clarmundus*, cujus verum nomen est *Jo. Christoph. Rudigerus*, in *Exercitatione de præcipuis Topicorum explanatoribus*, quæ

Lipsiæ A. 1708 prodiit, & aliorum & suum de unoquoque scriptore exhibet judicium. Nimis tamen brevis est, nimisque magni facit doctrinam de locis Topicis, cujus vel exiguus vel nullus est fructus. *Gaschiesii*, Theologi Suessionensis, *Regula de ministerio concionatorio*, A. 1711 editæ, plenæ sunt bonæ frugis, & vix pauca ibi insunt, quæ non videntur approbari posse. *Fenelonii*, Archiepiscopi Cameracensis, Dialogi de eloquentia A. 1718 prodierunt. Autor quidem Præfationis summis extollit laudibus hunc librum; sed ipse Fenelonius, dum librum illum in adolescentia scriptum nunquam edere voluit, satis ostendit, suum sibi librum non visum esse dignum luce publica. Noster igitur Criticus multis docet, errasse Fenelonium, cum Isocratem judicat fuisse malum dicendi magistrum, simulque tradit, idem de Isocrate sensisse Ciceronem, Aristotelem, Platonem & Longinum. Plura etiam refellit in opinionibus Fenelonii de eloquentia, tandemque istius libri, minus solide conscripti, editorem male consuluisse censet famæ Fenelonii. Ita tandem ad finem pervenimus Judiciorum de scriptis rhetoricis, quæ cum sint liberrima, an ubique careant malignitate, aliorum sit judicium. Annexum est p. 505 sqq. Supplementum Tomi secundi, in quo memorat *Guilielmi Ficheti*, Doctoris Sorbonici, Rhetoricam A. 1461 scriptam, & *Martini Delphi*, pariter Sorbonici Doctoris, librum de instituendo ferme ab uberibus Oratore, A. 1482 scriptum. P. 518 sq promittit Autor noster novum Opus sub titulo: *Jugemens des Savans sur les Orateurs*, in quo expositurus est judicia de oratoribus Græcis, Latinis, & Gallicis. Denique totum Opus, quod modo recensuimus, concludit satis amplus Catalogus librorum rhetoricorum, quorum mentionem ac recensionem prudens Noster omisit in Opere suo tripartito.

HISTOIRE DE MARGUERITE DE VALOIS, Reine de Navarre, sœur de François I.

h. e.

HISTORIA MARGARITÆ VALESIÆ, Reginæ Navarræ, Francisci I Sororis. Tomi IV.

Paris.

Paris. apud Franciscum Furnier, 1720, 12 maj. Alph. 2 pl. 15.

QUi vel in Sammarthani *Elogiis* lib. I p. 26 sq. hujus Margaritæ, quæ Henrici IV Galliæ Regis avia fuit, legerit encomium, is cupide in hoc, quod offerimus, Opus involabit, plenius hausturus vitæ fatorumque descriptionem tam nobilis sexusque sui modum supergressæ fœminæ. Sed dolemus, lectores nostros a nobis edocendos esse, carbones hic reperiri pro thesauro. Dum enim perlustrare hanc Historiam cœpimus, non sine indignatione deprehendimus, autorem maluisse fabulatoris, quam historici, sustinere personam, nec historicorum, sed amantium muliercularum in gratiam tam longo labore functum esse. Scilicet mera hæc est fabula Romanensis, & quidem adeo fabulosa, ut ex veritate historica vix quicquam retinuerit Autor præter nomina personarum. Ac percommode accidit, ut, dum Bælii Dictionarium evolvimus, recordati, Polyhistorem illum satis bene commentatum esse de Margaritæ illius virtutibus ac scriptis, ibi deprehendamus, Opus hoc fabulosum, de quo loquimur, jam superiore seculo & Lutetiæ & Amstelodami excusum typis fuisse, atque id ipsum debitam Bælio expressisse indignationem, quod pro historia tam commemorabilis matronæ posteritas habeat insulsam solisque amantibus dicam an amentibus placituram fabulam. Cum igitur ea, quam nos exhibemus, non sit prima hujus libri editio, eo magis abstinemus a recensione ejus, tribus tamen verbis relaturi, libro primo tradi, Margaritam, etsi Duci Alenconio nuptam, perpetuo tamen Caroli Burbonii amore arsisse: ejusdem Burbonii amore accensam matrem Margaritæ, cum se sperni videret, adeo crudeli odio persecutum esse Burbonium, ut is consilium caperet deficiendi ad Carolum V. Imperatorem: Burbonium hinc præfuisse illi exercitui, a quo captus ad Ticinum Franciscus I fuerit: Madriti deinde has propositas fuisse pacis conditiones, ut Franciscus I duceret Caroli V sororem, Eleonoram reginam, Burbonius Francisci I sororem Margaritam, amisso nuper in prælio Ticinensi marito viduam: paulo post Margaritam venisse Madritum, ut captivo fratri

fratri ſolatio eſſet: tum vero eam ſua plane ſingulari pulchritudine ſic cepiſſe Imperatorem Carolum, ut is ipſam habere vellet uxorem: eandem Cancellarium Hiſpanicum, quo cum de pace egerit, formæ ſuæ venuſtate ita faſcinaſſe, ut is Margaritæ morem gereret in omnibus pacis conditionibus: Margaritam denique, audito, Burbonium mutata fide conſtituiſſe ducere regiam virginem Luſitanicam, præ impatientia doloris ſtatim nupſiſſe Regi Navarræ. Sed hæc memoraſſe ſatis eſt, vel etiam plus ſatis.

M. TULLII CICERONIS LIBRI DE DIVINATIONE & de Fato. Recenſuit & ſuis Animadverſionibus illuſtravit & emendavit JO. DAVISIUS &c. Accedunt integræ Notæ P. MANUCII, P. VICTORII, F. CAMERARII, D. LAMBINI & F. URSINI, una cum HADRIANI TURNEBI Commentario in librum de Fato.

Cantabrigiæ, ſumptibus Corn. Crownfield, 1721, 8.
Alphab. 1 plag. 1½

EX Scriptis Ciceronis doctorum Virorum obſervationibus illuſtrandis ſupererant etiam hi libri de Divinatione & de Fato, quorum curam & editionem ſuſcepit Cl. Daviſius. Qui an ad laudem eorum, qui ante ipſum in hoc ſtadio decurrerunt, accedat, re ipſa conſtabit. Certe quæ Lambinus, Victorius cum aliis ad partem hanc expoliendam contulerunt, deſiderari non eſt paſſus. Et viciſſe eos mole ſaltem videtur annotationibus ſuis, quibus ſæpe copiam dedit apparatus trium MSS. a Cl. Editore diligenter collatorum, quia iſtos ad emendandum aliquot corruptelas librariorum haud inidoneos expertus eſt. Ne igitur antiqua memoremus, operæ Daviſianæ, quæ videbuntur, afferemus ſpecimina. De Divinat. Libr. 1 c. 2, *volatibus avium cantibusque, certiſſimis ſignis, declarari res futuras putant:* Noſter legit ex vett. editis *ut certiſſimis ſignis*, quia ipſi particula orationi videtur neceſſaria. Sed opus fuiſſet nominari veteres illos editos, quorum auctoritate orationem neceſſaria particula auxit. Si unicæ

unicæ Venetæ, ut conjicimus, concedendum eſt, conſiderare prius debuiſſet, quæ oppoſuit Guilielmo p. 10. Nam & ſine illa ſermo bene Tullio procedit, ut proceſſit Livio, Horatio, aliis. Cap. 3 contra omnes libros pro *vetere Academia & Peripateticis conſentientibus* legit *veteri Academia Per. conſentientibus*, eo, quod præceſſerint *Socratici*, qui nihil aliud fuerint, quam vetus Academia. Verum uti ne hoc quidem ſufficienter probavit Vir Cl. ita & ea ſtante ſententia vulgata lectio bene habet, ſi ſtatuas, quod vulgatiſſimum, Epanalepſin quandam, ut apud Livium XXXII c. XXI, Salluſt. B. Jug. c. 70. Ibidem recte adſentitur Grutero, qui lectionem codicis cujusdam Palatini probavit: *Sed a Stoicis vel princeps ejus diſciplinæ degeneravit Panætius*, pro qua male vulgg. *vel principibus*. Pariter c. 6 pro *extis pecudum* ex conjectura acutiſſima Joſ. Merceri recipit *extiſpicum*, poſtulante ita flumine dictorum, quam emendationem præ multis ſuis aliis in textum recipere potuiſſet. Cap. vero 7 extremo *ſtridor adaugeſcit ſcopulorum ſæpe repulſus* corrigit in *repulſu*, quod aliis dudum in mentem venerat: quia, ut dictitat, Latinitas & ſenſus iſtud requirunt. Sed ſenſum alium fingere liceret, ſtridorem e celſo vertice montis *protendere* ſcopulorum repulſus, ſeu tempeſtatem in mari: ita opponit ſibi invicem ab inflato mari ſæpe ventos præmonſtrari; & contra a ventis altis, ut Virgilius dicit, montibus auditis præmonſtrari motum maris; egregia ſcilicet utrobique divinatione. Sed Cicero ipſe divinationi tantum ſimilia dicit. Hæc de ſenſu: quæ ſi propter Aratum non certisſima videbuntur, Latinitas tamen integra eſt, & illis tantum corrupta, qui neſciunt Virgilii Eclog. VIII v. 4, *ſuos requierunt flumina curſus*, Gellii XII c. 5, *natura inolevit nobis amorem noſtri*, Cicer. de Amicit. c. 7, *quod bonam ſpem prælucet in poſterum*. Ita ex vero Latinitas ſalva eſt; Librarii vero *repulſus* primo caſu cepiſſe videntur, qui tam conſtantes, rarum, in ea lectione fuere. *Adaugeſcit* autem denotat *portendit auctum iri* fluctus, quemadmodum ſolenne Poetis *interficere*, *incendere*, cum aliorum tamen opus ac labor ſit: quamobrem a lectione MSS. Victorii, Gruteri & ipſius Daviſii non recedendum ob verba putamus. Cap. 9 vulgatam lectionem: *Sed ineſt in rivis & ramunculis na-*

tura quadam significans aliquid, ita emendat: *Sed inest & ranunculis.* Propius tamen libris scriptis foret: *Sed inest, mirum, & ranunculis*, vel, *sed inest & ranunculis in rivis:* ad quem vero sensum & vulgata revocari potest, si statuas ἓν διὰ δυοῖν. Ibidem, *Cur arandi maturitatem ad signum floris accommodet*, mavult, *ad arandi maturitatem accommodet.* Sed iterum in supervacuum. Nam si Cicero scripsisset: *cur arandi maturitas ad signum floris accommodetur;* nullum dubium, quin Editor Cl. peritura chartæ parsurus fuisset. Nunc vero vi argumenti, more Latino, Tullius idem dicit & emendatrices manus invitus experiri debet. Idem, credo, est, *Vastitas finem fecit*, & *vastitate finis factus est*, & quæ innumera ita dicuntur. Cap. II, *lapsu cecidere vetusto.* Noster *vetusta.* Apage! lapsus vetustus est, diu prædictus: eleganter. Nam ita clara fuerunt signa, ut quæ postea fierent, cecinisse viderentur, ut adserit Cic. III Catil. c. 8. Contra Florus IV c. 7, *imminentia signa* de periculis imminentibus, & II c. 7, *manifesta pericula*, pro manifeste nimis prædictis. Cap. XII verba Ciceronis, *elapsæque vetusto numine leges*, corrupta non capit, magis potius corrumpit. Sed lege interim: *vetusto nomine leges*, & intellige vetusta *scriptura* exaratas, aut nude *vetustas:* utrumque enim *nomen* significat. Cap. 13 versiculi: *Quod patriæ vocis studiis nobisque sacrasti*, ejus, inquam, mentem se non capere ingenue fatetur, qua tamen nihil pote apertius. *Vocis* antique pro *voces*, quod in nonnullis MSS. ipso adserente, visitur. Vocem nempe suam doctissimam sacraverat Cicero patriæ, studiis, amicis, in quibus sanguine primus Q. Cicero, qui nunc doctrinam sibi expetit: vide modo Libr. II de Divinat. initium. Sed dudum apparere arbitror, carmine non adeo valere magnum alia Davisium. Cap. 18, bonum factum Cl. Editoris laudamus, quod pro *æquius esse censuit, se* maturam *oppetere mortem, quam P. Africani filiam adolescentem*, rescripserit *se maturum:* dummodo de incommodo vulgatæ sensu non questus esset. Eundem certe reddit, si per Syllepsin, ut sæpe fit, penes *filiam adolescentem* repetas *immaturam;* aut solum *oppetere mortem* alteri membro addas. Cap. 42 ingeniosi cujusdam Viri conjecturam laudat, qui verba: *Omitto nostros, qui nihil in bello sine extis agunt, nihil*

hil sine auspiciis domi habent. Auspicia externa videamus, ita corrigit, ut verbum *habent* omittat; sed ita numerum corrumpit, dum eleganter *agunt* & *habent* sese excipiunt. *Remp. habere* pro *administrare* nota est locutio ex unico Tacito. Cap. 48 pro *Romuli auguratus pastoralis, non urbanus fuit*, mavult *non vanus fuit*. Sed in errore versatur, quod ipse timuit, & *urbanus* pastorali opponitur quoad *simplicitatem*, cujus propterea *vanus* inficeta Glossa est. Urbanorum quippe *fallaciæ* sæpe traducuntur, qui *religione* etiam plebeculam rudem trahebant in omnem partem. Cap. 2 fragmenti (ita enim multis partibus lacerum libellum appellare jus est) de Fato pro *Nec enim oratoria illa studia deserui, quibus etiam te incendi, quamquam flagrantissimum, acceperam*, vult *te incendere occœperam*. Sed in lectione aperta sine ulla auctoritate talia audere, id demum esset vulnera vulneribus curare. In Addendis ad pag. 149 pro *quanti sit animi vis sejuncta a corporis sensibus*, est, qui reponat *sejuncti*, nec intercedo, addit Noster. Sed par non erat tanta facilitate elegantias corrumpi. Nihil ultra erit reliquum, nisi mutationi obnoxium. Quin igitur & apud Ausonium epigr. CVI in versu: *ulcera membrorum scabie* putrefacta *foventem*, rescribamus *putrefactorum?* Sed istud aliis dudum explosum est, neque hic plura desiderat. Pergat modo Cl. Davisius etiam Tusculanis Quæstionibus, quarum editionem iterum promittit pag. 97, cautiorem operam navare; neque umquam deerunt, qui præclara ejus facta meritis concelebrent laudibus.

C. VALERII FLACCI SETINI BALBI PAtavini Argonauticon Libri VIII. Ex recensione NICOLAI HEINSII Dan. F. & P. BURMANNI V. C.

Patavii, ex Typograph. Cominiana, 1720, 8.
Plag. 14 cum dimidia.

VAlerium Flaccum sine Commentariis & Annotationibus re-

 cusum

cuſum vides Patavii, quo habitu datus jam eſt ibidem Cornelius Nepos, & mox dabuntur Salluſtius ex recenſione Joſephi Waſſe ac Tit. Lucretius ad optimorum exemplarium fidem recenſitus; niſi quod his accedunt variæ lectiones notatu digniores & præterea alia aliis. Quod inſtitutum etſi illis, qui in commentariis tantum & mole collectaneorum ſtupent, non omnino placebit; erunt tamen, quorum gratiam ſit initurum. Et hi erunt fere, qui ſcriptores hujus generis propter ipſos, non propter alia legunt; & majori quemque cura evolventes ex illis ipſis tantas copias ſibi comparant, quæ ad intellectum omnibus modis facere poſſint. Nam vix dici poteſt, quantum ſocordia quorundam nutriatur & arrogantia augeatur, qui, præſidio aliorum diligentiæ, diligentiam remittunt & Commentariis confiſi nihil ipſi magnopere diſcunt, aut adducto altius ſupercilio de ſcripto ſapiunt, nec modum aut modeſtiam habent usque dum intelligendo faciant, ut nihil intelligatur. Pervulgata jam ſunt omnia, & nemo eſt, cui non dictus ſit Hylas: & tamen libido quidlibet figendi ac refigendi non minus noſtrum ſæculum, quam alia tempora vexat. Igitur bene conſtitutis obrogatur, de aliorum induſtria derogatur, aut, quod pejus eſt, non rogant amplius ſed dictatoria quadam poteſtate omnia bona antiquant. Qui inepti mores ſi ultra valebunt, uæ diſcendi cupidi per ſalebras viam faciant & tamen nec volam nec veſtigium ejus, quod quærunt, inveniant. Eam ob cauſam non minus de maxima parte eruditorum merentur, qui Autores vel ſine notis ex emendatiſſimis libris recudunt, quam de paucioribus, qui copioſas illis addunt adnotationes, in quibus ſemper quædam leguntur, quas nemo neſcivit. Et hic *Valerius Flaccus*, nitide ex Burmanniana Editione deſcriptus, ſi non omne, tamen plurium feret punctum. Habes enim hic, præter Judicia Doctorum de Flacco, Syllabum etiam Editionum vetuſtiorum, in quibus etiam Jo. Baptiſtæ Pii A. 1519, de cujus inveniendæ difficultate Heinſius & Burmannus conqueſti ſunt, quamque Patavii apud Vulpios inveniri hic indicatur: & præterea Florentina quædam, in qua Signaturæ, quas vocant, non infra, ſed ad exteriorem ultimæ lineæ marginem appoſitæ ſunt. Ad hoc Argumenta Ægidii Maſerii ſingulis libris præſcripta ſunt, quæ

Heinſiana

Heinsiana desiderat. Accedit denique Index Verborum & Phrasium aliquot insigniorum, quæ in Valerio occurrunt, qui parum abest quin Glossarii Valeriani vices sustinere posset. Et optandum sane foret, ut non multum quidem latiores, latiores tamen isti indices in hujus generis editionibus fierent, qui simul cum verbis rarioribus constructiones etiam singulariores Autorum explanarent. Sic usibus eorum, quibus proprie destinatæ sunt, multo essent magis accommodatæ. Amplius etiam, si, servato chartæ nitore & elegantia litterarum, latitudine marginum ex utraque paginarum parte & litteris aliquanto maioribus gauderent. Quæ tamen ita ponimus, ut eatenus tantum consilia Cl. Editorum mutent, quatenus honestis eorum rationibus non sunt aliena.

JAC. BURCKHARD, ILLUSTR. GYMN. Hildburgh. P. P. de Linguæ Latinæ, quibus in Germania per XVII Sæcula amplius usa ea est, Fatis novi plane, quibus priores illustrantur partim, partim supplentur, Commentarii. Adjecti sunt Indices copiosissimi, qui & prioris Partis memorabilia simul exhibent.

Wolfenbutteli, apud Viduam G. Freytagii, 1721, 8. Alph. 1 plag. 20.

FAvore Eruditorum, quo priorem horum Commentariorum Partem, a nobis A. 1713 M. Aug. p. 352 ff. recensitam, exceperunt, permotum sese fatetur Cl. Autor ad argumentum hoc uberius paullo illustrandum. Multo autem magis gratulabuntur industriæ Cl. Autoris, ubi nunc intelligunt monitis quibusdam bene obtemperatum, dubia confirmata, & argumentum utile pariter ac jucundum amplius illustratum esse. Cum vero varietate rerum opus ejus sese maxime commendet, ex iis potius quasdam decerpamus, quam formam operis proponendo præfixum Capitum Elenchum exscribamus. Capite itaque I locum Taciti de mor. Germ. c. 19, *Litterarum secreta viri pariter ac feminæ*

feminæ apud Germanos ignorant, iterum, ut priori Parte, interpretari aggreditur, & enumeratis variis doctorum opinationibus vix tandem apparet, quibus ipſemet accedat. Illis tamen aliam addere potuiſſet, Tacitum narrare, Germanos ad id temporis *litteras ſecretas* h. e. rerum *ſuarum* memoriam litteris conſcriptam non habuiſſe. Nam *litteras* hiſtoriam ſignificare abunde conſtat. Cap. III p. 41 meminit iterum *Ruſticæ* Romanorum *Linguæ*, quæ barbarismis & ſolœcismis erat contaminata, in quam homiliæ, Synodi Turonenſis III decreto ſub Carolo M. habitæ, erant transferendæ. Inde p. 61 *Kloſtrale* ſive *Culinarium* Latinum derivat, Monachorum primo clauſtris proprium, quibus etiam vocabulorum barbarorum ortum adſcribit. Pag. 92, ubi de corrupta per Scholaſticos L. L. agit, advocat in partes ſuas V. Cl. Michaelem Maittaire in Annalibus Typograph. eumque Anglum facit, cum Gallus ſit natione. Verum hunc errorem ipſe poſtea emendavit. Pag. 95 adſertum ſuum, quod figmentum ſit, S. Hieronymum in ſomnio egregie eſſe dedolatum eo, quod Ciceronianus fuerit, ut defendat, Moſellanum etiam & Cl. Heumannum citat, qui tamen ſua quisque patiuntur judicia. Vaniſſimus profecto hominum fuerit Hieronymus, qui fraudulenter talia de ſemet ipſe prodiderit, &, quod caput rei eſt, aliquoties iteraverit, dum & in ſumma ſenectute ſcripſit: *Miſer ego Hieronymus, ſatuorum ſapientum imitator*, *antequam* ſancta verbera *luerem*. Quæ ſi conſideraſſent, & *ſomnium* fuiſſe diligentius perpendiſſent Viri illi ingenioſi aliique qui libenter applaudunt ingenio ſuo, non ita facile in alteram partem præcipites iviſſent, aut de veritate Somnii detraxiſſent. Pag. 111 corruptam Germanorum linguam, quæ *Rothweiliſch* dici conſuevit, occaſione *Rothweilenſis judicii* & Edicti Imperatorii de Germanica lingua in judiciis adhibenda ortam eſſe, ex quorundam opinione memorat. Pag. 119 adfert Epitaphium *Henrici Abyngdonii* a Th. Moro conſcriptum, Latinum ſatis genium præ ſe ferens: ſed ut oſtenderet corruptum ejus temporis ſaporem, addidit aliud p. 120 ſatis inſulſum, eidem autori propterea confectum, ut a popularibus ſuis laudem in verſibus componendis referret. Verum quod toto hoc Capite adeo laborat ad barbara reddenda mediæ

ætatis

ætatis tempora, inde procul dubio exiſtit, quod Latinitate omnem elegantiam metiatur. Alii vero cautius res atque verba diſtinguunt, quibus facile barbaries linguæ eorum Sæculorum vel minimo apparatu demonſtratur. Cap. IV p. 130 inventum artis Typographicæ *Moguntiæ* urbi vindicat. Ibidem p. 142 multa diſſerit de modis *in plurali* alterum alloquendi, de *Tuiſſare* ſeu *Tibiſſare*, & quam ægre hoc Æneas Sylvius Germanos docere potuerit. Pag. 217 Fridericum Sapientem Saxoniæ Electorem late laudatum memorat in Wittebergenſi Academia ſingularem *Terentii Profeſſorem* conſtituiſſe. Quod non fuit inſolens, ut videri poſſet. Olim enim docendi munera certis libris erant adſtricta, ut *Ariſtoteli*, *Celſo*, *Quinctiliano*, aliis. De primo Germanorum Poeta, qui *Conradus Celtes* fertur, non contemnenda ſunt quæ pag. 299 & circa leguntur. Pag. 433 de Autoribus Epiſtolarum obſcurorum virorum diſſerit, & *Jo. Crotum Rubeanum* (cujus verum nomen fuit *Jo. Jæger*, *Dornheimio-Thuringus*) ex indicio Viri Cl. Jo. Chriſtophori Olearii in eis agnoſcit. Cap. V inter viros, quibus reſtitutum Latinæ linguæ decus multum debuerit, numeravit etiam *Mutianum*, ex cujus Epiſtola ad *Herebordum Margaritum* ſcripta p. 478 nota (J) docet, quam ignotum humanitatis hoſtibus fuerit *ἔτυμον τοῦ Baccularii*, quem *Baccalaureum* vocaverint a *baccis lauri*, cum a *bacillis*, honoris cujusdam inſignibus, ortum ſit nomen. Pag. 459 inſeruit Epiſtolam graviſſimam & compoſitam Comitis *Hermanni de Nuenar*, ad Carolum V nomine Studioſorum Germaniæ ſcriptam, cujus Veneres ſatis oſtendunt, quantus Heros & Princeps bonarum litterarum ille fuerit: ut adeo non injuria Doctiſſimus Burckhardus ſibi ſumſerit peculiari ſcripto Vitam ejus illuſtrare, quod promiſit pag. 479. Hujus autem gradus plures hoc libro nominantur & meritis laudibus ornantur, quorum alibi partim, partim hic primum memorando extolluntur, ut ſimul ingenii quædam ſpecimina hic legere liceat. Ita ſane pretium ſcripto conciliatur, cujus alioquin Autor nimio linguæ Latinæ amore abreptus multa cenſet, vel aliis cenſentibus tacite adſentire videtur, de quibus ſententiam forte mutaret, ſi de Logica aut aliis diſciplinis ſcribere adgrederetur. Nam quod *Grammatica*

matica tantum tribuitur, ut ſolida Theologia & reliquarum diſciplinarum ratio inde pendere judicetur, id aliquatenus de Latina, aliquatenus de aliis linguis, de nullis plane verum eſt; inprimis ſi communi notione accipiamus Grammaticam, quæ quam parum ad ſolidam Exegeſin, cum omnino poſſet, faciat, diu eſt, quod in confeſſo fuit. Deinde inter fata L. L. per Germaniam haud immerito & hoc numerari poſſet, quod hominum, qui ſibi ultra plebem ſapere videntur, ſcriptura anxium quid & non nativum redoleat: multos etiam dari, qui loco & argumento dicta neſciant adæquare, ut potius, ubi diſſerere debent, inter Oratorum ſubſellia declamare videantur.

ADAMI HENRICI LACKMANNI, HOLſati, Miſcellanea litteraria. Accedit Mantiſſæ loco, ex editione Lugdunenſi Batav. THOMÆ ERPENII V.C. de peregrinatione Gallica utiliter inſtituenda Tractatus, item brevis admodum totius Galliæ deſcriptio, & JUSTI LIPSII V.C. Epiſtola de peregrinatione Italica.

Hamburgi, ap. viduam Benj. Schilleri & Jo. Chriſtoph. Kiſnerum, 1721, 8. Pl. 10.

DEcem capita complectuntur hæc Miſcellanea, quorum primum clarorum Hamburgenſium in rem ſacram & litterariam merita exponit. Memorantur hic Theologi, cum qui circa reſtauratam religionem, & Scripturæ libros explicandos, aut curatius edendos in genere ſunt verſati, tum polemici & oratores ſacri; dein Jureconſulti, Medici, Critici & linguarum periti,
p. 11 Literatores, Philoſophi, Hiſtorici, & reliqui. Ubi Andreæ Staphorſtii ſit mentio, deliteſcere adhuc referuntur quædam ejus adnotationes in diverſa V. T. loca, nonnullæque in Scherzeri
12 ſqq. Syſtema Theologiæ. Occaſione Eſdræ Edzardi exhibentur Epiſtolæ Kenckelii, Selnecceri, Chytraei, Sim. Pauli, ad Jacobum Glavæum, Theologum Bremenſem, ex cujus familia origi-

originem traxit Edzardus, de negotio Formulæ Concordiæ scriptæ. Conjecturas in difficiliores Jobi cap. XX locos, sub *R. Mare Scoti* tiulo editas, docemur autorem habere Jo. Joach. Mullerum J. U. D. *R. Mare Scoti* scilicet per anagramma est *Otmarsche*, locus in quo hortus D. *Mulleri* conspicitur. Jo. Wowerius ab Athei, impostoris docti & Apostatæ nota vindicatur. M. Nicolai Staphorstii Historia Hamb. Ecclesiastica expectanda dilineatur. Lambecii etiam quædam Epistolæ ad Bartholdum Mollerum, Consulem Hamburgensem, exhibentur, vernacula lingua scriptæ, ex quibus res ejus domesticæ, veraque ad castra Pontificiorum transgrediendi occasio luculenter perspicitur. Capite II duo Russorum Imperatores dissimiles, Petrus scilicet jam Imperator, rerum Mathematicarum insignis æstimator, cum eo ex antecessoribus suis contenditur, cui cum a Christiano rege Daniæ pro impetranda Livoniæ pace mitteretur αὐτόματον cœli argenteum, respondit, illum de cœlo stulte esse sollicitum, quum de terra armis inter ipsos certaretur. Qua occasione laudatur Petrus Ramus & alii, Germanos a sterilitatis ingenii objectione vindicantes. Capite III de volumine inedito epistolarum, ad D. Matth. Hoe ab Hoeneg a viris celeberrimis scriptarum, Hamburgi asservato, & si quis sumtus ferat, evulgando, agitur, Cap. IV ad ea, quæ Cl. Heumannus de inscriptione Apocalypseos, & titulo Theologi, Joanni ex ignorantia tributo, in his Actis Tom. VI Supplem. p. 170 seqq. commentatus est, dubia quædam proponuntur, Existimaverat scilicet Cl. Heumannus, autorem inscriptionis alium Joannem, qui Theologi cognomine insignitus fuerit, cum Joanne Apostolo confudisse. Rationes ejus fuerant, 1 quod Eusebius & Hieronymus de appellatione Theologi, Joanni tributa, nihil prodiderint, unde eam prorsus ignorasse censendi sint. Adversum quæ excipit Noster, 1) argumentum a silentio non facile probare, 2) etiamsi cognomen Theologi communiter Joanni tributum non sit, potuisse tamen illud ab autore inscriptionis privato ausu illi tribui, 3) neque dari posse alium Joannem, cui cognomen Theologi peculiariter tributum fuisse legatur: illum enim Joannem, ad quem digitum intendat Cl. Heumannus,

p. 22 29 35 38

presbyterum tantum dici. Altera Heumanni ratio est, quod in epistolarum suarum inscriptionibus Joannes dicatur Apostolus, non Theologus. Respondet Noster, diversos esse posse autores inscriptionum, neque necesse esse, ut omnes, qui de Joanne verba fecerunt, eodem eum cognomine exornaverint. Dein ipsum Joannem in posterioribus duabus epistolis presbyterum se dicere, exin vero colligi non posse, autorem harum epistolarum fuisse Joannem illum presbyterum. Unde nec illud sequi, diversos esse Joannem Apostolum & Joannem Theologum, quia in epistolis Apostoli, in Apocalypsi Theologi nomine gaudeat. Tertia Heumanni ratio est, quod inscriptio Apocalypseos a Græcis profecta sit, Græcos autem apocalypsin Joanni Apostolo abjudicare, inde non posse per Joannem Theologum intelligi Apostolum. Excipit autem Noster, 1) non omnes Græcos ita sensisse, sed plures Joanni Apostolo apocalypsin tribuisse, 2) multo minus exploratum esse, utrum autor inscriptionis ita statuerit. Capite V habentur emendationes nonnullæ & vindiciæ quorundam Taciti & Silii Italici locorum, cum observationibus anonymi criticis ad vitam Horatii apud Suetonium. Cap. VI defenditur Hobbesius ab iis, qui litem ipsi intentant, quasi in Leviath. cap. 46 p. 316, edit. Amstel. 1668, originem hæresium Aristotelicæ Philosophiæ unice tribuat, quum ille de hæresibus ex philosophia NB. *Græca*, potissimumque Aristotelica ortis disserat. Cap. VII ostenditur, Morhofium veram colloquii Bodiniani inscriptionem non ignorasse, etiamsi illud T. I L. I c. 8 §. 7 tantum inscribat: de sublimibus & admirandis rerum arcanis. Cap. VIII notatur Jo. Buxtorffius, quod Pilatum manuum lotione ceremoniam aliquam Judaicam imitatum fuisse contendat, in *Catalectis Philol. Theol. Obs.* 29, quum Ovidius non ipsam lotionem, sed ejus tantum abusum improbet, pagani autem prudentiores ritum ipsum non respuant. Cap. IX denuo prodit consilium Autoris de edendis tum Lucæ Lossii, tum doctorum Virorum ad illum Epistolis, doctrinam & historiam Sec. XVI illustrantibus. Impressum illud quidem iam antea fuerat, hic tamen suasu Bibliopolæ insertum est, roganturque viri docti, si quas Lossii Epistolas secum habeant, ut illarum copiam doctissi-
mo

mo Autori facere benevole velint. Speciminis loco exhibetur excerptum e quadam Lucæ Bacmeisteri ad Lossium epistola de placido Caroli V in meritum J. C. obitu, quod observationibus & vindiciis quibusdam Noster stipavit. Capite tandem X error quidam jocularis corrigitur, ubi verba Camerarii in vita Melanchthonis p. 44: *Unus vagabatur passim, cujus nomen Germanicum habet ciconiæ significationem*, Vir quidam doctissimus de Bernhardo Knipperdolling intellexerat, quæ tamen de Nicolao Storchio rectius accipi Noster docet.

JOHANNIS DE BUCHWALD SPECIMEN Medico-Practico-Botanicum.

Hafniæ, literis Johannis Georgii Hoepffneri, 1721, 8 maj. Alphab. 1 $\frac{1}{2}$

CLarissimus Autor, in Botanicis olim a Simone Pauli & Olao Borrichio, Professoribus, & Petro Kyllingio, Botanico Regio, instructus, studium hoc in Germania, Belgio, Gallia & Italia summa excoluit industria; doluit tamen insimul, in tanta Vegetabilium copia non pauca esse, de quorum effectu nihil certi etiamnum experientia duce constet. Manum igitur ipse operi admovit, & ubi a probatis Medicis commendata invenit, factis crebrioribus experimentis cognoscere studuit, quantum eorum efficaciæ fidendum, ut a posteriori aliqualem Apodixin nancisci valeret, qua a priori in scientia hac destituimur. Ex quo igitur Botanicam publice docere jussus, hortoque Medico præfectus fuit, munere suo haud indignam se facturum rem existimavit, si, quæ collegit & observavit, in præsentem congereret librum, a Balthasare Johanne de Buchwald, Med. Doct. in Germanicum translatum idioma. Plantas igitur domesticas atque inquilinas juxta ordinem Alphabeticum hic sistit, ita ut in una folii pagina nomen Latinum, Danicum, Germanicum & Gallicum uniuscujuscumque Vegetabilis insinuet, addito loco natali, & tempore, quo florem fert, relictoque spatio vacuo, cui ipsæ plantæ exsiccatæ agglutinentur (quod in exemplis publice prostantibus novo exemplo factum esse mirati sumus) e regione vero, seu in altera pagina vires, usum & præparata ejusdem ad-

umbret. Quo labore id effecisse se putat, ut quivis studii Botanici Cultor intelligat, 1) quæ plantæ usu quodam Medico se commendent, 2) contra quos morbos sint adhibendæ, 3) ut hæc vegetabilia Medica ab aliis distinguat, 4) noscat, quæ præparata in officinis prostent, & 5) ut verum esse discat, insipidas plantas nullam virtutem per destillationem, magnam vero per decoctionem & infusionem suppeditare.

ACTA MEDICORUM BEROLINENSIUM, in Incrementum artis & scientiarum collecta & digesta. Volumen VII & VIII.

Berolini, apud Godofredum Gedickium, 1720 & 1721, 8.
Plag. 12 cum Figur. æn. Tab. 1.

IN Voluminis VII Sectione I casus memorabiles, qui per æstatem anni 1719 ad Fontem soterium Freyenwaldensem obtigerunt, commemorantur; in II, III & IV Sectiones Anatomicæ corporum variis morbis in nosocomiis militaribus & Fridericiano ut & extra illa defunctorum describuntur; in V Sectiones maniacorum; in VI Sectio Anatomica publica suspensi communicantur; & in VII necessaria notanda circa editiones Beutheri Chymici adduntur. Ex fontis Freyenwaldensis usu salutarem dicto anno experti sunt effectum, qui paralysi, atonia universali ex suppressa febre & mercurii usu, tremoribus artuum ex argenti vivi tractatione, arthritide cum aridura, vel nodosa, vel tophosa, ischiadico malo, varicibus cum doloribus spasmodicis pedis, rheumatismis ex mensium cessatione, podagra, calculo, articulorum morbis & contractura ex febrium metastasibus, ophthalmia, glaucomate, ulceribus antiquis laborarunt. In nosocomiis militaribus hydropici, ascitici, asthmatico-phthisicorum quinque, morbo chronico diu laborantis, in quo propriæ membranæ lienis portio in parte gibba cartilaginosa fuit, herniosi post operationem feliciter peractam pulmonum inflammatione mortui, atrophico-hectici, subitanea morte extinctorum duorum cadavera fuerunt aperta. In nosocomio Fridericiano febre

bre lenta demortuorum duorum, atrophicorum duorum, phthisici, febre continua extincti, asthmatici scrophulosi; extra nosocomium vero infantis febre continua cum infarctu pectoris defuncti, peripneumonici, hæmoptici, & in partu difficili demortuæ corpora cultro Anatomico fuerunt subjecta. In maniacorum cadaveribus inter alia anœmia notabilis fuit observata; in uno enim subjecto vena cava admodum inflata adeoque ampla fuit, ut binos digitos commode recipere potuerit, & ab auricula cordis usque ad suam in iliis divaricationem aperta nil nisi flatum & parum sanguinis continebat, in arteriis paulo plus sanguinis notabatur. In altero vasa sanguinea majora, præsertim arteria magna, ita erant vacua, ac si aqua fuissent eluta; pari modo etiam vena cava & portæ vix scrupulum sanguinis continebant, quanquam per omnem tractum fuerint dissecta; vasa tamen gastro-epiplocia & mesaraica sanguine turgebant. In cadavere hominis suspensi sequentia fuerunt notata: duplicatura omenti infra æque ac supra divisa, ventriculus & colon in tam arctum spatium constricta, ut tenuis intestini faciem repræsentaverint; vesica fellea quasi bifurcata, & in tantam molem extensa, ut limbum hepatis transscenderit, cum omento firmiter connexa; arteria sinistra emulgens duplicata; vena spermatica sinistra in exortu bifida; cor tribus arteriis coronariis cinctum; musculi palmaris & plantaris deficiebant, nerveæ autem expansiones aderant. Quod denique editiones Beutheri Chymici attinet, prodiit Hamburgi Anno 1718, cura Johannis Christophori Sprögelii, Med. Doct. & Acad. Natur. Cur. Collegæ, libellus sub titulo: Davidis Beutheri Universale & Particularia de Transmutatione metallorum ignobilium in nobiliorem auri & argenti naturam. Quoniam autem hæc editio, æque ac quævis aliæ, nævis & defectibus laborat, monent Medici Berolinenses, ut, si quis MSta Beutheriana possideat, eademq; cum jam editis conferre, & demum, ut completius edantur, curare non gravetur, suum, quod possident, apospasma Beutherianorum lubentes volentesque se tradituros, polliciti. Notandum insimul, quod in hoc Volumine Foliorum caryophyllatæ ad ulcera antiqua virtus mundificans admodum commendetur; urticam minorem p. 45 52

urentem in gravi infantis ophthalmia plus urendo vel rubefaci-
p. 58 endo præstitisse, quam vesicatoriorum usum, perhibetur; ad corruptionem exulcerati erysipelatis unguenti aurei efficacia deprædicatur, modo rite fuerit præparatum, sumendo scilicet ceræ, potius viridis, lib. sem. terebinthinæ, resinæ pini genuinæ, non picis, ana unc. duas, mastiches elect. thuris, ana drachm. duas, croci pulverif. drachm. sem. olei hypericonis, q. s.

In Voluminis VIII Sectione I, II & III abortus septimestris monstrosus sine cerebro & cranio natus, ac per undecim horas vivens, describitur & depingitur; in IV & V Depositiones legales; in VI Sectiones extrajudiciales communicantur; in VII inquisitio Anatomica in sedem albæ, & quidem lacteæ, Cataractæ, qua canis per annum laboraverat, suppeditatur; in IIX Observationes nonnullæ Anatomico-Pathologicæ notabiles exhibentur, & in IX series longævorum, qui per annum 1719 in ditionibus Borusso-Brandenburgicis annum ætatis 90 & plures impleverunt, texitur. In abortu septimestri cranium quoad ossa frontis, bregmatis, & occipitis deerat, supra basin cranii membrana rubicunda & sanguine suffusa erat expansa, qua decussatim dissecta nihil in anteriore baseos cranii parte, ubi alias bina cerebri hemisphæria cubare solent, comparebat, quam membrana venosis tractibus turgida, sanguine quasi suffusa, in occipitio vero medulla spinalis statim in conspectum veniebat, inter quam & os sphœnoides bifidum bina cerebrosa hemisphæriola cum interjacente conariolo strata fuerunt, quæ reclinata uni quartæ segmenti cutanei in crucem facti parti adhærebant. Ex medulla spinali plerorumque nervorum vulgarium propagines utrinque emergebant, soli optici cum processibus mammillaribus desiderabantur. Ceterum duo nervi exiles utrinque ad latera ossis sphœnoidis ab hac medulla super anteriorem cranii basin procedebant ad oculos, pluraque filamenta nervea in prædicta sanguine suffusa membrana observabantur, quæ suas circa cristam galli habebant insertiones. Fœtus hic nihilominus per undecim horas omnia vitæ habuit indicia, oculos & artus movit, respiravit, quiritavit, mammas autem ob debilitatem non suxit, hinc sacro baptisma-

baptismatis fonte fuit initiatus. Qua occasione aliorum fœtuum sine cerebro & calvaria natorum, tam vitalium, quam non vitalium, ab aliis Autoribus recensitorum, conspectum exhibent, certasque subjungunt Positiones Medici Berolinenses, quibus evictum dant, maximum ad vitam menyngum esse necessitatem, insimulque quem usum cerebrum ejusque ventriculi ac calvaria præstent, explicant. Depositiones Medico-Legales respiciunt vulnus per thoracem, diaphragma, & abdominis viscera transiens; vulnus sclopetarium per mediam pulmonum substantiam; vulnera hepatis, & folliculi fellis, per se & absolute lethalia; infanticidium ob funiculum umbilicalem non deligatum; fœminam variis ictibus circa caput per se & obsolute lethalibus trucidatam, & virum phthisi, non verberibus mortuum. In cadaveribus binis theatro Anatomico illatis sequentia fuerunt observata. In uno quidem sinister testiculus intra processum peritonæi latens; arteriæ spermaticæ e regione emulgentium vasorum ortæ; renum superficies inæqualis inque multos lobulos, instar recens natorum, discerpta. In altero vero subjecto, musculus pyramidalis sinister deficiens; dexter ureter duplex, cujus alter meatus cæcus, nec ex ipso rene procedebat, utrisque circa introitum in vesicam in unum canalem coalescentibus; sinus ureterum extra renes protuberantes. Secta pariter fuit infanticida, eo tempore, quo mensium fluxum patiebatur, decollata, cujus uteri parietes interiores sanguine conspurcati, grumosoque cruore erant obducti. Sectus fuit repentina morte defunctus, cui ob congestionem sanguinis stagnatoriam circa pectus ac insolitam pinguedinis intra præcordia collectionem respiratio fuit turbata, cui accesserat hydrops pericardii. Tacemus Sectiones asthmatico-peripneumonici, atrophico-hectici, pueri ab infantia valetudinarii. In sedem suffusionis, qua canis laboraverat, inquirentes Medici Berolinenses, nec humorem aqueum vitiatum, nec pelliculam quandam, sub crystallini vero tunica propria humorem lacti similem offenderunt, quo effuso lens crystallina opaca & sublutei coloris in conspectum venit. Observationes rariores, quæ adduntur, concernunt mortem inopinatam ex uteri prægrandi mole; aliam ex ruptura vasis sanguinei intra pericardium; malum

lum hysterico-hypochondriacum solis clysteribus curatum, & abscessum cum intestino communicantem.

NOVA LITTERARIA.

EX quo tum *Nova Litteraria* vernacula, tum Latina, seorsim in forma octava singulis mensibus aut septimanis procudimus, (illa autem ab A. 1715, hæc ab A. 1718 in hunc diem continuata sunt, horumque Annorum Historiam Litterariam complectuntur prope universam) nihil eorum, quæ moliuntur Eruditi, annuntiavimus in his Actis, ne crambem bis coctam apponeremus, omne, quod nobis præstitutum est, spatium librorum editorum recensionibus aut observationibus tribuentes. Etsi vero & in posterum hunc morem servare nobis constitutum sit, cum defectus ille in Actis nostris, *Latinis* imprimis *Novis Litterariis*, quibus ea quæ ad nos ex omni Europa perscribuntur atque in aliis Diariis haud commemorata sunt, complectimur, abunde pensetur; non possumus tamen, quin hoc loco vel tribus verbis memoremus, Belgas hoc tempore duo vasta admodum ac splendida Opera moliri.

Nimirum Amstelædami nuper apud Fratres Wetstenios prodiit *Prospectus Editionis accuratissimæ monumentorum Ecclesiasticorum & Historicorum, sive* Henrici Canisii *Lectiones antiquæ, quarum sex Tomi, cum Volumine singulari insignium Auctorum, tam Græcorum quam Latinorum, quod ex variis MSS. & Bibliothecis arcessitum in lucem prodire jussit* Petrus Stewartius, *secundum seriem sæculorum digesti, & in unum corpus redacti, nitidissimis caracteribus editi, conficient quatuor Volumina in folio. Præfationes historicas, animadversiones Criticas & notas in singulos Autores adjiciet* Jacobus Basnage. Huic operi qui subscribent (admittentur autem usque ad Calendas Novembris hujus anni) non nisi 26 florenos, scilicet decem ante subscriptionis terminum, reliquos opere absoluto, numerabunt. Sed quæ huc spectant omnia luculentius exposuimus in *Novis Litterariis* Latinis hujus Anni Mense Junio editis p. 87 seq.

Lugduni Bat. Petrus van der Aa *Thesaurum Antiquitatum & Historiarum Italiæ Grævianum*, sex hactenus Voluminibus, vel Tomis III constantem, triginta duobus novis Voluminibus augere constituit, quibus rarissimos Historiæ Venetæ, Florentinæ, Neapolitanæ, Siculæ &c. scriptores, & in his vel nunc primum prodeuntes, vel ex Italico sermone in Latinum translatos, complectetur. Constabunt hæc Volumina 330 florenis, quibus addent quinquaginta, qui jam editos simul desiderant. Ceterum conspectum operis dedimus in Supplemento ad *Novorum Litterariorum* Lat. Anni 1721 Semestre I 197 ff.

* * *

N. VIII.

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Augusti Anno MDCCXXI.

SCRIPTORES RERUM AUSTRIACARUM veteres ac genuini, quotquot ex Austriæ vicinarumque Provinciarum Bibliothecis ac Tabulariis aut primum in lucem vindicari, aut ex MSS. Codicibus auctiores & emendatiores edi potuerunt. Tomus I, quo potissimum veteres ac sinceri Scriptores continentur, qui res a prima gentis Austriacæ origine usque ad Seculum XIV in Republica ac Ecclesia præclare ac sancte gestas, narrationes etiam genealogicas veterum Austriæ Marchionum ac Ducum stirpis Babenbergensis complectuntur &c. Edidit & necessariis notis, observationibus & animadversionibus illustravit R. D. P. HIERONYMUS PEZ, Austriacus Ipsensis, antiquissimi & exemti Monasterii Mellicensis Ord. S. Benedicti in Austria inferiore Professus.

Lipsiæ, sumtibus Joh. Frid. Gleditschii B. Filii, 1721, fol. Alph. 9½

FUerunt in Galliis recentiori potissimum ætate cum alii Viri illustres & doctissimi, tum in primis e familia Benedictina Dacherii, Mabillonii, Martenii, qui pretiosissima illa medii ævi monumentorum λείψανα herculeo labore eruendo, ab interitu vindicando, in unum colligendo, illustrando, & in publicam lucem proferendo bene de majoribus, bene de posteris meruerunt. At enim vero Germani nostri, uti reliquis gen-

tibus in hoc ſtudio laudabiliter præiverant, ita ſucceſſu etiam temporis ſtrenue elaborarunt, ut ne reliquis haberentur minores, &, quod ad Benedictinorum in has litteras merita attinet, ne hac laude inferior videatur patria, cum æterno ſui ordinis decore efficiunt Benedictini duo Auſtriaci, iidemque fratres doctiſſimi R. R. P. P. Pezii, Bernardus & Hieronymus, qui ampliſſimam ſpem de ſe concitatam, copioſe & abundanter explent, ille Anecdotorum Theſauro noviſſimo, hic ſcriptorum Auſtriacorum Tomo, nuper admodum publicato. Par eſt celeberrimorum Fratrum in hæc ſtudium & amor, niſi quod ille Bernardus, Hieronymo fatente, non modo ſui operis ſuſcepti, ſed hujus etiam, quod manibus verſamus, fratri commendati laudem ferat, qui, licet primo initio, elegantioribus litteris hactenus innutritus, has epulas faſtidiret, & non ſine dolore aliquo attingeret, eam tamen nunc ſe dulcedinem, eam cum fructu conjunctam voluptatem ex iis percipere, ait, ut dici non poſſit.

Differt. procem §. 4

7 Ordo in primo Tomo eſt talis, ut res veterum Laureacenſium & Pataviensium Præſulum, ad quos etiam in Norico Ripenſi ſumma ſacrorum cura pertinuit, præmittantur, variæ ſanctorum
8 beatorumque virorum vitæ & Acta ſuccedant, his chronica,
9 narrationes, tum hiſtoricæ, tum genealogicæ, necrologia, fragmenta hiſtorica jungantur, præmiſſis cuilibet monumento obſervationibus longe doctiſſimis. Diplomata, chartas, epiſtolas ſervat celeberrimus Autor ſingulari volumini, ſub *Auſtriæ Diplomaticæ* titulo, poſt tres ſcriptorum Tomos, edendo; privata
33 commentariola, ſchedas, collectanea tradet *Sodali cuidam Mellicenſi, qui poſt veterem Auſtriacorum hiſtoriam genuinis & legitimis monumentis aſſertam & vindicatam, rudes hos ac incomtos Scriptores bonis cum Muſis in gratiam redire coget, efficietque pro ea, qua valet ingenii præſtantia uſuque ſcribendi, ut perenni quadam eleganterque decurrente oratione perſcriptos gentis Annales tandem videamus.*

Sed propius ſpectanda ſunt ea, quæ in hoc primo Scriptorum Auſtriacorum Tomo a Reverendo Pezio exhibentur. Poſtquam nempe doctiſſimus Vir Auguſtiſſimam Sacratiſſimi Cæſaris Majeſtatem, cui merito hoc opus ſuum dicavit, co nta & laudes

des cum Principis maximi, tum ſplendidiſſimorum Majorum explicante præfatione veneratus eſt, de ſuo etiam inſtituto in diſſertatione procemiali, ita, uti jam a nobis dictum eſt, diſſeruit; in aliis quinque ſequentibus, I *de varia pro ratione temporum Auſtriæ nomenclatura*, II *de veteribus Auſtriæ inquilinis*, III *de iis, qui Chriſtianam religionem primum in has oras importarunt, aut importatam ſtudioſius propagarunt*, IV *quo æræ Chriſtianæ anno Leopoldus I cognomento Illuſtris, veterum Auſtriæ Marchionum & Ducum ſtirpis Babenbergenſis Pater & Autor, Auſtriæ Principatum adierit: tum a quo Romanorum Imperatore eundem conſecutus fuerit? ubi & de Adalberto ſeu Alberto, Comite Babenbergenſi, juſſu Ludovici III Imperatoris decollato.* V *quod Leopoldi V Auſtriæ Marchionis vulgo Pulchri, ejusque Fratris Alberti, cognomento Levis, flagitium inceſtum, quo ſcilicet alter alterius conjugem per vim polluerit, mera puta ſit fabula, ab imperitiſſimo Seculi XIV homine conficta*, graviter atque luculenter exponit, atque demonſtrat. Dabimus aliquod ex his diſſertationibus doctrinæ excellentis ſpecimen, quale poſt ipſum opus recenſitum locus patietur.

Sunt autem in illud congeſta vetera Monumenta ſane multa: I *Autoris incerti breve Chronicon Laureacenſium & Patavienſium Archiepiſcoporum & Epiſcoporum*, ex codice membranaceo manu Sæculi XIV exarato Monaſterii Zwethalenſis ord. Ciſtercienſis. Autor ſæculo XIII ſuperior haud fuit, cum ordinem Prædicatorum anno demum 1216 cœpiſſe ſcribat. Sint hoc Catone contenti harum litterarum cupidi, cum tres alii ſcriptores ab hoc operis Tomo omnino abſint, *Anonymus Annalium Patavienſium* ad annum usque 1255 deductorum Autor, quem Hundius ad manus habuit, & Gewoldus pollicitus eſt, *Bernardus Noricus*, qui *Catalogum Laureacenſium & Patavienſium Antiſtitum* conſcripſit, apud Cremiſanenſes ſuperſtitem, *Nicolaum Schreitweinum*, qui & ipſe *Catalogum Laureacenſium & Patavienſium Pontificum* contexuit, in Cæſarea Bibliotheca exſtantem. Ille per tot Auſtriæ Bavariæque Bibliothecas quæſitus, omni diligentia adhibita, inveniri non potuit; hi bono Pezio negati ſunt. II *Anonymi vetuſtiſſimi Verſus de* 7

 ordine

p. 1.

ordine comprovincialium Pontificum, *ubi & de primis episco-*
pis Pataviensibus, ex codice S. Emmeramni apud Ratisponen-
p. 10 ses & editione Ioannis Mabillonii. III *Indiculus pervetustus*
eorundem Pataviensium Antistitum a Wivilone usque ad Conra-
dum S. Leopoldi Marchionis Austriæ filium ex codice MS. Mo-
11 nasterii S. Crucis in Austria infer. ord. Cisterciensis. IV *Alius*
Indiculus itidem antiquus eorundem Episcoporum Pataviensium
a Wivilone usque ad Bernardum perductus, ex codice MS.
13 Monasterii Gottwicensis ord. S. Benedicti. V *Alius recentior*
Catalogus sæpe dictorum Laureacensium & Pataviensium Pon-
tificum a Wivilone usque ad Ernestum, ex Cod. MS. Monast.
19 Tegernseensis Ord. S. Benedicti. VI *Vita S. Maximiliani Lau-*
reacensis Archiepiscopi & Martyris, *autore anonymo*, *Canonico*
forte Pataviensi Seculi XIII, ex codicibus MSS. variis in primis
35 Mariæcellensi Sæculi XV. VII *Vita S. Floriani Principis of-*
ficii & Martyris, Autore Anonymo perantiquo, utpote quem
Rev. Pezius Rhabano Mauro, qui seculum IX illustravit, anti-
quiorem existimat, ex codice MS. Emmerammensi octingen-
38 torum annorum. VIII *Alia vita S. Floriani*, *ab Anonymo quo-*
dam, ut videtur, Canonico San-Florianensi composita, ex
Cod. MS. chartaceo Mellicensi, auctior sane editione Hensche-
52 niana. IX *Vita eiusdem S. Floriani Martyris ab incerto au-*
tore, seculo fere duodecimo, metrice scripta ex Cod. MS. Ca-
62 noniæ San-Florianensis Ord. Can. Reg. S. Augustini. X. *Vita*
S. Severini Monachi & Noricorum Apostoli, *autore Eugipio ejus*
discipulo, ex codice MS Mellicensi Seculi XIII, Surii, Welse-
94 ri & Bollandi editionibus curatius. XI *Vita S. Colomanni Mar-*
tyris, autore, ut creditur, Erchenfrido Abbate Mellicensi, ex co-
dicibus Mellicensibus, antea etiam a Lambecio, Schrambio &
109 Nostro quoque, notis historico-criticis adiectis, edita. XII
Vita B. Gothalmi Peregrini, *autore Bernardo Dapifero* Abbate
Mellicensi, ex codice autographo & III aliis apographis Mel-
111 licensibus, edita prius ex Cæsareo a P. Lambecio. XIII *Vita B.*
Altmanni Episcopi Pataviensis, *Autore Anonymo* Cœnobita Gott-
wicensi Seculi XIII, ex Codicibus Mellicensi Sec. XV & Cam-
134 piliensi Seculi XIII. XIV *Alia vita B. Altmanni Episcopi*
Pata-

Patavienſis, *autore Ruperto Abbate Gottwicenſi* Seculo XII, ex MS. Codice Campililienſi Ord. Ciſtercienſ. cum alio codice MS. inclyti Cœnobii B. M. V. Scotorum Viennæ ord. S. Benedicti collato. XV *Chronicon Monaſterii Mellicenſis ab Anno primo æræ Chriſtianæ ad Annum ejusdem M D L IV*, ab Anonymo vel Abbate vel Cœnobita ejusdem loci Anno Chriſti M C X X I I I ſcribi cœptum & deinceps ab aliis coætaneis anonymis Mellicenſibus ad finem perductum. XVI 287
Breve Chronicon Auſtriacum ſtemma resque geſtas veterum Auſtriæ Marchionum & Ducum ſtirpis Babenbergicæ a Leopoldo I cognomento Illuſtri usque ad Leopoldum VI Virtuoſum dictum complectens, autore, ut Noſtro videtur, *Conrado de Wizenberg* hujus nominis I Abbate Mellicenſi, ex vetuſtis membranis Mellicenſibus integrum magis, quam id Schrambius ſub nomine: *Literarum de genealogia Principum Auſtriæ* ediderat. XVII *Hiſtoria fundationis Monaſterii Mellicenſis*, 293
autore Anonymo ejusdem Cœnobii, ex ſex Cod. Mellicenſibus, majori fide, quam quæ in Lambeciana editione obſervatur. XIIX. *Necrologium Mellicenſe vetus* Seculo XII in membranis ſcribi cœptum. XIX *Inſcriptio veteris lapidis ſepulcralis*, 311
quo antiquorum Auſtriæ Marchionum & Marchioniſſarum oſſa in Monaſterio Mellicenſi condita quondam tegebantur, additis utrorumque epitaphiis. XX *Chronicon Saliſburgenſe* 314
a primo æræ Chriſtianæ anno ad MCCCXCIII, a Caniſiano longe diverſum, Canonicis primum Saliſburgenſibus, inde Cœnobitis San-Petrenſibus Autoribus, ex Codice autographo Abbatiæ S. Petri Saliſburgenſis, Ord. S. Benedicti. XXI *Chronicon Clauſtro-Neoburgenſe* (Cloſter-Neuburg) ab anno æræ 433
Chriſtianæ CCXIIX ad annum ejusdem MCCCXLIIX, iis conſulto reſectis, quæ ante annum Chriſti 988 in eo referuntur, nec ad Hiſtoriam Auſtriacam quidquam accommodatum continent, a Canonicis Clauſtro-Neoburgenſibus Ord. Can. Reg. S. Auguſtini vergente Seculo XII condi cœptum, ex codice, ut videtur, autographo Bibliothecæ Epiſcopalis Vindobonenſis.
XXII *Excerpta ex pervetuſto Necrologio Clauſtro-Neoburgenſi.* 491
XXIII *Vita B. Hartmanni*, ex Præpoſito Clauſtro-Neobur- 495

 genſi

gensi Ord. Can. Reg. S. Augustini Episcopi Brixiensis, autore Anonymo Canonico Claustro-Neoburgensi fere æquali, ex Codice Præposituræ Tirnsteinensis nunc primum vulgata. XXIV
517 *Chronicon Zwetlense vetustius* ab anno Christi MLXXV ad annum MCLXXIX, autoribus duobus Anonymis Cœnobitis Zwetlensibus Ord. Cisterc. ex Codice autographo ejusdem Cœnobii, accedit *Fragmentum Historicum de Fundatoribus Mo-*
524 *nasterii Zwetlensis* ex Codice ejusdem Cœnobii. XXV *Chronicon Zwetlense recentius* a Christo nato usque ad annum MCCCXCIX, autore Anonymo Zwetlensi, ex Codice, ut videtur, autographo Zwetlensi; accedunt *Additamenta historica* ad annum MCCCLVII, ex *Necrologio Zwetlensi* excerpta.
547 XXVI *Autoris incerti Chronicon Austriacum* ab anno primo æræ Christi ad annum ejusdem MCLXXXIX Seculo XIII conscriptum, ex Codice Zwetlensi ejusdem ætatis, & ut videtur, authentico, neglectis tamen iis, quæ ex Hermanno Contracto
567 fere desumta annum Christi 1012 præcedunt. XXVII *Narratio historica de electione Lotharii Ducis Saxoniæ in Imperatorem Romanorum* Moguntiæ anno Christi MCXXV, autore Anonymo æquali, ex Codice Gottwicensi, quam a Celeberr. Eccardo in Quaternione suo notis illustratam editam esse, ali-
572 bi monuimus. XXVIII *Narratio Genealogica Posterorum S. Leopoldi Austriæ Marchionis*, autore Anonymo, ex veteribus
577 membranis Mellicensibus. XXIX *Francisci Patavi Oratio de S. Leopoldo Austriæ Marchione*, qua ille in Senatu Ecclesiastico A. 1484 contendit, Leopoldum Pium in Sanctorum numerum solenni ritu esse referendum, ex MSto Mellicensi, Surio
674 & Polzmanno. XXX *Bulla Innocentii VIII P. R. de Canonizatione S. Leopoldi Austriæ Marchionis*, ex Codice Mellicensi
682 & Polzmanno. XXXI *Autoris incerti breve Chronicon Austriacum*, res a Veteribus Austriæ Marchionibus & Ducibus stirpis Babenbergensis gestas usque ad Rudolphum I Imperatorem complectens, ex Codice Monasterii S. Petri Salisbur-
686 gensi. XXXII *Bernardi Norici*, ut Cremifanenses existimant, *Chronicon Austriacum* ab origine gentis usque ad annum Christi MCCCVIII perductum, ex Codice autographo Cremifanensi.

nensi. XXXIII *Necrologium Monasterii B. M. V. vulgo ad Scotos Viennæ Austriæ*, ex Ioanne Raschio. XXXIV *Paltrami seu Vatzonis Consulis Viennensis Chronicon Austriacum* ad A. 1301, inde a *Nicolao Vischel Cœnobita San-Crucensi* usque ad MCCCX continuatum, ab *Anonymo* demum ad A. MCCCCLV productum, ex Codice MS. Claustro-Neoburgensi chartaceo. XXXV *Historia Inventionis SS. Reliquiarum duorum Anonymorum ad D. Hippolyti in Austria, auctore Anonymo* Canonico Regulari S. Hippolytano, ex Codice membranaceo Cœnobii Altenburgensis Ord. S. Benedicti in Austria inferiore auctius, quam a Bollandinis Sociis edita, & emendatius. XXXVI *Anonymi Leobiensis* (Leobium, *Leuben*, oppidum Styriæ Superioris) *Chronicon VI Libris conprehensum*, a Christo nato usque ad annum MCCCXLIII, accedit brevis continuatio ab anno MCCCXLV ad annum MCCCXLVII, ex Codice Claustro-Neoburgensi, Seculi XV. XXXVII *Anonymi Cœnobitæ Zwetlensis Chronicon* ab anno DCCCCXXVIII ad MCCCLXXXVI, ex chartaceo codice MSto Claustro-Neoburgensi. XXXVIII *Anonymi narratio de Prælio Fridericum Pulcram inter & Ludovicum Bavarum habito* A. MCCCXXII, cui Autor interfuisse videtur, sermone Germanico, ex Codice Claustro-Neoburgensi. XXXIX *Tabulæ Claustro-Neoburgenses de primis Austriæ Marchionibus & Ducibus Stirpis Babenbergensis, eorumque Conjugibus & Liberis, autore Ladislao Suntbaimio, operam quoque conferente Jacobo Præposito Claustro-Neoburgensi*, ex editione Basileensi MCCCCXCI. XL *Matthæi* cujusdam vel *Gregorii Hageni Chronicon Austriæ Germanicum a condito mundo ad Annum Christi MCCCXCVIII* perductum, ex Codice Tirnsteinensi, detractis nempe iis, quæ fabulose ante annum Christi 1056 tradita leguntur. XLI *Appendix ad istud Chronicon* ab A. 1355 ad A. 1493, e Codice Dominicanorum Viennensium eruta. XLII *Viti Arnpeckii e Presbytero seculari Cœnobii Ebersburgensis Ord. S. Benedicti in Bavaria prioris Chronicon Austriacum a fabulosis nostræ gentis primordiis usque ad tempora Friderici Imperatoris vulgo III productum*, nunc primum ex Codice, ut videtur, autographo in lucem datum. Hæc ita congesta,

p. 695, 703, 739, 751, 971, 1000, 1043, 1296

gesta, descripta, collata, recensita erant, cum Rev. Pezius, Sodali R. P. D. Benedicto Bonnethi comite, Waldhusium, Canoniam Ord. S. Augustini in Austria inferiore nondum visam, veterum librorum indagandorum causa, excurreret, &, en! *Bernardus Noricus, de Laureacensibus & Pataviensibus Pontificibus*, a Sodalibus Cremifanensibus tam pervicaciter negatus, in Codice chartaceo trecentorum amplius annorum Nostro in primo fere aditu sese offert, quem adeo in fine hujus Tomi additum, L. B. indicamus. Rev. autem Pezium hoc veluti omine accepto, inter varia, quæ ipsi in opere tam laudabili obvenient, dura atque molesta, nunquam non bene sperare jubemus.

Ad Dissertationes doctissimi Pezii toti operi præfixas revertimur, unum alterumve delibaturi, dicturique, plura forte, quam alias solemus, pauciora certe, quam animus fert, harum deliciarum (ut vides B. L. & veniam dabis) cupidissi-
§. 1 mus. *De varia pro ratione temporum Austriæ nomenclatura* dissertatione agitur secunda. Austria alia est superior ad utrumque Danubii litus versus occidentem sita, alia inferior ad eadem litora versus orientem; utraque adeo est vel Cisdanubiana, ab Austro nempe venienti, vel Transdanubiana. Hæc probe te-
2 nenda sunt. Cisdanubiana ab Oeni Danubiique confluentibus ad Cetium usque montem (den Kahlenberg) a Veteribus *Noricum* appellata est. Clarissime Ptolemæus: *Noricum terminos habet ab occasu Enum fluvium, a septentrione Danubii partem, quæ est ab Eno usque ad Cetium montem, ab ortu Solis*
3 *ipsum montem Cetium &c.* Crevit inde Noricum, quo factum, ut in Mediterraneum & Ripense tribueretur. Extra dubium est, Austriam Cisdanubianam potissimum ad *Ripense* pertinu-
4 isse. Austria citerior ultra Cetium montem, ad Leytham flu-
5 vium usque, eodem Ptolemæo autore, ad *Pannoniam superiorem* pertinuit. Austria Transdanubiana seu ulterior magnæ Germaniæ portio fuit, & veluti frons, quod Tacitus ait,
6 Marcomannorum & Qvadorum regio. In eadem consedere Seculo V Rugii, unde *Rugilandiæ* nomen, quo cum exercitu pervenisse Odoacrum, regemque Rugiorum Teletheum magna

gna clade affecisse, narrat Paulus Diaconus. Seculo VI Hun- §. 7 seqq.
ni & Avares rerum potiti sunt in Pannonia, nec intra montem Cetium se continuerunt; Anesus duorum regnorum, Germanici puta & Hunnici, limes dicitur ab Eginhardo in Annalibus; unde Austriæ citeriori ista ætate *Hunniæ* & *Avariæ* nomen. De Hunnia testantur breves Francorum Annales, antiquissimus Codex apud Aventinum, Epistola Eugenii II; de Avaria diplomata apud Hundium & Bernardum Fratrem. Austria inferi- 14
or *Pannoniæ* etiam nomen est sortita. Ita in diplomate Emmerammensi apud Fratrem, & in Eginhardo. Seculo X, XI,
XII Austria omnis *orientalis plaga & Marka sive Marcha*, ut 16
in Diplomatibus Ottonis III apud Hundium; & in alia ejusdem Imperatoris charta, & Henrici III Literis *Ostirrichi & Osterrichi* appellata est, *Orientalis* etiam *provincia* & *Marchia* sive *Marcha orientalis*, in Præceptis puta Henrici II, a Bertholdo Constantiensi *Orientale Regnum*, ab Ottone Frisingensi, *orientalis*
Teutonicorum Marchia, immo *oriens*. Ita enim Henricus I 20
Dux Austriæ in Diplomate San-Petrinensi; *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Ego Henricus Dux Orientis* &c. & in alia charta traditionem Monasterio Admontensi factam continente: *Anselmus Ministerialis Heinrici Ducis de Oriente vendidit & delegavit ipse & uxor ejus & filii ejus locum curtis apud Chremese* (Crembs) *in oriente* &c. Accedit autoritas Annalium Fuldensium: *Imperator per Wajowariam ad orientem proficiscitur, veniensque prope flumen Tullinam, monte Comiano colloquium habuit*, & Martyrologii Benedicto-Burani: *Item S. Kolomanni Martyris, qui in oriente passus est*, quem in Austria in-
terfectum, ibidemque coli satis constat. *Bavariæ* etiam *Orien-* 21
talis nomen tulit, quod Bavarici fere juris esset, antequam in peculiaris Provinciæ formam, Comitibus & Marchionibus propriis datis, redigeretur. Novissimum nomen est *Austria*, quod cum a situ regionis manifestam originem trahat, non ab Austro, qui medium Solem amat, sed a Germanica voce Osten, ante Seculum XI tamen non auditum est. Primum nempe in Tabulis Ernesti Marchionis, qui ab A. MLVI ad A. MLXXV regioni præfuit, & Literis fundationis Monasterii S. Nicolai ex-

tra muros urbis Patavienſis a B. Altmanno Anno MLXXIV datis occurrit.

Diſſ. II Nominibus veteribus commodum jungerentur Veteres Auſtriæ Inquilini, ſed hæ diſſertationes ita ſunt bonæ frugis pleniſſimæ, ut omnium epitomen conficere non liceat. Neque tamen injucundum erit, ſaltim Iconem gentis Auſtriacæ, ab Auſtriaco homine profectam ex illa *ſecunda Diſſertatione* hic legiſſe, iis, quibus multa eſt cum Auſtriæ civibus conſuetudo, arbitrio de veritate relicto. *Auſtriaci tam ad belli, quam*

in fine. *ad pacis artes egregie facti ſunt, aptiores tamen ad poſteriores ob mitius & lenius ingenium, quo a reliquis Germaniæ populis præcipue differunt. Hinc brevior eorum & minus pertinax ira, & amplior metus ab hoſte, etiam quem ſæpiſſime vicerunt, ac denique clementiores victoriæ. Divinam religionem ſtudioſe curant, a ſuperſtitione tamen remotiores. In luxum faciles bonorum malorumve exempla celerius ſectantur, vix ſuo, nedum alieno damno ſatis cauti. Principes ſuos patrum loco ſemper habuerunt, clementiori imperio adſueti. Splendidis conviviis ac ædium magnificentia, copioſoque apparatu mirifice delectantur, eoque in genere totis patrimoniis de primo loco nonnunquam decertant. Multi prodigalitati, quam liberalitati ſunt propiores. Candor animi maximus, faciles amicitiæ ac minor taciturnitas. Ingenium plerisque Auſtriacis majus eſt, quam in eo percolendo contentio, quæ, ſi acceſſerit, ceteris Germanis literas & celerius, & penitius adſequuntur. Foris amplius valent, quam domi, ubi indulgentius habentur. In conſiliis primo plerumque congreſſu res maximas definiunt, non perinde fortes & conſtantes in iis, quæ probarunt, exſequendis. Vino, quod nobile & generoſum patria profert, num plures ſibi morbos concilient, an curent Auſtriaci, dubium eſt. Hoſpites, ſed pauciorum dierum, curate habent ac colunt. Urbes Tuſculanis beatiores plerique putant. Gravioribus laboribus ferendis impares, civilibus artibus acrius inſtant, licet exterorum artificia ſuis omnes præferant ac demirentur. Nemo, quod ſibi ſemel propoſuit, ſe conſecuturum facile deſperat. Vix quiſquam vehementiſſime amat, & pauci vel ampliſſimam fortunam probant, ſi ſerviendum ſit. Falluntur*

ſæpi-

ſæpius, quam fallunt, nec a vitio apud eos procul abeſt, qui tectior apparet, Ad riſum proni triſtium & acerborum facile obliviſcuntur. Dum ſumma rerum ſalva ſit, minora non gravate negligunt.

In Diſſertatione V quæritur, num *Leopoldus I* idem veteribus *Liupaldus*, *Liutpaldus*, *Leopaldus*, *Liupoldus*, *Luipoldus*, Diſſert. V §. 1
& *Leupoldus*, cognomento *Illuſtris*, e nobiliſſimorum Comitum Babenbergenſium ſtirpe deſcenderit? Res omnis nititur teſtimonio Ottonis Friſingenſis Epiſcopi, S. Leopoldi Auſtriæ 2
Marchionis filii: *Ex hujus Alberti ſanguine Albertus, qui poſtmodum Marchiam orientalem, id eſt, Pannoniam ſuperiorem Ungaris ereptam, Romano Imperio adjecit, originem duxiſſe traditur*, & confecta eſt, ſi quidem, ut bene monet Noſter, Ottonem traditio non fefellerit. Ille *Albertus*, quem Annales Auſtriaci ob Hunnos ſæpius fuſos, *Victorioſum* appellant, *Henrici*, quem per injuriam *Rebellis* nomine inſigniverunt, Filius, Avum habuit noſtrum Luitpaldum. Sed an Luitpaldus patrem habuit illum Adalbertum? Sane nomen Patris ignoratur. An itaque ille Adalbertus? Variæ hic fabulæ & errores, in quibus confutandis Noſter hic deſudat. Idem tamen Noſtro veriſi- 3
millimum videtur, hoc argumento: Albertus Victorioſus *originem ſuam duxit ex ſanguine* Alberti ultimi Babenbergenſium; 9
autor eſt Otto; ſed non ut a Patre, Patrem enim habuit Henricum Rebellem; nec ut ab Avo, Avus enim fuit Leopoldus Illuſtris, ergo ut a Proavo, quo ipſo conficitur, Albertum fuiſſe Leopoldi Patrem. Videant rei hiſtoricæ peritiores, num hæc neceſſaria conſequentia nitantur. Jam ad triſtia fata Alberti digreditur Pezius, & ea Hattonis perfidiæ tribuit. Nova quæ- 10
ſtio oritur, quo anno Marchionatum Auſtriæ adierit Leopoldus? Variæ iterum ſententiæ, in quas accurate inquirit Rev. 17
Pezius. Dubius eſt Annus, ignoratur etiam Imperator, cujus be- 18
neficio id factum. Maxime tamen probabilis opinio eſt, quæ id contigiſſe ait Anno DCCCC XXXV, autore Chronographo Leobienſi, homine in indagandis rebus Auſtriacis induſtrio, anno Leopoldi fere XXX, juvenis ætate & viribus florentis, qualem præfectum infida illa provincia ſibi depoſcebat. Pro-

 xima

xima opinio est allegantium Annum DCCCCXXVIII, quæ etiam fide Anonymi Zwetlensis nititur. Omnium autem consensus est, intra annos DCCCCXXV & DCCCCXXXV Marchionatum iniisse Leopoldum, ex quo satis patet, deberi id Henrico I Aucupi, qui ab A. DCCCCXX ad A. DCCCCXXXVI rerum in Germania potitus est.

§18 Lepida est Fabula, quam Conradus de Wizenberg, ab A. Christi 1177 ad An. 1203 Abbas Mellicensis, in Brevi Chronico de primis Austriæ Marchionibus ad Leopoldum II scripto memoriæ prodidit. *Dum adhuc adolescens*, inquit Conradus de Leopoldo Illustri, *die quadam in venatione per avia secutus fuisset Imperatorem, solum scilicet solus, & ille feram percussurus arcum fortius attrahens comminuisset: Juvenis arcum suum, ut erat contentus, manui cunctantis promtissime inseruit: Sicque Princeps percussa fera, super alacritate adolescentis delectatus, sub autoritate regia promisit ei Terram, quam sibi proxime vacare contingeret ipsique competeret, atque pro memoria & confirmatione promissi, quia nullus interfuit, dedit ei arcum contritum. Non multo post tempore mortuo Marchione Austriæ, cum multi procerum quisque pro se instarent Imperatori, prorumpere in medium juvenis cum attestatione fracti arcus, regalis promissionis petiit executionem. Cui Princeps, nihil moratus, industriam suam commemorans, auctoritate regia Marchiam traditam confirmavit.* Lepida, inquam, est fabula, cui omnem demere fidem nolim, neque tamen addere, cum Pezius noster probe observet, fuisse eam Leopoldo virtutem, &, si Ottoni redas, etiam necessitudinem, ut, absque illa industria, quam in venatione Regi comes demonstrasse a Conrado dicitur, Rudigeri de Proclara nuper defuncti provincia me-
19 rito ei delata sit. Anni, in quibus Austriæ præfuit, nunc facile invenire dantur LIX, si Leobiensem sequaris, LXVI, si Zwetlensi credas. Anno enim 994 *in civitate Wirtziburg*, teste Chronographo Saxone, ubi Bernwardi Episcopi hospes militum
20 lusibus intererat, *cum sagitta improvise vulneratus obiit*. Eadem, & prolixius quidem Ditmarus, qui etiam Wirciburgi sepultum affirmat, quod Mellicenses ex lapide sepulcrali negant.

gant.

gant. Uxor ei *Ribkart*, incertum, quo genere sata. Filii, Henricus Austriæ Dux, & Poppo Trevirensium Archiepiscopus. p. 21
Ille posteris audit Rebellis, manifesto errore recentiorum, qui 22
Henricum Comitem & Marchionem *Franciæ orientalis*, Hezelonem appellatum cum Henrico Comite & Marchione *Orientalis plagæ* confuderunt. Sed discedendum tandem est ab opere, quod omnium laudem meretur. Nos Reverendo Pezio propitium Principem, faciles Bibliothecarum & Tabulariorum aditus, Sodales eruditione & diligentia haud impares, Austriæ vero Diplomaticæ, & Annalibus Austriacis faustos natales apprecamur. 23

ORIGINES SERENISSIMÆ AC POTENTISSIMÆ Familiæ Habsburgo-Austriacæ ex Monumentis veteribus, Scriptoribus Coætaneis, Diplomatibus, Chartisque nunc primum continua serie ab origine prima ad Rudolphum Imperatorem usque demonstratæ, & S. Cæsareæ ac Catholicæ Majestati devotissime oblatæ a JOHANNE GEORGIO ECCARDO.

Lipsiæ, sumtibus Joh. Frid. Gleditschii B. Filii, 1721, fol. Alph. 1 plag. 16 Fig. æn. 2.

BEne ac laudabiliter celeberrimus Eccardus instituit, in origines gentis augustissimæ Habspurgo-Austriacæ inquirere, cum, quod infinita prope fabularum, errorum, opinionum monstra, quæ homines in his studiis leviter versatos ad prima initia pervenire non sinebant, talem, qualis omnium assensu est Noster, Vindicem, Virum omnis Antiquitatis Germanicæ scientissimum, postularent, tum, quod idem animo fingens formansque materiam tanta doctrina dignam, nobilem, excellentem, aliam magis excelsam voto saltim concipere non poterat, aut similem huic, quam explicavit. Sane dudum intererat Reipublicæ, & ad gloriam nominis Germanici pertinebat, illustrasse ortum tot Augustorum, & in tanta rei historicæ luce exposuisse, quibus majoribus satus sit Princeps divinitus terris

datus, Cæsar idem & Catholicus Rex, bello maximus, pace etiam major, hostium terror, suorum amicorumque amor & delitium, cujus virtutes nullo vitiorum confinio læduntur; quam provinciam cum occupaverit non modo Noster, sed etiam ornaverit, non nostras, sed publicas omnino laudes promeruit. Sunt autem in hoc Volumine Originum Libri II, Monumentorum eo pertinentium Codex, docta Cl. Schminckii Dissertatio de Athico Duce, & totius operis præfatio, qua Abbatis de Campis ineptiæ Auberianis insipientiores pro merito excipiuntur, de quibus omnibus nobis nonnihil dicendum est.

Procem. Hieronymus Viguerius cum ante annos fere septuaginta in origine Familiarum Alsaticarum, Lotharingicæ, Austriacæ, Badensis & aliarum multarum detegenda versaretur, concinnavit stemma sacratissimæ gentis, quod appellat *Archinoaldinum*, ita quidem ut *Ricimerum* Patricium, *S. Gertrudis* maritum, communem satorem faciat, & ex *Ega* Filio, Majore domus Dagoberti I *Archinoaldum* Nepotem, Majorem domus sub Clodoveo II, huic vero ex *Leudesio* Filio, Majore etiam domus, Filium *Athicum* sive *Athalricum* Habspurgiorum Satorem tribuat. Sunt varia, quæ in hac Genealogia spongiam merentur ex Nostri sententia, illud vero inprimis quod non satis constet *Leudesio* Majori domus fuisse posteros. Scilicet Athici Alemanniæ Ducis Patrem *Leudericum* cum *Leudesio* Majore domus confuderunt veteres nonnulli, Fragmentum Alberto Argentinensi præfixum, Königshovii Chronicon Latinum, vita S. Odiliæ a Mabillonio postremum edita, Chronicon Novientense Martenii, & hos secuti Vignerius, Bruschius, Bucelinus, Chifletius, Blondellus, facili errore ob affinitatem nominis, sed eo magis, præeunte summo Viro Joh. Mabillonio, nunc abjiciendo, quod aliunde constat, *Athicum*, quem *Leudesii*, mortuo demum Childerico, Majoris domus Filium faciunt illi, regnante Childerico habuisse filium *Adalbertum* tam provectæ ætatis, ut Monasterium S. Stephani intra muros veteris Argentorati condiderit, eidemque filiam suam *Atalam* præfecerit. Athiconi itaque Habspurgiorum satori Pater est *Liutherius* vel *Leutharius* Alemannorum Dux, &, si conjecturas ab

L. I c. 1

c. 2

ὑμοτο-

ἐμονομία ductas non respuas Avus, *Liutfredus* seu *Leudefridus*, qui A. 588 in Childeberti R. offensam incidit, Proavus *Leutharius* Alemanniæ Dux, Bucelini in Italia Narsete occisi Frater; reliqui majores ignorantur.

Ethiconi uxor fuit *Bersuinda*, soror Sigrandæ, matris S. Leodegarii; liberi, *Ethico, Adalbertus, ἀνώνυμος, S. Odilia* Abbatissa Hohenburgensis, *Hugo*. De *Adalberti* Alemanniæ Ducis posteris disserit Noster accurate & prolixe, nos nunc Habspurgicas origines in Ethiconis progenie prosequemur. *Ethiconi* II Duci Alemanniæ Filii fuere *Albericus* Comes & *Ethico* Episcopus Argentinensis. Fragmentum Vitæ S. Odiliæ: *Ejus Filii Episcopus Argentinensis æquivocus & Albericus Comes.* Nepos ex Alberico *Eberhardus* I Comes. Idem Fragmentum: *Inter quos Eberhardus Alberici Comitis Filius, qui licet Leone & Urso ferocior aliquando in servos Dei sævierit &c.* Pronepos fere ignoratur; ut enim Eberhardo illi jungamus Adelindem uxorem, quod fecere Vignerius & Chifletius, temporum ratio vetat, octoginta fere annis inter illorum Eberhardorum ætates intercedentibus. Tacentibus Annalibus opem ab ingenio petit Eccardus. Fuit eo tempore illustris Comes *Bego*, *Alpaidi* Ludovici Pii filiæ matrimonio junctus; huic filii *Letardus*, (Lutardus, puta, sive Leutharius) & *Eberhardus* nomina genti Alemannicæ familiaria, quin ipse ille *Bejo* est *Albericus*, ex quo *Berico*, *Berigo*, & extruso *R*, *Bego* nomen factum est. De filiis Begonis Frodoardus: *Quod cœnobium postea per precariam ipsius Alpaidis vel filiorum ejus Letardi & Ebrardi ad partem & possessionem Remensis devenit Ecclesiæ.* Eberhardi II Filius dubio procul est *Eberhardus III, Comes bellipotens de Alsatiæ Partibus*, teste Autore vitæ S. Deicoli, Adelindis Maritus, Waldradæ & *consanguinitate* & amicitia junctus. Eberhardo III filius fuit nomine *Hugo I Adelheidis* Ludovici III Franciæ Regis uxoris, & *Wulfhardi* Abbatis Flaviniacensis & Archicancellarii in Francia frater, uti hæc ex diplomate quodam Caroli Simplicis, & Hugonis Flaviniacensis Chronico colliguntur. Hugoni I liberi III *Eberhardus*, *Hugo II*, *Guntramnus*, cognomine dives: ita enim Autor vitæ S. Deicoli. Ex his Guntramnus est Habspurgiorum

C. 3
4
5 sqq.
7
9

rum progenitor, cujus posteri originum Libro II exponuntur.

L. II C. 1 Guntramnus, Hugonis I & Hildegardis Filius, est ille *Guntramnus Dives*, quem Acta Murensia memorant, eo etiam potissimum argumento, quod Novientensis Monasterii ab Ethicone I Alemanniæ Duce restaurati & dotati Advocatiam gesserit.
2 Ex hujus liberis eminet *Lancelinus* Comes de Altenburg. Guntramni divitis filius, quem sibi *liberi homines* in loco, quem a *subterraneis muris antiquitus constructis*, *Murum* appellabant, optarunt defensorem. Ille vero annuit, & *tam diu*, inquiunt Acta Murensia, *in hoc illis præfuit, quousque totum in suam potestatem tam juste, quam injuste contraxit.* Lancelino filius fuit *Radeboto*. Acta Murensia: *Heredes venerunt hucusque ad locum, quod dicitur Marpach, ibidemque jussu Radebotonis filii ipsius Lancelini, ab istius loci hominibus cum injuria repulsi redierunt.* Radebotoni uxor fuit *Ita* Friderici Lotharingiæ Ducis & Beatricis Filia, quæ illam injuriam *liberis hominibus & heredibus* factam condito Monasterio Murensi expiavit, & decora Capetingorum, Ottonum etiam Saxonum & Carolingorum in Habspurgicam gentem derivavit. Fuit enim *Beatrix*, mater Itæ, soror Hugonis Capeti, Filia Hugonis Magni & Hedwigis, avo adeo materno Henrico Aucupe, Proavia vero Hatui Ottonis illustris conjuge sata, quæ ipsa Ludovicum Pium Avum maternum ciebat. Frater Radebotonis fuit *Wernerus* Episcopus Argentinensis, Monasterii Murensis in patrimonio suo, ex sententia nempe
3 *Ita* Affinis, conditor, filii vero *Otto*, *Albertus*, *Wernharius*, *qui sibi*, fratribus puta mortuis, *tunc penitus locum vindicavit*, ut loquuntur Acta sæpius memorata, *immatura autem morte præven-*
4 *tus III Idus Novembris vitæ finem sortitus est an. MXCVI Dominicæ Incarnationis*, *filiusque ejus* Otto *in Advocatum pro eo*
5 *constitutus est.* Otto *genuit* Wernherum & Adelheiden *de Hu-*
6 *neburg*. Wernherus *vero* Adelbertum, cui obtigit Uxor *Ita*, veteres Welphos & Billinganos, Reges etiam Hungariæ & Norwegiæ vetustos Habspurgicis jungens. Ita enim Genealogia Murensis: *Albertus per Itam Comitissam de Pfullendorff filiam sororis Ducis Welph genuit Rudolphum & Comitissam de Lingen.*

gen. Idem ille *Albertus* est *Rudolphi* Imperatoris *Proavus*, *Rudolphus* Avus, Pater vero *Albertus*. Charta Wettinensis Rudolphi Habspurgici, Alsatiæ Landgravii, postea Romanorum Imperatoris, a Guillimanno publicata: *Tam nos, quam bonæ recordationis progenitores nostri, Comites videlicet Albertus, mihi Landgravio Pater, nobis tribus fratribus Patruus, Rudolphus Avus, Albertus Proavus* &c. qua omnis illa de Perleoniis & Aniciis, Majoribus Austriacis, fabula, magno etiam Lambecio adamata, prorsus deletur, qua Petrus III Perleonius, Adelberti Pater, Rudolphi Imperatoris Avus fingitur, commento futili, & eo minus ferendo, quod illæ origines Perleoniæ, si verum amamus, tandem in Judæos Apellas desinant. Habspurgii sunt, Alemanni sunt Austriaci, quorum augustissimum Genus in Principe, quo majorem prior ætas non vidit, CAROLO VI, Imperatore Pio, Felici, Augusto, superstes, ut multa & mascula sobole firmare velit divina bonitas, omnes boni precantur.

Origines sequuntur Probationes sive Monumentorum Codex, quorum fide illæ nituntur. Continentur autem præter Fragmenta nonnulla, Legis Alemannorum, Vitæ S. Odiliæ vetustissimum, Codicis pergameni manuscripti, qui Historia de Corpore Domini inscribitur, a Schiltero ad Königshovium editum, Vitæ S. Deicoli; Vita S. Odiliæ ex Mabillonio, Genealogia S. Odiliæ, ex Chronico Königshovii Latino, Beslii Vera Origo Hugonis Regis Italiæ contra Gasparum Scioppium, Wiberti Archidiaconi Vita B Leonis IX Papæ, Origines Murensis Monasterii, additis Diplomatibus longe plurimis Honaugiensibus, & Murbacensibus ex Mabillonio, Vezeliacensibus, Pultariensibus, Grandivallensibus ex Dacherio, Tullensibus ex Benedicto Tullensi, variis ex Guillimanno, Coccio, Vignerio, Baluzio, Ughello, Cointio, Petro Maria Campo, Joanne a Bosco, Meibomio, Christophoro Hartmanno, Crusio.

Occupat extremum *Jo. Hermanni Schminckii, Historiarum & Eloquentiæ apud Marpurgenses Prof. Publ. Dissertatio Historico-Genealogica, in qua disquiritur: Num Adalricus sive Athicus Dux Alsatiæ Leudesii Majoris Domus fuerit filius?* quam

Uu Celeb.

Celeb. Eccardus, opere licet suo fere absoluto oblatam sibi, cum
mire cum iis, quæ ipse in originibus disputavit, consentiat, di-
§. 1 gnam existimavit, quam in fine adjiceret. Scilicet cum decan-
tatum illud Stemma Archinoaldinum etiam Cl. Tolnero in Hi-
storia Genealogica Serenissimorum Hassiæ Landgraviorum
valde placuerit, quos per Lotharingiæ & Brabantiæ Duces inde-
prognatos esse multis demonstrare aggreditur, operæ pretium
visum fuit Cl. Schminckio penitius in istas origines inquirere,
2 quod ita effecit, ut primum de Erchinoaldo & Leudesio Majo-
ribus Domus, quæ poterant, dixerit, deinde Anonymi Ursti-
siani narrationem, omnis illius fabulæ fontem, excusserit, su-
as demum de Majoribus Athici conjecturas, quas vocat, in me-
3 dium attulerit. Erchinoaldus dubio procul fuit Neustrius, cum
palatium habuerit vici Peronensis; & in Rothomagensi agro
4 prædia. Pater illi fuit non Erchinoaldus Burgundiæ Patricius,
ut vult Clar. Tolnerus, sed forte Erchinoaldus sub Dagoberto
5 Major Domus. Ipse anno tertio Chlodovæi II, Ægane mortuo,
6 dignitatem Majoris Domus in Neustria obtinuit. Mortuus anno
6;6, quod Noster contra Bollandum, Blondellum, Spenerum,
12 Henschenium, Tolnerum docte evincit. Erchinoaldo successit
Ebroinus, qui cum sua potestate abuteretur, & mortuo Chlota-
rio Rege Theodoricum, optimatibus non consultis, Regem con-
stitueret, omnium odium in se concitavit. Coeunt Franci, &
Rege illo vitio creato in Dionysiacum, Ebroino Majore Domus
in Luxoviense Monasterium detrusis, Childericum Regem Au-
strasiæ, Neustriæ etiam & Burgundiæ Regem dicunt An. 670,
qui vero civibus & proceribus gravis A. 673 a Bodilone inter-
13 ficitur. Wulfoaldus Major Domus ex Neustria infida in Austrasi-
am fugit. Neustrasii Leudesium Majorem Domus, mox Theo-
doricum e Monasterio eductum Regem constituunt an. 673,
quod ubi audivit Ebroinus, in spem Majoratus recuperandi
adductus e monasterio aufugit, & structis Leudesio insidiis A.
13 674 eum perfide obtruncavit An itaque hujus Leudesii filius
16 fuit Athicus? Ita vult Anonymus Urstisianus. Sed idoneus veri
17 autor non est, de rebus Seculi VII Scriptor Seculi XIII, variorum
præterea errorum reus. Ait enim, Dagobertum Monarcham
Fran-

Franciæ univerſæ factum an. 631, quod an. 628 accidiſſe certo certius novimus. Idem confundit Erchinoaldum primum & ſecundum, Majorem domus ſub Dagoberto cum Majore domus ſub Chlodovæo II. Nec Dagobertum I & II ſatis diſcernit. Narrat, Chlothariùm conſtituiſſe Ebroinum Majorem domus, §. 18
quod a Francis optimatibus factum eſt: Ebroinum a Childerico Monaſterio incluſum eſſe, quod a Proceribus Neuſtriæ factum, Childerico nondum rerum Neuſtraſiarum domino: Leudeſium Ebroino ſtatim ſuffectum, quod ante Childerici mortem factum non eſt: Leudeſium Germanis vocari Leuthericum, quod uti probari poterat, ita diverſos eos fuiſſe viros, ipſe in ſequentibus affirmat: Leudeſium jam Majorem domus duxiſſe uxorem & genuiſſe Athicum, cum patre ſuo ſuperſtite & Childerico II regnante matrimonium inierit: Adalrici uxorem fuiſſe Berſuindam, ſororem Bilihildis, conjugis Childerici II & neptem ex ſorore S. Leodegarii, cum Cl. Schminckius docte oſtendat, illam Bilihildem Sigeberti Auſtraſiæ Regis fuiſſe filiam, quem Childerici II fuiſſe patruum, vel ut illius ævi homines loquebantur, avunculum, ſatis conſtat. Eſt itaque *Athicus* non *Leudeſii* Filius ſed *Leutharii* ſive *Liutherici* Alemannorum Ducis, viri in Auſtraſia maximi nominis, cujus Ducatum Childericus filio conceſſit, quam ſententiam, a Schminckio ſub conjecturæ nomine viris doctis commendatam, admodum firmat doctiſſimi Eccardi aſſenſus. 25

Præfatio ſupereſt totius operis, de qua, cum ſingulare argumentum contineat, dicturi eramus uberius, niſi vereremur, ne patriæ amore longius abrepti aliis videremus in his nimii. Commendanda tamen eſt iis, quibus nominis Germanici gloria curæ cordique eſt, quam Vir illuſtris *Abbas de Campis*, qui ab aliquo tempore motis optimo diligentiſſimoque Viro P. Danieli controverſiis exteris etiam innotuit, nuper impugnare cœpit, affirmans: *Imperium Romanum Occidentale non ſolum a Chlodovæi tempore usque ad Carolum M. penes Reges Francorum fuiſſe; ſed etiam poſt eum dignitatem Imperialem Monarchiæ Franciæ inſolubili vinculo ad noſtra usque tempora connexam manere, Regesque adeo Franciæ ſe ideo nunquam non Im-*

 pera-

peratores vocasse. Suave somnium est, quod uti ea tempestate, cum Ludovicus M. Orbis Imperium affectaret, Abbatem de Campis facile ludificare potuit, ita miramur merito, illud inter publicas Galliæ calamitates proferri, quibus florentissimum Regnum prorsus atteri magis dolemus, quam ut Imperiali splendori, qui per tot secula in nostris Augustis continuatus est, admodum metuamus. Interea & in eo suam patriæ pietatem probavit Celeb. Eccardus, quod insolentem illam opinionem cariosis, fictis, nutantibus tibicinibus suffultam levi brachio prostraverit.

M. Johann Erhard Kappens Sammlung einiger zum Päbstlichen Ablaß gehörigen Schrifften.

h. e.

M. JOANNIS ERHARDI KAPPII Nonnullorum Scriptorum cum ad Indulgentias Pontificias generatim, tum ad motas initio Seculi XVI inter D. Martinum Lutherum & Joannem Tetzelium controversias pertinentium Collectio, prolegomenis suis & notis instructa.

Lipsiæ, impensis Joannis Christiani Martini, 1721, 8.
Alph. 1 plag. 18.

Fidem, quam Cl. Autor in alia Schedarum ad Indulgentiarum historiam pertinentium Collectione, superiori anno in Actis nostris mense Novembri laudata, dederat, futurum, ut rarissimum Scriptum, Instructionem puta Subcommissariorum Alberti Moguntini, juncta alia rerum non ubivis obviarum farragine, proxime in publicum ederet, nova hac collectione nuper luci publicæ exposita abunde liberavit. Affert autem, postquam nonnulla de ejusmodi collectionum utilitate, satis, ut opinatur, cum autoritate Lutheri, Chemnitii & Hottingerorum, tum exemplo Virorum celeberrimorum, Seckendorfii,

Ten-

Tenzelii, Hardtii, Lœscheri asserta, præfatus est, I Literas III p. 7.
Clementis VI P. R. ad Joannem & Joannam Franciæ Reges,
*quod Rex & Regina possunt in locis interdictis sacra celebrare,
quod possunt eligere Confessorem, quod Confessor potest mutare
vota & juramenta eorum*, ex Luca Dacherio. II Christiani Bom- 28
howeri, Julii II P. R. Subcommissarii, Literas Indulgentiarum
*pro tutela partium Livoniæ in subsidium Sanctæ cruciatæ con-
tra ferocissimos Ruthenos, Hæreticos & Schismaticos, Tartaro-
rum infidelium auxilio fretos*, A. 1508 conscriptas, ex authen-
tico exemplo. III Joannis Tetzelii, Leonis X ad Germanorum 39
Provincias Commissarii, Literas Indulgentiarum, Guardiano
Minorum in nundinationis societatem allecto, A. 1515 editas,
ex Lœschero. IV Bartholomæi Farratini, Leonis X Commissa- 47
rii, Literas, Romæ 1515 18 Nov. datas, & a Jo. Schrœdero
Theologo Norico ante Seculum editas. V Francisci Triponti- 71
ni J. V. D. Hospitalis S. Spiritus in Saxia de Urbe autoritate A-
postolica ad partes Alamanniæ Commissarii, literas confrater-
nitatis præfati Hospitalis, ex MSto. VI Alberti Archiepiscopi 117
Moguntini & Magdeburgici, S. R. I. Electoris & Archi-Cancel-
larii, *Instructionem summariam pro Subcommissariis pœnitenti-
ariis & confessoribus in executionem gratiæ plenissimarum in-
dulgentiarum, ac aliarum plenissimarum facultatum in favo-
rem Basilicæ Principis Apostolorum de urbe*, ex veteri exemplo
Bibliothecæ hujus urbis Senatoriæ. VII M. Lutheri Epistolam ad 292
Albertum Archiepiscopum, ex Mayeri Ecclesia Papæa Luthe-
ranæ reformationis Patrona. VIII & IX Sermonem Lutheri de 317
Indulgentiis, cum Refutatione Joan. Tetzelii, ex exemplo vetu-
stissimo Bibliothecæ Lipf. Paulinæ. X Martini Lutheri defensio- 34
nem Sermonis sui de Indulgentiis, ex Tomo I Altenburgensi.
XI Martini Lutheri Epistolam ad Hieronymum Scultetum 390
gente Silesium, Ecclesiæ Brandenburgensis Episcopum, ex col-
lectione Epistolarum Lutheri per Aurifabrum. XII Leonis X. P. 413
R. Mandatum Thomæ de Vio Cajetano, Cardinali & suo ad
Maximilianum Imperatorem & Christiernum Daniæ Regem
Legato, datum 1518 5 Maji, ex Odorico Raynaldo. XIII No- 457
vam decretalem Leonis X P. M. de Indulgentiis an. 1518 condi-

p. 489 tam, ex T. I Jenensi & Wittebergensi. XIV Leonis X ad Helvetios de Indulgentiis Epistolam, ex Hottingero. XV Formulas
500 nonnullas ex Officiis Anglicanis ad indulgentiarum mercaturam
537 facientes, ex Burneto. XVI Septem Kalendaria, in quibus Romanæ Ecclesiæ Indulgentiæ secundum mensium & dierum ordinem indicantur, ex Eliæ Ehingeri Historia Ecclesiastica Sec. XV.

Neque vero solam collectionis laudem tulit Clar. Kappius: præfatus etiam est istis Scriptis omnibus atque singulis, ita ut uniuscujusque historiam ex monumentis fide dignis, qua licuit, congesserit; tum quod pleraque Latino, quædam etiam Anglico sermone essent scripta, in usum nostrorum hominum, qui bonarum literarum sæpius expertes ea tamen quæ tum gesta sunt, prorsus ignorare nolunt, Germanice vertit, notas denique haud indoctas passim adjecit, in quibus præter ea, quæ ad locorum obscuriorum illustrationem faciunt, varios variorum errores annotavit, & Lutheri inprimis memoriam ad-
38 versus secus sentientes defendit. Ita celeberrimi Hardtii de Tezelii munere atque autoritate sententiam ex literis hujus Quæ-
44 storis corrigendam esse monet. Ita Pœnitentiarium S. Petri Romanum P. Baldassarum de pecuniis Fabricæ causa exactis mol-
65 lius loquentem redarguit. Ita pessimæ formulæ ergo: *Si hac vice non morieris, salva sit tibi nihilominus ista gratia, quando alias fueris in articulo mortis*, Pontifices a Van Espenio excu-
311 sari non patitur. Ita Lutherum contra Maimburgium, ambitionis & iracundæ declamationis maculam affricare ei cupientem, tu-
408 etur. Ita Georgium Josephum Eggium calumniarum in Luthe-
498 rum effusarum merito reum agit. Ita J. Henricum Hottingerum circa diem editæ Decretalis Leoninæ bis errasse demonstrat. Sane uti prudentioribus, qui norunt, quam necessaria sit nostro ævo harum controversiarum omnium etiam antiquissimarum repetita prælectio, hæc longe gratissima fore confidimus, maxime cum allata sint Viris aliis doctissimis nondum observata, ita Clar. Collegam rogamus, ut sua in hoc studiorum genere sedulitate atque doctrina identidem publica commoda promoveat.

Vell.

Vollständige Reformations-Acta.

i. e.

COMPLETA ACTA ET DOCUMENTA Historiam Reformationis Evangelicæ illustrantia, edita a VALENTINO ERNESTO LOESCHERO, D. Consistorii supr. Assess. & Superint. Dresd.

Tomus I ad annum 1715.

Lipsiæ, apud Hæredes Grossianos, 1720, 4. Alph. 5 pl. 3

JUbila, quibus anuis abhinc quatuor purior Ecclesia in hisce regionibus tripudiavit, S. R. Editori occasionem dederunt, ut singulis anni istius secularis diebus dominicis præcipua fidei emendatæ momenta historica auditoribus suis e suggestu sacro explicaret. Cum igitur præter ipsius spem & opinionem rarissima & antiqua satis res hasce illustrantia monimenta quotidie ad illum allata fuissent, e re Ecclesiæ esse judicavit, ut paulo luculentius omnia hæc enarrarentur, suis ubique confirmata & suffulta testimoniis fide & autoritate dignissimis. Primum hoc Volumen Potentissimo Danorum Regi, quem *Evangelici* Regis nomine aliorum, qui Christianissimi, Catholici, Apostolici & Fidei Defensores audiunt, exemplo ductus compellavit, sacratum dicatumve, 38 capita complectitur, quibus ea, quæ negotium istud vel præcesserunt, vel in eadem re usque ad anni 1517 finem peracta sunt, recensentur.

Quatuor priora capita originem & incrementa Papatus usque ad Sec. XVI sistunt, ubi in primis controversia illa admodum illustris, quæ inter Martinum Pollichium, Mellerstadium a patria vulgo dictum, & Conradum Wimpinam a. 1504 summa cum animorum contentione agitari cœpit, exponitur. Ille enim cum humanitatis studia, Poeticæ nomine tunc nota, & Philologiam nimis extolleret, eandemque majorem Philosophia præstare Theologiæ usum contendens, S. Scripturæ dignitatem infringere videretur: sententiam ejus Scripto, quod Cap. I-IV

Apo-

Apologeticum Theologiæ dicebat, C. Wimpina oppugnabat, Polichium fidei errorum in haud paucis incusans; ex quo tempore varia ab utraque dissentientium parte scripta eristica prodierunt, donec lis hæc post aliquot tandem annorum decursus, in-
Cap. V certum, quo victore, fuerit composita. Cap. V purgandæ eo tempore fidei & doctrinæ necessitatem demonstrat, quum corruptissimi ubique mores, superstitio, disciplinæ ecclesiasticæ neglectus, effrena Clericorum avare & superbe imperitandi libido, & flagitia maxime detestanda caput suum ubique, & Romæ inprimis, extulerint, quæ mala omnia in quatuor Classes, Theologicam, Politicam, Oeconomicam & Academicam ab Autore dividuntur. Quæ Ecclesiæ conditio adeo per-
VI dita & ruinæ proxima erat, ut omnium consilia, C. VI enarrata, per multos Seculorum decursus penitus irrita fuerint, licet jam Sec. VIII post Bonifacium Chrodegandus sive Grodegangus, Germanus, primus forte huic morbo epidemico medelam afferre studuerit, dum Canonicos in Diœcesi Metensi, cui Episcopus præerat, ad officium suum redire coegit. Quem consequebatur sub ejusdem Seculi finem Carolus M. qui Alcuini aliorumque auxilio omnes alios in negotio hoc feliciter peragendo superavit. Idem quoque conati sunt Ludovicus Pius & Carolus Calvus, Imperatores; Sec. XI Monachi Cluniacenses in Gallia & Cistercienses, interque hos inprimis Bernhardus Claravallensis; Sec. XIV Durandus, Episcopus Mendensis, qui concilium sibi exposcebat, quod Ecclesiam ad Dei Legem & Evangelium emendaret, conquestus simul, Ecclesiam Romanam a regia veritatis via nimium quantum recessisse, conjugium Clericis ademptum, Monachisque justo plus otii esse indultum; Carolus IV item & Wenceslaus, Imperatores; donec Sec. XV concilium Constantiense & Basileense, eo fine convocata, cor-
VII rigere omnia & emendare, sed frustra, anniterentur. *Auspicatissimum igitur*, quod Lutherum expectabat, negotium præsagiebant veluti multorum vaticinia, somnia aliaque omina, imo & variorum satyræ, quarum & nonnullæ ex rarissimis Pasquillo-
VIII rum Tomis hic adducuntur. C. VIII ea, quæ huic operi viam quasi sternere & hominum animos præparare poterant, comme-

memorat, quorsum pertinent Academiarum origo & incrementa, literarum & inprimis linguarum studium revocatum, ars typographica, ingeniorum excellentium ad summa quævis natorum copia, turbæ per L. Vallam, Capnionem, Erasmum, aliosque excitatæ, & multa alia. C. IX miserrima Ecclesiæ facies vivis coloribus depingitur, quo fine densissimam testium veritatis Evangelicæ sub Papatu nubem Celeb. Autor adducit, qui omnes uno ore confessi sunt, imminere maximam quandam Ecclesiæ mutationem. Hinc tandem C. X Lutheri vita usque ad A. 1517 sistitur, in quo heroe omnes boni admirati sunt naturæ ingeniique dotes, videlicet memoriæ tenacitatem, aciem judicii, vocis suavitatem, cultumque totius corporis eximium; tum animi virtutes, candorem non fucatum, in adversis animi magnitudinem, moderationem, αὐτάρκειαν & gnavum in laboribus subeundis studium, neque minus raram eo tempore doctrinam, dicendi facultatem promtissimam, in disputando ἀκρίβειαν; tum denique dona cœlitus expectanda, quæ Theologi & administrantia & sanctificantia dicunt, quorum illa ex B. Viri pro servanda doctrinæ puritate fervore, in explicandis sacris literis dexteritate, in miseris erigendis & solatio confirmandis peritia elucescunt; hæc vero ex fidei vere heroicæ fortitudine, pietate germana, in precando ardore aliisque virtutibus, quibus rarissimo exemplo ornatus erat. C. XI Scriptorum, quæ Lutherus ante reformationem edidit, recensio pertexitur prolixissima, in quo labore feliciter expediendo haud parum excellentissimum Autorem adjuvit sermonum & lectionum B. Lutheri nondum editarum exemplum, quod A. 1516, 1517, 1518 scriptum fuit; integri quoque 19 Sermones sacri A. 1517 a Luthero dicti, aliaque ejusdem scripta istius anni inserta hic leguntur. C. XII omnium, qui tunc summas imperii singularum Europæ regionum tenebant, nomina, ætas, animique propensiones indicantur. C. XIII plerosque istius anni eruditos, inque iis Theologos, præcipue in variis Germaniæ Academiis docentes, eodem modo depingit Autor. C. XIV varios Monachorum ordines, qui tunc florebant, enumerat, quos inter eruditionis modestiæque laude potissimum eminebant Augu-

C. IX. X. XI. XII. XIII. XIV.

stiniani; sed isto saltim ævo, cum iidem reliquis nunc fere deteriores eo superstitionis processerint, ut cingulum D. Monicæ, Augustini matris, e corio nigro confectum divino cultu prosequantur, hac inter alias precandi formula utentes: *O reverendissimum cingulum Sanctissimæ Matris Dei, accinge lumbos nostros veritate, justitia, animique lenitate, effice nos vitæ æternæ & beatæ hæredes - - conserva hæreditatem tuam, populum tuum in vera fide - - Sis quæso nobis munimentum, portus*
Cap. XV. *& ancora salutis, redde nos vitæ æternæ participes.* C. XV controversiam Lutheri de viribus hominis fine gratia & de li-
XVI. bera ejusdem voluntate exponit. C XVI Lutheri Dresdæ ha-
XVII. bitum Sermonem sacrum, & quæ ibi fuerint ab eo gesta, C. XVII visitationem ordinis Augustinianorum, quam B. Lutherus Stau-
XVIII. pitii vice defuncturus in se suscepit, & C. XVIII gratiam divinam universam numis venalem reddendi negotium commemorat, ubi inter alia literæ, quæ an. 1457 Christianis contra Turcas arma suscepturis salutem divinam afferebant, ex auto-
XIX. grapho primum leguntur. C. XIX fragmentum Summariæ Instructionis Johannis Tezelii pro Sacerdotibus ex V. C. Herm. von der Hardt Historia literaria reformationis P. IV p. 14 & sqq. cum Editoris nostri emendationibus, & aliud Germanica lingua conscriptum ejusdem argumenti opusculum ex Hottingero si-
XX. stuntur. C. XX de zelo Lutheri contra hanc indulgentiarum
XXI. quæstorum nequitiam agit. C. XXI Theses ejusdem contra mercatum Tetzelianum repetit, & Friderici III Electoris Sax. somnium exponit, nec non visionem, quæ ipsi Filioque ejus Principi & Fratri Vinariæ nocte, quæ Festum nativitatis præcedit, A. 1517 obtigit, & a Phil. Melanchthone hisce verbis narratur:
p. 461. *Eo anno, quo primum mense Novembri edita sunt Reverendi Viri D. Lutheri propositiones de Indulgentiis, cum ex templo Vinariæ in natali Christi duo Fratres, & Filius, Dux Joh. Fridericus, una post mediam noctem, ut magna in utroque erat reverentia erga res divinas, egrediuntur cum frequenti comitatu, vident supra arcem, cælo sereno, fulgentem crucem purpuream, satis magnam & perspicue expressa figura, ibi cum diu starent attoniti spectatores fratres, colloqui de religione cœperunt, &*
eo

eo signo portendi futura certamina de doctrina, & domus Saxonicæ pericula, vaticinati sunt. C. XXII Lutheri Sermonem de indulgentiis, & C. XXIII ejusdem literas in se continet, quibus Episcopos, Moguntinum & Brandenburgensem, de auxilio in ardua hac re sibi ferendo submissa mentis pietate rogat, quibus precibus ut locum daret Hieronymus Scultetus, Episcopus Brandenburgensis, Abbatem in Marchia Leninensem Wittebergam ad colloquium cum B. Luthero ineundum misit, quo parum aberat, quin efficeretur, ut Lutherus acquiesceret, nisi ejus hostes calumniis suis animum & calcar eidem reddidissent. Tetzelius enim scripto quodam Germanico, C. XXV, & duabus disputationibus Autore & Præside C. Wimpina Francofurti ad Oderam propositis, & C. XXVI recensitis, Lutherum aggrediebatur, quibus tamen hic aliud quoddam scriptum, C. XXVII exhibitum, opponebat. C. XVIII Lutheri Theses pro Bibliis de gratia divina ejusque operationibus sistit. C. XXIX Concilii Lateranensis A. 1512 cœpti finem, qui in annum 1517 incidit, ejusdemque leges detestabiles, quibus Pontificem Rom. plus quam divino obsequio colendum decreverat, exponit, perditissimosque Leonis X mores recenset. C. XXX præcipua narrationis de controversia Joan. Reuchlini cum Coloniensibus de Judæorum scriptis momenta exhibet, quibus annectitur historia controversiæ, quæ Christophoro Marcello, Archiepiscopo Corcyrano, eodem tempore cum Paride de Crassis, Clerico Romano, intercessit. Ille enim cum Venetiis librum de ceremoniis Ecclesiasticis imprimi curasset, quo Ecclesiæ Romanæ fraudes admodum candide detexerat; hic adeo excanduerat, ut librum hunc comburendum esse judicaret, ne homines desipere dediscerent, eaque de causa inter alia ad Pontificem ita scripserat: *Novit jam pridem tua Sanctitas, omnem Rom. Pontificum autoritatem, omnem majestatem pendere ex animis opinionibusque Principum & Prælatorum, quod si sacrorum arcana pandantur, & sacræ publicentur ceremoniæ, illico futurum est, ut omnis opinio minuatur, & Pontificia autoritas elanguescat.* C. XXXI Provocationem Theologorum Parisiensium ad concilium universale pro defendendo Gallicanæ Ecclesiæ jure offi-

Cap. XXII. XXIII. XXIV. XXV. XXVI. XXVII. XXVIII. XXIX. XXX. p. 552. XXXI.

cia Ecclesiastica, si quæ vacuefacta fuerint, per liberam electio-
Cap.XXXII. nem resarciendi suppeditat. C. XXXII controversiam inter Erasmum Roterod. & Jacobum Fabrum Stapulensem agitatam refert, quorum posterior Epistolam ad Hebræos Hebraice conscriptam esse, negante id Erasmo, affirmabat, qua lite uter-
XXXIII. que immane quantum exacerbati sunt. Cap. XXXIII primum
XXXIV. Lutheri sermonem de pœnitentia; C. XXXIV ejusdem pri-
XXXV. mam Decalogi explicationem cum annotationibus; C. XXXV duos sermones contra Indulgentias primum A.1517 typis exscri-
XXXVI. ptos; C.XXXVI varias conciones sacras Lutheri 1516 & 1517
XXXVII. habitas & Latine conscriptas; C.XXXVII epistolas ejusdem ab
XXXIIX. an. 1507 usque ad an. 1517 exaratas, & tandem C. XXXVIII Catalogum librorum Theologicorum an. 1517 luci publicæ typis expositorum, in se continent.

Et hæc est brevissima præstantissimi hujus operis, cui appendicis loco quinque conciones inter solennia Evangelicæ Ecclesiæ jubila a S. R. *Læschero* habitæ subnexæ sunt, recensio. Deus vitam, otium viresque Viro optimo concedat, precamur, quo egregios hosce labores feliciter absolvendo merita, quibus Ecclesiam nostram orbemque literatum jamdudum sibi devinxit, augere possit quam diutissime.

ACTA ET SCRIPTA PUBLICA ECCLEsiæ Wirtembergicæ, tum quæ cusa dudum fuere, tum quæ nunc demum prodeunt. Recensuit CHRISTOPH. MATTHÆUS PFAFFIUS, Theologus Tubing.

Tubingæ, sumtibus Jo. Georgii Cottæ, 1720, 4.
Alph. 3 pl. 3.

Opportune hanc Collectionem jungimus *antecedenti*, cum S. R. Editor non minori publico inserviendi veterumque monumentorum, quæ ad repurgatæ per Lutherum religionis Historiam spectant, conservandorum ardore flagret. Sed paucis rem absolvemus, excerptis e documentis, magnam partem antehac editis, omnino prætermissis. Postquam scilicet

Celeb.

Celeb. Pfaffius A. 1719 librum commentarium *de actis scriptisque publicis Ecclesiæ Wirtembergensis*, a Quatuorviris eruditis pro rostris Academicis strenue defensum, prodromi loco præmisisset, nunc ipsa illa Acta atque Scripta in lucem edere cœpit, plura Tomo sequenti superadditurus. Continentur vero hic sequentia: 1 Mandatum Wirtembergicum ab administratione Austriaca contra Lutherum primum editum. 2 Zwinglii Epistola ad Alberum, quæ liti Sacramentariæ initium dedit, tum & Lutheri & Melanchthonis Epistolæ ad Reutlingenses & Alberum, Alberi item scriptum de S. Cœna & Brentii Epistola ad Reutlingenses, quæ e tabulario Reutlingensi deprompta sunt. 3 Oecolampadii liber de S. Cœna. 4 Syngramma Suevicum eidem a Jo. Brentio oppositum. 5 Brentii Epistolæ variæ ad Bucerum de S. Cœna, ad Schradinum de colloquio Marpurgensi, (quæ pariter e tabulis Reutlingensibus prodita,) ad Jo. Marpachium item, aliæque, Joannem a Lasco spectantes, ejusdemque consilium Germanicum ad Georgium Margr. Brandenb. 6 Colloquium Tubingense inter C. Schwenckfeldium aliosque habitum; cujus quidem colloquii Acta ex Epistolis sacramentariis in Bibliotheca publica Academiæ Argentinensis augeri Tomo II hujus collectionis posse, non diffitetur S. R. Editor. 7 Acta Theologorum Wirtembergensium in Concilio Tridentino, quæ olim *Huldrychus Encaustrius*, vero nomine *Jo Brentius* ediderat. 8 Confessio Wirtembergica A. 1551, & 9 alia de omnipræsentia reali eucharistiæ, A. 1560 edita. 10 Acta Wirtembergicorum in Colloquio Possiaceno, e tabulario Consistorii Stuttgardiani nunc primum publici juris facta, quæ tamen pleniora prodibunt in Tomo II hujus collectionis. 11 Formula consensus inter Zanchium & Marpachium, Theologos Argentoratenses, a Jac. Andreæ A. 1563 confecta. 12 Brentii Apologia (Ehrenrettung) adversus Gallum & Stolzium, nunc primum S. R. Abbatis Laureacensis Christoph. Zelleri beneficio edita. 13 Formula concordiæ inter Saxonicas & Suevicas Ecclesias, quæ, habita Wolffenbuttelæ anno 1570 Synodo, jussu imprimis Julii D. Brunsu. ad tollendas Lutheranorum lites a Mart. Chemnitio conscripta, & ibidem

 sequenti

sequenti anno vulgata, hic vero ex exemplo manuscripto, quod Julius ad Wirtembergicos Theologos miserat, quodque in tabulis Consistorii Stuttgardiani exstat, una cum Julii Ducis & Chemnitii literis huc spectantibus, descripta. Supersedemus iis enarrandis, quæ Tomo II complecti constituit S. R. Editor; illud tamen prætermittere non possumus, eundem Actis his prolixum admodum subjunxisse Catalogum Actorum publicorum Ecclesiæ Germanicæ tum veteris tum recentioris, quibus Concilia omnia, Imperatorum German. Capitularia & edicta Eccles. Pontificum Rom. Bullas Epistolasque Ecclesiæ Germ. res juraque spectantes, Concordata, Avisamenta, & Gravamina nationis Germanicæ, Acta Reformationis, scissam in tres partes Ecclesiam Germ. concernentia, quæ in Comitiis Imperii conclusa, quæque in Conventibus colloquiisque disceptata enataque fuere, Confœderationes item & Pacificationes religiosas, inde a primis initiis ad nostra usque tempora, ex instrumentis authenticis, quoad fieri poterit, & fontibus promere, passimque illustrare & Dissertatione præliminari instruere constituit; in quibus communicandis Celeb. Theologi Jo. Andreæ Schmidii & JCti nobilissimi Zach. Conradi ab Uffenbach pronam voluntatem laudat, nec minus aliorum, a quibus se adjuvari posse sperat, opem implorat. Nos uti institutum magnopere probamus, neminemque Nostro ad suscipiendum tantum opus aptiorem existimamus, ita serio precamur, ut Typographos nanciscatur Cel. Pfaffius, sumtibus, quos non exiguos futuros arbitramur, ferendis parem.

JO. GEORGII ECCARDI EPISTOLA DE Numis quibusdam sub regimine Theoderici Ostrogothorum Regis in honorem Imperatorum Zenonis & Anastasii cusis, ad Maxime Reverendum D. ANSELMUM BANDURUM, Monach. Benedict. & Magni Etruriæ Ducis Bibliothecæ Præfectum.

Hano-

Hanoveræ, 1720, 4, plag. 2 cum tabula æn.

QVi egregio R. P. Banduri de Numismatibus opere excitatus binas jam observationes, unam de numis *Attilæ* Hunnorum Regis, de significatione literarum CONOB: alteram, superiore anno Actis nostris, & quidem illam Mens. Majo p. 214, hanc vero Supplement. Tom. VII Sect. VI p. 171 insertas, communicavit Celeb. *Eccardus*, is eodem anno insignem illum numorum Thesaurum hac ad Reverend. ejus Autorem exarata Epistola supplere aggressus est. Exhibet autem in illa nummum aureum omnibus adhuc ignotum, ex splendido Reverendiss. Abbatis Luccensis *Gerbardi* numophylacio ejusdem, quam hic repetimus, magnitudinis. Literas inscriptionis in antica parte barbaras omnino sic exponit: DN. ZVENO PE. AVG. *Dominus Zeno Perpetuus Augustus.* Confirmata hac sua sententia ex singularum literarum ductibus, adstipulatur Banduro, qui contra Cangium probatum dedit, titulum *Perpetui Augusti* etiam ante tempora Leonis Majoris usurpatum fuisse. Sed qui fit, ut *Zeno* hic *Zueno* dicatur & barbari characteres ex Græcis & Latinis corrupti adhibiti fuerint? Hoc ipsum indicio est Eccardo, ut nummum formatum & cusum esse putet manu artificis barbari, & jussu etiam Principis, qui neque Græcus neque Latinus fuit. Confirmat eum in hac opinione effigies Zenonis in numo expressa. Hæc quidem Galea in capite cristata efficta est ad eum modum, quo in aliis Zenonis numis conspicitur, sed vultus differt. In illis enim Zeno imberbis & facie ad elegantiam composita apparet. Hic vero barbatus & facie deformi fere exhibetur. Sed fortasse Græci Principem elegantiorem, quam erat, exhibuerunt, barbari vero eum magis genuine expresserunt; Zonara enim teste Leo Senior capiti Leonis nepotis diadema imposuit, quod Zenonem, patrem Leonis, hominem deformi corpore & facie, animo autem turpiore ac deteriore nequaquam imperio idoneum existimaret. Sinistra manu clypeum tenet, in quo præter confusos quosdam linearum ductus, nihil observare potest. In aliis vero numis in Oriente cusis in clypeo eques comparet, Dextra manu in iisdem

Tab. V. Fig. 1.

iisdem spiculum gerit Imperator humero dextro inclinatum. Sed hic, quantum quidem cernere potest Eccardus, dextra elevatum gerit baculum gemmatum, Consulum alias insigne, pectus autem lorica munitum est. In postica numi parte Victoria comparet crucem dextra præferens, cum hac inscriptione barbara quidem sed tamen clara: VICTORIVA AVGGGOR: quod idem est ac *Victoria trium Augustorum*, qui erant *Zeno*, materque ejus *Verina* & uxor *Ariadna*. Neque enim tria CCC aut GGG in numis similibus fortuito ita posita esse, cum Pagio existimat, neque ob characteres barbaros verosimile est Nostro, hunc numum Constantinopoli cusum fuisse, ubi elegantiores multo numorum typi effingebantur. CONOB. ergo in ima posticæ parte comparens hic non *Constantinopoli* sed *Conio* f. *Iconio* Augusti *obsignatam* monetam designare arbitratur. At vero quisnam est ille Princeps Barbarus, qui sub Zenone in primis inclaruit? *Theodericus Ostrogothorum Rex*. Hic Amalus gente erat, juvenis Constantinopoli sub Leone Imp. obses egerat, populusque Gothorum inter Romanæ originis gentem Græcosque medius tunc habitabat, unde non mirum in numo allato Latinas Græcasque literas mistas inveniri. Anno Christi 475 Theodemir cum filio Theoderico Illyricum invasit & tandem Zenonis Imp. jussu ei regio in Pautalia Thraciæ provincia assignata est. Nec diu post Theodemirus rebus humanis valedixit Theoderico filio regni sui hærede designato. Is deinde Zenoni, quando a Basilisco tyranno Imperio depulsus erat, gratiam beneficii reddidit, ut Ennodius in Panegyrico dicat, *profugo Zenoni per Theodericum sceptra reddita fuisse de salute dubitanti*. Idem affirmant Anonymus Valesii, & Marcellinus in Chronico sub anno 483. In Fastis quoque anno 484 ubique *Theodericus Consul* Orientalis annotatur, quod iterum testimonio Anonymi Valesiani & Jornandis in libello de rebus Geticis confirmat. Atque hoc tempore, quo Theodericus, pro Romanis militans, præmia operæ navatæ accepit, ab ejus monetariis *Victoriam Augustorum* in hoc numo, Zenonis imaginem referente, expressam verisimile putat Eccardus. Et quoniam Gothi Consularem dignitatem pro summo decore haberent, nec majo-
rem

rem nossent; ideo & ipsius Zenonis dextræ baculum consularem loco lanceæ, quam in aliis numis gestat, indidisse opinatur. Theodericus tandem, permissu Zenonis anno Christi 489 Italiam ingressus est, & victo Odoacro a suis *Rex Gothorum & Romanorum* declaratus fuit anno 493, non expectata Anastasii Imp. qui interim Zenoni successerat, jussione. Sed comiter tamen Anastasii majestatem coluit Rex Theodericus & in numis ejus imaginem reverentiæ ergo exhibuit. Atque ab his Theoderici monetariis fabricatum esse existimat numulum aureum, qui etiam in Reverendiss. Abbatis Lucceusis gaza exstat, & caput diademate redimitum exhibet cum inscriptione: DN. ANASTASIVS PRFAVC, quam *Dominus noster Anastasius perpetuus felix Augustus* exponendam esse censet. Postica ejus pars ostendit victoriam gradientem & sertum laureaceum dextra ostentantem cum verbis circumpositis: VICTORIA ACISTORUM, ubi notat Au jamdum per *a* enuntiatum, uti Itali adhuc in multis vocibus & *U* ut *i* obscurum eo more, quem Franco-Galli retinent, elatum fuisse. Sub Victoriæ figura expressum est notum illud COMOB, quod primum corrupte pro CONOB positum esse existimavit, sed cum hic M paulo majus ceteris literis effictum sit, hoc non sine causa factum & *Monetam* denotare credit, ut COMOB hoc *Monetam iconio* Augusti *obsignatam* designet. Sed eundem numulum alius loci monetarius barbarus multo magis barbare expressit, & Capiti Imperatoris circumscripsit: ƆHVLIVATƧALVƧ PΓAVC sive DN. ANATSAIUS PR AUC. hoc est: *Dominus noster Anatsaius perpetuus Augustus*. Hic notabile esse dicit N & hic & in postica scribi И quam figuram Russi a Gothis accepere. Illi etiam eodem modo adhuc *nash* formant, quem morem sæculo X jam obtinuisse, testatur Cochlear argenteum, marginibus deauratis & in extremitate manubrii margarita magni pretii ornatum, quod Helenæ primæ Russorum Principis Christianæ fuit, atque, ut ex inscriptione suspicatur & ex eo quod una cum ipsa Novogradiæ tumulatum fuerit, ei ad Eucharistiam percipiendam inserviit. Russus quidam cum sepulchrum Helenæ Novogradiæ aperiretur, illud invenit & sancte coluit. Tandem

TAB. V. Fig. 2.

Fig. 3.

dem in manus Nobilis Germani & in exercitu Russico antehac Generalis, ut vocant, Majoris pervenit, cujus beneficio idem vidit, & delineandum curavit Eccardus, nos vero post illum denuo exhibemus. Verba in circumferentia cochlearis scripta sunt: ***Wo ima Otza i Sina i Swetago Ducha*, *Amin***, h. e. ***In nomine Patris & Filii & Sancti Spiritus*, *Amen*.** Transversim vero ***Elena***, Principis scilicet, quæ hoc cochleari usu est, nomen legitur, quod Russi ***Jelena*** efferunt. Sed redeundum est cum Eccardo ad numulum in quo ANATSAIVS ex *Anastasius* corruptum est. In postica circa Victoriam legitur: **ICTIΛIΛ ICYZTOHVΛI**, quod est loco Victoriæ Augustorum, & infra *Conob* scriptum est CO И O Ↄ. Possidet hunc numulum, qui etiam aureus est, M. R. P. Callenbergius S. J. Monasterii, uterque autem & Gerhardi & Callenbergii barbariem illorum temporum, pronunciationem corruptam, orthographiam deperditam & ipsos pene literarum ductus in publicis monumentis ignoratos ob oculos ponunt. Elegantior tamen numorum Theoderici Regis forma est facta, ubi is Italiam, occiso Odoacro, pacaverat. Et habentur apud Begerum & Bandurum numi ejus cum INVICTA ROMA, nec non cum Anastasii & Iustini imaginibus & monogrammatibus, quæ ex sententia Nostri exprimunt clare: DOMINVS NOSTER THEODERICVS RAVENNA. Quod etiam indicio est, omnes hujusmodi numos *Ravennæ*, quam Regiam suam statim a victo Odoacro elegit, reliquos vero ante ingressum ejus in Italiam aut in officinis Pannoniæ, Mœsiæ, Illyrici vel Thraciæ cusos fuisse. Unicum quidem adjecit, quod ad Monogramma in Begeri Thesauro obvium spectat, sed quum illud ab instituto nostro Eccardi supplementum Bandurianum huc transferendi sit alienum, sicco jam pede id præterimus.

TAB. V. Fig. 4.

GEORGII CHRISTIANI GEBAUERI DE Caldæ & Caldi apud Veteres potu Liber singularis.

Lipsiæ, apud Jacobum Schuster, 1721, 8. Plag. 7 fig. æn. 2.

Cla-

CLarissimus Gebauerus, qui cum jurisprudentia solidiore elegantiores literas, & in his antiquitatis quoque studium suavissimo nexu dudum conjunxit, & hujus rei superiore anno aliquod fecit eruditis indicium Exercitatione in Marmor Isiacum ad Cl. *Olivæ* de eodem libellum, Actis nostris Mense Aug. p. 395 inserta, novo hoc eoque singulari de Caldæ & Caldi apud Veteres potu libro singularem suum in has literas amorem uberius declaravit, & simul insigne doctrinæ suæ antiquariæ documentum cum orbe literario communicavit.

Octo Capitibus totam tractationem absolvit doctissimus Autor, & postquam Cap. I nonnulla de aqua generatim præfatus erat, Cap. II de Calda Veterum disputare aggrediens *Calidam* & *Caldam*, voces ita nude usurpatas, omisso per ellipsin *aquæ* nomine, ab eo quod *caleant*, traxisse nomen, & utrumque Latine dici ostendit. Mox ipsam rem aggreditur, & postquam monuit, *Lipsio* in Electis primam Caldæ assertæ deberi gloriam, deinde *Freinshemium* cum *Mercuriali* & *Castalione*, illo in variarum Lectionum opere, hoc in observationum Decade, Caldæ inimicis, in sua de Calidæ potu dissertatiuncula pugnasse, sibi vero cum illis etiam & in primis cum *Andrea Baccio*, acerrimo Caldæ adversario, rem fore; in Caldæ ætatem inquirit, & cum ea non ita manifeste colligi posse videatur, bibisse tamen Veteres Caldam, bibisse dulcibus infectam, bibisse etiam puram, bibisse sanitatis causa, bibisse etiam ad delicias, locis autorum luculentissimis magna copia & ordine allatis adstruit; mox ad pugnam se accingit, Caldamque, ut promiserat, a *Mercuriali*, *Castalione* & *Baccio* impugnatam vindicare studet Cap. III. Hic uniuscujusque argumenta & loca non solum in aciem producit, & ad ea docte admodum respondet, sed & Lipsium ab injuria Baccii defendit, adjuncta virorum doctissimorum corona, qui Lipsio hac in re accesserunt. Hinc Cl. Autor lectores suos in Thermopolium ipsum deducit Cap. IV, in quo Thermopolium ἀπὸ τȣ̃ θερμȣ̃ καὶ πωλεῖν dictum (Latine tabernam Caldariam) describit, quod fuerit locus publicus, amplus, fornicatus, luce diurna illustratus, aquæ caldæ parandæ vendendæque instructus. In eo Calda, aut pura, aut infecta de-

p. 1. 7.
8.
11.
12.
13-22.
23-34.
35.
36-37.
39.

p. 40. defruto, melle, & aliis dulcibus, odoratisque calicibus bibebatur, urceolis etiam ministratoriis excepta, domum ad diluenda aut temperanda vina deferebatur, tanta quidem copia, ut in re clarissima ratio brevi adeo tempore eandem parandi semper visa fuerit obscurissima. Hic iterum cum Baccio est pugna, qui uti, observatis *Vitruvii* & *Senecæ* locis, viam stravit aliis, ita ipsam penitus ignoravit, Thermopolio suo ex sententia Nostri admodum inconcinne constructo. Errores Baccii hi fere sunt: in miliariis constructos fuisse dracones, vasa tubæ instar ære tenui sæpe eundem ignem ambientia; cum ipsa miliaria ita a forma externa appellata sunt dracones: miliaria dicta fuisse omnia vasa, cum caldario id nominis proprium sit: vasa eum

41. perperam sibi invicem imponere, cum in hypocausto ponenda fuissent, illo enim modo igne sursum tendente, omnium vasorum munia tandem confundi, ut alia incommoda taceamus, quæ pro sua ἀκριβείᾳ elicit Autor, monitus hoc Baccii casu, ut *Vitruvii* & *Senecæ* vestigiis pressius insisteret. Ille autem Lib V

42. c. 10 *Abena*, inquit, *supra hypocaustum tria sunt componenda, ita collocanda, ut ex tepidario in calidarium, quantum calidæ exierit, influat, de frigidario in tepidario ad eundem modum.* Hic autem in Naturalibus Quæstionibus Lib. III c. 24 *Facere*, ait, *solemus, dracones & miliaria, & complures alias formas, in quibus ære tenui fistulas struimus per declive circumdatas; ut sæpe eundem ignem ambiens aqua per tantum fluat spatii, quantum calori efficiendo sat est. Frigida itaque intrat, effluit calida.*

TAB. V. Fig. 5. Iam vero in Thermopolio mente fingendum vel in figura huc translata inspiciendum est substructum aliquod, quod hypocaustum appellat, (intus enim ignem alit) latericium, forma quadrata ex partibus tribus, altitudine inter se diversis, constans, ita ut graduum speciem referant, quas toros doctissimo Autori vocare placet. Horum tororum altissimus & solidus plane junctus est parieti, ex quo emissarium publicum applicato epistomio prominet, clausum interea, usque dum vasa collocata

p. 43. erunt. Sistit ergo illorum primum *Frigidarium* aheneum ingens, apertum, tribus ostiis instructum, quorum duo ab utroque latere sub ipso margine collocata, ex aquæductu nimia copia emissam

emissam aquam in alia ingentia vasa ænea humi ab utroque latere reposta exonerant, tertium in fundo fere locatum frigidam per canaliculum in alterum vas dimittit. Alter autem torus priore depressior eidemque contiguus, magnam partem concavus, alterum exhibet vas *Tepidarium*, ubique clausum, nisi quod duobus orificiis & epistomiis sit instructum. Per orificium alterum, in quod canaliculus, qui inter frigidarium tepidariumque est medius, desinit, ingreditur frigida, per alterum vero egreditur tepida, epistomia ab utroque latere iis inserviunt, qui tepida opus habent. Ultimus & reliquis minor torus *miliario* ornatus est, seu aheno *Caldario*, junctus secundo, cavus quam maxime, utpote in quo mulciber regnat, non tantum impositum vas fervens, verum & proximum vas medio toro impositum, vapore in cavitatem illius tori immisso, tepidum reddens. Vas illud Caldarium, quod vulgo miliarium, sæpius draconem, aliis quoque nominibus pro diversitate formarum Antiqui vocarunt, ex Cl. Autoris sententia æneum fuit, plane clausum, nisi quod in inferiore regione magno orificio & quidem per foramen hypocausti in hoc ipsum, medium nempe focum, pateat, ut hac ratione ignis subjectus ipsum miliarium ingrediatur, & viscera quasi torreat, per quæ intelligit fistulam ære tenui, e tepidario prodeuntem, miliario in superiore parte insertam, & per omne il- p. 44.
lud vas, instar lineæ spiralis, aut anguis perpetuis gyris contortuplicati per declive dispersam, per quam tepida intrat, igne vero per tantum spatii eandem ambiente calida effluit. His eleganti loco *Athenæi* ex Lib. III c. 20 Dipnos. depromto illustratis, memorat doctissimus Autor, non heri demum aut nudius tertius hanc Thermopolii Romani structuram sibi subnatam esse, ne quis *Pauli Alexandri Maffei* se scrinia compilasse putet, qui 45.
in Collectione Statuarum antiquarum & modernarum (*Raccolta di statue antiche e moderne*) Romæ 1704 in fol. edita picturam veterem ex Thermis Titi ornamenti caussa inseruit, & in ea vasa tria, frigidarium, tepidarium, caldarium in hypocausto ex ingenio exemplo non optimo antiquæ imagini addita, attamen eodem fere quo dudum, pretiosissimo libro nondum inspecto, fecerat Cl. Gebauerus, collocavit. Gratulatur sibi merito

doctissimus Autor, illustri Viro idem de illis Vitruvii & Senecæ locis, quod sibi, visum, neque omnino improbat, modum
p. 46. parandi fontes calidos thermis quoque illatum esse, quanquam omnino fatendum sit, & hunc doctissimum antiquarium, quod ad miliaria attinet, Baccii errorem errasse, nec quid Senecæ
47. dracones voluerint, satis intellexisse.

Descripto itaque & denuo exstructo Thermopolio Roma-
48. no, ad Caldariæ antiquitatis residua progreditur Autor Cap. V, inter quæ primum *Gemmam Sardam* ex Museo Cel. *Rinkii* Prof. Altorf. æri insculptam exhibet, quam nos hic quoque repetiimus. Est illa antiqui operis, oblonga, annularis & sigillaris
TAB. V. eo certe modo incisa, quam majorem longe, accurate tamen &
Fig. 6. naturalis magnitudinis orbe addito communicavit. Sistit illa ho-
p. 50. minem in columella sedentem, in cujus sinistra calix, ante pedes machina thermopotica, dubio procul ænea, portatilis apparet, e foco cylindraceo, infima nempe parte, media, miliario minore & suprema tepidario constructa, ita ut tepidarium, operculo nodato ornatum, aquam ope fistulæ ære tenui, spiralis, variis gyris & ambagibus per Caldarium ahenum dispergat, subjectus
51. focus, aut igne istam fistulam lambente, aut aqua perpetuo in miliario clausa fervefacta in fistula conferuefaciat.

Exhibet deinde præter gemmam jam descriptam in figuris æneis etiam *tria vasa fictilia* Moguntiæ eruta, nunc autem in Museo Rinkiano obvia, coloris, si externam superficiem spectes,
52. subflavi, siu internam, subfusci aut nigricantis. Vas majus concavum maxime duplici crepidine *Cotylam* Græco vocabulo appellat, reliqui duo gemelli sunt fratres pocula, angustiore fundo
53. quam summitate, suis etiam crepidinibus, quibus insistunt, ornata, quæ ad *Cymbiorum* genera pertinent. Confirmat hæc ex Athenæi loco,& genuinam horum vasorum antiquitatem & usum
54. 55. thermopoticum multis rationibus corroborat.

Cap. VI, de reliquo instrumento Thermopotico inscriptum legis Julii Pauli § 18 D. de instructo vel instrumento legato lu-
58-63. culenter explicat. Docet ibi, quid sint *Caccabus, Patinæ, Pulmentaria, ahenum, urcei & urceoli*, atque allato egregio Julii Pollu-
64. cis loco de reliqua supellectile Thermopotica, *Ollarum Rhodiarum*

rum meminit, de quibus Athenæus Lib. VI c. 3 commentatus p. 65.
eſt, cujus etiam loci ingenioſam & eruditam explicationem No- 66.
ſter ſuppeditat, poſtea ſervorum Caldariorum mentionem facit, 68.
Paulumque, Ulpianum & Papinianum conciliat.

Sed ſatis de Calda. Nunc de caldo etiam nonnihil ex Cap. VII dicendum erit. Miſcuerunt veteres vinum vino, fortius puta meliore, quod χαλίκρατον appellarunt, miſcuerunt aqua, cum marina tum fontana, ſed egelida, an etiam fervente & calda? ita eſt; & vinum ita miſtum eſt caldum, de quo Noſtro hic ſermo eſt. Hujus meminerunt Dio Caſſius, Philo, Plinius, Athenæus, Martialis, Clemens Alexandrinus, Ariſtænetus, Apulejus, Lucianus, quorum locis in medium allatis, denuo cum Baccio in arenam deſcendit, & mox de vero ſenſu Plautinorum ſalium in Curculione Act. II Sc. [illegible], in Milite Glorioſo Act. III Sc. 2 & in Trinummo Act. IV Sc. 3, mox de Martialis Epigrammate 113, mox de Apuleji loco Lib. II, mox de Galeni Aph. XXXIX Sect. 5, contra eum diſputat, non oblitus etiam ἁγίας ζέσεως Græcorum. Tandem Cap. VIII in originem Calidi potus inquiſivit doctiſſimus Autor, & mantiſſæ loco nonnulla ex noviſſimis Cel. Rinkii litteris de inventione vaſorum ſupra memoratorum adjecit, argumentum libri & ſingulorum capitum repetiit, atque indice autorum allegatorum, illuſtratorum & emendatorum elegantiſſimo huic opuſculo coronidem impoſuit.

73. 74. 75. 76. 77. 80. 81. 82. 83. 84. 88.

Quanquam autem vel ex iis, quæ a nobis delibata ſunt, patere arbitremur, doctiſſimum & diligentiſſimum Collegam noſtrum Caldam Antiquorum non primis, quod ajunt, labris deguſtaſſe, ſed illam magna cum cura ex Oceano ſcriptorum Græcorum & Latinorum ſelectam omnium optime reſtituiſſe, non poſſumus tamen non hic ſuperaddere, Clariſſimum *Gebauerum* etiam aliis Autorum locis haud infelicem operam attuliſſe, uti ex iis videre eſt, quæ ad *Quintiliani*, vel potius Auguſti 9.
locum de vocibus Calida & Calda, ad *Lampridium* de luxuria 17.
Antonini Eliogabali, ad *Martialis* Epigramma in Apophoretis 31.
105, ad *Plinii* verba in Hiſt. Natur. Lib. XIX Sect. 19 animad- 87.
verſa fuerunt. Quæ omnia uti ſine dubio ad palatum lectorum has delicias amantium ſunt futura; ita nulli dubitamus, quin iidem

dem

dem alia Cl. Autoris, quæ illum moliri novimus, majoris molis opera & lucubrationes, eo majore cum cupiditate nobiscum sint exspectaturi.

OBSERVATIO DE NOVO DUCTU SALIVALI Glandulæ Lingualis, facta ab ABRAHAMO VATERO, Phil. & Med. Doct. Anat. & Botan. Prof. Publ. Substituto Vitemb. & Natur. Curios. Collega.

AD linguæ radicem foramen aliquando hiare, primus vidit Johannes Baptista Morgagni, uti monuimus in Actis his Anno 1708 mense Januario pag. 30, Adversaria ejusdem Anatomica prima recensentes, canalemque istum ad os usque hyoidis prosecutus, pro excretorio magnæ partis glandularum ibi sitarum eum agnovit; istiusque mentionem facit Laurentius Heisterus in Compendio Anatomico, cœcumque foramen appellat. Virorum igitur horum in re Anatomica famigeratissimorum ductum secutus Clarissimus Vaterus, in animum induxit, data occasione in hanc rem ulterius inquirere, eoque consilio non tantum variorum brutorum, sed etiam humanas linguas, quas in liquore conservaverat, examini iterum iterumque subjecit, ast frustraneus in eo fuit omnis labor; prout fatetur in Programmate, superiori anno Vitembergæ edito. In brutorum quippe linguis nil omnino de eo comparuit, in humanis quidem quibusdam asservatis adfuit, sed angustum, contractum, & impenetrabile. Oblata quidem occasione secandi corpora demortua, aliquoties linguas humanas exsectas perlustravit, plurimaque experimenta fecit, sed non æquali successu. Interdum enim in his vix vestigium hujus foraminis adfuit, subinde quidem visui se obtulit idem, sed in fundo angustissimum, aditum flatus, stili, imo setæ porcinæ nullatenus admittens, a papilla e centro porrecta plane occlusum. Aliquando foramen illud, quod nec flatum, nec stilum tenuissimum admittebat, versus posteriora aperuit, flatuque tubulo immisso, marginem ejus perquisivit, in quo angustissimum ostiolum deprehendit; per quod nihilo secius mediante inflatione non tantum, sed etiam injectione materiæ

teriæ ceraceæ, tota posterior linguæ & epiglottidis exterior superficies intumuit, & anfractus cellulasque varias exhibuit. Alio tempore, quo idem foramen occlusum deprehendit, mediante flatu detexit orificium exilissimum, non in medio linguæ, sed a latere versus laryngem, in loco pollicis latitudine a dicto foramine remoto, per quod eandem glandulosam linguæ & epiglottidis superficiem cera replevit. Tandem cum puellam novem mensium demortuam cultro subjiceret, injectione aquæ in foramen hoc sæpius tentata, successive elevata fuit glandulosa expansio amplissima, majorem linguæ fauciumque partem involvens. Ab aqua enim injecta tota posterior linguæ pars ac superficies externa epiglottidis circa glottidem usque intra œsophagum ad duorum fere digitorum latitudinem valde intumuit. A latere præterea linguæ, & sub eadem, distenta fuit glandula insignis ad frenum usque expansa, quæ cellulas & lobos innumeros exhibuit. Hanc itaque glaudulam, aut, si mavis, glandulosam expansionem ad salivales refert Clariss. Vaterus, quam ex dicto Programmate hic delineatam cum B. L. communicamus.

Explicatio Figurarum.

TAB. V. Fig. 7.

Figura 7.

A.B.C.D. Lingua puellæ novem mensium, a parte anteriori & superiori repræsentata.

a. Foramen in superiori & posteriori linguæ superficie hians, quod est orificium novi ductus salivalis.

b. Glottis.

c. Epiglottis, in cujus exteriori superficie glandula, super eandem expansa, repleta, ita ut ejus facies plane mutata sit, & tumida appareat.

d. Aspera arteria cum œsophago versus superiora reclinata, ita ut glandulosa expansio in conspectum prodeat.

e. Oesophagus.

f. Glandulosa expansio in superficie superiori & posteriori linguæ & e latere ejusdem, nec non super epiglottidem, glottidem & œsophagum.

g. Oesophagus circa laryngem apertus, ut glandulosa expansio in eo videri queat.

h. Glandula thyroidea e latere gulæ prominens.

TAB. V. Fig. 8.

Figura 8.

A.B.C.D. Lingua eodem situ inversa, & ab inferiori & posteriori parte visa.

a. Aspera arteria cum œsophago ad superiora ducta.

b. Glandula thyroidea.

c. Tenuis productio glandulæ thyroideæ versus os hyoidis amandata.

d. Os hyoidis absconditum.

e. Glandula nova salivalis a latere linguæ & sub eadem, usque ad frenum expansa & aqua injecta turgida.

f. Frenum linguæ.

THE NEWTONIAN SYSTEM OF SUN, PLANETS AND COMETS &c.

h. e.

SYSTEMA SOLARE NEWTONIANUM tam Planetarum quam Cometarum, cui subjecta est pars scholii generalis principiorum If. Nevvtoni editionis secundæ, in Anglicum sermonem translata.

Londini, ap. Joh. Senex, ad insigne Globi in ambulacro Salisburiensi, fol.

Tab. æn. pl. unica.

CElebcrrimus Hallejus in Astronomiæ Cometicæ Synopsi edita n. 297 Transact. Angl. Newtoni, ut ipse ait, vestigia secutus, eam methodum, qua docet ille exemplo Cometæ anni 1680 Cometarum orbitas geometrice construere, calculo Arithmetico accommodarat, & Tabulam exhibuerat XXIV Cometarum, inde ab anno 1337 ad 1698 variis temporibus observatorum.

vatorum. Hujus, ibidem ait, numeri vim habent omnia, quæ de motu Cometarum hactenus obſervata ſunt, accuratiſſime repræſentandi. Clariſſimus igitur Whiſtonus ejus rei periculum facturus, jam ante aliquot annos æri incidi curavit Syſtema Planetarium in Charta majore, præter Planetarum orbitas, Perihelia, Aphelia, Nodos, eo ſitu, quem ultimo Decembris St. V. A. 1720 ſingula habitura erant, exhibens orbitas Cometarum Parabolicas numero XXI, quales ſunt in propriis planis ſpectatæ, & ſine reductione ad Eclipticam. Cometis enim annorum 1532 & 1661, item 1531, 1607, 1682, unicam aſſignat orbitam, Halleji conjecturam ſecutus, qui loco citato innuit, pro iisdem fortaſſe habendos eſſe, quamvis in ipſa Tabula obſervationibus preſſe inſiſtens, Perihelia ipſis tribuat non plane eadem. Eodem modo Cometam anni 1456, qui in Tabula Hallejana ſeorſim non extat, eodem duce Hallejo pro eodem habet cum illis annorum 1531, 1607, 1682. Singulis orbitis adſcribi fecit Whiſtonus tempus quando apparuerunt, tempus periodicum, ubi datur, & proinde quando iterum ſint apparituri, interdum etiam gradum maximæ incaleſcentiæ, in periheliis nempe, cum caudæ longitudine. Sic ad Orbitam AA leguntur ſequentia: *Orbita Cometæ anni Domini 1680. In perihelio fuit 8 Dec*, (St. V.) *ipſo meridie* diſtantiam minimam *nactus 496000 mill.* (anglic.) *a centro Solis, quo tempore fere 2000 vicibus magis incaluit, quam calor eſt ferri candentis: caudam reverſus a perihelio habuit 80, 000, 000, milliar. Periodum complet annis 575: maximam a Sole diſtantiam habet circiter 11200, 000, 000, mill. Ratio maximæ diſtantiæ ad minimam eſt ut 20000 ad 1: adeoque lumen calorque maximus ad minimum erit in majore ratione quam 400 000 000 ad 1. Aſcendens Nodus eſt* ♑ *2° 2', Inclinatio 60° 56', Directio eſt in conſequentia ſignorum.* Hoc modo Whiſtonus tum temporis adornavit Syſtema Cometarum. Quod dum deſcripſimus, eadem opera enarravimus ſingula, quæ in præſenti ſchemate ad minorem tantum modulum conſtructo ab eodem artifice, quo tum uſus Whiſtonus erat, exhibentur. Neque alia præterea diverſitas ulla eſt, præterquam quod Planetarum ſitum aſſumſerit alium, breviusque ſingula enunciarit, quæ ſcripſit ad orbi-

tas, multa etiam omiserit, ut Nodos, Inclinationes Distantiasque Cometarum a Sole, nec non Perihelia & Aphelia quæ quidem ex ipso Schemate cognoscuntur. Planetarum Perihelia, Aphelia, Nodos ad extimum Eclipticæ circulum; periodi vero & distantia a Sole, Diametri & Massæ, cum densitatibus; velocitates, illuminatio & incalescentia; porro periodi & distantiæ Satellitum & annuli Saturnini in quatuor extremis Chartæ angulis quasi per totidem tabulas dispositæ habentur. Utriusque Systematis
TAB. V. Fig. 9. ideam suppeditat specimen in Figura 9 expressum. In hac circuli concentrici sunt orbitæ Planetarum, lineæ vero parabolicæ Cometarum. Et quidem AA est orbita Cometæ anni 1680; BB Cometæ annorum 1531, 1607, 1682, 1456; CC Cometæ a. 1684; DD Cometæ 1698; EE Cometæ 1556.

DECISIONES SUMMI PROVOCATIONUM Senatus Electoralis Saxonici, e schedis Paternis collectæ & cum in ordinem redactæ, tum ex Jure uberius illustratæ, cura CHRISTOPHORI HEINRICI DE BERGER, *Antecessoris Wittebergensis.*

Dresdæ & Lipſ. sumpt. Joh. Chr. Zimmermanni, 1720, 4. Alph. 3.

PRæfatio huic operi præmissa monet, Conſ. Autorem ad hoc opus edendum fuisse commotum, quod multum interſit scire, quasnam sententias supremus Provocationum Senatus in dijudicandis controversiis sequatur. Sistit itaque hoc opus decisiones 543; singulæ harum juncta habent decreta supremi Provocationum Senatus, singulis præmittuntur solidiora fundamenta ac rationes, nonnunquam etiam inserta sunt Rescripta Regia, Collegiorumque Juridicorum Responsa. Haud abs re esse ducimus, subjicere nonnullarum decisionum argumenta. Dec. 20 monetur, jus protimiseos quod domini jurisdictionis sibi vindicent, non posse proferri ad comestibilia cibariaque, quæ a rusticis in urbes venum deportantur, quippe ingenuis hominibus

nibus liberam rerum ſuarum alienationem auferri, iniquum. Licet enim Dominus emphiteuſeos ac feudi jure protimiſeos gaudeat, huic tamen juri locum eſſe in ipſa re Emphytenſeos ac Feudi jure conceſſa, minime vero in comeſtibilibus. Dec. 30 aſſeritur, jure Saxonico Electorali cenſum capitationis una cum ſteuris commerciorum invaluiſſe. Litem aliquando excitatam fuiſſe inter Senatum quendam oppidanum & Collegium pannificum. Pannifices quippe ſocios ac pueros ſuos immunes judicaſſe ab hujusmodi ſteuris. Senatus e contra ſupremus Provocationum eosdem, ſuffragante receſſu provinciali de anno 1646, ſteuris exſolvendis obnoxios feciſſe, dummodo annum 17 egreſſi eſſent. Dec. 76 indicatur, actionis negatoriæ illud eſſe præcipuum, ut onus probandi tranſeat in reum. Duas vulgo occurrere exceptiones: 1) cum reus poſſeſſione vel quaſi ſervitutis ſeſe tuetur, 2) quando actor in libello vitia ſpecifica poſſeſſionis vel quaſi allegavit, ut vim, dolum, &c. Sed primam reſpuere Collegia Electoralia Saxonica ideo, quia præſumtio libertatis naturalis fortior ſit præſumptione quæ ad poſſeſſionem ſuam refert originem. Dec. 120 decernitur, maritum Saxonem, quamvis in alia regione munere publico fungeretur, uxori ſuæ ſuccedere ſecundum jura Saxonica, modo animum revertendi eundem habuiſſe demonſtretur. Dec. 149 evincitur, præſcriptionem actionis perſonalis, quæ uxori adverſus maritum competit, mortuo marito demum currere, igitur mutuo uxoris cum marito contracto, tempus præſcriptionis non computari a tempore mutui contracti, ſed a die mortis mariti, cum uxor maritum propter reverentiam non interpellaſſe præſumatur, & mala fides etiam præſcriptioni inchoandæ vivo marito ſit impedimento. Dec. 250 monſtratur, Judicis & Actuarii munera in una eademque perſona non concurrere poſſe, unde conſequatur, Præfecti, Conſulis, Prætoris regiſtraturas vitio nullitatis laborare. Senatum tamen ſupremum olim has regiſtraturas toleraſſe in actibus voluntariæ jurisdictionis, quippe tunc judicem pro arbitro potius quam judice reputaſſe. Dec. 132 ſtatuitur, menſem in materia probationis 30 dierum ſpatio abſolvi, quæ doctrina applicari ſoleat ad juris coquendi & vendendi cerevi-

ſiam probandi fatale, duos enim menſes, quibus circumſcribatur hoc fatale, complecti 60 dies. Dec. 431 deciditur, non locum eſſe leuterationi contra duas ſententias conformes ſeſe immediate excipientes in foro Saxonico Electorali; ſecus eſſe, ſi non immediate ſed altera interveniente ſententia pronuncietur, ex quo conſequatur, leuterationi ſuum conſtare robur, quando tres latæ ſint ſententiæ & tertia primæ reſpondeat, eandemque confirmet, ſecundæ vero ſeu mediæ repugnet.

Kern der Geſchichte des hohen Chur- und Fürſtlichen Hauſes zu Sachſen ꝛc.

h. e.

D. ADAMI FRIDERICI GLAFEY NUCLEus Hiſtoriæ Electoralis Saxonicæ, documentis ac teſtimoniis fide dignis probatæ.

Francof. & Lipſiæ, apud Chriſtoph. Riegel, 1721, 8. Alph. 3 pl. 13 tabb. æn. 17.

ID imprimis operam dedit Conſ. Autor, ut prætermiſſis vel levi penicillo deumbratis lineæ Erneſtinæ rebus copioſius exponat Hiſtoriam Electoralem, nec tantum ſtylo utatur fluido & nativa quadam pulchritudine exſurgente, ſed & ſubinde documenta ac teſtes fide dignos producat, quos tamen in rebus vulgaribus afferre ſupervacaneum duxit. Tum illud quoque laudem meretur, quod in enarrandis factis ſelectum habuerit, & uſum ſemper præſentem reſpexerit, ut adeo juris publici Saxonici vices fere hic liber ſubire poſſit. Controverſa enim Archimareſchallatus, Vicariatus, Palatinatus & Directorii jura, una cum Confraternitatibus, Prætenſionibus, Expectantiis, & vigentibus adhuc cum gente Erneſtina litibus, ut & pacta domus, juraque territorialia inter Electorem & Duces gentis Albertinæ ac Epiſcopatus controverſa, nec non formam provinciarum electoralium internam, & modum in comitiis provincialibus procedendi accurate ſatis expoſuit. Ceterum in quatuor libros

libros opus distribuitur, quorum primus Marchionum, Ducum & Electorum vitam & fata recenset, inspersis ubique iis controversiis, quæ ad præsentem Reipublicæ Saxonicæ faciem aliquod momentum afferunt. Singularia in eo sunt, Marchionum Misnensium a Wittichindo Rege origo adserta, de eodem Wittichindo variæ eruditæ quæstiones, primo & secundo capite expositæ, de Landgraviatu Thuringiæ plenior tractatio cap. 5, Testamentum Alberti Ducis eruditis animadversionibus illustratum c. 18, Friderici Sapientis Vicariatus ab erroribus vulgi liberatus c. 12, eruditus denique in Johannis Georgii I testamentum commentarius, & vita potentissimi Regis *Friderici Augusti*, quem Deus Saxoniæ diutissime servet. Plura vero eaque notatu digniora in libro secundo, de prærogativis, prætensionibus & titulis inscripto, deprehenduntur. Plenior enim cap. 1 de Archimareschallatu, cap. 2 de Vicariatu, c. 3 de Palatinatu, c. 4 de Directorio inter Evangelicos, c. 5 de Prætensionibus, c. 6 de Titulis Electoralibus, cap. 9 de Collegiis Dresdensibus, diætis provincialibus & statu bellico, c. 10 de Commerciis & stapula Lipsiensi tractatio non ubivis obvia exhibet. In tertio vero libro, imo & quarto, in quibus status Ecclesiasticus & Geographicus describitur, non adeo multa immutata sunt, sed plura ex priori editione retenta. Monendum enim est, hunc librum jam septem abhinc annis sub titulo *Introductionis in historiam Saxoniæ* prodiisse, alio quidem Autore eoque Anonymo, in qua cum haud pauca immutaverit Noster, quæ non improbante Aula nunc prodeunt, non dubitavit libro nomen suum præponere.

Trauriges Andencken, so wol der Feuersbrünste überhaupt, als auch der vielen fatalen Feuersbrünste in Sachsen.

i. e.

TRISTIS MEMORIA INCENDIORUM, tum in genere, tum speciatim eorum, quæ in Saxonia hactenus frequenter exorta sunt, Autore CAROLO GODOFREDO ENGELSCHALL, *Conc. Aul. Reg. & El. Sax.*

Dresdæ & Lipsiæ, apud J. Christoph. Miethi Hæredes, 1721, 8. Alph. 1.

Fre-

FRequentiora illa, quæ hucusque Patriæ dulcissimæ exitialem propemodum calamitatem intulerunt, incendia occasionem præbuerunt S. R. Autori Scriptum hocce elegantissimum componendi, quod, ubi præfaminis loco de egregio ignis usu & necessitate quædam attulit, in duas dispescuit partes, quarum prima de incendiis exponit generatim, altera vero sigillatim de iis agit, quæ paucorum annorum decursu Saxoniæ urbes, oppida vicosque dimidiam fere partem in cineres favillasque redegerunt. Itaque Cap. I P. I illorum incendiorum ob oculos ponit causas; C. II de incendiorum commentatur effectis; Cap. III vero de præsagiis agit, quæ vel divina, vel naturalia statuuntur, nec omnia præsagia Physica plane esse neganda, aut negligenda prudenter contendit; Cap. IV sistit remedia, quibus vel metuenda caveri avertique possint incendia, vel jam coorta utiliter reprimi & sedari, qua occasione variorum inventa ingeniosa, salutares item Magistratuum ordinationes dilaudantur & commendantur. Pars II duo complectitur capita; priori quidem recenset Autor illa incendia, quæ aliquot abhinc annis Patriam afflixerunt; in posteriori vero illos, qui in Saxonia hactenus, Oelsnitii imprimis & Reichenbaci, bonorum fecerunt jacturam, incendiis coortis, consolatur & erigit. Videri equidem poterat, de rebus in vulgus notis tractationem hoc opusculo esse institutam; at enim ipsa quemlibet edocebit lectio, S. R. Autorem vulgares quoque res non solum pereleganti quadam & suavissima ratione proposuisse, verum etiam observationibus ex omni doctrinarum genere petitis opusculum suum locupletasse & exornasse. Ita p. 2 probat, homines in statu quoque integritatis ignis usu non plane caruisse. Pag. 4 & seq. de ignis religioso cultu multa afferuntur in medium. Pag. 7 illorum firmatur conjectura, qui religiosum ignis cultum ab igne cœlitus in sacrificia delapso derivant. Pag. 14 seq. Astrologiæ vanitas prolixe commonstratur. Pag. 19 de igneis nonnulla habentur pluviis. Pag. 28 observatur, Deum scortationis inprimis crimen incendiis punire solitum, quod fanorum gentilium exemplo confirmatur. De Bibliothecis, aliisque ad literatam rem spectantibus monumentis, quæ flammarum vi fuerint deleta, multa C. II P. I leguntur, ut alia taceamus subinde annotata.

* * * * *
* * * *

N. IX.

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Septembris Anno MDCCXXI.

A PHILOSOPHICAL ACCOUNT OF THE WORKS OF NATURE &c.

five

RECENSIO PHILOSOPHICA OPERUM naturæ, creatorumque mineralium, vegetabilium animaliumque, gradibus, quibus de vita quævis eorum participant, ob oculos ponendis inserviens &c. Autore RICHARDO BRADLEY

R. Soc. Britannicæ Socio.

Londini, apud W. Mears, 1721, 4 max.

Conflat Alph. 1 pl. 5 & Tabb. æn. colore obductis 27.

OCcasionem suscepti operis hujus Cl. Autor indicat in præfatione. Eam dedit ipsi Addisonii exhortatio ad Societatem Regiam Anglicanam directa, qua ei commendabat, ut membris suis historiæ alicujus naturalis ex libris & observationibus conficiendæ compilationem demandaret, in qua animalium præcipue ortus, generatio, exclusio, educatio, politia, hostes, societates, textura interiorum & exteriorum partium, præcipue vero earum quibus a ceteris distinguuntur, facultates demum & conformatio ad statum suum conservandum explicentur. Hoc enim sibi dictum putans, ad componendum hunc tractatum se accinxit, in quo qualem non omnia quidem, quæ ad ipsam meteriam spectant, quam tractavit, ob subjecti amplitudinem & fere infinitatem complexus est, attamen potiora & cognitu digniora, & talia quidem quæ non fidei & relationi dubiæ aliorum, sed propriæ aut oculatæ debebat, provocans etiam nomina-

tim ad Cimeliothecas vel collectiones curiosorum, inquibus originalia ipsa spectari possunt, tum eorum, quæ in discursu meminit, tum quorum effigies in tabulis æneis expressit. Quæ quidem non solum ob artem, qua eleganter elaboratæ sunt, commendabiles existunt, sed etiam quod additi colores rerum quarumvis naturales, ope aptæ illuminationis, picturæque adeo perfectæ rationem habent, & imprimis partes animalium discretivas exhibent. Ordinem vero eum tenuit, quem tanquam principalem scopum libri titulo ejusdem inscripsit, ut eundo gradatim per singula, ab inferioribus ad superiora procedens ostendat, in quibus vitæ animæve successive plus deprehendatur.

Orditur autem a terrestribus usque & *Mineralibus*, quæ temporis spatio opus habere donec ad statum perfectionis deveniant, adeoque generari, constat. Modum generationis talem concipit. Omnium terrarum, quantumvis variorum generum, ortum ex sabulosis particulis derivandum credit, quarum affectiones saltem varientur mixtura liquorum aqueorum, viscosorum & oleosorum. Sabuli particulas, quantumlibet duras, alterationem a calore & frigore posse pati ex experientiis speculorum causticorum constare, posse adeo intra poros suos recipere proxime adsitas liquorum partes, unde successiva generatio terrestrium corporum varii generis ex sabulo non invite consequitur. Ad teneriorum & facile separabilium terrarum ortum concurrere particulas aquæ simplicis; ad paulo tenaciorum constitutionem requiri viscosas; ad duriorum & marmoreorum etiam corporum naturam facere oleosas. Terrarum varia genera in specimine aliquo exhibet enumeratio *stratorum* terræ in fodinis carbonum fossilium Anglicanis occurrentium ad profunditatem $188\frac{1}{2}$ pedum depressis. De tempore, quo ad statum perfectæ duritiei perveniunt lapides, ex mixtione illa liquorum cum sabulosis vel uliginosis partibus, argumentum capi posse judicat ex illa relatione, quæ ante 4 fere annos Regiæ Soc. facta fuerat de bufone vivo in medio duri saxi reperto. Quem sane ultra 100 annos vitam non potuisse intra hoc claustrum producere autumat. Huic fossilium generi porro Ambram cum Gemmis ipsis annumerat.

Progreditur inde ad *Corallia*, jam manifesto ad vegetabilium

lium numerum accenſenda, dein *Spongias*, *Fungos*, *Voletos* locat. Poſt hos ſequuntur *Junci*, *Echinomelocactus Indicus*, *Cereus Americanus*, *Euphorbium*, *Opuntia*, *Ficus*, in quibus quidem omnes ad generationem in reliquis vegetabilibus requiſitæ partes non occurrunt. Qua occaſione inſerit diſſertationem *Antonii de Juſſieu* de Analogia inter plantas & animalia, differentiaque ſexuum in illis. Ad quam ſtabiliendam conſiderat quidem hic loci ſaltem exteriores partes, attendere vero jubet ad *ſtamina* florum, *piſtillos*, *petalos*; & maſculos ex floribus definit, quorum ſtamina piſtillo vel ſtylo deſtituuntur vel quorum ſtyli embryonem ſeminalem non includunt, fœminas quarum piſtilli cinguntur non ſtaminibus, ſed petalis aliisve membranis; fœcundantur vero a pulvere & farina prolifica florum maſculorum vel in iisdem vel vicinis plantis ſuccreſcentium ope venti ad eos delatis. Androgynæ ipſi ſunt quorum ſtamina piſtillum ambiunt. Ex quo ſane ſequeretur, quod vult Autor, non ſemper ſupervacuum eſſe plantas diverſi generis invicem collocari.

Succedunt adeo plantæ & vegetabilia perfecta, quorum genera trina facit: *herbas* nempe, *frutices* & *arbores*. Jungit tractationem de *viſco* arboribus adnaſcente, & quem *ſuperplantæ* nomine indigitat; nec non de partibus arborum absque ſeminis ope vegetationis facultatem habentibus & inferius radices agere valentibus, ut ſunt folia citreorum, aurantiorum pomorum, aloës, ramorum deciſorum, qua occaſione de *Mumia* vegetativa, quam *Agricola* commendavit, & de uſu ſaponis in promovenda vegetatione quædam monet. Conſiderans deinde Autor modum, quo creſcunt, & magnitudinem, ad quam perveniunt tum arbores longæviores tum annuæ plantæ, v. g. cucurbitæ, notato harum admodum celeri incremento & ſenſibili augmento non improbabile credit microſcopii ope videri poſſe illum ipſum motum in partium accreſcentium formatione.

Inde convertit ſe ad corpora illa plantis ſimilia in eo, quod locali motu deſtituantur, ſed aliquid etiam de animali vita participantia, velut *oſtreas* &c. Eſtque in ea opinione, androgyna eſſe hæc animalia immobilia, ut de vegetabilibus quibusdam aſſeruerat,

ruerat, interque ea quæ *Musculi* (Germanice Muscheln) dicuntur, ovipara esse, ovaque testarum suarum exterioribus agglutinare. A quibus transit ad testacea alia, ex. gr. *cancros*, de quorum generatione sibi non constare fatetur. *Stellarum marinarum* motum fieri radios proximos quosque invicem propius admovendo, ora sua in centris corporum habere easdem, notat. Addit de testaceis, quæ per anguigenam motionem partium carnosarum localem motum exerunt, ut sunt *Nautilus*, *purpura*, *murex*, *concha* &c.

Cum ad pisces accedit, primo tractat de iis, qui extra aquam degere non valent, aerem tanquam minus densum non ferentia. De cibo eorum (quem aquam non esse solam judicat) statis temporibus, quibus locos suos mutant, de generatione eorum, nidis, quos quidam eorum faciunt, quamvis breviter, tractat; in plerisque ignorantiam suam professus, generalibus scilicet observationibus contentus, & alios potius commonens, quo attentionem suam dirigere conveniat. Repræsentat etiam piscium quosdam, interque eos *sirenem*, quæ sermone Anglico *fœmina marina* dicitur, sed ab humana forma adeo abludit, ut ratio nominis hujus indendi sane non pateat. Auditus sensum piscibus denegari non posse evincit. De gradu, quo vitæ sunt participes, & longævitate eorum differens, *carpiones* & *anguillas* maxime longævas judicat, differentiamque hanc singularem inter illos & terrestria animata esse, quod corde etiam exemto vivere adhuc pergant. Unde procedit ad considerationem *serpentium*, *Crocodilorum*, *stellionum* & *Chamæleontis*, propter affinitatem quam cum piscibus habent respectu tenacitatis vitæ; quemadmodum ab his transit ad aves propter affinitatem, quam *lacertæ volatiles* Indiæ orientalis cum hisce sortitæ sunt.

De iis vero avibus primo agit, quæ hiemis tempore quiescunt vel in regiones remotas se recipiunt. Omnium vero in universum generationis modum ex ovario uno fieri, cum e contrario quadrupedia duplex habeant, observat, ornatumque eorum vel vestitum, sive plumas, colorem (& album quidem a defectu vel nutrimenti vel alio derivat) ingenium in construendis nidis, & vocis humanæ imitationem paucis considerat.

Succe-

Succedunt quadrupedia, quorum celeritas insigniter differt a volucrum celeritate, si quidem verum est, quod quidem Nostro videtur possibile, quod quadrante horæ columbæ ad nuncios hinc inde portandos assuefactæ 20 mill. Anglicana absolvere possint, cum e contrario constet, vel velocissimum equum ultra 4 milliaria cursu perficere non posse, nec ipsum cursum longo tempore continuare. Sed pulchritudine etiam colorum in pennis ab avibus quadrupedum crines vinci observat. Occupatus circa animalia, quæ domantur, agit de usibus, quos hominibus præstare valent. Quorum cum quædam, ut *simiæ* & *cercopitheci*, ad humana quædam minoris momenti officia adsuefieri possint, judicat, quemadmodum differentia sonorum, quos edunt, a diversa conformatione organorum soni in animalibus provenit, ita differentiam capacitatis eorum & docilitatis ortum ducere ex diversa constitutione partium, quæ succum nutritium ad cerebrum eorum deferunt. De modo generationis cum agit, in genere excurrit iterum ad modum generationis plantarum, similem generationi animalium, explicandum, nec tamen suum interponens judicium, ea quæ inter, D. *Geoffroy* & *Andry* acta de hac re sunt, repræsentat. Ex quibus apparet, D. *Geoffroy*, pugnantem pro animalculis seminalibus, inter alia urgere id, quod liquor masculi seminalis non possit statui adeo spirituosus vel volatilis, ut inde solum fœcundatio derivetur, cum compertum sit, quosdam pisces non copulari, sed ovula solum a fœmellis testæ vel duro alicui corpori agglutinata, a masculo subsequente liquore seminali perspergi, quem quidem in aqua omnem volatilitatem amittere necesse sit; & cum objectionibus aliorum respondet, provocat ad ea, quæ *Dodartus* in Acad. R. Sc. Paril. repræsentavit de incredibili multitudine seminum in plantis & infinita multitudine seminalium corporum minorum in his ipsis seminibus contenta.

Quo a quadrupedibus ad insecta transire possit, interponit commode tractationem de animalibus ad insectorum naturam ex parte accedentibus, *ranis, bufonibus* &c. In qua partes genitales fœminæ ranarum duplicatas, duplicem scilicet uterum, bina ovaria, oviductus &c. accuratius describit, una cum modo, quo

masculus cum fœmella congreditur, qui in eo consistit, ut ille tergo fœmellæ per 40 dies insidens prioribus pedibus arcte eam complexus ad excernenda ovula, quibus dein liquorem seminalem aspergit, sollicitet. Et hæc quidem ratio est ranarum oviparatum. Dantur vero & *ranæ viviparæ* a *Meriana* in Historia insectorum Surinamicorum descriptæ, & incredibili multitudine parvorum ejusmodi fœtuum uterum repletum habentes.

Succedit tractatio de *cochleis*, *lumbricis*, *centipedibus* &c. Cochlearum generatio plane singularis: nam quælibet earum, quemadmodum & lumbrici, partes genitales utriusque sexus habet, & priusquam coeant gyros in herba faciunt miros, tanquam captaturæ occasionem, donec junctæ usque ad 12 horas in copula perdurent. Pulsum cordis in cochlea vix exclusa trium secundorum temporis, majoris vero 5 vel 7 secundorum microscopii ope observasse sibi visus est Autor. *Aranearum* ad 140 species in sola Anglia notasse dicitur Dundridge, quæ in 9 classes vel genera dispesci possunt. De *formicis* observatum, eas singulo mane ova sua radiis solaribus exponere, vespere in tepidiorem partem antrorum suorum iterum recondere. Comites his junguntur *papiliones*, *muscæ*, *apes*, *scarabæi*, coloribus maximam partem pulcherrimis & vividis distincti, insectum ex quo ruber color *Cochenille* dictus colligitur, *pediculus pulsatorius*, sive mortis præsagum automatum, ut meticulosæ plebi appellatur. Porro *locustæ*, & insecta in aquis degentia, ut *scorpio aquaticus*, *cantharides &c.* & insectum plane singulare, in *Tamesi* æstatis tempore frequens, viviparum unico instructum oculo, unde nomen *monoculi* ipsi datum, *culices*, *ephemeron* insectum, quod ultra 5 horas vitam non producit, postquam *chrysalidis* alicujus formam induit, etsi longiorem vitam idem agere sub aqua, sub qua diversas formas & mutationes subeat, Noster censet. Dum de *muscis noctilucis* loquitur, insinuat, *ignem fatuum* non videri sibi aliud, quam agmen ejusmodi muscarum catervatim hinc inde se moventium. Curiosissimum omnium insectorum est *folium ambulans*, in Orientali India occurrens, & in *Ruyschiana* & *Vincentiana* Cimeliotheca visendum. Claudunt agmen insecta minima in caseis & liquoribus corruptis genita, una cum animalcu-

malculis in ſemine maſculino obſervandis ope microſcopiorum.

Finita adeo hac tractatione addit Autor caput ultimum, in quo uſum obſervationum præmiſſarum, & notanda quædam reſpectu climatum in cura plantarum exponit. Obſervationum prima digitum intendit in exactum ordinem in natura non minus ac Matheſi & numeris ſpectandum. Ordo hic ſe exerit in qualitatum ſive affectionum gradibus, ſine ullo hiatu invicem ſe excipientibus. In curatione plantarum exoticarum præcipue attendendum eſſe ad calorem, quo tempore veris in patrio ſuo ſolo eædem afficiantur, judicat. Eandem demum harmoniam naturæ, in productione & conſervatione quadrupedum obſervandam, etiam in homine deprehendi, ultimo loco animadvertit.

Auctarii loco Autor ſubjungit obſervata ſua de terris incultis, & de modo, quo eæ aptæ reddi poſſint ad ligna tignario operi idonea proferenda, exponit. Ubi quo modo ſabuloſum ſolum abietibus conſeri debeat, præcipue oſtendit. Ad culturam eorum pauperes cujusque loci adhiberi, attributa ipſis proprietate ſoli alias deſerti, ſed ea conditione ut curam conſitarum arborum gerant, optimum judicat. Pariter de vivariis pro piſcibus aſſervandis agit. Tandem enumerationem facit celebriorum hortorum, præcipue in Britannia: in qua brevibus annotat, quæ curioſa maxime & attentione digna ſint, luſtratque tam eos, qui delectationi, quam qui uſui vulgari & culinæ, ac ſtudio tandem Phyſico deſtinantur: producens adeo *Verſalienſes*, *Marlyenſem*, *Kenſingtonenſem*, *Hamptoncurtienſem* hortos. Inter hortos Phyſicos vero præfert omnibus *Amſtelodamenſem*, proximum ipſi facit hortum *regium Pariſinum*, ac poſt eum locat *Lugduno Batavenſem*. Nec laude ſua deſtitui hortos *Florentiæ* & *Piſæ*; inter Britannicos vero, qui publici ſint, vix tres memorandos cenſet, quorum unus *Chelſeæ*, alter *Oxonii*, tertius *Edenburgi* viſatur. E privatis æſtimatione dignos habet *Badmintonienſem Duciſſæ de Beaufort*, *Hillindonienſem* probe *Uxbridge*, *Reynardſonii*, & alios paucos.

Inter figuras operi adjunctas comparent curioſiſſimæ figuræ *Echinomelocacti*, *Cerei Americani*, *piſcium* varii generis,
orbis

orbis Echinati, *piscis volantis*, *stellæ marinæ*, *Thornbak*, quem Latine *galeum* vel *spinacem* vocant quidam, *serpentum* varii generis squammis pulcre variegatis, *Chamæleontis*, *lacertæ volantis*, *ranæ viviparæ*, *Tarantulæ*, *Automati mortisoni*, nec non variationum XVII, quas *ranæ ovulum* subit, donec embryo ad perfectam magnitudinem perveniat.

A COLLECTION OF SEVERAL PIECES OF MR. JOHN LOCKE &c.

hoc est,

COLLECTIO VARIARUM SCHEDARUM JOANNIS LOCKII, nunquam antea editarum, nec inter reliqua ipsius opera extantium, publicata ab Autore Vitæ Joannis Hales.

Londini, apud R. Franckelinum, 1720, 8 reg. Alph. 1 plag. 4.

QUi has Schedas in lucem publicam protraxit, Vir Cl. des Maizeaux, in Dedicatione collectioni præmissa fatetur, in iis contineri nonnulla, quæ sine Autoris nomine typis descripta sed rariora facta sunt.

Primo loco hic comparent Constitutiones fundamentales provinciæ *Carolinæ*, quam per diploma d. 24 Martii st. v. A. 1663 evulgatum nonnullis Angliæ Magnatibus in proprietatem concessit Carolus II, propterea quod Proprietarii in condendis legibus novæ Coloniæ opera *Lockii* usi fuere, & ipse *Lockius* Constitutiones istas MSC. tanquam ingenii sui fœtum exhibuit amico, cujus favore easdem obtinuit Editor. Continetur in iis forma & regula regiminis in Provincia *Carolina*, atque adeo ex iisdem discere licet intelligentibus, quantum in prudentia politica & qua via profecerit *Lockius*: id quod facilius fieri poterat, siquidem *Lockius* adjectis notulis rationes singularum legum, quas habuit, exposuisset. Quamvis enim in patria usu recepta imitatus fuerit; constat tamen, imitationem a Philosopho nunquam fieri sine ratione.

Secun-

Secundum in hac collectione locum obtinet epistola Comitis de *Shaftsbury* ad amicum rure degentem, quam *Lockius* ipso dirigente ac dictante conscripsit. Prodiit sæpius absque Autoris nomine; sed cum rarior facta sit, eam Editor recudi fecit inter *Lockiana* juxta duas editiones anni 1675. Argumentum est decretum Curiæ Superioris de præcavendis damnis, quæ ab hominibus statui parum faventibus proficisci possunt. Sancitum scilicet fuit, ut ad munus publicum obeundum non admittatur, nisi qui juramento se obstrinxerit, quod injustum reputet arma contra Regem sumere aut Commissarios ipsius, nec quicquam moliri velit contra statum ecclesiasticum atque civilem: id quod nonnulli ita interpretabantur, ac si aula potentiam arbitrariam introducere vellet.

Tertio loco sequuntur Animadversiones in *Norrisii* libros, quorum unus sub titulo Reflexionum Cursoriarum in Tentamen de intellectu humano, Londini 1690 in 8, alter sub titulo Rationis & Religionis, ibidem 1689 in 8 idiomate Anglico prodiit. In iis Autor asseruit cum *Malebranchio*, nos omnia videre in Deo: sed *Lockius* hanc opinionem improbans calamum in eam strinxit. Negat, modum, quo ideæ producuntur, a nobis comprehendi posse, cum nemo mortalium ullam alterationem substantiæ simplicis explicare valeat, solis alterationibus substantiarum compositarum conceptibilibus, quæ partium transpositione fiant. Terminum visionis nihil explicare. Quoniam enim de alteratione mentis sermo est, quæ contingit, dum ideam habemus; restat adhuc explicandum, quid in mente accidat, ubi rem quandam in Deo videmus. Idea nimirum Dei perinde extrinseca est ac res, quam percipimus. Non abludunt hæc ab iis, quæ *Leibnitius* in Actis A. 1684 p. 541 de hac controversia annotavit, & se legisse fatetur *Lockius* in quadam ad *Molyneusium* epistola, ubi ostendit, cum ideæ sumi debeant pro modificationibus mentis, nos propriis uti debere ideis, etiamsi in Deo videamus omnia. Respondet deinde *Lockius* ad singula argumenta *Malebranchii* a *Norrisio* repetita. Ceterum sentit etiam cum *Leibnitio*, quod Systema causarum occasionalium, quod a *Cartesio* excogitatum expolivit *Malebranchius*, deducat tan-

dem ad *Spinosismum* & (quod ipse addit) *Hobbesianismum*, quamvis diversa uterque ratione utatur. Nimirum *Leibnitius* cum Systemate causarum occasionalium connecti arbitratur confusionem Dei atque naturæ; *Lockius* vero fatalem rerum atque ipsarum cogitationum necessitatem, quod non omnibus æque videbitur.

Quartum locum sibi vindicant Elementa philosophiæ naturalis, quibus positiones nonnullæ physicæ continentur ad superficiariam quandam ideam hujus disciplinæ sufficientes. Monet Editor, *Lockium* eadem condidisse in gratiam juvenis nobilis, cujus sollicita educatio ipsi curæ cordique fuit, more scilicet in Academiis usitato, ubi positiones nonnullæ, veluti compendia discursus ulterioris, in calamum tyronibus dictantur. Cum in iis nonnisi vulgaria atque in istiusmodi libellis ubivis obvia occurrant, suasu amicorum eadem ex præsente collectione omittere decreverat, nisi veritus, ne posthac ab alio minus correcta ederentur, consilium mutare coactus fuisset.

Quinto loco comparent consilia *Lockii* de methodo, qua juvenis nobilis uti debet cum in libris legendis, tum in omni studiorum tractatione. Cum juvenis nobilis ad patriæ inserviendum destinetur, ipsi sufficere arbitratur studia, quæ huc conducunt, studium nimirum Philosophiæ moralis, politicum, juridicum & historicum. Commendat ad hæc studia lectionem librorum ita instituendam, ut connexio idearum in propositionibus observetur, &, quibus principiis propositiones singulæ nitantur, quibus ideis intermediis cum iisdem connectantur, cum cura inquiratur. In hoc enim rectam ratiocinationem consistere atque hac via unica ad veram scientiam legentes & studentes pervenire. Ut autem porro iis, quæ didicit, uti possit, exercendam esse artem bene loquendi, quam in duobus consistere opinatur, in perspicuitate scilicet ac recta ratiocinatione. Perspicuitati satisfieri, si terminis utamur propriis ad ideas denotandas inventis. Commendat in hunc usum libros *Tillotsonii*, Archiepiscopi Cantuariensis, quotquot ab eo editi prostant, librum *Ciceronis* de Oratore, *Quintiliani* Institutiones, *Boileau* Galli Tractatum patrio sermone de sublimi conscriptum, *Cice-*
ronis

ronis, *Terentii*, *Virgilii*, *Livii*, *Julii Cæsaris* ſcripta. Ad rectam ratiocinationem comparandam inſervire præ ceteris omnibus ſcripta *Chillingworthi*, ſi ſtudio indefeſſo legantur. Moralia haurienda eſſe ex Novo Teſtamento, & , ut appareat, quo usque pervenire licuerit gentilibus, addenda eſſe officia *Ciceronis*. Principia politica petenda eſſe ex *Hookeri* Eccleſiaſtica politia, *Algernonis Sydneyi* diſcurſu de regimine, ex duobus Tractatibus ab ipſo *Lockio* A. 1690 tecto nomine de regimine editis, & ex *Petri Paxtonii* Tractatu de civili politia A. 1703 Londini in 8 edito: quibus libris Anglico idiomate conſcriptis jungi poſſe notiſſimum *Puffendorffii* libellum de officio hominis & civis, atque opus ejusdem de Jure naturali & gentium, quod in hoc genere primum prædicat. Artem gubernandi experientia & ſtudio hiſtorico eſſe comparandam, inprimis ſi hiſtoriæ patriæ operam navemus. Ut quis optimorum in Hiſtoria Anglicana Autorum notitiam ſibi comparet, legendam eſſe *Tyrrellii* Hiſtoriam Angliæ. Ad ſtudium legum commendat *Bractonem*, *Fletam*, *Hennighamum*, *Cookii* inſtituta & modum tenendi parliamentum, *Sedleri* Tractatum de jure regni & conſuetudinibus anteceſſorum, duo volumina Tractatuum de Statu; in uſum vero Hiſtoriæ generalis *Waltherum Rawleigh* & *Howellum*, una cum *Whearii* methodo legendi Hiſtorias; in Geographia *Heylinum* & *Mollium*, *Camdeni* Britanniam & Atlantem Geographicum una cum itinerariis *Hackluyti*, *Purchaſii*, *Thevenotii*, *Ramuſii* aliorumque; in Chronologia *Helvicum*, *Tallentii* Tabulas, *Strauchii* Breviarium temporum, *Scaligerum* & *Petavium*; ad homines cognoſcendos librum ſecundum Rhetoricorum *Ariſtotelis*, *Bruyeri* characteres, & in Satyricis *Juvenalem*, *Perſium* & præ ceteris omnibus *Horatium*; ad decorum *Cervanteſii* Hiſtoriam *Don Quixoti*; in uſum linguæ Latinæ *Littletonum*, *Cooperum*, *Calepinum*, *Roberti Stephani* Theſaurum linguæ Latinæ & *Voſſii* Etymologicum linguæ Latinæ; in uſum linguæ Anglicanæ *Skinneri* Lexicon etymologicum, *Cowelli* interpretem, *Spelmanni* Gloſſarium, *Seldeni* titulos honorum; in uſum Geographicum *Baudrandi* Dictionarium Geographicum; in uſum hiſtoricum *Loydii*, *Hoffmanni*, *More-*

rii & inprimis *Balii* Dictionarium, quod incomparabile in hoc genere appellat.

Ultimum denique locum occupant epistolæ *Lockii* ad *Antonium Collinium* & *Richardum Kinchium*, paucissimis exceptis, perscriptæ. Ex iis excerpimus, quæ notatu digna nobis occurrunt, quamvis maxima pars earum, quæ ad *Collinium* datæ sunt, nil nisi familiaria contineat. *Chillingworthi* novissima inter libros abjectissimos refert *Lockius*. Salse ridet Oxonienses, librum ipsius de intellectu humano damnantes. *Norrisium* ait bruta pro machinis habere non aliam ob rationem, quam quod hypothesi ipsius conforme, ac gratis supponere, quod, quicquid cogitat, immateriale sit: ipse nimirum defendit, cogitationem posse esse attributum substantiæ extensæ ac solidæ seu impenetrabilis, etsi cum extensione ac soliditate seu impenetrabilitate non connectatur. Cogitationem non excludi debere a reliquis substantiæ immaterialis affectionibus, sed ab ipsa substantia *materiali*: id quod a nemine fieri posse arbitratur, propterea quod nullam ideam ipsius substantiæ materialis habeamus. Contra librum suum de intellectu humano nihil opponi posse, & eundem ducere confidit via brevissima & planissima ad scientias, cujus gratia ipsum publici juris fecerit. Probat, quod *Wynnius* epitomen dederit, idiomate Anglico Londini 1696 in 8 publicatam. Epistolas ad Corinthios intellectu difficiles judicat: quæ causa fuit, cur Paraphrasin & Notas in eas conscripserit, post mortem Autoris demum luci publicæ expositas. Multis iisque præclaris encomiis ornat *Eduardum Pocockium*, Professorem Regium Hebrææ linguæ in Universitate Oxoniensi, natum d. 8 Nov. 1604, denatum d. 10 Sept. 1691. Rogatus a *Kingio*, quænam via brevissima & tutissima, qua juvenis nobilis ad veram & adæquatam religionis Christianæ notitiam pervenire possit, respondet, studendum esse Scripturæ sacræ, inprimis Novo Testamento: in ea enim contineri verba vitæ æternæ. Autorem ipsius esse Deum; finem salvationem; materiam veritatem absque ullis erroribus intermixtis. Ab eodem rogatus, unde morum doctrina optime hauriatur, respondet, eam ex Scriptura sacra esse petendam. Systema si desideretur, satisfacere librum Anglicum,

cum, qui sub titulo, *Whole Duty of man*, seu *omnia hominum officia*, prodiit. Commendat quoque sermones sacros *Barrowii*, *Tillotsonii* & *Whichcotii*, quos sine pari in hoc genere pronunciat. Regulas prudentiæ in vita communi non aliunde melius, quam ex *Siracide* addisci. Ad prudentiam politicam facere libros Politicorum *Aristotelis*, *Hookeri* Politiam Ecclesiasticam, duos de regimine Tractatus & *Puffendorffii* libellum de officio hominis & civis. Addendum esse *Chamberlaynii* Statum Angliæ, aut *Smithi* Tractatum de Republica Anglicana. Ab eodem *Kingio* porro rogatus, quænam sit optima via interpretandi Scripturam sacram, respondet, lectionem ejus assiduam & diligentem in textu, si fieri potest, originali, ita quidem ut non progrediamur, donec nobis de vero sensu reperto satisfecerimus. Utendum esse suppetiis interpretum & commentatorum, quales sint, qui vocantur, Critici & *Poli* Synopsis Criticorum atque *Hammondus* in N. Testamentum. Proprio tamen ubique opus esse judicio, cum nullus interpretum sit infallibilis. Primo loco legendos esse quatuor Evangelistas, adhibita *Clerici* aut *Whistoni* harmonia Evangelistarum. Colophonis loco subjunguntur regulæ Societatis ad scientiam, veritatem charitatemque Christianam promovendum instituendæ, quæ cum nihil singulare contineant, hic a nobis commemorari minime debent. Præmittitur collectioni character *Lockii*, quem *Petrus Costius* A. 1704, quo d. 28 Octobr. st. v. mortuus fuerat *Lockius*, ad Autorem Novellarum Reip. Literariæ miserat, insertum iisdem mense Februario A. 1705 p. 154 & seqq.

C. CORNELII TACITI OPERA, QVÆ EXstant, integris B. Rhenani, F. Ursini, M. A. Mureti, J. Merceri, J. Lipsii, V. Acidalii, C. Pichenæ, J. Gruteri, H. Grotii, J. Freinshemii, J. Fr. Gronovii & selectis aliorum Commentariis illustrata. Ex recensione & cum notis JACOBI GRONOVII.

Tomi II.

Trajecti Bat. apud Jac. a Poolsum & Jo. Visch, 1721, 4 max. Alphab. 8 plagul. 8.

QUod fatum fuit operæ Viri summi, *Jo. Frederici Gronovii*, quam ad emendandum & illustrandum C. Corn. Tacitum adhibuerat, ut post ejus demum e vita decessum a filiis *Jacobo* & *Laurentio Theodoro* publicis usibus ederetur: id cura etiam intensior *Jacobi Gronovii* nunc experiri debuit. Hujus enim filius *Abrahamus* est, cui præsentem animadversionum & notarum Patris editionem res literaria debet. Quæ quantum hac opera adjuta sit, non tam simul, quam per partes possumus ostendere. Nam quæ ceteri docti viri huc contulerunt, ea nova non amplius, neque a nobis memoranda sunt. Quo etiam referendas existimamus, quas Cl. quidem Abrahamus Gronovius nunc primum huic editioni addidit, eruditas notas *Cl. Schultingii* ad libellum *de caussis corruptæ eloquentiæ*, ut quæ jam sæpe excusæ, sæpius laudatæ sunt. At *Jacobo Gronovio* ut magis intenti simus, ipsa res postulat. Is ex MS. Florentino summæ ætatis & fidei contextum Annalium & Historiarum (nam ultra liber ille non procedit) pristino nitori restituere magno studio conatus est. Legerat ipse & contulerat cum editione Pichenæ venerandum illum Codicem Florentiæ. Legerat etiam & contulerat Frater ejus. Scilicet a Patre doctissimo non minus quam ab aliis edocti erant, inde firma præsidia solummodo peti posse ad sanitatem Cornelii. Quare non immerito Cl. Jacobus noster succenset Beroaldo & Pichenæ, qui eundem librum versaverant, quod justum pretium huic monumento non posuerint, & alios potius ac conjecturas, quam hujus indicia audire voluerint; quo nomine & Ryckius sæpe reprehenditur, cui excerptas suas Medicei Codicis lectiones usui dederat. Ipse vero tantum non superstitiose illius scripturæ inhæret & egregias multas inde emendationes promit, quas neque in textum recipere pro re nata veritus est. Sic I Annal. c. VI & IV c. XXXVIII rescribit *quandoque*, pro vulgato *quandocunque*. Eodem Libro I c. VIII restituit *legionariis aut cohortibus*, cum pater jam conjecisset *legionariis autem & cohortibus*; reliqui autem editores in vulgata

gata explicanda frustra sudassent, quos sibi Cl. Gronovius optat in Bibliotheca Medicea obvios fuisse, ut cupide & cum gaudio veram lectionem conspexissent. Libr. II Ann. c. XIV *densferent ictus* legendum censet, ut olim: & III c. LII *obtineret*, antiquo more, pro genuino habet, & pro spurio vulgatum *obtineretur*. Libr. IV c. LXII rescribit *virile ac muliebre secus*, & id serio triumphat, quod ita simpliciter testimonium dare possit eruditioni Patris, qui cum hic, tum ad Livium hoc vocabuli defenderat. Libr. VI c. II *egit gratis*, pro *gratias*, quia *grates* in Codice Florentino non aliter scriptum invenerat. Libr. XIV c. IX *hac consensu produntur*, loco vulgati *traduntur*, & c. XXXV *consectum verberibus* pro *confectum* dedit. Lib. XV c. XLIV ex verbis: *Autor nominis ejus Christus*, qui *Tiberio imperitante*, *per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat*, expellit provocabulum *qui*, jubente unico suo codice: & simul lætatur, quod in loco commemorabili & mire stabilienti veritatem in Christianismo adoratam, prout ab Huetio in Proposit. III vocatur, aliquam suam opem in eo abigendo, quod ab Tacito non venit, manifestare potuerit. Lib. II Histor c. XLIV *civilibus bellis*, pro *præliis*, & c. LXXXVIII *scævum* pro *sævum* recepit. Lib. III c. LXXII *inter* tanta *Cæsarum opera* ex MS. Florentino defendit, utut Pichena testatus sit ibi *tot* legi. Sed Noster remittit ad Mabillonii rem diplomaticam, ubi ad amussim literæ hujus codicis omnesque ductus ære expressi sunt ex principio Lib. XII Annal. ibi occurrit vox *certamine*, & eosdem ductus, quos illic in secunda syllaba cernere licet, prorsus etiam hoc loco exstare adfirmat. Lib. IV c. XXVIII *Romanorum nomen Agrippinenses vocarentur* contra eos, qui ad oris latini dulcedinem non penetrarunt, egregie defendit, adducto Ausonii Epiced. I *Nomen ego Ausonius*. Et hæc quidem ex ipsa scriptura libri Florentini Criticus noster tentavit: quibus multa alia & inprimis nomina, quæ vocant, Propria addenda essent, aut mutata, aut correcta, si ire per singula vellemus. Haud raro tamen etiam ex vestigio veteris scripturæ *Conjecturis* rem agere voluit. Lib. I Ann. c. XVII ex vulgato *apud vexillum retentos* facere conatur *apud vexillum tendentes*, quoniam utrum-

utrumque patitur MS. c. XIX circumfertur: *pectori usque adcreverat.* Unicum exemplar habet: *pectori ejusque*: hinc Noster: *pectoribusque* vel *pectori & usque adcreverat.* Lib. IV c. XXXIII *delecta ex his & constituta reip. forma* aliter concipit, mutato uno verbo, nempe *concinnata*, eo, quod in venerabili, uti dixit, codice legatur *consciata.* Sed quid ni melius *consociata?* Certe ad eam scripturam proxime accedit. Lib. XIV c. LXI *laudes* repetitum *venerantium*, scribit Noster inter plurium conjecturas *repetitu.* Sed cur non ita interpretamur *repetitum?* Lib. I Hist. c. LXXIX puris conjecturis agere debuit, cum ibi pagina Codici laudatissimo deficeret; quare cum Muretus emendasset: *ibi sævitia hiemis, & vi vulnerum absumpti*, eam operam amplectitur præ Ryckiano invento. Lib. II c. [illegible] *Tum* vecordissimus *quisque* scribit pro *vetustissimus*; & III c. LXVI *deleret* pro *deceret.* Talem se præbuit Cl. noster Jacobus Gronovius in libris Annalium & Historiarum, qui ad reliquos libellos *de moribus Germanorum*, *de vita Agricolæ*, *de Oratoribus* plane tacet. Quos tamen, si quid videmus, non tali silentio transiturus fuisset, nisi mors eum præpedivisset. Nam voces illæ: *De his videbimus, sed hæc meminero*, & quæ illis similes passim leguntur, testantur de continuanda meditatione, quam nobis invisam esse dolemus. Nondum tamen defuncti sumus enumerando beneficia hujus Gronovii. Exiguum est, memorabile tamen, quod nec Orthographiam Codicis sui negligere voluerit. Sic Tom. I p. 121 *Messala* pro *Messalla*; p. 134 *Commagena*; p. 145 *Delmatia*; p. 315 & alibi *Zmyrna*, *Zmyrnæos* pro *Smyrna*; p. 628 *tramittere*; p. 689 *Didonem Fenissam* pro *Phœnissam*; Tom. II p. 36 *atteritus* pro *attritus*, alia aliter in isto libro scripta esse testatum fecit. Postquam enim Cel. Norisius demonstravit, quantum boni publici referat, ut & apices omnes ex ejusmodi monumentis religiose ederentur, nemo id Nostro vitio vertet; quin potius optaturus sit, ut in omnibus vocibus talis diligentia, qualem in quibusdam saltem observare licet, adhibita esset. Ita sane haberemus, quod cum Virgilio & Pandectis, haud obscuris in Orthographia autoribus, tuto & secure conjungere possemus. Inter hæc beneficia numerare etiam audemus,

demus, quod Gronovius scriptores bene multos breviter, pro more suo, advocaverit, qui aliud quasi agentes Tacitum illustrarunt. Quorum, cum nullus additus sit Indiculus, aliquot laudasse, prout se nobis obtulerunt, licebit. T. I p. 19 laudat *Norisium*, p. 10 *Mureti* varias Lectiones, p. 33 & 54 *Ferrarii* Electa, p. 54 *Schelium* ad Higinum, p. 79 *Sigonium* de Judiciis, p. 165 *Meursium*, p. 227 *Laur. Ramirezium*, p. 249 *Heinsium*, p. 257 *Perizonium* ad Sanctii Minervam, quem festivo nomine Cynthium appellat, p. 267 & 328 *Rupertum* ad Pomponii Enchiridion Juris, p. 334 *Reinesium* in variis Lectionibus, item Epistolis, ut & *Rupertum* in Epistolis, p. 351 *Scriverium* ad Martialem, p. 354 *Reinesium* ad Inscriptiones, p 432 *Chimentellium* de honore Bisellii, p. 541 *Pricæum* ad Apulejum; Tom. II p. 55 *Lambecium* ad Biblioth. Cæsar. p. 65 *Sponium* in Itinerario, p. 89 *Vossium* de Idololatria, p. 96 *Sirmondum* ad Sidonium, p. 216 *Jacobum de Wilde* in selectis Numism. antiqu. Hos omnes & plures hic invenies Tacitum augentes verborumque ejus notiones evolventes. Contra sæpe omittit notas virorum doctorum in prioribus editionibus exstantes, sed numquam, nisi ubi vere notæ: ut Savilii Tom. II p. 124 de *ancilibus*, quæ apud omnes Romanarum antiquitatum collectores leguntur; & quædam alia. Nec ita pronus in laudes superiorum fuit, ut vitia aliorum non perspexisset. Minime. Tom I p. 79 laudat valde *Altingium*, cui tamen errores etiam in minutiis condonare noluit: p. 70 invehit in *Norisium*, quod Pichenæ neglectum veteris scripturæ exprobraverit, eundemque p. 200, 355 & alibi acerbe satis tractat. *Ryckii* inprimis vitiis invigilat, quem p. 71 taxat, quod Cluverium citaverit, qui ipse ex Pithœi Epigrammatibus sua sumsisset. Eundem p. 76 pervicaciæ accusat, quod spreverit Lipsium & Gronovium Patrem præ partibus Turnebi; p 148 eum nimis liberum, præcipitem, inanem increpat, quibus similia habes p. 289, 674, alibi; Tom. II p. 24 hunc furti accusat, ut Tom. I p. 404, quod ex aliis docuerit; & T. II p. 63 severe eum reprehendit, quod *ruere intus* Latine dici negaverit, & p. 83, quod notam Pichenæ in editione patris casu omissam, etiam omiserit: quo illum convincere volu-

it, quod ipsam Pichenæ editionem hoc loco non inspexisset. *Heinsium* in notis ad Vellejum Tom. I p. 362 & 364 parum abest, quin plagii insimulet. *Fabrettum* p. 479 habet virum saxis tractandis vertendisque satis tritum, sed antiquitatis & elegantiæ ex scriptis Codd. eruendæ ignarum. *Brockhusio*, cui se dudum infestum professus est, ita non pepercit, ut eum Tom. I p. 103 sacrificulum poetæ, p. 111 una cum *Spanhemio* (cujus crimina p. 84, 85, 282, 403, 548, 305 & alibi legere potes) δοκίσοφον, Tom. II p. 36 anonymum alios libenter nominantem, ipsum certe non laudandum, p. 269 chartaceum machinatorem, & quidvis potius, quam quod non rideas, vocat. Neque *Capaccio* Tom. I p. 347, 521, 545, *Baudio*, p. 432, *Camdeno*, p. 458, *Borrichio* p. 473, *Gravio* p. 662 magis, quam Freinshemio, Pichenæ aliisque Taciti interpretibus delictorum gratiam facere voluit. Quod sane in hoc Viro, si circumspectius semper egisset, nemo reprehenderet, cum tot ingeniorum portenta ubivis terrarum inveniantur, quæ non nisi acerbo tali examine ab his sacris arceri possunt, quæ abhinc centum annos misere satis ab illis habita sunt. Sed hæc hactenus. Ad V. Cl. *Abrahamum Gronovium* nos conferamus, & quæ is huic editioni contulerit, breviter perspiciamus. De *Observationibus Schultingii* ab isto additis jam dictum. Adjecit præterea selectas quasdam animadversiones Viri eruditissimi *Joannis Jensii*, ex quibus observavimus unam ad I Annal. c. XXXI p. 46, ubi contra inscriptionem a Cluverio prolatam emendationem Lipsii firmat; alteram ad XII c. XLVII p. 473, ubi etiam atque etiam videndum esse suadet, anne scripserit Tacitus: *injiciuntur catenæ ac compedes, & quod dedecorum*; multo plures hujus Eruditi Viri observationum haud facile hic reperias. Adjecit etiam varias lectiones, quas ex MS. codice Bibliothecæ Bodleianæ, dum Oxoniæ fuit, excerpsit: & ad libellum de moribus Germanorum pro symbola attulit variantes lectiones, quas ex MS. Arundelliano collegerat Isaacus Vossius. Adjecit denique ex memorato MS. Bodlejano Epistolam Pontii Pilati ad Tiberium de Jesu Christo, quam hic legisse non absurdum erit, etsi hic Pilatus suomet indicio, velut sorex, sese statim prodat:

Pon-

Pontius Pilatus Judeæ Procurator Tiberio Cæsari Imperatori S. P.

De Jesu Christo, quem tibi plane postremis meis declaraveram, nutu tandem populi acerbum me quasi invito & subnitente supplicium sumtum est: Virum hercle ita pium, ita severum, nulla ante ætas habuit, nec habitura est: sed mirus existit ipsius populi conatus, omniumque Scribarum & Principnm ac Seniorum consensus, suis Prophetis, more nostro Sibyllis, contra monentibus, hunc veritatis legatum crucifigere, signis supra naturam apparentibus, dum penderet, & orbi universo Philosophorum judicio lapsum minitantibus. Vigent illius discipuli opere, & vitæ continentia Magistrum non mentientes, immo in ejus nomine beneficentissimi: nisi ego seditionem populi prope æstuantis exoriri pertimuissem, fortasse adhuc Vir ille nobis viveret: etsi tuæ magis dignitatis fide compulsus, quam voluntate mea adductus, pro viribus non restiterim sanguinem justum, totius accusationis immunem, verum hominum malignitate inique, in eorum tamen, ut Scripturæ interpretantur, exitium venundari & pati. Vale V Kal. April.

Hæc addidit Cl. Abrahamus Gronovius, ex quibus, uti ex illis, quæ in excerptis variis lectionibus passim adspersit, colligere id licet, quod aliunde jam constat, eum non inane nomen in arte Critica futurum. Qui ut ne segnior Patre, nec infelicior Avo, Viris, quod nemo negat, doctissimis, existat, optimus quisque & bono publico deditus nobiscum exoptabit.

ROBERTI DE AVESBURY HISTORIA DE mirabilibus gestis Eduardi III. E Codicibus MSS. edidit TH. HEARNIUS, qui & Appendicem subnexuit.

Oxonii, e Theatro Sheldoniano, 1720, 8.
Alph. 1 pl. 4½.

CL. Editor, qui jam dudum magnam literatorum gratiam iniit producendis in lucem monumentis interitui proximis, exhibet hic orbi literario Roberti Avesburiensis Historiam

Eduardi III Angliæ Regis, cujus ne notitia quidem ulla ad plerosque pervenit. Certe nec Lelandus, nec Baleus, nec Antonius a Wood fecerunt ejus mentionem. Obiter tamen ejus meminerunt Pitseus, Bradius, Tyrrellus, & Nicolsonus, Historici Angli non obscuri nominis. Hearnius igitur tres MSS. codices hujus Historiæ nactus non sustinuit eam relinquere ineditam sed statim typis exscribendam curavit, idque tam religiose, ut nihil immutarit in scriptura monachali, sed exhibuerit *tercius*, *nichil*, pro *tertius*, *nihil*, & quæ sunt hujus generis. Eo melius autem se meriturum de historiæ studiosis speravit, quod Robertum istum, quem Eduardi illius tempore vixisse, & Registrarium Cantuariensem fuisse docet, deprehendit esse historicum probatæ fidei, adeoque minime vilipendendum. Illud dolet, Historiam hanc in anno 1356 subsistere, quo tempore Robertum suspicatur demortuum fuisse. Implet autem hæc historia paginas 255 & vel ob monumenta complura, quæ exhibet, inspectione digna est, quanquam dictio fluit admodum lutulente, quod non hominis est, sed ævi vitium. Sic p. 10 sqq. afferuntur monumenta ad probandum, Scotiæ Regem esse vasallum Regis Angliæ; p. 28-44 exstat Eduardi III Epistola ad Papam, quo exponit jus suum in regnum Franciæ; p. 90 sqq. Epistola Imperatoris Romani ad Regem Angliæ, qua ille componere annititur hujus cum Galliæ Rege controversiam; p. 110 Epistola Regis Angliæ ad Papam contra reservationes & collationes beneficiorum; p. 229 sqq. Monumentum sive Programma Eduardi de Balliolo Regis Scotiæ, quo is transtulit regnum Scotiæ in Regem Angliæ. Pari modo insertæ hic leguntur plures epistolæ mutuæ Regum Galliæ & Angliæ, item aliæ, nec non tractatus pacis integri. Ceteræ quoque res gestæ copiose a Roberto enarrantur, quod vel inde Lector colligat, quod p. 252 sqq. exhibentur nomina principum virorum, partim occisorum, partim captorum A. 1356 d. 19 Sept. in eo prælio, quo Galliæ Rex Ioannes venit in potestatem Anglorum.

Ad Appendices a Cl. Hearnio annexas quod attinet, p. 256-266 sub titulo *Minutiarum* producuntur varia exigui momenti, sed antiquitatis pretio æstimanda, e. g. versiculi monachales. Quod

Quod hic p. 262 sq. exhibetur carmen rhythmicum lectu non injucundum in Papas sacerdotibus conjugio interdicentes, id emendatius pariter ac plenius exstat in Flaciano *Catalogo testium Veritatis* p. 335 sq. editionis Francofurt. 1672. Hinc p. 297 sq. producitur Catalogus librorum Saxonicorum confectus a Ioanne Ioscelino; & p. 269-298 Catalogus Historicorum Anglicorum ab eodem Ioscelino compositus. Fuit autem (ut in Præfatione docet Cl. Hearnius) Ioscelinus ille Matthæi Parkeri, Archiepiscopi Cantuariensis, Antiquarius domesticus: idemque verus est autor Operis sub Parkeri nomine exstantis *de vitis Archiepiscoporum Cantuariensium*. P. 299 sqq. exhibentur vetera aliquot monumenta, historiam Academiæ Oxoniensis illustrantia. Denique p. 347-361 leguntur ex bibliotheca Vaticana descriptæ septendecim epistolæ partim Gallicæ, partim Anglicæ, Regis Angliæ Henrici VIII ad Annam Boleniam. Post Indicem toti Operi adjectum comparet etiam Catalogus omnium librorum a Cl. Hearnio in hunc usque diem editorum.

HISTOIRE ECCLESIASTIQUE, &c.
hoc est,
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ TOMUS XX, Autore Abbate FLEURY, Regis Confessionario.

Bruxellis, apud Eug. Heur. Frixium, 1721, 12 maj.
Alph. 1 pl. $4\frac{1}{2}$.

Postquam Illustris Fleurii Historiæ Ecclesiasticæ Tomos XVI & XVII in *Suppl. T. VI p. 389* recensuimus, nunc vigesimum ejus Tomum, nuper ad nos delatum, lectoribus exhibemus nostris. Progreditur in eo ab A. 1339 usque ad A. 1414 pedem figens in initiis Concilii Constantiensis. Etiam hic res horum temporum gestas concinno ordine & nervose copioseque describit: unde pauca decerpimus notatu digniora. *Pag. 10* refert, Papam instituisse Veronæ Academiam trium Facultatum, quas vocant, Juridicæ, Medicæ, & Philosophicæ, addens, sibi non videri necessariam fuisse autoritatem Papæ ad ista studiorum ge-

nera. *P. 13* miratur, Papam Seculo XIV tam sollicite procurasse expeditiones cruciatas in Asiam & Africam, ac Missionarios ablegasse ad Indos atque Tartaros, cum tamen curæ ipsi non esset, ut Muhammedani in Aragonia viventes ad religionem Christianam perducerentur. *P. 202* negat, Pontificem Romanum recte appellari Episcopum universalem. *P. 261* de Catharina Senensi non æque magnifice judicat, ut ceteri Romanæ Ecclesiæ doctores. Censet enim, eam haud habuisse veras revelationes divinitus, sed fuisse eas imaginationes a jejuniis ortas & vigiliis. Cumque *p. 300* commemorat, Catharinam illam excitare bellum studuisse in Schismaticos, observat, id indignissimum esse sancta muliere. *P. 447 sqq.* docet, Bonifacium IX Papam impudentissime exercuisse Simoniam, multisque id exemplis testatum facit. Ceterum Autores, unde narrationes suas hausit, singulis in paginis margo exhibet fideliter. Tomo huic præfixa est singularis Dissertatio de familiis monachorum, quam accuratius

§. 1. perlustrare non pigrabimur. Ultimam monachalis vitæ originem Autor ab ipso Christo repetit, monachos putans nihil aliud agere, quam ut duo Christi consilia exsequantur, persistentes in cœlibatu & abdicantes omnia hujus vitæ bona, continentiam professi atque paupertatem. Hujus vero vitæ institutum primum ait in Ægypto fuisse introductum a S. Antonio, S. Pachomio, aliis, qui sese dederunt solitudini, jejuniis, labori, precibus. Quatuor hæc distinctius describit, statumque illum habet pro

2. perfectissimo. Venit hinc ad S. Benedictum, primum in Occidente monachorum patrem: cujus institutum minus austerum fuisse observat, quam monachorum Ægyptiorum: id quod fervori pietatis jamtum imminuto tribuit. Ceterum cum Monachi initio fuerint laici, observat; secuto tempore etiam Clericos vitam cœpisse vivere austeriorem, dictosque hinc fuisse *Canonicos*: idque vitæ genus primum instituisse Eusebium Vercellensem, quem imitatus sit Augustinus, ac medio Seculo septimo Chrodegangus, Episcopus Metensis, Autor *Regulæ*, quam postea pro lege habuerunt omnes Canonici. Ita duo genera Monachorum prodiisse, Clericos alteros, alteros Laicos. Addit, cum multis nævis deformari cœpisset ordo Benedictinus,

nus, ejus reformationem in Gallia susceptam fuisse initio Seculi noni. Docet hinc, vastatis Seculo IX & X per bella Monasteriis plerisque, A. 910 conditum fuisse Monasterium Cluniacense, in eoque restitutum esse S. Benedicti institutum. Habuisse Monasterium illud initio Abbates doctissimos pariter & sanctissimos: sed brevi post per duo Secula miserum ejus statum fuisse usque ad Petrum Venerabilem. Hujus rei culpam confert in abundantiam opum, atque in τὴν πολυλογίαν precum, qua avocati fuerint monachi a laborando. Simul generatim docet, maxime noxias esse solere monachis amplas monasteriorum divitias. Duobus Seculis post institutum esse tradit Ordinem Cistercensium, restituta regula S. Benedicti maxime a S. Bernhardo, quem *sui Seculi miraculum* vocat. Paulo post introductam ait fuisse incommodam illam distinctionem inter monachos veros, & fratres laicos literarum rudes. Scilicet non probatur Autori hoc factum, causanti, hominem sine subsidio literarum pervenire posse ad summum Christianæ virtutis fastigium. Addit, plerosque Ægyptios monachos fuisse illiteratos, ipsum etiam S. Antonium. Ostendit hinc malos illius distinctionis fructus, cum Monachi Clerici spernerent fratres laicos, eosque pro servis habentes, non solum sibi viderentur domini, sed etiam *domni* vocitarentur; contra fratres laici molesti essent monachis clericis, vicissim se extollere supra hos conantes. Inde docet, monachos cœpisse studia literarum tractare, non solum Theologiæ, sed etiam Juris ac Medicinæ: ex quibus posterioribus cum quæstum captarent, eorum professionem ipsis interdictam fuisse in pluribus Conciliis. Ceterum cum A. 1215 Concilium Lateranense prohibuisset institutionem novorum Ordinum, Autor animadvertit, neglecto istius Concilii decreto, permultos novos Ordines natos fuisse, & hinc ortas æmulationes & contentiones pessimas. Cum autem ejusmodi æmulatio matrem habeat ambitionem, Autor suspicatur, plerosque novorum Ordinum conditores sui nominis gloriæ velificatos esse. Ad S. Franciscum delatus, novi Autorem Ordinis, observat, male eum interpretatum esse verba Christi, sectatoresque ejus a morte sui Patriarchæ indies factos esse corruptiores, etsi æque, ac

§. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

ac Dominicani, non segnem operam navarint studio Theologico.
§. 9. Hac occasione de paupertate Evangelica disserit, duce Clemente Alexandrino ostendens, vulgo male capi dictum Christi de vendendis omnibus bonis: Christum nihil aliud velle, quam nos non debere abuti divitiis ad explendas pravas cupiditates.
10. De Franciscanis hinc pergens, inter ejus Ordinis corruptelas ponit, quod ipsis demandata fuerit Inquisitio hæresium. Quippe paradoxum Autori videtur, quod monachi summam humilitatem professi & paupertatem, facti sint magistratus, in suaque potestate milites habuerint & thesauros, terrorique fuerint universis.
11. Mentionem dein faciens schismatis inter Franciscanos orti post tempora Bonaventuræ, mendicantes monachos in universum rejicit, eosque ait imitatores ea in re esse
12. Cynicorum veterum. Quid? totus hodiernus monasticorum Ordinum status Autori displicet, cum monachi a scopo, quem vita monastica habere debeat, longissime recedant, & a mundo segregati videri cupientes per plures portas in mundum redeant.
13. Addit, corruptelis monachorum multam occasionem præbuisse Papas, dum monachos fecerint immunes a potestate Episcoporum & Magistratuum. Mendicantes igitur monachos, ut pro hoc privilegio gratos se Papæ præstarent, in tantum evexisse autoritatem Papæ, ut docerent, Papam habere potestatem constituendi & abdicandi Reges, imo solum Papam esse orbis dominum ac Regem Regum, Episcopum Episcoporum. Ostendit etiam, quantum luxum exercere cœperint ac fastum Superiores Ordinum, Generales & Provinciales, quibusque artibus enisi sint ad illud monasticæ dignitatis fastigium. Imo notat, ambitionem adeo propriam esse factam monachorum, ut plerique intrarint Ordines monasticos, non pietatis colendæ ergo, sed ut hac via pervenirent ad præcipuas dignitates. Exempli loco Italos producit, qui e. g. Dominicani fiant, ac tum literis strenuam dent operam, quo aliquando evadant Romæ Theologi vel Consultores alicujus Congregationis, Inquisitores, Episcopi, Nuntii, Cardinales. Censet igitur Autor, monasteria facta esse receptacula hypocritarum, meliusque esse, extra monasterium vivere, &, quod omni-

omnium Christianorum commune sit officium, tendere serio studio ad perfectionem Christianam. Hinc ostendit, corruptelas Ordinum sacrorum secutam esse totius Ecclesiæ corruptionem, plerisque ita ratiocinantibus: Si monachis talia sunt licita, quanto magis mihi non monacho! Hanc esse putat caussam, cur adeo corrupta sit Theologia moralis, Theologis peccata studiosissime extenuantibus, & fores aperientibus omni licentiæ. Observat hic, in provinciis illis, in quibus Inquisitio viget, Casuistas esse remississimos, ab iisque valde extenuari peccata. Adhæc Autor inventa subinde nova genera exercitiorum 15.
spiritualium rejicit, quæ (inquit) exerceri possunt, ut tamen pectus maneat ardens odio proximi & amore mundi. Inter ejusmodi Sanctas meminit Brigittæ, Catharinæ Senensis, Angelæ Fulgniæ, & erratum fuisse censet, quod earum meditationes pro revelationibus, casusque extraordinarii pro miraculis habiti fuerint. Hinc postremo ait exortam esse Theologiam mysticam, multis erroribus refertam & abusibus, incidentibus his hominibus in enthusiasmum, in summam superbiam, imo & in libidinem. Tandem concludit Autor, studium pietatis sive ἄσκησιν vitæ Christianæ omnino esse laudandam atque commendandam, sed talem, quæ pro fundamento habeat S. Scripturam & exemplum Apostolorum, præceptaque Doctorum in primis Christianæ Ecclesiæ Seculis florentium, quæque remota sit a superstitione & ineptis minutiis.

VIRI CEL. JOANNIS BERNOULLI, Matheseos Professoris Basileensis ac Scient. Acad. Reg. quæ Parisiis, Londini & Berolini sunt, Socii, de Motu musculorum, de effervescentia & fermentatione Dissertationes Physico-Mechanicæ. Editio secunda priori emendatior. Accedunt PETRI ANTONII MICHELOTTI, Tridentini, Animadversiones X ad ea, quæ Cl. Vir JACOBUS KEILL M. D. protulit in Tentamine V, quod est de motu Musculari.

Venetiis, typis Pinellorum fratrum, 1721, 4 maj.
Plag. 19,

Vir Cel. *Joannes Bernoulli* jam dudum duas edidit Dissertationes Physico-Mechanicas, alteram quidem de motu musculorum, alteram vero de effervescentia & fermentatione. Quæ de motu musculorum publicavit, ipsemet his Actis A. 1694 p. 200 & seqq. sub titulo Meditationum Mathematicarum inseruit, ut adeo de iis dicere supervacaneum haberi debeat. Dissertationem de effervescentia & fermentatione, quæ Basileæ A. 1690 in 4 primum lucem aspexit, in Actis A. 1691 p. 74 & sqq. jam recensuimus. Argumentum de motu musculorum etiam post *Bernoullium* tractavit *Jacobus Keill*, quemadmodum monuimus in Actis A. 1709 p. 404 & A. 1718 p. 467, sed in nonnullis a *Bernoullio* dissentit. Cl. itaque *Michelottus*, Medicus Venetus, Societatum Regiarum Britannicæ atque Borussicæ Sodalis, qui *Bernoullianas* dissertationes recudi curavit, animadversiones in Tentamen *Keillianum* de motu musculorum subjunxit, in quibus ea potissimum sub examen revocat, quæ a *Bernoullianis* diversa tradidit *Keillius*. Animadversio prima in structura musculorum examinenda versatur. Monet equidem Cl. Autor, *Keillium* fere repetere, quæ de eadem jam pridem scripserat *Bernoullius*; reprehendit tamen, quod fibrillas minores, ex quibus majores tanquam fasciculi componuntur, ex perexiguis vesiculis constare affirmet, cum id Anatomicorum observationibus, quos inter potissimum *Cowperum* Anglum laudat, repugnet. Observavit enim Anatomicus egregius, qui data opera in musculorum structuram inquisivit, fibrillas istas subtilissimis capillis tenuiores gracilium columellarum formam habere; substantiam vero interiorem compluribus angustis poris pertusam esse, atque in eos ductus ex arteriis hiare suspicari cœpit, cum Mercurium in magnam brachii arteriam injectum in fibrillarum nostrarum angustissimas cavitates influxisse vidit. *Animadv. 2.* disquirit Autor de causa actionis musculorum. *Keillius* vesiculas, ex quibus fibrillæ constant, inflari statuit cum a spiritibus animalibus, tum a sanguine arterioso. Equidem & ipse in eo eidem assentitur, quod ad motum musculorum præter spiritus animales etiam

etiam requiratur sanguis arteriosus, quemadmodum pervulgato *Stenonis* experimento probari vulgo suevit: cum tamen *Astrucius*, Medicus Montepessulanus non in celebris, contendat, solos spiritus animales musculis movendis sufficere, nec ipso *Stenoniano* experimento necessitatem sanguinis arteriosi probari, contrarium contra eundem stabilire nititur. *Animadv. 3* de modo differit, quo spiritus animales & sanguis arteriosus musculorum fibrillas inflant. Negat *Keillius*, inflationem sola quantitate fieri posse, cum alias unicum fluidum suffecisset: ast regerit Noster, sola quantitate inflationem a duobus fluidis facilius fieri posse quam ab uno, atque idem ostensurus explicat, quomodo inflatio fieri per eorum commistionem possit, etsi pro certo asseverare non audeat, non alio quam isto modo id a natura fieri. *Animadv. 4* impugnat vim attractivam spirituum animalium, quam *Keillius* effervescentiæ eorumdem cum Spiritibus animalibus a *Borello* atque *Bernoullio* assertæ substituit, ipse autem in Dissertatione de separatione fluidorum tanquam commentitiam explodit, recte a *Leibnitio* inter chimæras relatam judicans. *Animadv. 5* improbat, quod *Keillius* rationem redditurus, cur fibræ ad certam quandam curvaturam inflatione redactæ in pristinam rectitudinem quam citissime sese restituant, in phænomeno adeo perdifficili a *Bernoullio* discedat, præsertim cum modum determinandi vim fluidi elastici pro fibrarum inflatione & pro pondere dato attollendo necessarii ab ipso mutuatus fuerit. Observat etiam, a *Keillio* non explicari, quomodo sanguinis particulæ a spiritibus animalibus ex mente ipsius attractæ & cum ipsis unitæ a vinculo suo liberentur, atque aerem expansum denuo comprimentes metiant, cum per ipsius principia talia, quæ sumit, fieri haud quaquam possint. *Animadv. 6* examinat, quæ de vesicarum, sufflatu hominum inflatarum, vi ad certæ gravitatis corpora attollenda habet. Monstrat, *Keillium* falli, dum asserit, minorem vim pectoris adhibendam esse ad vesicam minorem inflandam, quam ad majorem, ut utraque similem figuram nanciscatur, cum potius major requiratur ad id præstandum. Monet etiam, quæ hic a *Bernoullio* mutuatus fuerit & carpit eundem, quod

nonnulla omiserit, quæ in excerpendis iis, quæ Medicis rerum Mathematicarum cupidis arridere possunt, ceteroquin sollicitus præ ceteris excerpere debebat. *Animadv.* 7 ostendit methodum computandi rationem, quæ est inter vim fibras musculorum inflantem & pondera elevanda, cum ea, quam *Bernoullius* ab ultima fere adolescentia (ipsa Autoris verba recitamus) publicavit, adeo convenire, ut non tam ova ovorum aut apes apium similes reperiamus: id quod forsan mirabuntur, qui legerint in præfatione ad sua Tentamina scribentem *Keillium*, eruditum virum *Joannem Bernoulli* rationem, qua vis elastica determinari possit, excogitasse, se vero eum (quem ipse scilicet affert) demonstrandi modum a fratre suo *Joanne*, controversiæ de inventore calculi differentialis autore, accepisse. *Animadv.* 8 monet, *Keillium* proportione arcus ad radium, quam ei, quæ inter 44 & 7 intercedit, æqualem esse posuit *Jo. Bernoulli*, substituisse paulo minorem ut 72000 ad 11459, sumentem nimirum radium 57 $\frac{295}{1000}$ gr. æquare, ut scilicet calculus pro invenienda resistentia fibrarum tendendarum a *Bernoulliano* discreparet. *Animadv.* 9 docet, rationem, qua fibræ carneæ tensionem determinat, illam ipsam esse, quam *Bernoullius* multis ante annis excogitavit. Atque adeo rectius ipsum facturum fuisse judicat, si propositionem, cujus in sua dissertatione mentionem facit *Bernoullius*, & cujus demonstrationem apud Mechanicæ Scriptores frustra quæsiveris, demonstrasset, majorem a viris in Mechanicis vel exercitatissimis laudem consecuturus, præsertim cum non multo labore confici possit ope illorum, quæ idem *Bernoullius* in Tentamine de manuaria nautica pro invenienda directione media vel axe æquilibrii plurium potentiarum attulit. Idem notat Noster de methodo vim absolutam fluidi elastici fibras musculorum inflantis determinandi. *Animadv.* 10 tandem in eo est, ut evincat, illa quoque, quæ ex determinata vi elastica absoluta auræ subtilioris fibras musculorum sese explicando inflantis deducit *Keillius*, in totum *Jo. Bernoullio* adscribi debere. Concludit tandem, præcipua quæ in suo ceteroquin excellenti Tentamine de musculorum motu habet *Keillius*, ex *Jo. Bernoullii* dissertatione de motu musculo-

rum

rum descripta esse: id quod etiam a nobis notatum est in Actis A. 1709 p. 404, cum primam Tentaminum *Keillianorum* editionem recenseremus. Monet autem, se his suis animadversionibus nihil detractum velle famæ doctissimi Autoris, sed ideo eas Dissertationi Bernoullianæ subjunxisse, ut appareat, vera esse quæ de eius præstantia in præfatione protulit, utque judicent periti, jurene an injuria dixerit *Keillius*, se modum demonstrandi a Fratre accepisse: id quod graviter utique tulerit *Bernoullius*: Colophonis loco Cl. Editor docet, quænam ex inventis Bernoullianis utiliter deducere ac in usum tyronum ulterius explicare potuisset, ne nudum alienorum repetitorem egisset.

FRIDERICI HOFFMANNI DISSERTAtionum Physico-Medicarum Decas II.

Lugduni Batav. apud Theodor. Haak 1719, 8. Alph. 1 pl. 10.

QUartum hoc est volumen dissertationum Hoffmannianarum, quod ex hac officina prodiit: & quoniam de prioribus in Actis A. 1708 M. Maj. p. 223, A. 1709 M. Febr. p. 75 & A. 1714 M. Maj. p. 207 diximus, par erit ut de hoc quoque non nihil referamus. Complectitur autem sequentes dissertationes: de ratione, universæ Medicinæ præside; de præmatura morte & morbis præcavendis; de septem sanitatis legibus; de magno V. S. ad vitam sanam & longam remedio; de aqua, medicina universali; de acidularum & thermarum ratione ingredientium & virium convenientia; de medicamentis insecuris & infidis; de medicamentis selectioribus; de medicamentis balsamicis, de præstantia remediorum domesticorum. Has singulas diversis temporibus a se editas Celeberrimus earum Autor, rogatus a bibliopola, recognovit, hacque forma excudendas permisit. Ut vero lectori gustum præbeamus utilissimarum rerum, quas Vir illustri sua eruditione dudum notissimus in iis proposuit, aliqua hinc inde decerpta exhibebimus.

Qui in Medicina profitentur sola se niti experientia, fundamento lubrico & non satis firmo nituntur. Ad experientiam æque provocant V. Snis patroni, atque illi, qui eam maxime re- Diss. I.

 formi-

formidant ac contemnunt, & qnod maximum eſt, in ipſis illis morbis, ubi unicum in hoc remedio præſidium aliqui ponunt, alii illud abſolute rejiciunt. Ita res etiam comparata eſt cum evacuantibus, alexipharmacis, ſalibus volatilibus aromaticis, ſpiritibus acidis mineralibus, & ſuccis vegetabilium acidis, opiatis, martialibus, cortice chinæ, mercurialibus, veſicatoriis, thermarum, acidularum & lactis uſu, quæ omnia diverſiſſimis encomiis a Practicis experientia ſua ſubnixis commendantur vel reprobantur. Et dubitandum eſt, an unquam ad firmam ſolidamque experientiam Medicina perduci poſſit, ob corporum, morborum, climatum magnam diverſitatem, vitæ brevitatem, &c. Nihil igitur Medico ſupereſt, ad vincendas tot difficultates, præter rationem? At vero hic etiam novæ emergunt difficultates, quum quilibet Medicus ſuas hypotheſes applicet ad Medicinam, & infinitus ſit circa principia phyſica æque ac medica diſſenſus, neque in morborum origine ac cauſis explicandis, neque in remediorum viribus & agendi modo deſignando omnes conveniant. Ex his difficultatibus nemo emerget, niſi qui intellectum ſuum compluribus veritatibus ex ſenſu, experientia & obſervatione petitis imbuat, haſque deinde bene connectere & in ordinem redigere diſcat. Ita facile axiomata inveniet & incognita beneficio cognitorum, obſcura ex claris evolvet atque explicabit. Ante omnia præcipitantiam in judicio ferendo de quovis obſervato effectu fugiat, certusque ſit effectum cujusvis medicinæ adhibitæ non a ſolo remedio dato pendere, ſed plures ſimul cauſas, ex conditione utentis eruendas concurrere. Recto igitur rationis in medicina uſu ſolo medicina plus crevit quam per experientiam.

Diſſ. 2. Dolendum eſt, tam multos Medici opem non implorare prius, quam gravi morbo ſæpeque plane deſperato decumbant: quum major medicæ artis poteſtas ſit in morbis avertendis quam debellandis. Neque tamen Medicus in omnibus ſubjectis æque facile morbos præoccupare & vitam conſervare valet, quoniam nativa corporum conſtitutio multum differt. Alii a parentibus ſuis firmum ac robuſtum corpus nacti ſunt: alii debile & imbecillum. Notæ ergo, quibus durabile ac vivax corpus a minus firmo dignoſcas, exhibentur. Debet vero Medicus hæc conſiderare,

quando

quando cuivis individuo conveniens vivendi regimen præscribere cupit. Hanc differentiam Celsus & Hippocrates bene cognoverunt. Ante omnia adsumendorum proportio esse debet, ut & liquida solidis recte respondeant, & hæc simul excretorum rationi ac multitudini bene conveniant. Deinde prospiciendum est, ut fluida in perpetuo ac libero per minima vascula progressu maneant, quia excretionum rectus successus ab hac maxime causa pendet. Hoc fine laudanda sunt infusa calida, acidularum & thermarum usus, quippe hoc modo non solum humores diluuntur & temperantur, verum etiam libera circulatio cum excretionibus conservatur. Cavendum autem est ab omni subita mutatione, nec post frigus aut calorem immodicum corpus statim contrariis committi, nec nimia repletio post famem magnamque debilitationem fieri, nec a consuetis simul ac semel recedi debet. Quum morbi sint motuum vitalium turbationes & alterationes, facile illos præcavebit, qui motus ordinatos conservare noverit & studuerit. Id vero qua ratione in febribus malignis, & quibusvis contagiosis ac exanthematicis, intermittentibus, hecticis ac lentis, in affectibus catarrhalibus, inflammationibus, hæmorrhagiis, malo hypochondriaco, affectu hysterico, diarrhœa, dysenteria, calculo, epilepsia, cordis palpitatione, apoplexia, phthisi, asthmate, cachexia, mensium suppressione, & infantum morbis fieri possit, copiose disseritur.

Leges, quæ in tertia Dissertatione præscribuntur, sunt sequentes: Omne nimium, quia naturæ inimicum est, fuge. Ne subito mutes assueta, quia consuetudo est altera natura. Animo hilari ac tranquillo esto. Aerem purum & temperatum vehementer ama, quia ad corporis & animi vigorem multum confert. Quam maxime selige alimenta corpori nostro congrua, & quæ facilius solvuntur & corpus transeunt. Mensuram semper quærito inter alimenta & inter motum ac robur corporis. Fuge medicos & medicamenta, si vis esse salvus. Diss. 3.

Jam a longo tempore Medicorum scholæ inter se dissident, quando de V. S. ne quæritur: aliis ab hoc remedii genere penitus abhorrentibus, dum alii fere nimium tribuunt. Sanguinem dum liberum ac æquabilem motum habet, vitæ thesaurum esse, negari omni- Diss. 4.

omnino nequit: sed eundem motui ineptum aut plane subsistentem multa inferre mala extra dubium poni debet. Examinantur rationes, quæ adversus V.S. proponi solent, ac refutantur tum rationibus, tum etiam experientia: post hæc vero illius fructus multis commonstratur, plethoræque incommoda proponuntur, quam sane abstinentia, iuedia, motuque laboriosiori vincere ac minuere licet: modo plerisque satis persuaderi possit, quam necessarium sit serio sibi vim facere & in hoc studio constantiam quoque probare. Ostensa hujus remedii necessitate, porro indicatur, a quibus morbis maxime præservet, nimirum ab apoplexia, polyporum generatione, acutis etiam affectibus inflammatoriis, abortu, hæmoptysi, arthritide, nephritide, cachexia, hydrope, phthisi.

Diss. 5. In medicina laudantur quidem specifica: sed revera medicamenta omnia non tam secundum activitatem suam, quam secundum receptivitatem utentium operantur: quo considerato apparet, quid de magnificis quorundam pollicitationibus exspectari possit vel debeat. Aqua vero est remedium in se tutissimum, omnibusque intentionibus medici curatoriis æque ac præservatoriis accommodatum, quod omni tempore adhibere licet. Differunt autem aquæ, nec singulæ sunt æque bonæ: quarum examen ut institui possit, disseritur, multaque de aquarum & fluviorum vi & fontium differentia adducuntur notatu digna. His prælibatis deinceps docetur & ex corporis nostri natura demonstratur, quodnam & quam multiplex ab aquæ usu bonum exspectandum sit. Potest autem usus aquæ puræ curatorius institui ad graves morbos expugnandos, ut cachexiam, melancholiam, menses retentos, capitis imbecillitatem, lippitudines, herpetem, rubedinem faciei, guttam rosaceam omnesque cutis pruriginosos cum rubedine vel exulceratione affectus, arthritidem, podagram, capitis dolorem, comitialem morbum. Quanta elogia theæ tribuuntur? & tamen plus efficaciæ ab aqua calida, quam ab illa herbula provenit. Possumus tamen in quibusdam affectibus cum fructu adhibere calidam, infusione super herbas convenienter viribus earum imbutam.

Diss. 6. Fontium virtutes a montium vicinorum conditione sunt repetendæ.

repetendæ. His vero aquæ imbuuntur. Et martiale quidem principium fere omnibus ineſt aquis, teſte ochra illa, quam quieſcentes deponunt. Idem principium confirmat purpureus ab injecto gallarum pulvere color. Porro conveniunt thermæ & acidulæ ſale, quod habent, alcalinæ naturæ. Mirum autem, ſed veriſſimum, acidulas ſal alcalinum etiam fovere: nam cum alcalino non confligunt, ſed cum acido, & ſyrupum violarum reddunt viridem. Deinceps etiam conveniunt palmario illi ingredienti, a quo præcipuæ vires pendent, ſubtili, volatili & minerali principio, quod ſe prodit bullarum frequentium in aquis recenter hauſtis adſcenſione, & quod facile avolat, humore effœto & in corruptionem prono remanente. Hoc principium ſpiritus nomine Cel. Autori venit, cujus ſingulas proprietates latius examinat. Ejus ratio quam maxime haberi a potantibus debet, ne effugiat atque exhalet, effœtæque aquæ tum magis nocere quam prodeſſe poſſint.

Diſſ. 7 prima Sectio de inſecuris remediis agit. Non protinus hoc nomine inſigniendum eſt, a quo noxium obſervamus effectum, nec inſecurum idem, quod potentes habet ad agendum vires: ſed quæ vel venenum intra ſe recondunt, vel veneni indolem in corpore noſtro poſſunt induere, id eſt, quæ ob principium corpori valde inimicum mediocri doſi celerrime œconomiam motuum vitalium aut turbant aut deſtruunt. Talia ſunt catharctica fortiora, emetica, præſertim ſtibiata, narcotica. Hinc inter inſecura remedia referuntur ex regno minerali aurum *fulminans*, *cryſtalli Lunæ*, vitriolica ex Venere parata, Saturnina, Mercurius vivus & dulcis, Arſenicum, ex regulina Antimonii ſubſtantia parata remedia, Magiſterium Biſmuthi & ſpiritus acidi mineralium. Ex animali regno inſecura res eſt cantharidum uſus internus: idemque valet de millepedibus, araneis, bufonibus. Ex vegetabilibus radix anthoræ, quam pro alexipharmaco multi commendant, ut & nux vomica. Altera Sectio de infidis remediis agit, id eſt, quæ malæ fidei ſunt, & medentis intentionem fallunt ac deſtituunt, dum palliative curant vel mitigant morbum, cauſa ejus relicta. In horum claſſem primo referuntur loco adſtringentia, aluminoſa, martialia, Diſſ. 7.

chinchina, de quorum recto & periculoso usu differitur. Secundo fortiora alexipharmaca: tertio diuretica ponuntur & considerantur. Tum de lactis usu dicitur. Ab interne datis ad externa repellentia & constringentia transitur, eorumque noxæ indicantur.

Reliquarum argumenta superius indicavimus: sed quo minus æque recenseamus, brevitatis necessario studio impedimur. Satis ex jam dictis apparebit, quam varia doctrinæ medicæ copia hic exspectanda sit, operæque pretium facturum esse, qui integras studiose evolverit.

RELATIO DE SCRIPTIS ET LIBRIS SUPERIORI ANNO DE PESTE EDITIS.

Ex quo pestis superiori anno Massiliæ grassari cœpit, quæ etiamnum in aliis Galliæ provinciis non in cineribus solum gliscit, sed & hinc inde in apertas flammas erupit, magnamque ibidem mortalium fecit stragem, suum esse putarunt Medici, vel in genere in pestis naturam inquirere, vel luis Massiliensis Historiam nectere, haud parum hac sua industria ad mali præservationem æque ac curationem & extirpationem collaturos se rati. Operæ pretium hinc facturos nos credimus, si scripta hæc & libros breviter nunc recenseamus, unumque & alterum cum L. B. communicemus. Sit igitur

I. Einiger Marsilianischen Medicorum Sendschreiben von der Pest in Marsilien &c.

i. e.

MEDICORUM QUORUNDAM MASSILIensium Epistolæ de Peste Massiliensi, Gallica lingua scriptæ & in Germanicam traductæ a JOHANNE KANOLD, Med. D. Academico Nat. Curiof. & Pract. Uratislav. additis Meditationibus de vera origine Pestis ex & in Oriente.

Lipsiæ, apud Philippum Stock, 1721, 4.
Plag. 13.

Merito

MErito huic libro primum nuncupamus locum, quod præ reliquis verum ortum Pestis Massiliensis ejusque historiam delineat. Quanquam autem in Parte ejus I quinque legantur Epistolæ, utroque, & Gallico & Germanico, idiomate exhibitæ, superiori anno Massiliæ exaratæ, omnesque luis diritatem, urbisque deplorandum statum delineent, placet tamen nunc ex prima tantum, quam Dominus Raymundus, Doctor Medicinæ Massiliensis, ad Professorem quendam Montepessulanum dedit, quædam communicare. Postquam mense Junio anni superioris merces laneæ sericeæque diversis in Syria locis, ubi pestis tum temporis enormiter grassabatur, coemtæ Massiliæ ex navi mercatoria exemtæ fuerunt, nautæ, bajuli, & qui fasciculos earum dissolverant, mox nausea, vomitu, cephalalgia gravi correpti, bubonibusque & carbunculis, vel parotidibus affecti moriebantur. Distractis hisce mercibus malum pluribus fuit communicatum incolis, indies magis magisque serpens. Requisitis igitur quibusdam Doctoribus Montepessulanis, ut in statum causamque morbi in demortuis inquirerent, judicium eorum, nihil scilicet pestilentiæ cum lue hac conjunctum esse, in viis publicis publicatum fuit. Quo tamen actu contra bonam fidem egisse magistratum, contrariam sententiam Medicis his affingendo, propriumque commodum publicæ saluti præferendo, judicat Clar. Raymundus: supradicta igitur symptomata cum lipothymia, lassitudine, siti, horrorem & æstum in plerisque excipiebant; fuerunt tamen, qui vel lethargici vel phrenetici mox mortui sunt, vel ob hæmorrhagiam narium purpuream efflarunt animam. Quibusdam fauces pituita crassa & tenui obsessæ, aliis lingua arida & nigra fuit conspecta. Prognosin quod concernit, mors primo, secundo, tertio vel quarto die ingruebat; infantes & mulieres citius quam viri moriebantur, atque gravidæ abortus periculo & morti erant expositæ. Carbunculi, bubones & parotides difficulter suppurabantur, quo frequentiores vero comparebant, eo longius vitæ terminus prorogabatur, vel spes convalescentiæ affulgebat. Diarrhœa, lethargus, & vomitus cruentus semper funesta erant signa, nec meliora sperare poterant illi, qui nullum vomitum nullamque

in glandulis intumescentiam patiebantur. Cum autem hactenus nullum euporistum remedium contra tam validum hostem reperiri potuerit, urgentibus tantum symptomatibus obviam ire, unice studebant Medici. Vomitoria a nausea, lipothymia, & linguæ viscidıtate præservabant, venæsectio cephalalgiam & sitim mitigabat, purgantia utplurimum noxia, cordialia vero, anthelmintica, imprimis contra faucium ariditatem & sitim, & alexipharmaca cum sudoriferis absente siti ac æstu contra oris linguæque siccitatem fuerunt observata proficua. Bubones & parotides ad suppurationem deductæ cauterio potentiali aperiendæ erant. Eschara vero anthracum tardius nec sine externis auxiliis decidebat.

Sed ad alteram Partem progredimur, in qua meditationes suas de ortu Pestis communicat Clar. Kanoldus, qui sedem & patriam hujus luis in Oriente quærit. Quod ut probet, ante omnia in genere supponit, contagium pestilentiale peculiarem, patriæ suæ propriam, atque efficacem debere habere causam; in specie vero, illud consistere in materia quadam valde subtili, activissima, fermentativo-putredinosa, difficillime cicuranda, in & ex corporibus humanis specialiter appropriatis primordialiter progenita, adeoque eadem specifice affectante. Ex quo sequi putat, ad primam ejus productionem requiri 1) motorem & motum valde activum, intimo dissolutorium seu putrefacientem, 2) materiam actuandam appropriatam, in summo gradu putrescibilem aut putrefaciendam, 3) subjectum *recipiens* convenientissimum, id est, tam ab isto motore seu motu ad recipiendum æqualiter & efficaciter materiam illam dispositum, tum ad subeundum congenerem effectum putredinosum per se aptissimum. Concludit hinc, Ægyptum & adjacentes regiones aptissimas esse ad excludendum & fovendum venenum pestilentiale ob requisita dicta, quæ abunde possidet. Æstus enim solaris, qui maxime principalis motor ad putredinem ab omnibus statuitur, ibi locorum non solum enormis est, sed & materiam ibidem ad putredinem dispositam tam in aquis quam corporibus incolarum invenit. Siquidem in Ægypto, facta Nili inundatione, aqua ejus in cryptis colligitur & asservatur, quæ, cum

cum alias sit crassa & paludosa, decrescente fluvio, sub aucto Solis ardore corrumpitur, virorem, nigredinem, & fœtorem abominandum suscipit, qua nihilominus incolæ pro parandis cibis & fallenda siti utuntur. Ad hæc Ægyptii in cryptis & locis subterraneis, in quibus Nili aqua fuit collecta, degunt, partim ut radios solares evitent, partim ut aquæ exhalationibus recreentur, imo variis mediis humectantibus & refrigerantibus corpora sua plethorica reddere norunt. Accedit denique prava eorum & ad putredinem concipiendam prona diæta, dum præter aquæ putridæ usum vetusta carne bubula & camelina, semiputridis piscibus, caseo rancido, aliisque vescuntur. Quemadmodum igitur ex his causis pestem dictis in locis oriri posse, palam est, ita ex ipso facto & experientia idem contigisse, probat Clarissimus Autor, nec tamen negat, posse hoc malum ex aliis locis, ut ex Græcia, Syria, & Barbaria in Ægyptum transportari. Denique pestis essentiam breviter delineat, dicens, quemadmodum alii morbi certam secretionem & excretionem pro scopo suo habent, vel habere debent, ita venenum peregrinum in corpus ab extra delatum (in nostris certe regionibus) simili opus habere excretione, quam etiam natura exequi intendit, & quidem duplici modo: vel subito absque manifesta typica motuum vitalium intensione, per vomitum & protrusionem bubonum atque anthracum, vel per methodicum aut typicum apparatum motuum secretoriorum, per febrem, cui pro dispositione & indole ægri, interdum etiam pro efficacia læsionis actu fientis, aliæ se associant commotiones.

Postquam igitur dubitandi locus nullus est, semina pestifera cum mercibus per navigia in Galliam fuisse translata, non immerito præter Regiones, quas terra continens eidem jungit, Insulæ, & qui Oceanis quibusvis adsiti sunt in Europa portus, summam adhibere cautelam, ne eidem fato exponantur, necesse habent. Non culpandi igitur sunt Angli, quod penes eos magistratus non solum politicus sollicitus sit, omni, quo potuit, modo Insulæ prospicere, ne commune hoc malum intra sua pomœria importetur, sed & Medici consilia sua atque monita congesserint, quæ tam salutari scopo proficua esse queant. Ad hos igitur nos convertimus. II. A

II. A SHORT DISCOURSE, CONCERNING pestilential Contagion, &c.

i. e.

DISCURSUS BREVIS DE CONTAGIO PEstilentiali & methodo illud præcavendi, Autore RICHARDO MEAD, Med. D. & Collegii Medici ac Societatis Regiæ Socio.

Londini, apud Sam. Buckley & Raphael. Schmith, 1720, 8. Plag. $7\frac{1}{2}$.

AUtor Clarissimus, in his Actis a nobis Tractatum ejus de Venenis Anno 1704 Mense Martio p. 131, & de Imperio Solis & Lunæ in Supplementorum Tomo IV Sect. V p. 230 recensentibus collaudatus, in duas Partes distribuit hoc scriptum, in quarum priori de causis propagandæ pestis, in posteriori de methodo eam præcavendi disserit. Ante omnia supponit, pestem in Anglia non esse inquilinam, nec sua sponte exsurgere, sed aliis ex regionibus illuc transferri, quod variis variorum annorum pestium, imo illius pestis speciei, quæ Sudor Anglicus vocatur, exemplis probat. Causas, quibus communicatur hoc malum, partim in aere, partim in hominibus ægrotis, partim in mercibus infectis quærit. Aerem accusat nimis calidum ac humidum, ad putrefactionem aptum, quæ dispositio magis a stagnantium aquarum fœtidis effluviis, putridis ex terra factis exhalationibus, maxime vero a cadaverum non sepultorum miasmatibus tetris augetur. Putrefactio vero talis pro specie fermentationis venditatur, sub qua spiritus volatiles activi exhalantes vi sua corpora in motus intestinos deducendi alia fluida agitant, & ut genium suum naturalem mutent, cogunt. Quemadmodum autem talis aeris constitutio pestem per se inferre non potest, nisi combinata gerat miasmata pestilentialia, ab ægrotis vel mercibus infectis communicata, ita supponit, febribus malignis vel pestilentialibus detentos sub declinatione morbi per salivam & sudorem, qui humores copiose & constanter ex glandulis oris & cutis secernendi venenosas

ſas exhalationes evomunt, venenum communicare proxime adſtantibus, ſalutari etiam exiſtente aeris ſtatu, huncque ipſum contaminare, ſi jam dum ad recipiendum miaſma fuerit aptus, ſicque undique diffundi, & ad diſtantiora loca diſſeminari ſemina peſtis. Infici igitur putat homines ſanos per aerem, qui partim inter inſpirandum in pulmonibus ſanguini admiſcetur, partim ſalivæ ſuam tincturam communicat, quæ deglutita primis luis hujus phænomenis, nauſeæ puta, & vomitui, anſam præbeat. Per merces dum peſtis transportatur, materia contagii, quæ eſt ſubſtantia activa, forſan ſalina, ex corporis humani corruptione potiſſimum enata, in poroſis ac mollibus corporibus facile recipitur ibiq; hoſpitatur, inque his compactis & compreſſis quam diutiſſime conſervatur. Quemadmodum enim odoramenta per longa tempora ſuam retinent vim, ſi probe fuerint in vaſis concluſa, hæcque non ſolum ex ſuccis animalium potiſſimum conſtant, qualia ſunt Moſchus, Zibethum, &c. ſed etiam facillime res ex animalibus deſumptas inficiunt, ut pelles, pennas, ſericum, crines & lanam, ita eodem modo ſe gerit contagii materia. Merces igitur, eadem imprægnatæ & ad exteras regiones delatæ, ſi relaxentur, aerique liberiori exponantur, conceptum ſeminium peſtilentiale ex ſuis dimittunt vinculis, ac ſanis communicant hominibus. Ut præcaveatur, ne peſtis ab aliis locis in Angliam portetur, ſtatio hactenus quadragenaria navibus e ſuſpectis locis advenientibus impoſita fuit. Quam quemadmodum Clariſſimus Autor non improbat, ita ſequenti modo dirigendam eſſe monet. In ſingulis portubus noſocomia extruantur pro recipiendis tam hominibus, quam mercibus. Quodſi igitur morbus quidam contagioſus in nave regnet, ſani homines exutis prioribus veſtibus atque concrematis, ſe lavent, radantur, noviſque induti veſtimentis in noſocomio ad triginta vel quadraginta dies moram agant, ne, liberi licet a contagio, ſemina peſtilentialia in veſtibus circumferant. Ægroti ab his ſeparati poſtquam curati fuerunt, poſt veſtium mutationem, lotionem, & raſionem ad ſanorum deferantur noſocomia, per totidem dies ibidem commoraturi. Si nullus plane morbus in nave graſſari deprehendatur, ſufficiet, ſi homines, veſtibus aeri

ri liberiori expositis in nosocomio per unicam septimanam custodiantur. Majus vero negotium facessunt, majusque minantur periculum merces, quas recipiendo contagio aptas pronuntiavimus. Pro his recipiendis receptacula a nosocomiis, hominibus destinatis, sint remota, relaxentur in his merces compactæ, ac aeri exponantur per quadraginta dies. Imo si navis eo tempore loco infecto abierit, quo pestis maximam edidit stragem, necessitas urget, ut & navis adveniens, & merces, in portu concrementur. Cavendum etiam, ne, si lues hyberno tempore aliquo in loco consopita quasi jacuerit, merces apportatæ justo citius relaxentur & distrahantur; latens enim venenum per auctum dein Solis æstum resuscitatur, novasque acquirit vires. Ne autem merces clandestine in oppidum importentur, Magistratus politicus severis cavebit animadversionibus. Si morbus pestilens urbi cuidam fuerit communicatus, si unquam, certe tum temporis principiis obstandum erit. Eum in finem domus, in qua lues hospitari observata fuit, occludebatur, hominesque ægroti una cum sanis ab aliorum consortio arcebantur. Hoc vero medio tantum abesse putat Autor Clarissimus, ut ignis in cinere suffocetur, ut potius ansam accipiat in apertam erumpendi flammam. Metus enim incolarum, ne sub tam severam cadant custodiam, eos adigit, ut celent potius, quam revelent primordia pestis, imo spiritus dejiciendo & supprimendo corpora ad promptius admittendum contagium disponit; & dum plures in eadem domo lue corripiuntur, ex putrescentibus corporibus exhalantia effluvia aerem, hinc vicinas ædes inficit, sicque propagatur malum. Præstat potius, ut præmia decernantur illi, qui primus pestis indicia Magistratui manifestaverit; ut non imperitæ vetulæ, sed viri gnari & solertes eligantur, qui advertant, qua morte quis decesserit, an cum maculis lividis, bubonibus, carbunculis, aut parotidibus, atque cognito a Medicis morbi genere, ad Magistratum deferant. Hinc omnes familiæ, penes quas peste mortui fuerunt deprehensi, ad ædes, tria vel quatuor milliaria ab urbe distantes, relegentur, sani ab ægrotis separentur, illique citius proprios lares non petant, quam postquam mutaverunt vestes, loti atque rasi fuerint;

hi

hi vero omni cura tractentur, curentur, & sanati, ut post certum temporis intervallum suas repetant ædes, jubeantur. Remotis hac ratione hominibus ex domo infecta, omnis, quæ in ea invenitur supellex, imo si fieri potest, domus ipsa concremetur. Interim etiam pauperibus præfecti curam agant, ne hi coacervatim, aut in hypocaustis sordidis, fumosis, fœtidis, cohabitent, quin potius easdem separent, ac de melioris conditionis domiciliis eis prospiciant. Studendum etiam, ut plateæ mundæ, ab omnibus quisquiliis & cadaveribus purgatæ serventur, nec sterquilinia propius ab urbe tolerentur; mendici, nullinsque pretii homunculi removeantur; reliqui, qui in nosocomiis vel ergastulis non sunt recipiendi, in aliis domiciliis cum invalidis alantur. Quæ cautelæ si, quem prætendit effectum Autor, præstent, supersedere nos posse putat aeris medicatione, domuum purificatione, aliisque remediis, quibus quisque ab invasione luis sibi præcavere debeat. Interim tamen non probat, pro aere mundificando luculentos accendi ignes, tormentaque exonerari, quoniam metus est, ne, quemadmodum calor æstivus malum auget, frigus hybernum refrænat, per ignis calorem venenosæ aporrhϾ magis magisque diffientur ac disseminentur. Arabes certe, quibus pestis natura non ignota fuit, aere non fumoso delectabantur, sed domicilia seligebant ventis pervia, frigidis herbis, ut rosis, violis, foliis & floribus nymphææ hypocausta conspergebant, ac aqua & aceto eluebant; secus ac moderni faciunt, qui calida potius suffimigia commendant ex benzoe, thure, asa fœtida, storace facta, a quibus tamen nulla expectanda est efficacia. Felicior præ his expectandus est effectus a sulphure accenso, cujus acidum omnem fermentationem reprimit. Quemadmodum autem spurcities contagii fomes est non infimus, ita in munditie optima pestis præservatio est quærenda. Ut porro singuli homines a contagii labe præservarentur, optandum omnino esset, ut humores corporis in tali conservari possent statu, quo omni ejus impetui resistere possent. Id vero quoniam difficulter obtineri valet, sufficit, si corpus per bonam diætam sanum conservemus, per evacuationes non debilitemus, spiritus per affectus animi

immoderatos, jejunia, vigilias, labores nimios non prosternamus, sanguinem ab inflammationis periculo per moderatum usum fructuum acidorum & aceti vini super radicem gentianæ, galangæ, zedoariæ, baccas juniperi &c. infuso defendamus. Quoniam autem nec hac ratione semper immunes ab invasione pestis nos præstare possumus, consultum est, in tempore exire ex urbe; sin hoc concessum minus fuerit, caveamus, ne appropinquemus ad cadavera mortuorum, vel ægros, vel illos etiam, qui haud ita pridem a lue fuerunt curati. Magistratus interim omnibus interdicet conventiculis, a morbis curatos obligabit, ut ne justo citius foras exeant, ac cadavera noctu efferri, in loco ab incolarum ædibus remoto sepeliri, & profunde satis humari curabit. Qui vero curam habent ægrotorum, cavebunt, ne salivam suam deglutiant, aeremque per os, dum propius iisdem adstant, admittant. Supereſt cautela, ne pestis ex una urbe in aliam migret; quæ in eo consistit, ut vallo circumdetur urbs infecta, ad certam a mœnibus distantiam militibus instructo, qui arceant egressuros sine venia ex urbe & prohibeant, ne merces, quæ miasmata venenosa facile capiunt atque retinent, in eam importentur.

III. A PRACTICAL TREATISE OF THE Plague.

i. e.

TRACTATUS PRACTICUS DE PESTE; Autore JOSEPHO BROWNE L. L. M. D.

Londini, apud J. Wilcox, 1720, 8.
Plag. 5.

COlligit in hoc tractatu Autor Clarissimus, quicquid ante eum Mayerne, Buttlerus, Bateus, Burrellus, Fabritius, Johnstonius, Rudgelerius, Rhedus, Tulpius, Glissonius, Harvey, Goddardus, Scarburgus & alii tam quoad naturam quam curationem & præservationem pestis statuerunt; signa vero tam imminentis quam præsentis Pestis diagnostica æque ac prognostica

ſtica ex Ludovici Gardinii & Eberhardi Gokelii Scriptis communicat. Dedicavit quidem eundem Doctori Mead, tantum tamen abeſt, ut eandem ſemper cum hoc foveat ſententiam, ut potius eum frequentius caſtiget. Pauca nunc ex eo recenſebimus. Peſtem definit per ſubtile ac contagioſum venenum, vel in corpore progenitum, vel ab extra communicatum, naturæ malignæ, robur vitale & ſpiritus animales ſubito aggrediens, ac extremum terrorem & timorem mortis hominibus communicans. Tribus a D. Mead allegatis peſtis cauſis quartam & quintam addit, pravam ſcilicet diætam, & alios, qui præceſſerunt, morbos. Prava diæta homines in peſtem & alios morbos incurrere poſſe, exemplo probat Hiſpanorum, Italorum, Gallorum, Germanorum, Polonorum & Sileſiorum, qui ardentibus & malignis febribus ſubjecti obſervantur, ex nulla alia cauſa, quam quod cibis acribus & calidis, ut cepis, alliis, &c. delectentur; cui accedit aeris, in quo vivunt, temperies inæqualis, qua relaxato muſculorum & fibrarum tono, ſuppreſſaque inſenſibili tranſpiratione corpora neceſſario morbis epidemiis exponuntur. Ex aliis morbis alios ortum ducere, in propatulo eſſe putat, ſiquidem hæmorrhagia narium diſponit partes ad vertiginem, vel apoplexiam, ſudor colliquativus tonum partium relaxando digeſtionem impedit & hecticam promovet, ductus bilarii obſtructiones generant flavum nigrumque icterum, & cachexia in febribus acutis malignitatem, malignitas in putridis peſtem producit. Non impoſſibile igitur eſſe exiſtimat, hominem ab aliorum conſortio remotum, ſub aura maxime ſalutari, peſte corripi poſſe iisdem ſtipata ſymptomatibus, quibus alii laborant, qui per contactum luem contraxerunt. Ad vim peſtis refrænandam luculentos ignes hinc inde non ſolum in plateis publicis, ſed in quibusvis etiam domuum partibus caminis inſtructis accendi vult, illos potiſſimum, qui lithantracum beneficio excitantur, partim ut atomi peſtilentiales in aere collectæ diſſipentur, partim ut earundem prava qualitas ſuccini & terræ bituminoſæ, quibus illæ turgent, exhalationibus corrigatur. Præter alia, a Doctore Mead jam commendata, ut literæ ex locis infectis tranſmiſſæ fumigationibus purificentur, jubet,

 nec

nec alia suffimigia ex thure, storace, &c. dissuadet, siquidem aromaticorum horum partes igne magis subtilisatæ malignas aeris qualitates corrigere aptæ sunt. Mittimus methodos tam curandi symptomata pestilentialia, quam a lue præservandi, quas ex supra allegatis scriptoribus collegit Autor.

IV. THE PLAGUE AT MARSEILLES CONSIDER'D.

i. e.

CONSIDERATIO PESTIS MASSILIENSIS; Autore RICHARDO BRADLEY, Societatis Regiæ Socio.

Londini, apud W. Mears, 1721, 8.

Plag. 4½.

SCopus Autoris in hoc tractatu eo collimat, ut allegatis variis observationibus probet, omnem morbum pestilentialem, sive animalia, sive vegetabilia adoriatur, ortum suum certis insectis venenosis, de loco in locum aeris adminiculo delatis, debere, homines varia sorditie, parcaque diæta disponi, ut insecta hæc stomachum eorum ingrediantur, reliquos vero, qui subtiliori victu utentes, tono partium robusto præditi, aromaticisque contra quemvis seminiorum malignorum insultum se præmunientes, contagio resistere; utque simul ostendat, quam necessarium sit, liberiori frui aere, infectumque corrigere. Suppeditata igitur Massiliæ & geographica & historica descriptione observat, eandem jam fuisse Massiliæ, quæ olim erat Londini ante ultimam pestem, quæque an. 1665 multos absumpsit incolas, ratione victus crudi, sorditiei, & populi in eadem domo coacervatim degentis, conditionem. Ex Catalogo vero mortuorum, qui Annis 1592, 1603, 1625, 1630 & 1636, quibus hæc lues sæviit, decesserunt, observat, Menses Julium, Augustum, Septembrem & Octobrem maximam mortalium fecisse stragem, ejusque rei causam fuisse, partim fructuum horariorum, verno tempore rubigine tactorum, vel ob anni inclementiam debitam maturitatem non nactorum, esum, partim minutissimorum insectorum copiam, quæ hoc anni tempore potissimum in aere fluctuant. Pro confesso enim habet, cuicumque insectorum speciei proprium competere nidum, quo delectetur, & in quem ovula deponat;

nat; nec quasvis arbores, nec omnes earum partes iisdem infestari vermiculis, sed singulas propriis; sic & hominibus omnia noxia non esse, quæ aliis animalibus infesta sunt. Quodsi igitur homines per malam e. g. diætam corpus suum aptum reddiderunt, ut pro commodo inservire possit nido venenosis vermiculis in aere volitantibus, quid mirum, quod hæc insecta cum aere inter inspirandum attracta salivæ suæ permisceant, ad ventriculum deducant, mortemque sic in sinu foveant, imo, quod, cum vermiculi in grato hoc domicilio ova parere non desistant, hæc una cum halitu foras emittant, & vel propius adstantibus hominibus, vel aeri ipsi communicent, sicque luem propagent. Atque similis causa animata ante aliquot, imo plures retro annos genus bubulum morti dedit, quando scilicet sicca & arida existente æstatis tempestate hoc paludosas, stagnantes, verminosas biberat aquas. Existimat igitur Autor, in Tartaria patriam existere horum insectorum, quæ generi humano sunt infesta, ex qua favente Euro ad omnes Europæ partes, Asiam minorem, Palæstinam, Barbariam locaque meridionali Oceano Mediterraneo adsita deportentur, nullis inter jacentibus obstaculis, quæ ea hoc in itinere arcere queant, cum montes altiores, Oceani admodum lati, vel venti contrarii obsint, quo minus in Indiam, Chinam, Africam & Americam deferantur. Confirmant hanc sententiam non solum varia in peste defunctorum Massiliensium corporibus inventa, sed & remedia, quæ alio tempore pesti resistere fuerunt observata. Multi peti fumo per fistulam hausto a luis invasione se præservarunt, vel quod fumus hic vermiculos in aere latitantes destruxerit, vel quod ventriculum irritando per vomitum iterum ejecerit, quicquid de eis fuit deglutitum. Observatum est, loca aromatum promptuariis vicina a lue intacta mansisse; quod non mirandum, siquidem oleosæ eorum particulæ vermibus adversantur, magisque hic effectus sperandus venit, si herbæ aromaticæ ac alia oleosa vel resinosa concrementur. Cum enim insecta subtili egeant pro sustentanda vita atmosphæra, illico necantur, & suffocantur, quando ista oleosis ejusmodi particulis fumosisque effluviis fuit crassefacta. Idque tum potissimum factu necessarium est, quando fenestræ januæque pro admittendo ad conclavia, magna plebis caterva confita, liberio-

liberiori aere aperiuntur. Qui vero foras exire atque atmosphæram mutare opus habent, a contagio ad tempus præservare se possunt, si stomachum aromaticis herbis, e. g. conserva rutæ, allio pani illito, inferciunt.

V. LOIMOLOGIA, SEU RELATIO HISTORICA Pestis Londinensis Anni 1665; Autore NATHANAELE HODGES, M. D. & Collegii Medici Collega. Accedit Tentamen de diversis causis pestis & contagii natura, Autore JOHANNE QUINCY, M. D.

Londini, apud E. Bell & J. Osborn, 1720, 8.
Plag. 20.

QUanto elogio celebranda sit Hodgesii Loimologia, neminem latet, cum ante quinquaginta annos jam edita in omnium fere versetur manibus. Haud igitur opus est, multa de ea nunc dicere. Quod vero D. Quincy Tentamen attinet, diversas hic allegat causas pestis, ab Autoribus hinc inde commemoratas. Sunt enim, qui immediatam vim supernaturalem, iramque Dei, pro origine ejus adducunt, cum alii in causas naturales inquirant, quæ diversissimæ annotantur. Quidam enim accusant influentias siderum, malignasque corporum cœlestium conjunctiones & irradiationes; quæ tamen in nos, nisi tempestates anni immutando, aerique diversas constitutiones impertiendo, non operantur. Describuntur etiam pestes a vaporibus & exhalationibus corporum putrefactorum, aquarum stagnantium, effluviis cryptarum puteorumque apertorum malignis, aliæ a prava aeris constitutione ratione qualitatum primarum, aliæ denique a contagio ortæ. Hujus igitur rei naturam explicaturus Autor Clarissimus, dicit, febrem, ex errore quodam circa res non-naturales commisso excitatam, si ad summum malignitatis gradum pervenerit, usque adeo alterare humores, ut quædam eorum particulæ venenosæ evadant, aptæque, quæ similem motum fermentatorium excitent in homine, cui fuere communicatæ, etiamsi hic ejusmodi errorem non commiserit. Cujus vero naturæ particulæ hæ venenatæ sint, melius cognosci haud potest, quam si ad modum, quo producuntur illæ, attendamus. Supponit itaque Autor, quodvis corpus animatum sal aliquod in majori mi-

nori

norive quantitate generare, seu rectius, pro diverso virtutis digestricis robore particulas salinas ex alimentis acceptas plus minus subtilisare, cum quibus in statu naturali sulphur quoddam seu oleum admodum subtile combinetur pro functionibus in œconomia animali commode præstandis, perque hanc modificationem principium vitalitatis exsurgere. Quotiescunque igitur in febribus humores summopere agitantur, & coagulantur, unio talis aliquatenus dissolvitur, humidis & oleosis particulis exhalantibus, rigidis vero salinisque in corpore relictis, quæ tantum abest, ut lubricent, & humectent fibras elasticas, quas transcurrunt, ut sua acrimonia, suisque spiculis easdem potius stimulent, contrahant, indurent, motuque privent. Particulæ autem hæ acres per motum volatilisatæ, sub insensibili transpiratione exhalantes, hominibusque communicatæ, cum sibi similibus particulis conjunguntur, ac eandem in novis hisce subjectis ludunt tragœdiam, imo aeri admiscentur, sicque vera constituunt miasmata contagiosa, quæ comitantur, propagant & continuant pestem; etiam si causa primaria dudum expiraverit. Sic bubones & carbunculi nihil aliud sunt, quam particularum collectiones seu coalescentiæ, sub ejusmodi motu irregulari formatæ, a circulationis legibus exemtæ, &, quoniam ad laudabilem frugem converti nequeunt, ad habitum depositæ, quarum materia, quoniam de eadem participiat subtili & fermentante natura, easdem movet turbas in humoribus aliorum hominum, quibus fuit communicata. Ex hac hypothesi fluit etiam præservationis & curationis ratio. Antidota enim, quo pluribus aromaticis, volatilibus particulis constant, eo plus spiritibus animalibus naturalis subministrant pabuli, corpusque totum subtili inficiunt oleo, quale encomium sal volatile oleosum bene præparatum meretur. Fœtida si quid præstant, id in eo consistit, quod aliquid corpori suppeditent, quo spiritus in debita sua mixtura conserventur, atque separatio illa fatalis humidarum a salinis particulis impediatur, hinc pauperibus oleum Terebinthinæ non parum conducet. Ad dissipandum destruendumque vapores pestilentiales non damnat Autor luculentos ignes, jubet interim, ut paretur ex rebus nitrosis, e.g. lithantracibus, & accendantur in locis a domibus, quas incolæ inhabitant, paulo remotis.

motis. Admittit etiam suffimigia, e. g. ex aromatibus & resinis, storace, benzoe, thure, pice, &c. paranda, utpote quæ spicula venenosa in aere fluctuantia non solum inviscant, sed & spiritibus animalibus per os & poros mixta a contagio præservant. Ut aer stagnans in motum deducatur, non opus quidem esse judicat, ut tormenta exonerentur, sufficere ratus, si pulveris pyrii una aut aliquot drachmæ supra laminam ferream a supposito igne in auram dejiciantur. Frequentiorem denique camphoræ usum tam pro scopo præservatorio quam curatorio commendat.

VI. A COLLECTION OF VERY VALUABE AND scarce Pieces &c. i. e.

COLLECTIO VARIORUM EDICTORUM, memorabilium & rariorum, &c. occasione pestis ultimæ Londinensis, Anno 1665, publicatorum.

Londini, apud J. Roberts, 1721, 8. Plag. 6½.

IN hac Collectione sequentia continentur: 1) Edicta a Senatu Londinensi publicata anno 1665 pro præservando contagio. 2) Litteræ D. Hodgesii ad Personam Illustrem de primo ortu, progressu, symptomatibus & cura pestis. 3) Norma præcavendæ & curandæ pestis, anno 1665 a Collegio Medicorum suppeditata, una cum quibusdam remediis, quæ vel facili negotio paucisque sumptibus paranda, vel magno in pretio tum temporis habita fuerunt. 4) Meditationes super Catalogos mortuorum, qui ab anno 1592 ad 1665, iis annis, quibus pestis grassata est Londini, peste vel aliis morbis decesserunt. 5) Relatio de peste Neapolitana anni 1656, qua uno die viginti millia hominum mortua sunt, una cum phænomenis in dissectis corporibus conspectis, & methodo medendi. Missis reliquis monemus tantummodo, in peste Neapolitana dicta jussu magistratus a Marco Aurelio Severino, & Felice Martorella, Anatomicis tum temporis celeberrimis, adstantibus aliis non infimæ notæ Medicis, secta duo cadavera, viri unum, alterum mulieris, in iisque viscera omnia, cor puta, pulmones, hepar, stomachum, ac intestina nigris maculis conspersa, folliculum fellis bile nigra, viscida & crassa, interiori cystidis membranæ firmiter affixa, repletum, & vasa sanguinea circa cor grumoso & nigro sanguine repleta conspecta fuisse.

Prostat jam pridem Sectio XII seu ultima Tomi VII Supplem.

N. X.

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Octobris Anno MDCCXXI.

PETRI POIRETI POSTHUMA.

Amstelodami, ex officina Wetsteniana, 1721, 4.
Alph. 5 plag. 8.

POireti, magnæ sed ancipitis famæ viri, cum sæpius in his *Actis* meminerimus, nec Posthuma ejus monumenta prætermittemus intacta, sed paucis recensebimus. Primo quidem loco hic nobis occurrit satis ampla Editoris *Præfatio generalis*, in qua is de scriptis hoc volumine contentis sigillatim disserit, contenditque, injuste Poireto a nonnullis objici rejectionem Rationis, Enthusiasmum, Naturalismum, errores in doctrina de origine animæ humanæ, de justificatione, de peccato originali, de fide, de satisfactione, breviterque diluere conatur objectiones antagonistarum. Hinc sequitur *Vita Poireti*, cujus exhibemus compendium. Scilicet natus est Metis A. 1646 d. 15 Aprilis patre polione, quo A. 1652 orbatus est. Cum adolesceret, in disciplinam traditus est sculptori, a quo graphicen sive artem delineandi in tantum edoctus est, ut longo tempore post feliciter exprimeret imaginem *Burignoniæ* dudum mortuæ. Postea tamen studiis literarum dicatus est, in quibus mirabiliter profecit. In Academia Basileensi, in quam delatus est A. 1664, præter linguarum, Latinæ, Græcæ & Hebraicæ studium haud segnem operam impendit Philosophiæ ac Theologiæ, in Philosophia quidem ducem sequens Cartesium. A. 1668 Heidelbergam venit, ubi sua eum pietas & eruditio adeo commendavit viris præcipuis, ut potestatem acciperet in ecclesiis Palatinatus concionandi, manum ipsi solenniter imponente Celeb. *Fabricio*. A. 1670 uxorem duxit, quæ *ἄτεκνος* viginti ante maritum annis mortua eum heredem scripsit bonorum suorum

omnium. A. 1672 Annævillæ, quod oppidum est Ducatus Bipontini, constitutus est Antistes sive Minister Ecclesiæ: quo temporis tractu legens *Tauleri*, *Kempisii*, aliórumque Mysticorum scripta majori pietatis studio incensus est. Eodem intervallo correptus periculosissimo morbo agnoscere cœpit suos nævos, certasque leges, quæ hic loci exhibentur, sibimet ipse præscripsit, quas posthac sequeretur, ne excideret olim hereditate illa æterna veros sincerosque Christianos manenti. Incidit inter hæc in libros *Burignoniæ*: quibus lectis non solum ardentius flagrare cœpit studio Deo vivendi mundoque valedicendi, sed etiam cupiditate eam ipsam virginem videndi & alloquendi. A. 1676 ob ingravescentes belli calamitates, Annævillanis, ægerrime ipsum dimittentibus, publica in concione vale dixit ultimum, & in Bataviam abiit, unde non ita multo post Hamburgum profectus Burignoniam sexaginta jam annos egressam ibi ex voto convenit, brevique post illius virginis Opera Amstelodami curavit excudenda, exstincta interim Franequeræ Burignonia A. 1680 d. 20 Octobris. Ex eo tempore circiter octennium Amstelodami vixit Poiretus, studio sapientiæ ac pietatis totus deditus. A. 1688 Rhenoburgum, qui pagus non procul Lugduno in Batavis jacet, concessit, ibique triginta consumsit annos & quod excurrit. Hac in solitudine intentus fuit menti suæ ad voluntatem Numinis exactissime componendæ, quasque sibi cognovisse visus est veritates salubres, editis scriptis communicavit cum lectoribus. Hinc tot orta volumina. A. 1676 edidit versionem Gallicam *Theologiæ Germanicæ;* A. 1677 *Cogitationes rationales de Deo, anima & malo*, quæ auctiores prodierunt A. 1685 & tertium A. 1715; A. 1679 & subsequentibus annis *Antoniæ Burignoniæ Opera*, in XIX Tomos divisa; A. 1683 Gallice edidit *Kempisium communem*, hoc est, versionem librorum *de imitatione Christi*, mutato tamen in melius libro quarto. A. 1687 Gallico sermone edidit septem voluminibus *Oeconomiam divinam*, cujus Latina versio, ab alio (nempe ab *Hoblfeldio* quodam, ut in his *Actis* A. 1711 p. 184 indicavimus,) facta, sed ab ipso Poireto diligenter recognita, prodiit A. 1705. A. 1687 Gallice edidit *Irenicum universale*, cujus etiam Germanica versio

fio itemque Latina exftat. A. 1690 *Theologiam cordis*, & A. 1691 *Theologiam amoris* Gallice edidit. A. 1692 edidit libros tres *de eruditione solida, superficaria & falsa*, qui multo auctiores lucem iterum viderunt A. 1707. A. 1694 edidit librum *de Christiana liberorum educatione;* A. 1696 *Thelogiam crucis;* A. 1700 *Theologiam realem*, annexis scriptis de Theologia mystica; A. 1708 *Bibliothecam Mysticorum selectam* ; A. 1715 *Vera & cognita omnium prima, sive de natura idearum adversus Pungelerum.* Omittimus tot Mysticorum Opera, Poireti jussu vel primum edita vel denuo recusa. Supersunt, ut Autor hujus vitæ testatur, multæ Poireti Epistolæ, quarum adhibito selectu edendarum nonnulla spes nobis relinquitur. Ad mores ejus quod attinet, idem testis est, fuisse in Poireto summum & veritatis & pacis concordiæque amorem, humanitatem item ac simplicitatem admiratione dignam; denique eum A. 1719 febri ardenti continua correptum d. 21 Maji placide ac piissime decessisse.

Venimus ad ipsos *Poireti* fœtus posthumos. Hic primo exhibetur *Epistola* ejus lectu dignissima ad Socinianum quempiam *de vera Deitate & æterna generatione Jesu Christi*: qua ostendit, clarissimis S. Scripturæ de ista re testimoniis acquiescere debere Rationem hominis Christiani, &, quæ in hac doctrina occurrere videantur contradictiones, eas tantummodo esse apparentes. Simul refellit fabulam de ortu Trinitatis Christianæ ex Philosophia Platonica, recoctam nuper a *Souverainio* in libro, cui titulus *Le Platonisme devoilé*, id addens de isto libro judicium, quod ejus autor se præbeat irrisorem perpetuum, & sophistam vitilitigatorem, totusque in eo sit, ut torqueat S. Scripturam, ut exagitet Patres Ecclesiæ, suumque argumentum, venerandum sane ac tremendum, sine ullo pietatis & modestiæ indicio tractet stylo impotenti & plane satyrico, idque a libri initio ad finem usque. p. 1-84. §. 24.

Sequitur *Defensio methodi inveniendi verum* contra Illustrem Thomasium, ubi simul capitaliora vitia libri *de libertate cogitandi*, principiorum *Lockii*, & Enthusiasmi fanatici ostendi dicuntur. Hinc libris quatuor exhibentur *Vindiciæ veritatis* p. 85-175. 177-688.

& innocentiæ contra Jægerum, Tubingensis Academiæ nuper Cancellarium, quem Poiretus accusat Antinomismi. Scilicet opposuerat Jægerus Poireto singulare scriptum, *Examen Theologiæ novæ*, cui hic respondet. Ac nos quidem supersedemus copiosiore hujus scripti recensione, polemici quippe & acerbioribus verbis non parce distincti. Unum tamen caput perlustrare pro specimine libet, libri quarti septimum, *de salute gentilium per Christum sine verbo externo* inscriptum. Initio igitur §. 1 commemorat, Patres Ecclesiæ non paucos sensisse secum, ipsumque Lutherum non fuisse ab hac sententia alienum; porro præfatur, illam quæstionem non tractare articulum fidei, ac proinde miratur, Jægerum per Poireti latus non modo Lutherum & tot priscæ Ecclesiæ Doctores invadere, sed etiam sententiam hanc accusare Pelagianismi, Naturalismi & Enthusiasmi. §. 2 sententiam suam exponit lucide, quod scilicet ethnici non sint a salute æterna exclusi, qui secundum lumen naturæ Deum virtutemque sincere coluerint. §. 3 & 4 respondet ad loca S. Scripturæ ab Jægero objecta. Locum Ioan. XVII, 3 & Actor. IV, 12. ferire putat eos, quibus Evangelica doctrina de Christo fuerit annuntiata, non item eos, qui ante prædicationem Evangelii factam vixerint. §. 5-15 tractat Jægeri objectionem de summa ethnicorum corruptione & ignorantia. Respondet 1) viros doctos magnis voluminibus probasse, sapientes ethnicos docuisse præclarissima doctrinæque Christianæ pulchre congruentia; 2) ignorationem mysteriorum, quippe invincibilem, ethnicis non posse esse fraudi; 3) quosdam ethnicos sancte vixisse, e. g. Epictetum & Socratem, quem pluribus defendit contra criminationes Jægeri, bonaque opera ethnicorum tribuit agitationi Spiritus divini. §. 16 & 17 Jægero, caussanti, cogitationem de Deo ante sonitum Evangelii peccatori esse horribilem, ita ut is studeat se ipsum excæcare & indurare, respondet, hoc esse falsum, quippe cum lumen naturæ Deum homini repræsentet tanquam benignum Patrem, agnoscente id & confirmante Apostolo Rom. I, 19 sq. Porro cum Jægerus objecisset, sententiam istam Poireti vergere ad contemtum Scripturæ sacræ tanquam inutilis, hic §. 18 & 19 respondet, eam objectionem esse

tam

tam absurdam, ut nesciat, vigilaritne an somniarit hæc scribens Jægerus. Negat igitur consequentiam, quæ si vera justaque sit, sequi, nullum Judæum amplecti debere Christianam religionem, cum homines in antiquo Judaismo potuerint æternam salutem consequi. Etsi igitur ethnici olim habuerint lumen imperfectius, inepte inde concludi, nos hodie non debere sequi lumen Scripturæ longe perfectius lucidiusque. §. 20 contra Jægerum propugnat, Melchisedecum, Jethronem, Abimelechum omnino caruisse scripto Dei verbo & religione revelata, adeoque ethnicis aggregandos esse, consentientem sibi adducens Lutherum. §. 21 & 22 docet, si Deus velit omnium salutem hominum, & tamen iis non prædicatum fuerit Evangelium, iique adeo versentur in ignorantia invincibili, hinc manifesto sequi, hominem lumen naturæ fideliter sequentem potiri posse felicitate æterna. §. 23 dicit, barbaram esse eorum crudelitatem, qui omnes, verbo qui caruere externo, inferno adscribant, seque detestari crudelem illorum sententiam. §. 24 sqq. adducit veteres doctores Ecclesiæ, ethnicis pietatis cultoribus cœlum aperientes, Justinum Martyrem, Clementem Alexandrinum, Athanasium, Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum. E recentioribus, omissis Tostati, Fabri Stapulensis, Andradii, Zuinglii, aliorumque suffragiis, solius Lutheri verba ἐμόψηφα adducit §. 30. Denique §. 31 *Hæc*, inquit, *æquum fuerat D. Jægerum non ignoravisse, sed bene digessisse, priusquam ea ex lacunis Pelagianorum & Naturalistarum hausta declaret per Dissertationem adeo miseram ac nullam, licet ejus judicio dignam, quæ ad verbum in suo Systemate Theol. Polemico recocta apponeretur denuo*. Sed sufficiant hæc pro specimine. Sequuntur *Accessiones Vindiciarum*, quibus exhibetur Epistola Jægeri ad Poiretum, hujusque responsoria, item Responsio Anonymi ad Jægeri Epistolam *Examini Theologiæ novæ* præfixam: quam quidem responsionem moderatiorem esse & potuisse & debuisse existimamus. Subnexa est ipsius Poireti *Epistola de nullitate difficultatum ab adversariis suis*, Jægero, Neumanno, Fœrtschio, Thomasio, Jac. Bernardo, sibi *objectarum*. Ultimum occupant locum *Anonymi Strictura breves in Dissertationum Anti-Poire-*

p. 689. 697-766. 767. 791-827.

Poiretianarum D. Ioach. Langii Dodecadem priorem: in quo libello pariter vellemus minus fervidum fuisse zelum scribentis, nec erupisse in appellationes *futilis sophistæ, effrenis calumniatoris, plagiarii Poiretiani, Morosophi, hominis phrenetici, impudentissimi impostoris, livoris ictero percussi candidissimaque proflavis habentis, ridiculi censoris, in quo ne mica quidem candoris aut pudoris superfit.* Nec videtur hoc excusari satis posse jure talionis, quod respexisse videtur Autor *Præfationis generalis*, in §. 36 exhibens farraginem Langianarum in Poiretum criminationum, sive, ut ipse vocavit, *flosculos moderationis Langianæ amplius triginta.* Hanc ἀντιλοιδορίαν si fugisset Hyperaspista Poireti, excusatius libellum suum hisce finiisset precibus: *Ab odio Theologorum, subtiliori perinde atque crassiori, libera nos, Domine JESU!*

p. 827.

CHRISTIANI GOTTLIB. SCHWARZII P. P. in Acad. Altorfina, Miscellanea Politioris Humanitatis, in quibus Vetusta quædam Monimenta & variorum Scriptorum loca illustrantur. Accedit nominatim METII VOCONII Oratio Tacito Augusto dicta, & nunc e Cod. MS. recognita.

Norimbergæ, apud Wolfg. Maur. Endterum, 1721, 4.
Plag. 18 Tabb. æn. 3.

BOnam partem horum *Miscellaneorum* jam A. 1719 cum Orbe erudito Autor in re antiquaria versatisfimus communicavit indice *Schediasmatis de quibusdam doctrinæ antiquariæ Capitibus*, de quo in his Actis A. 1720 p. 146 sqq. dictum est. Cum vero eam etiam partem ita recognoverit atque locupletaverit, alia præterea addiderit, ut Opusculum fere novum videri possit: inscriptionem simul immutare non duxit religioni: inprimis, quod constituerat Doctrinæ Antiquariæ capitibus imposterum insigniora quædam *doctrinæ Philologicæ atque Criticæ* argumenta adjungere, quorum nunc unicum saltem exemplum dedit *Metii Voconii* Orationem. Ea autem felicitas est Cl. Autoris, ut non adeo multa in recognitione invenerit, quæ corrigere

gere debuisset. Levia enim ista sunt, quæ e. g. in primo capite emendata vidimus: ut, ubi p, 6. addit: *ni fallor*, cum antea pro certo asseruisset, omnia plana esse. Saloninæ cognomen *Chrysogones* p. 8 nunc ipsi *rarius* tantum est; cum priori editione p. 10 *rarissimum* pronunciasset. Pag. 19 nunc agnoscit, priscos Imperatores quædam aliquando antecessorum suorum nomina assumsisse, cujus rei nullum aliud, præter Gallieni nominis indicium, testimonium reperiri, p. 21 pr. edit. statuerat. Et talia quidem in reliquis etiam Capitibus observare licet. Sed addita simul multa præclara inveniuntur. Pag. 9, ut confirmaret superbiam & superstitionem priscorum Principum, qui sibi suisque nomina Divina sæpe vindicaverint, addit testimonium Plutarchi, quod Cleopatra filiam suam ex Antonio susceptam cognominaverit *Lunam*, ipsa vero *Nova Isis* sit appellata. Pag. 16 Rescriptum Gallieni, quo præcepit, ut Christianæ religionis Antistites secure munus suum obirent, ex Eusebio inseruit, & pag. 22 sqq. latius nunc contra *Christ. Falsterum* defendit, quod Romani ante Gothorum in Italiam adventum omnia publica & privata monimenta omnesque libros *uncialibus* & *majusculis* litteris exaraverint. Caput vero II de Collegio *utriculariorum* longe majoribus accessionibus auctum prodit; quippe cui & illa, quæ A. 1714 ea de re scripserat, & insuper alia quædam addidit: & cap. IV p. 122 sqq. adjecit iterum quædam in ista Dissertatione addenda atque mutanda. In his autem facile præcipuum est, quod Tab. æn. I Fig. 5, ex *Notitia* utriusque Imperii & *Stewechii* Commentario in Vegetium desumtam, nunc demum corrigit, & sculptoribus vitio vertit, qui in utraque ripa fluminis, super quod pons ex utribus constructus est, *folles* expresserint, cum fingere debuissent *manubalistas*. Cap. IV de *Sacrificio Bacchi* ex Gemma antiqua talia etiam addita habet, quæ multo non modo Gemmam, sed omnino sacra Bacchi uberius illustrant. Nota quidem, sed utilia tamen sunt, quæ III statim Sectione, missis aliis conjecturis, de *columnis*, rudioribus temporibus pro signis & simulacris Diis ac in primis Baccho positis, quæ ipsos Deos referrent, larga manu congessit. Eaque adeo vera sunt, ut etiam iis temporibus, quibus artificium valuerat, depictis Diis hujuscemodi

modi columnas apponerent. Sect. IV, ut illustraret *arborem* c lumnæ Bacchicæ appositam, citavit Philostratum, qui Bacchum memorat in Nysa monte lauros in orbem plantasse, itemque & hederas vitesque lauros complexas sevisse; intus autem statuam suam erexisse, ut tempore coalesceret quasi amœnissimum templum. Sic Sect. VI pluribus locis Autorum confirmat, Bacchi festum celebrantes imitatione comitatus ejus, Satyrorum, Panum, Baccharum habitu sacra perfecisse. Sect. X p. 78 sqq. vindicat *Omophagia* Arnobii & Clementis Alexandrini, contra Barthii *Ophiophagia*: tum & Prudentii I Symmachi v. 130 *chelydros* contra Reinesii *choladas*, & ostendit, quomodo Bacchantes cum carnes crudas & viscera caprorum, vitulorum &c. discerpere, tum serpentes dilaniare consueverint. Pag. 82 mentionem injicit, re ita admonente, Hæreticorum *Ophitarum*, qui serpentem in templis adoraverint, quod impie docuerint, serpentem illum Evæ seductorem fuisse Christum. Sect. XIII p. 90 sq. quæ *Musis* cum *Baccho* sit communio, latius disquirit, & Atheniensium *Agronia sacra*, Plutarcho autore, docet eam ob causam institutа esse, ut ostenderent, inter pocula sermone utendum esse, qui aliquid commentationis atque eruditionis habeat. Capite IV, quod nunc primum cum proxime insequenti editur, antiquum Marmor *Pompam Bacchantium* referens luculenter, ut solet, Cl. Autor explanavit. Desumsit schema ex Bernhardi Montfauconii *Antiquitate Explanatione & Schematibus illustrata:* nam *Admiranda Antiquitatum Romanarum*, ubi primum ex hortis Burghesiis delineatum est, & unde petierat Montfauconius, inspiciendi Cl. Autori nondum facta est copia. Vellemus sane factam. Non modo has tabulas clarius expressas & breves quasdam notas, sed etiam *Liberaliorum*, *Bacchi & Ariadnæ Chori* alias figuras cognoscere potuisset, quæ interdum interpretationes ejus adiuvassent. Interim rem suam nihilominus strenue egit & Sectione, ut vocare consuevit, II de diversis ritibus ceremoniisque Bacchanaliorum prius differit, quam figuras marmoris explicandas ingrediatur. Postea de Bacchi duplici forma muliebri ac virili, deque ejus Thyrso & comite Musa, citharam pulsante, multis verbis disputat. Bacchantem vehemen-

ti

ti corporis motu pro adolescente habet, & vestitum ejus ita explanat, ut leonum quidem, pantherarum, tigridum & vulpium pellibus hos homines incinctos fuisse; usitatissimas tamen *pelles hinnulorum* & *damarum* fuisse, hasque inprimis *Nebridas* dictas, ostendat. Sequitur figura n. 4 & 5 notata, quæ in *Admirandis* ita explicatur: *Alter* (juvenis Silenus) *Epistatam Pappo Silenum ebrium sustinet*. Neque aliter multo Montfauconius, neque Noster initio. Post vero suspicatur, ipsum Bacchum, barbatum, senem & temulentum exprimi, quia non insolens sit eundem variis formis repræsentari. Refutat simul illos, qui Bacchum nunquam senem, semper ephebum atque imberbem pingi sibi persuaserunt. Figuræ illius Bacchantis, qui *geminas simul tibias inflat*, multo plures similes laudari potuissent non modo ex Sponio, sed etiam Gruteri Thesauro Inscriptionum, Bartholini de Tibiis Veterum Lib. II, maxime c. VII & VIII, & Admirandis Antiquit. Rom. n. 54, 55, 56, 57, quæ forte plura hic commentandi occasionem dare potuissent. Neque certe Cl. Autor Nympham illam aut quamcunque fœminam *Lyra* ludentem pro fœmina *librum* tenente habuisset p. 114, nisi illum Chalcographus Montfauconii abstraxisset. In Admirandis enim nemo facile *librum* agnoverit, quin potius *Lyram* sibi videre videatur. Denique Sect. XI p. 115 sqq. eruditam Digressionem de tympanis & ῥόπτροις veterum adjecit. De Cap. V pauca tantum dicere possumus, cum nil nisi exemplum *Metii Voconii* Oratiunculæ ex MS. (quem ex Bibliotheca T. W. venerandi quondam Norimbergensium Antistitis haud ita pridem sibi comparavit) cum Editis collatum, & præterea perbreves observationes Cl. Autor attulerit. Plura habebimus, quo tempore exponet, quantum ille Codex ad Panegyricos Veteres, quos comprehendit, illustrandos & permultis locis rectius legendos conferat. Ad quod perficiendum a Viro celeberrimo Jo. Alb. Fabricio, communicatis Gudianis duobus libris, valde sese adjutum esse profitetur.

JO. ALBERTI FABRICII, S. S. THEOL. D. Prof. Publ. & h. t. Gymnasii Rectoris, Bibliothecæ Græcæ

Volumen X sive reliqua partis ultimæ Libri V.

Hamburgi, ſumtu Viduæ Liebezeitii & Theod. Chriſtoph. Felginer, 1721, 4. Alph. 4 pl. 6.

DEcimum hoc volumen complectitur reliqua Partis ultimæ libri quinti Bibliothecæ Græcæ, quam compluribus abhinc annis Cl. Fabricius colligere cœpit, & non ſine laude eruditorum permiſit uſibus. Inprimis autem hac Bibliothecæ parte exhibentur Scriptores, qui aliquot annis ante captam a Turcis Conſtantinopolin, & paulo poſt miſeram illam Imperii Græci cataſtrophen floruerunt. Initio tamen, & quidem C. XL, quod cum priore antecedentis Voluminis connectitur, præter indicem ſcriptorum a viris doctis in Suida, ubi ille eorum præterit nomina, ſollicite inveſtigatorum, luculenta de *Etymologico magno* reperitur tractatio, cujus Autor neque Megalus, ut Goldaſto in mentem venit, neque Nicas, ut Politiani fuit ſententia, neque Suidas, aut Maſurus, aut Calliergus, ut aliis quibusdam placuit, fuiſſe oſtenditur, & variæ hujus Etymologici editiones, ut ſolemne eſt Cl. Fabricio, ſatis accurate recenſentur. Et heic ſibi Cl. Autor occaſionem datam arbitratus eſt, ut de aliis Etymologicis Græcis deperditis pariter atque ineditis tractaret, & recentiorum ſimul commemoraret ſcripta, quæ ad Græcarum vocum originem eruendam faciunt. In Lexicis autem Græcis ineditis, nec non Gloſſariis variis editis, & nondum editis recenſendis ſumma elucet induſtria, quandoquidem *omnia*, quæ Henricus Stephanus, Bonaventura Vulcanius, & Carolus Labbeus ea in re præſtiterunt, quam diligentiſſime expenduntur. Inter Gloſſaria typis hucusque non exſcripta inprimis memorari fas eſt *Gloſſarium* illud *biblicum*, quod Cl. Autor in membrana exaratum ex Bibliotheca Hinckelmanniana accepit, utpote ex quo Heſychii Lexicon, & Onomaſticon Dionyſianum Balthaſaris Corderii emendari, & aliqua ex parte locupletari poterit. Quæ de *Varino Phavorino*, Camerte, Autore Lexici Græci, referuntur, deſumta ſunt potiſſimum ex Diarii Veneti (*Giornale de letterati d' Italia*) Tom. XIX p. 90 ſſ. & eum fuiſſe Jo. Laſca-

Lascaris & Angeli Politiani discipulum, docent, qui monachus ordinis S, Benedicti ex congregatione Sylvestrinorum, & Joannis de Medicis, postmodo Pontificis Romani, præceptor fuit, & anno 1523 Romæ apud Zachariam Calliergum excudendum curavit Lexicon, in quod omnem quasi Græciam conjicere voluisse videtur, quia, quicquid in Suida, Etymologo, Phrynicho, Hesychio, Harpocrate aliisque Lexicorum Scriptoribus, & præter eos, in Eustathio & Scholiastis veteribus ad vocabulorum explicationem pertinet, id fere omne in suum Lexicon transferre voluit. Post hæc Lexica Græco-Latina recentiorum excutiuntur, & speciatim Guilielmi Budæi, Roberti Constantini, & Stephanorum opera in concinnandis ejusmodi Lexicis commemoratur. Nam Stephanis ea quasi propria laus fuisse conspicitur, ut in communes literatorum usus thesauros linguarum collegerint, siquidem Ciceronianum thesaurum Carolo, Latinum Roberto, & Græcum Henrico Stephanis debemus. Jo. Scapulæ Lexicon, ex Henrici thesauro excerptum, lucem primum vidit Basileæ anno 1519, ut proinde deceptus fuerit Mich. Maittaire, in Historia Stephanorum, qui annum 1570 ejusdem editioni adsignat. Quod ad Lexica minora Græco-Latina attinet, etiamsi non omnia unius ejusdemque sunt pretii, accurate tamen heic recensentur, ut habeant literarum Græcarum studiosi, quæ ex tam magna illorum copia eligere, & in suos usus comparare queant. Nam Lexica, ut vocantur, specialia, & indices Græcarum vocum in Scriptores quosdam Græcos, qui ligata juxta & soluta scripserunt oratione, non modo adducuntur in conspectum, sed & Lexica Biblica, & libri, qui Græca synonyma, epitheta, phrases, particulas, orthographiam, & prosodiam Græcorum, tum & Græcæ linguæ cum aliis affinitatem docuerunt, longa serie enarrantur. Quemadmodum nec illi prætereuntur silentio, qui Græco-Barbara & Lexica ad voces mediæ & infimæ Græcitatis pertinentia conscripserunt. Quibus omnibus index Lexicographorum Græcorum editorum, ineditorum, & perditorum, quotquot eorum in omni Bibliotheca Græca occurrunt, finem imponit, & ita Historiam Lexicorum Græcorum egregie locupletat. Cap.

XLI agit *de Josephi Christiani Hypomnestico*, quod Theodorus Cantuariensis a. c. 690 vita defunctus in Angliam primum advexisse perhibetur. Hic Josephus a. c. 420 floruit, & opus in quinque libros divisum, in quo res varias sacras tractat, illo tempore scripsit. Adservatur illud manu exaratum in Bibliotheca Cantabrigiensi, ex quo nactus est inscriptiones capitum Cl. Jo. Christoph. Wolfius, quas heic Fabricius cum eruditis communicat. Hunc Josephum sequitur *Andreas Cretensis*, inter cujus scripta præcipue recensentur, quæ junctim cum SS. Amphilochii & Methodii lucubrationibus Græce & Latine Franciscus Combefisius Parisiis anno 1644 in fol. promulgavit. Et cum inter hymnorum Autores, quibus Ecclesia Græca utitur, illustre fuerit nomen hujus Andreæ Cretensis, Melodi Græcorum paullo locupletiore catalogo, quam olim in fine libri V hujus Bibliothecæ factum erat, exhibentur. Ex undeviginti homiliis Andreæ, quas ex MSto codice Bodlejano descripserat jam memoratus Wolfius, speciminis loco adfertur λόγος παραινετικὸς de publicano & pharisæo, qui Latina ornatus versione nunc primum publicam lucem subit. Quæ de *Cyrillo Scythopolitano*, *Joanne Cappadoce*, *Patriarcha Constantinopolitano antiquiore*, *& juniore Nesteuta*, de *Joanne Antiocho*, *Patriarcha* itidem *Constantinopolitano*, *Gregorio Antiocheno Episcopo*, de *Dorotheo Abbate*, *Thalassione*, *Isaaco Presbytero Antiocheno*, eorumque scriptis afferuntur, lectu digna sunt, & lectoribus rerum Græcarum amantibus se valde commendabunt. Quemadmodum & illi, qui de Scriptoribus homonymis sunt solliciti, varios *Andreas*, *Thalassios*, & cum Autor de *Isaaco Presbytero Antiocheno*, *tribus Germanis Constantinopolitanis*, *Jo. Carpathio*, *Cosma Hierosolymitano*, *Tarasio Patriarcha*, & *Michaele Syncello agit*, varios quoque reperient *Isaacios*, *Germanos*, *Cosmas*, & *Michaeles*, quibus suos loculos explere poterunt, ut alios scriptorum catalogos, videlicet scriptorum, qui ab Isaacio Catholico in invectivis contra Armenios citantur, & scriptorum epistolarumque, quæ referuntur & allegantur in actis Concilii quinti Constantinopolitani a. c. 553 habiti, silentio prætermittemus. Cap. LXII de aliis

is scriptoribus Seculi X, XI, XII *Theophane Cerameo*, *Jo. Zonara*, *Jo. Tzeze*, *ejusque fratre Isaaco*, *Constantino Harmenopulo*, *Nicone monacho & archimandrita*, *Andronico Camatero*, *Samone Gazensi*, *& Theoriano*, *Eustathio Thessalonicensi Archi-Episcopo*, *Nicolao Grammatico*, *variis Simeonibus*, *& Simonibus*, *Petro Diacono*, *Luca Chrysoberge*, *Neophyto monacho*, *Johanne Citri Episcopo*, eorumque scriptis tradita habentur, & simul recensetur *hymnologia Aldi Manutii*, quam Venetiis anno 1501 in 4 edidit, in qua præter Prudentii, S. Prosperi & aliorum sacra carmina, varii Jo. Damasceni & Cosmæ Hierosolymitani hymni Græce & Latine inveniuntur. Antequam autem huic capiti finem imponit Cl. Fabricius, de *Syntipa Persa* & *Erasto* observat, quod illi liber argumenti moralis, ex Syriaco, ut ajunt, Græce, & alius ex Græco Latine versus, de septem Philosophis sapientia sua filium regis ab illecebris & calumniis novercæ immunem servantibus, attribuatur: huic ex Græco verso titulus est: *de Erasto filio Imperatoris Diocletiani, novercæ Aphrodisiæ amoribus repugnante ejusque odiis & insidiis subducto, per septem sapientia insignes philosophos Euphradigorum, Demiurgum, Ternum, Enoscopum, Philanthropum, Agathum & Leucum.* Hic in variis linguis, diverso tamen titulo legitur; Germanice inscribitur: *Die sieben weisen Meister*; Gallice: *Histoire du Prince Erastus, fils de l'Empereur Dioclétien*, item: *les sept Sages de Rome ou histoire de Pontianus Empereur.* Ex scriptoribus homonymis hoc capite Theophanes, Constantini, Camateri, Nicolai, Simeones, Petri, & Neophyti proferuntur. Cap. XLIII *Scriptores numero XLIV* adducuntur, qui Romanæ faverunt ecclesiæ, & eam cum Græca conciliare adnisi sunt. Agmen ducit *Johannes Vecco* sive *Becco*, & *Gennadius*, de quo posteriore integra heic legitur dissertatio Eusebii Renaudoti, quæ desumta est ex illius observationibus ad Gennadii homilias de S. S. Eucharistia, quæ prodierunt Paris. 1709, 4. His adductis, scripta exeuntur de Græcis, aut contra Græcos, a Latinis & Romanæ Ecclesiæ sociis natione haud Græcis consignata, ubi & de Statu Ecclesiæ Græcæ, de dogmatibus, & ritibus ecclesiasticis Græcorum enarrantur, quæ par-

tim ex Lutheranis, partim ex Reformatis eam in rem fuere scripta. Et postquam de variis *Demetriis*, tribus *Chrysoloris* & duobus *Meletiis* disputatum est, farrago testimoniorum, quæ e Græcis adversus fabulam de Johanna Papissa stare videntur, e Blondello subjungitur. Cap. XLIV de *Gregorio Palama* ejusque scriptis & adversariis, de *Gregorio Acindyno*, *Johanne Cyparissiota*, Palamæ propugnatoribus, de *Philotheo Patriarcha Constantinopolitano*, *Nilo Rhodio*, & *Johanne Glyce* tractatur. Cap. LXV Notitia, ut dicitur, alphabetica Scriptorum Græcorum magna ex parte nondum editorum, & quorum ætas incerta est, suppeditatur. Plerique ex illorum conspicuuntur esse numero, qui scriptis Romanam impugnaverunt Ecclesiam. Ultimo autem loco spectatur *Leonis Allatii diatribe de Georgiis*, cum notis a Cl. Fabricio denuo edita, quæ huic volumini colophonem imponit.

ATHENARUM LUBECENSIUM PARS II, cujus Sectio I Viros Illustres, Consiliarios & splendidis muneribus insignes, Sectio II Theologos exhibet; Autore JOAN. HENR. VON SEELEN, Rect. Lubec.

Lubecæ, apud Petr. Bœckmann, 1720, 8.
Alph. 1 plagul. 4.

PArs hæc secunda finem imponeret labori Cl. Autoris, quem in recensendis doctis viris, qui olim in Gymnasio Lubecensi literis operam dederunt, suscepit, nisi animo mutato duabus his Partibus totidem addere constituisset. Eo factum est, ut nunc non nisi Viros aliquot illustres & Theologos memoraverit, ceteros proximis narrationibus reservans. Sectione igitur I laudatur p. 1 *Petrus Brandis*. P. 3 *David Joannes von Braunschweig*, ubi de *Visculorum* gente antiquissima, ut & *Dusterhopiana*, quæ per connubia *Brunsuigiis* mixtæ sunt, in medium quædam proferuntur. P. 8 *Joachimus van Dale*, cujus majores a stirpe Itali in Brabantiam aliquando & Marchionatum Antwerpiensem delati sunt, qui tandem Ducis de Alba crudelitate expulsi

expulsi in Belgium primum, mox in Saxoniam inferiorem devenere. Quo casu cum Documenta nobilitatis amissa essent, Leopoldus Imperator publicis literis eam restauravit huic Joachimo fratrique Dieterico, quæ p. 16 legi possunt. Ex hac familia unus nobile Collegium van Dale Lovanii instituit & reditibus adeo amplis ditavit, qui viginti studiosis alendis sufficiant, p. 13. P. 29 *Henricus Fock*, p. 38 *Joannes Franckius*, Parens Theologi & Professoris Halensis Aug. Herm. Franckii, & Ducis Saxo Gothani Consiliarius. Ultimus ille Collegii Canonicorum Ratzeburgensium per decem amplius annos Syndicus fuit. Additæ sunt ejusdem Epistola & Carmen p. 47, quibus Henrico Bangerto munus Rectoris gratulatus est, quæ quasi scholarum Vindiciæ esse possunt. P. 59 *Augustus Fridericus de John* cum fratre *Christiano Alberto*. P. 60 *Christophorus Fridericus Kienius*, Poeta elegantissimus, ita ut etiam tum adolescenti Dux Mecklenburgicus Professionem Poeseos publicam in Rostochiensi Academia conferre voluerit, quia magnum illius urbis incendium carmine Germanico comtissimo deploraverat, p. 63. Aulam nunc Suerinensem, in quam A. 1693 adsumtus est, exornat: nec tamen desiit poesin exercere, utpote qui nunc quoque Volumen Poematum Latinorum & Germanicorum ad prelum habet paratum. P. 67 excipit illum literarum ordine *Jo. Ludovicus Lib. Baro de Kœnigstein*, patre *Ludovico Pincier* natus, & a Rege Suecorum ad splendidissimum Liberi Baronis gradum evectus. P. 73 *Theodorus Marcus Lenten*; p. 77 *Nicolaus Henricus von der Mause*; p. 83 *Gotthardus Johannes de Marquart*; p. 83 *Franciscus Henricus Matthiassen von Ehrenberg*, ob raras animi dotes in ordinem nobilium cooptati. P. 94 *Joannes Adolphus Ovens*, cui a pag. 95 proximi sunt *Ludovicus* ac *Detlefus Henricus* ac *Joachimus Christianus Pincierii*, singuli magnis Lubecæ honoribus usi. Sequitur p. 103 *Joachimus Ranzovius*, & p. 106 *Achilles Fridericus Schomerus*, Ducis Mecklenburgici Cancellariæ, ut vocant, Vice-Director, qui fratris sui *Justi Christophori* Theologiam Moralem cum sua Præfatione edendam curavit. P. 107 *Joannes Vermehren* laudatur non magis Principum gratia, quam Doctorum Virorum amicitia felicem

cem

cem fuisse. Inter hos fuit *Hornius*, qui in benevolentiæ ac singularis affectus documentum libros a se confectos ac propria manu scriptos, *Orbem* nempe *Politicum* & *Historiam motuum ac mutationum in Britannia*, antequam publice ederentur, ipsi describendos communicavit, p. 110. P. 114 *Paulus Vermehren* prædicandus venit, qui civilibus etsi muneribus passim ac denique in nostra Saxonia functus, raro tamen exemplo elegantioribus etiam literis, Poesi & Sanctiori disciplinæ sedulo incubuit, quod scripta ejus elegantissima testantur, quæ vide p. 116 & 120. P. 124 *Magnus de Wedderkop*, ex Professore Heidelbergensi & Kiloniensi in Præsidem Consilii intimioris Slesvico-Holsatici evectus, anno 1709 cum adversa fortuna conflictari cœpit & carcerem intravit, ex quo an. 1714 hoste ejus infensissimo e vivis sublato, magno cum honore egressus. Ipse variis politis scriptis clarus eo jam laborat, ut *Christophori Forstneri Epistolæ* in lucem protrahantur, p. 130; nisi hos conatus mors ejus, quæ nuper consecuta est, interceperit. Claudit agmen p. 131 *Joachimus Wolters*, Archivi vivi, ut Sibbernii verba habent p. 133, & Cancellariæ ambulantis nominibus, laudibus præterea infucatæ probitatis & eximiæ religionis insignitus.

De Theologis Sect. II laudatis pauca dicemus. Cum enim numerus eorum ad septuaginta quatuor excreverit: ne nomina quidem omnium per instituti rationes afferre possumus. Memoratur p. 137 *Christianus Funck*, Ecclesiæ, quæ Aurici est, Pastor Senior, filia præstantissimæ indolis fortunatus, quæ cum alias artes ac scientias, tum maxime Ebræam linguam egregie callens præmaturo fato extincta est. Meditatur ipse inter alia *Chronicon urbis Aurici*, vastum Opus, & fere absolutum p. 134. P. 146 *Stephanus Jebsen*, qui vernacula lingua *Harmoniam Chronologicam IV Evangelistarum* scripsit, quam Cl. Autor harum Athenarum Latine reddidit & propediem evulgabit p. 152. P. 166 *Adamus Laurentius Nicolai*, qui adolescens in obitum Præceptoris sui *Meieri* duo Epicedia scripsit, quorum alterum *Carmen Bucolicon*, *Myrtillus lacrymans*, p. 167 inseritur. P. 184 *Joannes Wilhelmus Petersen* sese offert, ut ut Autor Fanaticis eum potius quam Theologis accensere vult. Præclare tamen

Lube-

Lubecæ se gessit, quod jam in vita sua perscripsit. Ex qua cum aliqua Autor attulisset, subdidit: *Utinam res suas tam præclare in Ecclesia gessisset, quam in Schola egit.* P. 193 *Joannes Polzius* laudatur, ex cujus rebus ordine optimo tractatis Methodus quædam bene literis studendi sumi posset, Ipse certe sua via ita profecit, ut anno ætatis decimo sexto *Historiam* quandam *Scholarum* a condito mundo ad Nativitatem Christi conscriberet, quam Pomarius dignam judicavit, quæ publice prodiret. P. 204 *Hermannus Rathmann*, notissimus Ecclesiæ Dantiscanæ Pastor, se offert. Pag. vero 231 *Caspar Sagittarius*, magnum illud nomen, de quo latius, ut meruit, Autor egit. Occasione libri Sagittariani *de Januis Veterum* refert, quod Andreas Plantecovius, Medicus & Philosophus Lubecensis, Librum meditetur ejusdem argumenti, qui ea sistat, quæ Sagittarii diligentiam effugerunt, p. 246. Ceterorum etiam Librorum indicio talia subinde inspergit Autor, quæ notitiæ librorum non sunt inutilia. Pag. 277 *Henricus Scharbau* in scenam prodit, qui hic Tractatum suum *de Parallelismo cum Hæreticis instituto* contra judicia *Trevoltiensium* epistola defendit a pag. 280. Pag. 298 *Justus Christophorus Schomerus* sistitur ut Theologus magni nominis, Juris tamen etiam cognitione ita imbutus, ut multis admirationi fuerit, cum publice JCtorum disputationibus interesset, p. 302. P. 316 *Christianus Scriverius* laudatur, & quod Rensburgi, non ut alii tradidere, Flensburgi natus sit, notatur. Dein singularia ejus fata, cum utero adhucdum esset inclusus, aliaque vitæ pericula e Galvisio narrantur. P. 328 *Caspar Henricus Starckius* visitur, de quo Cl. Autor refert, quod Additamenta ejus ad *Placcii Theatrum Anonymorum* aucta magis & correcta sint proditura. Quæ vero alia diligentiæ & doctrinæ monumenta exspectari ab illo queant, p. 335 indicatur. P. 359 *Joannes Tarnovius*, interpres sacrarum literarum dexterrimus, & p. 563 *Adamus Tribechovius* meritissimis elogiis mactantur. Pag. 412 ubi ad *Franciscum Wœrgerum* devenit, Thomæ Crenii triga epistolarum adfertur, in quibus Wœrgeri laudes & Bibliopolarum quorundam probra leguntur. Igitur non uno nomine commendandam esse Cl. Autoris operam apparet. Sive

 enim

enim quod singularia eruditorum fata perscribat, sive quod non raro alios Vitarum scriptores corrigat, sive quod scripta maxime minuscula & fugitiva ab interitu vindicet, & inedita ac affecta indicet, respexeris, talem laborem Reip. literariæ non inutilem esse deprehendes.

THE HISTORY AND ANTIQVITIES OF the University of Cambridge.

h. e.

HISTORIA ET ANTIQUITATES UNIversitatis Cantabrigiensis, Partibus duabus.

Londini, apud J. Batemann, J. Nicks, & W. Boreham, 1721, 8.
Plag. 18.

VIr Clarissimus, & in eruendis Angliæ Antiquitatibus perindustrius, Thomas Hearne, anno superiori Thomæ Sprotti Chronicis, ab ipso editis, libellum *Nicolai Cantalupi* de Antiquitate & origine Universitatis Cantabrigiensis, & A. 1716 Collectaneis Lelandi de rebus Britannicis Descriptionem Collegiorum ejusdem Universitatis, Autore *Richardo Parkero*, S. Theol. Baccalaureo, scriptam, adjunxerat. Hosce igitur duos libellos, Latine primum exaratos, Anonymus noster in gratiam eorum, qui vel Latinæ linguæ ignari sunt, vel a dictione Cantalupi barbara abhorrent, Anglice translatos sub *titulo*, quem exhibuimus, edidit; præsertim cum libri, *quibus* adjuncti sunt, ob pauca, quæ impressa sunt, exempla jam sint rarissimi. Illis vero ex Rymeri Actis publicis addidit diplomata quædam Collegiis dictæ Universitatis concessa, & ex MSto Bibliothecæ Cottonianæ Catalogum Rectorum & Cancellariorum ejus ab anno 289 ad annum 1603, & summam Privilegiorum, quæ ab Angliæ Regibus accepit. Cantalupo etiam Præfationem præmisit, qua, ratione instituti reddita, primo quidem in compendio exhibet illa, quæ de hoc Autore a Cl. Hearnio apud Sprottum ex variis scriptoribus collecta sunt. Unde discimus, quod ille natione Cambro-Britannus, ex eadem, qua S. Thomas

p. I, II.

Thomas Cantalupus, familia oriundus, ordine Carmelita, suique ordinis Cantabrigiæ, Bristoliæ, Glocestriæ, & tandem Northamptoniæ Præfectus, præter brevem Catabrigiæ historiam, & alia, scripserit in lib. I Sententiarum, Encomium sui ordinis, Epitomen Chronicorum, Appendices ad Historiam, Sermones vernales, diemque suum obierit d. 27 Sept. A. 1441. Deinde ulterius vestigia Hearnii legens, orationem profert de Antiquitate Cantabrigiæ a Simone d'Ewes in Parliamento dictam, qua hic probare annititur, Cantabrigiam, sive civitatem, sive Academiam spectemus, Oxonio antiquiorem esse. Denique subjungit incerti Autoris Relationem de tumultu incolarum urbis Cantabrigiæ adversus Academiam, a Hearnio pariter apud Sprottum ex antiquo MSto Latine evulgatam. p. III. VII sqq.

Jam ipsum Cantalupi libellum quod attinet, sequentia in illo de Cantabrigia, ejusque Academia reperimus. Gurguntius, Belini filius, Rex Britonum, Sutlaco Danorum Rege sub pristinum, quod excutere voluerat, jugum redacto, classe redux prope Orcades insulas conspexit triginta naves, viris & fœminis onustas. Cum vero de illis inquireret, dux eorum Partholaymus cum fratre Cantebro, Cantebræ Hispaniæ urbis herede, Regem accessit, seque ex Hispania pulsos, & jam per octodecim menses in mari oberrantes narrans, & exiguam Britanniæ partem incolendam petens, Hiberniam, tum temporis incolis vacuam, ea lege obtinuit, & annuum tributum penderet. Sed frater ejus Canteber, vir prudens & eruditus, quem Rex secum retinuit, postea *filiam ejus* Guenolenam in matrimonium accepit, & cum illa orientalem Britanniæ partem. In illa ad fluvium *Cante* urbem condidit, & Astronomis & Philosophis ad eam vocatis stipendia assignavit. Ex hoc tempore urbs illa, Britonum lingua *Caergrant* dicta a filio Cantebri Grantino, qui pontem ibi ædificavit, vel a multitudine Philosophorum, sed lingua Latina urbs *Cante* a Cantebro conditore ejus, & tandem Cantabrigia (*Cambridge*) appellata est. Rex Guttelimus, filius Gurguntii, ædificiis & muris illam adornavit, ejusque conjux Marcia, in omnibus scientiis bene versata, legem ibi sancivit, quæ Marcia Britonibus vocata est. Inter illos, qui olim ibi docu- p. 1. 2. 3.

cuerunt, Anaximander fuit, discipulus Thaletis, & Anaxagoras. Rex Cassibelanus tantam illi prærogativam concessit, ut quivis fugitivus vel criminis reus, si discendi gratia eo sese recepisse, tutus plane evaserit. Propter hanc & alias causas multi ex omni terra eo commearunt, quorum aliquos Julius Cæsar, victo Cassibelano, Romam transportavit, ibi postmodum flo-
p. 4. rentes. Rex Maurius illam ulterius & muris & turribus præclare munivit. Cum Rex Lucius ibi de fide Christiana audivisset, a Fagano & Damiano, ab Eleutherio Papa ad desiderium ipsius in Angliam missis, conversus & baptizatus est. Atque ab illis etiam Cantabrigiæ tria millia Philosophorum uno die regenerationis lavacrum acceperunt. Sed urbs jam bene munita a Maximiano Herculeo, Diocletiani filio, flammis tradita, & deser-
5. ta relicta est usque ad tempora Regis Octaviani, qui opera Caradoci, Cornubiæ Ducis, ædificia pro Studiosis denuo ibi extruenda curavit, illisque Mauritium, omni liberali doctrina instructum, præfecit. Postea a Saxonibus, & cum Pelagius, Doctor quidam Academiæ ejus præcipuus, in hæresin incideret, aliique contra illum insurgerent, ab asseclis ejus multum infestata est. Cumque omnes fere ejus incolæ periissent, Vortimerus scholæ addictos armata manu defendit. A. 529 Rex Arthurus
6. Academiæ & Rectorem dedit Kynotum, & immunitates sin-
7. gulares. Sed post mortem ejus Ambrones, Picti & Saxones igne
8. & gladio rursus valde desolatam illam reddiderunt. Cujus rei Augustinus, cum in Anglia Saxonibus verbum Dei *prædicaret*, misertus, A. 522 gratia Regis Ethelberti *Cantuaria obtinuit* viros quosdam omnibus ingenuis artibus instructos, quos in fide Christiana diligenter erudivit, & Rex postea, consilio ejus & mandato Gregorii, Pontificis Romani, Cantabrigiam ablegavit. Cum Penda, Rex Marcianorum, Academia in urbe *Cricladæ* erecta, multos Cantabrigia Hebrææ & Latinæ linguæ
9. peritissimos eo perduxisset, Cadwaldus, Britonum Rex, iis, qui Cantabrigiæ permanserunt, novum privilegium concessit. Cessante Britonum potestate, & Anglis Orientalibus regnare
10. incipientibus, Egbertus, Paulini in Episcopatu Eboracensi successor, Rector Cantabrigiæ extitit, & post illum Alcuinus, va-

riis

riis scriptis clarus. A. 682 Beda eo pervenit, ibique & docuit, p. 11.
& scripsit, & effecit, ut Academia varia a Sergio Papa privilegia 12.
gia impetraverit. Ex ejus disciplina ibi egressus Jo. Scotus, Cambro-Britannus, qui præter librum de divisione naturæ, versionem Hierarchiæ Dionysii Areopagitæ, desiderante Rege Franciæ, confecit. A. 844 potestatem docendi hic obtinuit Rabanus, Abbas postea Fuldensis, & Episcopus Moguntinus.
Cum A. 869 Rex Edmundus cum innumerabili Christianorum 14.
multitudine ab Hyngaro & Hubba trucidatus esset, Cantabrigia etiam rursus est vastata; ubi tamen postmodum doctores quidam, qui antea ibi literas hauserant, scholas publicas,
variis privilegiis a Sedwalo Rege ornatas, resuscitarunt. A. 915 15.
Rex Edwardus, Alfredi filius, omnia Universitatis privilegia confirmavit. Huc usque Cantalupi Historia, cui privilegia
quædam Regum Universitati concessa, cum Bullis Pontificum, 16 sqq.
adjecta sunt.

Quantum ad Parkeri Descriptionem, quæ jam sequitur, Collegiorum Cantabrigiæ, permittuntur illi nonnulla de hoc Parkero ex Fulleri Historia de Viris Præstantioribus Angliæ;
unde patet, quod ille Archidecani Eliensis filius, Socius Colle- 26.
gii Caji Cantabrigiensis, in heraldicis, historia, antiquitate minime hospes, at melancholici temperamenti fuerit, publicorum propterea munerum negligens, & mortuus Heliæ in pa-
tria circa annum 1624. In ipsa autem Descriptione Autor hic 27 sqq.
primo quidem recenset domus, hospitia & monasteria, in quibus olim doctores & studiosi hujus Universitatis, antequam Collegia extructa essent, vixerunt, notato simul situ earum, quantum quidem ex Matthæi Parkeri, Archiepiscopi Cantuari-
ensis, Tabula Chorographica, jam A. 1572 publicata, colligere 34 sqq.
potuit. Deinde sedecim Collegiorum, nempe Domus S. Petri Aulæ Clarensis, Aulæ Pembrocianæ, Collegii Corporis Christi vulgo Benedicti, Aulæ Trinitatis, Collegii Caji, Collegii Regis, Collegii Reginæ, Aulæ Catharinæ, Collegii Jesu, Collegii Christi, Collegii S. Johannis, Collegii Mariæ Magdalenæ, Collegii Trinitatis, Collegii Emanuelis, Collegii Sidney-Sussexiensis, historiam ordine ita persequitur, ut quomodo fun-

fundata, quæ beneficia in illa collata sint, & quinam Rectores
p. 159 sqq. illis præfuerint, recenseat. Tandem his Catalogum Episcoporum, qui ab A. 1500 ad A. 1622 in illis educati sunt, subjungit. In Catalogo Rectorum & Cancellariorum hujus Academiæ, quem ex MSto Cottoniano addidit Editor noster, non nuda semper eorum nomina, & anni, quibus vixerunt, comparent, sed aliquando etiam memorabilia quædam, quæ temporis illorum in Academia acciderunt, narrantur. E. c. quod A. 1505
197. Erasmo Roterodamo concessa sit facultas incipiendi in Theologia; quod A. 1520 libri Martini Lutheri & aliorum combusti
198. sint; quod A. 1535 d. 22 Jun. Jo. Fisherus, qui A. 1514 perpetuus Academiæ Cancellarius factus erat, capite plexus sit, quod noluerit jurare in verba Regis, qui se caput Ecclesiæ Anglicanæ præfecerat: quod A. 1556 d. 6 Febr. ossa Martini Buceri, qui
199. A. 1550 Cantabrigiæ mortuus, & in Choro B. Mariæ Magnæ sepultus fuerat, effossa & in foro publico combusta sint. In
152. Summa Privilegiorum, quæ ultimo loco sese offert, inter alia legitur, quod Elisabetha Regina aleas nullo tempore, pictas autem cartas tempore Nativitatis Christi studiosis concesserit.

DANIELIS MAICHELII INTRODUCTIO ad Historiam Literariam de præcipuis Bibliothecis Parisiensibus, locupletata annotationibus, atque methodo &c. in duas Partes divisa.

Cantabrigiæ, impensis Cornelii Crownfield, 1721, 8 maj. Plag. 19.

Lipsiæ, apud Jo. Frid. Gleditschii B. Fil. 1721, 8. Plag. 16.

HElvetiam, Galliam, & ubi nunc moratur, Angliam, Autor curiose perlustrans, nihil reperit, quod magis animum caperet, quam passim inventi & in Bibliothecis absconditi thesauri, ex quibus singulis aliquid collegisse in usus suos non immerito in magna felicitatis parte ponit. Multitudine vero bibliothecarum insigniorum ita abundare Parisienses, ut nulla urbium illustrium cum illa contendere queat, non ibimus inficias,

ficias, at unam illam urbem plus divitiarum servare quam gentes omnes reliquas, jactantius afferunt nonnulli. Dignæ certe Bibliothecæ Parisienses doctissimo Autori habitæ sunt, in quibus novem mensium spatio perlustrandis describendisque industriam exerceret suam, maxime cum ante eum nemo extitisset qui Bibliothecarum Parisiensium descriptionem ediderit satis accuratam. Considerat vero earum origines, progressum, statumque præsentem, simulque quæ ad intimam earum cognitionem faciunt, in prima imprimis libri parte exponit, admixtis eruditorum, quos benevolos expertus est, elogiis. In altera vero de usu bibliothecarum, & recta studiorum methodo agitur. Primo loco Bibliotheca regia, reliquis omnino præstantior, comparet: cujus origines nonnulli a Carolo M. repetunt, at minus recte, quod Cl. Maichelius luculentius demonstrat. Carolo V & Carolo VI Regibus initia & Ludovico XI potissima ejus incrementa vindicat, quorum exempla secuti sint Carolus VIII & Ludovicus XIII, qui Roberti Ganguini & Jo. Lascaris opera usi, Bibliothecam hanc insigniter locupletarunt. Tandem vero Franciscus I singulari in literas & doctos amore ductus, constituta & ornata bibliotheca in fonte Bellaqueo, regiis impensis misit eruditos speculatores Guil. Postellum, Justum Penellum & Petrum Gillium, qui ex dissitis orbis partibus, quicquid præclarum invenissent, consarcinarent, domi vero illi præfecit Guil. Budæum & postea Petrum Castellanum. Nec eam ornare desierunt, Henricus II qui sicut typographiæ studium, collatis honoribus, promovit, ita & bibliothecam multum auxit lege data, ut potissimi libri ex typo thetarum officinis ei inferrentur; Carolus IX, qui Ranconeti MS eam auxit, Jac. Amioti & Jac. Aug. Thuani, Bibliothecariorum, consiliis usus; tum & Henrici Reges III & IV, quorum hic Catharinæ Medicææ insignes Codices manu exaratos, privatorum consilio supprimendos, regiæ inseruit. Ludovicus XIII non modo typographiam regiam in palatio suo condidit, sed & Philippi Huralti libros emit, & Petri Puteani atque Nic. Rigaltii cura in regiam Bibliothecam inferri jussit. Præfuit tunc illi Hieron. Bignonius, & suo merito illustris, & nepotis, Jo. Pauli Bignonii

in

in cujus Viri laudibus evehendis Galli pariter, & exteri, insignem ejus comitatem experti, merito decertant, quique nunc eidem Bibliothecæ præest, nomine clarior. Verum nemo rei magnitudini par fuisse videtur ante Ludovicum XIV, cujus auspiciis ex omnibus orbis regionibus libri selecti comportati sunt, in quo negotio magnam otii sui partem Mabillonius posuit; nec minus auspicata initia præbet Ludovicus XV, qui pupillus tutoris, summi literarum Mœcenatis, autoritate, celeberr. Baluzii MSCtos codices in regiam intulit. His incrementis aucta & perfecta Bibliotheca regia, nunc sedecim mille codices MS. & octoginta mille impressos adservat. Ex his quosdam recenset Autor plenius, & ex suo penu addit, quæ ad intimam Codicum manuscriptorum cognitionem & usum pertinent. Partem Bibliothecæ regiæ antea constituit thesaurus antiquorum numismatum, qui quidem ab eadem jussu Regis hodie regnantis separatus est, propediem tamen eum illa iterum conjungendus. Curam librorum MStorum doctissimus Jo. *Boivinius*, regius Professor Græcæ linguæ & Academiæ Inscriptionum Socius, gerit; impressos servant *Fourmondus*, Prof. linguæ Arabicæ & ejusdem Academiæ membrum, atque *Deboscius*, Viri docti; cuncta vero moderatur Illustris, quem diximus, *Bignonius*, Abbas S. Quintini, Comes Consistorianus, utriusque Academiæ, Inscriptionum atque Scientiarum, Præses; nec nullæ sunt in administranda Bibliotheca partes Doctoris Sorbonici *Tarnie*. Catalogus Bibliothecæ, quem Nic. Clemens promiserat, nondum prodiit. Regiam *Bibliothecam* proxime Colbertina sequitur, si non numero manuscriptorum, qui ad 18000 accedit, horum præstantia tamen cum illa comparanda. Origines debet Illustri Colberto, Status administro supremo, operam suam conferente Steph. Baluzio. Exstat hic inter MSptos unicus, qui hodie, quantum constat, superest, codex de mortibus persecutorum, vulgo Lactantii creditus, quod Nicol. Nourrius negare ausus fuit, cui Autor noster integram Dissertationem Criticam, parti secundæ hujus introductionis insertam, opposuit. Possidet nunc Bibliothecam Vir Illustris de Seignelay, Filius tanto Patre dignus, qui & in ea ornanda

Biblio-

Bibliotheca, strenue pergit. Proxima inter illustres est San-Germaniana, Ordinis Benedictinorum ex Congregatione S. Mauri, quæ instructa primum a P. Dubrevil ejusdem Ordinis, defuncto anno 1614, aucta inde est cura sociorum, in ecclesiasticos scriptores imprimis propensa, perfecta demum donationibus Virorum illustrium, Darrhii JCti, Valliantii Medici, Baudrantii Geographi, & præcipue Etrei, qui ex Abbate factus Archiepiscopus anno 1718 fatis functus est, & bibliothecam privatam suam locupletem Bibliothecæ huic legavit. Præterea & horum monachorum fidei commissa est Bibliotheca Coisliniana, olim Seguieriana, cujus catalogum Montfauconius dedit. Præsunt illi Viri docti & ad officia prompti, Antonius *la Prade*, & Fr. Martinus *Bouquet*, qui in edendo Josepho occupatur. Mazariniana Bibliotheca, Mazarini Card. sumptibus ac opera potissimum Naudæi collecta, variamque fortunam experta, olim dispersa & iterum restaurata, nunc etiam præstantioribus accensetur; exhibet illa triginta & septem millia librorum impressorum, manuscriptos nullos: qua occasione Autor adfert testimonia non ubivis obvia pro artis typographicæ inventione Moguntiæ asserenda. Patet hæc bibliotheca bis in septimana, unde a Cl. Struvio in privatis poni non debuit. Curam vero ejus gerit *Quinaltus*, Doctor Sorbonicus. Recensetur inde Bibliotheca Facultatis Theologicæ Sorbonicæ, inter antiquissimas habenda, quippe jam inde ab A. 1289 illustris. Potissimam vero sui partem habet ex dono Cardinalis Richelii, cujus & liberalitati ipsæ debentur ædes. Sed publica illa bibliotheca non est, nec laudibus par, quæ ei vulgo tributæ sunt: qua occasione iterum de typographiæ origine, maxime in Gallia, Cl. Autor disserit. Catalogum ejus adornat Franciscus *Salomon*, ex sodalibus. Sanctæ Genovefæ Bibliotheca inter Parisienses haud infimum locum obtinet, quæ accessione Tellerianæ insigniter crevit, ut de Museo, quod Cl. Molinetus luculentius descripsit, nihil addamus. Bibliothecarii munere fungitur *Courayerius*. Jesuitarum Bibliothecæ Parisiis duæ sunt, in quibus eminet quæ in Ludoviciano Collegio visitur. Instrui illa cœpit post reditum ab exilio fatali sodalium in Galliam, & variorum liberalitate succrevit. Præter

Kkk MSptos

MSptos enim, in quibus Græci sunt trecenti & quinquaginta, impressos continet 47000, quorum omnium curam nunc habet Rev. P. *Thoubeau.* Altera, Collegii domus professæ Bibliotheca, ad tantam claritatem nondum pertingit, verum expectat opimam hæreditatem librariam ab illustri Huetio, qui per plures annos in hoc Collegio delitescit: interim Bibliothecæ magna cum laude præest Vir doctus *Tourneminius.* Bibliotheca Canonicorum Abbatiæ S. Victoris originem refert ad A. 1113, quo domus condita est, publico vero usui destinata demum A. 1640, & nunc ter per septimanam patet; maxima pars librorum ad Theologicos pertinet, insignisque præterea apparatus adest manuscriptorum ecclesiasticorum. A. 1611 Patres Oratorii nati sunt Parisiis, & simul Bibliotheca eorum cœpit colligi, quæ nunc libris constat duo & viginti millibus, in quibus eminent ex Oriente advecti. Ejus regendæ munus tenet Celeberr. P. *Longus*, ejusdem Ordinis. Claret hinc PP. Prædicatorum Bibliotheca, cujus origines pariter ad principium Sec. XVII referuntur: ea liberalitate aliorum aucta, libros nunc complectitur 25000, tum & manuscripta quædam, præsertim Orientalia, quæ omnia demandata sunt curæ P. *Le Quien.* Augustinianorum discalceatorum, prope viam Victoriarum, qui vulgo *Petits Peres* dicuntur, Bibliotheca est recentior, & inde plurimum laudis habet, quod ab inopibus condi cœpta, ad minime contemnendum numerum adscendit, cujus hodie Custos est Rev. P. *Eustachius.* Minimorum Bibliotheca illud peculiare habet, quod abundat liturgiis manuscriptis, quæ Cel. Launoii donatione eo pervenerunt. Fratres Cœlestini quoque Bibliotheca sua gaudent, instructissimis ab Autore annumerata, cui P. *Becquetus* præfectus est. Hinc ad secundam Introductionis suæ partem procedit Cl. Autor, in cujus primo capite de usu bibliothecarum Parisiensium ita agit, ut & ad aliarum usum applicari pleraque queant, quamvis non tam ad tirones, quam subactos ingenio eruditos respiciat. Caput secundum notitiam historiæ literariæ exhibet, atque ejus indolem, naturam & præstantiam tradit; cujus quidem imperitos in Bibliothecarum sacra non admittit. Artem criticam inter ea refert Autor, quæ ad verum

verum Bibliothecarum usum faciunt, hinc de ejus natura & præstantia Cap. III luculentius agit, cumque præcipua Criticæ ars in eo versetur, ut genuina veterum scripta a falsis discernantur, artis ejus porro specimen exhibet C. IV, ubi de Libro de mortibus persecutorum agens, quemadmodum supra jam indicavimus, Lactantio eum vindicat contra Clarissimum Nourrium. C. V fontes historiæ literariæ eruit, & ejus ideam quasi exhibet in historia literaria ecclesiastica. Proximum caput sigillatim Bibliothecarios recenset Parisienses, quodque adeo propius jungi primæ libri parti debet. Omnes non a doctrinæ modo excellentia, sed, quæ præcipua Bibliothecarii virtus est, morum singulari elegantia & facilitate Autor dilaudat impensius, imprimis autem faventes se habuisse Quinaltum & Longum, gratus testatur. Præterea aliquot ex pluribus eruditis Parisiensibus selegit claros Viros, quorum nomen in primis commendat lectori. Latinæ linguæ præ aliis peritiam tribuit Poireto Jesuitæ; Græcæ vero Boivinio & Montfauconio; Orientalium Longoruæo & Renaudoto; Arabicæ Fourmondo; Syriacæ denique Henrionio. Ab Antiquitatum quoque Ecclesiasticarum ampla scientia atque ingenii & memoriæ felicitate laudari vulgo Parisiis Longoruæum monet Autor, & ex ejus commercio multum se profecisse fatetur. Nemini vero concedere in Antiquitatum & Criticæ vasta scientia Montfauconium, inter omnes constat, cui tamen jungitur Cel. Harduinus, ad ostentationem contemtor artis, in qua ipse eminet. In Historia literaria Longus, in civili, Gallica præsertim, Daniel & Tourneminius, Jesuitæ, inter Theologos Sorbonicos Quinaltus eminent. Dagumerius Philosophus & Disputator subtilis est. Inter plures Academiæ Scientiarum insignes Mathematicos elucet maxime Varignonius. Denique, cum Bibliothecarium vagum & incertum esse haud deceat, Autor Capite ultimo de studiorum scopo recte instituendo accurate agit & succincte.

HISTORIAE BIBLIOTHECAE FABRICIanæ, Autore JOANNE FABRICIO, Pars IV.

Wolfenbuttelii, apud Godofr. Freytagii Viduam, 1721, 4. Alph. 3.

QUam induſtriam Autor in III Partibus Hiſtoriæ Bibliothecæ ſuæ, de quibus diximus in Actis noſtris A. 1717 p. 501, A. 1719 p. 135 & A. 1720 p. 431, adhibuit; eam etiam præſtat in Parte ejus quarta, qua recenſentur volumina formæ quadripartitæ CLXXXIX, iisque præmittuntur IIX formæ grandioris. Longum foret ſingulorum contenta, repetere, autorumve nomina indicare; juvabit potius, ipſum evolvere atque inſpicere librum, e quo curioſus lector cognoſcet, in ſcenam hic produci libros Biblicos, patriſticos, juridicos, rituales, dogmaticos, & polemicos, omnes bonæ in ſuo genere notæ, & dignos, qui excuſſi ſint ac recenſiti. Multa quoque reperiet memorabilia, e quibus nos tantum aliqua excerpemus. Obſer-
p. 1. vat nimirum doctiſſimus Vir, ex P. Dominici *Viva* Trutina Theologica Theſium Quesnellianarum demum intelligi, quas ob cauſſas, qualescunque illæ ſint, Theſes Quesnellianæ CI a *Cle-*
14. *mente* Papa XI ſint confixæ. Marqu. *Gudium* a Sam. Sciaſſio heredem factum, magnas illas divitias obtinuiſſe, quibus incompara-
132. bilem ſibi bibliothecam acquiſiverit. *Virum Illuſtrem*, de Pufendorfii jure naturæ & gentium judicium ferentem, eſſe G. G. Leib-
169. nitium. In *manuali parochorum pro Saliſburgenſi Provincia*, talem dari formam abſolutionis, ut ea ſignificetur, peccatorum remiſſionem a Deo propria poteſtate fieri, a confeſſionario autem, tanquam miniſtro, ſecundario loco: ſi res cogat, nec ſacerdos in promtu ſit, fideli laico permitti moribundi confeſſionem audire, & deprecatoria hac uti forma: *miſereatur tui omnipotens Deus:* moribundum juberi propriis meritis diffidere, & in ſolo Chriſti merito acquieſcere; ſicut in *Collectario*
170. *Benedictino-Monaſtico*, Neuhuſii A. 1709 edito, dicatur, impletionem boni operis eſſe a Domino, ſpei gratiæ cœleſtis unice innitendum, alendam fiduciam impetrandæ remiſſionis peccatorum, protectionem ſancti eſſe ſub protectione Chriſti,
181. fierique deprecatione. Mich. *Heldingum* ita præfuiſſe Epiſcopatui Merſeburgenſi, ut Proteſtantes nullo modo premeret at-
185. que affligeret. *Weſſelum*, cui libera a Papa Sixto IV data optio, quic-

quicquid vellet, petendi, nihil aliud rogasse, quam ut e Bibliotheca sibi darentur Biblia Ebraica & Græca. *Zephyrinum de Pa-* p. 222.
ce esse Georg. Christoph, Ferdinand. a *Rasewiz*, eundemque 221.
mascule evincere, Protestantes non esse hæreticos. Historiam, 289.
quæ tecte narretur a Scheurlio, esse hanc, quod Cornelius *Martini Gretsero*, præsentiam ejus, tanquam Philosophi, in colloquio Ratisbonensi ægre ferenti, dicentique, quid Saul inter Prophetas? promte responderit: quærit asinam domini sui. *Au-* 316.
torem pietatis Academiæ Juliæ esse Herm. Conringium. Frid.
Ulr. *Calixtum* scribendæ historiæ immaculatæ conceptionis B. 321.
Mariæ virginis occasionem sumsisse ex colloquio cum Illustri Viro, Ern. Leopoldo a Bockenvorde, dicto Schungel. Just. *Vindicium* Severianum, Teli defensivi fabrum, esse D. Wolfg. Tex- 326.
torem, antecessorem Altorfinum, deinde Heidelbergensem.
Sub larva Gustavi ab *Erskheim* latere D. Frid. Ulr. Calixtum; 332.
ejusdemque esse appendicem contra A. R. Sal. *Glassii* judicio 333.
controversias, inter Saxonicos & Helmstadienses agitatas, non fuisse capitales, & fidem evertentes. Cetera lectori relinquimus: cui sine dubio gratæ erunt partes operis secuturæ; de quibus Autor porro nobis spem fecit.

Burcard Gotthelf Struvens Ausführlicher Bericht von der Pfältzischen Kirchen-Historie.

i. e.

BURCARDI GOTTHELF STRUVII Justa Descriptio Historiæ Ecclesiasticæ Palatinæ, sistens varias Religionis mutationes & Statum Ecclesiasticum in Palatinatu Electorali aliisque Regionibus Palatinis a tempore Reformationis ad nostram usque ætatem.

Francofurti, apud Johannem Bernhardum Hartung, 1721, 4.
Alph. 9.

CUm animadverteret Autor Celeberrimus, post Seculi superioris decursum puriorem Evangelii doctrinam anci-

piti fortuna hucusque pugnantem dura quæque in Palatinatu expertam fuisse, mancos vero esse aliorum labores, nec sine affectibus absolutos, qui illius conditionem ad nostra usque tempora describere aggressi sint, consilium cepit contexendi Historiam Ecclesiasticam Palatinam, qua omnes religionis mutationes Ecclesiarumque Palatinarum statum a tempore reformationis ad nostram usque ætatem persequi constituit, adjectis simul religionis, ut ajunt, gravaminibus omnibusque iis, quæ hujus causa hucusque acta fuerunt in Comitiis Ratisponensibus. Totum opus absolvitur XIV Capitibus, quorum primo de præparatione ad reformationem ante Lutheri tempora differit, eam obtigisse dicens regionibus Palatinis felicitatem, ut cum spissa Papatus caligine laborarent omnes, in mediis tamen tenebris iis exorta fuerit lux Evangelii, accensa nimirum per Hieronymum Pragensem, Johannem de Wesalia, Rudolphum Agricolam, Johannem Reuchlinum, Spangelium, Jodocum Gallum & Jacobum Wimpfelingium, sinceros veritatis confessores, quos omnes in Palatinatu ante Lutherum docuisse, suisque doctrinis præparasse ait ad proxime instantem reformationem convertendos ab antiquis erroribus ad Evangelicæ veritatis doctrinam animos. Ad ipsam deinde Reformationem progreditur Capite II, quo de initiis reformationis Palatinæ sub Ludovico Electore ab A. 17 usque ad 44 Seculi decimi sexti loquitur. Scilicet Lutherum ait ad conventum ab ordinis S. Augustini fratribus celebratum Heidelbergam venisse, ibique disputasse, *thesibus*, quæ disputationis materiam suggerebant, partim ex *Theologia* partim ex Philosophia desumtis; hanc disputationem, magna quidem Studiosorum, Monachorum, Aulicorum, nec non Professorum confluente caterva, publice habitam, nec sine Lutheri laude finitam, toti in Palatinatu reformationi initium dedisse, ipsum vero Electorem Ludovicum, cognomento Pacificum, superstitioni Papali licet deditum, suis tamen consiliis promovisse magis, quam impedivisse, docet reformationem, paulo post a Johanne Brentio & Theodoro Billicano magno conatu nec infelici successu continuatam. Successorem in Electoratu Ludovicus habebat fratrem, Fridericum II, de quo Capite III differit

Autor

Autor doctissimus, quo statum Religionis sub Friderico II Electore ab A. 1544 usque ad A. 1556 exponit, docetque, animum satis quidem propensum in Evangelicæ veritatis doctrinam habuisse Fridericum II, ipsum tamen metu externo, quem Imperator incusserit, detentum, nondum publice eam professum fuisse, usque dum tandem Philippi Melanchthonis consilio commotus, abrogato Missæ sacrificio, sacram cœnam sub utraque distribui jusserit, & de reformando simul Heidelbergensis Academiæ statu cogitaverit, Nominalium, Realium, Thomistarum & Scotistarum factionibus eliminatis. Nihilominus tamen eundem Imperatoris potentia coactum Cæsareæ declarationi, quam Interim vocant, subscripsisse, eodem Capite probat Autor Clarissimus. Paulo post tamen, mortuo Friderico II, incrementa longe majora cepisse docet Evangelii doctrinam; Ottonem namque Henricum, qui in regimine succedebat Friderico, summo zelo Augustanæ Confessioni addictum, omni tandem conatu introduxisse in Palatinas regiones Religionem Evangelico-Lutheranam, &, remoto ab Academia Heidelbergensi Professore, Matthia Keulero, Tilemannum Heshusium, Paulum Einhornium & Petrum Boquinum, qui publice Theologiam profiterentur, sua autoritate constituisse, atque sic tandem Palatinis regionibus Evangelii lucem summo splendore affulsisse, ait Capite IV, quo de statu Religionis sub Ottone Henrico ab anno 556 supra millesimum usque ad annum 1559 prolixe loquitur. Hanc vero Evangelii doctrinam vix introductam post Ottonis Henrici mortem subito suas mutationes expertam fuisse, certum est. Fridericus namque III, ex stemmate Simmeriensi Elector, de introducenda in suas quoque regiones Reformata Religione, quam publice profitebatur, magno conatu laborabat, hoc modo Lutheranorum iram atque odium in se concitans, cujus mutationis causam suppeditabant atque occasionem exortæ inter Heshusium & Clebitium contentiones, quas prolixe persequitur Vir doctissimus Capite V, quo Religionis mutationes sub Friderico III ab anno 1559 usque ad annum 1576 exponit. Mox tamen oppressam hanc Lutheranorum Religionem rursus superiorem factam fuisse observat, sub Ludovico

dovico nimirum, filio Friderici natu quidem majori, quem, remotis ab Academia Heidelbergensi Theologis & Professoribus & per totum Palatinatum circiter mille Pastoribus una cum Ludimagistris, Libro Concordiæ tandem subscripsisse, docet Cap. VI, quo mutationes Religionis describit sub Ludovico Electore ab anno 1576 usque ad annum 1583. Non diu autem durabat felix ille Lutheranorum in Palatinatu status; mortuo enim Ludovico, Johannes Casimirus, Comes Palatinus, cui commissa fuerat Friderici IV, minorennis adhuc filii ex Ludovico nati, tutela, in id unice incumbebat, ut, Lutheranorum Professoribus plurimisque verbi divini Ministris magno impetu regione expulsis, sola sancta esset & superior Reformata Religio, quæ etiam paulo post magis magisque propagari cœpit sub Fridrici IV & V Electorum imperio, donec tandem bello, ut vocant, tricennali, imprimis vero post infaustum illud Pragense prœlium mirifice concuteretur Protestantium Religio, introductis scilicet Pontificiorum sacris, Lutheranorum vero & Reformatorum Religione penitus fere oppressa, quarum tamen posterior post pacem religiosam Westphalicam restituta fuit cum detrimento prioris, annisque insequentibus suam sub Caroli Ludovici & Caroli Electorum regimine autoritatem obtinuit, cum eorum tandem morte sepulta. Quarum rerum gesta atque historiam Capite VII, VIII, IX, X, XI ab anno 1583 usque ad annum 1685 prolixe persequitur Autor doctissimus. Jam ad Philippum Wilhelmum, stirpe Neoburgica oriundum & Catholicorum sacris accedentem, una cum Palatinis regionibus Electoratus pervenerat, sub cujus quidem auspiciis vi & autoritate sic dicti Recessus Svevo-Hallensis utramque & Lutheranam & Reformatam Religionem sua ubique libertate gavisam fuisse, animadvertit Capite XII; Gallos vero, cum ii invaderent occuparentque nonnullas regiones Palatinas, in id unice laborasse, Cleri Romani artibus impulsos, ut opprimerentur Protestantes, & Simultaneum, ut vocant, introduceretur, non renitente Johanne Wilhelmo, qui tum temporis fasces tenebat. Cumque postea adjecta quarto Pacis Ryswicensis Articulo clausula sancitum esset, ut in iis regionibus, quæ ex potestate Gallo-

rum

rum ad Electorem rursus pervenerant, in eodem, quo bello adhuc sæviente fuisset, statu illibata maneret Romano-Catholica Religio, ingenti sane cum Protestantium dispendio; hæc tandem tot querelarum & motuum, qui indies aucti fuerunt posteriori ætate, fundamenta fuisse, ait Capite XIII, quo de statu Religionis sub Johanne Wilhelmo ab anno 90 superioris usque ad annum 16 præsentis Seculi differit. Tandem Religionis statum sub Carolo Philippo, Electore, qui hodie regnat, sistit, & diuturnas illas propter Religionem exortas in Palatinatu contentiones omnesque motus, horum originem atque progressum, nec non Principum Protestantium ea in re conatus ab anno 16 hujus Seculi usque ad præsentem, qui nunc vertitur, annum non interrupta temporis serie Capite XIV exhibet, atque ita universo simul Operi finem tandem imponit Autor Consultissimus. Reliqua quæ addi potuissent, consulto præteriit, ut in Præfatione fatetur, ne in molem excresceret Opus, reservanda tamen ejus Continuationi, quam propediem in lucem emissum iri, spem eruditis injecit Vir Celeb. In deducenda autem totius rei Historia duces sibi elegit optimos quosque Scriptores, documenta & Acta publica, tum quæ prodierunt, tum quæ publicam lucem nondum aspexerunt, imprimis vero omnia, quæ propter modernas in Palatinatu Religionis contentiones in Comitiis Ratisponensibus acta fuerunt, uno quasi fasce collecta conjunctim in hoc opere exhibuit. Unicuique Capiti præfixit summaria, adjecit animadversiones, quibus res gestæ ulterius deducuntur & illustrantur. *Stylo* utitur, ut decet Historicum, terso, concinno satisque huic scribendi generi congruo, ut adeo nullum supersit dubium, quin studium atque labores Viri doctissimi calculo suo comprobaturi sint intelligentes rerum illarum æstimatores.

NOUVEAU DENOMBREMENT DU ROIAUME par Généralitez, Elections, Paroisses & Feux &c.

i. e.

REGNI GALLIÆ JUXTA GENERALItates,

LII

tates, Electiones, Parochias, Focos, &c. enumeratio nova, Partibus II.

Parisiis, apud Sa[illegible]rain Sen. 1720, 4.
Alph. 4 pl, 16.

GAlliarum reditus omnes (*Finances*) qui in Thesaurum Regis a Quæstoribus conferuntur, ordinarii sunt, qui jure Dominii tam e terris ad Dominium spectantibus, quam aliis, quæ Regalia & Feudalia (*Roiaux & Feodeaux*) vocantur, juribus; ex importatione & exportatione, feudalium obligationum præstatione & exsolutione, nobilitatione, successione in bona peregrinorum & nothorum; quæ jura sunt fisci; & aliis hujus generis Regi cedunt. Deinde extraordinarii sunt, ex oneribus & vectigalibus (*Charges de l'Etat*) & Donis gratuitis. Accedunt, qui ex subsidiis, necessitate urgente a Regibus olim petitis, hodie ex arbitrio imperatis colliguntur. Hæc propria subsidiorum natura est, quanquam nec eorum sermo ab usu hodierno abhorreat, qui subsidiorum generali nomine id omne comprehendunt, quod quocunque tributi titulo cogitur. Jam onera (*Charges de l'Etat*) sunt vectigalia ex omni potuum genere (*Aides*); ex Sale venali (*Gabelles*); portoria ex transportatione (*doüanes & traîtes foraines*); præcipue tributa ex fundis (*tailles*). Tributa ex fundis consensu ordinum regni, id est, Nobilium, Cleri & Populi, in Comitiis Provincialibus vel generalibus congregatorum, indixerunt Galliæ Reges ante Ludovicum XI. Ab illo tempore summa pecuniæ cogendæ per consilium Regis (*Conseil du Roi*) definita, quæstores generales (*les trésoriers généraux*) in circulis regni (*Généralitez*) constituti tributum conscribunt. Dividitur autem Generalitas quævis in suos veluti pagos; Electiones vocant, (*élections*), quibus singulis sui Electi (*les Elûs*) præsunt. Electorum est, pecuniam, a quæstoribus imperatam, in illa circuli parte, (*dans leur election*) cui præsunt, cogere, distributione facta per oppida, vicos, & habitationes seu focos, quibus singulorum census absolvitur. Cogunt autem per collectores a Parochia quavis, accepto ab electis distribntionis rotulo, ad id constitutos. Et hæc ratio est libri præ-

præſentis, regnum Franciæ juxta Generalitates, Electiones, Parochias & Habitationes enumerantis: ut Galliam hic contemplari liceat tributariam, (*la France taillable*). Enimvero duplici ratione a methodo hac ſuis locis recedendum fuit. Principio conſtat alicubi in diſtributionis negotio juxta populationes (*communautez*) procedi, ut in locis *le pais de Nebouzan* & *les quatre Vallées* indigenis dictis, quæ loca olim ad Generalitatem Montis Albani relata ſunt; alibi juxta præfecturas ſupremas Intendentium, (*Intendances*) & ſubalternas Baliviorum & Seneſchallorum, quas proprie juſtitiæ vocant, ut in Benearnia & Comitatu Burgundiæ ſeu Generalitate Veſontionis: alibi juxta Diœceſes vel Receptas, ut in Generalitate Montispeſſulani & Toloſana: al bi juxta Viguerias (*vigueries*) Præfecturæ genus in Provincia Narbonenſi, ut in Aquiſextienſi Generalitate. Deinde quod *feu* in hoc negotio ſeu focus audit, non ſemper notat numerum habitationum, ſed ſæpe partem aliquotam cenſus totius, cujus ratione tota aliqua Provincia tributa pendit. Sic Benearniæ pro numero terrarum cultarum undecim mille foci (*feux*) imputantur; focis per parochias ita diſtributis, ut quælibet tanto plurium focorum dicatur, quanto plus pendit. Generalitas Montis Albani hoc modo ex numero focorum alio plane a numero habitationum æſtimatur, & in eo etiam a reliquis diſtinguitur, quod ad ineundum calculum, & habendam rationem fractionum focus quilibet centum partium conſtituatur, quas *Bellugues* vocant. Porro inferioris Navarræ Merindatus a Fano S. Johannis Pedeportuenſis dictus, ex quo a reliquis quinque hujus nominis Præfecturis avulſus eſt, reliquam Navarram a Ferdinando Hiſpaniæ Rege occupatam & 22 Jan. 1506 teſtamento filiæ relictam efficientibus, bis mille librarum Turonenſium cenſetur, nulla habita ratione focorum, quos tamen Autor pro numero librarum in calculum ſuum introduxit, ut reliquorum computum ex focis ingredi poſſent. Quocirca notandum eſt, ſummam focorum Galliæ 3547940 ſub finem operis poſitam ex duplici foci notione capiendam, ne quis pro numero habitationum habeat, quo multis modis eſt minor: perinde ac ſumma Parochiarum 39016 a vera deficit, urbibus

 oppi-

oppidisque singulis non nisi pro unica habitis. En tibi quæ ad essentiam Operis faciunt, duabus partibus secunda hac vice auctius & correctius editi. Quæ vero, ut suis utile magis redderet, præterea adjecit Autor, sequentia fere sunt. Primo Archiepiscopatuum, Episcopatuum, Universitatum, Parliamentorum sedes & aliarum per regnum jurisdictionum. Ejusmodi sunt, Cameræ rationum, *Chambres des comptes*; curiæ juri circa vectigalia dicundo, *Chambres des aides*; monetariæ rei, cum locis monetis fabricandis & distribuendis destinatis, *Cours & Hôtels de monnoye*; Tabulæ Marmoreæ, id est, Jurisdictiones Comestabilis & Mareschallorum Franciæ; Jurisdictiones magni saltuum & aquarum Magistri, *grandes mâitrises*, & magistrorum subalternorum per Provincias, *mâitrises particulieres des eaux & forêts*. Horum, quos & Saltuarios custodes vocant & in *verdiers* & *gruïers* dividunt, officium est attendere, ne saltus vel aquæ in suæ jurisdictionis locis detrimentum capiant, & lites circa hæc ortas discutere, vel partibus non acquiescentibus, magni Magistri decisioni subjicere. Hic per vicarium generalem (*son Lieutenant général*) auspiciis tamen primi Præsidis Parliamenti Parisini, vel alius ex octo Præsidibus, quos a proprio ipsis insigni cudonis honorarii *Présidens à mortier* vocant, assistentibus quibusdam consiliariis, appellantium lites ultima instantia dirimit. Porro sunt venationis regiæ Præfecturæ, *Capitaineries des Chasses*; Jurisdictiones Franciæ Admiralis, *Amirautez*, quæ de iis, quæ mari fiunt, ut & de assecurationibus, cognoscunt; *Baliviatus*, Seneschallatus, jurisdictiones Electorum, *Præpositura*, *Prevôtez*, seu tribunitiæ jurisdictiones, Vicecomitatus, Castellaniæ, Vigneriæ, quo nomine veniunt Baliviatus Provinciæ Narbonensis; Scabinatus, Consulatus, Jurisdictiones Mareschallorum, *Marechaussées*, & aliæ, de quarum ratione multa dicere nec præsentis instituti, nec pretium operæ esse videtur, cum ex scriptoribus de jure officiorum & de jurisdictionibus, quorum complures prostant, a quovis peti possint. Adjiciendum solummodo est, præter superiora haberi hic loca vectigalibus ex potu, sale, tabaco &c. recipiendis destinata; fundos vectigales & exemtos cum redemturis (*fermes*); casulas militum habi-

habitationi servientes, *Casernes*, cum intervallis, quibus primariæ Regni urbes a Lutetia absunt; & in enumeratione trium primarum electionum Campaniæ adjici nomina proprietariorum & soli naturam, specimine hoc dato, ut Autor ait, si quis voluerit reliqua eadem methodo pervestigare.

HISTORIÆ COELESTIS LIBRI DUO, QUOrum prior exhibet Catalogum Stellarum fixarum Britannicum novum & locupletissimum, una cum earundem Planetarumque omnium Observationibus, posterior transitus Syderum per planum arcus Meridionalis & distantias eorum a vertice complectitur. Observante JOHANNE FLAMSTEEDIO A. R. In Observatorio Regio Grenovicensi continua serie ab A. 1676 ad A. 1705 completum.

Londini, typis J. Matthews, 1712, fol.
Alph. 6 pl. 8 fig. æn. 5.

Historiam cœlestem, triginta fere annorum fructum, quo temporis intervallo plurima molitus est Observator Grenovicensis, utinam ipso editore prodeuntem videre licuisset. Nunc cum primum cunctator perpetuus, deinde, senio morteque præventus absolvere, quæ cœperat, non potuerit: bene nobiscum agi existimandum est, quod interim præsens opus salvum nobis præstitum fit. Et quanquam satis constet, quam ægre tulerit Flamsteedius, quamque multa desiderarit circa hanc observationum suarum editionem; exinde tamen publico bono factum est, ut & sponsorem nactæ sint tantum, quantus est *Edmundus Hallejus*, & Autorem ipsum ad maturandam propriam editionem suorum omnium impulerint. Quo in negotio paucis ante mortem mensibus eo pervenerat, ut maximam partem impressam penes se haberet, mappis tamen cœlestibus ex Catalogo suo constructis æri nondum incisis. Horum jam post fata Autoris editionem sperare licet, si modo Astronomicæ rei interesse videbitur illi, cui præsens opus debetur. Sunt autem in

universum Libri duo, quorum primus dividitur in partes septem. Initium fit a Catalogo fixarum ad initium anni 1690 seu annum completum 1689 constructo; producto fixarum numero ad 2672. Undecim columnis enumeratio ipsa absolvitur; prima numerum ordinis Britannici ex ascensionibus rectis desumti, altera numerum ordinis Ptolemaici, tertia Tychonici continet, quarta denominationes ponit Stellarum, quinta ascensiones rectas, sexta distantias a Polo Boreo, longitudines septima, latitudines octava, variationem ascensionis rectæ nona, variationem Distantiæ a Polo decima habet, undecima magnitudinem subjungit. Pars secunda Stellarum distantias ab anno 1676 ad 1689 sextante captas, complectitur; ubi duplex plerumque notatio facta est, altera ope diagonalium, altera per cochleæ revolutiones & circuli partes respondentes. Tertia pars continet observationes Cometarum & Planetarum a 1676 ad 1689, distantiis Sextante captis; quarta Lunæ ad fixas appulsus & ab iisdem distantias; quinta observationes configurationum & Eclipsium Jovialium; sexta observationes macularum solarium; septima altitudinum Solis & distantiarum a vertice, quadrantibus, necnon Veneris a Sole, refractionum gratia captas, ope Sextantis. Secundi Libri partes sunt tres: prima planetarum primariorum observationes selectas; altera Solis & Lunæ; ultima immersionum Jovialium comitum a 1689 ad 1705 quadrante meridionali habitas complectitur. De his omnibus præfatio Operi præmissa docet; Serenissimi *Principis* Daniæ Georgii autoritate e Regia Societate Delegat*is cum Flam*steedio convenisse, pactionibus scripto sigilloque utrinque firmatis, ut, bipartito opere, Volumen primum observationes Sextante A. 1690 notatæ constituerent, quibus præmitteretur Catalogus fixarum: posterius contineret ea, quæ subsequentibus annis ope arcus meridionalis obtinuerat. Hac enim posteriore methodo observandi, Catalogum fixarum ex observationibus Sextante captis erutum ab A. 1690 verificare denuo est aggressus. Erat autem utrumque organum tam perfecte fabrefactum, quam hactenus fortasse nullum; & quadrans quidem hodie adhuc muro affixus octo fere pedum radii cernitur. Convenerat porro

porro Delegatis cum Flamſteedio, ut hic corrigeret ſphalmata Typographica, & manuſcripta tempeſtive ſubminiſtraret. Subſtitit autem prælum, quod belle ſub initium procedebat, ob Catalogum fixarum plurimis conſtellationibus orbum, multisque nominibus imperfectum a Flamſteedio traditum, deinde ob mortem Optimi Principis. Quo fatis functo Regina mandavit *D. Joh. Arbuthnot*, e Delegatis uni & Medico ſuo, ut opus Regiis ſumtibus imprimendum aſſumtis ſibi eam ad rem neceſſariis adjutoribus curaret, atque perficeret. Juſſu hoc Reginæ reſumta editio eſt, & D. Hallejo, quod deerat, maturandi & ad umbilicum perducendi negotium datum. Hic igitur, acceptis chartis Grenovicenſibus, ante omnia Catalogum fixarum cum obſervationibus ipſis ſumma cura contulit & recenſuit; nec raro Scriptoris vel ſupputatoris vitio admiſſos in Fixarum locis errores correxit & emendavit, & hiatus haud paucos ſupplevit; ſpeciatim vero in Zodiaci ſignis Stellas omnes, quarum uſus frequentior, accurato calculo inſtituto ad examen rigide revocavit. Dein Aſteriſmos ſex Polo proximos, quintam fere Catalogi partem conſtituentes, ſed in MSto deſideratos, ex Flamſteedii obſervationibus eruere, ingentemque calculi Trigonometrici molem ſubire neceſſe habuit: nonnullos autem ex auſtralioribus adjecit. Hæc præfatio totidem fere verbis, ſed de erratis typographicis nil ſpondet, quorum magnus numerus ad finem operis ſub titulo notatus eſt, qui ſuſpicionem plurium in opere occurrentium prodit. Notandum vero, obliquitatem Eclipticæ aſſumtam 23° 29': variationem annuam longitudinis 50" a Flamſteedio poni alias conſtat. Quibus poſitis intelligi poterit, unde petenda ſit cauſa diverſitatis locorum fixis ex obſervationibus Pariſinis convenientium, ab iis, quæ aſſignat Catalogus Britannicus. Cujus diverſitatis inſtantiam dabit ſequens laterculus aſcenſionibus quinque illuſtrium fixarum & diſtantiis a Polo comparatis cum illis, quales prodeunt per Tab. IX Tabularum Ludovici Magni, facta reductione ad annum 1689 completum.

Stellæ

Stellæ	Paris.	Britan.	
In Ar. Cornu. præc.	24,09,07 72,14,11	24,08,30 72,14,45	Afcenf. R. D. a P.
Aldebaram	64,32,18 74,09,21	64,32,20 74,09,40	A. R. D. a P.
Sirius	97,51,50 106,19,35	97,52,30 106,19,15	A. R. D. a P.
Vindemiatrix	191,40,35 77,22,12	191,41,10 77,22,25	A. R. D. a P.
Fomahant Aq.	340,04,47 121,15,23	340,05,00 121,14,45	A. R. D. a P.

Unentbehrliche Regul der Symmetrie oder des Ebenmasses &c.

i. e.

REGULÆ SYMMETRIÆ, EÆQUE IN ARchitectura templi Salomonæi conspicuæ, & ab eadem mutuo in nostra opera transsumtæ &c. Autore L. C. STURMIO.

Augustæ Vind. Imp. Jerem. Wolf, 1720, fol, Pl. 4 fig æn. 10.

Anweisung innerer Austheilung der Gebäude &c.

i. e.

INSTITUTIO DE INTERIORIBUS ÆDIficiorum rite ordinandis & disponendis &c. Eodem Autore.

Ibid. 1720, fol. pl. 3 fig. æn. 7.

Nic. Goldmanns Abhandlung von den Bezierden der Architectur &c.

i. e.

INSTITUTIO GOLDMANNIANA DE ORnatu

natu Architectonico extraordinario, illustrata a L. C. STURMIO.

Ibid. 1720, fol. pl. $4\frac{1}{2}$ fig. æn. 5.

POst mortem Autoris Libri hi, cum aliquot in subsequentibus a nobis recensendis tractatibus, prodierunt, partem facientes Operis Architectonici completi, quod affectavit Autor, cujusque priores partes in Tomo VII Supplementorum nuper edito exhibuimus.

In priori vero horum tractatuum sistuntur pauci Symmetrias vel proportionis inter partes Architectonicorum Operum observandæ canones, & iis jungit Autor conjecturas suas de figura templi Salomonæi, & illius in Ezechielis visionibus descripti ad imitationem *Villalpandi*, tum a *Goldmanno*, tum a se excogitatas, ingeniosas quidem, sed sane parum ad veterum Autorum testimonia & scripta, imo nec ad usum pro functionibus in templo obeundis accommodata. Quapropter etiam in recensione earum longioribus esse non convenit, præsertim cum eædem dudum in prima editione Goldmanniani Operis, & in *Sciagraphia* templi Salomonæi peculiari tractatu ab Autore exhibitæ, rationes assertorum ejus extent.

In altero Tractatu de his, quæ de dispositione partium interiorum domus moneri possunt, dein de aperturis fenestrarum & januarum, & de ipsis interioribus, caminis, scalis, cœlis conclavium, aulis subdialibus, præcepta generalia brevissimis traduntur.

Tertii Tractatus materiam faciunt picturæ, quibus exornantur opera Architecturæ. Singularia quæ exhibet de modo pingendi vitra, opere *Musivo* & quod dicitur *Marqueterie*, depromsit, quemadmodum ipse indicat, ex *Felibienii* laudatis principiis Architecturæ. *Statuarum* porro & sculpturæ quam *Basso relievo* dicunt Itali, *Hermarum* & *Caryatidum* regulæ expenduntur. Inter alia bases statuarum laudantur quæ altitudinem $\frac{2}{5}$ statuæ superimpositæ habent, & pro peccato ducitur, quod *Marci Aurelii* antiqua statua basin habeat longe humiliorem, *Ludovici M.* Parisina multo majorem; tolerabile vero esse, quod

Friderici Wilhelmi Statua Berolinensis altitudinem basi æqualem habeat. Longas basibus his subjectas inscriptiones tanquam a veterum genio abludentes ridet. De *Obeliscis* agens, multo minoribus impensis, quam quas *Fontana* adhibuit, erectionem Obelisci celeberrimi coram Vaticano templo constituti præstari potuisse statuit. Stupendam lapidis ex quo factus est magnitudinem dum miratur, non absurdam omnino credit opinionem eorum, qui forsan auderent asserere artis ope per fusionem ejusmodi lapides factos esse, cujus artis vestigia occurrant in libro *Fratris Bernardi Amici*, qui in Bibliotheca Augusta Guelpherbytana asservatur. Quæ quidem ars cum deperdita sit, nec nostris temporibus, in regionibus saltem cognitis, aut cultioribus existant ejusmodi lapidicinæ, quæ tantam molem subministrare possent, ostendit modum aliquem ejusmodi obeliscum ex pluribus lapidibus componendi, qui ad alios etiam usus v. g. pro turri horodictica serviturus intus cavus parari possit. De *Encarpis* etiam & *cornibus Amaltheæ* aliisque hujus generis ornatibus, & demum de vasibus ad antiquum morem cælatis ultimo loco differit.

Anweisung, allerhand öffentliche Zucht- und Liebes-Gebäude &c. wohl anzugeben.

i. e.

INSTITUTIO DOCENS ÆDIFICIA PUBLICA, quæ curæ Orphanorum, liberalibus studiis erudiendorum, ob flagitia castigandorum, senum, ægrotorum, peregrinorum, & vinctorum custodiæ destinantur, rite parari debeant. Autore L. C. STURMIO.

August. Vind. Imp. Wolfii, 1720, fol. pl. 6½ fig. æn. 15.

Anweisung die Grabmahle der Verstorbenen &c. behörig anzugeben.

i. e.

INSTITUTIO DE MONUMENTIS DEFUNCTORUM

Ctorum

ctorum, Cenotaphiis, Suggestibus doloris &c. præcipiens; eodem Autore.

Ibid. apud eundem 1720, fol. pl. 2 fig. æn. 5.

QUæ de priori Tractatu memoranda sunt pauca existunt. Exemplis enim & figuris illustrantur saltem, quæ de conditionibus & natura horum ædificiorum aliunde satis nota sunt. *Triviales* sc. primo *Scholas*, dein *Gymnasia*, post *Academias equestres*, ut vocant, sive in quibus nobiles scientiis suæ conditioni aptis instruuntur; porro *Universitates* vel Academias literatorum perlustrat. Et de his agens exhibet exempla ædificiorum, non solum ad actus & usus Academiarum publicos necessarias commoditates, sed & hospitia aliquot centenis studiosis præbentium. Hospitales succedunt domus, ut vocantur, inter quæ *Xenodochia*, *Gerontotrophia* & *Nosocomia* præceptis illustravit Goldmannus, de Orphanotrophiis institutionem Autor addidit. Occasione Nosocomiorum novas delineationes templorum rotundæ vel octogennalis & cruciformis figuræ procudit, talium scilicet, in quibus ægri in lectis recubantes cultui divino interesse possunt commode. *Carceris* publici formam cum dat, videtur in oculis habuisse maximam & sceleratissimam aliquam civitatem, dum locum plusquam 400 vinctorum capacem supponit.

In posteriori Tractatu pariter brevis est Autor. Taxat, quod *Algardius* celebris Architectus Leonis XI sarcophagum breviorem formaverit quam ut corporis ejusdem longitudini in situ jacentis æqualis existat. Effigies vel statuas demortuorum loculis ejusmodi impositas non reclinato & directo capite, sed paulum elevato super culcitram aliove modo, statuendas, quo facies commodius spectari possit, docet. Imitationem columnæ Trajani proponit pro monumento regis alicujus servituram, & de suggestibus vel *castris doloris*, ut vocant, aliquas regulas tradit.

Anweisung zu Wasserkünsten, Wasserleitungen, Brunnen und Cisternen wohl anzugeben &c.

i. e.

INSTITUTIO DE MACHINIS HYDRAULicis, aquæductibus, fontibus & Cisternis publicis; Autore L. C. STURMIO.

Aug. Vind. Imp. Wolf. 1720, fol. pl. 4½ æn. fig. 10.

Vollständige Anleitung Schiff-Häuser oder Arsenale und Anfuhrten oder Seehafen gehörig anzugeben.

i. e.

INSTITUTIO DE NAVIUM ARMAMENtariis & Stationibus, itemque Portibus rite parandis; eodem Autore.

Ibid. apud eundem, 1721, fol. pl. 2½ fig. æn. 4.

QUoniam Goldmannus in suo opere de his etiam egit, de quibus prioris Tractatus titulus inscribitur, Autor, qui in eundem commentari instituit, non solum ad completam tractationem faciendam, sed etiam animo, ut quædam in suo Tractatu de *Mechanica molarum*, nobis supra pariter recenso, omissa suppleret, separatim de hisce egit. Exhibet inter alia imitationem Londinensis machinæ sive pompæ aquaticæ, cujus emboli perpendiculariter elevantur, ope planorum inclinatorum in rota aliqua grandi horizontali affixorum. Quoniam vero Goldmannus asseruit, ope cochleæ Archimedeæ aquas etiam ad majorem altitudinem quam vulgo omnes, non male sentientes, judicant, posse elevari, tentavit ei patrocinari Autor, descripta ejusmodi machina, quæ ope animalium agitata, per infimam classem cochlearum prægrandium stupendam aquæ quantitatem in reservatorium primæ contignationis effundit, unde ope novarum cochlearum ex hac contignatione in alteram & tertiam usque promovetur. An vero difficultas agitandarum superiorum cochlearum modo, quem Autor sibi proponit, expediri valeat, judicium relinquimus his, qui ipsum lecturi sunt. Æque grandem machinationem requirit *Bessonii* modus elevandi aquam ab ipso descriptus, in quo commendando elaborat

borat, etsi fateatur, hactenus eum in praxin nondum esse deductum. Inter machinas vero in praxin jam deductas proponit *Papinianum tympanum & rotam aquariam Bremensem*. De *Aquaductibus* solertius agit, quam Goldmannus. Præcipue de altero genere aquæductuum, quod tubis utitur; in quibus, quomodo juncturæ sive anguli, qui & genua vocantur, sint præparandæ, docet. Postea & de fontibus fodiendis & cisternis parandis, piscinisque tandem faciendis differit.

Altero libello de ædificiis, ubi naves ædificantur, & necessaria ipsis instrumenta conficiuntur, primo loco agit. Quæ sint requisita ejusmodi ædificii enumerat, & minus apto Goldmanniano exemplo aliquod melius & commodius substituit. Simile institutum tenet in tractatione de portubus, ubi modum artefacti cujusdam portus ex stagnante aliqua palude prope mare parandi non inconcinne exponit. De cætero lectores ad *Cornelii Mayeri* & *Baratterii* notos tractatus ablegat.

Ceterum sub finem monendum, ab editore horum operum indicem adjectum esse in omnes hosce tractatus junctim, una cum generali titulo, quo horum opusculorum idem usus esse possit ac pridem editi Operis Goldmanniani.

JOANNIS OLEARII DE STILO NOVI TEstamenti Liber longe plurimis mendis purgatus, animadversionibus & Notis illustratus, necessariis quibusdam Capitibus auctus, & indice accuratiore instructus a JOANNE CONRADO SCHWARTZ, S. Theol. Lic. Eloqu. & Græc. Linguæ Prof. Publ. in Gymn. Cob.

Coburgi, impensis Pauli Guntheri Pfotenhaueri, 1721, 8.
Alph. 1 pl. 10.

UT de Oleariano libro jam sæpius excuso nihil dicamus, non tacenda tamen nobis est Cl. Schwartzii opera, qui passim heic ostendit, multo tersiorem habendum esse stilum novi fœderis, quam multi fortassis antea existimarint. Accurate enim docet, ἀνάγκην ἔχειν, ἔχειν παρῃτημένον, ζητεῖσθαι ἐν τοῖς οἰκονόμοις, κελεύειν ἀπαχθῆναι, σὺ ὄψει, & alias hujus ge-

neris locutiones minus recte ad Latinismos referri; nec ad Hebraismos pertinere verbum ἄρχεσθαι, quum ipsam verborum, quibus additur, actionem significat, non inceptionem; aut Hebraismi notam esse, quum tertia persona pluralis verborum rescisso nominativo nominis ἄνθρωποι, vel similis cujusdam, ponitur pro impersonali passivo; vel Hebræorum more dici ἀποκριθεὶς εἶπε: nec ἐν μέσῳ, εἰς μέσον, quum mediam loci partem non signant, nec εὑρίσκεσθαι, quum pro *esse*, *apparere*, nec ἀνατολή, quum pro *germine*, nec ξύλον, quum pro *arbore* ponitur. Plurimæ item loquendi formulæ collustratæ sunt ex profanis scriptoribus elegantissimis & spectatæ autoritatis. E. g. p. 21 ἀπὸ μιᾶς, p. 32 ἐν τίνι ἀρτυθήσεται, p. 39 εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθών, p. 44 εἰπεῖν ἐν ἑαυτῷ, p. 54 ὅταν ἐκλίπητε, p. 80, 81 διὰ μέσȣ Σαμαρείας, p. 100 εἰς τέλος, p. 113 φυλάττειν νόμον, p. 123 προσευχῇ προσηύξατο, p. 463 καὶ οὗτος vel καὶ αὐτὸς pro ὅς. Usus vocabulorum Græcorum N. T. etiam bene stabilitus est. Ita p. 28 demonstratur, ψυχὴν apud præstantissimos Scriptores sæpe pro *homine* poni; p. 67 πεσεῖν pro *vi & autoritate sua privari*; p. 76 ὅταν interdum nihil, saltem parum, ab ἐὰν differre; p. 86, 88 πίςιν *fiduciam*, & πιςεύειν *fidere* signare; p. 87 εἰς nonnunquam poni pro *quod attinet ad*; p. 109, 110 δικαιȣ̃ν pro *justum censere*; p. 117 εἰπεῖν pro *jubere*. Interdum novæ significationes vocabulorum Græcorum ostenduntur, v. g. verbi ἐγκεντρίζεσθαι, quod etiam de stirpe dicitur, in quam injicitur sarmentum. Interdum vocabulorum quorundam dignitas vindicatur, v. g. nominis κοιλίας pro *quovis cavo loco*, Ἱεραθήκης & μέγα adverbialiter positi, ac verbi βασανίζεσθαι, quod apud Isocratem reperitur. Interdum belle corriguntur loci scriptorum veterum, qualis est p. 37 Pollucis X c. 5. Ἡ χρῆσις γὰρ, ἀπὸ τȣ̃ σαρȣ̃ (non σαρῶ) καὶ ἐπὶ τȣ̀ς οἰκέτας (non τῆς οἰκείας) ἄγει τȣ̃νομα. *Usus enim a scopis ad servos transfert nomen σαρȣ̃.* Scilicet ut nomen *canis* ad servos traductum est apud Latinos, quia canis officium interdum sustinerent: ita σαρὸς apud Græcos pro *servo verrente domum scopis* accipitur. Loca veterum Scriptorum ab Oleario citata,

tata, quia tum capita & Sectiones libris antiquis fere nondum erant adscriptæ, signavit Editor plurimis locis. v. g. p. 38, 39, 107, &c. Nec pauca ab operis corrupta loca scriptorum sacrorum correxit, quæ comparatio hujus & veterum Editionum facile docebit. Scriptoribus iis, qui de dialectis Græcis egerunt, plurima ab Editore moventur dubia, ita ut quæ vulgo Atticis tribuuntur uti propria, ea cum Jonibus communia esse ostendantur. Poetica dialectus exploditur, & quæ illi tribuuntur, ea pleraque Jonibus & aliis asseruntur. Ipsa dialectus Attica ex reliquis dialectis conflata esse statuitur, autoritate Xenophontis: exploditurque eorum opinio, qui Atticæ dialecto plus tribuunt, quam reliquis, quasi nobilitas soni vocabulorum ex una sola regione judicanda magis esset, quam ex usu scriptorum magnæ autoritatis, sapientiæ, doctrinæ quarumvis regionum. Neque vocabula, quæ idiotica putavit Salmasius, omnia comprobantur pro talibus. Ipsa vero idiotica dictio curatius ostendetur ab Editore alias. Interjecta sunt præterea huic editioni tria capita nova. Unum agit de stili elegantia, in quo Longini præcepta primum explicantur, deinde ad exemplum Scriptorum Sacrorum applicantur. Inter alia hic Sanctitas Christi elucere dicitur ex usu vocabuli ζιζανίων, cujus dignitatem non parum inquinari putat Cl. Editor Germanico nomine Unkraut. Alterum caput de versione LXX Interpretum agit. In quo primum Jo. Alberti Fabricii judicium de illa collaudatur. Tum Editoris sententia de verbis ejus & verborum significationibus exponitur. Hic itidem multa defenduntur, quæ vulgo in stilo eorum reprehenduntur. Cumprimis lectu digna videntur, quæ adversus Lambertum Bos disputantur de versu sexto Psalmi XXXIX. Aperitur etiam ratio, cur Paulus πλεῖον posuerit pro *multitudine*. Nec reliqua minus studiose perlustranda putemus. Tertium caput Arabismos tractat Novi Testamenti. Quos necessario ibi quærendos putat Editor, ut Pauli salva sit autoritas & significatio plana & commoda aliquorum verborum, quæ ex aliis linguis non tam commode demonstrari & lectoribus doctis probari queat. Promittitur etiam Tomus alter de Stilo N. T. ubi quæ reliqua sunt, congerentur & disceptabuntur diligenter.

Hi-

Historische Beschreibung von dreyen in und bey der Güldnen Aue gelegenen Oertern &c.

i. e.

DESCRIPTIO HISTORICA TRIUM IN AUREA Tempe & prope adsitorum locorum, Monasterii nempe Cisterciensis S. Georgii, quod Kelbræ visitur, una cum narratione Genealogica de Comitibus Beichlingensibus, tum & veterum Palatinarum Imperialium Alstedii & Walbusæ; Autore JO. GEORG. LEUCKFELDIO.

Lipsiæ, & Guelfferb. ap. God. Freytagii Vid. 1721, 4. Alph. 2.

C. I. PErgit in eruenda Germaniæ Historia monastica Maxime Rev. Autor. Kelbra, Præfectura hodie Schwartzburgensis, in pago, quem olim Helmingove a fluvio Helme præterlabente, nunc Guldenaviam seu auream Tempe ab amœnitate dictum constat, sita, olim Comitibus Ro-
II. tenburgi, iisque emortuis, Beichlingicis paruit, a quibus fundatum illic Seculo XIII videtur Monasterium Virginum Cisterciensium S. Georgii. Qua occasione Noster de Beichlingensium familia paullo accuratius, quam a Knauthio & Tentzelio antea factum, agit, cunctaque monumentis fide dignis ac tabulis Genealogicis illustrat, quæ hic repetere
III. non licet. Hinc ad monasterium reversus, ordinem Virginum Cisterciensium a Bernardo Clarævallensi Sæc. XII institutum probat, simulque obiter monet, Cistertium Bis tertium Sartorii, de quo dictum in Actis Erud. 1702 p. 236 sqq. Germanice quoque Pragæ 1708 in 4 emendatius pro-
IV. diisse, cujus quidem & ipse errata quædam corrigit. Enumeratis dein-
V. de Ecclesiis, in quas Jure patronatus gaudebat Monasterium, pergit ad
VI. Indulgentias eidem concessas, ac denique bona, quæ ad illud quocun-
VII. que modo pervenerunt, Præpositos porro & Abbatissas recenset, &
VIII. IX. quoniam S. Georgio consecratum est hoc monasterium, de hoc quoque sigillatim agit. Cumque traditum sit, in vicinia illa cultum fuisse olim
X. idolum *Püstrich*, quod Rotenburgi demum ante annos ducentos effossum est, de eo haud vulgaria profert, nec tamen dissimulat, & novam esse vocem, nec antiquitus impositam, & fieri potuisse, ut a Monacho quodam rerum Chymicarum studioso animi causa conflata fuerit hæc statua, maxime cum ejus apud antiquos nulla fere fiat mentio. Non minori industria Cl. Autor in subjunctis Antiquitatibus Alstedensibus & Walhusa-
§. 52. nis versatur, quibus eruditam dissertationem de Palatinatu Saxoniæ,
53. interseruit, in qua præter alia disquirit, num Palatinatus soli familiæ Electorali Saxoniæ, juraque adeo Electoralia propter Palatinatum eidem conveniant, nec ne?

)o(

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Novembris Anno MDCCXXI.

SEPTUAGINTA INTERPRETUM TOMUS II, continens V. T. libros Historicos omnes, sive Canonicos sive Apocryphos; quos ex antiquissimo codice Alexandrino accurate descriptos, ope aliorum exemplarium ac priscorum scriptorum, præsertim vero Hexaplaris editionis Origenianæ, emendavit atque supplevit V. Cl. JO. ERNEST. GRABE, Borussus, S. T. P.

Oxonii, e Theatro Sheldoniano, 1719, 8 maj.
Alph. 4 pl. 1.

QUod plurimis eruditorum accidit, ut eos, antequam inchoata opera perficerent, ex hac vita emigrare oporteret, idem prorsus contigit V. Cl. *Jo. Ern. Grabio*, qui anno hujus Seculi undecimo, ætatis suæ quadragesimo, cum novam Bibliorum Græcorum editionem nondum absolvisset, vitam cum morte commutavit. ***Primum*** ejus Tomum, qui Octateuchum seu quinque libros Mosis, Josuæ, Judicum & Ruth sistit, anno hujus Seculi septimo, ***ultimum***, in quo Psalmorum, Jobi, tres Salomonis libri cum Apocryphis ejusdem, nec non Siracidæ Sapientia habentur, anno nono dedit, quorum ille in his Actis A. 1708 p. 193, hic vero A. 1710 p. 469 prolatus est. Duorum vero, qui interponi debent, editionem ideo distulit, quod necessaria ad eos emittendos subsidia, quorum impetrandorum ei spem Viri eruditi in Gallia, Germania, Italiaque fecerant, sibi adhuc expectanda essent. Interim suis Collectaneis Manuscriptisque sapienter prospexit, dum eorum curam custodiamque per tabulas testamenti Cl. Hickesio & post eum D.

Smalridge detulit, & ut tandem in Bodlejana Bibliotheca perpetuo servarentur, jussit; laudeque afficiendi sunt executores ejus testamenti, Illustris Bonetus & Nelsonus, quorum cura factum est, ut duo diu desiderati, qui restabant, Græcæ versionis Tomi a prioribus nulla ratione discrepantes prodirent. (v. Act. Erud. A. 1713 p. 166.) Tomus hic *secundus* libros Regum quatuor, duos Paralipomenon, Estheræ, Tobiæ, Judithæ, duos Esræ, quorum prior apocryphus & quibusdam tertius audit, posterior autem verus ex Hebræo translatus est, verba Nehemiæ & quatuor libros Maccabæorum complectitur, seque perdoctis prolegomenis commendat. In illorum Cap. I ii, qui eorum sunt Autores, a Grabio alieno inprimis fuisse animo Lambertum Bos narrant, qui codicem Bibliorum Græcorum Vaticanum Alexandrino multum prætulerit, & secundum illum Biblia Græca Franequeræ anno hujus seculi nono ediderit, & æque Tomum Bibliorum Græcorum Grabii secundum, ac Grabius ea, quæ contra ipsum Bosius disputaverat, non viderit: & hic certe, si in vivis permansisset, non intermisisset suam tueri methodum, de qua, antequam eam elegerat, eruditorum judicia exploraverat. §. 1, 2. Tum Romanam Sixti Græcorum Bibliorum versionem ad Vaticanum exemplar minus accurate esse expressam, & ejus primos editores lectiones manu recenti additas a priscis, quas librarius originarius ipse descripserit, non recte distinxisse notant, qua ratione factum sit, ut quilibet ignoraret, num veram codicis Vaticani lectionem, an alicujus censoris temerariam præ manibus habeat lectionem, id quod Richardus *Simonius*, qui tamen pro Romano contra Alexandrinum codicem sententiam tulerit, sit fassus. §. 3. Quare merito Franequeranæ editioni palmam reddunt dubiam, in qua omnia editionis Romanæ vitia compareant, & recte optant, ut nova Vaticani Codicis prodeat editio, ex qua intelligi possit, num impressi codices veterem an novam referant lectionem. §. 4. Et quemadmodum Cl. Bosio id dant laudi, quod neglecta Romana Hos. III, 3 omiserit ἑτέρῳ, Joel. II, 16 posuerit πασῶ, & v. 30 δώσω, atque III, 17 ὄρει ἁγίῳ addiderit μῶ, §. 5; ita eidem vertunt vitio, quod non 2 Reg. XIV, 17 εἴη δὴ ὁ λόγος, & Hos. XIV, 2 ἠσθένησας exprimi

mi curaverit, Hos. IV, 6 ad ἱερατεύειν addiderit μὴ, & XIII, 2 præpositionem ante γυναικὶ omiserit, quæ tamen Grabius quatuor annos ante quam Bosius suum opus perficeret, observaverit, & in epistola ad Millium publice monuerit. §. 6. Hinc porro tradunt, Codices Vaticanum & Alexandrinum & editiones Aldinam atque Complutensem maxime inter se discrepare, nec non & codices omnes impressos, qui ex illis quatuor tantummodo profluxerint, vitiis scatere, quare ad hæc tollenda editionemque emendatissime exhibendam, quamplurimos Viros celebres, in Hispania Demetrium Cretensem, Venetiis Andream Asulenum, Romæ Antonium Carafam, Parisiis Jo. Morinum, in Anglia Brianum Waltonum & Jo. Pearsonum, & in Frisia Lambertum Bosium animum applicasse, §.7, nullum autem inter omnes illum scopum certius attigisse, aut ad eum propius accessisse doctissimo Grabio, qui Alexandrinum codicem sibi edendum elegerit, in eoque omnem curam posuerit, ut sua editio eum exacte referret, & ne latum quidem unguem ab eo discederet; & id ita etiam factum esse, instituta accurata collatione a celeberrimis duumviris, Pottero & Wanley, esse deprehensum. §. 8, 9, 10. Deinde pluribus de hujus editionis ipsiusque Græcæ versionis ortu & dignitate disserunt, & quid de hac re sentiant, aliquot propositionibus, quibus continuo explicationem subjiciunt, expromunt. §. 11. Sunt vero istæ: I *Septuaginta Interpretum versio, qua versionum omnium est antiquissima, fuit Alexandrina, eaque sub Ptolemæo Philadelpho facta.* §. 12, 13. II *Hæc versio ante septimum Philadelphi annum facta non fuit.* §. 14-17. III *Hæc versio diu fuit sola.* Et quidem per quadringentos circiter annos. §. 18, 19. IV *Hujus versionis, quæ ἡ κοινὴ vocabatur, summa fuit in Ecclesia primitiva autoritas.* §. 20, 21. V *Prima hujus versionis depretiatio orta est non aliunde, quam ex odio Christiani nominis.* §. 22, 23, 24. Et hæc argumentis, a secundæ versionis autore, a festi Judaici mutatione in jejunium, & a moribus Judæorum desumptis, corroboratur. VI *Depretiatio versionis LXX viralis secunda ex ipsius puritate deperdita fuit.* §. 25. Secunda depretiatio est illis ea, qua minoris autoritatis facta est, non tantum apud Christiani nominis

Nnn 2 hostes

hostes Judæos, aut hostes Ecclesiæ, scilicet Hæreticos, sed etiam apud ipsos Christianos eosque Catholicos & Ecclesiæ Doctores. §. 25. VII *Non est LXX Interpretum versio, ut nunc se habet, ad præjudicium textus Hebraici prædicanda.* §. 26, 27. Concedunt, LXX viralem versionem hodie puram non extare, & Hebræum codicem ab ea discrepare, ea propter tamen non statim varias hujus lectiones fingendas, sed potius utriusque conciliationem tentandam esse præcipiunt, id quod feliciter cesserit Pocockio & Pearsono, ut locis 1 Reg. IV, 19, XIII, 6, Jer. XXXI, 32 & Jes. XXVIII, 16 ostendunt. VIII *Non est Masorethica lectio, ut nunc se habet, ad præjudicium LXX viralis Interpretationis & Ecclesiæ Primitivæ mordicus ubique defendenda.* §. 28, 29. Facillimum fuisse, ut tractu temporis aut verba aut literæ aut apices in textu Hebræo mutarentur, LXX interpretationem intra centum annos factam esse, ex quo consignatus sit canon V.T. & ab Esdra traditus, Masorethicam vero diligentiam, qua nunc stabilitus sit textus Hebraicus, mille circiter annis post Esdram accessisse, contendunt, refutantque Hieronymum, qui sibi persuaserit, multa in codicibus Hebræis legi, quæ in Græcis non habeantur, & eam in rem loca quinque, Matth. II v. ult. Joh. VII, 38, XIX, 37, 1 Cor. II, 9, Matth. II, 15 produxerit. IX *Priusquam quicquam positivi statuatur in hac collatione Textuum de Hebræi Græcique Textus sinceritate & de genuina LXX versione, consulendi sunt codices Hebræi Manuscripti & adornanda est editio τῶν ό quam fieri potest maxime pura.* §. 30, 31, 32. In hujus propositionis expositione tradunt, varias lectiones in codice Hebræo fuisse ante Masorethica tempora & post ea etiam quasdam ortas, ut pateat ex 2 Par. X, 14, in quo secundum textum Masorethicum sint duæ voces אבי הכביד *pater meus aggravavit*, cum in aliquibus codicibus, iisque vetustioribus, una vox אכביד inveniatur, quæ etiam in Complutensi extet, unde judicant, optimum factum esse, ut omnes Veteres codices Hebræi & Hebræo-Samarithani inter se conferantur, eorumque tam differentiæ quam consonantiæ notentur, tandemque addunt: *Quod opus utinam aliquando doctissimus Vir Thomas Mangey, qui optime potest, susci-*

susciperet, perficeret, ederetque. De LXX virali idem sentiunt, cupiuntque, ut quis eam collatis, quotquot haberi possunt, MS. & Patrum, inprimis qui ante Origenis ætatem vixerunt, nec non Josephi Philonisque scriptis summa cum diligentia adornet. X *Veritas Hebraica a versione hac, & præsertim ab exemplari ejus Alexandrino nunc edito, melius sæpe quam vel ab ipsa Masorethica lectione dignosci & distingui potest.* §. 33. Nolunt quidem ad præjudicium Textus Hebraici, quemadmodum nunc Masorethiarum industria exstat, hanc LXX viralem versionem, ut nunc se habet, prædicari; nihilominus tamen contendunt, veram Hebraicam lectionem haud paucis in locis melius a præsentibus LXX interpretationis codicibus, quam a codicibus Masorethicis posse dignosci & distingui, quoniam ex sententia Hieronymi ab Evangelistis & Domino nostro nec non Apostolo Paulo multa quasi de Veteri Testamento prolata sint, quæ in nostris Hebræis codicibus non ita hodie legantur, & Josephus, qui Hebræos codices contulerit, alia exemplaria viderit, quam quæ nobis Masorethæ tradiderint. XI *Ab Hebraica veritate non est censenda aliena hæc versio, nec a Codice Masorethico Codex Alexandrinus dissentiens in locis plurimis, ubi a se invicem dissentire videntur.* §. 34-39. Hoc ex Pocockii, Pearsoni & illius labore & conatu, de quo Waltonus in Bibl. Polygl. proleg. *Novi virum doctissimum linguarum peritissimum, qui quarundam Hebrææ vicinarum subsidiis aliisque fundamentis nixus versionem Græcam cum Hebræo reconciliare feliciter incepit, & libros quosdam perfecit*, patere monent, & hujus apparentis dissensus causam in linguæ Hebraicæ notitiam imperfectam, & dialecti Alexandrinæ atque Hellenisticæ imperitiam rejiciunt. XII *Nonnulla in se continet codex Alexandrinus, quæ Alexandrinorum dialectum maxime sapiunt.* §. 40-45. Ubi contendunt, hanc versionem inter κειμήλια Bibliothecæ Alexandrinæ esse conservatam, in Synagogis Alexandrinis prælectam, præ se ferre voces Alexandrinas, & ita hunc codicem ratione scribendi literas suam antiquitatem docere. XIII *Hexaplari Origenis editioni Alexandrinus codex magis est consonus quam Vaticanus: & quoad loca, ubi Romana editio habet addi-*

tamenta ex Theodotione, Hesychio, aliisque, codex noster Alexandrinus ibi rarissime videtur corruptus. §. 45, 46. XIV. *Nonnulla in se continet codex Alexandrinus, quæ ad Ecclesiam Alexandrinam respiciunt.* §. 47-63. Hanc propositionem 1) ex epistola Athanasii ad Marcellinum, 2) ex hypothesibus Eusebii, 3) ex canonibus Apostolorum, 4) ex canticis annexis, 5) ex tertio Maccabæorum libro, 6) ex Psalmis Salomonis, 7) ex traditione Ecclesiæ Alexandrinæ probant. XV *Codex Alexandrinus ex literarum ductu, accentuum defectu notisque aliis characteristicis summæ vetustatis esse demonstratur: & licet ætatem ejus aut seculum, quo descriptus fuerit, præcise hinc determinare haud sit possibile, mille tamen annorum ad minimum antiquitatem indubie præ se fert.* §. 54, 55. Summæ vetustatis codices esse, 1) Vaticanum exemplar celebratissimum, 2) librum Geneseos Cottonianum, 3) Fragmenta Sarraviana sive codicem Vossianum, 4) Membranas Thuanæas sive codicem Colbertinum, 5) Cod. Paralipomenon Cantabrigiensem, 6) Estheris Arundelianum, 7) Esaiæ Rupifucaldinum, 8) Prophetarum minorum Barbarinianum, concedunt facile, sed simul sibi dari postulant, ut codici Alexandrino antiquitas mille annorum, quam varia criteria probent, tribuatur. XVI *Nonnulla in se continet codex Alexandrinus, quæ ante seculi post Christum quarti medium scripta non fuerunt: adeo ut ante seculi ejusdem finem vix scribi potuerit.* §. 56. XVII *Nihil in se continet codex hic Alexandrinus, quod ad seculi quarti finem vel ad quinti initium non poterit adaptari, cumque ætate illa probe convenire.* §. 57-60. Diluunt hic ea, quæ ad probandum codicem hunc esse multo recentiorem proferuntur argumenta, nimirum Epistolam Athanasii a Grabio editam esse suppositiam, sub finem Seculi octavi demum extitisse, & interpretationi ejus in Psalmos esse præmissam, codicem ipsum a monacho quodam Acæmeto in usum cujusdam monasterii Acæmetorum seu Acumensium monachorum esse exaratum, & continere canticum Mariæ, quæ in eodem epitheto θεοτόκε ornetur. XVIII *Librorum historicorum genuinam LXX Interpretum versionem exhibet codex Alexandrinus: non autem Romanus.* §. 61-63. XIX *Codex Alexandrinus aut antiquissimus est, aut inter*

inter antiquissimos numerandus. §. 64-66. XX *Codex Alexandrinus ea non habet, quæ a veteri LXX versione absfuerunt.* §. 67. XXI *Codex Alexandrinus ea habet, quæ olim in LXX editione fuerunt, sed a textu Hebræo absfuerunt.* §. 68, 69. Verba 2 Reg. Cap. ult. v. ult. καὶ προσέθηκεν Σαλωμὼν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπ᾽ ἐσχάτω, ὅτι μικρὸν ἦν ἐν πρώτοις. 3 Reg VIII, 53 Τότε ἐλάλησεν Σαλωμὼν ὑπὲρ τȣ͂ οἴκȣ, ὡς συνετέλεσεν τὸ οἰκοδομῆσαι αὐτὸν, ἥλιον ἐγνώρισεν ἐν ȣ̓ρανῷ. Κύριος εἶπεν τȣ͂ κατοικεῖν ἐν γνόφω οἰκοδόμησον οἶκόν μȣ, οἶκον εὐπρεπῆ σεαυτῷ, τȣ͂ κατοικεῖν ἐπὶ καινότητος, ȣ̓χὶ αὐτὴ γέγραπται ἐν βίβλῳ τῆς Ωδῆς, quæ in codice Alexandrino leguntur, olim in Hebræo non abfuisse, sibi verosimiliter persuadent. XXII *Codex Alexandrinus partium dispositione cum vetustissima LXX concordat.* §. 70. XXIII *Codex Alexandrinus cum Scriptorum veterum allegatis & citatis concordat.* §. 71-74. Grabium dissertationis a se conscriptæ annoque hujus Seculi sexto, quoad quinque libros Mosis & historiam Josuæ, perfectæ, *de Alexandrini Codicis præ Vaticano præstantia* meminisse, sed eam inter libros MSS. & schediasmata ejusdem, quæ post ejus obitum ad testamenti curatorum manus pervenerunt, minime repertam esse, monent. XXIV *Libri, qui in hoc volumine continentur, vel ex Hebræo in Græcum translati sunt, vel Græce scripti sunt, perque Senatum Alexandrinum probati.* §. 75-78. Cap. II de methodo in his libris historicis observata agunt, & cum industriam atque fidem, quam in ornanda eorum editione adhibuit Autor, laudant, tum eum exemplar Alexandrinum prorsus ut se habet dare, emendationes atque supplementa minori charactere exprimere, vitiatam scripturam in margine adjectam habere, manifestos autem librarii errores peculiares etiam & obsoletos quosdam scribendi modos ideo simul non sistere, quoniam lectori in legendo impedimento sint, tradunt. Ut tamen natura hujus codicis Alexandrini perfecte cognoscatur, non tantum ejus loca in Bibliis Polyglottis Waltoni vel non recte expressa vel plane omissa, ut & sphalmata ejusdem, quæ in his libris historicis se offerunt, in margine autem cujusque loci commode exprimi non potuerunt, a Grabio tamen observata sunt, recensent, sed

etiam

etiam qua ratione in eodem vocales permutatæ, consonantes duplicatæ, simplices loco duplicium positæ, ut & consonæ permutatæ sint, indicant & exemplis declarant. Postea Cap. III MStos impressosque codices, cum quibus a Grabio, Wanlejo, aliisque viris in hoc studiorum genere versatissimis textus Alexandrinus hujus tomi collatus est, enarrant, atque codicem regium vetustissimum, ex quo Estheræ liber superiori Seculo ab Usserio editus sit, Codicem Cantabrigiensem Thomæ Archiepiscopi, qui duos Paralipomenon, & Oxoniensem, qui primum Maccabæorum comprehendit, nominant. Commemorant simul Grabium ingens tenuisse desiderium videndi codicem Alexandrinum Syriacum de Græco LXX exemplari origeniano ad verbum conversum, qui libros historicos complexus sit, notasque criticas summa cum cura appositas habuerit, cum Cel. Masium eundem possedisse, ex ejus commentario in Josuam constet, sed voti sui non potuisse compotem fieri, pervenisse autem eundem ad manus Cl. Jablonski, qui etiam in eo edendo versetur. Præterea de varia nominum propriorum in libris Paralipomenon occurentium scribendi ratione, quæ in Alexandrino & Vaticano codice deprehendatur, differunt, & illum Hebraica optime exprimere, & prorsus Cantabrigiensi convenire, & etiam utrumque 1 Par. I, 32 Dedanis filios, qui in Vaticano & Hebraico desiderantur, nominare, indicant. Subjiciunt etiam codices, qui in edendis Estheræ, Tobiæ, Judithæ, & Esraicis libris collati sint, & observant, in libro Esræ apocrypho, qui tertius quibusdam audit, c. II, 12 legendum non *Salmanassar* sed *Sassabar*, quo nomine Princeps quidam Judææ appellatus sit. Ad extremum, quartum Maccabæorum librum cum Codice MS. Collegii Novi, cujus inscriptio Ιωσήππȣ περὶ σώφρονος λογισμȣ̃, Aldi Luidiique exemplaribus, nec non cum aliis Josephi operibus collatum esse referunt, & his varia cum veterum, Photii, Anonymi, qui in Biblioth. Reg. Christian. asservatur, Eusebii, Gregorii Nazianzeni, Nicetæ, Suidæ, Hieronymi, tum recentiorum Erasmi & Luidii de hoc libro Josephi adjiciunt. Cap. IV recensent nonnulla loca, quæ in his libris historicis vel emendata sint, vel illustrata, contenduntque, 1 Sam. I, 8 ἐκάθετο & non ἐμάθετο legendum,
atque

atque 1 Sam. I, 18 in Ebræo olim lectum הציב & non ut hodie הצבי, quibus ſpecimen variarum lectionum codicis Romani & Alexandrini e 1 Reg. I addunt, ex quo appareat, hunc illi omnino præferendum eſſe. Et hæc de Tomo II, tertium proximo Menſe producemus.

THE OLD AND NEW TESTAMENT CONnected in the Hiſtory of the Jews and neighbouring Nations &c.

i. e.

VETUS ET NOVUM TESTAMENTUM connexum in Hiſtoria Judæorum & vicinarum Nationum ab inclinatis Regnis Iſraelis & Iudæ usque ad Chriſti tempus perducta; Autore HUMPHREDO PRIDEAUX, Th. D. & Dec. Norvicenſi.

Pars II.

Londini, apud Knaplock & J. Jonſon, 1718, 8 maj. Alph. 2 pl. 3.

POſtquam operis hujus Partem I in Actis 1718 p. 97 ſq. recenſuimus, par videbatur, ut alteram quoque, quamvis alia forma ad nos perlatam, non plane intactam relinqueremus, maxime cum nuperrime apud nos operis integri verſio Germanica luculenta, de qua dicemus ſub finem, prodierit, quam utpote ubique obviam in foliis deſignandis ſequemur. Etenim in hac Parte II S.R. Autor ita verſatur, ut a Simonis Juſti Pontificatu usque ad Chriſti aſcenſionem in cœlum res a populo Judaico finitimisque gentibus geſtas exponat. Quamvis vero in nonnullis videatur ὑποθέσει δουλεύειν, opus tamen ipſum, ſi illud in univerſum æſtimes, vix ſatis commendari poterit, cum hiſtoriam complectatur illorum temporum, quæ per Syrorum, Ægyptiorum, Macedonum, Maccabæorum imperia & viciſſitudines fortunæ mire fuerunt impedita, quorum Autor vel minutiſſimas circumſtantias apte excutit. Sed ut ipſam rerum ſeriem omittamus, lubet nonnulla paſſim obſervata excerpere.

p. 15. pere. *Josephum*, Jacobi Patriarchæ filium, non fuisse *Serapidem* ab Ægyptiis adoratum demonstrat Autor, refellitque eorum opinionem, qui ex modio, capiti hujus idoli superimposito colligere velint, famem, quam Josephus distribuendo frumentum depulerit, innui; cum non minus Ptolemæi Soteros I distributio frumenti, qua Sinopenses hujus divinitatis cultores sibi devinxerit, significari potuisset. Græcum potius idolum origine esse probat, 1) quod Serapis seu Soroapis Græcam habeat etymologiam, 2) quod Herodotus, qui omnia Ægyptiorum idola recenseat, hujus tanquam ætate sua nondum cogniti nullam faciat mentionem, 3) quod Nicocreon Rex Cypri miserit Alexandriam, qui discerent, qualis esset hic Deus: quem tanquam eruditissimum principem antiquitas hujus idoli, si ulla fuisset, haud latere potuerit, 4) quod Origenes, Ægyptius nativitate, illius meminerit tanquam idoli haud ita diu recepti, 5) quod cum cultu hujus idoli victimæ cruentæ cœperint in usu esse, quas alias semper Ægyptii abhorruissent: adeo ut illarum abominatio vel maximum Israelitis prætextum suppeditaverit secedendi paululum in desertum, ut nempe ibi liberius mactarent, Deoque sacrificarent, nec tamen Ægyptiorum oculos offenderent. Qua occasione de templo in suburbio Rhacotidos constituto, quod Serapeum vocabant, & de Bibliotheca 100000 voluminum, illic a Ptolemæo instituta, ejusdemque

23. fatis erudite differit Autor. Multa ibidem de Demetrio Phalereo, supremo & Bibliothecæ & reliquorum ejusmodi institutorum Directore, non vero Bibliothecario aut *custode*, quod tanti Viri autoritate haud dignum fuerit, ut & ejus fine luctu-

33, 34. oso, reperias. Irruptionem *Gallorum* in Græciam & Macedoniam, & quam acriter puniti ab oppugnatione templi Delphici discesserint, describit Autor: superstites vero, sub Leonorio & Lutario in Asiam trajecisse docet, & a Bithyniorum Rege Nicomede, sub quo meruissent stipendia, impetrasse, ut partem min. Asiæ, Gallogræciam postea sive Galatiam ab aliis dictam,

35. colerent, unde nomen Galatarum. Cum Usserio *septuagintaviralem Sacri Codicis versionem* Græcam in annum collocat Ptol. Phil. octavum & 277 ante Christum, de qua operose admodum

admodum & erudite diſputat, nec dubitat Ariſteæ hiſtoriam ceu commentitiam explodere, ſimul extollens Codicem Alexandrinum, qui Londini aſſervatur. Eorum porro tuetur ſen- p. 227.
tentiam, qui Maccabæorum derivant nomen a Symbolo vexillis ſub Juda Heroe Judaici populi inſcripto. Hoc enim deſumptum fuiſſe ex Exod. XV, 11: מי כמכה באלם יהוה, ex cujus literis initialibus, quod Judæis maxime uſitatum, nomen *Maccabi* emergat, eoque deinceps omnes Martyres aut Heroes pro Dei cauſa militantes, cumprimis autem eum, qui ſummam rerum teneret, Maccabæos dictos eſſe. Peropportune 246.
monet de Edomitis ſive Idumæis, quod poſt captivitatem Babylonicam, ſiquando eorum nomen occurrat, nulla alia ſignificatio locum habeat, quam quæ Nabathæos ſiſtat, utpote a quibus priores Edomitæ ex illo tractu, qui eſt inter lacum Sodomiticum & rubrum mare, ejecti profligatique ſint: hos Judæam vaſtam & derelictam videntes ſedediſſe tandem in partibus occidentalibus regionis illius, tribui Judæ quondam aſſignatæ, quæ Hebronem ibi primariam ſedem ſibi conſtituerit. Hos vero Idumæos omnes poſtea in unum cum Judæis corpus nomenque coaluiſſe. Varia affert, quæ regni Angli- 295.
ci vetuſtum concernunt ſtatum, cumprimis de controverſia ſolenni, quo die Paſcha Chriſtianorum celebrandum eſſet, veteribus Chriſtianis inter Britannos & Hibernos, quos Patricius olim Chriſtiana religione imbuiſſet, Judaicum mordicus tenentibus morem, & quarto decimo die cum ipſis celebrantibus hoc feſtum: aliis vero poſt A. 598, quo Auguſtinus Monachus Roma ibi appuliſſet, in diverſa hujus inſtitutione traductis, & Dionyſii Exigui calculum probantibus. Controverſiam hanc ſatis diu duraſſe, donec tandem in Concilio Hildenſi Rex Septentrionalium Humbrorum Oſwyus ridicule ſatis pronuntiaverit, *non Johannis, ſed ejus Apoſtoli tuendas eſſe partes, qui cœli claves teneat idque aperire poſſet.* Tandem tamen & Hibernos per Egbertum Presbyterum & ultimo omnium Wallenſes, obſtinatiſſimum genus, ab Elbadio Epiſc. commotos, ut 84 annorum cyclo renuntiarent. De templo Ægyptiaco Judæo- 326.
rum Alexandrinorum, cui ab Onia ædificatore nomen Onion,

 pro-

prolixe agit Autor, & de 70 Interpretum versione demonstrat liquido, eam ab Hellenista profectam. Quis enim alius ausurus erat, locum Jesaiæ Prophetæ Cap. XIX, 8: עיר ההרס יאמר לאחת ita interpretari: *πόλις Ασεδὲκ κληθήσεται μία πόλις*, cum *Air Haberes* non *Hazzedek* in textu ipso legatur? Nempe interfuisse autoris hujus interpretationis, locum *justitiæ* pro *vastationis* ponere, ut templum eo appareret augusti-
p. 332. us. Apolloniorum accuratam distinctionem affert Autor. A-
403. git & de *Bath-Kol* & ex Talmude citat locum, *ubi duo amici Doctorem quendam Babylonicum visere volentes Samuelem nomine, domum prætereunt, in qua parvulus puer verba legit: Et Samuel moriebatur; quod ad iter suum applicantes eum post re vera mortuum cognoverunt*. Ex his Autor ostendit, hanc *filiam vocis* seu *Bath-Kol* non fuisse semper vocem e cœlo demissam, sed prima quæque verba post deliberationem ipsorum super aliqua re habitam, casu ex cujuscunque hominis ore evolantia, ipsis hoc præstitisse. *Evolutionem Bibliorum* simile quid, plane ut & hanc Judæorum vocem, apud Christianos cum fortibus Virgilianis habuisse. In Occidente & præcipue apud Gallos magnopere hunc usum seu superstitionem vel in ipsa Episcoporum consecratione valuisse, & a Normannis in Angliam manasse. Cum Guilielmus II Norvicensis Episcopus consecratus fuisset, hæc verba occurrisse ex Johanne: *Non hunc sed Barrabam*, quod præmaturam ejus mortem & successorem Simoniæ crimine infamem denotaverit, & ita accidisse in electione Herberti de Lozinga: consecratum enim hunc paulo *post* consultis Bibliis audivisse verba: *Amice ad quid venisti?* Matth. XXVI, 10, quod ita percusserit dissolutum hominis animum, ut serio pœnitentiam ageret & multa pia opera faceret, quæ allegat Autor ex Knightoni libro de Eventibus Angliæ & Barthol.
407. de Cotton. De Hyrcani palatio in Castello *Baris* memorabilia sunt, quæ differuntur, simul & explicatur modus, quo tumultus super Paulum in templo excitatus a præsidio istius Castelli observatus & sopitus sit. Locis Luc, XXII, 52, Act. IV, 1, V, 24, 26, XXI, 26, de *Capitaneo*, seu *Præfecto templi* insignem hinc
421. fœnoratur lucem. Ad sectas Judæorum diversas descendit Autor,

tor, potissimisque in *Zadikim & Chasidim* distinctis, priori ordini Samaritanos, Sadducæos, Karraitas, posteriori Pharisæos & Essæos adjudicat, quorum omnium dogmata & vitas persequitur. De *Herodianis* ad finem disputat libri, & eos pro p. 414.
Syncretistis seu Theologo-Politicis habet, qui pro Magistratus regimine diversi diversam religionis morumve induere formam & superioribus gratificari, simulque omnia ad quietem & utilitatem referre haud illicitum putarent; & hujus sectæ conditorem Herodem ideo fuisse, ut, cum Romanorum institutis & religione plurimum faveret, numero hypocritarum conscientiam trepidantem pacaret, sibique ipsi solus minus displiceret. Non obliviscendum quoque, Autorem Pontificios, mo- 446.
nachatum exemplo Essæorum, quos pro Christianis cupiant venditare, stabilientes, strenue oppugnare & longe aliam illius originem, a Paulo nempe, notissimo illo Juvene Nobili, deducere. Non minus delectationis lector hauriet ex observatione 532.
Autoris de Balsamo Hierichuntis & Meccæ: sed hæc tanquam nimis devia hic omittimus. Originem porro ostendit *Inter-* 517.
pretationum Chaldaicarum seu *Targumim.* Cum enim post reditum e Babylonia Judæi Hebraicam linguam fere dedidicissent, & lex in suas sectiones divisa illis quidem Hebraice prælegeretur, Chaldaice tamen simul explicaretur, interpretationes tandem illas Chaldaicas in unum congestas & ad describendum ei, qui vellet, datas, factumque id esse primo in Lege, postea & in Prophetis, probat Autor, atq; illa Targumim ordine recenset. Tum 648.
& tuetur priorum Targumim antiquitatem Christi temporibus 659.
æqualem, usumque eorum commodum, refutans eos, qui ex silentio Origenis, Epiphanii & Hieronymi argumentum novitatis ducant. Ubi de *Serum* legatione ad Augustum com- 730.
memoratur, de serico observat Autor, Justiniani tempore monachum quendam ad bombyces arcessendos in Indiam ablegatum nil retulisse nisi hoc nuntium, animalcula illa frigora Occidentis sustinere non potuisse & in via intercidisse; jussum itaque denuo esse ovula tantum afferre, quæ hanc aeris mutationem passa, quidquid serici uspiam elaborati postea in commercia transierit in Occidente, unice produxerint. De *Sibyllis* 760.

 ita

ita agit, ut luculentis thesibus, quid sibi videatur sinceri in illa historia, a falso & fabuloso secernat, statuatque, 1 Oracula talia Sibyllarum olim extitisse, id quod ex fide dignissimis, quos citat, autoribus constet; 2 & 3 non divina, sed diabolica fuisse, cum mulierculæ isthac inspiratione gavisæ turpiter & obscene vixerint, multasque nefastas & abominabiles adhibuerint cerimonias; 4 Historiam illam de 3 libris a Tarquinio emptis meram fabulam sed bono Reip. inventam esse; 5 nemini, nisi Collegio eorum, quibus custodia illorum curaque commissa, licitum fuisse inspicere, videlicet ut populo scitis & responsis, quibus vellent, illuderent; cujus rei exempla Autor producit; 6 posteaquam oracula illa cum Capitolio arsissent, ad restituenda illa, quidquid uspiam in suis promptuariis arcani aut prophetici habuisset, unumquemque protulisse; 7 inter has prophetias multa quoque de Christo contenta esse; 8 Deum hoc ita prædestinatione quasi quadam constituisse, ut adventus filii sui ejusmodi rumoribus tanquam tuba omnem mundum personaret; 9 hos rumores Judæorum dispersione, qui liberatorem suum semper avide expectarint, quam maxime ubivis circumlatos esse; 10 Oracula Ethnica quoque, ut quondam Bileami, vi quasi divina coacta veritati testimonium perhibuisse; 11 cum collecta illa fuerint nomine oraculorum Sibyllinorum paulo ante Christum, redactaque in versus Græcos, Christianam fidem contra Ethnicos hoc ex ipsorum penu deprompto testimonio multum ponderis accepisse; 12 at eadem a quodam Christiano parum caute postea interpolata plus damni quam *adjumenti* Christianorum rebus attulisse; cum, quæ antea parce adhibita valerent, nunc insipide aucta plane sorderent & rejicerentur. Difficultatem *de Descriptione Judæorum* sub Augusto ita solvit Autor, ut Sentium Saturninum doceat illam per 3 annos in pluribus aliis Syriæ, quæ Romanis parebat, Provinciis perfecisse, ac postea demum eundem quoque in Judæam pervenisse & ibi eodem defunctum esse officio. Nec statim hic tributorum impositionem & coactionem factam, sed illam demum annis 12 expletis & Archelao deposito sub Cyrenio seu Quirinio Syriæ Præfecto subsecutam esse; de priori versum 1 Luc. II, de posteriori

p. 788.

v. 2

v.2 agere. Et hunc duodecimum Archelai annum, quo Christus adscendit in templum, seditque inter Doctores, jussa Patris sui executurus, esse terminum illum fatalem regni Judaici, a Deo per Patriarcham Jacobum prædictum, quo nempe Judæa sceptro penitus exuta & a Cyrenio, tributa imponente & exigente, in formam Provinciæ Romanæ redacta sit: idem manifesto quoque argumento esse, Messiam adventasse. Ceterum prætermittere non possumus, quin iterum hoc loco significemus, totum hoc Opus a Rev. M. *Augusto Tittelio*, Porstenensium prope Leucopetram Pastore, in Germanicam linguam translatum & Dresdæ sumtibus D. Lobeckii impressum hoc anno 1721 in 4 cum venustis sculpturis & Indice locupletissimo prodiisse. Cl. Interpres id maxime studuit efficere, ut omnia plane & perspicue traderet, nec unquam a textu Autoris, quantum ejus fieri posset, declinaret. Et sperandum sane, magnum hujus laboris fructum ad Germanos nostros perventurum, cum Theologus fere nullus hoc tam utili & ad verum Scripturæ V. T. addo & Novi, sensum necessario opere carere possit. Illud tamen dissimulari nequit, ob absentiam Interpretis, in II Partem menda typographica fœda irrepsisse, quorum nonnulla ad calcem operis correcta sunt, plurima tamen adhuc latent. Parti priori Cl. Tittelius Dedicationi ad Potentiss. Polon. Regem, cui adeo arrisit doctrina rerumque nexus, ut per aliquot dies a mensa non deposuerit librum, subjunxit præfationem satis longam, in qua de linguarum autoritate & quantum cuique præ ceteris tribuendum, differitur. Græcæ linguæ apud Romanos quam maxime florentis mentione inductus, in Ciceronis filii, Athenas missi, vitam prolixius evagatur. Refellit vero vulgarem opinionem, quasi dissolute & prodige vixerit, cui rei contraria proferuntur documenta: 1) ex epistolis ipsius Patris XV ad Attic. 14 & 16, 2) ex Trebonii epistola L. XII ad fam. 16, 3) ex Ciceronis filii modo scribendi ad Tironem, quo sitis ejus & cupido literarum, nec non amor in Præceptores, Cratippum, Brutum & reliquos native exprimuntur, 4) ex literis Bruti, sub quo militiam orsus est, ad patrem Ciceronem plenis optima commendatione & magnam Patri spem præbentibus de filii

filii virtute, 5) ex Patris testimonio publico, quod in Philippica quadam coram Senatu filio gloriabundus præstiterit, 6) denique ex dignitate Consulis, ad quam Augusti favore post patris mortem adspirarit. Omnis vero culpa suspicionis de eo sinisterioris in alterum Ciceronem, Quinti filium, pessimum flagitium, confertur. De Autore quoque nostro monet, hunc supra Ahazi tempora non assurgere propterea, quod tum veritas Historicorum profanorum, unde certi quid haberi queat, luculentior effulgeat, fabulæ vero & nugæ veterum, quibus omnis superiorum seculorum series oppleta sit, desinant. Denique nec taceamus, eundem librum Gallice translatum nuperrime Amstel. V Voll. in 12 prodiisse.

DISCOURSES CONCERNING THE Everblessed Trinity.

h. e.

SERMONES DE SANCTISSIMA TRINITATE, compositi ab Autore Divini Juris Episcopatus.

Londini, apud W. Taylor, 1720, 8. Plag. 20.

AUtor in Præfatione Apostasiam seu defectionem a vero Christi cultu, in Anglia, eorum cumprimis, qui sanam docere debuerant doctrinam, lamentationes piorum & zelum doctorum provocare testatur. Et se quidem pridem suspicatum, istos tantos clamores de naturalis religionis præstantia, isthanc tam stolidam libertatis cogitandi defensionem & undiquaque irruentem morum improbitatem, in Arianismo, Socinismo quin & Atheismo tandem desitura. His malis obviam iturus duodecim sermones seu dissertatiunculas homilarum ad modum compositas conscripsit, in quibus a Scholasticis terminorum involucris, plus tenebrarum quam lucis afferentibus, studio abstinuit, idq; egit potissimum, ut miseros Laicos, qui in devia facile deducuntur, hoc velut Theologiæ Systemate præmuniat. Declarat porro Autor, cum *Whistoni* & *Clendoni* scriptis, quorum ille Arii, hic Socini tueatur partes, se decertare, ita quidem, ut contenta scriptorum utriusque semper respiciat, prolixis vero locis recitan-

tandis studio abstineat. Et Whistoni quidem thesibus, quæstionibus & observationibus primitivis, quas vocat, satis a se responsum putat, tametsi testimonia Patrum I & II Seculi ab ipso producta haud multum moretur, cum quod Scriptura sola nitendum putet, tum quod illa ipsa, nisi bene fundata, nullibi valeant, præterea & doctissimus *Waterlandus* in divinitatis Christi vindiciis, quantum hic Ante-Nicænorum Patrum sententiis roboris insit, contra ipsum & Clarkium optime evicerit. Nec in refellendis primitivis quibusque erroribus præter eos quorum in N. T. mentio fit, magnopere desudare voluit, quod in isthoc argumento quam diligentissime versati sint *Mangey* & *Berrimannus:* nec symbolis denique antiquissimis multum angi; ea enim maximam partem esse privatæ interpretationis & condemnata, ut majus minusve Symbolum Eunomii, reliqua non nisi argumentum negativum efficere contra coessentialitatem & coæqualitatem Filii & Spiritus S. cum Patre, cum forte hæreticorum aut numerus aut technæ non ita fuerint magnæ, nec opportunitas Conciliorum adeo parata, ut ante Nicæni Concilii & Athanasii tempora ad vindicandam utriusque divinitatem, profligandasque contrariorum dogmatum pestes, undique concurreretur. Quod ad *Clarckium* ejusque *doctrinam Scripturæ de Trinitate* attinet, eum se ait obiter tantum refutare. quod *Robertus Nelson*, *D. Bennetus* aliique eum ex professo jam oppugnaverint. Denique Noster de isthoc Primitivi Christianismi restauratore (qualis videri velit) Whistono nempe, vehementer conqueritur, quod contra baptismi fœdus, contra sanctissimas stipulationes, quas ordini sacro adscriptus dederit, in Appendice tamen ad Vol. IV p. 10 audeat impudenter affirmare: Concilia œcumenica nihil fere aliud fuisse quam horrendam Diaboli machinam ad explodendam fidei veteris Christianæ morumque probitatem.

Hinc progreditur ad rem ipsam. Nos ut Lector specimen habeat ejus & consilii & industriæ, quæ primo sermone continentur, qui agit de stultitia Atheismi, paucis delineabimus. Ex Psalmo XIV, 1 proponit 1 Athei fidem, seu votum: *Non est Deus;* 2 ejus stultitiam: *dixit enim stultus in corde suo* &c.

Autor distinguit Atheos in eos, qui tales sunt judicio seu intel-
lectu, & qui tales sunt corde: sive, ut scholæ loquuntur, in Spe-
p. 5. culativos & Practicos. Contra primos, qui continuo peccato-
rum exercitio infatuati obduruerunt, ut aut stupidi vix spiritu-
alia & quæ Dei sunt ulterius cogitatione percipiant: aut fero-
citer omnem de Deo sensum insectentur, vanissimaque sophi-
smatum textura extinctum eant, quascunque aut sibi aut aliis
adhuc superesse sentiunt timoris ipsius scintillas, ita pugnat
Autor, ut monstret hæc omnia non nisi fatuis & dementibus
accidere posse. Qui incomprehensibilis sit, hunc eos capere,
& qui infinitus sit, hunc eos intelligere velle, cum quæ ante
oculos sint corporeis sensibus obvia, nec capiant sæpe nec intel-
6. ligant. Hos tamen plane convictos & tales esse, quales ipsi se
jactent, vehementer dubitat Autor. Sensum quidem Dei infir-
mari & quasi supprimi posse concedit, & eos quam maxi-
me niti, ut eum suffocent penitus, sed hoc vix fieri posse contendit
in totum, 1) ob objectorum divinæ potentiæ & gratiæ continu-
7. am præsentiam, Act. XVII, 27, 28, 2) ob conscientiæ internam
reclamationem: cujus exempla in Tiberio & Caligula tonitru a
expavescentibus profert. Nec diffitetur tamen, dari Atheos spe-
culativos, qui istum perniciosissimum errorem profiteantur
aliisque persuadere cupiant: experientiam enim testari, vitium
in homine adultum tantum operari, ut omnis intellectus tan-
dem stupescat & hebetetur, adeo ut & communes notiones na-
turæ postremo imminuantur. Adducit Autor loca 1 Tim. IV, 2,
2 Thess. II, 11, Rom. I, 28. Tum & exempla profert: unum
Matthæi Cnuzen, qui Oldenswortæ in ducatu Slesvicensi natus,
Regiomonti in Prussia literas coluisse & tandem Jenæ congre-
gationem quandam Conscientiosorum, quo vocabulo vocari
amabant, instituisse dicitur, qui non nisi rationis & naturæ dictata
sequerentur, ceterum existentiam Dei, immortalitatem animæ
& divinitatem Scripturæ tantum non riderent; alterum *Jordani*
9. *Bruni*, cujus librum, *Spaccio della bestia trionphante* dictum, vix
18 nummorum Angl. pretio dignum, 28 libris in quadam ven-
ditione publica apud Anglos venditum refert. Autor Viri hu-
jus vitam breviter perstringens, eum Nolæ in regno Neapoli-
tano

tano natum & Ordinis S. Dominici Monachum fuisse, & inquieto & turbulento animo Italiam Galliamq; pervagatum, tandem Germaniam intrasse ac Vitebergæ in publica Panegyri Diabolum laudasse testatur. Titulum libri effugisse seu fefellisse Inquisitores Romanos notat: librum ipsum, quanquam videatur commendabilis, quod Cleri Romani vitia acerrime castiget, meram tamen Satyram Enthusiastico-Atheisticam esse, quæ omnem cultum Dei religionesque quascunque proscindat. Jovem enim ibi, Momum & Constellationes invicem sermones & consilia miscere, Jove quidem conquerente, quod omnis Deorum cultus apud mortales intercidat; Momo culpam ejus in Deorum amores & regiminis ipsorum perversitatem rejiciente & denique Constellationibus decernentibus, religiones omnes posthac abolendas, substituendasque in earum locum virtutes morales: ubique fabulas Poetarum sacris historiis, Mosen & Christum Mahummedi æquari, Deum semper appellari naturam. Jam ad Practicos pergit Noster, qui corde exoptant, ut Deus non detur, nec id alios docent, sed sibi ipsis persuadere allaborant, non quidem argumentis, sed cogitationes suas rebus cœlestibus subducendo, & vultum quasi a Deo avertendo sensumque ipsius magis magisque exuendo: & notanter addit Autor: *Corrupisse eos vias suas & perpetrare abominanda* &c. quod congruat cum Psalm. X, 4. Hinc consectaria deducit: 1 Eos, qui de Deo falsa sibi fingant contrariaque naturæ ipsius, & providentiam aut unum alterumve attributorum ejus negant, Atheis jure æquiparari, exemplo paganorum, qui quamvis multitudine Deorum laborantes, Athei tamen censeantur, Eph. II, 2; 2 omnes impios haud multo meliores esse Atheis, sed ipsis prorsus pares, maxime si perseverent impœnitentes; 3 habitum peccati, timoremque judiciorum Dei, qui inde fluit & subinde reos vexat, fontem esse Atheismi, 1 Tim. I 19, ubi ulteriores adultæ iniquitatis progressus connumerat, ostenditque, hanc iniquitatem non tantum a fide abducere sed & in Apostasiam & Atheismum præcipitare. Sicut enim multum interest, quamdiu impius in isto pernicioso erroris statu hæreat, nec Deum nec scelerum vindicem dari, ita sibi ipsi magis indies per-

p. 10. 12.

ſuadere cupit, hæc omnia ita ſe habere. Et cum facile credantur, quæ commoda nobis videntur, haud ſane difficulter opinionem iſtam induit tandem, familiaremque ſibi reddit, adeo ut quamvis ſenſus omnis divinitatis evelli in illis haud poſſit, ex parte tamen conculcetur idem & ſupprimatur. His expeditis accingitur Autor ad demonſtrandam utriusque generis Atheo-
p. 15. rum ſtoliditatem. Ubi in genere impios omnes homines ſtultitiæ accuſat, Prov. I, 22: ſicut enim ſanctitas conſiſtat in conformitate actionum noſtrarum cum ſanæ rationis & ſapientiæ præceptis, ita oppoſitam huic malitiam pugnare cum iſthac ſapientia & conſequenter eſſe ſtultitiam: unde & illud facile pateat, Atheiſmum, tanquam omnium malitiarum maximam, apicem velut & culmen eſſe ſtultitiæ. Quod probat Autor de Speculativis 1) quod negent ea aut deducant in litem, quæ ſint certiſſima & vel in ipſos craſſiſſimos rudis plebeculæ ſenſus cadant: ſicut enim certiſſimum ſit, Romam urbem alicubi eſſe, & Alexandrum quondam fuiſſe, ſic & fidem de Deo, quod ſit, apud omnes ſemper populos omni tempore obtinuiſſe adeo, ut gentiles numerum Deorum multiplicare maluerint, quam Entis alicujus ſupremi exiſtentiam haud confiteri; 2) quod ex duobus, quorum alterum certiſſimum & ſecuriſſimum, alterum incertiſſimum & periculoſiſſimum, contra omnes intellectus humani regulas, eligat Atheus, quod eſt teterrimum & periculoſiſſimum: doctrinam enim de Deo nos in hoc quoque mundo ab intemperantia variisque morbos gignentibus flagitiis cohibe-
17. re, Atheiſmum autem & hanc & futuram affligere vitam; 3) in eo ipſo Atheos ſe ſtultos exhibere, quod omnia comprehendere velint: ita quippe ſupponit, eos tam vaſti ingenii eſſe, ut nihil eos lateat, ut omnium rerum notitiam perfectam habeant, omniaque facillimo negotio capiant, quod eſt abſurdum. Finita enim non capiunt, quanto minus infinita? Contra Practi-
18. cos quoque ita pugnat, ut exemplum naucleri proponat, qui, ubi tempeſtatem imminentem videt, non abſcondit caput & hoc timore depellendam eam putat, ſed eo fortius remis inſtat neceſſariaque obvertit: ſic & ab illis judicia Dei non negando, ſed recte ambulando evitari.

In reliquis Sermonibus Autor pari verſatur induſtria; quorum

rum contenta breviſſimis indicabimus. Nimirum Serm. II occaſione Exod. III, 2, *Sum, qui ſum*, Autor exponit 1 Nomen Dei, 2 naturam ſeu deſcriptionem ejus, 3 exiſtentiam; Serm. III ex 1 Joh. V, 7 Trinitatem adſtruit in Unitate; Serm. IV, Matth. XXVIII, 19 Baptiſmum in nomine Trinitatis; Serm. V, Joh. I, 1, verbum ſemper Deum ita conſiderat, ut 1 monſtret, verbum fuiſſe in principio, 2 apud Deum, & 3 quod hoc verbum ſit Deus; Serm. VI, Philip. II, 6, JEſum Chriſtum æqualem Deo demonſtrat, ut pateat 1 quomodo Jeſus in forma Dei fuerit, 2 quid ſit forma iſta, 3 qua in re æqualitas ejus cum Deo conſiſtat; Serm. VII, Col. I, 15, Jeſum Chriſtum imaginem Dei exhibet; Serm. VIII, Hebr. I, 6, Angelicam adorationem Jeſu Chriſti ſiſtit, notatque 1 textus præfationem, 2 tenorem ipſum; Serm. IX, Joh. I, 14 Verbum incarnatum explicat & quidem 1 vocem verbi, 2 carnis, 3 propoſitionem: Verbum factum eſt caro; Serm. X, Joh. XIV, 16, Spiritum veritatis concludit eſſe divinam perſonam; Serm. XI, Joh. XIV, 7, Spiritum S. Paracletum, & Serm. XII, Hebr. X, 28, 29, pœnam Apoſtaſiæ fortiter urget.

PETRI ANTONII MICHELOTTI, Tridentini, ex inclyto Collegio Medic. Venet. Scient. Academ. Reg. quæ Londini & Berolini ſunt, Socii, de ſeparatione fluidorum in corpore animali, Diſſertatio Phyſico-Mechanico-Medica.

Venetiis, Pinellorum ære, 1721, 4 maj.
Alph. 1 tab. æn. 1.

CUm Clariſſimus diſſertationis hujus Autor, exemplo *Bellini*, *Pitcarnii* atque *Jacobi Keillii*, principia Matheſeos ad doctrinam de ſecretionibus animalibus applicet; in præloquio, quod præmittit, Matheſeos in Medicina rationali neceſſitatem tuetur, abuſum improbat. Apparet ſane, ipſum duce *Hermanno*, Geometra celeberrimo, cum adhuc Patavii Mathemata profiteretur, ad ſubliminora Geometriæ haud infeliciter penetraſſe: id quod gratus plus ſimplici vice profitetur. Neque etiam diffitetur, quod ex *Johannis Bernoullii*, Viri in hoc ſtudiorum

genere incomparabilis, commercio literario multum profecerit, quem data quavis occaſione invidendis elogiis ornat. Antequam vero ad ipſam de fluidorum ſecretione tractationem accedit, principia quædam ſub prænotandorum nomine larga manu profert, quæ duas fere tertias operis partes explent.

Prænotatione prima nonnullas fluidorum affectiones & proprietates explicat. In definitione eam ſumit, quod partes vi cuicunque illatæ cedant & cedendo facile inter ſe commoveantur. Mox cum *Joanne Bernoullio*, quem Geometrarum noſtri Seculi Principem magno ſuo merito appellat, obſervat, fluidorum craſſitiem duplici modo conſiderari poſſe, vel reſpectu denſitatis, quo e. g. Mercurius craſſior eſt melle, vel reſpectu conſiſtentiæ, quo Mercurius tanquam fluidior ac ideo in particulas mobiliores diviſus melle tenuior. Craſſitiem priorem conſiſtere in magna copia materiæ ponderoſæ contentæ in minori volumine, poſteriorem in partium ob figuram minus mobilium aſperitate. Uſum diſtinctionis oſtenſurus cum *Newtono* docet, eam reſiſtentiæ fluidi partem, quæ a craſſitie priore proficiſcitur, minui non poſſe; minui tamen poſſe alteram, quæ a craſſitie poſteriore pendet. Docet deinde, quomodo materia, licet denſiſſima, parum reſiſtere queat. Fallitur autem, dum ait, Mercurium per poros ligni non penetrare, cum Cl. *Wolfium* dudum contrarium experimentis docuiſſe noverimus. Diſputat contra *Pitcarnium*, fluidorum craſſitiem particularum magnitudine perperam æſtimantem, & in definiendo liquore ab *Hermanno* diſſentit, qui liquorem definit per fluidum in volu*mine non nimium* exiguo fluens, donec ſuperficies in ſitum horizontalem ſe compoſuerit, cum hic ſitus a gravitate pendeat, minime autem liquiditas. Ipſi itaque liquida ſunt, quorum partes viribus vel imbecilliſſimis, eas ſeparare conantibus, cedunt, motuque inteſtino continenter agitantur. Cum *Leibnitio* vero ſentit, aerem facilius ſuperare majorem reſiſtentiam aquæ, quia ſuperficiebus decreſcentibus proportionalis. Et quoniam ejus rei mentionem fecit in epiſtola ad *Bernhardum Ramazzinum* data, idem repetit in alia epiſtola ad Autorem poſtea data, in qua ad priorem provocat; *Leibnitii* experimentum de de-

ſecu-

scensu gravium in fluido, in Actis 1711 p. 11 relatum, & ejus ad phænomena barometri explicanda applicationem contra *Desagulierium*, pueriliter (ipsa Autoris verba recitamus) errantem, defendit: id quod etiam data opera præstitit Cl. *Rastius*, Professor Regiomontanus, quem Noster suppresso Autoris nomine citat. Monet deinde, fluidum elasticum inter non elastica vel exiguum elasticitatis gradum habentia niti quaquaversum; si mixtum ex liquore glutinoso & non glutinoso feratur in canale parietum resistentium, partem fluidi glutinosam lateribus canalis adhærere, minus glutinosam in medium sese recipere; si liquor mistus ex fluidis, quorum vires centrifugæ sint inæquales, propellantur per canalem resistentem, ubi is incurvatur, fluida validiora fore in parte convexa canalis, debiliora in concava; fluida quæcunque premere ubique ad perpendiculum superficiem, cui insistunt. Ope analyseos *Leibnitianæ* solutionem generalem affert problematis de invenienda figura sectionis, quando singula ejus puncta a fluido contento premuntur viribus inæqualibus & secundum datam legem variantibus. Ostendit porro, si liquor mistus ex crassiori & fluidiori moveatur per canalem durum aut mollem, elasticum vel non elasticum; guttulas liquoris tenuioris influere in ramum lateralem hiantem ad perpendiculum in cavum canalis, si canaliculi orificium adeo angustum sit, ut partem liquoris misti crassiorem recipere nequeat. Atque hinc refutat *Cheynæum*, Nostro judice, doctrinam motus compositi inutiliter in usum vocantem pro invenienda ratione omnium facillima separationis alicujus fluidi a sanguine. Monstrat porro, cujuslibet canalis superficiem interiorem a transfluente liquore (si a gravitate abstrahamus) premi æqualiter in omnibus partibus atque inde corollaria nonnulla deducit pro motu sanguinis in machina animali, & demonstrationem quoque extendit ad liquores graves. Tandem definit vim fluida per canales pellentem; quam proportionalem facit summæ orificiorum & quadrato velocitatis conjunctim, nec minus resistentiam, quam patitur fluidum istud & quæ Nostro est in ratione composita velocitatis fluidi in immissarium ingredientis, velocitatis ejusdem emissario egredientis & superficiei concavæ canalis.

Præ-

Prænot. 2 motum ſanguinis per arterias & fluidorum a ſanguine ſeparatorum per canaliculos cum arteriis communicantes expendit, ubi ea potiſſimum ſeligit, quæ ad illuſtrandam ſecretionis animalis doctrinam conferre videntur. Refutat *Cheynæum*, ſcholion prop. 34 lib. 2 Principiorum *Newtoni* ad motum ſanguinis per arterias applicantem, cumque *Newtonus* nullam iſtius ſcholii demonſtrationem dederit, eam communicat, quam a *Nicolao Bernoullio* accepit. Recenſet deinde, quid huc usque in præſenti argumento præſtitum ſit; a *Borello* inprimis, *Bellino* atque *Gulielmino*. Cum vero nullus eorum ſanguinis per cavum aortæ transeuntis velocitatem inveſtigarit; ipſe in eam inquirens tandem obſervat, ſanguinis ab aortæ cavo in ejus ramos decurrentis velocitatem infinite variare ideoque definiri non poſſe, & *Jacobum Keillium* tale quid molientem hypotheſibus fallacibus inniti pronunciat. Docet, ſanguinem ceteris paribus celerius moveri in arteriis capillaribus cordi proximis quam in iis, quæ longiſſime a corde diſtant, & eundem *Keillium* atro carbone notat, quod in vi cordis ſanguinem per univerſum corpus impellentis determinanda plurimum peccaverit, ubi inter alia notat, falſam eſſe propoſitionem *Newtoni* de velocitate aquæ ex foramine vaſis effluentis, cui ſolutionem problematis ſuperſtruit. Monet, *Hugenium* errorem *Newtoni* agnoviſſe, quemadmodum conſtet ex ejusdem Annotatis poſthumis in *Iſ. Newtoni* Philoſophiæ Naturalis Principia Mathematica, a *Jo. Groningio* Hiſtoriæ Cycloidis, quam A. 1701 evulgavit, ſubjunctis, etſi ipſe non minus deceptus *fuerit, cum* aſſeruerit, pondus, quod in aquam effluentem ad ejus motum generandum impenditur, æquale eſſe duplo ponderis aquæ foramini ad perpendiculum inſiſtentis. Refutat porro *Keillium*, quod non bene ſupputaverit rationem vis veſicæ urinariæ ad expellendum lotium. Progreditur hinc ad motum liquorum ſimplicium a ſanguine erumpentium per vaſcula, vel ab arteriis emanantia, vel cum eis communicationem habentia, ubi refutat canones *Pitcarnii* eam in rem datos. Ipſe utitur principio *Torricellii* de velocitate aquæ per foramen vaſis erumpentis, a *Mariotto* experimentis confirmato, & primum a *Vari-*

gno-

gnonio, deinde quoque a *Joanne Bernoullio* diversa ratione demonstrato. Cumque *Jacobus Jurinus* in Transactionibus Anglicanis A. 1717 num. 355 diversa tradiderit, eundem refutat, & *Bernoullianam* demonstrationem contra Viri a partibus *Newtoni* stantis objectiones vindicat. Affert tandem nonnulla de retardatione motus fluidorum in corpore animali a tubulorum plicis & convolutionibus proficiscente, ubi *Bellinum & Cheynaum* refutat, & quid *Joannes Bernoulli*, quem consuluit, ea de re sentiat, exponit.

Prænot. 3 in vim aeris in pulmone ad solvendum sanguinem per canales ejus fluentem inquirens, de aeris cum sanguine in pulmonibus permistione dubitat & contra *Bellinum* atque *Hombergium* ea de re multum disputat. Obiter monet, non minorem aliquando esse dubitandi causam in scriptis Mathematicorum Geometriam Physicæ applicare conantium, quam in Physicorum Medicorumque scriptis. Monstrat, in calculo *Keilliano*, quem pro definienda vi ab aere in pulmonem acto exercita tradidit, plurima desiderari. Demonstrat theorema, quod *Keillius* tanquam fundamentum calculi sui supponit, &, quænam *Wallisius* de vi flatus, quo aer in vesicam impellitur, tradidit, ad examen revocans adducit, quid *Bernoullius* in iis reprehendat. Postquam ipse calculum suum produxit pro definienda vi aeris ex pulmone expulsi; methodum quoque *Joannis Bernoulli*, quam cum ipso pro supputanda vi pectoris in dato homine, qua aer pulmone repulsus per laryngem expellitur, communicavit, publici juris facit. In genere autem observat, vim istam nisi hypothesibus quibusdam constitutis determinari non posse, eamque datis atque postulatis variantibus etiam variare. Tandem cum *Bellino* contendit, commune fermentum solvens sanguinem atque chylum esse aerem, & cetera fermenta rejicit, quæ ab aliis accenseri solent ad fluidorum partes, quæ in vasa secretoria congrua derivari debent, dirimendas sejungendasque a cruore arterias præterfluente.

Prænot. 4 glandularum structuram exponit. Ex *Heisteri*, quem summum Germaniæ Anatomicum appellat, Compendio Anatomico repetit, glandulas esse partes peculiaris habitus,

ex congerie minutissimarum arteriarum, venarum, nervorum & plerumque etiam ductu excretorio conflatas, propria membrana cinctas, variæ figuræ, coloris & consistentiæ, usibus diversis ut plurimum tamen secretioni alicujus liquidi destinatas. Recenset deinde, quæ *Malpighius*, *Nuckius*, *Litrius*, *Ruyschius*, *Winslowius*, *Cowperus*, *Bellinus*, *Leuwenhækius*, *Keillius* aliique de glandularum structura dedere. Integram quoque affert *Morgagni* epistolam, quam ea de re ab Autore consultus exaravit. Omnibus probe pensitatis tandem concludit, verisimillimum esse, pentissimam glandularum structuram esse vasculosam.

Hisce prænotationibus absolutis, sequitur ipsa de separatione fluidorum in corpore animali dissertatio, cujus tamen nunc non nisi pars prima prodit. Tribus ea capitibus absolvitur, quorum primo leges generales tradit Cl. Autor, quibus fluida a sanguine in corpore animali separentur, secundo in fluidorum animalium naturam inquirit, tertio denique rationem reddere conatur, cur fluidorum alia in hæc, alia in illa glandularum vasa secernentia influant.

Leges generales, quas sancit, nonnisi duæ sunt. Lex prima ita habet: *Cujuscumodi fluidum in arteriis praexistens, cujus pates cum sanguinis partibus simplici contactu cohærent, ad glandulam aliquam perductum ac per eam fluens, in canaliculorum separantium orificia, intra glandulæ cavum aperta minimeque resistentia influet, dummodo fluidum ipsum sit actu divisum in partes, quarum maxima diameter ad minimam orificiorum diametrum haud habeat rationem majoris inæqualitatis.* Lex altera hujus tenoris est: *Cujuslibet fluidi a sanguine separandi partes intra arterias praexistentes, ab ipsomet sanguine abscedere possunt in ductus secretorios idoneos glandularum, quacunque sit sanguinis per glandulas ipsas fluentis velocitas, dummodo partes ipsæ separandæ cum reliquis sanguinis partibus non sint conglutinatæ, sed eas solum contingant, ita ut separationi haud obsistant.* Vi legis primæ cum *Pitcarnio* rejicit determinatas orificiorum in vasis secretoriis figuras & magnitudines, quas in secretionis negotio multi admittunt, etsi cum *Gulielmino* sentiat, ratiocinium *Pitcarnianum* adversus pororum multi-

multiformium propugnatores multa infirmitate laborare. Legis secundæ sententiam *Baglivii* a *Jacobo Keillio* & *Jo. Bapt. Blanco* adoptatam, quod secretio hujus vel illius liquoris potissimum pendeat a majori vel minori propinquitate partium adcor, explodit, qua in re sibi consentientem habet *Morgagnum* in Adversariis Anatomicis.

C. 2 in fluidorum animalium naturam inquirens observat, *Josepho Zambecchario & Laurentio Bellino* experimentantibus, lymphas saguinis, vasorum lymphaticorum, ventriculorum cerebri & spinalis medullæ crassitie inter se differre; lachrymas, *Nuckio*, *Hovio* & *Lovvero* inprimis annotantibus, perinde ac liquorem pericordii a sero sanguinis non differre; urinam ac sudorem cum eodem sero sanguinis coincidere; salivam eandem esse cum liquoribus, qui in gulæ, ventriculi, pancreatis intestinorumque glandulis secernuntur; humorem mucilaginosum, qui in glandulis asperæ arteriæ, in intestinis, ossium omnium commissuris secernitur, eundem esse cum liquore, quo humescentes uteri, vaginæ, ureterum atque urethræ tum virilis, tum muliebris parietes interiores irrigantur; nec mucum a saliva & liquoribus illis albuginosis, quas modo diximus, differre nisi crassitie, & convenire cum liquore glutinoso, qui in summa vagina uteri secernitur; semen virile ea crassitie, qua urethra recens ejectum conspicitur, sanguini arteriis spermaticis concluso haud inesse, determinatu tamen difficile esse, sitne materia seminis idem cum lympha sanguinis, aut vasorum lymphaticorum, aut potius ventriculorum cerebri & spinalis medullæ; sanguinem seu partem rubram cruoris crassiorem esse ceteris fluidis corporis animalis, hoc est, in partes exiguas difficilius divisibilem, immo pinguedinem & medullam crassitudine antecellere; bilem liquoribus ceteris ante commemoratis crassiorem esse ac inter liquores crassos, lentos & oleosos referendam; sordes aurium non differre a liquore felleo; medullam esse oleum seu pinguedinem quandam; inter crassitiem lactis mammarum arteriis comprehensi & crassitiem chyli cruore commissi nullum intercedere discrimen; spiritus animales esse admodum exiguos. Disputat deinde contra vim attractivam, quam *Keil-*

 lius

lius spiritibus animalibus tribuit, cumque eam arguat ex attractione luminis a *Nevvtono* asserta, eandem quoque atro carbone notat, etsi *Nevvtonum* de attractionibus loquentem eodem modo excuset, quo nos Virum summum excusavimus in Actis A. 1713 p. 310 & seqq. Producit argumenta eorum, qui existentiam spirituum animalium in dubium vocarunt, atque ea sub incudem revocat.

Accedit tandem C. 3 ad ipsam problematis solutionem, cur fluidorum alia in hæc, alia in illa glandularum vascula secretoria influant. Cum lympham sanguinis crassiorem statuat ea, quæ in vasis lymphaticis continetur, ipsam difficilius dividi concludit in particulas perexiguas, atque ideo ex ductibus lymphaticis excludi, quod partium minimæ diametri maximis diametris orificiorum, quæ ad vasa lymphatica pertinent, sint majores. Similiter cum lympham cerebri & spinalis medullæ tenuiorem statuat lympha sanguinis & ductuum lymphaticorum; eam peranguſtis arteriarum evanescentium foraminibus primum fere sub forma vaporum manare, tum hujusmodi vaporibus sese apprehendentibus inque majores globulos coalescentibus in cerebri atque spinalis medullæ caveis instar aquæ tenuissimæ apparere infert. Quoniam itaque ante ulterius ostendit, quodlibet fluidum, quod in corpore animali a sanguine secernitur, cum aliqua istarum lympharum convenire; ideo hinc in specie rationem reddit, cur hic & non alibi hic vel iste liquor secernatur: quæ sigillatim persequi instituti nostri ratio non fert. Cum hæc meditatus esset, meditationum suarum *summam ad Leibnitium* perscripsit, qui d. 17 Sept. A. 1715. respondit, plures comminisci licere rationes mechanicas, quibus secretio aliqua promoveri possit (quales etiam recenset) sed se suspicari, quod fluidorum in corpore animali separatio magis adscribenda sit causis physicis, quarum mechanismus occultus sit. Putat nimirum, tubulos secernentes vel cognatos inde a nativitate continere liquores, qui sibi similes vel cognatos in vasis sanguiferis appellentes facile assumant, cujus inter alias causa esse possit harmonia consentientium vibrationum motuumve intestinorum. Consuluit quoque ea de re *Joannem Bernoullium* ante qua-

tuor

tuor circiter annos, atque eum cum *Leibnitio* sentire intellexit. Commendat ipsi *Bernardum Connorum*, eadem sentientem, quem de secretione animali non inepte scripsisse judicat. Monet autem Noster, jam dudum ante *Connorum* eandem sententiam defendisse *Franciscum Glissonium*. Adhortatur tandem rerum Medicarum & Anatomicarum studiosos, ut sibi persuaderi patiantur, sententiam istam non esse tam levem, tamque ineptam, cum *Leibnitius* atque *Bernoullius* in Mechanica excellentes eandem amplexi fuerint.

DISSERTATIO MEDICA DE SYMPATHIA seu consensu partium corporis humani, ac potissimum ventriculi, in statu morboso; Autore HENRICO IOSEPHO REGA, Medicinæ Doctore, in Academia Lovaniensium Professore.

Harlemi, apud Matthiam van Lee, 1721, 8.
Plag 17½.

CONsensus partium in scholis Medicis bifariam accipitur, & modo concursum plurimarum partium ad hanc illamve actionem perficiendam conspirantium significat, modo compassionem quandam aut condolentiam partium innuit, qua fit, ut una male affecta alia pars simili vel diverso, tristi tamen, sensu condoleat, quorum ille actionum, hic passionum consensus vocari potest. Neglecto priore de posteriori Autori clarissimo in hac Dissertatione sermo est. Sympathiam hunc vocat, quo nomine non solum plurium partium simultaneam affectionem, verum potius connexionem aliquam aut subjectionem intelligit, qua unius partis affectio ab alterius affectione dependeat, undecunque hoc proveniat, sive ex eo, quod pars in partem agat, sive quod altera alterius vitio quoquomodo patiatur aut laboret. Ostendere igitur conatur, quam frequenter & quo modo partes male affectæ soleant secum in afflictionis consortium trahere sanas, ac læsam actionem non semper incipere aut primo sentiri in regione & loco, ubi noxa inflicta est, verum causam mali latere posse alibi, quam ubi se exerit, &

ſentitur, hinc remedia non ſemper adhibenda eſſe, ubi dolor ſeu ſymptomata ſe manifeſtant, ſed diligenter inquirendum in morborum cauſas, & mali ſedem ante omnia oppugnandam venire. Interim tamen non negat, ſymptomata quandoque ſpecialem ſui indicare mitigationem, curamque palliativam nonnunquam eſſe neceſſariam. Quod originem, cauſam ac modum conſenſus partium attinet, generis ſimilitudinem, operis ſeu officii ſocietatem, vaſorum communionem & vicinitatem veteres allegarunt. Priora duo non admittit Noſter, illam vero ſympathiæ rationem, quam Autores a communi origine vel communicatione nervorum petunt, non rejicit, quoties nimirum hæc obſervatur vel ſubeſſe probabiliter judicatur. Quoniam vero in quibusdam eventibus nulla manifeſta aut probabilis connexio, nulla vicinitas aut contiguitas nervorum contingit, mirabilem illam atque celebrem fibrarum & præcipue membranacearum continuationem per totum corpus productam allegandam eſſe exiſtimat, quatenus ſolidum irritatum & oſcillans in momento temporis oſcillationes ſuas propaget ad remota & vicina loca, quibus per continuam ſuarum fibrarum ſeriem connectitur; nec opus ſemper eſſe putat, ut oſcillationes hæ ad cerebrum primum deferantur, ac inde ad partes conſentientes reflectantur, ſi nimirum membranæ, inter quas oſcillationes conſiſtunt, ſibi ſunt contiguæ. Non uno vero ſemper modo ſympathiæ hæ fiunt, ſed prout textura, tonus, elater membranarum ſibi continuatarum, per quas oſcillationes propagantur, variant, oſcillationes etiam variabunt, majores minoresque *fient*, hinc pars remotior ſæpius afficitur, quam intermedia aut vicinior, imprimis ſi oſcillationes quædam directiones habeant peculiares verſus certas partes, ibidemque excitent dolores, aliasque ejusmodi affectiones. Contingit etiam, ut noxa, quæ infligitur alicui parti, non in hac ſed in remota tantum ſentiatur, quando ſcilicet in parte affecta talis ſubeſt fibrarum corrugatio, ut motus oſcillatorii verſus cerebrum propagatio, non ſecus quam per vinculum aliquod nervo injectum, præpediatur, adeoque & deſit ſenſatio, quæ in cerebro fit. Interim nec negat Autor, compaſſionem quandoque partium fieri per vaſa ſanguifera; ſiquidem non raro accidit, ut fluida, ſi per partem ali-
quam

quam circulantia retineantur in cursu, subito impetu aliorsum rapiantur, variasque ibidem excitent tragœdias. Probat itaque, caput cum omnibus atque singulis corporis partibus mediante dura & pia menynge non minus consentire, quam reliquarum corporis regionum visceribus, ut & artubus, miram intercedere cum variis partibus sympathiam. Quoniam autem ventriculi tantus est in corpore consensus, quantus ullius alterius partis, & experientiis & autoritatibus evictum dat, eum mala, quibus affligitur, remotissimis etiam communicare solere partibus, inque causam hujus phænomeni inquirit, quam præter continuitatem vel contignitatem, partim summam ejus teneritudinem ac sensibilitatem, partim fibrarum motricum mobilitatem, partim miras nervorum, tam paris vagi, quam intercostalis, distributiones, quibus mediantibus arcto hic vinculo cum cerebro, dura matre, spinali medulla, faucibus, aspera arteria, corde, pulmonibus, diaphragmate, hepate mesenterio, renibus, intestinis, ipsisque artubus connexus deprehenditur, esse existimat; hinc ex ventriculo plerasque affectiones, quibus tres corporis regiones una cum artubus vexantur, deducit, imo febres non minus continuas malignas, quam intermittentes, ibidem suum nidum, fomitemque suum invenire probat. Quibus positis, recte inferri posse putat, plerorumque morborum originem a stomacho repetendam, medicamentorum in eundem præcipuam actionem advertendam, ac proinde in praxi præcipue ad eum attendendum esse. Operæ pretium esse duximus, quam fovet Autor Clarissimus de febribus intermittentibus sententiam, curatius cum L. B. communicare. Causa proxima paroxysmi initio quidem, imo sub incremento, consistit in crebrioribus cordis majorumque ramorum arteriosorum contractionibus, cum aucta tamen resistentia ad vasa capillaria, a spasmodica eorum contractione ordinario dependente. Impedito sic plus minus libero sanguinis ex arteriolis in venas transitu hic in vasis majoribus accumulatus redundet, necesse est, & inundata hoc modo ac submersa vasa, cum se pondere & jugo, quo premuntur, liberare laborent, fortius insurgunt, & ab obice illo, quasi quodam stimulo, concitata motus ictusque ingeminant, ut per resistentes cana-

canales protrudant ſuccos, ſub qua continua alliſione & fluidorum attritu incaleſcunt ſolidæ partes, ita ut frigori ſuccedat calor. Perruptis denique & ſuperatis obſtaculis, habitus corporis tumidus apparet, vaſa rubent & inflantur, cor palpitat inſolentius, tantoque æſtu afficiuntur membra, ut ſanguinem efferveſcere & ebullire dicas, donec tandem ſudor largius profluat, & catarractæ omnes recluſæ videantur. Periodorum ratio ſequenti modo explicatur. Supponitur ſcilicet quædam materia febrilis, quæ in certa ac determinata quantitate & qualitate fibrillas corporis noſtri afficere, vellicare, ac ad motus anomalos concitare valeat, ita tamen, ut tunc tantum paroxyſmos hæc inducat, dum fibræ motrices ad motum illum ſuſcipiendum & reagendum diſpoſitæ ſint. Materiæ hujus febrilis ſedes in vitiatis, de tono v. g. dejectis, glandulis ventriculi eſt; inde enim fit, ut ſuccus digeſtorius a maſſa ſanguinea ad eas continuo affluens ſenſim magis magisque vitietur, ac inquinetur, donec tandem in ea adſit quantitate, ac qualitate, qua ſtomachi nervoſam ac maxime ſenſilem ſubſtantiam ſtimulet & vellicet, ac conſequenter per conſenſum totum afficiatur vaſorum ſanguineorum ſyſtema. Initium igitur & incrementum paroxysmorum ponendum eſt tum in productione & actione materiæ febrilis, tum in fibris matricibus, non tantum ſtimulatis, ſed & contractis & reagentibus: terminus vero in difflata aut ſubacta eadem materia, ac partibus ſolidis ſponte iterum remittentibus ac naturales oſcillatorios recuperantibus motus. Sic finito e. g. paroxyſmo ſecundo, hæret idem vitium in glandulis, quod erat *in ſolutione* primi; quo manente intervallum, quod requiritur, ut ea febrilis materiæ copia generetur, quæ ſufficiat ad paroxyſmum tertium, eſt æquale illi ſpatio, quod ſimili generationi impenſum fuit a paroxyſmo primo usque ad ſecundum. Similiter cum conjicere liceat, fibrarum conſtitutionem, quæ fuit a ſolutione prioris paroxyſmi, redire abſoluto paroxyſmo ſecundo, conſentaneum eſt, tempus, quod fluit a ſecundo ad tertium paroxyſmum, priori interſtitio debere eſſe æquale. Quod autem fons & fomes febrium intermittentium in ventriculo lateat, partim per celeberrimorum Medicorum autoritatem, partim per ſymptomata

ptomata, partim per remedia & curam demonstratur. Autores, qui allegantur, sunt Sylvius, Willisius, ac Fernelius. Symptomata urgent præcordia & partes, quas illa in consensum trahunt. Remedia & curam quod spectat, evacuantia primas vias ante omnia exhibentur, quæ excipiunt antifebrilia, ut cortex chinæ, qui in ventriculum adstrictione sua agit, impediendo scilicet, ne ex massa sanguinea in eum depluat materia febrilis. Sic & reliquorum absorbentium, præcipitantium, salium fixorum, & neutrorum, incidentium, amarorum, stypticorum, extractorum vegetabilium &c. virtus ultra primas vias se non extendit.

THE DOCTOR SCARIFYET,

seu

MEDICINA FLAGELLATA.

Londini, apud J. Batemann, & J. Nicks, 1721, 8.
Plag. 31 dimidiat.

Ad edendum hunc tractatum Anglicum stimulavit Autorem, ut in Præfatione fatetur, amor in genus humanum, quod partim instruere, quomodo vitam prolongare, morbosque præcavere possit, partim monere intendit, ut abstineant homines ab usu medicamentorum fraudulentorum; vel potius abolere intendit abusum præsentis, & restaurare simplicitatem veteris Praxeos cupit, observationes suas orbi literato communicando, partim methodum medendi fallacem, partim materiæ medicæ efficaciam, cui quoad maximam partem nimis fidere solent moderni, vanam concernentes. Hinc taxat pharmacopolas, Latinæ linguæ ut plurimum ignaros, nec materiam medicam satis intelligentes, quod medicamenta dispensent effœta, genuina non rite præparent, pretium eorum nimis augeant, ac Praxin, quam non callent, exerceant. Reprehendit Medicos, cum Pharmacopolis colludentes, morbos male discernentes, inique in causas inquirentes, fœminarum benevolentiam captantes, uroscopos ac empiricos variis technis applausum sibi comparantes. Tirones potius instruit, illos potissimum, qui in Anglia nati sunt, quomodo studium Medicum rite auspicari ac feli-

citer absolvere possint, vultque, ut Latinæ & Græcæ linguæ sint periti, Philosophiæ per duos annos operam dent, insimulque Botanicam excolant, in Anatomicis se exerceant, hinc Collegium Medicum Institutionum & Practicum habeant, Nosocomia frequentent; consulitque, ut in pharmacopolæ ædibus diverten- tes materiæ medicæ cognitionem sibi comparent, medicamentorumque præparationi adsistant, chirurgosque sibi reddant familiares, a quibus instrumenta eorumque usum cognoscere & operationes addiscere queant; itinera instituant per Galliam, Italiam, Helvetiam, Germaniam, ibidemque celebriores Professores adeant, ac Antiquitates observent. Periculum porro & damnum exponit, quod inferunt illi, qui cruda studia ad Praxin adferunt, quod ut ægri evitare, & sui quique Medici esse possint, temperantiam commendat & collaudat, ac regulas generales pro conservanda sanitate præscribit. Inter medicamenta, quæ nullius efficaciæ esse judicat, numerat lapidem bezoardicum, margaritas, aurum, aurum potabile ac fulminans, pilulas argento obductas, lapides pretiosos, sarsaparillam, mumiam, partes animalium molles, pulverem viperarum, cranium humanum, nidos hirundinum, exuvias serpentum, & alia. De cetero errores quosdam, quos D. Mead, Quincy, Bradley &c. in suis scriptis de peste commiserunt, annotat.

FOEDERA, CONVENTIONES, LITERÆ & cujuscunque generis Acta publica inter Reges Angliæ & alios quosvis &c. ab ineunte Seculo XII ad nostra usque tempora tractata. Tomus XIV & XV, accurante THOMA RYMER; Tomus XVI, e schedis THOMÆ RYMER potissimum edidit ROBERTUS SANDERSON; & Tom. XVII, accurante ROBERTO SANDERSON, Generoso.

Londini, per W. Churchill, T. XIV 1712, T. XV 1713, T. XVI 1715, T. XVII 1717, fol.

Conft. T. XIV Alph. 9, T. XV Alph. 9, T. XVI Alph. 8 pl. 20, T. XVII Alph. 11 pl. 16.

Etsi

ETsi morem, quem in antecedentibus Tomis recensendis (quos scilicet operose satis & prolixe excerpsimus,) secuti sumus, servare nunc nobis haud liceat, quippe librorum novorum copia ita continuo obrutis, ut, si unquam, nunc certe brevitate uti conveniat, aliquam tamen potius quam nullam reliquorum Voluminum, quibus opus egregium completur, mentionem facere maluimus, vel ideo, ut in Indice quarto Generali, quem absoluto hoc anno parabimus, universum opus uno conspectu exhibeatur.

In Tomo XIV, Acta ab A. 1523 ad A. 1543 complexo, plu-
rima occurrunt notatu dignissima: ut binæ Clementis VII Pont. Tom. XIV.
bullæ, A. 1524 d. 5 Mart. & 11 Sept. datæ, quarum altera Hen-
rico VIII titulum Defensoris fidei, ob librum adversus Luthe- p. 13.
rum editum, tribuit, altera eidem jus concedit atque autorita- 24.
tem supprimendi quædam monasteria, &, non obstantibus qui- conf. 272 ff.
buscunque conciliorum decretis aut Pontificum privilegiis, *et-
iamsi in illis caveatur expresse, quod illis etiam per quascunque
Litteras Apostolicas nullatenus derogari possit*, reditus eorum in
commodum Academiæ Oxoniensis convertendi; tractatus pa- 48. ff.
cis A. 1525 inter Anglos Gallosque, post captum Franciscum I,
a Galliæ Regente Ludovica procuratæ, & sponsiones de vigesies
centenis millibus aureorum a Gallis aliquot annorum spatio
solvendis, atque instrumentum super juramentum de observan- 175.
da pace a Francisco genibus provoluto post reditum in Galliam
A. 1526 præstitum; bulla item Pontificis, eodem anno ad Regem 187.
Henricum missa, qua is *Protector Fœderis Italici* declaratur.
Patet quoque hinc, jam A. 1529 Aurelianensem Academiam 290.
consultam ab Anglis respondisse, *nuptias cum Fratris relicta,
quam Fratriam vocant, citra divinæ legis injuriam* conf. 392 ff.
attentari non posse, etiamsi summi Pontificis accedat indulgentia,
ut alia taceamus, quæ ad divortium Regis spectant. Tacemus
&, quæ de summa Regis in Ecclesia autoritate afferuntur, siqui- p. 549.
dem ita titulum suum concipi Henricus præceperat A. 1535:
*Henricus VIII, Dei gratia, Angliæ & Franciæ Rex, Fidei Defen-
sor & Dominus Hiberniæ, & in terra supremum caput Anglicanæ
Ecclesiæ.*

T. XV In Tomo XV, qui ad A. 1586 pertingit, memoratu digna sunt:
p. 4. 5. Tractatus matrimonii inter Mariam Scotiæ Reginam & Princi-
110 ss. pem Eduardum, solenniter confirmati A. 1543, quod tamen
192. 193. effectu caruit; Testamentum Henrici VIII integrum; litteræ Regiæ, quibus centum libræ annuæ tum Martino Bucero, tum
255. Paulo Fagio, Germanis, S. Theol. Professoribus, consignantur; privilegium Laurentio Torrentino, Germano, de imprimendo *opere Digestorum, accurate ex archetypo, quod per multa secula Pisis, deinde Florentiæ conservatum exstitit, quod etiam plurimi docti homines illud ipsum esse crediderunt, quo usus olim sit Justi-*
351. *nianus Imp. desumpto*, concessum; Custodia Bibliothecæ Westmonasteriensis, quam Bartholom. Traheron sub Eduardo VI habuerat, a Maria in Johannem Clyff cum salario viginti Marca-
377. 393. rum Sterlingorum translata; documenta quædam ad ejusdem
404. &c. Reginæ cum Philippo nuptias spectantia, & alia.

T. XVI. Tomus XVI, ad A. 1616 excurrens, quem a Rymero digestum, eo mortuo, edidit Cl. Sandersonus, maximam partem rebus ad sublevandos non minus Belgas, quam Henricum IV R. G. ab Elisabetha gestis oppletus est, in quibus & variæ occurrunt
p. 34. 67. Principum Germaniæ Protestantium, imprimis Christiani I
111. El. Sax. ad Reginam litteræ, cujus quidem Principis mortem, quam scelerate veneno a Christianæ religionis hostibus maturatam credit, acerbissime illa luget in litteris ad Christianum Principem Anhaltinum d. 22 Oct. 1591 datis, quippe *sublato tali contra tam potentes adversarios propugnatore, Christianam Remp. gravissimum vulnus accepisse* fatetur, hortaturque Principem, cujus ***expeditionis in Galliam autor fuerit Saxo, ut in proposito constanter perseveret, nec prius exeat e Gallia, quam Henricus IV in coronæ suæ dignitate stabilitus sit***, copias insuper & pecunias libe-
207. raliter promittens. Eminent inter cetera: Litteræ Elisabethæ ad Rudolphum II Imp. quibus ei omnino persuaderi cupit, Turcas a se minime excitos fuisse ad bellum Cæsari movendum A.
284. 1593; ejusdem Imp. Litteræ, quibus Thomæ Arundello ob virtutem in bello Turcico demonstratam Comitis S. Rom. Imp. dignitatem, *juribus tamen & superioritatibus Elisabethæ semper illæsis ac salvis*, contulit; quod quidem absque consensu suo fa-

ctum

ctum esse, adeo ægre tulit Elisabetha, ut, ne in conspectum suum venireṭ, titulove illo præter morem regni suscepto uteretur, interdixerit, imo & custodiæ eum, ad speciem saltem animadversionis, mandaret, ut ex ejusdem Reginæ ad Cæsarem litteris patet; mandatum porro de exterminandis sub Jacobo Jesuitis A. 1604 promulgatum; descriptio numorum in memoriam unionis Regnorum Angliæ & Scotiæ cusorum; tabulæ fœderis inter Jacobum & Electores & Principes quosdam Germaniæ, Vesaliæ d. 28 Mart. 1612 subscripti; postremo Litteræ patentes, quibus idem Rex Carolum filium, qui *Princeps M. Britanniæ, atque Dux Cornubiæ & Eborum, & Dux Albaniæ in Regno Scotiæ* appellatur, *Principem Walliæ & Comitem Cestriæ* a se creatum, & per *cincturam Gladii, traditionem & positionem Serti in capite, & Annuli aurei in digito, nec non Virga aurea in manum investitum*, pronuntiat.

p. 280. 597. 605. 714. 792.

Tomus XVII seu postremus (plures enim non prodituros, Indices Nominum, tum & locorum & rerum in universum opus, ac Syllabus Actorum omnium, qui huic Tomo accessere, indicant) qui ad A. 1625, seu primum Caroli I, porrigitur, non minus studiose a solo Sondersono compilatus est. Ut vero pauca attingamus, legi merentur, quæ de renovatione fœderis cum quibusdam Germaniæ Principibus, de quo ad Tomum antecedentem diximus, A. 1619 tractata; mandatum item de herbæ Nicotianæ, quippe corporibus noxiæ, usu tollendo, statutis gravibus pœnis, si quis aut plantare eam in Anglia, aut ex aliis provinciis advehere ausus fuerit; pactum de Frankenthalio, quod Jacobus Rex nomine Palatini, generi sui, militibus occupaverat, Isabellæ Gubernatrici Belgii in sequestrum A. 1623 tradendo; tractatus de suspensione armorum in Imperio Germanico a Jacobo Rege d. 30 Maj. 1623 confirmatus, aliaque quæ ad legationes ejusdem pro Genero institutas pertinent.

T. XVII 160. 233. 461. 473 499.

Prostant ergo nunc, quæcunque ab A. 1101 ad A. 1625 publico nomine exarata, in archivo hactenus Regio, Cottonianis item aliisque Codicibus latitabant, quibus ex eo ingens pretium accedit, quod pauca admodum libri exempla impressa sunt, ut adeo jam pridem quingentis Joachimicis & ultra venditus fuerit;

nec tamen inficiandum, non ubique sollicitos de selectu fuisse compilatores, quædam etiam adeo perverse edita esse, ut vix sensus erui possit, ac denique sphalmata irrepsisse vix condonanda, ut cum Rex *Daciæ* pro *Daniæ* & lingua *Græca* pro *Gallica* ponitur; nec tamen usquam operæ pretium visum est errata addere. Quo magis laudanda adhuc est *Thomæ Madox* diligentia, qui *Formulare Anglicanum, or a Collection of ancient Charters and Instruments from the Norman Conquest to the End of the Reign of K. Henry VIII*, Londini 1702 in fol. accurate satis edidit, & prolixam insuper ac eruditam de discernendis MStis Dissertationem præmisit, quod ideo hoc loco monendum duximus, quod liber ille paucissimis hactenus in nostris oris innotuit.

THE ILIAD OF HOMER, TRANSLATED by Mr. POPE.

i. e.

ILIAS HOMERI CARMINE ANGLICO expressa, Autore ALEXANDRO POPE.

Tomus V & VI.

Londini, apud Bern. Lintot, 1720, fol.
Alph. 6 pl. 2 Tab. æn. 1.

EAdem, quam in antecedentis operis recensione allegavimus, ratio nos movet, ut Voluminum horum, quibus tandem elucubratissimum Popii Poema absolvitur, mentionem hoc *loco vel* paucissimis faciamus, postquam de prioribus diximus *in Actorum* Erud. Supplem. Tomi VII Sect. 7 p. 281 ff. Pertexitur in his Ilias Anglica a L. XVII usque ad finem L. XXIV, in quibus ita sibi constat Autor, ut a carminis epici majestate, sermonisque venustate, & exæstuantis imprimis spiritus poetici calore nunquam remiserit. Eandem quoque, quam antea, in Notis servavit rationem, nisi quod nunc ad L. XVIII paulo latius excurrat in descriptionem Clypei Achillis, & singulari dissertatione probet, 1 futiles esse Criticorum de eo censuras, 2 delineationem clypei, qualem cum Boivinio nos quoque in Actis A. 1716 id p. 184 repræsentavimus, descri-

descriptioni Homericæ optime respondere, 3 denique hanc ipsam descriptionem cum exactissimis rei pictoriæ regulis convenire, qua in re ad celeberrimum pictorem Anglum Godofredum Kneller, ceu judicem optimum, provocat. Sed ut de his quoque nonnihil hic addamus, more antehac servato, quæ ex S. Literis illustravit Autor, confert is Il. τ v. 10 cum 2 Maccab. XV, 15; Il υ 496 cum Devt. XXV, 4; Il. φ 13 cum Exod. X, 19; Il. φ 464 cum Ecclef. XIV, 18; Il. φ 522, 523 cum Lament. Jer. I, 13; Il. χ, 64 cum Es. XII, 16, Ps. CXXVII, 9, Hos. XIII, 16; Il. χ, 171 cum Deut. XII, 2; Il. ω 527, 528 cum Prov. XXXI, 6 & loca alia cum aliis, passimque miratur, scriptores duos omnium confessione vetustissimos, Mosen & Homerum, tam belle inter se conspirare. Sub finem observationum non diffitetur, annotationes ex Eusthatio passim insertas, a *Broomio* sibi communicatas, & dissertationem de Homero toti operi præmissam, ex his, quæ ipse Popius collegerat, a *Parnellio*, nuper defuncto (cujus poemata proxime se editurum recipit) compositam esse; ac postremo universum poema *Congrevio* consecrat. Accessere ultimo loco Indices, tum personarum ac rerum, tum poeticus, in fabulas, characteres, orationes, descriptiones, similia, & ea quæ ipso sono rem exprimunt, distributus, tum denique artium & scientiarum, quarum vestigia in Homero occurrunt. Ceterum cum ingenti satis pretio veniret hæc editio (nam ultra tres libras Sterl. constat) recendi cœpit liber Londini in forma octava, ita ut Tomi IV priores A. 1718 & 1719 prodierint, quibus hoc tempore haud dubie etiam hi duo Tomi postremi accessere.

T. V p. 179. 241 283 296. 298 T. VI. p. 39 47 214

WERNHERI TESCHENMACHERI AB ELVERFELDT Annales Cliviæ, Juliæ, Montium, Marcæ Westphalicæ, Ravensbergæ, Geldriæ & Zutphaniæ. Annotationibus, Tabulis Genealogicis, Geographicis, codice diplomatico atque Indice locupletissimo illustravit JUSTUS CHRISTOPH. DITHMARUS, Histor. in Acad. Viadrina Prof. Ordin. ejusdem Academiæ Bibliothecarius & Societ. Scient. Berol. Sodalis.

Francof. & Lipsiæ, apud Christoph. Gottlieb Nicolai, 1721, f. Alph. 9.

Cum

CUm & unicus fere hactenus in hac historia Teschenmacherus, & rarissime prostaret, eoque immenso pretio venderetur, rem oppido gratam fecit eruditis Cl. Editor, quod non solum opus ipsum a tot sphalmatibus probe purgatum recudit, verum & nihil omisit, quod ad illustrationem ejus & ornatum pertineret. Nec levibus subsidiis instructus hanc operam suscepit: prætërquam enim quod optimorum Codicum, quos ipse quoque Autor consuluerat, Chronici imprimis Turckiani & Averdorpiensis, quod Noster rectius Honselarianum appellat, copiam habuit, alia quoque adhibuit MSta, Anonymi scilicet, quem Essendiensem Canonicum fuisse putant, Opus Geneal. Historicum *de Ursinis Principibus ex Harcinia dominis oriundis, ex quibus veterum Teisterbantiæ, & ab his ortorum Cliviæ Comitum, nec non Heusdanorum Dynastarum, Altenanorum Comitum, a quibus dein orti Comites Marcani, Arembergenses, Isembergenses, & tandem Duces moderni Clivenses, Bergenses, Niversii & Bulionii, item Lumainga & Serainga Domini* &c. tum & alterius Anonymi, qui se Secretarium Adolphi I & Johannis I Ducum Cliviæ vocat, *Genealogiam & Chronicon Comitum postea Ducum Clivensium*; quibus in construendis præsertim Tabulis Genealogicis, quas subinde magno Lectoris commodo inseruit, diligenter usus videtur doctissimus Editor. Nec parum se debere Viris in Republica summis, Ludovico Ottoni Nob. de Plotho, Potent. Regis Prussiæ Status rerumque gravissimarum administro & supremorum Tribunalium Præsidi, & Jo. Heur. Schlütero, eidem Regi a Consiliis justitiæ sanctioribus & Societatis scientiarum Berolinensis Directori, gratus profitetur. Quod ad Tabulas Geographicas attinet, quæ ex opere Geographico Blæviano mutuatæ, nonnullis quidem hujus libri exemplis additæ conspiciuntur in editione priori, quæ Arnhemii 1638 prodiit, eas hic repetere operæ pretium minime duxit Noster, sed retenta solum Evvichii Tabula antiqua Cliviæ ceterarumque ditionum, novam ipse adjunxit Tabulam, qua summaria medii ævi descriptio Geographica repræsentatur. Imprimis vero de Historia hac bene meruit, quod Codicem Diplomaticum haud vulgarem, Diplomata quippe CLIV complexum, adjecit, quo res in ipso opere expositæ præclare illustrantur. E

Notis

Notis multa doctrina refertis specimina promere supervacaneum ducimus, cum illæ cum Autoris assertis collatæ majori fructu ex ipso opere petantur; illud tantum monendum, integras subinde Cl. Dithmari Dissertationes, ut p. 189 ss. de Comitatu Teisterbantiæ, p. 430 ss. de origine ac successione Ducum Limburgensium &c. & p. 467 ss. de rebus gestis Comitum Ravensbergensium; Catalogum item Abbatissarum Essendiensium p. 247, Abbatum Werthinensium p. 249 ss. & Tuitiensium p. 413, aliaque documenta passim Notis inserta deprehendi. Ceterum ut idem Vir Cl. editionem scriptorum Saxoniæ Inf. & Westphaliæ, cujus alicubi in Notis spem facere meminimus, feliciter absolvat, etiam atque etiam optamus.

ATHENARUM LUBECENSIUM PARS III, auctore IO. HENR. von SEELEN, Rect. Lubec.

Lubecæ, apud Petrum Bœckmannum, 1721, 8.
Alph. 1 pl. 11.

PErgit Cl. Autor Lycei Lubecensis recensere discipulos, & tertio quidem hoc Tomo eos commemorat, qui vel ICti, vel Medici, vel Philosophi, vel Philologi evaserunt, publicisque inservierunt commodis. Ex his nostrum est producere eos qui non solum domi, sed apud exteros quoque clarius consecuti sunt nomen, quosque dum uberius descripsit Cl. Selenius, haud dubie magnam inivit gratiam ab Historiæ literariæ cultoribus.

Inter ICtos occurrit *Daniel Lipstorpius*, Lubecæ A. 1631 natus, ibidemque A. 1684 demortuus. Factus is est A. 1662 Professor Juris in Academia Upsaliensi. Hinc A. 1672 Hagæ Comitis constitutus est Advocatus Curiæ Hollandicæ, reversus hinc A. 1675 in patriam, ubi sibi Musisque vixit ad mortem usque. Edidit Lugduni Bat. 1653 *Specimina philosophiæ Cartesianæ*, itemque *Copernicum redivivum* sive *de vero mundi systemate* librum; Ienæ 1656 librum *de monarchia Papali*; Lugd. Bat. 1656 librum *de appellationibus in causis criminalibus*, & alium, *de concursu aulici Imperatoris Iudicii cum Camera Spirensi.* p. 98. sqq.

 Io.

p. 130. *Io. Fridericus Poeppingius* A. 1638 Lubecæ natus, ibidem A. 1684 e vita discessit. Emisit A. 1668 *Orbem illustratum*, seu *Novam historico-politico-geographicam Imperiorum rerumque publicarum per totum terrarum orbem descriptionem:* quem librum acerba quidem censura prosecutus est Schurzfleischius in *Iudiciis Sarcmasianis*, sed benigniori exceperunt judicio alii.

160. *Nicolaus Theophilus*, Flensburgi A. 1541 natus, & A. 1604 Professor Iuris Rostochiensis demortuus, edidit præter aliquot libellos Iuridicos *Epigrammata*, laudatorem nacta Borrichium.

164. *Ioannes Werlhofius* Lubecæ A. 1660 in lucem editus, A. 1686 Politices, & A. 1696 Iuris civilis Professor factus est in Acad. Helmstadiensi, ibique A. 1711 exstinctus. Præter optimæ notæ poemata pluresque libellos Academicos reliquit librum *de commerciis maritimis*, egregia daturus de Iure publico, de Iure Naturæ & Gentium, de Iure ecclesiastico, nisi mors eum occupasset. Sed de hoc quidem doctissimo viro in his quoque *Actis* expositum fuit *Supplem. T. V p. 235 sqq.*

221. Inter Medicos exhibetur *Hermannus Grubius*, Lubecæ natus A. 1637. Fuit is Medicus ordinarius Haderslebiensis in Holsatia, eoque in oppido A. 1698 diem suum obiit. Scripsit librum *de malo citreo*, item *de arcanis Medicorum*, porro *de transplantatione morborum*, ac denique *de vi Musices in ictu Tarantulæ*. Receptus in Sodalitatem Naturæ Curiosorum gessit nomen Palamedis.

347. *Henricus Meibomius*, Lubecæ A. 1638 natus, Helmstadii fuit Professor Medicinæ, Historiæ & Poeseos, ibique decessit A. 1700, relictis compluribus scriptis argumenti *medici*, *historici*, poetici, quæ hic singulatim commemorantur.

394. *Joan. Jac. Stolterfothius*, Slesuici A. 1665 natus, Gryphiswaldiæ A. 1693 factus est Professor artis Medicæ. Hinc Lubecam migravit ibique A. 1718 Archiater mortuus est, relictis libellis plurimis, qui hic recensentur.

267 -- 290. Inter hæc Cl. Autor exhibet specimen notarum nondum editarum, quas tamen dignas, quæ edantur, censuit Morhofius atque Grævius, *Jacobi Holstii* in Cornelium Celsum, quæ nunc latent Lubecæ in bibliotheca Krysingiana. Sunt eæ notæ criticæ sive thera-

therapenticæ. Id enim egit Holstius, Medicus Tonningensis, ut mendas librariorum tolleret e Celsi libris *de re medica*. Indicabunt hinc Critici, quanto suo incommodo posthac carituri sint hoc labore Holstiano.

Philologos inter atque Philosophos obiter meminit *Morhofii*, fateturque non obscure, errare eos, qui Morhofium scribunt insedisse scholæ Lubecensis subselliis. Etiam ad ea, quæ jam *P. I p. 50 sqq.* de *Io. Kirchmanno* protulit, hic annectit Spicilegium, in quo docet, Rev. Kraftium in civitate Husumensi possidere omnia MSS. Kirchmanniana, quorum hic exhibetur Catalogus. Docti imprimis optabunt, ut edantur hic memoratæ cum ipsius Kirchmanni, tum aliorum eruditione clarorum hominum epistolæ. Uberius vero Cl. Autor exponit de *Joachimo Jungio*, Lubecæ nato A. 1587. Is A. 1624 Rostochii factus est Professor Matheseos; A. 1625 Helmstadii Professor Medicinæ. Hinc A. 1629 Hamburgensis Gymnasii scholæque constitutus est Rector, ibique defunctus A. 1657. Huius viri & elogia & scripta hic recensentur. Eum fuisse auctorem Societatis roseae crucis, hic negatur. Memoratur etiam eius controversia cum sacerdotibus Hamburgensibus de stylo N. T. eiusque barbarismis, item controversia eius Logica cum Scharfio, Philosopho Wittebergensi. p. 517. 446. 431.

Ultimo loco Cl. Selenius nos docet, se in eo esse, ut novam Helmoldiani Chronici editionem adornet. Cum enim superiores eius editiones hoc tempore sint rarissimæ, recudendam accurate curabit editionem Bangerti, novasque subinde notas ei adjiciet, imo & aliquot Dissertationes Helmoldum illustraturas. Pollicetur etiam p. 519 *Delicias Poetarum Lubecensium*, & p. 540 librum *de Epoptis veterum*. 539.

IO. IACOBI SYRBII INSTITUTIONES *Philosophiæ primæ novæ & eclecticæ.*

Ienæ, apud Io. Fel. Bielckium, 1720, 8.
Alph. 1 pl. 17.

Philosophiam primam sive *Metaphysicam* tam longo ævo nihil aliud fuisse, quam Glossarium Philosophicum in quo lemcun-

 que

que scientiæ formam redactum, inter omnes constat. Cum enim Scholastici in Philosophiam ac Theologiam innumeras voces novas veteri Latio incognitas invexissent, qui illam addiscendi cupidus erat, ei & has cognoscere necesse erat. Ceterum Scholasticam istam Methaphysicam injuste superbire titulo ***Philosophia prima ac sapientia architectonica***, doctissimus quisque proximis temporibus agnovit doluitque. Non hic subsistendum sibi putavit Celeb. Autor, sed manum admovit novo ædificio, veram suoque nomine dignam concinnaturus ***Philosophiam primam***. Scilicet cum in Academia Ienensi suscepisset munus Professoris Philosophiæ primæ & Logicæ, utrique muneri satisfacturus non solum edidit *Institutiones philosophiæ rationalis eclecticas*, in his Actis A. 1718 p. 327 sqq. recensitas, verum etiam, postquam iam A. 1710 Dissertationem ediderat *de philosophia prima in locum & honorem suum restituenda*, nunc tandem *Novas & eclecticas Institutiones primæ philosophiæ* producit in publicum.

Ut autem cognoscatur, quid Cl. Autor vocet *philosophiam primam*, ipse eam definit complexum fundamentorum totius philosophiæ, sive systema primarum præcipuarumque veritatum philosophicarum. Cum vero non omnium, quæ ad philosophiam pertinent, fundamenta æque clara perspectaque sint, hinc duplicem facit Philosophiam primam, ***manifestam*** & ***occultam***: quarum illam appellat ***architectonicam***, hanc *metaphysicam*. ***Architectonicæ*** obiectum adæquatum non putat esse ***ens, quatenus ens***, sed ***hominem***: adeoque ***Architectonica*** ipsi est ***disciplina prima, ex ipsa natura hominis doctrinæ reliquæ fundamenta ponens atque applicans***. Divisit eam in septem Capita, quorum primo agit de natura & partibus hominis in genere; secundo de fine summo, hoc est, DEO, hominisque ad eum relatione; tertio de studiis hominum in genere; quarto de studio sapientiæ sive philosophiæ in specie, disciplinarumque nexu; quinto de fundamentis logicis; sexto de fundamentis moralibus; septimo de fundamentis physicis. Quod attinet ad alteram partem Philosophiæ primæ, *Philosophiam occultam* sive *Metaphysicam*, eam Cl. Autor definit ***disciplinam, res occultas & ex traditione philosophica oblatas ad principia certiora, revelationis divinæ rectæque rationis***,

nis, *exigentem*. Agit igitur Capite *primo* de ſpiritibus in genere, eorumque exiſtentia, eſſentia, attributis, & operationibus generaliſſimis; *ſecundo* de variis ſpirituum generibus; *tertio* de iis quæ de DEO ſunt occulta; *quarto* de occultis animæ humanæ; *quinto* de divinatione huiusque variis generibus; *ſexto* de Magia; *ſeptimo* denique de occultis corporum naturalium. Tertia Pars, quam *Philoſophiam primam verbalem* vocat, eſt *Ontologia*, ſeu Explicatio terminorum vulgarium, quibus hodie carere non poteſt philoſophiæ ſtudioſus: quam quidem Cl. Autor haberi vult pro appendice Philoſophiæ primæ.

Non temere auguramur, Lectores noſtros edoceri velle ſpecialiora huius libri argumenta. Aſt cum ipſe Autor nervoſæ brevitatis ſtudioſiſſimum ſe præbeat, quæque poſt accuratam præſtantiſſimorum librorum lectionem ſubtilemque meditationem cognitu digna cenſuit, arctiſſimo compendio conſtrinxerit, non licet nobis, niſi leges methodi noſtræ migrare lubet, ſingulas perſequi materias. Ne tamen totam ſpem lectorum noſtrorum fallamus, ſingularia quædam excerpemus, digito monſtraturi fontes, unde peti queunt uberiora. *P. I cap. 1 §. 8* incongruum cenſet, brutis abjudicare omnem rationem omnemque intellectum. §. *27* veroſimile putat, unionem animæ cum corpore conſiſtere in amore. *Cap. 2* exhibetur elegans Compendium Theologiæ naturalis, ſive, ut ipſe p. 19 loquitur, *ſumma univerſæ Theologiæ philoſophicæ.* Hic *§. 14 aſeitatem* DEI vocat inficetæ & prodigioſæ barbariei vocabulum, idque ſine cauſa effictum putat. *Cap. 3* de diſtinctionibus *boni* agit, ſimulque de temperamentis hominum eorumque natura. §. *21* ſtatuit, animas hominum non eſſe omnes eiusdem generis ac veluti vnius maſſæ, ſed gradibus inter ſe differre. Tres autem in claſſes diſtribuit humanas animas, in earumque infima collocat animas tardiores & humiles, avaras & melancholicas; in media animas agiliores & lætiores, voluptati intentas; in ſuprema animas acriores & velociores, ad gloriam adſpirantes. *Cap. 4* varias eruditionis diviſiones exhibet & expendit, ubi quidem §. *3* diviſionem *ſapientiæ* in *divinam & humanam* rejicit, cum omnis ſapientia pro divino tantum bono ſit

habenda. §. 13 de *pedantiſmo* præclare agit, eumque §. 14 diſpeſcit in *antiquarium* & *novaturientem*, per poſteriorem intelligens illud literatorum vitium, quod nonnulli *galantiſmum* vocant. *Cap.* 5 §. 5 rejicit diſtinctionem inter *ideas innatas & acquiſitas*, putans, ex omnium exemplorum inductione patere clariſſime, ideas omnes eſſe acquiſitas, innatam nullam. §. 7 rejicit diviſionem idearum in *veras & falſas*, eamque putat neque Metaphyſico ſenſu tolerari poſſe: quanquam valde veremur, ne controverſia hæc redeat ad λογομαχίαν. §. 12 ſqq. vulgarem rejicit doctrinam de tribus operationibus mentis, arbitratus, plures nominari debere mentis operationes. Eas hoc ordine enumerat: perceptio ideæ, contemplatio ideæ, recordatio, fictio ideæ, comparatio idearum, dubitatio, affirmatio & negatio, abſtractio, ratiocinatio ſive collectio, diſpoſitio idearum, attentio. *Hæ ferme ſunt*, inquit, *potiores mentis noſtræ operationes, a quibus, ſi quæ ſunt reliquæ, non tam ratione formali, quam objectis, videntur diverſæ.* §. 34 rejicit diviſionem Logicæ in partem dialecticam & analyticam. *Cap.* 6 §. 11 vulgarem opinionem, qua voluntas dicitur obſequi intellectui, repudiat. Cum enim *obſequi* ſit facere, quod alter *vult*; intellectus vero non habeat facultatem volendi; hinc ſequi putat, nec intellectum imperare voluntati, nec voluntatem obſequi intellectui. Viderint tamen alii, annon hic quoque ſubſit λογομαχία. §. 17 *ſqq.* de libertate humanæ voluntatis curate fuſeque diſputat. §. 33 *ſqq.* agit de numero & ordine affectuum, variasque Philoſophorum opiniones recenſet & ponderat, ac deinde ſuam affectuum *diſpoſitionem* exhibet. §. 39 *ſeqq.* agit de fundamento moralitatis, quo de argumento aliquot abhinc annis controverſia ipſi interceſſit cum S. R. Wernsdorfio. Contendit igitur, primum moralitatis fundamentum eſſe voluntatem DEI, alterum libertatem hominis. Refellit a p. 247 usque ad p. 285 eos, qui intrinſecam ſtatuunt moralitatem, item actiones per ſe & ſua natura morales, id eſt, juſtas injuſtasque, ſententiamque Puſendorfii, quam tuetur, rite explicat, recteque formare ſtudet ſtatum controverſiæ. Ad ultimum tamen manifeſtum facit, in hac controverſia multum eſſe λογομαχίας, ſuosque ac Puſendorfii antagoniſtas obſcuras confuſasque ideas habere. §. 41 agit de principio Iuris naturalis

ralis, miraturque, eruditos in diversissimas de re tam clara discessisse sententias. Statuit igitur, *finem hominis* esse verum, primum, clarum, adæquatum, & unicum principium, quod non solum voluntatem DEI, sed & actionum ad normam relationem & moralitatem cumulate cuivis patefaciat. §. 42 de natura legis disputat, a Viro quodam illustri adductis rationibus dissentiens, qui legem naturalem censuit esse legem improprie dictam. *Cap.* 7 initio de motu disputat, definitionemque *motus* Aristotelicam præbere posse censet exemplum prodigiosæ obscuritatis. §. 15 ostendit, leges motus Cartesianas Newtonianasque non esse omni exceptione majores. §. 17 docet, Physicam veram maximam partem esse occultam.

Venimus ad *Metaphysicam* Syrbianam, cuius Capite 2 Cabbalistarum, Chaldæorum, Ægyptiorum, aliorumque philosophorum dogmata de spiritibus strictim exhibentur eruditeque, contendente autore, barbarorum Græcorumque philosophorum de spiritibus doctrinam originem traxisse e Cabbala Iudaica. *Cap.* 3 §. 4 Cl. Autor docet, philosophos ethnicos unitatem DEI asseruisse universos, simulque dissensum suum profitetur a Viro quodam celeberrimo, qui Platonem publico scripto postulavit atheismi. §. 6 docet, mysterium Triados divinæ non patere ex nuda ratione, attamen eius vestigia in philosophia barbarica & Platonica superesse statuit non obscura, ratus, ex traditione Hebræorum hanc doctrinam pervenisse ad ethnicos. §. 7 tradit, mundum non posse quidem non habere causam efficientem, attamen a DEO eum potuisse ab æterno creari. §. 11 *sqq.* Spinozæ, potestatem miracula patrandi DEO abjudicantis, argumenta refellit. *Cap.* 4 §. 4 ad quæstionem de origine animæ, postquam varias retulit opiniones excussitque, respondendum existimat: *Non liquet.* §. 9 *sq.* philosophatur de unione animæ cum corpore, creditque, eam fieri *desiderio*, quod proinde vocat *affectum unionis*. Has ceterasque de anima quæstiones docte singulas illustrat ex historia philosophica. §. 17 agit de facultate animæ imaginativa, deque admirabili vi imaginationis humanæ. *C.* 5 §. 7 & 8 dissentit ab Antonio van Dale, qui gentilium oracula ad unum omnia retulit ad fraudem malitiamque hominum, excluso prorsus Diabolo. §. 10 *sq.* divinationes naturales, e.g. chiromantiam, physiognomiam, sympathiam, non simpliciter rejiciendas putat,
suadet-

suadetque hic eruditam ἐποχήν. *Cap. 6 §. 9* definit *Magiam* facultatem, qua homines ope Diaboli alicujus, peculiaribus cærimoniis sibi conciliati, ea præstare videntur, quæ alias viribus humanis præstari non possunt. Non facit in hac definitione peculiaris cum Diabolo pacti mentionem, quippe quod magiæ accidentale duntaxat sit, non essentiale. Existere illam Magiam, Cl. Autor non solum credit, sed etiam rationibus adstruit, maxime e S. Scriptura petitis. Speciatim *§. 12* sqq. Viri cujusdam illustris argumenta, in Disp. *de crimine Magiæ* contra eius existentiam prolata, studiose refellit. *Cap. 7 §. 4 sq.* exponit causas, cur in Physica tam multa sint incognita. §. 7 docet, doctrinam de anima mundi nondum nec probatam nec refutatam satis esse. *§. 9* harmoniam præstabilitam Leibnitianam prorsus rejicit. *§. 12* de pluralitate mundorum certi quid definiri posse negat.

Subsistimus hic, paucis addentes, non solum subnecti huic operi Tabulam, universam historiam philosophicam compendiose repræsentantem; sed & Cl. Autorem in Præfatione polliceri, se reliquarum quoque disciplinarum Institutiones elaboraturum, ac deinde omnes disciplinas philosophicas etiam vernaculo explicaturum esse sermone, ut & a rudioribus percipi possit philosophia: cui quidem consilio felicem apprecamur successum.

D. JOANNIS FECHTII HISTORIA ET EXAmen novæ Theologiæ Indifferentisticæ.

Rostochii & Lipsiæ, ap. Jo. Henr. Rusvvormium, 1721, 8.
Alph. 1 plag. 12.

POstquam Clarissimus Vir, M. Gustavus Fridericus Fechtius, beate defuncti Parentis Instructionem Pastoralem & eiusdem Lectiones theologicas in Selectiorum ex diversa Theologia controversiarum, recentiorum præcipue, Syllogen e schedis paternis in lucem publicam emisit, ut de erudito Orbe præclare mereri pergeret, Theologiam Indifferentisticam, a B. Genitore Auditoribus suis olim in lectionibus publicis propositam, reliquis paternis scriptis, quæ porro edere parat, ideo præmittendam esse censuit, quo pestulenti dogmati, virus suum per patrocinantium ingenia, calliditatem atq; insidias plus quam credi potest, ubique hodie diffundenti, in eo nervi incidantur magis. Ut autem hunc librum magna industria elaboratum, & hac ætate maxime utilem Lectori eo magis commendabilem redderet, non tantum eundem e MSS. paterno, instituta diligenti & accurata collatione, recensuit, sed illi quoque præfationem præmittere, quadruplicemque indicem, capitum, locorum S. Scripturæ vel explicatorum, vel vindicatorum, vel illustratorum, vel adductorum, Actorum allegatorum, & rerum atque verborum subjungere haud inconsultum duxit.

ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Decembris Anno MDCCXXI.

SEPTUAGINTA INTERPRETUM TOMUS Tertius, continens V. T. libros Propheticos omnes sive canonicos sive apocryphos; quos ex antiquissimo codice Alexandrino accurate descriptos ope aliorum exemplarium ac priscorum scriptorum, præsertim vero Hexaplaris editionis Origenianæ, emendavit atque supplevit V. Cl. JOAN. ERNEST. GRABE, Borussus, S. T. P.

Oxonii, e theatro Sheldoniano, 1720,8.
Alph. 3 pl. 6.

UNicus, qui adhuc ad complendam LXX Interpretum editionem Grabianam desiderabatur Tomus, ordineque est *tertius*, quem quartus seu ultimus multis annis antecessit, non multo post secundum etiam prodiit, scripta divinorum Vatum cum majorum tum minorum comprehendens. In his minores majoribus anteire, & ordine, qui ab Hebræis paululum diversus est, ita se insequi videmus, ut sit I Hoseas, II Amos, III Michæas, IV Joel, V Abdias seu Obadias, VI Jonas, VII Naum, VIII Abbacuc, IX Sophonias, X Aggæus, XI Zacharias, XII Malachias. Qui vero illis succedunt majores, comparent eo ordine, quo in Hebræis habentur codicibus, nisi quod post Threnos liber Baruch & epistola Jeremiæ ad captivos in Babylonia Judæos, in initio Danielis fabula Susannæ, & in ejusdem fine Belis & draconis fabulæ ibidem legantur. Offerunt & hic se prolegomena, ex quibus cognoscere licet, *primum* autorem prolegomenon secundi Tomi esse literatissimum Virum, *Franciscum*

ciſcum Lee, qui tamen æque ac Georgius Smalridge Epiſc. Briſtolienſis, antequam hic tertius Tomus prodiret, ex hac vita diſceſſit, *tum* Grabium, ut ipſe in ſuis ſchedis notavit, plus centum triginta verſus ad hunc tomum ſpectantes ex antiquis Eccleſiæ ſcriptoribus & MSS. exemplaribus eruiſſe, & locis ſuis in hac editione reſtituiſſe, quos minores literæ a textu Alexandrino diſcernant, *deinde* editionem hanc exemplar Grabianum cum aſteriſcis obelis & reliquis Hexaplaribus notis accurate referre, *tum* aliquot commata Jeremiæ, quibus LXX verſio, Cap, VIII, 10, 11 12, XXVIII, 44-49, LII, 28-30, careat, & quæ nec a Grabio adjecta fuerint, nec ex ejus ſcripto, quod nominavit quidem ſed inveniri non potuit & ita procul dubio periit, peti potuerint, ex Flaminii Nobilii notis, quæ in T. VI Bibl. Polyglot. Waltoni extant, ſuppleta eſſe, *poſtremo* commata 6,7,8 Cap. X Jer. poſt 9 ſtudio eſſe expreſſa. Ac ut melius de codice Alexandrino Prophetarum conſtet, hic uti in prolegomenis ſecundi tomi factum, exhibentur & lectiones ejus in Bibliis polyglottis Waltoni vel non accurate expreſſæ vel plane omiſſæ, & codicis Alexandrini in Prophetis ſphalmata, & diverſa ejusdem ſcribendi ratio, qua cum vocales tum conſonantes ſunt permutatæ, conſonantes adjectæ, loco duplicis conſonantis ſimplex, & loco ſimplicis duplex apparet; quamvis fateri oporteat, tantum ſpecimen hujus rei a Grabio eſſe confectum, neque omnia, quæ huc pertinent, ab eo animadverſa. Antequam ab his Autor Prolegomenon abit, illuſtrat quædam LXX verſionis loca, & contendit, Abdiæ XIII legendum eſſe πυρφόρος, quod eum, qui face *accenſa in bello* ad pugnandum dederit ſignum, & ſine ſcelere violari non potuerit, notat, cui hebræus textus prorſus conſonet; atque Mal. II, 15 LXX recte legiſſe אחר καὶ ἐκ ἄλλον, quoniam Propheta arguat Judæos uxores pro lubitu repudiantes & alias ducentes, cum ſcire debeant, æque illas ac ſe feciſſe eundem Deum & non alium. Ac quoniam in edendo Jeremia Grabium multum juvit Regius Codex, is qui horum prolegomenon eſt Autor iſtum Prophetam a Cap. XXVI ad LII percurrit, oſtenditque, quomodo ea, quæ in Alexandrino codice omiſſa aut minus accurate expreſſa ſint, ex illo ut & Marchaliano, ſeu R. Patrum Societatis Jeſu, qui

cum

cum illo prorsus conveniat, emendata sint atque suppleta. Exhibet idem collationem Vaticani & Alexandrini Codicis in Prophetis Hosea, Amoso, Micha & Joele a Grabio factam, qui etiam Barbarinum Laudinumque codices & Theodoreti lectionem in auxilium adhibuerit; ubi & contra Capellum docetur Hos. I, 10 LXX legisse יצרצר & καλευθύτειν etiam significare prospera incrementa capere, & in eodem loco com. 22 LXX neque ἐν συμβόλοις, neque ἐν συμβελαῖς, sed ἐν ξύλοις scripsisse. Post quæ non tantum aliquot capitum Jesaiæ variæ lectiones codicum Vaticani & Alexandrini producuntur, sed etiam hujus cum Hexaplis convenientia ostenditur, ut Alexandrino codici sua constet autoritas, quæ & contra Morinum variis exemplis defenditur, in quo etiam duo insignia additamenta Jes. IX, 6 & LXVIII, 1 legi animadvertitur. Tum differitur de duobus regiis codicibus, quibus Grabius in adornando hoc Tomo usus est, & ex eorum posteriori summa capitum Jesaiæ græce breviter sistitur, in quo tamen Prophetæ minores in capita divisi non compareant. Afferuntur tandem conjecturæ, quas Grabius in textum intulit, quarum causa ab eo Mal. II, 16 ἐνδόιμαλα pro ἐνθοίμαλα, Jes. XXX, 10 δότια pro λάλια, v. 16 ἀναβάται pro ἀναβάταις, LVII, 18 παθηνοῖς pro ποθηνοῖς, Jer. XVI, 26 Μαναὰ pro μαννὰ sit positum. Ceterum id adhuc monendum est, quod etiam in prolegomenis indicatur, non tantum multa commata *Jeremiæ* hic comparere, quæ in aliis LXX editionibus desiderantur, ut sunt Cap. X, 6-10, XI, 7, 8, XVII, 1, 4, XXVII, 1, 7, 13, 14, 17, 19-22, XXVIII, 14-20, XXIX, 15-21, XXX, 10, 11, 15, 22, XXXIII, 14-25, XXXIX, 4-13, XLVI, 26, XLVIII, 45, 46, 47 XLIX, 6, LI, 45, 46, 48, LII, 2, 3, 15, 28, 29, 30, ne quid dicamus de variis vocibus, quæ in aliis editionibus frustra quæruntur, in hac vero ad commata perfecte exhibenda leguntur, sed etiam ejusdem Prophetæ capita a XXV ad LI, si Alexandrinum codicem cum Hebræo conferas, multum a se distare, & quæ hic in posterioribus habet, illum in prioribus tradere; quemadmodum ea, quæ subjicimus, clarissime docent.

LXX Alexandr.		Hebræus codex.
Cap. XXV, 1-14. 34-39	est	Cap. XXV, 1-14 & XLIX, 35-39.

Cap. XXVI, 1-28	-	XLVI, 1-28.
XXVII, 1-46	- -	L, 1-46.
XXVIII, 1-64	-	LI, 1-64.
XXIX, 1-22	-	XLVII, 1-7 & XLIX, 7-22.
XXX, 1-6, 28-33, 23-27	-	XLIX, 1-6, 28-33, 23-27.
XXXI, 1-47	- -	XLVIII, 1-47.
XXXII, 15-38	-	XXV, 15-38.
XXXIII, 1-24	-	XXXIII, 1-24.
XXXIV, 1-22	-	XXVII, 1-22.
XXXV, 1-17	-	XXVIII, 1-17.
XXXVI, 1-32	-	XXIX, 1-32.
XXXVII, 1-24	-	XXX, 1-24.
XXXVIII, 1-40	-	XXXI, 1-40.
XXXIX, 1-44	-	XXXII, 1-44.
XL, 1-26	-	XXXIII, 1-26.
XLI, 1-22	-	XXXIV, 1-22.
XLII, 1-19	-	XXXV, 1-19.
XLIII, 1-32	-	XXXVI, 1-32.
XLIV, 1-21	- -	XXXVII, 1-21.
XLV, 1-28	-	XXXVIII, 1-28.
XLVI, 1-18	-	XXXIX, 1-18.
XLVII, 1-16	-	XL, 1-16.
XLVIII, 1-18	-	XLI, 1-18.
XLIX, 1-22	-	XLII, 1-22.
L, 1-13	-	XLIII, 1-13.
LI, 1-30, 1-5	-	XLIV, 1-30 & XLV, 1-15.

מפתח לשה הקדש

CLAVIS LINGUÆ SANCTÆ, CONTINENS grammaticalem explicationem 564 versiculorum ex libro Psalmorum & 546 versiculorum ex cæteris libris V. T. in quibus omnes radices pure Hebraicæ cum nonnullis radicibus Chaldaicis (occurrentibus tamen in libris Hebraicis) inveniuntur, & in hac clave referantur, & juxta grammaticas regulas resolvuntur & explicantur, Autore NICOLAO TROTIO.

Oxonii

Oxonii, e theatro Sheldoniano 1719, fol. maj.
Plag. 16.

SI vel nullo alio, certe hoc duplici nomine opus hoc omni admiratione est excipiendum, quod ab illustri Autore; quodque ex novo orbe, præstantissimi thesauri instar, inaudito hactenus exemplo profectum, præcipuam orientis linguam ad ultimam occidentis regionem delatam, ibidemque a summæ dignitatis viro in delitiis habitam esse testatur. Autor hujus operis, qui Armigeri & Regis Magnæ Britanniæ Consiliarii titulis eminet, atque supremi causarum judicis in Carolina, Indiæ occidentalis provincia, munere jam a quatuor lustris strenue defungitur, non solum leges, in coloniis Anglicanis hactenus latas, magna cum solertia collegit, quas etiam cum veteris orbis legum peritis communicare constituit; sed &, sacrarum litterarum dulcedine captus, incredibili labore & industria, gravissimas inter occupationes suas, Hebrææ linguæ cultoribus clavem ejusmodi comparare haud est gravatus, qua intimos sacrarum litterarum recessus faciliori negotio possint recludere. Opus itaque in Carolina compositum, itinere ob publica negotia facto in Angliam, Oxonii suis sumtibus splendidissime excudi curavit, ob publicum hoc documentum in illustrium ἑβραιοφίλων, imo, quod magis mireris, in Lexicographorum numerum, magna cum laude referendus.

Ipsius tamen operis non diminuenda est præstantia, in quo multa peregregie atque solertissime collecta, & magno cum discentium emolumento concinne non minus, quam ingeniose disposita inveniuntur, quæ frustra alibi quæsiveris: id quod, ortu, methodo, ac ordine hujus operis ex præfatione Auctoris strictim delibatis, uno alterove exemplo probatum dabimus. Nempe mirifice Cl. Autori placuit Johannis Leusdenii industria, qui in Psalterio hebraice edito 564 versiculos stellulis notavit, in quibus omnes voces Psalmorum, & radices usitatiores 1184 habentur; in fine quoque hujus Psalterii ex aliis libris Biblicis catalogum 546 versiculorum contexuit, in quibus cæteræ 683 radices inusitatiores, (in codice enim sacro dantur 1867 radices pure Hebraicæ, si ex Buxtorfii Lexico eas numeraveris) cum nonnullis

radicibus Chaldaicis inveniuntur. Multis vero difficultatibus quum inventum hoc Leusdenianum obnoxium esse animadverteret illustris Autor, pro suo sacrarum litterarum promovendarum studio id ipsum juvare, & tyrones a molesta radicum investigatione liberare, iisque vocum hebraicarum genuinam significationem, grammaticalem resolutionem, usumque biblicum commonstrare voluit. Quem in finem *textum* hebraicum horum versiculorum nitidissimis characteribus, & in eorum gratiam, qui viva magistri voce destituuntur, vocum hebræarum *lectionem* litteris latinis exprimi curavit, *versionem latinam* eamque litteralem apposuit, singulas *voces grammatice resolvit*, levissimis minutiis grammaticalibus non prætermissis: tum *radicum* minio distinctarum, & *derivatarum* vocum *significationem, flexionem & usum* ex optimis Grammaticis & Lexicographis, Robertsono, Pagnino, Buxtorfio & aliis descripsit; collatis subinde antiquis *versionibus Orientalibus*, præsertim paraphrasi Chaldaica, & *Græcis*, quibus LXX interpretes in vocibus hebræis exprimendis usi sunt, verbis sedulo notatis, nec non inspersis passim *observationibus philologicis & theologicis*, ex præstantissimis Philologis & Commentatoribus decerptis: denique egregio instituto, magnoq; labore voces non solum *synonymas*, earumque differentiam ex Criticorum sententia, sed etiam *contrarias*, imo *litteris* & *sono* quodammodo *affines*, ut una eademque opera memoriæ imprimantur, congessit, & voces quidem sono & litteris tantum cognatas lineis inclusit.

Atque hac methodo in prioribus hisce Partis *primæ plagulis* titulum Psalmorum, & Ps. I v.4, itemque Psalmi II v. 1,2,6,8, 9,12,& secundum ordinem verborum in his commatibus occurrentium, 52 radices cum vocibus suis derivatis exposuit: & quidem ad *titulum* ספר תהלים non solum de utriusque vocis significatione, grammatica flexione, voce prioris synonyma מגלה, verbisque græcis *βίβλος, βιβλίον, ψαλμοὶ, ὕμνοι, ὠδαὶ, ψαλτήριον*; sed etiam de psalmorum autoribus, collectione, distributione, de versuum numero, & medio totius psalterii versu, de numeri psalmorum inter Latinos, Græcos & Hebræos differentia, de Psalmo 151, de 7 Psalmis alphabeticis, de 15 Psalmis graduum,

de

de Pſalmorum titulis, dicendi genere, uſu & præſtantia, erudite diſſeruit. Ex ipſa vero clave, ut, quid in illa præſtitum ſit, evidenter oſtendamus, nonnulla excerpemus exempla, quæ etiam uſum hujus clavis ſatis ſuperque demonſtrabunt. Prima, quæ in illa p. 1 explicatur, vox eſt particula לא, quam cum verbis conſtructam, *prohibendi* & *negandi adverbium*; cum ſubſtantivis *ſine, abſque*; cum adjectivis *adverbium privandi* ſignificare; & interdum non tam negare quam corrigere, atque per *non ſolum* exponendam eſſe; interdum extra locum, uti Deut. XXII, 4; interdum in interrogatione pro הלא, ita, ut affirmationem includat; interdum nominaliter poni pro μηδὲν; nonnunquam etiam in principio verſus poſitum, in ſequentia ſpargi, ut Pſ. IX, 19, obſervat, docetque Hebræos verbo affirmanti negationem contrarii adjicere ad innuendam certitudinem & perfectionem, contrarii affirmationem negatione indicare, & duabus negativis vehementius negare. Inſperſis deinde obſervationibus maſorethicis, quibus in locis & quoties ſcribatur לוא, vel לא ponatur pro לו, & vice verſa, vel pro דא ſcriptum ſit לה, voces ſynonymas אין, בל, בלי, בלתי, פן, אל, אם in formulis jurandi, אפס, & differentiam τῶ לא & אל, quibusue cum præfixis hæc particula componatur, annotat; voces denique ejusdem ſoni, vel iisdem litteris ſcriptas, uti לו *illi*, לו vel לוא *utinam* lineis incluſas exhibet. Ad vocem ולאמים pag. 7 radicem inuſitatam אמם de *propagatione* & *cura nutriendi liberos* explicat, adductisque vocibus cognatis אמה *ancilla* & אמן *nutrivit fideliter*, vocem אם *matrem* ſignificare, a propagatione & educatione prolis ſic dictam, & de *avibus* etiam, nec non per metaph. de *civitatibus* & *viis majoribus* adhiberi; quoad ſonum vero ei confinia eſſe אם *ſi*, & אים *terror*: vocem אום & לאום *gentem cognatam*, populum ab una eademque matre propagatum denotare, atque hoc ſenſu a גוי & עם differre: vocem denique אמה, quæ ſono convenit, cum אעה *ancilla*, plerumque *cubitum*, & ſemel tantum *poſtem* deſignare tradit, atque hac occaſione non ſolum de quatuor cubiti generibus, communi, ſacro, Babylonico & geometrico, ſed etiam de triplici, cujus in Scriptura men-

mentio injicitur, mensura differit, & sicuti nomina *capacitatem* significantia, ad vocem איפה, nomina *temporum* ad vocem יום se enumerasse testatur; sic voces, quibus Hebræi *linearum* longitudinem determinant, h. l. 10 recenset, nempe, אצבע, טפח vel טופח, זרת, פעמים, צעד, אמה, קנה, חבל, צמדי כרם, & כברה. Radicem מלך *regnavit*, cui qua sonum affine est מלק *ungue secuit*, pag. 11 cognatam esse docet cum הלך *ambulavit*, quod Regem oporteat bene præire subditis, item cum מלח *salivit*, quia magistratus vel regnans debet habere salem sapientiæ: ex ea etiam descendere *μαλακὸς*, quia, vel ipso Christo teste Matth. XI, 8, *τὰ μαλακὰ* ferentes in domibus regum inveniuntur. Expositis dein vocibus derivatis מֶלֶךְ, מַלְכָּה, מַלְכוּת, מַמְלָכָה, de *Melchisedecho*, (nomina enim propria, suo quodvis loco, etiam refert,) nihil certi quidem definiri posse opinatur, quis fuerit; quo sensu tamen typus Christi fuerit, aperte satis declarat. De nominis divini יהוה vera significatione, epithetis, quibus a Judæorum magistris insigniri solet, lectione, scriptione, synonymis, itemque an ethnicis, & speciatim Pythagoræ, qui per *τετρακτὺν* jurare solitus est, cognitum fuerit, p. 18-20 multa lectu haud injucunda afferuntur. Ambabus etiam amplectimur, quando inter varias τȣ̃ כל significationes, p. 48 quinto loco relatum legimus, vocem hanc absolute sine substantivo positam, denotare subjecti sui universalitatem, & in concionibus legalibus, atque promissionibus evangelicis omnino universaliter accipi debere, ut, cum *omnes* homines peccati accusantur, & damnantur; & contra, cum *omnibus* salus offertur; *omnes credere* jubentur; *omnibusque* credentibus certa salus promittitur. Agmen claudat radix חסה, quam proprie *confugit*, *recepit se* ad aliquem, sub cujus protectione tutus sit, ut pulli sub alis gallinarum, per metaph. *speravit*, *confidit* &c. significare: cum ב & תחת construi: cognationem habere cum חזה *vidit*, & cum חסן *robustus*, *firmatus est suppetiis*; nitentes enim alicujus subsidio oculos habent fixos in eum, a quo sperant suppetias: a LXX reddi ἐλπίζω, ἀντέχομαι, πείθω, ἐπιπείθω: in significatione *spei* convenire cum שבר & aliis verbis *sperare* significanti-

cantibus; in significatione autem *fiduciæ* cum בטח, & aliis ejusdem significationis verbis: differre tamen a בטח, quod hoc verbum securitatem & carentiam timoris, חסה vero quæstionem, uti loquitur, securitatis & tuti status vel, si mavis, animum auxilia solicite circumspicientem notet: sono denique convenire non solum cum חזה *vidit*, sed etiam cum הסה & חשה *siluit*, & Chald. חשׁח *opus habuit:* & hinc מחסה, Græcis *ἐλπὶς*, *καταφυγὴ*, cum מקלט *asylum, refugium*, & cum תקוה *spem* atque *exspectationem* denotare, p. 49, 50 ostendit.

Ex quibus allatis exemplis neminem amplius latere confidimus, clavem hanc non solum a Jo. Mehlfuhreri clave L. Hebr. Norib. 1598 & 1628 in 8 edita, quæ omnes Hebræas voces sententiis tantummodo complectitur, longe diversam esse; sed etiam Jo. Leusdenii clave Hebr. V. T. 1681 edita, in qua voces anomalæ resolvuntur, nec non Christ. Henningii clave linguæ Hebr. quæ Lexici Buxtorfiani est compendium, & 1697 in 12 prodiit, &, si quæ sunt alia opuscula ejusdem tituli, multis modis præstare. Hæc enim clavis revera est Lexicon Biblicum V. T. in quo voces hebrææ totius codicis sacri grammatice & philologice explicantur, licet in eo a reliquis Lexicis differat, quod ab ordine alphabetico recedat, quem index operi huic subjungendus restituet. Quanquam igitur in ea simus sententia, linguæ hebrææ tyrones, brevi institutione grammatica præmissa, ad ipsos libros Biblicos, initio facto ab historicis, debita cum animi ingeniique contentione perlegendos, potius adduci oportere, quam versiculis illis a Leusdenio collectis, inter se plane non cohærentibus, memoriæ imprimendis cruciari, præsertim, cum *συνάφεια* genuinam vocum hebræarum significationem multo facilius & accuratius subministret; nihilo tamen minus omnibus iis, qui hebræam linguam addiscere cupiunt, clavem hanc maximo commendamus opere, certo persuasi, non solum tyrones, si semel atque iterum clavem hanc perlegerint, ope usuque ejus, linguæ hebrææ penetralia felicius ingressuros, & in ipsius codicis sacri lectione, ad quam cum illustri Autore omnes sacrarum litterarum cultores merito invitamus, facilius progressuros; sed etiam peritiores in explicandis divinis oraculis hac

 clave,

clave, index promissus si accesserit, Lexici instar commode usui ros esse: quapropter opus hoc eruditissimum quam primum omnibus suis numeris & partibus absolutum videre gestimus.

LITURGIA: SEU LIBER PRECUM COMmunium & administrationis sacramentorum, aliorumque rituum & ceremoniarum in ecclesia Anglicana receptus, &c. Editio tertia.

Londini, typis G. Bowyer, 1720, in 12 maj.
Constat plagulis dimidiatis alph. 1 pl. 18.

EX quo Anglia, discussis tenebris excussoque jugo errorum ac decretorum papalium, doctrinam cultumque divinum saniore cœpit instituere ratione, sua sibi elegit *agenda ecclesiastica*, quæ *liturgiæ* nomine veniunt, & ab institutis Genevensis ecclesiæ, quam pleræque Reformatorum ecclesiæ secutæ sunt, tantum non in omnibus cultus externi partibus recessit. Prima, quæ publica autoritate præscripta fuit, liturgia auspiciis Eduardi VI, a XIII viris eruditissimis, summe reverendo Benthemio in Statu eccles. Anglic. p. 99 memoratis, A. 1548 adornata, & A. 1549 supremi senatus decreto confirmata, Londini edita est: sub Elisabetha vero A. 1559 ad mentem Martini Buceri & Petri Martyris passim immutata, & in formam hactenus receptam, & Caroli II edicto A. 1662 stabilitam, redacta. Atque, ut liturgiam Guil. Laudi, Scoticæ ecclesiæ A. 1638 præscriptam, & in Synodo Glasgoviensi postmodum rejectam; itemque Eduardi Stephani, Whistoni, Grabii, & si quæ aliæ liturgiæ *privato ausu* consilioque prodierunt, in præsenti mittamus, primam illam Eduardi VI, Londini A. 1717 recusam, in sacris publicis restituendam esse, magno quidem opere & acriter satis multi nuperrime contenderunt (conf. Nova Litt. nostra lat. 1718 p. 42) communis tamen & usitata hactenus ecclesiæ Anglicanæ liturgia, utriusque provinciæ Synodorum examini subjecta & ab iis approbata, locum adhuc obtinet, quæ latino idiomate jam tertia vice typis est descripta. Tertiam hanc liturgiæ Anglicanæ editionem summatim ut perlustremus, *Præfatio* ecclesiæ Anglicanæ pru-

prudentiam commendat, quod medium inter duo extrema semper tenuerit; nec obstinate negaverit, ne ulla; nec facile concesserit, ut qualibet in liturgia præscripta fieret immutatio: monetque, liturgiæ Anglicanæ usum postliminio restitutum, a turbulentis ingeniis multis modis impugnatum; in nova vero hac recensione omni studio cautum esse, ne vel ulla ex propositis immutationibus acciperetur, quæ ecclesiæ detrimento foret, vel rejiceretur, quæ usui esse posset: hinc sacra peracturis meliorem in calendariis & rubricis præscriptam esse directionem; voces & phrases obsoletas vel dubiæ significationis cum aliis, quæ hodierni temporis sermoni magis accommodatæ & magis perspicuæ sint, commutatas; sectiones Scripturæ, liturgiæ insertas, accuratius exhibitas; nonnullas denique precum formulas, ad speciales quasdam occasiones accommodatas, maxime in gratiam navigantium, una cum officio pro baptismo adultorum esse adjectas. Præfationem excipit forma administrandi sacra, ad antiquorum Patrum mentem & consilium accuratius præscribens, quinam textus sacri, quove tempore sint prælegendi. Tum de *ceremoniis* disseritur, cur aliæ quidem abrogatæ, aliæ vero retentæ fuerint: & indicatur *ordo prælegendi* Psalterium, & reliquas sacras litteras, additis *tabulis propriarum lectionum & psalmorum*, cum *calendario* & *tabulis feriarum*; nec non *ordo in precibus* matutinis & vespertinis quotidie per totum annum observandus. Exhibentur deinde *Symbolum Athanasii*, *Litania*, *supplicationes & gratiarum actiones* pro variis, quæ sese offerunt, occasionibus, *collectæ*, cum *epistolis* & *evangeliis* ex versione Castellionis: *ordo administrandæ cœnæ Domini*, *Pædobaptismus* cum *publicus*, tum *privatus*, & *baptismus adultorum*, cum *catechismo*, & *ordine confirmationis*, *formula matrimonii celebrandi*, *ordo visitandi infirmos*, *communio infirmorum*, *ordo pro sepultura mortuorum*, *purificatio mulierum* & *comminatio*, seu denunciatio iræ ac judiciorum DEI adversus peccatores, cum quibusdam supplicationibus. Et interposito *Psalterio* ex versione Castellionis, adduntur *preces in usum navigantium*, ac præscribitur *forma ordinandi diaconos*, ac *presbyteros*, & *Archiepiscopum*, *aut Episcopum consecrandi*. Adjiciuntur denique *formu-*

la precum solenniorum, utpote in *utraque domo synodi*, & Prælatorum, & reliqui cleri, in ipso statim cujuslibet conventus initio: *die 5 Novembris*, ob Regem Jacobum I, & tres ordines regni, cædi nitrati pulveris, quæ ipsis parabatur, feliciter ereptos, & Guilielmi III adventum: *die 30 Januarii*, martyrio Caroli I sacro: *die 29 Maji*, ob sedatam rebellionem, restitutumque Regem ac regimen: *die 2 Septembris*, propter diram Londini conflagrationem: & *die 1 Augusti*, quo Rex Georgius I solium feliciter ascendit, quotannis recitandarum, cum *forma strumosos attrectandi*, & XXXIX *articulis* fidei in Synodo Londinensi A. 1562 compositis, & A. 1571 denuo confirmatis. Præcipuos ritus ecclesiasticos & precum formulas in Statu eccles. Anglic. summe Rev. Benthemii jam supra laudato videas, in quo, si duplicem exhortationem ad futuram communionem, pædobaptismi privati, & baptismi adultorum rationem, preces pro navigantibus, nec non solenniores preces, & formam strumosos attrectandi exceperis, non facile quicquam desideraveris.

מעשה טוביה

h. e.

OPUS TOBIÆ DE UNIVERSO, AUCTORE R. TOBIA, Medico Metensi.

Jesnicii Anhaltinorum, typis Israëlis bar Abraham, a. 481, C. 1721, 4.

Alph. 1 pl. 7½.

Auctor, prout ipse in præfatione scribit, fuit filius *Mose* Nadal, filii Eleasar ויעשלרים, Cremnicensis, filii R. Eliéser (perperam Cl. Wolfius in Bibl. Hebr. p. 163 *Eliam* vocat) de Vidas, qui librum ראשית חכמה scripsit, quorum genealogiam usque ad Esram deduci posse, Judaico more gloriatur. Pater ipsius inmatura morte decedens ipsum parvulum reliquit, unde is Metis in Poloniam ad consanguineos profectus est. Sed ibi propter belli tumultus sedem fixam non videns Patavium concessit, ubi cum R. Gabriele Medico amicitiam contraxit, & cum

oum ipſo ab Electore Brandenburgico commendatus Francofurtum ad Viadrum pervenit. Ibi cum primoribus Judæorum primo amice vixit, poſtea cum magnam ſuorum invidiam ſentiret, Patavium repetiit, majorem Medicinæ operam ponens, Philoſophiæ quoque plusquam Chriſtiani ſolent, ſtudens. Tandem in Arabiam contendit, & Conſtantinopolin, ubi hunc ipſum librum conſcripſit, & ope R. Iſrael Konian, Venetias imprimendum miſit. Annus impreſſionis non ſatis clarus eſt: nam in teſtimoniis Rabbinorum legitur a. 462 & 465 C. 1692 & 1695.

Liber eſt Theologicus, Philoſophicus & Medicus in tomos tres diviſus. Primus ſubdividitur in partes V. Prima pars agit de עולם עליון *mundo ſupremo*, & habet ſectiones ſex in capita ſua diviſas. Sect. 1 argumentis metaphyſicis demonſtrat exiſtentiam, unitatem, æternitatem, ſpiritualitatem & providentiam Dei. Sect. 2 agit de Angelis, eorumque numero, quem, quia cuivis ſtellæ angelum præfigunt, eundem cum ſtellarum numero Judæi ſtatuunt. Sect. 3 ſtatuit, Legem Judaicam eſſe veram & divinam, neque unquam mutabilem. Sect. 4 agit de providentia divina circa omnes creaturas, & actiones hominum morales. Sect. 5 de pœnis impiorum poſt hanc vitam. Sect. 6 de adventu Meſſiæ. Sect. 7 de reſurrectione mortuorum ex mente antiquorum, & potiſſimum Abarbanelis.

Pars ſecunda deſcribit עולם הגלגלים h. e. *orbes cœleſtes*. Prooemii loco admodum prolixus eſt in explicanda traditione Judaica, quod Schechina propter ſeptem generationes pravas per ſeptem cœlos adſcenderit, propter ſeptem juſtos vero per eosdem deſcenderit, & in terram pervenerit. Deinde c. 1 exponit circulos in globo occurrentes, c. 2 proponit tria ſyſtemata Ptolemæi, Copernici & Tychonis de Brahe, c. 3 ſententiam Judæorum exponens docet, cœlum non eſſe ex materia fixa, ſed aereum & a ſtellis variis pertranſibile; ſtellas circumire & moveri non vero primum mobile; denique Solem moveri, non vero terram. C. 4 argumenta Copernicanorum profert, eaque a Diabolo originem trahere dicit: c. 5, 6 ſyſtema Judaicum exhibetur, ubi terra eſt in umbilico, circa terram aquæ inferiores, deinde aer, poſtea firmamentum, hoc includitur a cœlo ſtellifero, quod in ſa-

cris *cæli cælorum* dicitur, demum sequuntur aquæ superiores, & sphæra intelligentiarum. C. 7 agit de Sole, c. 8 de Luna, c. 9 de reliquis planetis, c. 10 de stellis fixis, c. 11 de stellis novis, & cometis, c. 12 de vaticiniis ex positu stellarum, c. 13, 14 de quatuor partibus anni, c. 15 de fertilitate & sterilitate terræ, c. 16 de mutatione aeris, c. 17 de mutatione lunæ, c. 18 de meteoris, c. 19 de arcu cœlesti & tonitru, c. 20 de ventis & aere, c. 21. de prædictione tempestatum a reliquis creaturis facta, c. 22 - 25 de ventis, c. 26 de grandine, c. 27 de tonitru, c. 28 de fulmine, c. 29 de nive, glacie & rore, c. 30 de grandine, c. 31 de rore, pruina & glacie. Pleraque vero illa ex vulgatissimis libellis astronomicis petita & minoris momenti sunt.

Pars tertia pertractat עולם התחתון, *mundum inferiorem*, ubi c. 1 quæritur, an ante, post & extra hunc mundum alii tales mundi sint, quæ singula Autor negat, c. 2 quo anno & die mundus conditus sit, c. 3 de quantitate terræ, c. 4 de climatibus, c. 5 de loco, ubi decem tribus commorantur, quem post adductas varias sententias in India Orientali esse definit, c. 6 agit de inventione Americæ, c. 7 de inventione terrarum Sinicarum, & magno muro, c. 8 de urbibus Peking & Babel, nec non ingentibus muris earum, c. 9, 10 de cortice China Chinæ, c. 11 de ligno גואיקן, quod alias lignum Sanctum dicitur, c. 12 de Salsaparilla, c. 13 de Sassafras, c. 14 de Thee, c. 15 de Cacao, c. 16 de קאהבי, Caffe, c. 17 de Tabaco seu herba Nicotiana, c. 18 de herba סנסיונטי, c. 19 de herba באקארוס, c. 20 de ligno נפלא.

Pars quarta agit de עולם הקטן, *Microcosmo seu homine*: ubi c. 1 de ætatibus hominum, item de generatione & formatione in utero, c. 2 de chiromantia & metoposcopia, c. 3 de gigantibus, c. 4 de pygmæis, c. 5 de androgynis, c. 6 de mirabilibus hominum formis, c. 7 de centauris, c. 8 de satyris, c. 9 de Sirenibus, c. 10 de planta בוראמירן, quæ ad formam hominis crescit in Africa in Tartaria majore (hæc est geographia Autoris nostri) & homines proxime ad se accedentes diripit, magnos clamores excitat, & non nisi sagittis a caule separari potest, c. 11 de simia, quem hominibus ut in aliis, sic etiam in sanguine menstruo, simimilem esse perhibet. Hæc omnia fere desumta sunt ex Plinio,

quem

quem Noster æque ac Aristotelem, Hippocratem & Ptolemæum citavit.

Pars quinta describit יסודי עלום, *quatuor elementa*. C. 1 varias Philosophorum de numero elementorum sententias recenset: c. 2 agit de igne, continetq; theses & problemata XCV sed vulgaria: c. 3 de aere, habet theses LX & mentionem facit barometrorum, thermometrorum & aliorum quorundam experimentorum, sed caussas rerum non tradit: c. 4 de terra, ubi tamen omisso elemento, quod vulgo terram vocat, ad globum terraqueum convertitur: c. 5 de aqua, quod habet paragraphos LXXI.

Alter tomus hujus libri vocatur עולם חדש, *mundus novus*, & est Medicus, distinctus in partes tres. Prima dicitur ארץ חדשה, *terra nova*, in qua physiologia, pathologia & semeiotica occurrit, formulæ quoque medicinales adduntur. Secunda vocatur בית חדש, *domus nova*, ubi anatomica & chirurgica tractantur. Tertia, הבית משמרת, *conservatio domus*, regulas conservandæ sanitatis continet.

Tomus tertius titulum habet עולם עשיה, *mundus factus*, & est Medicus. Pars Prima dicitur גן נעול, *hortus clausus*, de utero, conceptione & morbis mulierum agens. Secunda, בטן פרר, *fructus ventris*, de cura & morbis infantum: Tertia, מעין חתום, *fons obsignatus*, de semine humano & vasis spermaticis: Quarta, פרדס רמנים, *hortus malorum punicorum*, tractat cognitionem arborum & fruticum: Quinta, הבושם ערוגת, *areola aromatica*, notitiam herbarum alphabeticam tradit.

Hic est brevis conspectus opusculi, quod tam paucis plagulis tam multas materias complectitur. Singulas ejus hypotheses perlustrare vel enarrare opus non est, quia pleræque vulgares sunt, & ab hodiernis Philosophis & Medicis emendatæ.

ABRAHAMI WIELINGI, HAMMONENSIS, de Furto per Lancem & Licium concepto Diatribe.

Mar-

Marpurgi Cattorum, typis Phil. Casim. Mülleri, Academ. Typogr. 1719, 8. Pl. 11.

LEx XII Tabularum est: *Si. furtum. lance. licioque. conceptum. escit. atque. uti. manifestum. vindicator*: quæ viros doctissimos huc usque exercuit, & in varias sententias distraxit. In ea vero explicanda Cl. Autor diligentiam suam ostensurus primo singula verba expendit. *Concipere* ergo ipsi est vindicare, quam notionem ex alia quadam Lege earundem Tabularum & expresso Ulpiani testimonio comprobat. Priscam porro Romanorum vindicandi rationem, eamque vel publicam vel privatam exponit; publicam vero bellicam & cruentam fuisse, ita ut per dimicationem & vim perageretur, ostendit. *Lanx* vasis escarii proprie genus est, æneum plerumque, nonnunquam aureum atque argenteum, in tantam aliquando magnitudinem excrescens, ut animalia integra caperet. Notat tamen etiam orbes ab utraque libræ parte pendulos, unde libra *bilanx* vocatur. Quum ergo quidam vindicationem rei furto ablatæ per lancem vel profanis vel etiam sacris usibus destinatam fieri existiment, Cl. Autor conjecturam suam affert, usum lancis ex antiquo mancipationis more deducens. Mancipatione quippe res mancipi ejusque dominium in alium transferebatur per nexum h. e. æs & libram. Actui ergo vindicationis rei furtivæ solemni lancem adhibitam esse putat, eo quidem fine, ut rei suæ proprietatem hoc quasi symbolo dominus vindicans ostenderet, adquisitam sibi ex jure Quiritium per lancem sive libram. *Licium* est filum flamini illigatum, nonnunquam ipsum flamen, item quodcunque filum. *Licium* quoque est cingulum, quo succingebantur, qui negotia expedite & cum cura volebant exequi: præcipue vero lictores & apparitores, publici Magistratuum ministri: unde & ipsis nomen. Nam *licere* antiqui dicebant ligare, inde *licium*. Hic Noster satis prolixus est de habitu lictorum, sententiasque simul alias refellit. Ut vero singula hæc rectius intelligantur, modus furtum apud Romanos concipiendi sic describitur. Cui aliquid ablatum erat, is, si testibus destitueretur, ei, quem suspectum habebat, tribus nundinis publice convitium fecit.

c. 1. 2. 3. 4.

cit. Trinum hoc convitium erat loco vocationis in jus. Quando vero in jus vocatus non statim sequebatur, testes dominus sibi deposcebat præsentes auricula tacta, quod *antestari* vocabant. Quo facto, si reus extra ædes esset, manum injiciendi obtortoque collo adversarium in jus rapiendi facultatem dominus nanciscebatur. Ubi in jus ventum erat, reum actor furti accusabat. Reo furtum inficiante, Prætor actori potestatem dabat ædes ejus intrandi cum testibus & ministro publico, ut rem, de qua lis esset, quærerent. Re inventa, manum injiciebat dominus, suetaque formula vindicabat: *Hanc rem meam esse ajo*. Contra vindicante reo, redibatur cum testibus ministroque in forum vel comitium, unde abierant. Hic primum lis erat solemniter *contestanda*, quod fiebat adhibitis testibus, unde *contestationi* nomen. Uterque, & petitor, & inficiator, simul manu rem prehendebant, eamque disertis verbis vindicabant. Ubi dominus: ***Hanc rem meam esse ajo ex jure Quiritium***. Reus contra: ***Immo meam***. Huic solemni actioni Cl. Auctor LANCEM adhibitam fuisse conjicit, qua dominus ostenderet, optimo titulo rem sibi esse acquisitam, nimirum ex jure Quiritium, eodemque etiam jure eam se vindicare, & ab adversario repetere. Post ambo præsentes perorabant, id est, causam dicebant, quam Prætori quam maxime probare omnibus quisque viribus allaborabat. Caussa orata jure abeundi potestas litigatoribus dabatur voce præconis. Post meridiem, ubi reditum in jus, sententiam ferebat Prætor, remque controversam alterutri adjudicabat. Uterque præsens esse debebat. Hic Cl. Autori lictoris LICIO cincti partes fuisse videntur, usitata quadam carminis formula rem e manibus victi, qui lite pendente possessor manserat, arreptam victori tradere. Hic est modus, quo Vir doctissimus furtum per lancem & licium conceptum esse credit, ubi singula testimoniis legum & autorum comprobat, id vero, quod caput rei est, de lance & licio per conjecturam infert, de quo aliorum esto judicium. Originem hujus instituti a Græcis derivat Vir Cl. solennem vero concipiendi actum ipsis incognitum fuisse demonstrat. Abrogata autem est isthæc furti concipiendi ratio lege Abutia, quæ nugas legum Decemviralium plebi molestissimas c. 5. 6.

Xx x plebi-

plebiscito sustulit. Hic refelluntur Ant. Augustinus, & Sibr. Siccama, qui in re tam obscura & tantis difficultatibus obsita facile labi potuerunt.
c. 7. In locum vero licii & lancis duplex alia rei furtivæ vindicandæ ratio successit, quam viri docti cum priore sæpenumero confundunt, nimirum per præconem & libellum. Præco erat persona privata, cui tamen ob majorem fidem additus est servus publicus cum aliquot testibus: ille servus vero lancem manu tenebat, in qua diploma, quo quæsitori venia investigandi alienas ædes a Magistratu facta fuerat. Libellus vero sive schedula publice ad columnas vel pilas hic illic in urbibus stantes affigebatur, in qua res perdita, nomen & ædes domini, & præmium indicio statutum notabantur.
8. Tandem quoque de pœna furti concepti agitur. Hic prolixus est Autor, ut in genere de furto, & pœna ejus tum naturali, tum quæ legibus positivis dictata sit, mentionem faciat. Apud Romanos pœna furti manifesti primo capitalis erat, post in exilii permissionem mutata, tandem actio in quadruplum in ejus locum a Prætore substituta. Quum ergo furtum per lancem & licium conceptum manifesto æquipararetur, quadrupli pœna quoque in illud decreta esse legitur. Quum vero hoc primum specimen sit, quo Autor Cl. eruditionem suam limatissimam ostendit, Jurisprudentiæ intimiori plura in posterum a diligentia ipsius, si Deus vitam & vires, quod precamur, concesserit, promittimus.

SISTEME NOUVEAU DE L'ORIGINE DU Mal, fondé sur la consideration du mistere de la Trinité.

i. e.

NOVUM SYSTEMA DE ORIGINE MALI, considerationi mysterii Sacro Sanctæ Trinitatis innixum.

Colon. ap. Petr. Marteau, 1721, 8, pl. 7.

EA est ingenii humani ad novas opiniones & fingendas & ornandas proclivitas, ut novum subinde systema in abstruso satis & difficillimo argumento de origine mali excogitari mi-

rum

rum non sit: ex mysterii vero sacro-sanctæ Trinitatis contemplatione originem mali explanari posse, novum merito dixeris εὕρημα, quod facile lectorem allicere, & ad novum hoc systema perlustrandum commovere queat: præsertim, quum Autor, quisquis sit, se nihil quicquam, quod a recta ratione & analogia fidei alienum, proferre, & de principiorum suorum soliditate satis convictum esse jactitet. Sed ipsum opus inspiciamus, cujus typi, procul dubio ficti, multis erroribus typographicis locum reliquerunt. In hoc duas statim præmittit observationes, minime prætermittendas, cum ex illis statim appareat, quid de sequentibus judicandum. Prima est: in manifestatione unitatis, in Trinitate adorabilis, nullam dari temporis differentiam, nec patrem esse priorem filio, nec patrem & filium esse priores Spiritu S. sed tres illas personas nihil aliud esse, quam solam ipsam unitatem, se in semet ipsa manifestantem. Altera: quicquid uni personæ divinæ tribuatur, in quo cum reliquis duabus non sit conjuncta, hoc tantum fieri in abstracto, & respectu habito ad creaturas, ut hoc modo id, quod creaturæ est essentiale & inamissibile, distinguatur ab eo, quod ipsi est accessorium, & quo se privare potest, ad caussas peccati & pœnæ remotiores per consequentiam naturalem detegendas. Jam consideremus ideam Trinitatis, quam Auctor nobis exhibet. Hic unitatem incomprehensibilem, dum ab æterno se intra sese manifestare voluit, actum voluntatis intra divinas perfectiones terminando, produxisse arbitratur suum verbum & lumen, suam sapientiam & veritatem, & sic ex illa processisse motum ordinatum & amoris vinculum, adeo, ut divinitas non amplius sub idea unitatis, seu voluntatis simplicis & indeterminatæ sit consideranda, sed tanquam voluntas libera & independens, tanquam lumen omnium tenebrarum expers, tanquam motus vivus & bene dispositus; & potentia, veritas aut sapientia, amor aut sanctitas sint trium divinitatis personarum characteres. Ast, quomodo ex hac consideratione origo mali deduci potest? Autor ita philosophatur, unitatem, dum se etiam extra se manifestare voluit, nec quicquam invenit, quod immensum vacuum, uti loquitur, desideriorum divinorum explere potuerit, produxisse fundum tenebra-

rum, ex quo motus convulſivus & inordinatus, ſpiritus impurus neceſſario prodierit. Nimis prolixum foret, omnia ejus philoſophumena ordine recenſere: hinc paucis ſaltem notamus, ens mixtum ſtatui ab Auctore, ex ente infinito & nihilo productum, quod ab ente perfecto acceperit, quicquid boni poſſideat, a nihilo autem defectum: Ens ergo illud ſupremum contra intentionem & naturam ſuam factum eſſe cauſam per accidens peccati & infelicitatis creaturæ, dum creavit, 1 voluntatam liberam, ſed dependentem; 2 fundum illuminationis capacem, ſed in ſe obſcurum & tenebricoſum; 3 motum vivum quidem, ſed convulſivum & inæqualem. Ita enim creaturam intelligentem deſcribit, in ſe conſideratam, & extra communionem, quam cum DEO habere queat. Creatum eſſe itaque Autori eſt fons mali, non quatenus mali, ſed quatenus ſubjectum exhibet, ex quo proprietates & virtutes trium divinarum perſonarum, per intimam unionem cum Deo, omnes imperfectiones ex nihilo adhærentes obtegentem, relucere queant: fundamentum vero mali, qua mali, & moralis & phyſici, eſt, quod ens creatum, vel ad temerariam divinitatis imitationem, actum voluntatis ſuæ intra ſe terminare voluit, vel per voluntatis ſuæ obſtinationem, vel per nimiam de excellentia ſua perſuaſionem, uno verbo φιλαυτίαν dixeris, ſe communioni cum Deo ſubtraxit, & in profundas naturæ ſuæ tenebras præcipitavit. Atque hoc pacto opinatur, Deum nec ullo modo malum, qua malum, decreviſſe, nec illud permiſiſſe permiſſione arbitraria, ſed influxum homini conceſſiſſe ſatis ſufficientem ad illum retinendum in *officio, ita* tamen, ut eum non plane ſibi ſubjecerit, quod *eſſet contra* naturam entis intelligentis: neque Deum ab illa dependentia, ex nihilo accepta, hominem liberare poſſe, niſi totam ſuam eſſentiam cum illo communicaverit, quod contradictionem involvit. Sed quid eſt nihilum illud, ex quo dependentia illa isque defectus fluit? reſpondet Auctor, nihilum eſt, quod per ſe non exiſtit, ſed exiſtentiam ſuam ex ſola creatoris voluntate habet: quatenus ergo creatura per ſe exiſtere non poteſt, eſt nihilum ſeu non ens. Sed tantum de hoc. Nos facile Autori largimur, neminem, niſi philoſophi, Teutonici illius, hominis rariſſimi exempli,

pli, principiis imbutum, ipsius mentem & mysteria perspicere posse. Sed quum nostri non sit instituti, Manichæorum sententiam cum hoc systemate conferre, & de hac quæstione prolixius disputare, hoc tantum monemus, multa dici ἀτὲρ γραφῆς.

Historische Beschreibung vieler alten Blech-Müntzen ꝛc.

i. e.

JO. GEORGII LEUCKFELDI, PAST. PRIM. Groning. & Reg. Bor. Societ. Scient. Membri, Antiquitates Nummariæ, seu Historica Descriptio multorum rariorum Bracteatorum ex argento a variis Episcopis Halberstadensibus, ut & nonnullis Archiepiscopis Magdeburgensibus, & aliquot Abbatissis Quedlinburgensibus olim cusis: quorum simul jus Monetarium Diplomatibus adductis confirmatur, simul varia de illius generis Nummis illustrantur. Adduntur insuper solidi quidam & unciales Nummi ad emendationem Historiæ Nummariæ Episcoporum.

Lipsiæ & Guelferb. apud Viduam Godofr. Freytagii, 1721, 4. Alph. 1 plag. 11 Tabb. 16.

CUm omni tempore inventi sint aliqui ex eruditis, qui Historiæ Nummariæ ejusque usui aliquid laboris dederunt; Nummi tamen Bracteati fato quodam diu absconditi latuerunt; usque dum nostra ætate viri docti eos ex situ & squalore eruerunt, & illos etiam habere, quod rei litterariæ conferre possent, docuerunt. Si quis eos omnes nosse cupit, inveniet numerum eorum in hoc opere a §. 3 ad 9, cui nunc Cl. etiam Leuckfeldus bono publico accedere voluit. Non tamen cœco istius generis Nummorum amore abreptum ad scribendum animum appulisse Cl. Autorem, vel inde apparet, quod celeberrimo cuidam Viro concedere non vult, de *Usu Bracteatorum* tale opus conscribi posse, quale Spanhemius de Romanis Numismatibus cum eru-

ditis communicavit; sed illud totum, qualecumque sit, inter vana eruditorum suspiria numerat, non suis quidem, sed Anonymi cujusdam verbis, qui & aliis in partibus ab isto celeberrimo Viro dissensum suum profitetur, vide p. 6, 12, 16. Quæ igitur sigillatim ad Nummos Episcoporum Halberstadensium spectant, ita sese habent, ut Cl. Autor principio doceat, quis illis concesserit *Jus Monetarium*. & postquam §. 11 sqq varia de illo Jure in universum attulisset, statuit demum §. 14, Ottonem II Imperatorem A. 973 Kal. April. cum Quedlinburgi moraretur, *pro piissimi*, ut verba Diplomatis habent, *Patris sui Imperatoris animæ remedio, Hildiwardo Halberstadensi Episcopo concessisse, ut in loco quodam sui Episcopii* Saligenstadt *vocato, publica moneta conficeretur:* idque jus ab Henrico II & Adolpho Imperatoribus confirmatum aliisque immunitatibus & privilegiis auctum esse. Qua occasione §. 15 vexatissimæ quæstionis meminit, an illo jam tempore, an Seculo demum XII Bracteati sint cusi? & litem sub judice relinquit. Deinde de Nummis suis & de Patrono Cathedralis Templi Halberstadensis S. Stephano monita quædam profert, & § 19 ostendit, cur adductos Nummos pro Halberstadensibus & non *Metensibus* habeat: atque sic Apparatus sui Nummarii explicationem ipsam aggreditur. Tunc §. 21 antiquissimum nummum Rudolphi Halberstadensium Episcopi XVII probe illustrat, qui A. 1135 Episcopus electus est, ut olim Meibomius censuerat, Noster vero integro ejus aliquo Diplomate probat. Eodem modo, qui a §. 22 excipiunt, Episcopi *Ulrici* Nummi tractantur, in quibus No. 8 & 11 *elegantissimi* sunt, & cum modernis fere contendere possunt; *No. vero* 23 rarissimus, quinque imaginibus elegantissime insignitus, merito Cl. Leuckfeldo §. 41 laudatus. Nec lectu indigna sunt, quæ de *Nimbis* & circulis circa capita Sanctorum attulit Noster p. 63 & 75 sqq. quanquam ex illis nihil certi, ut videtur, statui possit. Magis longe incerta sunt, quæ de obscuris aliquot & rudioribus Nummis post illos Cl. Autor dixit. No. 32 sqq. apparent aliquot Nummi bilaterales, quales cusos esse & cudi potuisse in bracteis, aliqui dubitarunt. §. 59 *Geronis* Episcopi, qui a Friderico I pulso propter Schisma Papale Ulrico suffectus est, historia

pari

pari ſplendore, hoc eſt, Nummis aliquot Geronis illuſtratur: nec aliter, quæ ad *Theodoricum, Gardolphum, Conradum* & *Ludolphum* pertinent, §. 62 ſqq. prolata vides, ſed Nummi & Diplomata eorum quoque res geſtas aperiunt. SOLIDORUM autem Halberſtadenſium uſus tam late non patet, quem Cl. Autor inde a §. 95 demonſtrare nititur. Utilia tamen ſunt, quæ de translato per Ludovicum Epiſcopum ad Capitulum & Senatum Halberſtadenſem Jure Monetarum §. 96 ſqq. diſſerit. Quod ad Antiquitates Nummarias *Magdeburgenſes*, itidem Cl. Autor primo docet, Ottonem I A. 965 Monetarium jus Magdeburgo & *S. Mauritio* ibidem conceſſiſſe. De illo Mauritio ejusque, ut & legionis, cui Dux præfuit, martyrio plures §§. loquuntur. Dein Nummos *Friderici, Wichmanni* (qui *Ciza* per Fridericum I Imperatorem *Magdeburgum* translatus eſt, obſtrepente Papa Eugenio per litteras, quas hic p. 175 inſertas legere licet) *Ludolphi, Alberti, Rudolphi, Conradi, Erici*, Archiepiſcoporum Magdeburgenſium, tum & ipſius *S. Mauritii* imagine ſola inſignitos, pro more ſuo explanat. Tandem *Solidos* quosdam Magdeburgenſes, & inprimis in memoriam rerum ſingularium cuſos, Appendicis loco adjecit. Reſtat, ut Nummos *Quedlinburgenſes* perluſtremus, quos Cl. Autor ita pertractat, ut initio oſtendat, non ab *Henrico Aucupe*, ſed ab *Ottone II* jus Monetæ Abbatiſſæ Quedlinburgenſi conceſſum eſſe, ut apud Deum & *S. Servatium*, de quo §. 5, pro ſalute ejus cum aliis deprecaretur. Deinde Nummos *Beatricis II*, quam Friderici Barbaroſſæ ſororem fuiſſe §. 13 & 14 probat, *Adelheidis, Agnetis*, Abbatiſſarum exponit. Plures enim adhuc inventi non ſunt. Subjecit tamen, quia locus permiſit, Nummos *Hedwigæ* Abbatiſſæ Northuſinæ & alios quosdam obſcuriores, de quibus certi nihil Cl. Autori conſtat. Et ſic finem impoſuit huic ſuo labori, quem V. C. D. *Juſtus Chriſtoph. Bœhmerus*, Theol. & Eloqu. in Academia Julia P.P. Præfatione de Nummis eorumque uſu exornare non dedignatus eſt.

JO. CHRISTOPHORI FRANCK, JUR. UTR. Doct. Inſtitutiones Juris Cambialis ex Legibus Cambialibus

libus diversarum Gentium, indole Negotiationis, moribus Campsorum ac Jure Communi nova methodo collectæ &c.

Halæ Magdeburgicæ, sumtu novi Bibliopolii, 1721, 8.
Alph. 3 pl. 6.

QUamvis Cambium, negotium quotidie in foro obvium, suis peculiaribus, iisque accuratissimis legibus cum integrarum gentium, Danicæ, Norwagicæ, Gallicæ, Prussicæ, Suecicæ, Imperiive provinciarum, Austriacæ inferioris, Halberstadensis, Magdeburgicæ, Marchicæ, Guelpherbytanæ, Electoralis Saxonicæ, Lusaticæ, Altenburgensis, tum urbium clarissimarum, Augustæ Vindelicorum, Coloniæ Agrippinæ, Fani S. Galli, Francofurti, Lubecæ, Noribergæ, Bolzani, Brunsuigæ, Lipsiæ, Numburgi, Vratislaviæ, Amstelodami, Antwerpiæ, Rotterodami, Lugduni, Bononiæ, Genuæ, Novæ, Rigæ, Gedani, sit constitutum atque ordinatum, neque desint scriptores, qui vel magnis voluminibus artem tradere annisi sunt, Jo. Casp. Herbach, Sigismundus Scaccia, Raphael de Turri, Jo. Martinus Vogt, Henricus Zipfelius, vel epitomes conscripserunt, Wenceslaus Neuman de Puchholz, Jo. Phoonsen, Jacobus Puteanus, Theodorus Sprengerus, vel annotando cupidam legum juventutem juvare tentarunt, Jo. Christianus Kœnigkius, J. R. Wegelin, Christoph. Immig, vel denique singularibus dissertationibus lucem huic scientiæ afferre voluerunt, quorum equidem numerus ita facile iniri non potest; fatendum tamen est, justas Juris *Cambialis Institutiones* in ea voluminum phalange esse *desideratas; quas cum* Consultissimus Auctor, Cambialium rerum a longo tempore & studiosissimus & peritissimus, ex genuinis fontibus collectas dederit, fecit rem omnibus Trituræ Forensis Candidatis longe gratissimam. Habet hæc Juris Cambialis Epitome Prolegomena, Institutionum Libros duos, Mantissam. In Prolegomenis de moralitate Cambii, quæstione Domitiana, de origine Cambii, quæ prima aut melior Italis debetur, manifesto nominum in hoc negotio obvenientium indicio, de Jure Cambiali, de Juris Cambialis scriptoribus, de instituto denique præsenti, quinque Titulis agitur.

agitur. Liber I ea exhibet, quæ in Cambiis regulariter observanda sunt, Sectione scilicet I Cambia in genere, explicata eorum significatione, indole, definitione, divisione, ac literarum inprimis cambialium natura, Sectione II principium & progressum Cambiorum in loco contractus, Sectione III rectum exitum Cambiorum in loco destinatæ solutionis, acceptando, solvendo, compensando, scontrando obtentum, S. IV obliquum exitum literarum cambialium, turbato executionis ordine, non facta acceptatione, & insecuta protestatione. Liber II tradit ea, quæ in Cambiis quandoque extra ordinem observanda sunt, ubi Sectione I de generibus infrequentioribus Cambiorum, cambiis pro computo alieno, (für frembde Rechnung) computatis, ab alibi habitante solvendis, conditionalibus, recurrentibus, interimisticis, per alia loca, siccis, S. II de securitate pro Cambiis præstita, hypotheca videlicet, pignore, fidejussione, S. III de impedimentis cursum cambiorum aliquando remorantibus, quo referas tardiorem transmissionem & adventum literarum cambialium, legitimationis defectum ad exigendam pecuniam, dilatam exactionem, jacturam literarum, prorogationem publicam adimplementi literarum, mortem debitoris cambialis, S. IV de modis singularibus tollendi cambium, revocatione literarum, confusione, præscriptione, officii fine, cujus intuitu cambium est contractum, novatione, delegatione, solutione per exceptiones ex persona tertii competentes, S. V de Jure Cambiorum, orto concursu creditorum, S. VI de casibus quibusdam dubiis juris cambialis, S. VII de Jure litium in causis cambialibus orientium agitur. In Mantissa conflictus jurium cambialium diversorum & quid in eo juris sit, ordine exponitur, habito scilicet respectu diversi temporis Tit. I, diversarum personarum Tit. II, diversi fori Tit. III, prærogativa etiam extraordinaria jurium cambialium collidentium Tit. IV, & Retorsione jurium cambialium diversorum Tit. V expensa. Hæc nos pro instituti ratione breviter & per summa capita; qui ipsum librum intimius inspiciet, deprehendet, Consultissimum Auctorem eo uti apparatu, (neque enim est lex cambialis ulla, quam extare vel ex scriptore fide digno didicit, aut ab aliis accepit unquam, quam ipse non

possideat, & in fonte consuluerit, si a Veronensibus & Perpinianensibus statutis discesseris, hactenus frustra a diligentissimo Viro quæsitis) eo, inquam, uti apparatu, eo ordine, ea pollere doctrina, ea eminere industria, ut facile vota nostra provocet, quæ pro luculentiori Juris Cambialis opere, quale in præfatione promittere videtur Cl. Auctor, publico nomine suscipimus.

ERRATA CORRIGENDA.

In Actis m. Majo 1721.

Pag. 163 lin. 24 pro *Madii* lege *Martii*, p. 164 l. 3 pro *animalium* l. *anilium*, p. 195 l. 6 pro *BURCHARDI* l. *BURCARDI*, p. 197 l. 22 pro *contemtiosius* l. *contentiosius*, p. 199 l. 4 pro *tertiæ* l. *tertia*, p. 200 l. 7 pro d^2yxd^3y l. $d^2y \times d^3y$, p. 201 l. 15 pro $-d^2nd^2z + d^3nd^3z$ l. $-d^{-2}nd^2z + d^{-3}nd^3z$, ibid. l. 18 pro $\frac{z^3}{1.23dz^2}$ l. $\frac{z^3}{1.2.3dz^2}$, p. 202 l. 2 pro d^2n, d^3n l. dn^2, dn^3, ib. l. penult. pro *Bornoulliana* l. *Bernoulliana*, p. 203 l. 16 pro *subtractationes*, l. *subtractiones* ib. l. 25 pro $rs + \dot{r}s$ l. $\dot{r}s + r\dot{s}$, ibid. l. 27 pro $zy + \dot{z}y$ l. $\dot{z}y + z\dot{y}$, pag. 204 l. 10 pro *eos* l. *eas*, & pro *dignos* l. *dignas*, ib. l. 17 pro *si* l. *qua*, p. 205 l. 4 pro *rei* l. *criminis*, ibid. l. 12 pro *adeo* l. *usque adeo*, ib. l. 23 pro *Bornoullius* l. *Bernoullius*, p. 206 l. 25 pro *amicis* l. *amicis Tuis* ib. l. 11 a fine pro *quondam* l. *quodam*, l. 9 a fin. pro *unius cujusque* l. *unicuique*, p. 207 l. 11 pro *prouve* l. *procure*, p. 208 l. 19 pro *quidem* l. *quidem satis*, ib. l. 7 a fin. pro *soit* l. *sort*, ib. l. 5 a fin. pro *connois seur* l. *connoisseur*, p. 214 l. 27 pro *excmter* l. *excepter*, ib. l. 30 pro *Geometrie* l. *Geometres*, p. 218 l. 7 pro *descendendum* l. *discedendum*, ib. l. 10 pro *Lit. F.* l. *Lit.* φ, ib. l. 13 pro *hoc* l. *illud*, p. 219 l. 26 pro *Ke* l. *ke*, p. 221 pro *solidi, rotundi, minimæ resistentiæ* l. *solidi retundi minimæ resistentiæ*, p. 223 l. 19 pro *tantillum* l. *vel tantillum*, ib. l. 29 pro *Mr.* l. *Mrs.* p. 225 l. 9 pro *données* l. *donnés*, l. 13. pro *porroit* l. *pourroit*, ib. l. 30 pro *longeur* l. *longueur*, pag. 226 lin. 8. pro *je demande* l. *je vous demande*, p. 229 l. 6 & 7 pro *FG* l. *Fg*, pro CC^n l. CG^n, ib. l. 8 pro *Fig.* l. *Fg*, pag. 226. lin. 14. pro $\frac{\sqrt{2a^3x-x^4}-a\sqrt[3]{aax}}{a-\sqrt[4]{ax^3}} = y$ lege

lege $\frac{\sqrt{2a^3x - x^4} - a\sqrt[3]{aax}}{a - \sqrt[4]{ax^3}} = y$ p. 230. l. 7. pro $acdz\, x(\overline{+} znZ)^{\frac{1}{n}}$ ponatur $acdz\, x(\overline{+} 2nZ)^{-\frac{1}{n}}$.

Notandum quoque, post pag. 437 sequi statim p. 448, nec non paginam 473 ter repetitam, ut itaque distingui hæ paginæ possint, addidimus in Indice primæ *a*, secundæ *b* & tertiæ *c*.

In Actis A. 1720 m. Junio.

PAg. 271 l. 15 pro $i - c$ l. $i \cdot c$, pag. 272 l. 6 pro $e - q - 1$ l. $e - qa - 1$, ibid. l. 21 pro x^{c-1} l. x^{1-c}, pag. 273 l. 7 a fine pro $bx^e y^c$ l. $bx^c y^e$, p. 274 l. 6 pro x^e l. x^c ib. l. penult. pro $-bc+be$ l. $-be+bc$, p. 275 l. 1 lege $x^{\frac{1}{c-1}} y^{\frac{1}{c-1}}$, ib. l. 5 l. $y^{\frac{1}{1-c}}$, ib. l. 9 Exponentes ipsarum x & y non sunt rite expressi, concipiatur x elevata ad $c + q - qa - 1$ & y ad $e - ga - 1$, ib. l. antepen. in numeratore pro $+bc$ l. $-bc$, p. 276 l. 7 a fine in denominatore pro $-bye$ l. $by^e -$, p. 279 l. 1 pro *algebraicæ* l. *Algebraice*, p. 280 l. 5 pro *mutatus* l. *mutuatus*, p. 282 l. 12 pro *impossibilitatis* l. *impossibilitas*.

Eodem Anno 1720 m. Majo.

PAg. 224 l. 7 a fine l. *supplementi*, ib. l. ult. lege *schediasmata*, pag. 226 l. 4 a fine pro *secundis* l. *secandis*, p. 227 l. 22 pro *dicit* l. *ducit*, p. 230 l. 26 pro *ita* l. *jam*, ib. l. 29 pro *directe* l. *diserte*, p. 231 l. 4 a fin. pro $+psdy$ lege $y + psdy$, p. 232 l. 1 pro *vidit* l. *videt*, p. 234 l. 5 pro dy, lege $\frac{dy}{y}$ p. 237 l. 21 pro *suspicit* lege *perspicit*, ib. l. 26 leg. *obtineat*. Fig. III. pro lit. *a*. l. lit. *e*.

Suppl. T. VII Sect. VII.

PAg. 304 l. ult. pro $nB - dx$ l. $nB ; -dx$, p. 305 l. 18 l. *hoc casu*, p. 306 l. 6 pro $px \cdot dx$ l. $px - dx$, p. 308 l. 8 dele $=$, ib. l. 16 pro Rda, dy l. $Rdady$, p. 310 l. 7 a fine pro $psdy$ l. $psRdy$, p. 313 l. 21

 pro

pro 154 l. 254 ib. l. ult. lege *quædam*, p. 316 l. 8 pro *GD* l. *Gd*, p. 317 l. 14 pro signo ambiguo $\mp$ l. signum $-$, p. 320 l. 29 pro Z l. z, ib. l. 30 pro *SZdz* l. *ſZdz*, p. 321 l. 9 pro *IZt* l. *Zt*, p. 322 l. 4 a fine & p. 323 l. penult. pro $Z + Zt$ l. $z + Zt$.

Fig. VI. litera b pertinet ad interſectionem applicatæ SN productæ & curvæ.

Supplem. T. VII Sect. VIII.

PAg. 339 l. 18 pro $-a^{c-1}ZZdz$ l. $-a^{2c-1}ZZdz$, ib. l. ult. pro $\sqrt{\overline{^{2m}}}$ leg. $\sqrt{a^{2m}}$, pag. 340 l. 10 pro $a^{2m}Zda$ l. $a^{2m}zda$, p. 341 l. 1 pro a^{2-2m} l. a^{2-m}, p. 343 l. 8 a fine & lin. antepenult. pro $-aZdz$ l. αZdz, p. 344 per totum §. 57 pro lit. v in exponentibus l. lit. r, ib. l. 5 a fine pro & l. *&c.* p. 345 l. 3 loco *paα* l. *pro α*, p. 347 l. 4 pro *Ge* l. $\beta - e$ ib. pro *qy* l. *bq*. p. 349 l. 18 pro *arbitraria* l. *arbitraria*, ibid. l. 5 a fine pro HHE l. AHE, p. 350 l. 13 & 16 pro $\sqrt{x}$ l. $\sqrt{X}$, p. 351 l. 15 inter *dy* & $\underline{+}$ *tdx* ponatur signum $=$.

INDEX AUTORUM,

Quorum Libri aut Inventa hoc Volumine recenſentur.

I. Libri Theologici & ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſpectantes.

Azzo-

II. Libri Juridici.

III. Libri Medici & Physici.

Da-

IV. Libri Mathematici.

A.ade-

V. Libri Historici, Geographici &c.

Regni

VI. Libri Miscellanei.

Fun-

INDEX RERUM NOTABILIORUM

in hoc Volumine obviarum.

Ale-

Clar-

Dia-

Flui-

S. Geor-

Habs-

Intelle-

Legum

Mala

Morali-

Pitkar-

Schi-

XXIII,

De

De

Errata Anni 1721, *serius observata.*

PAg. 177 lin. 31 pro *noluisse* lege *voluisse*, p. 178 l. 8 l. Sect. 2 c. 26, p. 178 l. 30 lege *ἀποπομπαίους*, lin. 31 l. *χρημάτων*, p. 180 l. 26 l. *ipsam*, p. 181 l. ult. pro *ἀντίκα* l. *αὐτίκα*, p. 182 l. 33 l. *δεῖ*, lin. 35 pro 303 l. *adde.* 30, 31, p. 267 l. 9 pro *θράσεως* l. *δράσεως*, lin. 16 pro *ἀπεκτονότος dele comma*, lin. 24 lin. *ὅπλων*, lin. 32 l. *ἀσπίδα*, lin. 33 pro *γενόμενος* l. *γενόμενος*, p. 268 l. 13 lin. *ῥῆτα*, p. 269 lin. 5 l. *afferentibus*, lin. 10 l. *δακτυλίων*, lin. 22 l. *θηρίοις*.

